ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1-2
SAMEDI-DIMANCHE
1-2 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.229 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.229

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Հարկ է Որ Յոյսը Չմեռնի

Տարեկան հաշուեկշիռ, ըստ աւանդական սովորութեան: Ի՞նչ բերաւ, ինչ տարաւ՝ ան որ գնաց: Նախ եւ առաջ ամէն մէկուն կեանքէն տարի մը։

Ֆրանսական ճակատի վրայ, գլխաւոր դէպքն էր, անկասկա՛ծ, Ազգ. Ժողովի դիմագիծի հիմնական փոփոխութիւնը: Ձախը գնաց, աջը եկաւ, ջախջախիչ եւ խանգարիչ մեծամասնութիւն մը բերելով եւ պատմական ծանր պարտութեան մը մատնելով Ընկերվարական կուսակցութիւնը: Ժողովուրդը աջի ծարաւ մը չունէր, այլ պարզապէս կը պատժէր այն վարչակարգը որ, տարիներու երկայնքին, ոչ մէկ դարման յաջողած էր բերել իր հիմնական հոգերուն՝ գործազրկութիւն, անապահովութիւն եւ գաղթողներու հարցեր: Ընդհակառակն, աւելցուց իր պղտոր գործառնութիւնները Փըլայէն Թափի եւ առաջինին յետ մահու իսկ ստեղծած մթնոլորտը մինչեւ անձնասպանութիւն պիտի մղէր Նախկին վարչապետ մը որ ըստ սովորութեան անհամար բարեկամներ ունեցաւ այն օրը միա՛յն, երբ հողին կը յանձնուէր: Հարկ էր հանդարտեցնել խիղճերը: Ու յանկարծ, նախագահին «թշնամի եղբայրն» է որ ջանաց օգտուիլ կացութենէն եւ նոր շունչ մը տալ, ծանր հարուածէն սահմռկած իր կուսակցութեան։ Գալով աջին, ամիսներու երկայնքին, խօսքէն անդին չկրցաւ պարտկել իր ներքին մրցակցութիւնները, ոչ միայն մէկ կուսակցութենէն միւսը, այլեւ մեծամասնութեան տէր իսկ կուսակցութեան ծոցէն ներս: Մշտական ընտրապայքարի երկիր, հազիւ վերջ գտած երեսփոխանական ընտրութիւնները, բոլորը կը խորհէին արդէն նախագահական ընտրութիւններուն, ուշի ուշով հետեւելով Միթերանի առողջական վիճակին. արդեօ՞ք կարելի պիտի ըլլար չսպասել մինչեւ 1995: Նոր նախարարապետը յաջողեցաւ աննախընթաց ժողովրդականութիւն մը պահել, նոյնիսկ «տարուան մարդը» դառնալ անգլիական «Ֆայնանշըլ Թայմզ»ի համար:

Միջազգային գետնի վրայ, տարին պիտի յատկանշուի Իսրայէլ -- Պաղեստին համաձայնութեամբ, եթէ նոյնիսկ դեռ ոչինչ կարգադրուած է եւ երկուստեք չեն պակսիր տարրեր որոնք ոչ մէկ հաշտութիւն կ'ուզեն այդ ճակատին վրայ, ինչպէս ուրիշներ՝ իրլանտական, կամ պոմիական։ Եգիպտոս եւ մանաւանդ՝ Ալժերիա պարտին դէմ դնել մոլեռանդ մահմետականներու մտահոգիչ արարքներուն: Եւ դեռ ի՞նչ ըսել նախկին Եուկոսլաւիոյ պարզած ողբերգական պատկերին ի տես: Ժողովուրդներ կը ջարդուին Եւրոպայի սրտին վրայ, հարիւր հազարաւոր մեռելներ, քարուքանդ քաղաքներ, շշմած մանուկներ որոնք ցաւը ճանչցան ժպիտէն առաջ, ռումբեր տեսան խաղալու գնդակէն առաջ, հաշմանդամ մնացին քալել սորվելէ առաջ։ Եւրոպայի ճակտին ամօթն է Սարայեւօն ու դեռ մենք միամտութիւնն ունինք դառնութեամբ արդէն լեցուն մեր բաժակը յորդեցնելու, որովհետեւ Արցախը անտարբեր կը թողու պառակտած քաղաքական աշխարհը: Վերջակէ՞տ: Ո՛չ: Ցանկը կարելի է երկարել Ափրիկէի սովերով, Գոլոմպիայի թմրեցուցիչով, Պրազիլի ծախու եղած մանուկներով, Թայլանտի երախաներու պոռնկացումով եւ դեռ ի՞նչպէս չխորհրդածել բռնատիրական կայսրութեան մը «ազատագրումին» հետեւանքներուն եւ մոռնալ՝ սխալն...:

Եւ սակայն, Ամանոր է: Բաժակ ի ձեռին, հարկ է ողջունել տարին որ կուգայ։ Եթէ ոչ բարեմիտ լաւատեսութեամբ, այլ գոնէ խրատես ակնկալութեամբ մը՝ այս օրերն ալ չփնտռենք:

Եւ որպէսզի այս օրերն ալ չփնտռենք, պէտք չէ հրաժարինք Աստուծոյ լուսոյ, աբեղակն արդար երգելէ, որպէսզի յոյսը չմեռնի:

«ՅԱՌԱՋ»

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՁՄԵՌ -- 94» ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱԳՈՐԾՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻ ՄԱՍԻՆ

Այսօր արդէն կարելի է արձանագրել, որ համազգային բովանդակութիւն ստացած «Ձմեռ-94» ծրագրի իրականացումն իրողութիւն է ու, թէեւ դժուարութեամբ, ծրագիրը ճանապարհ է հարթում մի շարք հանգամանքներով թելադրուած խոչընդոտների միջով:

Ինչպէս յայտնի է, ԱՄՆ-ի Միացեալ Հայկական Ֆոնդը՝ արձագանգելով «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուների Խորհրդի կոչին, հանդէս եկաւ հայրենանուէր եւ մինչ այս նախադէպ չունեցող նախաձեռնութեամբ: Ֆոնդի անդամ LINCY հաստատութիւնը եռապատկում է ծրագրին յատկացուող միջոցները: Ներկայումս համազգային դրամահաւաքի միջոցով հանգանակուել է շուրջ 7 միլիոն տոլար, որից աւելի քան 6 միլիոնը արդէն իսկ փոխանցուել է «Հայաստան» Հիմնադրամի եւ ԱՄՆ-ի Միացեալ Հայկական Ֆոնդի դրամատնային հաշիւներին, իսկ շուրջ 1 միլիոնը՝ փոխանցման ընթացքի մէջ է:

Վառելանիւթի ձեռք բերման համաձայնագրերը փոխհամաձայնեցուած կնքում են «Հայաստան» Հիմնադրամը եւ ԱՄՆ-ի Միացեալ Հայկական Ֆոնդը: Հայաստան ներմուծուող մազութի եւ տիզելային վառելանիւթի ընդունումն ու բաշխումը կատարում է Հիմնադրամի գործադիր վարչութիւնը՝ համագործակցելով պետական կառոյցների հետ: «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի «Ձմեռ-94» ծրագիրը իր մէջ ներառում է Հանրապետութեան մի շարք քաղաքներում եւ բնակավայրերում բնակելի շէնքերի, դպրոցների, մանկապարտէզների, հիւանդանոցների, կենսապահովման հաստատութիւնների ջեռուցման ապահովումը:

1993 թուականի Դեկտեմբերի 28-ի դրութեամբ, ծրագրով նախատեսուած ջեռուցման աշխատանքների սեղմ նկարագիրը հետեւեալն է. --

Կենտրոնական կաթսայատների միջոցով ջեռուցում իրականացւում է Հայաստանի Հանրապետութեան 21 քաղաքներում եւ շրջկենտրոններում:

Ջեռուցւում է մօտ 2000 բնակելի շէնք (մօտ 75 հազար բնակարան), 63 դպրոց, 59 մանկապարտէզ, 38 հիւանդանոց, 264 կենսապահովման այլ հաստատութիւններ: Երեւան քաղաքում Դեկտեմբերի 21-ի դրութեամբ ջեռուցւում է 290 շէնք (դրեթէ 15.000 բնակարան): Նոր տարուայ սկզբին կը միացուի եւս 250 շէնքերի ջեռուցումը (դրեթէ 12.500 բնակարան):

Հանրապետութեան մնացած 20 քաղաքներում ու շրջկենտրոններում կենտրոնացուած կարգով ջեռուցւում է բնակելի ֆոնդի միջին հաշուով 60%, դպրոցների 39%, մանկապարտէզների 45%, բուժման հիմնարկների 61% եւ այլ հաստատութիւնների 23%-ը:

Երեւան, Գիւմրի, Վանաձոր, Գորիս, Եղեգնաձոր, Ղափան, Մեղրի, Սիսիան, Ջերմուկ, Աշոցք, Աբովեան, Բիւրեղաւան, Արարատ, Վեդի, Արտաշատ, Նոր-Հաճըն, Կամօ, Հոկտեմբերեան, Հրազդան, Մասիս եւ Սեւան քաղաքների ու շրջկենտրոնների բնակիչների համար վերջին երեք տարում առաջին անգամ տրուած ջերմութիւնը շուտով մուտք կը գործի եւս մի քանի տասնեակ հազար ընտանիքներ:

Հիմնադրամի գործադիր վարչութեան նախաձեռնութեամբ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի աշխատակազմի վերահսկողական ծառայութեան եւ Հայաստանում գործող հասարակական-քաղաքական կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներից ստեղծուել է կոորդինացիոն շտապ, որը պիտի համակարգի տեղերում գործող վերահսկման խմբերի աշխատանքները:

«Ձմեռ» ծրագիրը հաստատակամօրէն ընթանում է, որպէս համազգային միատեղուած ջանքի անխորտակելիութեան ապացոյց եւ անպայման կը հասնի իր տրամաբանական աւարտին:

Այսուհետեւ պարբերաբար կը ներկայացնենք վառելանիւթի գնման, բաշխման եւ բնակարանների ջեռուցման օպերատիւ տուեալները:

Օգտուելով առիթից, շնորհաւորում ենք համայն Հայութեան Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը: Ցանկանում ենք առողջութիւն, երջանկութիւն եւ ամենայն բարիք: Թող գալիք 1994 թուականին միայն լաւն ու բարին թեւածեն մեր յարկերի տակ:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՑԱԽ

ԲՈՒՌՆ ՄԱՐՏԵՐ ԵՒ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՈՀԵՐ

Ուրբաթ, Դեկտ. 31, առաւօտեան (Երեւանի ժամով 12) հեռաձայնով, Երեւանէն մեր առած լուրերը կը վերաբերէին Արցախի, ուր մարտերը կը շարունակուէին նոյն սաստկութեամբ: Հայկական ուժերը կը հակազդեն եւ վերագրաւած են վերջին օրերը կորսուած բարձունքներէն ոմանք: Դժբախտաբար մեծ է զոհերու թիւը եւ մէկ շաբթուան ընթացքին հայկական ուժերը շուրջ 100 մեռեալ ունին: Դեկտեմբեր 30-ին, տասը երիտասարդներ սպաննուած են իրենց քունին մէջ, Քելբաջարի մօտ:

1994

ՅԱՌԱՋ ԱՄԱՆՈՐ-Ի ԱՌԹԻՒ

ԼՈՒՍԱԳՈՅՆ ՕՐԵՐ
ԿԸ ՄԱՂԹԷ ԻՐ ԲՈԼՈՐ
ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ
ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ
ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ
ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՑ
ՈՐՈՆՔ ՓՈՒԹԱՑԻՆ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԵԼ
ԻՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՔ

Աստուածային տիեզերական տնօրինութեամբ, մեր երկրագունդը մէկ անգամ եւս մի պտոյտ կատարեց արեգակի շուրջը: Բացուեցին դռները Նոր Տարուայ, 1994 թուականի:

Այս պահը հանդիսաւոր է եւ խորհրդաւոր: Բոլոր ժամանակներում, մարդիկ դիմաւորել են Նոր Տարին ուրախութեամբ, նոր յոյսերով, նոր երազանքներով, նոր աղօթքներով:

Մենք կ'ուզենայինք այս Նոր Տարին դիմաւորել ձեզ հետ մեր Տէրունական Աղօթքով՝

Հա՛յր մեր որ յերկինս ես, սուրբ եղիցի անուն քո, եկեսցէ արքայութիւն քո, եղիցին կամք քո, որպէս յերկինս եւ յերկրի, զհաց մեր հանապազորդ տո՛ւր մեզ այսօր. եւ թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս եւ մեք թողումք մերոց պարտապանաց. եւ մի՛ տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկեա՛ զմեզ ի չարէն:

Այո՛, փրկեա՛ մեզ, Տէր, ի չարէն եւ մի՛ տանիր զմեզ ի փորձութիւն:

Յատկապէս մեր ժամանակներում, երբ ողջ մեր ժողովուրդը, որ ի Հայաստան եւ յԱրցախ, ապրում են դժուարին օրեր եւ տագնապալի պահեր, այո՛ մենք բոլորս աղօթում ենք, որ Աստուած մեր ազգը հեռու պահի ամէն տեսակ փորձութիւններից եւ չարի որոգայթներից, փորձութիւններ ու չարի որոգայթներ, որոնք շրջապատած են մեզ եւ սպառնում են մեր ազգային կեանքի գոյատեւմանն ու խաղաղութեանը, մանաւանդ Հայոց չքնաղ աշխարհ Արցախում:

Հարազատնե՛ր մեր, այս պահին կ'ուզենայինք լինել ձեզանից ամէն մէկի կողքին ու լսել ձեր վիրաւոր սրտերի տրոփիւնը, ձեր մորմոքը, ձեր աղերսը, կ'ուզենայինք լսել ձեր զրկանքների եւ այս ծանր ձմրան գիշերներին՝ ձեր դժուարութիւնների մասին, մեր պարտքը համարելով մեղմացնել ձեր դժուարութիւնները, ոգեշնչել ձեզ նոր յոյսերով, նոր հեռանկարներով:

Մի՛ երկնչիք, մի՛ վհատուէք, մնացէ՛ք հաւատարիմ մեր սուրբ հաւատքին, մեր Առաքելական Մայր Եկեղեցուն, նեցո՛ւկ կանգնեցէք միասնաբար ու համերաշխ՝ մեր անկախ պետականութեան, եւ նոյնիսկ ամենածանր կացութեանց մէջ, ձեր ճակատները պահեցէ՛ք բարձր ու միշտ հպարտ:

Նոր Տարին, այո՛, մեզ բերում է յոյսը նոր ապագայի, նոր նուաճումների, նոր յաղթանակների:

«Բա՛ց մեզ, Տէր դդուռն ողորմութեան Քո եւ ցո՛յց մեզ զճանապարհս Քո արդարութեան եւ խաղաղութեան»:

Սիրելինե՛ր մեր շնորհաւորում ենք ձեր Նոր Տարին, ողջ լերուք զօրացեալ սուրբ Հոգւով եւ յաւէտ օրհնեալ ի Տեառնէ եւ ի Մէնջ. Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

1993, Դեկտեմբեր 31 թ.
Ս. Էջմիածին

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶՐԲԵՋԱՆԻ «ԴՈՐՇ ԳԱՅԼԵՐ»ՈՒ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ազրբէջանի զինուորական վերջին յառաջխաղացումին լուրերուն հետ Դեկտեմբեր 30-ի «Թէրճիւման»ը կուտայ բանակի վերակազմութեան մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները. մինչ երկրին մէջ քաղա--

(Շար.ը Դ. էջ)

ԶՐՈՅՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԵՏ

Դէպի եւրոպական որոշ երկիրներ կատարուած ճամբորդութենէն վերադարձին, Երեւանի «Ազգ»ը (Դեկտեմբեր 18) զրոյց մը ունեցած է Արտաքին Նախարար Վահան Փափազեանի հետ: Հայաստանի արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան վերջին զարգացումներուն ու խնդիրներուն նուիրուած զրոյցը կը շօշափէ գլխաւորաբար հետեւեալ նիւթերը. -- Ղարաբաղի կնճիռին կարգաւորման նիւթը միջազգային ատեաններու մէջ, հայեւռուսական յարաբերութիւններու վերջին փշոտ փուլը, հայեւթուրք յարաբերութիւններու հարցը եւ Հայաստանի ընդդիմութիւնը:

Արտաքին նախարարը Ղարաբաղի հարցին լուծումին համար յայտնապէս աւելի արդեւնաւէտ կը նկատէ Ռուսաստանի միջնորդութիւնը, քան՝ միջազգային ժողովներու ջանքերը: Ան կ'ըսէ թէ Նոյեմբեր 30 -- Դեկտեմբեր 1--ի Մինսկի խմբակին Հռոմի հանդիպումին, կողմերուն կեցուածքը տեղքայլ մը արձանագրած է, անով որ Հայաստանի պատրաստակամութեան Ատրպէջան մերժողական կեցուածքով հակազդած է: Նիստին ընթացքին Ատրպէջանի Արտաքին նախարարը Հասան Հասանով կը պահանջէ դատապարտել Հայաստանի յարձակողական ընթացքը Ատրպէջանի հանդէպ եւ պարտադրել որ ճանչնայ իր երկրին տարածքային ամբողջութիւնը: Պատասխան խօսքով հանդէս գալով, Վահան Փափազեան կը նշէ որ նախ՝ Հայաստան պատերազմի մէջ չէ Ատրպէջանի հետ եւ անկէ հողային ակնկալութիւն չունի: Կ'աւելցնէ նաեւ թէ Հայաստան պատրաստ է ճանչնալու Ատրպէջանի տարածքային ամբողջականութիւնը, այն պայմանով որ այս վերջինն ալ իր կարգին ընդունի Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքը: Եւ անշուշտ խնդիրը կառչած կը մնայ նոյն անելին:

Կարգադրութեան համար բնական է որ առաջին փուլը կազմէ մնայուն հրադադար, ապա զինադադար. իսկ ատիկա Նախարարը անկարելի կը նկատէ առանց խաղաղարար ուժերու ներկայութեան եւ անկախ դէտերու:

«Ազգ»ի խմբագիր՝ Յակոբ Ասատրեան հարց կուտայ թէ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը ի՞նչ պատճառով այնքան խիստ յայտարարութիւններ ունեցած էր սահմանային ծանօթ միջադէպէն ետք, Վահան Փափազեանի հասցէին: Նախարարը կը բացատրէ թէ միջադէպը թիրախ չէր ունեցած ռուս նախարարին ներկայացուցիչ դեսպան Կազիմիրովը, այլ կրակ բացուած էր դայն առաջնորդող շքախումբին կառքին վրայ: Այսուհանդերձ Վ. Փափազեան կ'ըսէ. -- «Ինչ -- ինչ պատճառներ կային որոնք դրդրել էին իմ յարգարժան գործընկերոջը խիստ արտայայտութիւններով հանդէս գալու: Պատճառներն այնուամենայնիւ այնպիսին չէին, որպէսզի նա նման ոճով ելոյթ ունենար: Մեր հանդիպումների ժամանակ մենք յաղթահարեցինք ստեղծուած անառողջ մթնոլորտը եւ հիմա էլ աշխատում ենք գտնել փոխադարձ անվստահութիւնը լիովին վերացնելու ձեւեր»: Ան նաեւ վստահութիւն կը յայտնէ որ դեսպան Կազիմիրով շուտով Հայաստան կ'այցելէ: Այս պատահածին մէջ Ռուսաստանի կողմէ Հայաստանի նկատմամբ դիրքորոշումի փոփոխութիւն չի նշմարեր Արտաքին Նախարարը, «որովհետեւ բոլորի համար պարզ է որ մեր երկու պետութիւնները ռազմավարական իմաստով դաշնակից են»:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստան -- Թուրքիա յարաբերութիւններուն, անոնք «փաստօրէն գոյութիւն չունեն» Վ. Փափազեանի արժեւորումով: «Հայաստան արել է հնարաւոր ամէն բան, որպէսզի Թուրքիայի հետ բնականոն յարաբերութիւններ ստեղծուեն եւ խորանան: Այլ է, որ Թուրքիան ունակ չի եղել համաչափ քայլերով պատասխանելու մեր քաղաքական նախաձեռնութիւններին: Պատճառները տարբեր կարող են լինել, բայց արդարացուած չեն»:

Այս մասին մէջ Նախարարը կը խօսի նաեւ քիւրտեւհայկական գործակցութեան պնդումներուն մասին որոնք առաջ կը քշուին Անգարայի կողմէ: Կ'ըսէ -- «Դա հիմնականում ուղղուած է Թուրքիայի հասարակական կարծիքի ձեւաւորմանը. բայց աշխարհի լուրջ քաղաքական գործիչներ շատ լաւ գիտեն թէ իրականում ով ինչով է զբաղւում»:

Զրոյցին աւարտին, նիւթը կ'առնչուի ներքին քաղաքականութեան. Յ. Ասատրեան «հակադաշնակցական կամ հակաընդդիմական մոլուցք» կը վերագրէ Արտաքին նախարարին, հարց տալով թէ ատիկա չի՞ խանգարեր Արտաքին նախարարի կերպարը: Վահան Փափազեան կը մերժէ այդ հակառակութիւնը, իր արժեւորումը տալով ընդդիմադիր ճակատին. «Իմ կարծիքով, ընդդիմութիւնը Հայաստանում թոյլ է: Լաւ կը լինէր որ մենք ունենայինք լուրջ ընդդիմութիւն որն իշխանութիւններին ոչ միայն քննադատէր վատ աշխատանքի համար, այլ նաեւ բացատրէր ճիշդ ուղղութիւնը: Ես ոչ թէ հակադաշնակցական մօտեցումներ ունեմ, այլ ուղղակի ինձ համար ցաւալի է որ մեր ժողովրդի կեանքում հսկայական աւանդ ունեցող մի կուսակցութիւն վերածուել է նրան, ինչ որ է այսօր: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն եւ Հայաստանում եւ Սփիւռքում այն դերն ու կշիռը չունի, ինչ որ յաւակնում է ունենալ: Սա ինձ համար ցաւալի է, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը մեր ժողովրդի արժէքներից մէկն է եղել, չնայած որ իր գոյութեան ընթացքում արել է նաեւ շատ ճակատագրական սխալներ: Եւ հիմա նրա ղեկավարների անխոհեմ, անհեռատես քաղաքականութեան պատճառով վերածուել է մի կազմակերպութեան, որը զբաղւում է միայն սեւացնելով այսօրուայ իրականութիւնը»:

Միջազգային քաղաքական ոլորտին մէջ Հայաստանի դիրքին մասին լաւատես է Նախարարը: Ատիկա իրեն յոյս կը ներշնչէ որ երկիրը կը յաջողի նաեւ տնտեսական յառաջընթաց արձանագրել ու միջազգային վարկերն ու օժանդակութիւնը աւելի դիւրութեամբ կը հասնին Հայաստան: Սակայն, ամէնէն լաւատես ենթադրութեամբ, իրական օգնութիւնը տեղ կը հասնի երկու -- երեք ամիսէն: Իսկ տնտեսական բարելաւումի համար հարկաւոր է պատերազմին դադրիլը ու ճամբաներու բացուիլը: Պէտք է անմիջապէս աւելցնել թէ այս անհրաժեշտութիւնը յուսահատական արտայայտութեան մը չեշտը չունի Նախարարին մօտ. ան իր դիրքին վրայ գտնուողի մը համար ամէնէն բնական ընթացքի մը մասին խօսելու ոճով կ'ըսէ. -- «Իմ նպատակն է, որպէս Արտաքին նախարար, գտնել Ղարաբաղի խնդրի լուծման ընդունելի տարբերակ: Եթէ խաղաղարար ջանքերն արդիւնք չտան, մենք արդէն ապացուցել ենք որ հարկ եղած դէպքում կարող ենք նաեւ այլ կռուաններ օգտագործել»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Նիւ -- Եորքի ծանօթ վաճառատուներէն մէկը մեծ բծախնդրութեամբ հակած է Կաղանդ պապային աւանդական տիպարին. անմիջապէս պէտք է ըսել որ անոնց պրպտումին արդիւնքը ուրախութիւն պիտի չպատճառէ մեծ ու փոքր բոլոր անոնց որոնք կը սիրեն տարուիլ հէքեաթներով, հակառակ ամէն երազանք խոչընդոտող ներկային:

Պրպտողները մեկնած են այն սկզբունքէն որ կարմրազգեստ ու սպիտակամօրուս ծերուկը գոյութիւն ունի իսկապէս. սակայն մարդկային բնութեան մասին քիչ շատ գաղափար ունեցող ոեւէ մէկը հազիւ թէ կարենայ երեւակայել որ բնականոն մարդ մը իր ընտրութեամբ առանց յատուկ պատճառի, կեանքը նուիրէ խաղալիկներ պատրաստելու եւ զանոնք բաշխելու աշխարհի բոլոր մանչուկներուն եւ աղջնակներուն:

Մէկդի դնելով այս հարցը, քանի որ բաւական ենթակայական է պատասխանի մասը, կը ներկայանայ առաջին անկարելին. աշխարհի վրայ եղնիկներու ոչ մէկ տեսակ ծանօթ է թռչելու կարողութեան տէր. քանի որ աշխարհի շուրջ 2 միլիոն ապրող սեռերէն 300 հազարի չափը տակաւին անծանօթ կը մնան մարդոց, ընենք որ կրնայ գտնուիլ թռչող եղնիկի տեսակ մը որ յայտնի է միայն Կաղանդ պապային:

Երկրորդ պատուարը կուգայ մանուկներու զանգուածէն. 18 տարեկանէն վար 2 միլիառ երախայ կան աշխարհի վրայ. ուրախալի կէտ մը այն է որ նուէր ստանալիք են միայն քրիստոնեայ երախաները, որով թիւը կ'իջնէ 378 միլիոնի. ենթադրելով որ ատոնց 15%--ը տարուան ընթացքին բարի ու հնազանդ չէ եղած, իրաւունք չունի նուէրի, ամէն ընտանիքի 3·5 զաւակի միջին հաշիւով, Կաղանդ պապային կը մնայ այցելել 91·8 միլիոն տուն:

Բարեբախտաբար, ամանորեան իր ճամբորդութեան համար, եթէ արեւելքէն արեւմուտք ճամբորդէ, 31 ժամուան մութ կ'ունենայ ան: Ատիկա կը նշանակէ որ երկվայրկեանի մէջ 822·6 տուն պէտք է այցելէ: Այսինքն, քրիստոնեայ իւրաքանչիւր ընտանիքի համար ուր բարի երախաներ կան, Կաղանդ պապան մէկ հազարերորդ երկվայրկեան ժամանակ ունի իր սահնակը կեցնելու, ծխնելոյզէն իջնելու, բոլոր նուէրները զարդարուն եղեւնին տակ խնամքով շարելու, ծխնելոյզէն մագլցելու, սահնակը ցատկելու եւ ճամբայ ելլելու համար դէպի յաջորդ բնակարանը:

Ի՞նչ արագութեամբ պէտք է սուրայ բարի ծերուկը, այս բոլորը ատենին կատարելու համար: Ենթադրելով որ 91·8 կայքերը իրարմէ հաւասար հեռաւորութեան վրայ են ցամաքամասերուն վրայ, անոնց միջոցը 1·2 քմ. կ'ընէ. այսինքն ընդամէնը 121·155,200 քիլոմեթրնոց ճամբորդութիւն մը. այս հաշիւին մէջ նկատի առնուած չեն ովկէաններէ անցքերը, եղնիկներուն պայտերը նորոգելու համար պարտադիր դադարները, եւայլն: 31 ժամուան հաշիւով, Կաղանդ պապան պէտք է երկվայրկեանը 1040 քմ. արագութեամբ սուրայ, ինչ որ կը նշանակէ ձայնի արագութեան երեք հազար անգամը: Այս մասին գաղափար մը կարենալ ունենալու համար պէտք է համեմատել մարդու ձեռքով շինուած ամէնէն մեծ արագութեան տէր փոխադրամիջոցին հետ որ «Իւլիս» անջրպետային խորաչափն է որ երկվայրկեանը 43·8 քմ. արագութիւն ունի. իսկ եղնիկի մը առաւելագոյն արագութիւնը ժամական 43 քմ. կրնայ ըլլալ: Բայց հոս ալ Ամանորի գիշերուան հրաշքին զօրութեան ապաւինելով, դժուար չէ պրպտումը խորացնել:

Կաղանդ պապային սահնակը, ամէն մանուկի համար մէկ քկ. ծանրութեան միջին հաշիւով մը, պէտք է կարող ըլլայ կրելու 321·300 թոն: Երկրին երեսին, եղնիկ մը չի կրնար 150 քկ.էն աւելի բեռ քաշել. նոյնիսկ ենթադրելով որ թռչող եղնիկները տասը կրկնապատիկին կարող են, Կաղանդ պապային հսկայական սահնակին պէտք է լծուած ըլլան 214 հազար եղնիկներ: Անոնցմով, սահնակին ծանրութիւնը կը բարձրանայ 353·430 թոնի: «Քուին էլիզապէթ» նաւուն ծանրութեան քառապատիկն է ատիկա:

Ասկէ անդին, տուեալները աւելի զուարճալի են.

353·430 թոն ընդհանուր ծանրութիւնը, յառաջապէս երկվայրկեանը 1040 քմ. արագութեան մէջ, օդի անհաւատալի ընդդիմութիւն մը պիտի ստեղծէ: Այս ընդդիմութիւնը այնպէս ջերմութիւն մը պիտի տայ եղնիկներուն, ինչպէս՝ անջրպետանաւերը երբ մուտք կը գործեն երկրային մթնոլորտի խաւէն ներս: Ատիկա կը նշանակէ որ առաջին շարքի եղնիկները վայրկենապէս պիտի վերածուին գոլորշիի բոցերու, նոյն ճակատագրին ենթարկելով իրենց յաջորդները: Այսպէս, Կաղանդ Պապան իր ճամբուն վրայ պիտի ձգէ խլացնող աղմուկ մը ու ածխացած եղնիկներու թափօրներ:

Իսկ Կաղանդ պապան, այդ արագութեան որպէս հետեւանք պիտի ենթարկուի երկրին ձգողութեան ուժէն 17·500 անգամ աւելի հզօր կեդրոնախոյս ուժի մը: 125 քկ. ծանրութեամբ Կաղանդ պապան 2·187·507,5 քկ.նոց ճնշումով մը պիտի գամուի իր սահնակին խորքը: Այդ ուժը վայրկեանապէս պիտի սպաննէ զայն, ջարդուփշուր ընելով ոսկորները եւ մնացեալը վերածելով վարդագոյն գոնդողի մը:

Այս բոլորը կը նշանակեն թէ եթէ նոյնիսկ գոյութիւն ունենար Կաղանդ պապան, արդէն մահացած պիտի ըլլար, նուէրներու բաշխումին առաջին փորձին իսկ:

Տխուր եզրակացութիւնը գիտական մտքին զոր, բարեբախտաբար, անտեսելու զօրութիւնը ունեցող մանկական աշխարհ մը կայ տակաւին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

''30 GIORNI''

007 OPERAZIONE SISTINA

ԿԱՄ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ ՔՈՅՐԸ ԱՐԳԵԼՔ ԵՂԵՐ Է ԻՐ ՊԱՊԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ...

ԽՄԲ. -- Դեկ. 23-ի եւ 25/26-ի մեր թիւերով հակիրճ արձագանգ մը տուած էինք իտալական «Թրէնթի ճիորնի» ամսաթերթի զգայացունց «յայտնութիւններուն» ինչ կը վերաբերի կարդինալ Աղաճանեանի պապական ընտրութեան, 1963-ին: Ստորեւ պարբերականին յօդուածին ամբողջական թարգմանութիւնը որ աւելի անյաջող փիլմի մը տպաւորութիւնը կը թողու քան լուրջ մերկացումի մը: Աւելցնենք որ կարդինալին քոյրը, Հռոմ եկաւ իր եղբօր մօտ, երբ այրիացաւ եւ առանձին մնաց Վրաստան: Խաթուն կին մըն էր, պարզ է, խորհրդային հպատակ, որու ՔԱ-Կէ-Պէ-ի հետ կապը կրնայ միայն հեզնական ժպիտ մը պատճառել անոնց որոնք զինքը ճանչցած են...

❦

1903-ին պապական ընտրութիւններու ընթացքին, Կրաքովիի արք. կարդինալ Փուզինա աւստրիական կառավարութեան հրահանգով «վէթօ» դրաւ կարդինալ Մարիանօ Ռամփոլլա տել Թինտարոյի ընտրութեան: Այս դէպքը մարդոց յիշողութեան մէջ մնաց որպէս վերջին ծանր միջամտութիւնը պապական ընտրութիւններու: Սակայն, հազիւ 30 տարի առաջ, կարդինալ Աղաճանեան, որ թեկնածու էր պապական Աթոռին, պապընտիր վեհաժողովի գումարումին նախորդող քանի մը օրերու ընթացքին զոհ գնաց յստակօրէն ծրագրուած «թորփիլաժ»ի: Ու քահանայապետ ընտրուեցաւ Պօղոս Զ., 1963 Յունիս 6-ին: Պատճառաբանութիւնը այն էր թէ Աղաճանեանի քոյրը, խորհրդային քաղաքացի, կասկածելի կապեր ունէր ՔԱ-Կէ-Պէ-ի հետ:

Պատմութիւնը երեւան հանողը 25 էջնոց թղթածրար մըն է, բաղկացած չորս պրակներէ, որոնք կը կրեն 1963 Յունիս 6, 15 եւ 20 թուականները: Այս թղթածրարը մանրակրկիտօրէն պատրաստուած է Սիֆար-ի (իտալական զինուորական գաղտնի գործակալութիւն) կողմէ, ղեկավարութեամբ Էճիտիօ Վիճիանիի, որ զօրի Ճիովաննի տէ Լորենցոյի հաւատարմատարն էր:

Յովհաննէս ԻԳ. պապը նոր վախճանած էր եւ 80 ծիրանաւորները կը պատրաստուէին նոր պապ ընտրելու: Ճիշդ այդ միջոցին Վատիկանի մէջ շրջանառութեան մէջ դրուած թղթածրարի նպատակն էր արգելք հանդիսանալ կարդինալ Աղաճանեանի հաւանական ընտրութեան, պատճառաբանելով անոր քրոջ՝ Էլիզապէթ Պապիկովայի կապերը Հռոմի խորհրդային դեսպանատան պաշտօնատարներու հետ:

Պապական նախորդ ընտրութիւններու ընթացքին, 1958-ի Հոկտեմբերին, կարդինալ Աղաճանեան ստացած էր մեծ թիւով քուէ, ինչպէս վկայեց ընտրութիւնը շահող պապ Ռոնքալլի (Յովհ. ԻԳ.), հայկական վարժարան իր այցելութեան ընթացքին: Ան յայտարարեց. -- «Գիտէ՞ք որ ձեր կարդինալը եւ ես Հոկտեմբերի ընտրութիւններուն գրեթէ հաւասար էինք», աւելցնելով թէ «Մեր անունները իրարու կը յաջորդէին, մէկը վեր, մէկը վար, եռացող ջուրի մէջ նետուած սիսեռի հատիկներու պէս»: Ռոնքալլին մահացաւ 1963 Յունիս 3-ին: Ծիրանաւորներ որոնք կը պատրաստուէին յաջորդ պապը ընտրելու, իրենց առջեւ գտան Միլանոյի արք. Յովհ.-Մկրտիչ Մոնթինիի զօրաւոր թեկնածութիւնը: Բայց անոնք որոնք մասնակցեր էին հինգ տարի առաջուան ժողովին, մտադիր էին իրենց քուէները տալու իտալական հպատակութիւն ստացած ծագումով հայ կարդինալ Աղաճանեանին, որ կը տիրապետէր իտալերէնի, ինչպէս նաեւ օտար շատ մը լեզուներու: Աղաճանեանի ընտրութեան իրական կարելիութիւնները շատ

չէին: Այնուամենայնիւ իր աշխատասենեակին մէջ նկատելի էր որոշ անցուդարձ այն անձերու, որոնք կը փութային իրենց մաղթանքները յայտնելու կարդինալին: Հայ կարդինալին ընտրութեան հաւանականութիւնը վերջնապէս ի դերեւ հանեց կղերա-ռեֆարական շրջանակներու կազմակերպած դաւը: Կղերականները պապընտիր ժողովի վրայ խորհրդային ճնշումներէն վախնալով՝ օգտագործեցին գաղտնի սպասարկութիւնը, որպէսզի հաւատալի դարձնէ Վատիկան տարածուած շշուկները:

Արդէն, գաղտնի ոստիկանութիւնը օրերով հետապնդեց կարդինալին քոյրը, իր տեղեկագիրներուն մէջ կռահել տալով թէ ան կապի մէջ էր ՔԱ-Կէ-Պէ-ի գործիչի մը հետ: Էլիզապէթա Պապիկովա ծնած էր Վրաստան եւ 71 տարեկան էր: Հիւրն էր իր եղբօր՝ կարդինալ Աղաճանեանի, Հայկական վարժարանը, Հռոմ: Նոր ստացեր էր կեցութեան իրաւունքի երկարաձգումը: 007 գործակալները ամբողջ օրը հսկողութեան տակ առնելով անոր բնակարանը արձանագրեցին Պապիկովայի ամէն մէկ երթն ու դարձը: Այսպէս օրինակ՝ «ամսոյս 6, 7 եւ 8-ին ան բնաւ դուրս չելաւ վարժարանէն» կամ՝ «ամսոյս 8-ի կէսօրէն ետք զինքը այցելելու եկաւ եղբայրը՝ կարդինալ Աղաճանեան Ռոմա 282950 թիւը կրող Ֆիաթ 1400 կառքով որ կը պատկանի Մեծանոթէ ծորճիօ կառքեր վարձող ընկերու -- թեան տիրոջ՝ ծնած Հռոմ, 1929 Ապրիլ 1--ին, հասցէ՝ վիա Քուաթթրօ Վէնթի 96, Հռոմ»:

Ոստիկանները աչալուրջ հսկեցին նաեւ Պապիկովայի կապերը բժիշկ Մկրտիչ Հեպոյեանի հետ: «Հեպոյեան ծնած է Պոլիս եւ 1935-էն ի վեր հաստատուած է Հռոմ: Ունի իր բնակարանին կից բժշկարան եւ տարրալուծարան ինչպէս նաեւ մեծ թիւով յաճախորդներ: Հակառակ անոր որ չի բացայայտեր իր քաղաքական հակումները, կը նկատուի կարգապահ կուսակցութեանց համակիր»: Բժիշկը Յունիս 9-ին կ'այցելէ Էլիզապէթային եւ զինքը կը հրաւիրէ քաղաքէն դուրս պըտոյտի մը Հեպոյեան ընտանիքին հետ: 9 լուսանկարներ կցուած են տեղեկագրի Պապիկովա -- Հեպոյեան կապերու բաժնին: Ոստիկանները այսպէս տրամադրեցին հսկումի երկար ժամեր, հետապնդումներ, լուսանկարներ՝ միայն յայտնաբերելու համար թէ Ռոմա 277976 թիւ Լանչիա Ափիա կառքով հայ կարդինալին խեղճ քոյրը ինքզինքին շնորհեր էր մինչեւ Լատինա (Հռոմի կից փոքրիկ քաղաք) երթալու պերճանքը:

Բայց յաջորդ օրը, Յունիս 10-ին, ոստիկանները վերջապէս կը գտնեն կարեւոր բան մը, որ զեկուցագրի երկրորդ էջին վրայ ուշադրութեան կը յանձնըւի կարմիր նետով մը: «Յունիս 10-ի մօտաւորապէս ժամը 16-ին հայկական վարժարանին մէջ Էլիզապէթա կ'ընդունի խորհրդային տեղական դեսպանատան առաջին քարտուղար Ա. Գուրդէնը: Գուրդէն իտալական գաղտնի սպասարկութեան ծանօթ է որպէս ռուսական գաղտնի սպասարկութեան Իտալիոյ միւսուրի գործիչ: Գուրդէն վարժարան կը հասնի իր իսկ անունին արձանագրուած Ռոմա 346519 թիւը կրող Ֆիաթ 1400/Պէ կառքով»: Ոստիկանները կը նկատեն որ երբ Գուրդէն կը մեկնի վարժարանէն ժամը 17-ին, Սան Նիքոլա տա Թոլանթինօ փողոցը գտնուող հեռաձայնի խցիկէն կը հեռաձայնէ եւ անմիջապէս յետոյ կը մեկնի Վիա Վենեթօ-ի ուղղութեամբ, նոյն կառքով:

Էլիզապէթա Պապիկովա իսկապէ՞ս ՔԱ-Կէ-Պէ-ի գործիչ էր: Ո՛չ: Այդ ուղղութեամբ իր անձին մասին ոչ մէկ փաստ գոյութիւն ունի: Ան միայն ընդունած էր իր դեսպանատան մէկ պաշտօնատարի քաղաքավարական այցելութիւնը: Երկուքն ալ Հայեր էին եւ քանի որ ինքը՝ Պապիկովա խորհրդային քաղաքացի էր անոր դիմած էր Հռոմ իր ներկայութիւնը արձանագրելու համար:

Ինչ որ նկատելի էր, այս դէպքերուն եւ պապընտիր ժողովի նախապատրաստական շրջանի զուգադիպութիւնն է: Թղթածրարի մէկ պատճէնը Վատիկան հասաւ եւ անցաւ կարդինալներու ձեռքը, որոնք կը վախնային որ Ստալինի յաջորդներու ձեռք երկարումը պղծէր Սիքսթինայի սրբութիւնը: Լուրը հասաւ նաեւ կարդինալ Աղաճանեանին եւ խոր ցաւ պատճառեց անոր: Ծիրանաւորները Յունիս 30-ի առտու Մոնթինին պապ ընտրեցին: Պետրոսի գահին ՔԱ-Կէ-Պէ-ի «գրեթէ-գործիչ» մը նստած տեսնելու վըտանգը կանխուած էր:

Այս մանրամասն տեղեկագրէն կը պարզուի թէ 60-ական թուականներուն ինչպէս կը գործածուէին թղթածրարները երբ զօր. տէ Լորենցօ իր հսկողութեան տակ ունէր Սիֆարը--: Տէ Լորենցօ 1964-ին ամբաստանուեցաւ կոլպիստական հակումներու պատճառաւ: Տեղեկագիրը կը պարզէ նաեւ որ դեռ հազիւ 30 տարի առաջ պապընտիր ժողովը որքա՜ն ենթակայ էր արտաքին ճնշումներու:

1968ին Ալտօ Պէօլքինիի գլխաւորած քննիչ յանձնաժողովը բացատրելով զինուորական այս գործողութիւնները, նըշեց թէ «1962-էն յետոյ, յատակօրէն նըշմարելի է այնպիսի տեղեկութիւններու փնտռտուք, որոնք կրնան վնասել այն անձին որու կ'առընչուին եւ այդ ձեւով իսկ կրնան ահաբեկութեան միջոց հանդիսանալ: Նկատելի է նաեւ հաւաքուած տեղեկութիւնները այլակերպելու հակում, ձեռք ձգելու համար ակնկալուած տհաճ տպաւորութիւնը»:

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՅԻՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ

Թուրքիոյ հարաւ -- արեւելեան ափերուն մօտ կղզիի մը վրայ, հնագէտներ գտած ըլլալ կը կարծեն Կաղանդ պապային գերեզմանը: Անոնք պեղումներու ընթացքին նախ գտած են ուխտագնացութեան վայր մը որ կը պատկանի քրիստոնէութեան առաջին շրջանին: Պրպտումները ցոյց տուած են որ 1600 տարուան հնութեան այս վայրը ձգողական ուժ մը ունեցած է ուխտաւորներու համար, Դ. դարուն հոն թաղուած բիւզանդացի կրօնաւորի մը շիրիմին պատճառով. այդ կրօնաւորը որ Ս. Նիկողոս կը կոչուի, մահացած է այդ կղզին ու թաղուած՝ ժայռափոր եկեղեցիի մը մէջ որ կղզիին ամենաբարձր շրջանը կը գտնուի:

Հնագէտները երեւան գտած են որ Միջին դարուն կղզին ծանօթ էր Ս. Նիկողոս անունով: Պատմաբանները կը կարծեն որ կղզին լքուած է 650 թուականներուն շուրջ, երբ արաբական նաւատորմ մը կը սպառնար շրջանին:

Կաղանդ Պապային նախատիպար Ս. Նիկողոսի աւանդութիւնը ծագում առած է երեք երիտասարդուհիներու կատարած անոր օժանդակութեան պատմութենէն: Երեք աղջիկ զաւակներու հայր մը օժիտի դրամ չունենալով, մինչ կը պատրաստըւէր զանոնք պոռնկութեան մղելու, Ս. Նիկողոս առանց ինքզինք մատնելու երեք տոպրակ ոսկի կը նետէ անոնց պատուհանէն, որպէսզի աղջիկները օժիտ ունենան: Այս արարքին յիշատակումն է որ Դեկտեմբեր 5--ի նախօրեակին անանուն նուէրներ ընելու սովորութիւնը ստեղծած է:

Այսպէսով Ս. Նիկողոս ծովայիններէն եւ ճամբորդներէն ետք, կը դառնայ նաեւ մանուկներու պահապանը: ԺԸ. դարուն երբ Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրները կ'արդիականացնեն իրենց օրացոյցը, Ս. Նիկողոս յաճախ կը շփոթուի Ծնունդին հետ:

Այսօր Սուրբին աճիւնը կը գտնուի Իտալիոյ Պարի քաղաքը, ուր փոխադրուած է 1087--ին, փրկելու համար արաբական ներխուժողներէն:

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Եպիսկոպոսական պատարագ, քարոզ, հոգեհանգիստ, մատաղօրհնութիւն նախագահութեամբ՝ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի:

Օրուան նորութիւնն էր, պատանի դըպիր Արտա Տէօվլէթեանի ֆրանսերէն լեզուով կարդացած մէկ էջնոց կենսագըրականը Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Ուրախութեամբ կարելի է ըսել որ այս տարի երիտասարդներու թիւը մեծամասնութիւն էր պատարագի ընթացքին ինչ որ կենսունակութեան նշան կը նկատենք:

Պատարագի եւ Մատաղօրհնէքի արարողութիւններէ ետք, հաւատացեալ ժողովուրդը հաւաքուած էր Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ սիրոյ սեղանին շուրջ...

Նորվան Եպիսկոպոսի սեղանի օրհնութենէն ետք, ան իր առաջին բաժակը առաջարկեց յանուն Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի առողջութեան և արեւշատութեան և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի անսասանութեան համար:

Բարի գալուստի խօսքը արտասանեց եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահ Պր. Ռոպէր Տօնիկեան, որ իր խօսքին մէջ շընորհակալութիւն յայտնեց երեք Կանանց Միութիւններու, Կարմիր Խաչին, Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութեան եւ Կապոյտ Խաչին իրենց բերած օժանդակութեան համար ի նպաստ եկեղեցւոյ:

Օրուան խօսնակն էր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Իսահակ Քհնյ. Հէքիմեան, որ իր ուղերձին մէջ ըսաւ. -- «Օրեր կան որոնք կ'ապրուին եւ անմոռանալի կը դառնան մարդոց յիշողութեան մէջ: Ահա այդ ուրախ օրերէն մին է զոր կ'ապրինք եւ ան պայծառ պիտի մնայ մեր յիշողութեան մէջ: Հայ ժողովուրդը իր կեանքի տեւողութեան եղած է ծիծեռնակի նման գաղթող աշխարհի չորս ծագերուն, ուր որ գացած է շինած է իր բոյնը եւ երգած: Մենք Լիոնի մէջ շինած ենք մեր բոյները եկեղեցին, դպրոցը: Մեր հիմնադիր Նորվան Եպիսկոպոս որ Հայրապետական Փոխանորդ նշանակուելէ ետք Լիոնի հայ գաղութին, շնորհիւ իր զօրաւոր հաւատքին բարեկարգութիւններ բրած է Եկեղեցիին եւ Եպիսկոպոսարանին մէջ: Իսկ ամէնէն կարեւորը հայապահպանումի համար ան նախաձեռնարկ եղած է Ամէնօրեայ Մարդարեան -- Փափազեան Վարժարանին իր կողքին ունենալով անձնուէր ազգայիններ: Եթէ կ'ուզենք պահել հայ եկեղեցին, հայ դպրոցը, հայ լեզուն ձեռք -- ձեռքի պէտք է տանք եւ շարունակենք այս նուիրական գործը, հաւատքով եւ աղօթքով, որովհետեւ առանց հաւատքի տեղ չենք կրնար հասնիլ. իսկ առանց աղօթքի ոչ մէկ փափաք չենք կրնար իրականացնել»:

Ղեւոնդ Ա. Քհնյ. Յարութիւնեան խանդավառուելով ներկայ մթնոլորտէն իր խօսքին մէջ շնորհաւորեց Նորվան Եպիսկոպոսը և Իսահակ Քահանան իրենց տարած նուիրական և ծանր աշխատանքին համար:

Ապա պատուոյ նախագահի Պր. Սեպուհ Սարեան գնահատական խօսքեր ըրաւ Նորվան Եպիսկոպոսի տարած անձնուէր աշխատանքին, Իսահակ Քհնյ.ին եւ բոլոր անոնց որոնք անխոնջ կ'աշխատին եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Իսկ Նորվան Եպիսկոպոս տեղեկագիրը ներկայացուց 30--ամեակի հանդիսութիւններուն, ըսելով՝ ես առանձին չեմ, իմ կողքին են հայ հոգեւորականները, վարչութիւնները, որ սիրայօժար եւ աշխոյժ աշխատանք կը տանին ինծի հետ, ապա յիշեցուց որ 30--ամեակի բացումը կատարեց Գիւտ Արք. Նաղդաշեանը, յետոյ յիշեց Դաւիթ Արք. Սահակեանին Յունիս ամսուան մէջ Լիոն հրաւիրուիլը եւ օրուան պատարագը մատուցանելը, եւ մշակութային մասնաճիւղին կողմէ կատարուած յաջող ձեռնարկները: Այսօր ալ Սուրբ Յակոբի տօնակատարութեան 30--ամեակի հանդիսութիւններուն փակումը, մաղթելով որ 31--րդ տարին սկսի հաւատքով, յոյսով եւ սիրով Լիոնի հայ գաղութին համար:

Հացկերոյթը շարունակուեցաւ ջերմ մթնոլորտի մէջ:

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-16-
ԱՇԽԱՐՀ ԿՈՐԾԱՆԱ՞Ծ

Սփիւռքի մէջ մեր կարգ մը թերթերը՝
որպէսզի ցնցեն ընթերցողները
եւ նոյն առիթով իրենք ալ փայլին,
ատեն առ ատեն
հայ ժողովուրդը կը վարժեցնեն
համաշխարհային արդի մամուլին
որոշ մէկ մասի գործելակերպին:

Այսպէս՝ օրինակ՝ ձախէն աջ փռուած
վերնագիրով մը կը տպեն յանկարծ --
«Աշխարհ կործանա՞ծ»...

Գիտենք որ յաճախ ընթերցողները՝
առաջին հերթին՝ վերնագիրները
աչքէ կ'անցընեն արագ ակնարկով:
Այդ իսկ պատճառով՝
անոնցմէ շատեր
հարցման նշանը չեն իսկ նշմարեր:
Զափազանց յուզուած՝
այդ պզտայացունց յայտարարութեան
ներքին ծալքերու մանրամասնութեան
վրայ կը հակին ամէն գործ ձգած:
Աստուծոյ սիրոյն՝ ի՞նչ է պատահած:

Բանից դուրս կուգայ, որ այդ քաղաքի
հոգեբուժական հիւանդանոցի
բնակիչները կը տարածայնեն
ահաւոր գոյժը, նաեւ յատկապէս
կ'ըսեն, թէ անձամբ լուռ ականատես
եղան պատահած անցուդարձերուն...

Սակայն եւ այնպէս՝
«Ըստ մեր կատարած պրպտումներուն
եւ միջազգային հաղորդումներուն՝
մինչեւ այս պահը չկարողացանք
հաստատել լուրը: Մաղթենք եւ յուսանք,
թէ կործանումը ամբողջական չէ», --
կ'եզրակացնէ թերթը իր կողմէ...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)
ՅՈՒՇԵՐՍ

Տատեան ամենազօր էր նախարարութեան մէջ՝ մանաւանդ անոր համար որ նախարարը, Արիֆ փաշան, կատարեալ ոչնչութիւն մըն էր, բայց կը վայելէր Համիտի վստահութիւնը: Երբ միասին կ'երթային պաշտօնական տեղեր, նախարարը, գաճաճի մը տպաւորութիւնը կ'ընէր, իսկ խորհրդականը հսկայի մը, թէ ֆիզիքապէս, թէ մտաւորապէս:

Արթին փաշա, թէեւ Ականցի ընտանիքէ սերած, սակայն բնաւ կարեւորութիւն չէր տար դրամին, դրամը իրեն համար ջուրն էր աղբիւրին որ կը հոսէր եւ ուր իր ձեռքերը կը լուար. ան կը գործածէր ոսկին ինչպէս կը գործածեն ծառայ մը:

Տատեան մեծ էր հոգիով թէ մաքով, եւ անոնք որ այժմ կը հեգնեն այն ատենուան էֆէնտիները, պիտի խոնարհէին իր առջեւ, պզտիկ զգային ինքզինքնին:

Իր շուրջը մթնոլորտը կարծես արքայական բան մը ունէր ուրկից խորապէս կը տպաւորուէր մատաղ երեւակայութիւնս: Վէպերու մէջ կարդացած մեծ իշխաններուս կը նմանցնէի զինքը, հակառակ իր պարզ վարուելակերպին եւ մօրս նկատմամբ կնամեծար ձեւերուն:

Երկար ատեն Պոլիս ապրած գերման նշանաւոր դիւանագէտ Քիտերլէնին պէս (*) փաշան ալ գրեթէ բոլոր իր պաշտօնակիցներուն, խորհրդականներուն, քարտուղարներուն ծիծաղելի մակդիրներ նշանակած էր անոնց ֆիզիքականին կամ բարոյականին յարմար: Առ հասարակ կենդանիի անուններ, օրինակ, շուտ շուտ փղձկող հայ պաշտօնատարի մը՝ կոկորդիլոս, նիհար մակարոյծի մը՝ ոջիլ, ուրիշի մը՝ աղուէս եւայլն: Վերջէն իմացանք թէ Ապտիւլ Համիտին ալ «Ներոն» կ'ըսէ եղեր իր ընտանիքին մէջ:

Եղբայրս ալ շատ կը սիրէր եւ Պիճօ կը կոչէր զայն, մօրմէս ալ կը խնդրէր որ ինքն ալ այնպէս կոչէ զաւակը: Ընդհանրապէս սրամիտ կերպով կը կատակէր մօրս հետ եւ կ'ախորժէր երբ մայրս սրամիտ պատասխաններ տար:

Խօսած հայերէնը շատ խառն էր թրքերէն բառերով եւ խնամուած չէր բնաւ, բայց ֆրանսերէնի մէջ մաքուր նախադասութիւններ կը գործածէր և արտասանութիւնը լաւ էր. թրքական շեշտ չունէր բընաւ, շատ հմուտ է կ'ըսէին այդ լեզուին:

Հակառակ իր տաք վերաբերումին այցելութիւնիս չէինք երկարեր, որովհետեւ ներքնասենեակին մէջ միշտ սպասողներ կային, եւ երբ դուրս ելլէինք այդ պարզ այլ մեծաշուք աշխատութեան սենեակէն, տեսակ մը թեթեւութիւն կը զգայի, կարծես մեծութիւնը ճնշած էր վրաս. ազդին եւ երկրին մեծագոյն անձնաւորութիւններէն մէկուն հետ գտնուիլը զուարճալի չէի գտներ բնաւ:

Ամէնէն վերջը կ'անցնէինք Նօժէնի հանըմին:

Այդ համեստ տեսքով բայց իշխանական տանը մէջ, իւրաքանչիւրը իր մասնաւոր, մէջ մէջի սենեակները ունէր, ինչպէս այժմու յարկաբաժինները: Ամէն ոք գատ կը ճաշէր: Պղինձէ ափսէներով ու արծաթէ սահաններով կը տարուէին անոնց կերակուրները: Ով որ փափաքէր մէկը կը հրաւիրէր եւ իւրաքանչիւրը իր մտերիմները ունէր. ընդհանուրին սեղանը միայն մեծ ընդունելութեան օրերը կը դրուէր:

(Շար. 20)

(*) -- Իր բարեկամուհիին նամակի ձեւով գրած յիշատակներուն մէջ, Քիտերլէն կը խոստովանի այդ սովորութիւնը: Այդ գերման դիւանագէտը Պոլսոյ դեսպան եղած է փոխանորդաբար եւ յետոյ Պէռլինի Արտաքին Գործոց նախարար:

(Շար. Ա. էջէն)

քական պայքարը կը շարունակուի, նախկին Ներքին նախարար ու «Ժողովրդային Ճակատ»ի առաջին դէմքերէն Իսկենտեր Համիտօղլու հիմնած է Ազրպէյճանի «Գորշ գայլերու կուսակցութիւն»ը։ Ան արդէն Գորշ գայլերու կազմակերպութեամբ 1990-ին, բողոքի ցոյցեր կատարած ու զինեալ դիմադրութիւն ցոյց տուած էր ռուսական զօրքերու Պաքու մուտքին։ Իրեն կը վերագրուին Ղարաբաղի ճակատին որոշ յաջողութիւններ ալ։

Ի. Համիտօղլու որ Էլչիպէյի հաւատարիմ դէմք մը ըլլալով մերժուած էր Ալիեւի կողմէ, Թելլաջարի մէջ հայկական յաջողութեննէն ետք հեռանալով քաղաքական բեմէն, դարձած էր մասնակցելու պատերազմին։ Միշտ կապի մէջ է նախկին նախագահին հետ որուն հետ կ՚ըսուի թէ գործակցաբար պիտի ջանայ առաւելագոյնս իրագործել 1994-ը «Ժողովրդային Ճակատ»ի տարի հռչակած որոշումը։ Համիտօղլու Գորշ գայլերու կուսակցութեան ղեկավարութիւնը յանձնած է փրոֆէսէօրի մը, ինչ որ ենթադրել կու տայ թէ ամբողջ Թրքական աշխարհին մէջ գործունէութիւն ցոյց տալու կոչուած շարժում մը ստեղծելու նպատակը ունի։

Կուսակցութեան համագումարին շեշտուած է թէ Ազրպէյճան մարդկային իրաւանց յարգանքին տէր ու ժողովրդավար երկիր մը պէտք է ըլլայ։ Իսկ որպէս գըլխաւոր նպատակ արձանագրուած է գրաւեալ հողերու ազատագրումի անհրաժեշտութիւնը։

VOUS PARTEZ EN ARMENIE
ET VOUS AVEZ DES EXCEDENTS
DE BAGAGES
OU DE MARCHANDISES

Une solution simple et économique :

Contactez

HAY'S Logistic Co.

Sur simple appel,
HAY'S Logistic Co. vous organise immédiatement :

- LE PAQUETAGE,
- L'ENLEVEMENT A DOMICILE,
- L'EXPEDITION DE TOUS VOS COLIS.

HAY'S Logistic Co.
vous accorde des tarif préférentiels.

HAY'S Logistic Co.

Tél. : 48 62 51 66 / Fax: 48 62 56 02.
Adresse: Bât. 3700, Zone de Fret n° 2
B.P. 10348 - 95705 ROISSY CDG Cedex

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Յունուար 8-ին առտուան ժամը 10-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

Օրակարգը խիստ կարեւոր է։ Ընտրութիւններ։ Մասնաճիւղի բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 14·30-ին

ՏՕՆԱԾԱՌ

Շնորհաւորեալ դպրոցի
Գեղարուեստական յայտագիր,
նուէրներու բաշխում։

Dimanche 9 Janvier

Arbre de Noël
à 14 heures 30

Super Loto
à partir de 15 heures 30
Nombreux lots de valeur.
— VENEZ EN FAMILLE —

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er

ENFIN DISPONIBLE !

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL

WESTERN ARMENIAN HANDBOOK FOR NON-ARMENIAN SPEAKERS

- Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à *parler*, lire et écrire l'arménien.
- Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.
- Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) contenant les dialogues des leçons - sketches et les chansons, l'enregistrement des leçons d'écriture, ainsi que les exercices structuraux.

Prix spécial de souscription jusqu'au 31 Décembre 1993, les 3 volumes et les 4 cassettes audio : 550 F. (plus 50 F. frais d'expédition). Après cette date, le Manuel complet sera vendu 700 F. (plus 50 F. frais d'expédition).

Pour recevoir, envoyez vos bulletins de souscription avec vos chèques à l'ordre de l'auteur - éditeur :
Mme Hilda Kalfayan-Panossian.
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

BULLETIN DE SOUSCRIPTION,
A DETACHER ET A ENVOYER

Nom : ..
Prénom : ..
Adresse : ..
.... Tél :
Désire recevoir exemplaire(s) du Manuel d'Arménien Occidental Pour les Non-Arménophones (3 volumes et 4 cassettes audio) et envoie F. par chèque. Signature :

ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

- ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ -

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին։
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·15-ին։
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին։
Պատարագ ժամը 17·15-ին։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 16·30։
Պատարագ ժամը 17·30։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 17·30-ին։
Պատարագ ժամը 18·30-ին։

Կը տեղեկացնենք Շաւիլի Եկեղեցւոյ ժողովուրդին, որ այս տարի աննախընթաց կերպով դպրոցիս աշակերտներէն շատեր, եկեղեցւոյ երեկոյեան ժամերգութեան ընթացքին ընթերցում պիտի կարդան։

Կը հրաւիրենք բոլորդ առ ի քաջալերութիւն մեր աշակերտներուն։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 17։
Պատարագ ժամը 18-ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 16-ին։
Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին։
Պատարագ ժամը 17-ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին։
Պատարագ ժամը՝ 17·15-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Ժամը 17-ին, յետ ժամերգութեան ճրագալոյցի խթման պատարագ։

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Ժամը 9-ին առաւօտեան ժամերգութիւն։ Իրիկուան ժամերգութիւն ժամը 17-ին, Ընթերցուածք ժամը 18-ին, Պատարագ ժամը 18·30-ին։

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամը 17-ին ընթերցուածք, պատարագ։

Monsieur VAHAN TER-GHEVONDIAN
Chargé d'Affaires de la République d'Arménie en France
vous convie à un

REPAS DU NOUVEL AN

le Samedi 15 Janvier à 20 heures
En présence de

Monsieur BABKEN ARARKTSIAN
Président du Parlement de la République d'Arménie

Hôtel PULLMAN SAINT JACQUES
17, Boulevard Saint Jacques, Paris 14e

Participation : 350 F.

Réservation en téléphonant au : 53 - 76 - 09 - 93.

après le succès de «KATCH NAZAR»
L'ECOLE TEBROTZASSERE ET NAREK DOURIAN
vous présentent

DONADZAR

(COMEDIE MUSICALE ADAPTEE DES CONTES ARMENIENS, POUR ENFANTS)

«KATCH NAZAR invite tous ses amis, PANOS le Chien, le Chat, la Souris, l'Ane, ainsi que les enfants à accueillir le PERE NOEL, mais la Sorcière n'est pas d'accord...»

Ecrit et mis en scène par **Narek Dourian**

au THEATRE DE PARIS
18, rue Blanche, Paris 9e
le SAMEDI 8 JANVIER

Pour 2 représentations exceptionnelles

- *1ère représentation* : à 14 heures précises
- *2ème représentation* : à 16 heures précises.

Renseignements et réservations : au 43. 81. 01. 72.

Participation : 120 F. Adultes — 80 F. Enfants.

ATTENTION LE NOMBRE DE PLACES EST LIMITE

N. B. Pour des raisons techniques les spectacles commenceront aux heures précises.

POUR LA PLUS GRANDE JOIE DES PETITS ET DES GRANDS

LE PERE NOEL

VENU SPECIALEMENT D'ARMENIE, vous attend à

L'ARBRE DE NOEL DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

le Dimanche 9 Janvier à partir de 13 heures
à la Salle des Fêtes du Raincy — Bd. du Midi
SPECTACLE DES ENFANTS — CHORALE DE L'ECOLE
Animation musicale
★ *Buffet avec Plats et Boissons*

SPECTACLE SURPRISE de NAREK DOURIAN

Renseignements à l'Ecole TEBROTZASSERE : 43 - 81 - 01 - 72.
Accès autoroute : A 3 Sortie le Raincy
Accès SNCF : Gare de l'Est — Gare Villemomble le Raincy — Salle à 200 m.

— ENTREE GRATUITE —

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
MARDI
4 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.230 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 69e ANNEE — N° 18.230

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ ամանորեայ իր աւանդական ելոյթին մէջ շեշտը դրաւ «ընկերային պայմանագիր» մը հաստատելու անհրաժեշտութեան վրայ գործատիրութեան եւ սենտիքաններու միջեւ: Սկիզբը բաւական մռայլ պատկեր մը գծեց Ֆրանսայի եւ ընդհանուր կացութեան (գործազրկութիւն, աճի չգոյութիւն, անհաւասարութեանց յաւելում, պատերազմ, թշուառութիւն, բախումներ եւլն.) աւելցնելու համար թէ 1993-ը եղաւ նաեւ ուրիշ բան: Այս դրական կողմը ներկայացնելու համար յիշեց Գամպոճի խաղաղութիւնը, Հարաւի Ափրիկէի ափարթհէյտի վերջը, Եւրոպական միութիւնը, ԿԱԹԹ-ը, Առիան հրթիռի 62-րդ արձակումը, Ֆրանքին զօրութիւնը: Նախագահ Միթերան ուզեց նաեւ ընդգծել «իր տարբերութիւնը» օրուան մեծամասնութեան հետ եւ այդ առընչութեամբ գնաց մինչեւ 1789, ողեկոչեց Մարդու Իրաւանց Յայտարարութիւնը շեշտելու համար որ մեր Սահմանադրութիւնը առաջին տողերէն իսկ կը հռչակէ որ՝ «Ֆրանսա անանջատելի, աշխարհական, դեմոկրատ եւ ընկերային Հանրապետութիւն մըն է» եւ ուրեմն՝ յարգենք այս հըրահանգները որոնք ըրին ինչ որ ենք։

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ շատ դժգոհ մնաց Ֆրանսայէն որ «ազգային շահու» համար իրենց երկիրը ղրկեց այն երկու Պարսիկները որոնք կը մեղադրուէին ընդդիմադիր Քազեմ Ռաճաւիի սպանութեան համար (Ժընեւ) եւ որոնց յանձնումը կը պահանջէր Զուիցերիա: Պէրն կը ցաւի որ Ֆրանսա ոչ Եւրոպական յանձնումի պայմանագրութիւնը (1957) կը յարգէ ոչ ալ 1977-ի պայմանագրութիւնը ահաբեկչութեան զսպումին համար: Ֆրանսայի Եւրոպական հարցերու նախարարը՝ Լամասուռ յայտարարեց թէ միջադէպը փակուած է եւ թէ Զուիցերիա «հասկըցած է» ֆրանսական բացատրութիւնները: Բոլորին համար այդքան ալ դիւրին չէ «հասկնալ» եւ բաւական անբաղձալի վերագրումներ կ'ըլլան Ֆրանսայի, որոնց կարգին են ահաբեկչական արարքներու սպառնալիքի առջեւ տեղի տալ կամ լաւ յարաբերութիւններ մշակելու փափաքը Իրանի հետ: Շատեր չեն մոռնար որ դեռ երէկ, Ֆրանսա մեծ Ամերիկայի՝ «պզտիկ սատանան» էր:

ՍԱՐԱՅԵՒՕ փութացին Ամանորի ցայգօնքին՝ երգչուհի Պարպարա Հէնտրիքս, Պէրնար Քուշնէր, Ժիւքար տ'Էսթէն, եւ ընդհանրապէս անոնք որոնց խիղճը հանգիստ չէ եւ նման արարքներով կ'ուզեն մխիթարել Պոսնիոյ ժողովուրդը: Աբբայ Փիէրի հետ ալ Պ. Քուշնէր հրաւիրած էր Ֆրանսայի ժողովուրդը որ կէս գիշերին մոմ մը վառէ պատուհանին առջեւ, զօրակցութիւն ցոյց տալու համար չարքաշ ժողովուրդի մը, երբ հո՛ս Շամփանը կը հոսի... ու հո՛ն՝ ռումբեր կը տեղան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ յայտարարած է որ ՓՔՔ-ն (Քիւրտիստանի Աշխատաւորներու Կուսակցութիւն) պիտի բնաջնջուի 1994-ին: Ամանորը տօնած է Տիարպէքիր, որ մայրաքաղաքը կը նկատուի քիւրտ անջատողականներուն:

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ մէջ, դարուս սկիզբի յեղափոխական՝ Զափաթայի դրօշին տակ, կարմրամորթ գիւղացիները ապստամբած են եւ 24 ժամ տէր դարձած 80 հազար բընակիչ ունեցող Սան Քրիսթոպալ քաղաքին, ուրկէ յատուկ արտօնագրերով յաջողած են մեկնիլ բազմաթիւ զբօսաշրջիկներ: Կռիւներէ բազմաթիւ մեռեալներ կան: Այս զափաթիսթները պատերազմ յայտարարած են եւ զայն կ'որակեն «ծայրայեղ բայց արդար միջոց մը»: Ցրուած են թռուցիկներ ուր կ'ըսուի նաեւ «մենատէրերը, տարիներէ ի վեր, չհռչակուած ցեղասպանութեան պատերազմ մը կը մղեն մեր ժողովուրդին դէմ: Մեքսիքական կառավարութիւնը ոչ մէկ կարեւորութիւն կու տայ որ ոչինչ ունինք, բացարձակապէս՝ ոչինչ, ոչ տուն, ոչ հող, ոչ աշխատանք, ոչ կրթութիւն»: Ապստամբները հողագործական բարենորոգում կ'ուզեն եւ գործադիր իշխանութեան ճամբու դրուիլը: Կը սպառնան՝ «Քալել մայրաքաղաքին վրայ, յաղթել դաշնակցային բանակին եւ թոյլ տալ ազատագրուած ժողովուրդներուն որ ժողովրդավարօրէն ընտրեն իրենց իշխանութիւնները»: Այս ապստամբները Զափաթայի դրօշը առած են: Յիշենք որ Էմիլիանօ Զափաթա, խառնածին, 1910-ին բնիկներու համայնքի մը գլուխն անցած է պայքարելու համար չաքարի մեծ ձեռնարկութիւններուն դէմ եւ 1911-ին ապըստամբած, հարաւային Մեքսիքայի յեղափոխական գլխաւոր պետը դարձած է: Կը մարմնաւորէ կարմրամորթերու գիւղերու դիմադրութիւնը հասիէնտաներու (մեծ հողատէրեր) ծաւալումին դէմ: 1914-ին մինչեւ Մեքսիքօ գացած է եւ ըսպաննուած 1919 Ապրիլին, դաւաճանութեան մը հետեւանքով:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ «բարելաւման» պատկերը որ տրուած է Նոյեմբերի համար խաբուսիկ է եւ լաւագոյնս կը բացատրուի «Քոթիտիէն»ի խորագրով՝ le mauvais bon chiffre: Արդարեւ, երբ միայն 0,1% յաւելում կայ կ'ըսուի, կը քօղարկուի բուն կացութիւնը, որովհետեւ ԱՆՓԷ-էն ելլողները կան (55 տարեկանէն վեր գործազուրկները այլեւս աշխատանք փնտռելու պարտաւորութենէն զերծ են): Միւս կողմէ երկար ժամանակի համար գործազուրկներու թիւը օրէ օր կ'աճի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ արգիլեց տոլարի գործածութիւնը, առաջքն առնելու համար ռուսական տնտեսութեան «տոլարականացման»: Դրամահոսութիւնը 1000%-ի հասած էր 1993-ին եւ տոլարը «ապաստան արժէք» մը դարձած է, 414-էն 1247 ռուբլիի բարձրանալով: Այլեւս տոլարով վըճարումները խանութներու մէջ կամ այլուր արգիլուած են:

ՂԱԶԱԽՍԱՆԻ մէջ, Դեկտեմբեր 30-ին, երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է Ռիխթէրի վրայ 7 աստիճան, բայց ոչ զոհ կայ, ոչ ալ նիւթական վնաս: Կեդրոնը ժունկար Ալաթաու լեռները գտնուած է Ալմա-Աթայէն 230 քիլոմեթր:

ԻՐԿՈՒՑԿ – ՄՈՍԿՈՒԱ գիծը ապահովող Տուպոլեւ մը ջախջախուած է, երբ կը բարձրանար: 116 ճամբորդներէն ոչ մէկը փրկուած է:

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻ կը շարունակէ ապարէզ կարդալ Գերմանիոյ, որու կը սպառնայ մուտքի իր վիզային մերժումին առթիւ: Յայտարարեց թէ եթէ իշխանութեան գլուխ գայ, համաշխարհային Գ. պատերազմ մը կը պայթեցնէ Գերմանիոյ գլխուն, 300 հազար ռուս զինուոր ալ կը զետեղէ Գերմանիա: Ուղղակի ըսպառնալիք ալ ըրած է այն դիւանագէտին որ իր վիզան մերժած է, յայտնելով թէ «պիտի մաքրագործուի»:

82 ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ-ՄԱՅՐԻԿ մըն է միակ շահողը Յունուար 1-ի լոթոյի մըրցանիչ գումարին՝ 59 միլիոն Ֆր.էն աւելի:

ԱՐՑԱԽ

ՄԻՇՏ ՍԱՍՏԻԿ ԿՌԻՒՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱԶ ՉԿԱՅ ԵՒ ԿԸ ՁԻՒՆԷ

Առջի օր, գրած էինք թէ սաստիկ կռիւներու հետեւանքով շուրջ 100 մեռեալ կար հայկական կողմը եւ թէ կարելի չէր եղած ճշգրիտ թիւեր տալ: Յունուար 3-ի առաւօտուն, հեռաձայնով առած մեր լուրերու համաձայն, Դեկ. 31-ի տուեալներով հայկական կորուստներն էին 57 մեռեալ, բայց այդ թուականէն ետք ալ զոհեր կային, քանի կռիւները կը շարունակուէին: Ազրպէջանական ուժերը յարձակման անցած են նոյն շրջանը՝ Քելբաջար, Մռաւ լեռը եւ շրջակայքը: Հակառակ զանգուածային յարձակման, Յունուար 3-ին, դիրքերու փոփոխութիւն չկար շնորհիւ հայկական ուժերու հակազդեցութեան:

Ղարաբաղեան կռիւներուն անդրադարձան հեռատեսիլէն Արքէ Յունուար 2-ին, եւ Իւմանիթէ Յունուար 3-ին։

– Վարչապետ Հրանտ Բագրատեան Մոսկուա կը մեկնէր, Յունուար 3-ին, տեսնուելու համար Ռուսաստանի վարչապետին հետ, մինչ փոխ-վարչապետ՝ Խ. Ջիտէչեան Թիֆլիս է միշտ, քանի չի կարգադրուիր կազի հարցը: Վրացիները կը յայտնեն թէ չեն կրնար Մարնէուլի երթալ (Ազրպէջանի սահման) նորոգելու համար կազամուղը: Հայաստան, ուր կը ձիւնէ եւ ծանր մշուշ կայ, միշտ զրկուած է կազէ:

– Յունուար 31-ին կատարուած է Մհեր Մկրտչեանի թաղումը: Կազմակերպիչ յանձնախումբին նախագահն էր Արմէն Ղազարեան: Դամբանականներ խօսած են Մշակոյթի նախարար՝ Յակոբ Մովսէս, Սերգէյ Իսրայէլեան (Շարժանկար), Խորէն Աբրահամեան, Սօս Սարգսեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՔՈՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ Կ'ՈՒԶԷ ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ

Յունուար 3-ի «Թէրճիւման»ին կողմէ կատարուած լրատուութեան համաձայն, Ազրպէջան հայկական ուժերու դէմ ծաւալուն յարձակողականի անցնելու համար պատերազմական օդանաւեր ուզած է: Անգարա պատասխանած է թէ խնդրոյ առարկայ օդանաւերը որոնք իրեն նուիրուած են, իրաւունք չունի այլ երկիրներու ծախելու կամ փոխանցելու: Այսուհանդերձ, Ազրպէջան պնդած է իր դիմումին վրայ, օրինակ ցոյց տալով Եգիպտոսի վաճառումները: Բաքու առաջարկած է օդանաւերու փոխարժէքը վճարել 30 միլիոն տոլարի այն գումարէն որ Թուրքիա խոստացած է տալ Բաքուի, որպէս օժանդակութիւն դէպի Իրանի սահմանը խոյս տուած ազրպէջանցի գաղթականներու:

Հարցը օրակարգի նիւթ եղած է Ազրպէջանի Արտաքին Նախարար Հասան Հասանովի Անգարա այցելութեան ընթացքին ուր իրեն ըսուած է թէ կարելի չէ իրենց փափաքին գոհացումը: Հասանով բացատրած է թէ հայկական խիտ բնակչութեան վայրերը կ'ուզեն ռմբակոծել, սակայն իրենց ունեցած երկու «Միկ»երը բաւարար չեն այդ նպատակին:

Թերթը կ'աւելցնէ թէ ըստ իրեն հասած լուրերու, Ազրպէջանցիները Անգարայի առաջարկած են նաեւ զինեալ արարքներով մաքրագործել Հայաստանի սահմանամերձ այն գիւղերը ուր կը հաւատան թէ ՓՔՔ-ի մարտիկներ կեդրոնացած են ու յարձակումներ կը գործեն Թրքական գիւղերու վրայ։

Հասանով հանդիպում մը ունեցած է Թուրքիոյ Սպայակոյտի նախագահին հետ ու նախագահ Ալիեւի մէկ նամակը յանձնած Ս. Տէմիրէլի:

RECIDIVE

ՊԷՐՆԱՐ ԼԸՈՒԻՍ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՐԱՆԱԼ

Ծանօթ է որ Նոյ. 16-ի թիւին մէջ, Մոնտ լոյս ընծայած էր հարցազրոյց մը օսմանեան պատմութեան մասնագէտ՝ Պէրնար Լըուիսի հետ եւ ուր այս վերջինը կ'ուրանար Հայերու ցեղասպանութիւնը զոր կ'որակէր «այդ պատմութեան հայկական տարբերակը»: Օտար թէ հայ մըտաւորականներ կը պատասխանէին եւ իրենց նամակը կը հրատարակուէր Մոնտի Նոյ. 27-ի թիւին մէջ (տես՝ «Յառաջ»ի յաջորդական թիւերը Նոյ. 17, 27/28 եւ 30): Բայց, մարդը տեղի չի տար եւ կը յամառի իր տեսակէտներուն մէջ, որոնք ուրիշ բան չեն եթէ ոչ Հայերու ցեղասպանութեան թրքական տարբերակը: Այս անգամ, Յունուար 1-ի թիւին նամականիի բաժնին մէջ է որ Պէրնար Լըուիս աւելի երկար կը բացատրէ թէ ինչպէս ինք կ'ըմբռնէ պատմութիւնը հինգ կէտերու մէջ ամփոփելով Ապրիլեան Եղեռնի դրդապատճառները:

Զարժեր կրկնել իր բառերը որոնք անհամ յանկերգն են Թուրքերուն 79 տարիէ ի վեր: Տեղահանութիւն, աքսոր, եւ մեռեալներ կը բացատրուին եւ կ'արդարացուին: Այս պատմաբանին եզրակացութիւնը, մէկ տողով, ամփոփումն է իր ամբողջ մօտեցումին.. «Բայց, ոչ մէկ լուրջ փաստ կայ օսմանեան կառավարութեան մէկ որոշումին կամ ծրագրին՝ հայ ազգը բնաջնջելու»: Պէրնար Լըուիս չակնարկեր իսկ օտար մտաւորականներու նամակին բովանդակութեան ուր յիշուած փաստերը, երեւի, լուրջ չեն թուիր իրեն, ներառեալ, միայն մէկը յիշատակելու համար, 1919-ի դատավարութիւնը: Բայց, անցնինք, որովհետեւ շատ անախորժ բան մը կայ հայ ժողովուրդին համար որ մօտ 80 տարի է պարտի փաստել որ ցեղասպանութեան մը զոհ գացած է:

Ի դէպ, Պէրնար Լըուիսի այս դիրքորոշման օրերուն Փարիզ կը գտնուէր պատմաբան Ռուբէն Սահակեան որ Ազգ. Մատենադարան գացած ու պրպտած էր Պ. Լըուիսի գործերը եւ յայտնաբերած հետաքրքրական երեւոյթ մը: 1961-ին իր մէկ հատորին մէջ Պ. Լըուիս «ողջակիզում» կը նկատէ Հայերու ցեղասպանութիւնը, տարիներ ետք նոյն հատորին մէջ, այդ հատուածը կ'անհետանայ: Ի՞նչ անցած դարձած է այդ քանի մը տարիներու ընթացքին: Թերեւս հարկ չկայ քաղաքական կամ այլ դրդապատճառներ փնտռելու:

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ես Հայաստան։

Ու անմիջապէս քաղաքներու մշակոյթի մը փորձառութեան կ՚ենթարկուիմ։ Պերեստրոյկայի օրերուն երբ Թղթատարական սպասարկութիւնը կ՚աշխատէր, Աբովեան քաղաքէն ուսուցչուհի մը, Տիկին Ասլիկ Յակոբեան գրեր էր հասցէիս, ես ալ պատասխաներ էի։ Այսպէս՝ քանի մը անգամ։ Ու հիմա որ անկախ Հանրապետութիւն ենք, Թղթատարական սէրվիսը տակնուվրայ է եւ ասիկա միայն չնչին յարակցութիւն ունի պատերազմին ու շրջափակումին հետ։ Օդակայանի Թրաժի -- գոմէտրին շատ նման է -- պակասածը ոչ խելք է ոչ ալ նիւթական միջոցներ՝ կարգ ու կանոն հաստատելու համար այս հանրային սպասարկութեան հանգոյցներուն մէջ։ Քիչ մը նախաձեռնութեան ոգի, քիչ մը յարգանք հանրային օգտին եւ կանոնին հանդէպ եւ նաեւ՝ պատասխանատուութեան զգացում մարդ արարածի հանդիպաի եւ յարգուելու պահանջին հանդէպ։ Սակայն չկան այս բոլորը եւ անոնց տեղ՝ նախատինքի մօտեցող ահաւոր արհամարհանք հասարակ մարդուն, քաղաքացիին եւ օրէնք կոչուածին նկատմամբ։ Կայարան դացի Սասունցի Դաւիթի նշանաւոր արձանը տեսնելու համար եւ նաեւ չափելու հանրային այս սպասարկութեան որակը։ Եւ ի՜նչ յուսախաբութիւն. արձանը աղտոտած, տեղ տեղ վնասուած, պատուանդանը՝ արդէն քայքայումի ճամբան բռնած, փոքրիկ աւազանը՝ անխնամ, քարով ու ամէն տեսակ Թափթփուկներով լեցուն...։

Կ՚անցնիմ կայարան ու կը տեսնեմ սպասող չոգեկառք մը՝ որ կ՚ըսեն թէ հիւսիս կը պատրաստուի մեկնիլ։ Սակայն ի՜նչ տեսարան--կոտրած պատուհաններ, պատռուած ու շրջուած նստարաններ, նեղ անկիւններուն Թխմուած, կէս-քուն ճամբորդներ, դուռներ ջարդուած, տեղ մը գիւղացի մը ճաշ կ՚ուտէ գետինը նստած, անդին մէկը երկնցեր ամբողջ նստարանին վրայ կը քնանայ, ամէն կողմ աղտ ու կեղտ, մէկը զուարթ զուարթ կը բարեւէ, ուրիշի մը նայուածքը սառած է ինծմէ անդին անտեսանելի բանի մը վրայ։ Տասնըհինգ վակոն՝ նոյն սէնարոյին տարբեր փոփոխակները։ Վայրաշարժ չեմ տեսնար չոգեկառքին գլուխը -- արդեօք ասոնք մնայուն հո՞ս կը բնակին...։ Հաւանաբար Սոլժենիցինին նկարագրած Կուլակ տանող չոգեկառքերը շատ տարբեր չէին Դըժոխքի այս գնացքներէն։ Եւ քիչ մը ամէն կողմ՝ զինուորներ, դատարկապորտներ, ստահակներ հաւանաբար, եւ ողորմելի աւելցուքները մարդկութեան որոնք տեղ մը երթալիք չունին...։

Ինծի ըսած են թէ եթէ մարդ կ՚ուզէ երկրի մը «այարը» առնել պէտք է այցելէ հիւանդանոցները, բանտերը, խենթանոցները եւ գերեզմանոցները որովհետեւ ընկերութեան մը բարոյական որակը կը չափուի իր անդամներէն ամէնէն չնորհազուրկ, խոցելի եւ հոգածութեան կարօտ անդամներուն հանդէպ ցոյց տրուած գութով ու խնամքով։ Հեռանկարը կը զարհուրեցնէ զիս -- «այս անգամ առիթը չունիմ» կ՚ըսեմ, ինքզինքս փրկելու համար։

-- Գալ անգամ։

Միայն միամիտ մը կամ չարամիտ մը Հայաստանը պիտի դատէր այս տեսարաններու վկայութեամբ։ Գիտենք որ Հայաստանը երեք տարիէ ի վեր Երրորդ աշխարհի մակարդակին իջած է իր արտադրողական եւ հանրային սպասարկութեանց մատչելիութեան տեսակէտէն։ Սակայն Հայաստանը այս չէ միայն, բարեբախտաբար։ Ու կ՚որոշեմ աստիճանաչափին ճիշդ հակադիր ծայրը երթալ ու տեսնել ընկերութեան ամէնէն ընտիր անդամը -- փիլիսոփայութեան ակադեմական հանրածանօթ դասախօսը։

Կը ժամադրուիմ ու կ՚երթամ իր համեստ տունը։ Դասական կաղապարն է, հազար անգամ գծուած գիրքերու եւ գեղարուեստի մէջ -- մէկ կողմէն՝ այրը, մարմնական ուժի եւ իմացական հսկայ պաշարի կեդրոնացումը, համադրումը նայուածքին, ժուժկալ խօսքին ու ծանր դատումին եւրին, միւս կողմէ՝ կինը, համակ նրբութիւն եւ ազնուականութիւն, միւսին ուժը հաւասարակշռող զգայնութիւն։ Ի՜նչ հակադրութիւն եւ ամբողջացում արժանիքներու։ Զիս կը հիւրասիրեն պտուղով ու քոնիաքով «Հայաստանի վիճակը դժուար է, բայց ոչ յուսահատական կամ ճակատագրական։ Այդ ծայրայեղ դատումները լրագրողներու վայել են լոկ։ Երբեք հայութիւնը չի կքիր, չի հասնիր անկումի վերջին անդունդին։ Ներքին հզօրութիւն մը ունի որուն ինքն ալ անծանօթ է։ Մաֆիա՞ն -- փարչամեքենային ստորադաս պտուտակներուն գործն է, բայց երկիրը կը տառապի Օրէնքի եւ Հեղինակութեան խաւարումէն։ Ազգը երեսի վրայ ձգուած է»։

Ուրիշ անձեր ու վայրեր կան անկասկած Երեւանի մէջ ուր մարդիկ չափի, կանոնի զգայնութիւնը չեն կորսնցուցած։ Պահած են մանաւանդ պայքարի ոգին, որովհետեւ յայտնի է որ Հայաստանը շատ անգութ եւ աններող երկիր է, տկարը եւ յուսահատողը շատ չեն դիմանար։ Կլիման, բնութիւնը, երկրաշարժը, զինք շրջապատող ցեղերը, Հայերու անդրջող անհատապաշտութիւնը, ներքին դաժան մրցակցութիւնը կը մաքրեն կը նետեն անկարները, խակերը կամ անխելքները։ Պէտք է արուեստագէտներուն հետ խօսիմ։ Քաղաքականութիւնը, դիւանագիտութիւնը, լրագրութիւնը, վաճառականութիւնը -- ասոնք բոլորը չէրչիութիւն են, օրէ օր ապրող մարդոց մըջինի երջանկութիւն, Թռչունի իմաստութիւն։

Ուրիշ ժամադրութիւն մը -- մշակոյթի նախարարութեան մէջ արուեստի ու Թատրոնի պատասխանատու անձ մը ըլլալու է որ գիտէ թէ կեանքի մէջ ապրելէ ու հաճոյք հալածելէ զատ ուրիշ լուծումներ ալ կան։ Նախադաւիթը քարտուղարուհի մը կը զսպէ անհամբերութիւնս.

-- Հարցնեմ թէ կ՚ընդունի՞։

-- Լաւ, կը սպասեմ։

Ծիսակատարութիւն չէ եղածը -- տիկինը ինքը դուռ կուգայ ու զիս ներս կը հրաւիրէ։ Ճաշակ, զարդարանքի զուսպ օգտագործում, արուեստի գեղեցկութեան հպում հոս հոն -- կը սկսինք խօսիլ։

-- Զուտ հայկական Թատրոն կը պատրաստուի, ազգային աւանդութեանց ու այժմէական ապրումներու Թէմաներով։

-- Անցնող ձմեռը ներկա՞յ է այդ արուեստին մէջ։

Պատասխան չկայ։ Բայց հիմա կը խօսի այդ ահաւոր ձմեռէն...

-- Սառնամանիքին դուրս ելայ, քալեցի փողոցն ի վեր ու ինծի այնպէս կը Թուէր Թէ այդ պաղին ու բուքին՝ ես չէի քալողը այլ դեր մը ստանձնած էի եւ ատիկա՝ իմ կեանքս խաղալ էր...։ Հրաշքի համազօր է մեր հոս գտնուիլը այս աշնան, եթէ նկատի առնէք այն սառած դժոխքը որուն մէջէն անցանք ազգովին։

Իմացականութիւնը կը ճառագայթէ աչքերէն։ Շէն ու կայծըլտուն անհատականութիւն մը։ Պետական բարձր պաշտօններու գլուխը նման անձերու ներկայութիւնը յոյս կը ներշնչէ, ապագային համար։

-- Փողոցէն քալելը կոյր խաւարին մէջ, բացարձակապէս սեւ՝ մութ փոսի մը մէջ իյնալու տպաւորութիւնը կը ձգէ։ Քու տանդ փողոցն է, հազար անգամ անցած ես, գոց գիտես զայն՝ սակայն գիշերը այդ ցուրտին ան անգամ անծանօթ կը Թուի քեզի...։ Ապսիւրտի Թատրոն մը խաղալու տպաւորութիւնը կ՚ունենաս։ Ամբողջ ձմեռ անտրամաբանական տրամաբանութեամբ ապրեցանք։

Չեմ հասկնար ինչ ըսել կ՚ուզէ։

-- Այսինքն բնազդի ուժո՞վ դիմացաք։

-- Բնազդէն աւելի իմաստութիւն մը, դիմանալու իմաստութիւն մը սորվեցանք... Թէքէեանի քերթուածին մէջ ալ կայ, այդ առանձնութիւնը որուն կը յանդի կեանքը արուեստագէտին որ տեւական պիտի բարձրանայ բարձրանայ եւ սարսռայ պաղէն։ Ու կ՚աւելցնէ. -- Այդ պաղին, այդ խաւարին, այդ առանձնութեան եւ վտանգին մէջ՝ մարդ հաւատքին կը հասնի, գրեթէ ռէֆլէքս ու չտրամաբանուած չարժումով մը։

Սուրճը կը պաղի, սակայն որու հոգը։ Արուեստագէտ տիկինը մտածումը իր հանգոյցին կը տանի։

-- Ազատութիւնը ձրի չի գար, կ՚ըսէ մեղմ, տրտում արտայայտութեամբ, ատոր գինը՝ գիտակից կերպով հաշտուիլն է այս ճգնաժամային դժուարութեանց։

Աչքին մէջ փայլ մը կ՚աւելցնէ.

-- Ազատութիւնը հասարակակարգի ազատութիւնը չէ անշուշտ, այլ ներքին, մարդկային կամքին եւ իմացականութեան ազատութիւնն է։ Միայն այդ է կարեւորը եւ հնարաւորը...։

Դուրսը, նրբանցքը կիսամութ է։ Տարտամ շուքեր ամէն կողմ։ Վար կ՚իջնեմ ու սովորական փողոցը չէ այլեւս այլ ռազմադաշտ մը ձմեռ առեն, հռոմէական կրկէսներու նման ուր մենամարտ կ՚ըլլայ մահուան հետ՝ ի զուարճութիւն ժամանց փնտռող մարդկութեան մը։ Միշտ հիացեր էի Հայաստանցիներուն ու Ղարաբաղցիներուն որոնց կեանքը աւելի յարգի է որովհետեւ սուղ գին վճարուած է, տառապանքի գին։ Մենք Սփիւռքի մէջ ոչինչ տեսանք կամ կրնանք երեւակայել, բայց մենք ալ պայքարի մէջ ենք Հայ ըլլալնուս համար, սակայն ուրիշ տեսակ է մեր պայքարը։ Դուրսէն չեն երեւիր մեր վէրքերը, մեր վախերը եւ անձկութիւնը չեն նկարագրուիր եւ ոչ ոք կը հիանայ մեր համեստ զինուորներուն եւ անանուն մարտիկներուն վրայ։ Հոս ալ միայն ուժովներն ու հաւատաւորներն է որ կը դիմանան ու կը շարունակեն կռուիլ՝ երբ միշտ կարելի ու յաճախ գրեթէ անդիմադրելի է զէնքերը վար նետել ու փախիլ անինքնութիւն եւ ապահով օտարութեան գիրկը։ Մենք հոս ընտրութիւն ունինք -- մնա՞լ թէ չմնալ, հայութեան մէջ։ Ինչ որ կը դժուարացնէ մեր գործը, մշակոյթի կալուածին մէջ։

Կը մնան քանի մը ներկայացուցչական անձեր որոնց հետ պէտք է տեսնուիմ -- գրող, դերասան, մատենադարանապետ, Աբովեան քաղաքի պարզ ու սքանչելի մարդիկը, գրականագէտներ, կուսակցական ընկերներ։

Կը քալեմ փողոցէն ու ինծմէ երջանիկ միայն խումբով լաճերը կան որոնք խելայեղ կը ցատկռտեն մայթերու եւ սալարկներուն վրայ, կը վազվռտեն, կը ճչան ու կը մրցին իրարու հետ։ Կը մօտենամ չորս -- հինգ հոգինոց խումբի մը, կը խօսիմ հետերնին։ Ու ինչ քաղաքավար, յարգալից կեցուածք ու խօսուածք ունին։ Հազար անգամ աւելի կիրթ եւ ուշիմ են քան Միացեալ -- Նահանգներու կամ նոյնիսկ Ֆրանսայի լաճերը։ Մարդ իրապէս հպարտ կը զգայ։

«Ասպարէզ»

«ՏԱՍՆԸՆԵՐԿՈՒՔԸ»

1993--ի Յուլիս ամսուն, Եւրոպայի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Նուիրապետութիւնը, իր անդրանիկ հովուական առաքելութեան ձեռնարկեց Ալպանիա, Փարիզի Հայոց Կրօնական Ընկերակցութեան վարչական խորհուրդի կարգադրութեամբ։

Անդրադարձ մը, եօրեայ այդ առաքելութեան թէպէտեւ փոքրաթիւ համայնքի մը, յիշատակութեան եւ նոր փորձառութեան մը սկիզբը կրնայ նկատուիլ իր ուսանելի բազմաթիւ երեսներով։

Ալպանիա, մայրաքաղաք՝ Թիրանա։

Աւելի քան քսանըհինգ հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն ունեցող այդ երկիրը, իր մէջ կը հաշուէ շուրջ երեքուկէս միլիոն բնակչութիւն մը, եօթանասուն տոկոսը իսլամներէ եւ երեսուն տոկոսը քրիստոնեաներէ բաղկացած։ Գըլխաւոր չորս քաղաքներու մէջ, կ՚ապրին անոնք համատեղ ներդաշնակ համերաշխութեամբ։

Անցեալի տխուր եւ դժուար պայմաններու փոխարէն վերջապէս շնորհուած է իրենց ունենալ Ընկերվարական Ժողովրդային Հանրապետութիւն մը 1992 Մարտ 22--էն ասդին։

Թիրանա եւ Տիւրէս քաղաքներու մէջ ոչ շատ հեռու իրարմէ, իրենց սաղնջականութիւնը գտած մեր ազգի զաւակները կ՚ապրին եւ կը գործեն, բոլորն ալ անխտիր իրենք իրենց մէջ ներդաշնակ համերաշխ կեցութիւն մը ստեղծելով։

Եւ ասիկա կը պարտինք իրենց մօտ տիրող ընտանիքի աւանդական հասկացողութեան։

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը, 1994--ը հռչակած է «Ընտանիքի Միջազգային Տարի»։ անհրաժեշտ է որ մեր այս «փոքրիկ հօտ»ին մեր ուշադրութիւնը կեդրոնացնենք, փոխադարձ երկխօսութեամբ խորացնելով եւ զարգացնելով մեր ծանօթութեան շրջանակը, գնահատել ջանալով իրենց ազգակերտ զոհողութիւնները։

Մեր օրերուն, երբ եւրոպական նոր հասարակարգեր կը կազմակերպուին, Ալպանիոյ Հայերը անցեալի իրենց ունեցած բոլոր դժուարութիւններուն ու նեղութիւններուն հակառակ, փաստը տուած պէտք է ըլլան իրենց հայեցի կրթութեան եւ ազգային արժանապատուութեան։

Յուզումով նկատեցինք նոյնիսկ առաջին անգամ մատուցուած հայկական պատարագի արարողութեան, ներկայութիւնը տեղւոյն իսլամ համայնքի Տինտար Տինսէյինին (*)։

Եւ հապա նոյն «Տասներկուքը», Հայու մանուկ և պատանի հոգիներ, որոնք առաջին անգամ Հայրապետական Պատուիրակին ձեռամբ իրենց հայրերուն քրիստոնէական հաւատքին կը հրաւիրուէին աւելի եւս զօրանալու եւ արմատանալու իրենց մարդկային արժանիքներուն մէջ։

Մեր ժողովուրդը իր դարերու փորձառութեամբ եւ իր ազգային քրիստոնէութեամբ իր պատուաւոր դիրքն ու տեղը առած է ընդհանրական քրիստոնեայ ընտանիքին մէջ եւ մանաւանդ իր կեանքով պահած եւ գործադրած է քրիստոնէութեան հիմն ու նշանակութիւնը, որ մեզի շնորհուած է Ս. Աւետարանի պատգամներով։

Թիրանայի Հայերը իրենց իսկ ինքնամատոյց յանձնառութեամբ եւ հաստատուն հաւատքով զօրացուցին իրենց սերունդները գալիք օրերուն համար։

Ահա Հայուն հաւատքը, որ անեղծին կըթնած՝ ան իր բոլոր առաջադրութիւն- կըթնած՝ անիր բոլոր առաջադրութիւններուն մէջ անխախտ մնացած է։

Այն «Տասներկուքը» որոնք եկան իրենց ընտանիքներէն իրենց ընտանիքներուն, շնորհիւ իրենց ստացած դաստիարակութեան, վաղը անոնք կեանքի նոր պայմաններու մէջ, պիտի փոխանցեն իրենց ընտանիքներէն ժառանգած սրբութեան եւ բարութեան զգացումը, մարդկութեան գիրկին մէջ իրենց պատուաւոր դիրքը ապահոված ըլլալու վստահութեամբ։

Մեզի կը մնայ մաղթել նորայայտ համայնքին, նոր կարելիութիւններու եւ կամեցողութիւններու ընդարձակում եւ բարգաւաճում։

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

(*) Ջերմեռանդ կրօնաւոր

Դեկտեմբեր 25, 1993

ԴՈՂՁՈՒԹԻՒ ԴՈՂՁՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Դեկտեմբեր 5--ին իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ մտաւորական Արտաշէս Տէր -- Խաչատրեան։ Ծնած էր Լիբանան, 1931--ին, երկրորդական ուսումը առած էր Անթիլիասի Դպրեվանքը եւ Էշրեֆիէի Ազգ. Կեդր. Բարձրագոյն Վարժարանը։ 1956--ին, Պէյրութի ամերիկեան համալսարանէն ստացած է արուեստից պատմութեան պսակաւորի տիտղոսը։ Ուսուցչական ասպարէզը ընդգրկած է Հալէպի Ճեմարանը, Պէյրութի «Շամլեան Թաթիկեան» վարժարանը, Համազգայինի հայագիտական բարձրագոյն հիմնարկը եւայլն։ Հեղինակ էր բազմաթիւ աշխատութիւններու որոնց կարգին. -- «Հայոց լեզուի նոր բառարան» (2 հատոր), «Ուղղագրական ուղեցոյց», «Տարօնի ազգագրական երգեր», «Ռէթէոս Պէրպէրեանի կեանքն ու գործը», «Հայ մամուլի պատմութիւն», «Հ. Յ. Դ. մամուլ»։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 9--ին Անթիլիասի մայրավանքի մայր տաճարին մէջ, նախագահութեամբ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին։ Դամբանականներ խօսած են Կաթողիկոսը, Արամ Արք., Աւետարանական գոլէճի տնօրէն Զաւէն Մսրլեան, Հ. Յ. Դ. Լիբանանի կոմի եւ «Ազդակ»ի կողմէ՝ Սարգիս Մահսէրէճեան։

**

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 18--ին, հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Անթալիոյ Տէմրէ նահանգին մէջ Ս. Նիկողայոսի փառատօնին համար կազմակերպուած մանկական նկարչական մրցումին ցուցահանդէսին, ձեռամբ Գարեգին Պատրիարքի։

Օրուան հարցեր

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԿԸ ՏՕՆԷ ՄԱՈՅԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

«Ընկեր Մաօն Չինաստանի Թագաւորն էր. իր կենդանութեանը ան կը ջախջախէր հակառակորդները: Անոր լուսանկարը այսօր վախ կը պատճառէ դեւերուն եւ բախտ կը բերէ» կ'ըսէ աղտոտ ձեռքերով պատանի մը որ Շաօշանի փողոցներուն մէջ մեծ առաջնորդին դիմանկարները կը ծախէ: Ուանկ կը կոչուի ան. լսած է 50-ական թուականներու «հակադրամատիրական» հալածանքներուն, մշակութային յեղափոխութեան ցնորքին մասին որ միլիոնաւոր մահերու պատճառ եղած է երկրին մէջ, յանուն համայնավարութեան: Սակայն, Ուանկ չի հետաքրքրուիր անցեալով. Մաօն այսօր բարերար աստուածութիւն մը կը դառնայ ամբողջ չինական փոքր առեւտուրին վրայ: Ցատկապէս անոր ծննդավայր Շաօշան գիւղին մէջ հրաշք մը տեղի կ'ունենայ այս օրերուն. Մաօ հոն ծնած է 1893 Դեկտեմբեր 26-ին. ծնունդէն օր մը ետք:

Տեղացիները ջերմեռանդ մաոյականներ են, ինչպէս Լուրտի այն խանութպանները որոնք կը պաշտեն Ս. Կոյսը: 70-ական թուականներուն ծայր առած պատմաոյական շրջանը վերջ գտած է ու Շաօշան այս հարիւրամեակին առիթով 2 միլիոն այցելու ընդունելու կը պատրաստուի: Գիւղը արդէն տօնակատարութեան մթնոլորտին մէջ է: Այդ միջոցին Մաոյին վեց մեթր բարձրութեամբ պրոնզեայ մէկ արձանին բացումը պիտի կատարուի, ինչպէս նաեւ գրադարանի մը որ կազմուած է անոր հատորներուն 20 հազար հրատարակութիւններով: Վարչապետ Տէնկ Քսիաօփինկ եթէ 89 տարիներու առողջութիւնը ներէ, հոն ներկայ պիտի ըլլայ, կառավարական լման կազմով:

Ամէն տեղ է մեծ առաջնորդին դիմանկարը. անձեռոցներու, ծխելի տուփերու, փողկապի ասեղներու, խաղալիկներու, շապիկներու, հրահաններու վրայ: Միքին միայն նոյնքան ժողովրդականութիւն վայելած է: Սակայն, Միքին չունի այն մոգական ուժը զոր կը հաւատան թէ ունին Մաոյի նկարները:

Այս հաւատքին աղբիւրը երեք տարի առաջ պատահած արկած մըն է, երկրին հարաւային շրջանը: Կենդանի մնացած են միայն այն կառքին ճամբորդները որուն ապակիին վրայ Մաոյի նկարը կը գտնուէր...: Անկէ ի վեր բեռնակառքեր, թաքսիներ, հանրակառքեր որպէս թալիսման անոր նկարը կ'ունենան միշտ:

Այցելուներու քանի մը եւանի փոխարէն ցոյց կը տրուին ազդ. ղեկավարին քանի մը օր մնացած վայրերը. անոր քընացած ննջասենեակը, անկողինը: Այդ այցելութիւններու առաջնորդները կուտան մտերիմ կեանքին մասին տեղեկութիւններ ալ, ինչպէս՝ Մաօն ու կինը կը քնանային զատ սենեակներու մէջ. ան բարկացած էր կնոջը որ ջանացած էր գինքը դրկել ամէնէն սիրած կերակուրէն՝ սոխայով պատրաստուած խոզի միսէն: Այսօր ամէն չինացի վստահ է թէ այդ կինը անտանելի արարած մըն էր:

Շատեր դիտել կուտան թէ Մաօ իր կենդանութեան ոչինչ ըրած է ծննդավայր գիւղին համար: Իսկ այսօր Շաօշան Մաոյի առեւտուրով իր վրէժը կը լուծէ: Հանգըստեան կոչուած գործաւոր մըն ալ հետեւեալ ճշդումը կ'ընէ. «իր կենդանութեան, Չինացիները դրամ չունէին, բայց պատուաւոր եւ յարգարժան մարդիկ էին. իսկ այսօր հակառակն է»: Ապա կ'աւելցնէ. «այս բաները չեմ ըսեր քննադատութեան մտքով. ամէն բան ունի իր լաւ ու գէշ կողմերը»:

Երբ մարդ հարց կուտայ թէ ներկայի խանդավառութիւնը նախանձա՞հ Մաոյին, թէ չուկային բարօրութիւն պարգեւած դէմքի մը ուղղուած է, ոչ ոք պատասխանելու տրամադրութիւն կը յայտնէ. արդէն հարցումն ալ գրեթէ անլսելի կը մնայ դրամարկղներու բացուելու եւ փակուելու աղմուկին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՅՈՐԴՈՐՆԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻՆ ՈՂՋ ԱՌՈՂՋ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ռուսաստանի մէջ առօրեային մաս կը կազմեն ամէն տեսակի չարագործութիւնները որոնց մարդ կրնայ թիրախ ըլլալ որեւէ տեղ, որեւէ ժամանակ: Մոսկուայի «Քուրանթի» օրաթերթը այս երեւոյթէն մեկնելով, երգիծական ոճով կը յորդորէ բոլոր անոնք որոնք արձակուրդի կը մեկնին, որպէսզի կարենան ողջ-առողջ վերադառնալ իրենց տունը:

Մեկնողը պէտք է արձակուրդի վայրին հասցէն ձգէ լնտանեկան պարագաներուն, հրաժեշտ առնէ դրացիներէ, պարտքերը վճարէ ու կտակը գրէ. մարդ չի գիտեր ինչ կը պատահի:

Ապա հարց կը ներկայանայ թէ ո՛ւր պէտք է պահէ դրամը. դրպանը կամ դրամապանակին մէջ դնել, գողերու հրաւէր կարդալու համազօր է. լաւագոյնն է հագուստներու կրկնոցներուն մէջ կարել զանոնք. յարմար կ'ըլլայ 25 ռուբլինոց հազար թղթադրամ ունենալ ու կարել բաճկոնի կրկնոցին մէջ. գողը համբերութիւն պիտի չունենայ մէկ մէկ զանոնք քակելու. պիտի կատղի, ձեր դլուխը ջախջախէ, բայց դրամին պիտի չկարենայ տիրանալ:

Շոգեկառքերը լուրջ սպառնալիքներով լեցուն վայրեր են. պէտք է բաժանեակին ճամբորդները հսկողութիւն պահեն կարգով. հերթապահը աչքը պէտք չէ հեռացնէ դռնէն որ միշտ գոց պահուելու է. դրան ամէն բախումին պէտք է հարցնել թէ ո՛վ է. եթէ տոմսավաճառն է, պէտք է դրան տակէն ներս սահեցընէ իր փաստաթուղթը, իսկ եթէ պատասխանեն թէ նորոգող պաշտօնեան է, պէտք է ուղղակի կրակել:

Բաժանեակին մէջ անչուշտ ծանօթութիւններ կը հաստատուին. ոչ ոքի պէտք է իսկական անուն եւ հասցէ տալ. կարելի է սապէս պատասխան մը բանաձեւել. «անունս Պիտր Պետրովիչ Իվանով է. անգործ եմ, փողոցը մնացած. վեց անգամ ունեցածս գողցան, տոր համար վըրաս կոպէկ անգամ չունիմ. յաւելեալ, կը տառապիմ բորոտութենէ»: Այս տեսակի նախաբանէ մը ետք, մեծ հաւանականութեամբ ամբողջ բաժանեակին մէջ հանգիստ ճամբորդութիւն մը ապահովուած կ'ըլլայ:

Պէտք է կամաց մը թափել այն բաժակ մը թէյը զոր ուղեկիցները պիտի նուիրեն. կրնայ թմրեցուցիչ պարունակել: Օգտակար կ'ըլլայ լաւ մը միտք պահել բաժանեակի մարդոց դիմագիծերը. այդ գործը կը դիւրանայ եթէ յատուկ նշաններ ունին. եթէ չունին, կարելի է այնպէս ընել որ ունենան: Արկածով մը, դժուար չէ օրինակ մէկուն մատները սեղմել դրան մէջ, կամ ուղղակի գլուխը. ատով, ենթական բաւական ժամանակի համար յայտարար նշան մը կ'ունենայ:

Պէտք չէ մոռնալ որ պաշտպանողական լաւագոյն միջոցը յարձակումն է. նըրբանցքին մէջ, կրնայ մէկը լուցկի կամ հրահան խնդրել. անմիջապէս պէտք է հակազդել, ձախ ձեռքով լուցկիի տուփը պինդ բռնած գրպանը եւ աջով բռունցք մը իջեցնելով խօսակիցին կոկորդին: Եթէ հակազդարձէ, սխալած չէք. ձեր դէմը գտնուողը չարագործ մըն է. իսկ եթէ խորունկ հառաչանք մը արձակելով գետին փռուի, կը նշանակէ թէ սովորական ճամբորդ մըն էր:

Կայարաններուն մէջ միշտ գնելու բաներ կ'ըլլան. պտուղ, բանջարեղէն: Գընեցէ՛ք ինչ որ կ'ուզէք, բայց անմիջապէս մի՛ ուտէք: Շոգեկառքին մէջ անպայման զուգարաններու տէր ճամբորդներ կը գտնուին. երախաները անվարան կուլ կու տան ինչ որ գտնեն. եթէ երկու ժամ ետք անոնց բան մը պատահած չէ, կրնաք ձեր խնձորը խածնել:

Ենթադրենք որ ողջ-առողջ հասաք արձակուրդի վայրը. ձեզի պիտի առաջարկուի թաքսիով մը երթալ պանդոկ: Զըփորձուի՛ք առանձին կառք վարձել. ատիկա կրնայ եղերական վախճան ունենալ. ոչ ալ պէտք է անծանօթներու հետ մտնուիլ այդ արկածախնդրութեան: Հետիոտն երթալու գաղափարն ալ նոյնքան վտանգաւոր է: Սպասել պէտք է որ հսկողութեան տակ բանտարկեալներու խմբակ մը անցնի ու անոնց միանալով կրնաք երգելով հասնիլ ձեր պանդոկը:

Արձակուրդի աւարտին, անպատեհ է կենսունակ ու հանդչած դէմքով մը վերադառնալ. ժողովուրդը արդէն ջղային է: Պէտք է ամպոյն, աղտ ու մուրի մէջ, հիւանդկախ երեւոյթ մը ունենալ: Արձակուրդի ձեր պատմութիւնը առաւելագոյն չափով ճոխացուցէք սարսափի անցքերով: Ըսէք թէ յարձակումի ենթարկուած էք, գողերու զոհ դարձած, թունաւորուած...: Ձեր շրջապատը աւելի լաւ պիտի վերաբերի ձեզի հետ: Մնաց որ թերեւս ոչինչ յօրինելու հարկը պիտի զգաք: Այսօր, էականը, վերջապէս, ողջ-առողջ տուն վերադառնալն է:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅ ԼԻՈՆԷՆ

30-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ՇՔԱՆՇԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ ԵՒ ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 17, ժամը 19-ին, Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ շքանշաններու տուչութիւն, որուն առթիւ Ամենայն Հայոց Հայրապետը կը պարգեւատրէր Ազգային Միութեան Վարչութեան պատուոյ նախագահ Պ.Պ. Սեպուհ Սարեանը «Գրիգոր Լուսաւորիչ», վարչութեան նախագահ Ռոպէր Տօնիկեան, եւ նախկին վարչականներէն Արթիւր Պասմէնը, Ներսէս Շնորհալի շքանշաններով:

Ներկայ էին եկեղեցական, աշխարհական անձնաւորութիւններ որոնց շարքին նախկին վարչապետ Ռէյմոն Պառ, Լիոնի 3-րդ թաղամասի քաղաքապետ Պր. Անտրէ Պուրկոն, Տիկին Սիմոն Անտրէ եւայլն... Իսահակ Քահանայ Հէքիմեան եւ Ղեւոնդ Ա. Քահանայ Յարութիւնեան, Լիոնի հայ կաթողիկէ համայնքի ներկայացուցիչ Կղեմէս Վրդ. Մալեան, 300-ի մօտ հրաւիրեալներ, բարեկամներ, հարազատներ եւայլն...:

Բացման խօսքը ըրաւ եկեղեցւոյ քարտուղար՝ Յակոբ Օհաննէսեան, եւ իր բարի գալուստի խօսքերէն յետոյ հրաւիրեց Նորվան Եպիսկոպոսը որ հակիրճ խօսքերով անդրադարձաւ Պ. Սարեանի տարած գործունէութեան, մանաւանդ խաղացած իր դերին, այն դժուար օրերուն, երբ հարկ էր աշխատանք տանիլ ինքնութեան թուղթեր ապահովելու համար:

Իսահակ Քհնյ. կարդաց Վազգէն Կաթողիկոսի կոնդակը, էջմիածին չարականնէն ետք, Նորվան Եպիսկ. Պ. Սարեանի կուրծքը զարդարեց «Գրիգոր Լուսաւորիչ» շքանշանով:

Պ. Սեպուհ Սարեան շնորհակալութիւն յայտնեց Կաթողիկոսին, Նորվան Եպիսկ.ի եւ շարունակեց ըսելով Պր. Ռէյմոն Պառին՝ այդ ժամանակները կը դիմէի Ձեզի եւ դուք այդ օրերուն վարչապետ էիք եւ կը դիւրացնէիք իմ գործերս:

Ապա կարգը եկաւ նախագահ Պ. Ռոպէր Տօնիկեանին եւ Պ. Արթիւր Պասմէնին:

Նորվան Եպիսկ. Ռոպէր Տօնիկեանին եւ Արթիւր Պասմէնին հակիրճ կենսագրականները յիշելով, զարդարեց անոնց կուրծքը յանուն Վազգէն Հայրապետի Սուրբ «Ներսէս Շնորհալի» շքանշաններով, կոնդակներ կարդացին Իսահակ եւ Ղեւոնդ Քահանաները:

Պ.Պ. Տօնիկեան եւ Պասմէն եւս հանդէս եկան շնորհակալական խօսքերով: Յուզիչ էր Պ. Արթիւր Պասմէնի ի միջի այլոց այն բացատրութիւնը որ իր թոռնիկին հարցումին կուտար այն օրը, ըսմէն. — «Ըլլալ Հայ այսօր Ֆրանսայի մէջ կը նշանակէ ըլլալ Ֆրանսացի, եւ հայ, չենք կրնար միայն հայ ըլլալ, քանի որ Ֆրանսացիի պարտաւորութիւններ ունինք. այս ազնիւ ժողովուրդին հանդէպ, միւս կողմէ չենք կրնար ըլլալ Ֆրանսացի որովհետեւ մեր նախնեաց արմատները կը գտնուին Հայաստան: «Հպարտ եմ Հայ ըլլալուս»:

Խօսք առաւ Պ. Ռէյմոն Պառ բացատրելու համար թէ ինք եկած էր նախ յարգելու Պ. Սեպուհ Սարեանը եւ ապա մաղթելու Հայաստանին խաղաղ եւ բարգաւաճ տարիներ:

Այս հանդիսութեան աւարտին ներկաները հիւրասիրուեցան ճոխ պիւֆէով:

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 – 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Քոյր ու եղբայր, Տիրան պէյ եւ Խօժէնի Հանըմ նոյն յարկին վրայ էին. Տիրան պէյ իր կնոջը հետ, քոյրը առանձին: Անոր հիւրանոցը եւրոպական ճաշակով կահաւորուած էր, շատ լոյս, շատ զուարթ: Ինքն ալ սիրուն էր, գիրուկ, կարճահասակ, վայելչագեղ, մորթը փայլուն, աչքերը աղուոր շագանակագոյն, դիմագիծերը կանոնաւոր, շատ համակրելի, քիչ — շատ զարգացած, մաքուր հայերէն կը խօսէր ինչպէս նաեւ կանոնաւոր ֆրանսերէն, շատ կրթուած էր և քաղաքավար:

Ես կը սիրէի Խօժէնի Հանըմը, ինքն ալ զիս. տարիքի շատ մեծ տարբերութիւն կար մէջերնիս, իր զաւակը կրնայի ըլլալ, հակառակատոր մտերմօրէն կը տեսնըուէինք իբրեւ բարեկամներ:

Մեծ հաճոյքով մտիկ կ'ընէի երբ ան կը պատմէր արքունի կանոնոցին ընդունելութիւնները, որովհետեւ ինքը թարգմանն էր Ապտիւլ Համիտի կանանոցին ու Եւրոպայէն եկող օգոստափառ հիւրերը ինքը կ'առաջնորդէր կանանոց Վալիտէ Սուլթանուհիին մօտ:

Դիւթական նկարագրութիւններ կ'ընէր այդ ամբողջ արեւելքի շողշողացումը, հմայքը կեդրոնացուցած վայրին, ուր չըքնաղագեղ Վրացուհիներ, Չէրքեզուհիներ, հեռաւոր երկիրներէ բերուած իրենց չնաշխարհիկ գեղեցկութիւնը ցուցադրած էին:

Ամէնէն վերջի ընդունելութիւնը եղած էր Աւստրիոյ գահաժառանգին եւ իր կնոջը Պոլիս այցելելուն: Խօժէնի Հանըմ երկար տոմսերով, կապոյտ մըդուսէ հագուստով, որ Սուլթանուհի Վալիտէին ծառայողներուն համազգեստն է, կանանոցի դռնէն առաջնորդած էր Սթէֆանի իշխանուհին մինչեւ աթոռը Վալիտէ սուլթանուհիին, հագած ճերմակ պարեգօտ մը մարգարիտներով բանուած: Երկու հաբիւրի մօտ հրաշագեղ կիներ, զմայլելիօրէն հագուած, ադամանդներով պճնուած, մեծ սրահին մէկ կողմը բարեւի կեցած, իսկ անոնք որ սուլթանին կինը ըլլալու պատիւը ունեցած էին, անոնք ալ Վալիտէին աթոռին քովը ոտքի վրայ: Իշխանուհին ճոխ բայց պարզ թաւիշէ արդուզարդով, նոյն գոյնը փոքրիկ գլխարկ մը գլուխը, երկար մարգարիտէ զմայլելի մանեակ մը՝ իբր միակ գոհարեղէն՝ այդ արեւելեան շքեղութեան մէջ կարծես տըխուր ու լուրջ նօթ մը դրեր էր:

Խօժէնի Հանըմ խոնարհութիւն մը ընելով մէկ քանի քայլ ետ քաշուեր է եւ ըսպասեր է հրամանի: Իշխանուհին ձեռքը թօթուեր է Վալիտէ սուլթանուհիին (ինչ որ վերջին իբրեւ անբարեկրթութիւն այպանուեր է Վալիտէին կողմէ, կը սպասէ եղեր աչհամբոյրի), եւ յետոյ միւս սուլթանուհիներուն որոնք աջ կողմը կեցած են եղեր եւ իգպալներուն, յետոյ քանի մը բառ փոխանակեր է մայր թագուհիին հետ, թարգմանչութեամբ Խօժէնի հանըմին, եւ նոյն շուքով, առաջնորդուած շատ մը նաժիշտներէ եւ Խօժէնի հանըմէն, մեկներ է մեծ դռնէն, յայտնելով շնորհակալութիւն համակրելի թարգմանչուհիին:

Կը պատմէր նաեւ թէ այդ այցելութեան միջոցին, իշխան Ռոտոլֆին եւ կնոջը տրամադրուած սենեակներուն ծառայողներէն իմացուած էր անոնց բուռն կռիւով վիճաբանիլը, մանաւանդ գիշերները:

Անկից քիչ յետոյ Վիէննա դարձին պատահած է գահաժառանգին մահը:

Գերմանիոյ կայսեր Պոլիս այցելութեան միջոցին եւս Խօժէնի հանըմ ըրած է թարգմանութիւնը կանանոցի այցելութեան: Այդ առթիւ կը պատմէր թէ կայսրուհին փափաքած ըլլալով տեսնել թրքական բաղնիք, Սուլթանը հրամայած է կանանոցին գեղեցկագոյն բաղնիքը անոր տրամադրել. լոգանքէն յետոյ անոր ուսերուն վրայ դրուած է սփածանելի մը համակ մարգարիտով եւ զմրուխտով եղերուած. գանձին ամէնէն թանկագին առարկաներէն մէկը իր զմրուխտներուն շքեղութիւնն էր. կայսրուհին, զմայլած, խնդրեր է որ իրեն նուէր ընեն այդ ըսփածանելին: Անմիջապէս լուր ղրկուեր է արքային, որ հրամայեր է ծրարելով կայսրուհիին սենեակը ղրկել առարկան: Ապտիւլ Համիտ կնամեծար ըլլալ գիտէր երբեմն, մանաւանդ Գերմանիոյ հետ:

(Շար. 21)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վաղամեռիկ Թագուհի Գարաճապաղլեանի (27 տարեկան) յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սայրիմ 250 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ - ՀՕՄ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Կիրակի, Յունուար 9

Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ Սէն -- Ռաֆայէլի ՀՕՄ-ի Ս. Յովհաննէս մատուռին մէջ:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Երգեցողութեամբ՝ Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբի, եւ ղեկավարութեամբ՝ Պ. Խաչիկ Եըլմազեանի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Յունուար 8-ին առտուան ժամը 10-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

Օրակարգը խիստ կարեւոր է: Ընտրութիւններ: Մասնաճիւղի բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ուան իր աւանդական հանդէսը, ներկայութեամբ խամաճիկներու (Guignol du Vieux Lyon) եւ Կաղանդ Պապային բազմաթիւ նուէրներով:

Կիրակի, Յունուար 9, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ կից «Կարպիս Մանուկեան» սրահը

(295, rue d'Arménie, Lyon 3e)

Կը խնդրուի ծնողքներէն ճշդապահ ըլլալ:

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կիրակի, Յունուար 9, կէսօրէ ետք ժամը 4-ին Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ (Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ օրհնութեան արարողութենէն անմիջապէս ետք), «Արմէն - Տանս»ի «Ջատիկ եւ Կախարդական Գաւաթը» ներկայացումէն անմիջապէս վերջ, Կաղանդ Պապուկը նուէրներ պիտի բաշխէ ներկայ բոլոր մանուկներուն:

Հանդէսը կը կազմակերպեն Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղը եւ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը:

– ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ –

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Ս. Ծնունդի տօնակատարութիւն, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 20·30-ին Թաղին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած համադամ ճաշերով: -- Ճաշագին՝ 150 Ֆր. -

ԱՆԻԷՌ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ -- Պուա Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը Հայկական Ծնունդին առթիւ ճաշ մը կը կազմակերպէ Յունուար 8-ին, ժամը 20·30-էն սկսեալ Անիէռի Salle des Fêtes-ին մէջ:

Մանրամասնութեանց եւ տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկին Հիմինեանին՝ 40·11·19·33 թիւին:

après le succès de «KATCH NAZAR»

L'ECOLE TEBROTZASSERE ET NAREK DOURIAN

vous présentent

DONADZAR

(COMEDIE MUSICALE ADAPTEE DES CONTES ARMENIENS, POUR ENFANTS)

«KATCH NAZAR invite tous ses amis, PANOS, le Chien, le Chat, la Souris, l'Ane, ainsi que les enfants à accueillir le PERE NOEL, mais la Sorcière n'est pas d'accord...»

Ecrit et mis en scène par **Narek Dourian**

au Théâtre de Paris - 18, rue Blanche, Paris 9e

le Samedi 8 Janvier

Pour 2 représentations exceptionnelles

- *1ère représentation* : à 14 heures précises
- *2ème représentation* : à 16 heures précises.

Renseignements et réservations : au 43. 81. 01. 72.

Participation : 120 F. Adultes — 80 F. Enfants.

ATTENTION LE NOMBRE DE PLACES EST LIMITE

N. B. Pour des raisons techniques les spectacles commenceront aux heures précises.

ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ

- ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ -

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յունուար 6, Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30-ին, Ծննդեան հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Ծանօթ. -- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը, դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն, իրենց կրօնական պարտաւորութեանց համար:

Ուրբաթ, Յունուար 7, Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ:

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Հինգշաբթի, Յունուար 6

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9·30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Հինգշաբթի, Յունուար 6

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Ուրբաթ, Յունուար 7

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Պատարագէն ետք՝ Հոգեհանգիստ՝ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Հինգշաբթի, Յունուար 6

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Ջրօրհնէքի արարողութիւն՝ ժամը 12-ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Հինգշաբթի, Յունուար 6

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 11-ին:

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 14·30-ին

ՏՕՆԱԾԱՌ

Շարաթօրեայ դպրոցի

Գեղարուեստական յայտագիր,

նուէրներու բաշխում:

Dimanche 9 Janvier

Arbre de Noël

à 14 heures 30

Super Loto

à partir de 15 heures 30

Nombreux lots de valeur.

— VENEZ EN FAMILLE —

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 6

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին:

պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Ուրբաթ, Յունուար 7

Մեռելոց

Ժամը 10-ին պատարագ:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ՍՈՒՐԲ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Հինգշաբթի, Յունուար 6

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը 11·45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Պատարագին կը մասնակցի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

Ուրբաթ, Յունուար 7

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 6,

Պատարագը կը մատուցանէ, կը քարոզէ եւ Ջրօրհնէքի կարգը կը կատարէ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Հինգշաբթի, Յունուար 6

Սկիզբ ժամերգութեան՝ առաւօտեան ժամը 8·30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Հաղորդութիւն մանուկներու եւ ժողովուրդին համար ժամը 11·30-ին:

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՑ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Կիրակի, Յունուար 9

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Յիշատակ Մեռելոց, պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համայն հայ ննջեցելոց:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հինգշաբթի, Յունուար 6

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Ջրօրհնէք՝ ժամը 11·45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի, Յունուար 9

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Ջրօրհնէք՝ ժամը 11·45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire : No 55935

SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
MERCREDI
5 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.231 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.231

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Չեմ ուզում թաքցնել. դժուար է յաւուր պատշաճի բառեր գտնել ամանորեայ նախագահական մաղթանքի համար:

Ո՛չ մտադիր եմ վերլուծել ստեղծուած իրավիճակը, ո՛չ էլ քննադատութիւնից պաշտպանուելու ու արդարանալու փորձ կատարել:

Մի քանի օր առաջ Խորհրդարանին ներկայացրած տարեկան հաղորդմամբ ես ունեցել եմ այդ հնարաւորութիւնը, եւ կարծում եմ, պատգամաւորները ընդհանուր առմամբ պէտք է բաւարարուած լինեն արուած բացատրութիւններով:

Ցիրաւի ծանր է մեր նորանկախ Պետութեան վիճակը. աղքատ կամ գրեթէ դատարկ են ոչ միայն ձեր հանապազօրեայ, այլեւ նոյնիսկ տօնական սեղանները: Իսկ առջեւում դեռ կարող են պատահել նոր դժուարութիւններ, աւելի ծանր օրեր: Ճիգն ու գերլարումը դեռ երկար կը մնան մեր կեանքի անբաժան ուղեկիցները:

Սա՛ է կայսրութիւնների փլուզման հետեւանքով առաջացող պետութիւնների ճակատագիրը, որից դեռ ոչ ոք չի կարողացել խուսափել: Ապահով ու բարգաւաճ պետութեան ստեղծման համար տասնամեակներ են անհրաժեշտ: Եթէ կայ մէկը, որ ձեզ խոստանում է այլ բան, մի՛ հաւատացէք: Հրաշքներով ձեզ շատ են կերակրել, բայց հրաշքները կատարւում են միայն հէքեաթներում:

Առայժմ ազգովին՝ ժողովուրդ, թէ իշխանութիւն, մենք լուծում ենք մէկ խնդիր՝ Խորհրդային Միութեան աւերակների տակ մնալուց խուսափելու խնդիրը: Եւ ամենայն հպարտութեամբ պէտք է արձանագրենք, որ այդ խնդիրը մենք յաջող ենք լուծում, որի ակնյայտ ցուցանիշներն են՝ Հայաստանի հաւասարակշիռ արտաքին քաղաքականութիւնը, իրավիճակի լիակատար կառավարելիութիւնը եւ Հանրապետութեան ներքին կայունութիւնը: Այս երեք հիմնական իրողութիւններից որեւէ մէկի կորուստը յղի է շատ աւելի ծանր հետեւանքներով, քան գների աճն ու կենսամակարդակի անկումը, որոնք բոլոր դէպքերում ժամանակաւոր եւ շտկելի երեւոյթներ են:

Հայաստանի յաջողութիւնն այս խնդրի լուծման հարցում ակնյայտ է դառնում մանաւանդ բախտակից երկրների հետ համեմատութեան պարագայում. անժխտելի է այն փաստը, որ ներքին ցնցումներից չկարողացան խուսափել ոչ միայն մօտաւորապէս մեր մակարդակի վրայ գտնուող Վրաստանը, Ադրբեջանը եւ Տաճիկստանը, այլեւ անգամ հզօրագոյն Ռուսաստանը:

Հայաստանի այս ձեռքբերումը ոչ թէ պատահականութեան, այլ նախ եւ առաջ ժողովրդի իմաստութեան ու պետական կառոյցների տքնաջան աշխատանքի արդիւնք է: Իր անկատարութեամբ եւ բոլոր թերացումներով հանդերձ՝ Պետութեան դերն անուրանալի է այս ձեռքբերման մէջ:

Գոհունակութեամբ նշելով այս փաստը, հասկանալի է, որ մենք պարտաւոր ենք աչքի լոյսի պէս պահպանել եւ առաջիկայ տարում խորացնել այս թանկ նուաճումը, քանի որ ժամանակները դեռ շատ վտանգաւոր են, իսկ իրավիճակը չափազանց փխրուն:

Տօնական այս պահին ես չեմ ուզում խօսել ընթացիկ հարցերի՝ արդիւնաբերութեան կայունացման, դրամաշրջանառութեան կարգաւորման, առեւտրի խթանման, անօրինականութիւնների վերացման, տնտեսական բարեփոխումների, աշխատավարձի ինտեքսաւորման մասին: Չեմ ուզում խօսել ոչ թէ այդ հարցերին կարեւորութիւն չտալու, այլ խօսակցութիւնը անիմաստ համարելու պատճառով, քանի դեռ չեն լուծուել նրանց իսկ լուծումը պայմանաւորող շատ աւելի հիմնական մի շարք խնդիրներ:

Առաջինը Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման, աւելի ճիշդ՝ Լեռնային Ղարաբաղում խաղաղութեան հաստատման խնդիրն է: Ղարաբաղի ինքնապաշտպանական բանակի ակնյայտ յաջողութիւններով հանդերձ, պատերազմի շարունակումը յղի է հայ ժողովրդի անվտանգութեանն ու բարօրութեանն սպառնացող լուրջ վտանգներով: Պատերազմի պատճառով Հայաստանը ենթարկւում է ոչ միայն Ադրբեջանի ու Թուրքիայի կողմից իրականացուող շրջափակումներին, այլեւ միջազգային ֆինանսական կազմակերպութիւնների բացայայտ ու քօղարկուած սանկցիաներին: Այնպէս որ նման պայմաններում խօսել Հայաստանի տնտեսութեան զարգացման կամ ժողովրդի կենսամակարդակի բարձրացման մասին, նշանակում է զբաղուել ինքնախաբէութեամբ կամ քաղաքական սպեկուլյացիայով, որ յաջողութեամբ կիրառւում է ընդդիմութեան որոշ ուժերի կողմից: Քանի դեռ պատերազմը չի դադարել, Հանրապետութեան տնտեսութեան եւ ժողովրդի կենսամակարդակի որեւէ էական բարելաւում տեղի չի ունենայ, ինչպիսի ուժեր էլ լինեն իշխանութեան գլուխ:

Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան հարցում Հայաստանի իշխանութիւնների տեսակէտը եղել եւ շարունակում է մնալ նոյնը. խնդրի խաղաղ կարգաւորում եւ փոխզիջումային լուծում: Այս սկզբունքից ելնելով, Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւնները դրական պատասխան են տուել ԱԷ - ԽՄ - ԱԷ - Ը-ի Մինսկի խմբի երկրների խաղաղարար ծրագրին, ինչպէս նաեւ Ռուսաստանի Դաշնութեան միջնորդական նախաձեռնութեանը: Ուստի խաղաղութեան հաստատման հարցն այսօր կախուած է ոչ թէ հայկական կողմից, այլ Ադրբեջանի դիրքորոշումից ու միջազգային հանրութեան եւ Ռուսաստանի խաղաղարար ջանքերի համադրումից: Կարող եմ տեղեկացնել, որ երկու առումներով էլ կան որոշակի յուսադրիչ միտումներ:

Մեր առջեւ կանգնած երկրորդ հիմնական խնդիրը Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան ընդունումն է, որի նպատակն է մարդու եւ քաղաքացու իրաւունքների օրէնսդրական երաշխաւորումը, իշխանութիւնների յստակ տարանջատումը, կառավարման համակարգի անխափան եւ արդիւնաւէտ գործունէութեան ապահովումը:

Բազմաբնոյթ առօրեայ խնդիրներով ծանրաբեռնուած մեր իրավիճակում առաջին հայեացքից ակադեմիական թուացող այս խնդիրը իրականում ունի նաեւ զուտ գործնական նշանակութիւն: Սահմանադրութեան ընդունումը, անկասկած, կը լիցքաթափի քաղաքական պայքարի մթնոլորտը եւ հնարաւորութիւն կը տայ մեր ժողովրդի հոգեւոր եւ մտաւոր կարողութիւններն ամբողջութեամբ ուղղել կառուցողական, ստեղծագործ աշխատանքի:

Եւ վերջապէս, մեր կեանքի բնականոն ընթացքը պայմանաւորող երրորդ հիմնական խնդիրը Հայաստանի էներգետիկ անկախութեան ապահովումն է: Շրջափակման պայմաններում այս առումով աշխատանքն առայժմ ընթացել եւ ընթանում է էներգակիրների ներկրման այլընտրանքային ուղիների իրացման ուղղութեամբ: Յոյսով ենք, որ շուտով կը սկսուեն նաեւ Հանրապետութեան ընդերքի հետախուզական հորատման աշխատանքները: Բայց այս բնագաւառում ամենակոնկրետը եւ իրականը Հայկական աթոմակայանի վերագործարկման հնարաւորութիւնն է: Վերագործարկման հետ կապուած նախնական աշխատանքներն արդէն աւարտուած են, եւ ուրախութեամբ ուզում եմ ձեզ յայտնել, որ մասնագէտների կարծիքով նրանք միանգամայն գոհացուցիչ են: Աթոմակայանի կողմից էլեկտրաէներգիայի արտադրութեան թողարկումը նախատեսուած է եկող տարուայ վերջում:

Այսպիսով, Խաղաղութիւն, Սահմանադրութիւն, Աթոմակայան. ահա Նոր Տարուայ, 1994 թուականի կարգախօսները:

Շնորհաւոր ձեր Նոր Տարին,

ԱՐՑԱԽ

ՀԱՅԿ. ՈՒԺԵՐԸ ԴԻՐՔԵՐՈՒ ՏԷՐ ԿԸ ՄՆԱՆ

Յունուար 4-ին, մեր առած լուրերու համաձայն, Արցախի հայկ. ուժերը վերագրաւած են բոլոր դիրքերը: Մարտեր կը շարունակուին նոյն շրջանը՝ Քելբաջար, Խանլար, Մատաղիս, Օմարի բարձունքները: Հայկ. աղբիւրներու համաձայն, հայկական կողմը երեք մեռեալ եւ 11 վիրաւոր ունեցած է Յունուար 3-ին: Շատ աւելի մեծ է հակառակորդին կորուստները, բայց, կարելի չէ եղած ճշգրիտ թիւեր ունենալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ «Թրքական Հանրապետութեան» նախագահը՝ Ռաուֆ Տէնքթաշ իր հաւանութիւնը տուաւ վարչապետ՝ Հաքքը Աթունի (կեդրոն-աջ դեմոկրատ Կուսակցութեան պետ) ձախ-աջ համախմբման կառավարութեան: Յայտարարութեամբ մը նոր կառավարութիւնը կը ճշդէ որ կիպրական տարակարծութեան կարգադրութիւնը պէտք է հիմնուած ըլլայ Թուրք եւ յոյն երկու ժողովուրդներու «հաւասար» կանոնագրին եւ կղզիին վրայ իրենց հաւասարակաց գերիշխանութեան վրայ:

ԻՐԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Պանի Սատր որ Վերսայլ ապաստանած է շատ խիստ ոճով կ'արտայայտուի Ֆրանսայի որոշումին առթիւ, երկու Պարսիկները վերադարձնել իրենց երկիրը: Չի խորհիր որ ոճրափորձի վախն է պատճառը, այդ առընչութեամբ կ'ըսէ. — «Վախին չեմ հաւատար: Ամէն անգամ որ կառավարութիւն մը տեղի կու տայ ահաբեկիչ երկրի մը, կը քաջալերէ բռնութիւնները: Երբ Նաղաշը ետ ղրկուեցաւ, Պախթիարը սպաննեցին: Ալժերիան նայեցէք: Ո՛չ, մեղսակցութիւն մը կայ իրանեան վարչակարգին եւ Ֆրանսայի միջեւ»: Զգոյշ է ենթադրութիւններուն մէջ, բայց վարկած մը ունի. — «Եթէ Ֆրանսական կառավարութիւնը այպանելի արարքը գործեց երկու ամբաստանեալները ետ ղրկելով, կը նշանակէ որ բան մը անցաւ-դարձաւ Ալժերիոյ հետ: Թերեւս, Ֆրանսա ձեռք ձգեց իրանեան վարչակարգէն որ դադրեցնէ դրամական եւ զինուորական օգնութիւնը ալժերական ահաբեկչութեան: Եթէ այդ ահաբեկչութիւնը իսկապէս դադրի, Ֆրանսա մեծ յաղթանակ մը տարած կ'ըլլայ»:

ՆԱԽԿԻՆ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ ՄԱԿ-ի ուժերու (ՄԱԿ-ի Պաշտպանութեան ուժեր) ֆրանսացի հրամանատարը՝ զօր. Քոթ ազդարարութիւնները կը բազմացնէ, առանց մեծ արդիւնքի: Կ'ըսէ թէ 30 հազար կապոյտ սաղաւարտաւորներ շատ նուաստացուցիչ դիրքի մէջ են, մինչ պատրաստ են զինեալ միջամտութեան մը, պայմանաւ որ ՄԱԿ-ը հրահանգ տայ: Կը կրկնէ, որ ցարդ չէին եկած պատերազմելու համար, բայց ի տես նախատինքներուն, հարկ է աւելի ամուր դիրք ճշդել Պոսնիոյ Սերպերու նկատմամբ: Նոր մեռեալներ եւ վիրաւորներ կային Սարայեւոյի մէջ:

ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ԹԻՒԵՐԸ որոնք ութի բարձրացան Ֆրանսայի մէջ մօտ 10 տարի առաջ, տասնի պէտք է վերածուին 1995-ի վերջ, կացութիւնը յագեցումի հասած ըլլալով: Ֆրանս - Թելեքոմ կը ծրագրէ երկիրը բաժնել երեք գօտիի (Իլ տը Ֆրանս, Հիւսիս, Հարաւ) կամ հինգ գօտիի (Իլ տը Ֆրանս, Հիւսիս - Արեւելք, Հիւսիս-Արեւմուտք, Հարաւ-Արեւելք, Հարաւ-Արեւմուտք):

ԱՆԹԱՔԻԱՅԻ եւ Իչէլի շրջանը, ինչպէս նաեւ Ատանայի մէջ, երկրաշարժ մը պատահած է Երկուշաբթի, Յունուար 3-ին, 5,1 զօրութեամբ Ռիխթէրի վրայ եւ բաւական խուճապ ստեղծած է բնակչութեան մօտ:

ՊՈՍՆԻԱՑԻ ԶՕՐԱՎԱՐԻ մը դիակը գտնուած է Լիէժի կառուղիին մէկ փարքինկը: Զօր. Փրագլինա Պելժիա ապաստանած էր դասալիք ըլլալէ ետք: Մահմետական զինուորական մըն էր որ Պոսնիոյ խրուած ուժերու շարքը անցած էր: 1992-ին, սակայն, Զաղրէպի մամուլը զինք ոճրագործ կ'որակէր, ամբաստանելով որ թալանի եւ ահաբեկչութեան կը դիմէ:

ԾԽԻԿՆԵՐՈՒ գինը 13% յաւելում պիտի կրէ Յունուար 10-էն սկսեալ:

ԹՈՒՐՔԵՒՔԻՒՐՏ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Տարուան առաջին օրը Պրիւքսէլի Ս. Ժօս թաղին մէջ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Թուրքերու եւ Քիւրտերու միջեւ: Առաջիններուն կողմէ գրգռութիւն նկատուած է այն երեւոյթը որ ՓՔՔ-ի համակիրներ քալելով հասած Պոնէն, երեք օրուան համար վարձած են դպրոցի շէնք մը ուր Թուրք երախաներ կը յաճախէին ու ՓՔՔ-ի դրօշը պարզած են հոն: Բախումներու ընթացքին բազմաթիւ անձեր վիրաւորուած են, շուրջ երկու տասնեակ հոգի հսկողութեան տակ առնուած են ու Թուրքերու եւ Քիւրտերու պատկանող ճաշարաններ, վաճառատուներ քանդուած կամ վնասուած են:

Թուրքերու զայրոյթը բոլորովին աւելցած է երբ Պելժիոյ Արտաքին եւ Ներքին նախարարները համաձայն գտնուած են ընդունելու ՓՔՔ-ի համակիր պատուիրակութիւն մը:

Յունուար 4-ի Թուրք մամուլը յատկապէս բուռն հակազդեցութիւններ ունէր պելժ Ներքին նախարար Լուի Թոպաքի հասցէին որ պատահարներու միակ պատասխանատուն նկատած է Թուրքերը, ըսելով որ այլեւս չի կրնար հանդուրժել անոնց, մինչ ՓՔՔ-ն ոչ մէկ յանցանք ունի եւ թէ ինք անոր համակիրներուն ապահովութիւնը պիտի երաշխաւորէ: Նախարարը աւելցուցած է թէ Թուրքերու ցոյցը նախապէս պատրաստուած էր եւ «գորշ գայլեր»ու խմբակներ միացած էին ցուցարարներուն, վճռած ըլլալով լայն չափերու հասցնել խառնակութիւնը: Ան ձայնասփիւռէն ալ յայտարարած է թէ երկրին մէջ ՓՔՔ-ի գործունէութիւնը արգիլելու ոչ մէկ պատճառ ունին:

Պատահարները եւ յատկապէս պելժ իշխանութեան այս կեցուածքը պատճառ եղած է որ Անգարա Պելժիոյ դեսպանատան միջոցով խիստ ազդարարութիւն մը ուղղէ Պրիւսէլի, դէպքերու պատասխանատուութիւնը վերագրելով անոր:

ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՂ ԵՐԿՐԻՆ ՄԱՐՏՈՒՆԱԿ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութիւնը երկու տարուան իր կեանքին մէջ, ռազմաճակատի ներկայութեան ու յաջողութիւններուն չափ դժուար քայլ մը կըրցած է իրագործել, գրեթէ ամբողջովին քանդուած տնտեսութիւն մը ոչ միայն կենդանացնելով, այլեւ զայն նեցուկ դարձնելով մարտնչող ժողովուրդին առօրեային: Այս հաստատումը, հաւանաբար, շատերու մտքին մէջ անմիջապէս հայաստանեան կացութեան հետ համեմատականի մը գաղափարին ծնունդ տայ. կամ թուելու մղէ օժանդակ ազդակները: Ճիշդ է որ Ղարաբաղի տնտեսական յաջողութեան մէջ մեծ է Հայաստանի դերը, կայ նաեւ բնակչութեան թիւի մեծ տարբերութիւնը. ի վերջոյ, նոյն բանը չէ 150 հազարնոց ժողովուրդի մը տնտեսութիւնը եւ 3·5 միլիոննոցինը: Այս պարագաները արդարացի ըլլալով հանդերձ, կայ կարեւոր կէտ մը որ երկու վիճակներու մեծ տարբերութեան բուն պատճառը կը թուի ըլլալ: Ատիկա այն երեւոյթն է որ Ղարաբաղի ղեկավարութիւնը աւելի ճարպիկութեամբ յաջողած է տանիլ տնտեսական ճակատի պայքարը, աւելի արմատական միջոցներու դիմելով:

Այս հաստատումները կը թելադրուին «Հայաստանի Հանրապետութեան» Դեկտեմբեր 22-ի թիւին մէջ տեղ գտած հարցազրոյցէն որ կատարուած է ԼՂՀ-ի փոխ վարչապետ Ժիրայր Պօղոսեանի հետ, Լըրատուութեան եւ մամուլի բաժնի ղեկավար Մաքսիմ Յովհաննիսեանի կողմէ: Փոխ վարչապետը անծանօթ դէմք մը չէ Փարիզի հայ գաղութին ներկայացուցիչներուն, Հոկտեմբերին ընկերացած ըլլալով Պաշտպանութեան Պետական կոմիտէի նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի:

Ան ԼՂՀ-ի տնտեսութիւնը կը բնութագրէ հետեւեալ խօսքերով. -- «պատկերացրէք հիւանդը որը ծանր վիրահատութիւնից յետոյ սկսում է նոր -- նոր քայլել սովորել»: Իսկ «հիւանդ»ին մասին թիւերով արտայայտուելով, կ'ըսէ. -- «Հանրապետութեան աւելի քան 60 գիւղացիական տնտեսութիւններ դադարեցրել էին իրենց գործունէութիւնը. գրեթէ մեր հնարաւորութիւնների մէկ երրորդ մասը: Ռմբակոծումների հետեւանքով տասնեակ ձեռնարկութիւններ եւ արտադրամասեր շարքից դուրս էին եկել. հումքի և ուժանիւթի փոխադրիչների ծայրայեղ անբաւարարութեան պատճառով արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնները կանգ էին առել կամ աշխատում էին աննշան կարողութեամբ»: Որպէս աւելի շօշափելի տուեալ, Ժ. Պօղոսեան կը ներկայացնէ արդիւնաբերական մարզէն թիւեր, որոնք յստակութեամբ ցոյց կուտան թէ 1988 -- 1992 շըրջանին մեծ անկում արձանագրած բնագաւառը 1993-ին կրկին աշխուժանալու առաջին քայլերը առած է: Տրուած ցանկը հետեւեալը կ'ըսէ օրինակ կօշիկի արտադրութեան մասին. 1987-ի 4 միլիոն 515 հազար զոյգին տեղ, 1992-ին համար կայ 189 հազար զոյգ, իսկ 1993-ի եօթը ամսուան ընթացքին 204 հազար զոյգ կօշիկ արտադրուած է: 1992-ի աշխուժացման նախանշաններուն մասին փոխ վարչապետը կուտայ հետեւեալ բացատրութիւնը. «Մեր գոյամարտի տարեգրութեան մէջ բեկումնային նշանակութիւն ունեցաւ Շուշիի ազատագրումը եւ Լաչինի անցքին բացումը: Շրջափակումը փոքր - ինչ թուլացաւ: Հայաստանից ստացանք էլեկտրական ուժանիւթ եւ այնքան հումք որ արդէն հնարաւոր էր արտադրական կարողութիւնները գործի դնել»:

Նիւթականին քով կայ ուրիշ ազդակ մըն ալ որ եթէ ոչ աւելի, նոյնքան կարեւոր նպաստ բերած է տնտեսական ոլորտին եւ ուր կը կայանայ Հայաստանի հետ տարբերութեան ոչ արհամարհելի մէկ տոկոսը: Այս մասին նախանձ շարժելու չափ ուրախալի են փոխ -- վարչապետին խօսքերը. -- «Մտցուեց խստագոյն կարգապահութիւն եւ բոլոր պատասխանատուների համար հաշուետու լինելու պարտադիր պայման: Այլեւս անթոյլատրելի էր ամէն մի թերացման մեղքը բարդել պատերազմի վրայ: Հէնց պատերազմի անհնարինութեան պայմաններում պէտք է ապրէինք ու աշխատէինք»:

1992-ի առաջին եօթը ամսուան արդիւնքները 1988-ի հետ համեմատած բաւական համեստ ըլլալով հանդերձ, կարեւորը այն է որ «հանրապետութիւնում չկայ մի արդիւնաբերական ձեռնարկութիւն որ չգործի»: Եւ Ժ. Պօղոսեան ըսելէ ետք թէ «մեր տնտեսութիւնը վըստահ կանգնած է առողջացման ճանապարհին», կը թուէ այդ վստահութեան հիմերը. առաջինը ուժանիւթի հարցն է, ինչպէս դժուար չէ ենթադրել: Մինչեւ տարեվերջ խնդիրը, պէտք է, գոնէ մասամբ, լուծուած ըլլայ: Խօսքը Սարսանգի ջրամբարին վրայ հաստատուած ելեկտրակայանին մասին է որ պէտք է ամբողջ հըզօրութեամբ բանի եւ արտադրուած ելեկտրականութիւնը Ստեփանակերտ, Շուշի եւ հանրապետութեան միւս շրջանները փոխադրուի: Այդ գործը կարելի եղած է Հայաստանի կողմէ տրամադրուած վարկին շնորհիւ որ թարգմանի՝ մօտ մէկ միլիառ ռուբլի: Այնքան տեղին է կատարուածը որ կրկնակի օգուտ կ'ակնկալուի անկէ. թէ' ուժանիւթի հարցով ԼՂՀ-ը բեռ պիտի չըլլայ Հայաստանի, նաեւ եթէ անհրաժեշտ ըլլայ, որոշ քանակութեամբ ելեկտրականութիւն պիտի տայ Հայաստանի:

Թէ պատերազմական պայմաններուն մէջ ի՛նչպէս կարելի եղած է այս կենսական հարցը կարգադրել, ԼՂՀ-ի փոխ -- վարչապետը կը բացատրէ. -- «Աղդամի երկաթուղային կայարանում վերջին տարիներին կուտակուել էին մեծ քանակութեամբ բեռներ որոնք եկել էին մեր հասցէով եւ մեր կողմից վճարուած էին. բայց ինչպէս յայտնի է, դարձել էին մեր հարեւանների աւարը: Բեռների մէջ եղել էին յենարաններ, հաղորդալարեր եւ անհրաժեշտ այլ նիւթեր, ինչը եւ օգտագործեցինք ըստ նպատակի»:

Տնտեսութեան միւս կարեւոր նախապայմանին՝ նախանիւթի հայթայթումին մասին ալ բաւական հետաքրքրական բաներ կ'ըսէ Ժ. Պօղոսեան. խորհրդային ամբողջ շրջանին, ինչպէս գրեթէ բոլոր հանրապետութիւններն ու մարզերը, շրջանները, Ղարաբաղն ալ ունէր արդիւնաբերական համակարգ մը որ կախում ունէր աջէն ու ձախէն. այսինքն՝ ոչ մէկ ճիւղ ինքնաբաւ էր: Յաւելեալ, տեղական հարստութիւններն ալ ուսումնասիրուած չէին. օրինակ, կաւի կարեւոր պաշարները որոնցմով կարելի է աղիւս ու կղմինտր շինել, խեցեգործութեան զարկ տալ, ամբողջովին անտեսուած էին. նոյնպէս շինութեան քարի, մարմարի հանքերը: Այս բոլորը սկսած են այսօր օգտագործուիլ բնակելի տուներու, բանակին պատուէրներուն և ճամբաներու շինութեան համար: Այս նիւթին մասին տեղեկատուութիւնը կ'ամբողջանայ «Հայաստան» հիմնադրամին «Արցախ» ծրագրին յիշատակումով. անով մէկ միլիառ 41 միլիոն ռուբլի յատկացուած է բնակարաններու նորոգութեան, ճամբաներու եւ ելեկտրալարերու շինութեան. նոյն ծրագրին շնորհիւ նախատեսուած է 1994-ին հիմնովին վերակառուցել Գորիս -- Ստեփանակերտ մայրուղին:

Այս դրական տուեալները, բնականաբար, չեն նշանակեր թէ ամէն բան կարգին է ու հարթ: Ո՛չ. ԼՂՀ-ը ունի տակաւին լուծելի հարցեր որոնք նուազ կարեւոր եւ ծանր չեն, քան՝ վերոյիշեալները: Գիւղատնտեսական մարզը պէտք ունի վառելանիւթի եւ պահեստի կտորներու. նաեւ պարարտացուցիչի, հունտի, յատկապէս հացահատիկ արտադրող շրջաններու համար:

Դժուարին պայմաններու մէջ է անասնաբուծութիւնն ալ: Նուազած է խաղողի արտադրութիւնը. երբ նախապէս Ղարաբաղի եկամուտներուն 60 -- 70 տոկոսը այգեգործութենէն կը հայթայթուէր, այսօր ընդամէնը 31 հազար թոն խաղող արտադրուած է: Գլխաւոր պատճառը պատերազմն է եւ այն պարագան որ Մարտակերտի շրջանին հարթավայրը որ խաղողի բերքին 60 տոկոսը կուտար, կը գտնուի տակաւին թշնամիին ձեռքը:

Այն հարցումին թէ ԼՂՀ-ի տնտեսութիւնը ի՛նչ ձեւով իր կարողութիւնները կը ծառայեցնէ բանակին, Ժ. Պօղոսեան որպէս պատասխան կուտայ հետեւեալ օրինակը. «գործարաններից մէկի հիման վրայ ստեղծուել է հրասայլերի ու մարտական կառքերի վերանորոգման համալիր որն ապահովում է բանակի պահանջները: Յարգանքի տուրք մատուցանենք մասնագէտներին որոնք անթերեւակայելի կարճ ժամանակում կարողացել են լուծել թէքնիքական բարդ խնդիրներ»:

Հակառակ ամէնէն դաժան դժուարութիւններուն, ԼՂՀ-ի փոխ -- վարչապետին տուած սրտապնդիչ տեղեկութիւններուն հետ, լաւատեսութեան հիմ կ'ըլլայ յետագային առընչուած անոր համոզումը. «բոլոր պարագաներում մենք պէտք է ստեղծենք անխոցելի տնտեսութիւն. բարձր, արդիւնաւէտ եւ անկախ»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՎԱՂԱՀԱՍ ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ

(ԱՐՏԱՇԷՍ ՏԷՐ -- ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

-- Ողջո՜յն Հայոց արքային..., կ'ըսէի իրեն, երբ զինք տեսնէի «Ազդակ»ի մեր խմբագրատան իր գրասեղանին ետին, աշխատանքի պահուն: Բարեւելու մտերիմ ձեւ մըն էր ասիկա, կատակի նիւթ դարձնելով Հայոց Թագաւորին անունը, զոր կրած ըլլալուն համար կարծես պատիւ կը զգար:

Եւ իրաւունք ունէր...:

Խմբագրատուն կուգար կէսօրուան ժամերուն, կատարելէ ետք իր այլ աշխատանքները («գրասենեակս հանդիպեցայ, կարեւոր գիրք մը պիտի փնտռէի...», «դեռ կ'աշխատիմ բառարանին վրայ...» «տըպարան Տօնիկեան հանդիպեցայ քիչ մը...»): Մինչեւ մեր խմբագրատունը հասնիլը, պր. Արտաշէս Տէր -- Խաչատուրեան արդէն «քանի մը կտոր կ'ըլլար»:

Բարեւէն ետք, արդէն գլուխը հակած է ձեռագիրներու վրայ: Սկսած է սրբագրութիւնը: Ծխախոտը կը մխայ մոխրամանին մէջ, սուրճը պատրաստ է արդէն. կը խմէ ումպ -- ումպ, յատուկ արարողութեան վերածելով պահը: Մեր հարցումներուն քիչ կը պատասխանէ, որովհետեւ հիմա խօսելու պահը չէ: Առանց աչքերը բարձրացնելու թուղթերու վրայէն (աչքեր, որոնք ակնոց չէին ճանչցած դեռ), կարճ ու կտրուկ կը պատասխանէր: Ու յետոյ, յանկարծ հարցում մը՝ գրասենեակին մէջ իր մօտիկ սեղաններուն աշխատող երիտասարդ խմբագիրներուն...:

-- Ըսէ՛ տեսնեմ, ինչպէս կը գրեն՝ վարչական. շ--ո՞վ թէ չ--ով:

-- Այդ ալ հարցնելիք բա՞ն է, Պր. Արտաշէս: Տարիներով վարչական եղած ենք, գոնէ գիտենք որ չ--ով կը գրեն:

-- Հապա ինչո՞ւ չ-ին գլուխը կլորցուցեր ես, ջ-ի պէս եղեր է...: Յաջորդին աւելի յստակ գրէ...:

Հինգ վայրկեան ետք, զոհը ուրիշ մէկն է.

-- Հո՛ս եկուր, -- կ'ըսէ Պր. Արտաշէս ուսուցիչի մը իր յատկանշական կարծր շեշտով. խոնարհէ՛. չեմ կրնար, չես կըրնար, յետո՞յ, չի կրնար թէ չկրնար...:

Պատասխան մը կուգայ, կը գոհանայ, բայց երբեմն դժգոհ կը մնայ, որովհետեւ իր ուզած պատասխանը չի ստանար:

Օր մը, ամբողջ ժամ մը վէճ ունեցաւ Նեփթին մոլորակին հայերէն անուան շուրջ:

-- Այդ մոլորակին անունը Նեպտոն է, ֆրանսերէնը՝ Նեփթիւն, անգլերէնն ալ: Եթէ չէք հաւատար, «Լառուս»ը բերէք:

Պր. Արտաշէսին վերջին տարիներու սէրը կեդրոնացաւ նորահնար օտար բառերը հայացնելու աշխատանքին վրայ: Բառարանին մէջ կը ներմուծէր նոր բառեր, յայտարարելով բոլորին ներկայութեան. «լսեցէ՛ք, այսուհետեւ փրէսթօյին ըսէք ճնշեփ: Հուվըրին՝ փոշեկուլ...:

-- Պր. Արտաշէս, թապպուլէին խճողակ անունը կուտան, ասիկա չինծու չի՞ թուիր: Թող մնայ թապպուլէ. ճաշի մը անունը թող յիշուի իր ազգային անունով...:

Պր. Արտաշէս շատ չի վիճիր այս պարագային. կ'ըսէ հանդարտ:

-- Այդ ալ կ'ըլլայ, բայց գիտցէ՛ք որ հայերէն անունն ալ կայ: Գիտցէ՛ք որ Հայոց լեզուն խիստ ճկուն է, ու որեւէ օտար բառ կրնայ վերածել հայերէնի:

**

Հայերէն լեզուի ու հայ մշակոյթի հանդէպ իր ունեցած բծախնդիր հոգածութենէն բացի, կը գուրգուրար հայ մամուլին վրայ: Ամբողջ Սփիւռքին թէ՝ Հայրենիքին ծանօթ է Ա. Տէր Խաչատուրեանի Հայ Մամուլի պահպան մը ըլլալը: Ամենահին հայ թերթին առաջին օրինակները պահած էր իր մօտ: Ու զանոնք ձեռք անցընելու համար երկարատեւ պրպտումներ կատարած էր:

Ինք այսպէս կը պատմէր իր խուզարկողի աշխատանքին մասին:

«Որեւէ տուն որ մտնեմ, գիրք մը փնտռելու աշխատանքով, նախ կ'ուղղուիմ տան մառանը կամ լիբանանեան բառով «թըթխիթ»ը: Մեր ընտանիքները հին նկատուած գիրքերը կը նետեն «թըթխիթ»: Ես այդ անկիւններէն ազգային գանձեր երեւան բերած եմ», կ'ըսէր հպարտութեամբ, ապա կը հաշուէր քանի՛ -- քանի անգամ Պոլիս այցելութիւնները, հայ ընտանիքներու տուած այցելութիւնները, ու կը թուէր անունները Պոլիսէն իր բերած գիրքերուն: Ու զուր տեղ չէր որ երբ 1992-ի ամռան լիբանանեան պատկերասփիւռի ընկերութեան մը տնօրէնութիւնը լիբանանեան աւանդութիւնները փառաբանող փառատօներ կազմակերպած էր, գլխաւորութեամբ հանրածանօթ Ռիատ Շարարայի, Պր. Արտաշէսին ներկայացուցած հին տպագրութեամբ մէկ Աւետարանը (1640 թուակիր) արժանացաւ մրցանակի: Յաջորդ երկուշաբթին, Պր. Արտաշէսին դէմքը կը ճառագայթէր մանկական ուրախութեամբ, որովհետեւ իր մէկ գիրքը արժանացած էր մրցանակի...:

**

Իր քառասնամեայ ուսուցչական ասպարէզին բերումով, ծանօթացած էր բոլոր սերունդներու ներկայացուցիչներուն: Իր աշակերտները իր զաւակները կը նկատէր ու անոնց հետ կը վարուէր հարազատի մը մտերմութեամբ, ինքն իրեն արտօնելով դիտողութիւններ, թելադրանքներ, գնահատականներ եւ ողջագուրումներ: Ի տես այս երեւոյթին, երբ մէկը զարմանար, կ'ըսէր.

-- Աշակերտս (կամ աշակերտուհիս) եղած է: Մայրն ալ աշակերտուհիս եղած է, իրաւունք ունիմ այդպէս մտերիմ վարուելու...:

**

Հայ երիտասարդները ընդհանրապէս կ'ամբաստանուին թէ կնամեծար չեն. այս մարզին մէջ եւս Պր. Արտաշէս կրնար մրցանակ խլել: Մեր բոլոր մայրերը, պարմանուհիները կը վայելէին իր յարգանքը: Երբ որեւէ կին կը մտնէր խմբագրատուն, ոտքի կ'ելլէր առ ի յարգանս...: Մանրամասնութեամբ ականջ կուտար անոր խնդրանքին կամ պահանջներուն եւ լուծում մը կը գտնէր տուեալ հարցին:

❦

Լիբանանի պատերազմը շատ յոգնեցուց Պր. Արտաշէս Տէր -- Խաչատուրեանը, իրեն յատուկ եղող տագնապով մը: Իր հսկայական, բազմահազար գիրքեր պարունակող գրադարանը կը գտնուէր «Արեւմտեան» Պէյրութ, Հայ Աւետարանական Քոլէճի շրջափակին մէջ: Պարտաւորուած էր գիրքերը փոխադրելու «այս կողմ»: Ու ի՛նչ երկարատեւ տագնապներ ապրեցաւ, մինչեւ որ անոնց յարմար տեղ մը ճարեց Պուրճ Համուտի, Նոր Մարաշ թաղին մէջ: Եօթը -- ութ տարի ետք, երբ ստիպուեցաւ պարպել առժամեայ գրադարանը, երկրորդ ոդիսական մը ապրեցան Պր. Արտաշէսին գիրքերը: Կարելի եղաւ զանոնք փոխադրել Հայաշէն թաղի դպրոցին շէնքը, ուր իրեն տրամադրուեցաւ յարմար բաժին մը, իբրեւ գրադարան: Իր բնակած սիրելի թաղին դպրոցին մէջ գտաւ ապահով տեղ մը, ուր զետեղեց զանոնք իր ձեռքերով, իբրեւ ազգային յարմարաւէտ վայրը:

**

Կորսնցուցինք Պր. Արտաշէսը: Այս արտայայտութիւնը թող ոչ աւելորդ թուի, ոչ ալ յետ մահու տրուած արժանաւոր բանաձեւ: Բոլորս ալ կորսնցուցինք զինք, որովհետեւ իր կալուածին մէջ անփոխարինելի է ան: Կը սխալին ամէն անոնք, որոնք նման անձնաւորութիւններու պարագային ըսեն. «անփոխարինելի մարդ չկայ»: Հիմա հարց տանք. ո՞վ պիտի փոխարինէ Պր. Արտաշէսը: Ո՞վ պիտի ստանձնէ իր պաշտօնը: Նման տիպարներ աստուածառաք յայտնութիւններ կ'ըլլան, որոնք, Պարոյր Սեւակի բառերով «Ուշ ուշ են գալիս, բայց ոչ՝ ուշացած»: Մաղթենք որ Պր. Արտաշէսը փոխարինելու եկող հայագէտ բանասէրը չուշանայ յայտնուելու եւ նուիրուելու մեր ազգային մշակոյթի պահպանման:

Յաճախ լսած եմ իր դժգոհութիւնը՝ նոր

սերունդի անխոյժ կեցուածքին նկատմամբ. -- «Զկայ, չեմ տեսներ մէկը ... այս ի՛նչ անտարբեր սերունդ է ... եթէ մէկն ալ տեսնեմ, սանկ, քիչ մը ... է՛հ ... բան մը յուսադրող, չփացնելու աստիճան եռեւը կ'իյնամ որ բան մը դուրս բերեմ ... կը ցաւիմ, յուսահատ եմ այս ուղղութեամբ: Այս սերունդը շատ ծոյլ է...» կ'ըսէր յաճախ ինծի, ու կ'աւելցնէր. «դարդերս մի բանար...»:

**

Պր. Արտաշէսը տեսնողը՝ ամբողջ Լիբանանի հայութիւնը տեսած կ'ըլլար: Մեր բոլոր կառոյցներուն հետ սերտօրէն շաղուած, մեր կրթական կեանքին բոլոր փուլերէն անցած ու մեր կարիքներն ու թերիները գոց սորված, չափազանց ընկերային հայն էր ան: Ունէր կուսակցական պատկանելիութիւն, բայց երբեք վէճի չէր նստած ընդդիմադիր ճակատի պատկանող հայու մը հետ: Կը յարգէր բոլորը՝ հայրօրէն, եղբայրօրէն: Կը թուէր զուարթ, անհոգ, բայց ... ո՛չ, իր ներքին կրակը կ'այրէր զինք: Կ'ուզէր կատարեալ տեսնել մեր բոլոր ձեռնարկները: Ամէնէն աւելի կը ջղայնանար այն հանդէսներէն, ուր տպուած յայտագիր չէր ըլլար:

-- Եղբայր, այս հանդէսէն բա՛ն մը պէտք է մնայ, յո՛ւշ մը, վաւերաթո՛ւղթ մը: Յայտագիր մը իսկ չէին տպած, գոնէ երկու էջնոց փաստաթուղթ մը...:

**

Փոքրին, երիտասարդին հայրն էր ան, տարեկիցին՝ եղբայրը, թաղին՝ «Ռէսը», ազան ու թաղականը, հոգաբարձուն ու ակումբի պարզ չարքայինը: Բարեւը սակարկող չէր, ոչ ոքի խէթ կը նայէր, սիրտը լայն էր ու հանդուրժող: Բայց երբեմն մտերմօրէն, խորհրդապահաբար ինծի յայտնած է իբրեւ թէ «գաղտնի համոզումներ», որոնք զարմացուցած են զիս: Ոչ, Պր. Արտաշէսը իմ կարծածիս, մեր նմթադրածին չափ զուարթ ու անտարբեր մարդը չէր: Սիրտը պայթեցնելու չափ ջղային ապրումներ ունեցած է. -- «Ինչո՞ւ այդպէս եղաւ այդ բանը...»:

Է՛հ, սրտով մարդուն վախճանը...: «Երբ սիրտը քնանայ, ալ չի հաշտուիր», յայտարարեց անգամ մը՝ սրտաբան մը...:

Պր. Արտաշէս մեզմէ չէր քնցած, միշտ ներած էր մեզի, բայց իր սիրտը քնցաւ իրմէ, քանի որ շատ, շատ յոգնեցուցած էր զայն, վասն պահպանման ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ:

Այսքան վաղահաս հող մտնելիք մարդ չէիր, բայց գոնէ այդ հողը թեթեւ գայ վրադ, բոլորին սիրելի Պր. Արտաշէս:

«Ազդակ» ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒԻ մէջ, Դեկտեմբեր 19-ին, նշուած է Գումգաբուի Գոդթան դպրաց դասու հիմնադրութեան 274-րդ եւ երգչախումբի կազմութեան 69-րդ տարեդարձները աշխարհական հանդիսութիւններով: Այս առթիւ ոգեկոչուած է նաեւ Օրմանեան Պատրիարքի յիշատակը, որու մահուան 75-ամեակն է: Հանդիսութիւններուն նախագահած է Պատրիարքը, Պատարագը մատուցած է Մեսրոպ Արք., իսկ Գարեգին Պատրիարքը քարոզած է, անդրադառնալով նաեւ Օրմանեան Պատրիարքին: Յետ պատարագի երգչախումբի «Ուսումնարան» կոչուած կոկիկ եւ պատմական սրահին մէջ, սարքուած է սիրոյ սեղան մը: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է Գոդթան երգչախումբի տնօրէն խորհուրդի ատենապետը՝ Կարօ Պաղտար, ապա Վարուժան Քէօսէեան պատմական տեղեկութիւններ տուած է Դպրաց Դասուն եւ երգչախումբին մասին: Նշած է որ Գոդթան Դպրաց Դասը ամենահին երեք դպրաց դասերէն մէկն է, Սամաթիոյ եւ Պալաթու կողքին (վերջինը այլեւս գոյութիւն չունի): Խօսք առած է Ռոպէր Հատտէճեան որ անդրադարձած է եկեղեցիներու մեր երգչախումբերուն, ապա՝ յիշած է իր տպաւորութիւնները Ամերիկայէն, Հայ լրագրութեան 200-ամեակին առթիւ եւ շեշտած է որ Եկեղեցին մեծ դեր կը կատարէ մեր մշակութային արժէքներու պաշտպանութեան մէջ, բայց պէտք է անկէ դուրս ալ պանծացնել մշակոյթը գոնէ տարին երկու անգամ: Ապա, փրոֆ. Պարոյր Մուրատեան խօսած է Օրմանեան Պատրիարքին մասին: Հուսկ բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

**

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ, Նոյեմբեր 7-ին, Սրբոց Հրեշտակապետաց Գաբրիէլի եւ Միքայէլի տեղւոյն Հայոց Եկեղեցւոյ անուանակոչման առթիւ, պատարագէն ետք, քարոզած է Թեմին Առաջնորդ՝ Տիրայր Արք. Մարտիկեան անդրադառնալով Եկեղեցւոյ կառուցման: Ապա, բազմութիւնը հաւաքուած է Մշակոյթի Տունը ուր հանդիսութիւն մը տեղի կ'ունենար Հայրապետական կոնդակին յանձնումին առթիւ Պ. Յակոբ Գըրմըզեանի, ծանօթ բարերար գաղութին: Կոնդակին ընթերցումէն ետք Զարեհ Ծ. Վրդ. Պարոնեանի կողմէ, Առաջնորդը գնահատական խօսքեր արտասանած է Պր. Յ. Գըրմըզեանի բարերարութիւններուն առթիւ, ի մասնաւորի Հաճկատարի վանքին վերանորոգումը: Հանդիսութիւնը շարունակուած է ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

**

ԷՆՍԻՆՈՅԻ Ֆերահեան Վարժարանի «Նորթ Հիլդ» համալիրի սրահը, Դեկտ. 3-ին երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Սան Ֆերնանտօ Հովիտի մասնաճիւղին, նուիրուած Տարօնի տոհմիկ երգերուն: Համազգայինի մասնաճիւղի վարչութեան ատենապետ՝ Ստեփան Պայրամեան ողջոյնի խօսք ըրած է եւ նշած որ հայ ազգը կ'ապրի իր ամրակուռ աւանդութիւններով եւ անջնջելի յիշատակներով: Սասունի Հայրենակցական Միութեան վարչութեան ատենապետ՝ Յակոբ Յակոբեան ուրուագծած է Տարօնի հայ ազգաբնակչութեան նկարագրային գիծերը, բարբառի առանձնայատկութիւնները, բարքերն ու սովորութիւնները: Գեղարուեստական յայտագիրը բաղկացած է Տարօնի եւ Սասունի երգերով, պարերով եւ արտասանութիւններով:

**

ՕԹԹԱՈՒԱ, Մոնրէալ եւ Թորոնթօ հնգօրեայ այցելութիւն մը կատարած է Միացեալ -- Նահանգներու Հայաստանի դեսպանը՝ Ռուբէն Շուգարեան, որու կ'ընկերանար դեսպանատան Բ. քարտուղար՝ Տիգրան Մարտիրոսեան:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 20-ին տօնուած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան 46-րդ տարեդարձը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Թ. Մ. Միութեան Թորոնթոյի մասնաճիւղի ատենապետ՝ Յովսէփ Սահակեան: Այս առթիւ Միութեան ոսկեայ շքանշաններով պարգեւատրուած են Տէր եւ Տիկին Պետրոս Զիլինկիրեան ի գնահատութիւն իրենց ազգանուէր գործունէութեան:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Մարքհամ Թատրոնի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 12-ին, Համազգայինի երաժշտական յանձնախումբին նախաձեռնութեամբ նուագահանդէս մը տեղի ունեցած է: Դաշնակահարուհի Թալին Արթինեան ներկայացուցած է Պեթհովընի, Շումանի, Լիսթի, Պաղտասարեանի, Անդրէաս Շահէնի եւ այլ հեղինակներու գործերէն փունջ մը:

ՁԿՆԿԻԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային շրջանին յաջորդած յաճախ անհակակշիռ տնտեսութեան մը հետեւանքները մինչեւ Արեւմուտք հասցնող ապրանքի վերածուած է ձկնկիթը: Գրեթէ սովորական երեւոյթ էր, օրինակ, Գլինքուրի հնավաճառներու շաբաթավերջի շուկային մէջ հանդիպիլ Նիքոլայի մը որ 90 կրամնոց փոքրիկ կապոյտ տուփերով ձկնկիթ կը ծախէ 70 ֆրանքի: Զանոնք 20 ֆրանքի գնած էր Կիեւէն, սեւ սակարանի գինով ու ճամպրուկներով փոխադրած Փարիզ: Այսօր, երեք ամիսէ ի վեր, այդ առեւտուրը նոյն փայլը չունի: Դրամահոսութիւնը պատճառ եղած է որ ձկնկիթը վերայայտնուի ռուսական վաճառատուներուն մէջ, սակայն անոնց գիներով չահարեր չի նկատուիր անձնական միջոցներով արտածումը. յետոյ կայ նաեւ այն պարագան որ գնորդները շատ զգոյշ դարձած են: Եւ իրաւացի կերպով: Գորշ ոսկիի շուկային ներկայի չփոթը, աներեւակայելին իրականութեան վերածելու յարմար առիթներ ստեղծած է. այլազան նիւթերով կը լեցուին ձկնկիթի տուփերը որոնք այդ անունին տակ կըրնան պարունակել ներկուած սիմինտրէն մինչեւ հաւկիթներու վերածուած ներկանիւթ...: Այս ապօրինի մրցակցութենէն կը տուժեն նաեւ ձկնկիթի առեւտուրով զբաղող առեւտրական հաստատութիւնները: Փարիզի անոնց ծանօթ անուններէն է «Պետրոսեան»ը որուն տնօրէնը կ'ըսէ թէ երեք տարիէ ի վեր կը պայքարին այս երեւոյթին դէմ:

Հաստատութիւնը տարեկան 250 միլիոն ֆրանքի ընդհանուր գործառնութեամբ, որուն 20%-ը կը կազմէ ձկնկիթը, իրաւացի է անցեալի կարօտը ունենալու: Համայնավարներու օրով բարդ չէր հարցը: Պետութիւնը կը ծրագրէր, ձկնորսութեան սովխոզները կը գործադրէին, կեդրոնական կազմակերպութեան զրկելով իրենց արտադրութիւնը, առանց գիներուն մասին ամենափոքր գաղափար մը ունենալու: Այդ արտադրութեան 5 -- 10%-ը միայն կ'արտածուէր, մէկ երրորդը կը վերապահուէր նոմենկլատուրային, 20% «Աէրոֆլոթ»ին, իսկ մնացեալը մատչելի գինով կը տրուէր ժողովուրդին:

Պետրոսեան եղբայրները 1917-ին սերտ կապեր հաստատելով խորհրդային կեդրոնական իշխանութեան հետ, ձեռք ձգած էին արտածումի շուկային մենաշնորհը, որ Ֆրանսայի համար շուրջ 50 թոն էր տարեկան:

Այսօր, վերջ գտած է այդ մենաշնորհը ու ձկնկիթի Ֆրանսայի արքաները Նիքոլային նման տիպարներէ զատ, պէտք է լուրջ պայքար մղեն նաեւ հանրախանութներուն դէմ ուր անհամեմատելիօրէն ցած գիներով խիստ մրցակցութիւն կը տարուի: Զրկուած՝ պետական յատկացումներէ ու անկարող իրենց նաւերուն անհրաժեշտ խնամքը տանելու, Կասպից ծովու ձըկնորսները յուսահատութեամբ կը ջանան արտածել ինչ որ ձեռք ձգեն. աւոր հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ արեւմտեան հանրախանութները հասած սեւ ձկնկիթի տուփերը լեցուած կ'ըլլան յաճախ ըստ բախտի ձեռք անցածով ու անորոշ տեսակի ձուկերու ձուերը կը ներկայացուին որպէս ընտիր ապրանք: Հարկերէ խուսափելու ամէն միջոց փորձելէ ետք, այդ տուփերը անշուշտ ոչ ալ կը յարգեն առողջապահական պարտաւորութիւնները: «Լըքլէր» հանրախանութներու պատասխանատուն աւելորդ բծախնդրութիւն կը կոչէ այս ամբաստանութիւնները, ջանալով բացատրել որ իրենց ցած գիները արդիւնք են մեծաքանակ սպառումին:

Շուկային ծանօթ անունները կը դանդատին այս բոլորին հետ պայքարելու անբաւարար օրէնսդրական տուեալներէն. իսկ իրանեան ձկնկիթի մասնագէտ հաստատութեան մը տնօրէնը կ'ըսէ թէ ամէն օր իրարմէ հետաքրքրական առաջարկներով բազմաթիւ հեռապատճէններ կը ստանայ ու աւելորդ կը նկատէ անոնց տասնէն իննին պատասխանել:

Մասնագէտներու կարծիքով, Ռուսաստանէն արտածուած 200 միլիոն թոն ապրանքին կէսը միայն ընտիր որակ ունի, միւս կէսն ալ կը ծառայէ բոլոր երկիրներու պրոլետարներուն ձկնկիթի ցուցափեղկերուն առջեւ ընտրութեան կարելիութիւն ունենալու:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Նկատի առնելու պարագայ մըն է թէ Պոլսոյ բարձր ընկերութեան մէջ, յոյն, հրեայ, լեւանթէն շատ մը աչքառու եզրուագէտ տիկիններ գտնուելուն հակառակ, միշտ կայսերական կանոնոցին իբր թարգման հայ կին մը նշանակուած է:

Ապտիւլ Մէճիտի ժամանակ Հայուհի մը, դիրքով ու ձիրքերով նշանաւոր, թէեւ անուս, Ալեմ Հանըմ Բէյիզեան, Վալիտէ Սուլթանուհիին մօտը յաճախ գտնուելով, երբ օտար հիւր մը harէմը այցելէր, անոր կ'ընէ եղեր կարգադրութիւնները, առանց սակայն մասնաւորաբար թարգմանի պաշտօն կատարելու: Յետոյ Ապտիւլ Ազիզի ատեն, երբ Նափոլէոն Գ. եւ Էօժէնի կայսրուհին Պոլիս այցելեր են, կայսերական կանոնոցին թարգման նշանակուեր է Տիկին Յովհաննէսեան պէյ Ալլահվերտի, հայ հոլովէական ընտանիքէ շատ մեծ տիկին մը, որ կայսրուհիին յաճախ կանանոց այցելութեանց միշտ ընկերակցեր է անոր, նոյնիսկ երբ կայսրուհին փափաքեր է թրքական բաղնիք մտնել:

Մեկնելու պահուն օգոստափառ հիւրը ջերմ համակրանք յայտներ է հայ տիկնոջ եւ անոր իբրեւ յիշատակ զոյգ մը սուտակէ թանկագին օղ նուիրեր է:

Իսկ Ապտիւլ Համիտի ատեն այդ կանանոցի թարգմանութեան պաշտօնը նախ վարած է պատերազմական նախարարութեան խորհրդական Վահան Էֆէնտիի զաւակը, որ եղբօրը աղջիկը կ'ըլլայ Տիկին Տիւսաբին, Օրիորդ Արաքսի Վահան, վերջէն Տիկին Յովհաննէս Կիւլպէնկեան: Սակայն տկարութեան պատճառով ան չէ կրցած շարունակել այդ պաշտօնը եւ անոր յաջորդած է Օրիորդ Էօժէնի Տատեան, որ վերջէն ամուսնացած է Տօքթոր Նազգաշեանին հետ:

Իմ պատանուհի եղած ատենս հայ տիկիններէն շատերը Պոլսոյ միջազգային բարձր ընկերութեան փայլն էին, իրենց կրթութեամբ, դիրքով, գեղով եւ վայելչաշէքի նուրբ ճաշակով, նաեւ աշխարհիկ կենցաղագիտութեամբը:

Ինչպէս Տիկին Ս. Տիւսաբ, Տիկիններ Մաքրուհի եւ Մարի Նորատունկեան, Տիկին Ներսէս, Տիկին Ալլահվերտի, Տիկին Կէօչէեան, եւայլն:

**

Արարածներ կան, մանաւանդ կիներ, որոնք մեզի հրեշտակներու վրայ գաղափար մը կուտան. անոնցմէ էր իմ հօրաքրոջս Տիկին Զ. Սիրաքեան. կը պաշտէի զինքը, անոր տաքուկ կուրծքին վրայ թափած եմ միշտ իմ ամէնէն դառն արցունքներս եւ սփոփանք գտած:

Սկիւտար կը բնակէր ան. այդ արուարձանը սիրելի էր ինծի այն ատեն, որովհետեւ հոն ապրած, հոն տառապած եւ հոն մեռած էր Դուրեան, հոն կային մըտաւորականներ որոնք մասնաւորաբար համակրելի եւ յարգելի էին ինծի: Հոն էր Պէրպէրեան, հոյակապ ուսուցիչը, անմըրման հռետորը, ինչպէս իր անմրցելի վարժարանը, եւ այն տեղի մթնոլորտը կարծես սովորականէն տարբեր, մտքի խօսող յատկութիւն մը ունէր:

Յետոյ հօրաքրոջս տունը չէն տուն մըն էր, իր աղջիկները սիրուն, զուարթ էին, իսկ պզտիկ զարմիկս, քիչ մը անհնազանդ թէեւ, քիչ մը ինքնայատուկ, բայց սրամիտ ու հաճելի պատանի մըն էր: Ան անբաժան ընկերն էր Վահան Թէքէեանին, աղուոր սեւաչուի պատանի մը ան ալ, որ արդէն մտացիօրէն հեղնող բան մը ունէր նայուածքին մէջ, զինքը զանազանող իր ընկերներէն:

Որքա՜ն անգամներ խանդաւարած եմ իրենց խաղերը չարաճճիութեամբ: Հոն էր նաեւ Լեւոն Բաշալեան զրադէտը, նորընծիւղ, վայելչակազմ, գանդրահեր, արդէն սըրտեր բղքող, քիչ մը արհամարհոտ, բայց անհունապէս հաճելի, երբեմն կուգար զարմուհիիս հետ նարտ խաղալու ու կը խօսակցէինք երկարօրէն:

Նոր լոյս տեսած էր «Շալի կոմսուհի»ին թարգմանութիւնը: Բաշալեան մասնաւոր գուրգուրանք մը ունէր իր այդ թարգմանութեան, որ սակայն դայթակղութեան պէս բան մը յարուցած էր խստաբարոյ պատուելիներու մօտ: Ոչ մէկ ընտանիքի աղջիկ պիտի խոստովանէր զայն կարդացած ըլլալը, (թէեւ այդ գիրքը անմեղունակ բան մըն էր բաղդատելով արդիական մեր աղջիկներուն կարդացածներուն), իսկ պատանիները ամօթահար պիտի ըղձային ինքզինքնին, յետամնաց, եթէ չճանչնային այդ հատորը զոր յոխորտանքով գրպաննին կը պահէին: Ան տեսակ մը աշխարհիկ հմայք կը պարունակէր որովհետեւ կը խօսէր Ֆրանսայի ազնուական ընտանիքներու մէջ տեղի ունեցած անբարոյ անցքերուն վրայ: Բաշալեանին յանդգնօրէն խոստովանեցայ թէ մեծ հետաքրքրութեամբ կարդացած էի զայն եւ շնորհաւորեցի զինքը՝ տեսակ մը սնոպիզմով (այնքան նորահաս էի այն ատեն) իր ընտրութեան համար:

(Շար. 22)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ ՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Ա. Տէր-Զաքարեան 500 Ֆր.։

ՓԱՐԻԶ. -- Ոմն 500 Ֆր.։

ՔԱՇԱՆ. - Խ. Խանթեմուրեան 400 Ֆր.։

HAMASKAïNE

La troupe de danse «*NAïRI*» de l'Association *Hamaskaïne* répète :

— LE LUNDI de 20h à 22h
à la M.C.A. - 17, rue Bleue, Paris 9e

— LE JEUDI de 21h à 23h
au Stade Léo Lagrange d'Arnouville
Tél. : 39 87 58 82.

ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ - ՀՕՄ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Կիրակի, Յունուար 9

Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ Սէն -- Ռաֆայէլի ՀՕՄ-ի Ս. Յովհաննէս մատուռին մէջ։

Պատարագ՝ ժամը 10-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԸՐԷՃԵԱՆ

Երգեցողութեամբ՝ Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբի, եւ ղեկավարութեամբ՝ Պ. Խաչիկ Ելմազեանի։

ՑՈՒՑԱՏԵՍԴ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Յունուար 8-ին առտուան ժամը 10-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

Օրակարգը խիստ կարեւոր է։ Ընտրութիւններ։ Մասնաճիւղի բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ Հ.Մ.Ը.Մ. -- ՖՐԱՆՍ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՇ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

մասնակցութեամբ
Ամերիկայէն մասնաւորապէս հրաւիրուած սիրուած երգիչ՝

ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-ի

եւ իր նուագախումբին

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8, ԺԱՄԸ 20.30-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
« L'Orée du Bois »ի շքեղ սրահներուն մէջ
(Porte Maillot)

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
45 08 43 10 (գրասենեակի ժամեր) կամ 44 05 92 12 Թիւերուն։

POUR LA PLUS GRANDE JOIE DES PETITS ET DES GRANDS

LE PERE NOEL

VENU SPECIALEMENT D'ARMENIE, vous attend à

L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

le Dimanche 9 Janvier à partir de 13 heures
à la Salle des Fêtes du Raincy — Bd. du Midi
SPECTACLE DES ENFANTS — CHORALE DE L'ECOLE
Animation musicale ★
★ *Buffet avec Plats et Boissons*

SPECTACLE SURPRISE de NAREK DOURIAN

Renseignements à l'Ecole TEBROTZASSERE : 43 - 81 - 01 - 72.
Accès autoroute : A 3 Sortie le Raincy
Accès SNCF : Gare de l'Est — Gare Villemomble le Raincy — Salle à 200 m.
— ENTREE GRATUITE —

Monsieur VAHAN TER-GHEVONDIAN
Chargé d'Affaires de la République d'Arménie en France
vous convie à un

REPAS DU NOUVEL AN

le Samedi 15 Janvier à 20 heures
En présence de

Monsieur BABKEN ARARKTSIAN
Président du Parlement de la République d'Arménie

Hôtel PULLMAN SAINT JACQUES
17, Boulevard Saint Jacques, Paris 14e
— Participation : 350 F. —
Réservation en téléphonant au : 53 - 76 - 09 - 93.

ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ՄԵՌԵԼՈՑ

- ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ -

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յունուար 6, Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30-ին, Ծննդեան հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10.30-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՍՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք *կը կատարուի։*
Ծանօթ. -- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։
Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը, դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն, իրենց կրօնական պարտաւորութեանց համար։
Ուրբաթ, Յունուար 7, Բ. օր Ծննդեան։ Յիշատակ Մեռելոց։
ժամը 10-ին պատարագ։
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ *կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։*

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Հինգշաբթի, Յունուար 6
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9.30-ին։
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին։
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք *կը կատարուի։*

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Հինգշաբթի, Յունուար 6
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9-ին։
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին։
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք *կը կատարուի։*
Ուրբաթ, Յունուար 7
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Պատարագէն ետք՝ Հոգեհանգիստ՝ *«Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։*

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Հինգշաբթի, Յունուար 6
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Ջրօրհնէքի արարողութիւն՝ ժամը 12-ին։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Հինգշաբթի, Յունուար 6
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30-ին։
Պատարագ՝ ժամը 11-ին։
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք *կը կատարուի։*
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

■ ★ ◆ ○ ■ ★ ◆ ○ ■ ★

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 14.30-ին

ՏՕՆԱԾԱՌ

Շարաթօրեայ դպրոցի
Գեղարուեստական յայտագիր,
նուէրներու բաշխում։

Dimanche 9 Janvier

Arbre de Noël
à 14 heures 30

Super Loto
à partir de 15 heures 30
Nombreux lots de valeur.
— VENEZ EN FAMILLE —

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er

★ ■ ○ ◆ ★ ■ ■ ★ ◆ ○

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30-ին։
պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք *կը կատարուի։*
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից
Ուրբաթ, Յունուար 7
Մեռելոց
ժամը 10-ին պատարագ։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Հինգշաբթի, Յունուար 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30-ին։
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը 11.45-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԸՐԷՃԵԱՆ
Պատարագին կը մասնակցի Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Ելմազեանի։
Ուրբաթ, Յունուար 7
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 6,
Պատարագը կը մատուցանէ, կը քարոզէ եւ Ջրօրհնէքի կարգը կը կատարէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Հինգշաբթի, Յունուար 6
Սկիզբ ժամերգութեան՝ առաւօտեան ժամը 8.30-ին։
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Հաղորդութիւն մանուկներու եւ ժողովուրդին համար ժամը 11.30-ին։
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝
ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Կիրակի, Յունուար 9
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին։
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Յիշատակ Մեռելոց, պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համայն հայ ննջեցելոց։

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հինգշաբթի, Յունուար 6
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Ջրօրհնէք՝ ժամը 11.45-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի, Յունուար 9
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Ջրօրհնէք՝ ժամը 11.45-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
JEUDI
6 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.232 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 13.232

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

«Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ»

Սիրելի հաւատացեալներ,

Նոր Տարուայ այս լոյս առաւօտեան, Մենք՝ Հայրապետը ձեր, անհուն բերկրանքով բերում ենք ձեզ բոլորիդ մեծ աւետիսը աշխարհի Փրկչի՝ Յիսուս Քրիստոսի հրաշալի Ծննդեան:

Բազում դարեր շարունակ, ամէն Նոր Տարուայ լուսաբացին մարդկային աշխարհը լսում է երկու հազար տարի առաջ Բեթղեհէմի երկինքից իջնող հրեշտակների ձայնը՝ "յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն":

Թէեւ ահա երկու հազար տարիներ եկել ու անցել են այդ անկրկնելի օրերից, սակայն մեծ յոյսը հոգիների փրկութեան եւ հոյակապ տեսիլքը մի խաղաղ ու երջանիկ աշխարհի, այսօր էլ բոլոր մարդկային սրտերին խօսում են այնպէս քաղցր, այնպէս Թարմ ու այնպէս այժմէական, որ կարծէք նոր, մեր օրերին է բացուել երկինքը, հէնց մե՛զ համար, մեր յոգնած ու ծարաւի հոգիներին բերելու պատգամներն այդ փրկարար, տեսիլքներն այդ եբազ: Ահա թէ ինչու յոյժ երջանիկ ենք ձեզ տալու աւետիսը աւետիսների, բարի լուրը Քրիստոսի Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Եւ ինչքան խորհրդանշական է ու իմաստալից, որ Քրիստոսի Ծնունդն ու Աստուածայայտնութիւնը աւետւում է աշխարհին համայն, Նոր տարուայ սեմին, ժամանակի մի նոր լուսաբացին, երբ իրար են հանդիպում անցեալն ու գալիքը: Անցեալն իր հետ բերած բոլոր իրագործումներով, նուաճումներով ու զարգացումներով, բայց, աւա՜ղ նաեւ՝ իր դառնութիւններով, յուսախաբութիւններով ու մեղանչումներով:

Կանգնած այսօր Նոր տարուայ սեմին, Մենք ողջունում ենք եւ օրհնում անցեալի լաւն ու բարին, բայց եւ տխրում ու ցաւում նոյն անցեալի՝ աշխարհին բերած չարիքների եւ ողբերգութիւնների համար:

Կանգնած այսօր Նոր տարուայ սեմին, մեր բոլորի յուսացեալ հոգիները, վերստին զօրացած ու ներշնչուած սուրբ Ծննդեան շնորհներով ու երկնառաք պատգամներով, վերանորոգում են իրենց ուխտը երկնքի հետ, այն պայծառ հաւատքով, թէ ճշմարիտ աղբիւրը բարեաց, ճշմարիտ ճանապարհը սիրոյ եւ խաղաղութեան, ճշմարիտ գրաւականը մարդկանց ու ազգութիւնների երջանիկ համակեցութեան, սկիզբ է առնում այն գերագոյն գիտակցութիւնից, թէ բոլոր մարդիկ անխտիր եղբայրներ են հարազատ, իբրեւ զաւակները միեւնոյն Արարիչ Հօր՝ Աստուծոյ:

Աղօթենք եւ ամէն մէկս մեր միջոցներով, մեր դիրքերից գործենք անյողդողդ վճռական եռանդով: որ գալիքը չըվարակուի անցեալի մեղքերով, անցեալի խարխափումներով, որ արմատախիլ արուեն բոլոր տեսակի արմատները չարիքի, որոնք Թունաւորում են հոգիները մարդկանց, Թունաւորում յարաբերութիւնները միջազգային: Այդպիսի չարիքներ են մեր օրերին, մանաւանդ ազգամիջեան ատելութիւնները, ընկերային անարդարութիւնները, ազգայնական եսամոլութիւններն ու ցեղապաշտական խտրականութիւնները, անսանձ սպառազինութիւններն ու ամանց՝ արիւն թափելու հիւանդագին հոգեվիճակը, որ երբեմն անհաւատալի չափերով զարգանում է աշխարհի տարբեր շրջաններում, անմեղ մարդկանց կեանքը խլող աներեւակայական անմարդկային արարքներով: Կարելի չէ հաշտուել նման չարիքների, նման ողբերգութիւնների հետ:

Հայ ժողովրդի անցեալ դարերի ողբերգական փորձը առաւել հրամայական է դարձնում մեզ համար ազգութիւնների համերաշխութիւնը, ազատութեան եւ ազգային ինքնորոշման սկզբունքների հիման վրայ: Ինչպէս կարող ենք մոռացութեան տալ անլուր ողբերգութիւնները, որոնք բարեպաշտ, աշխատասէր հայ ժողովրդի կեանքի բաժինը եղան դարեր շարունակ եւ մանաւանդ 1915-ի եւ 1916-ի սեւ տարիներին՝ իբրեւ հետեւանք կայսերապաշտական եսամոլ շահերի եւ անխիղճ բռնակալների քաղաքականութեան, որը շարունակուեց նաեւ մեր օրերին յատկապէս Լեռնային Ղարաբաղի մեր քոյրերի ու եղբայրների նկատմամբ, որոնք մարտնչում են ցայսօր անարդարութեան դէմ, եւ շատերը նրանցից նախընտրում են ազատ մեռնել, քան ստրուկ ապրել:

Տէր Աստուած ամենակարող, օգնութեան հասիր մեր աշխարհին, աւելի լոյս տուր մարդկանց մտքերին եւ աւելի խաղաղութիւն նրանց հոգիներին, բոլորին անխտիր: Եւ թող աշխարհի բոլոր մարդասէր ու յառաջդիմատենչ մարդիկ ու ժողովուրդներ, մէկտեղեն իրենց գաղափարական -- բարոյական բոլոր զէնքերը, բոլոր հնարաւորութիւնները, եւ անխորտակելի պատնէշ կանգնեցնեն՝ ի պաշտպանութիւն արդարութեան, ազատութեան եւ խաղաղութեան իտէալների, որոնք մեզ՝ քրիստոնեաներիս համար հանդիսանում են կրօնական հաւատքի եւ աւետարանական սիրոյ պատգամից ճառագայթող՝ ապրելու եւ գործելու հրամայականներ:

Մեր օրերի խռովայոյզ այս աշխարհում, մեր մայր երկիրը՝ մեր նորահռչակ անկախ Հանրապետութիւնը եւս գտնուում է տագնապալի վիճակում:

Մենք եւ մեր Եկեղեցու բոլոր նուիրեալ սպասաւորները Մեր սեպուհ պարտքն ենք համարում միշտ կողքին մնալ մեր ժողովրդի եւ միշտ նեցուկ՝ մեր անկախ երկրի մնայուն ու տեւական շահերին, եւ միշտ աղօթող ու անձանձրոյթ գործող՝ ի խնդիր խաղաղութեան ու ազգութիւնների համերաշխութեան դառի վերջնական յաղթանակի, որը հանդիսանալու է նաեւ յաղթանակը արցախեան արդար դատի:

Սիրեցեալ հոգեւոր զաւակներ մեր,

Կանգնած այսօր, Նոր Տարուայ սեմին, շնորհաւորում ենք ձեզ բոլորիդ եւ մաղթում, որ լոյս շնորհքներով Քրիստոսի սուրբ Ծննդեան, լոյսով լցուի ձեր կեանքն ու հոգին ամբողջ, եւ դուք դառնաք լուսոյ որդիներ, միշտ պատրաստ նուիրուելու շինարար աշխատանքի, բարի գործի, եկեղեցաշէն ու հայրենանուէր բարեգործութեան: Դուք բոլորդ, որ ի Հայաստան, որ յԱրցախ եւ ի սփիւռս աշխարհի, ողջ մնացէք ու քաջառողջ, միշտ զօրացեալ Սուրբ Հոգւով, միշտ ամուր կանգնած ձեր նախնեաց հաւատքի վէմի վրայ եւ յաւէտ օրհնեալ ի Տեառնէ. ամէն:

Շնորհաւոր Նոր Տարի եւ Սուրբ Ծնունդ:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԱՐՑԱԽ

ԱԴՐՊԷՋԱՆՑԻՔ ԾԱՆՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ ՈՒՆԻՆ ու ՆԱՀԱՆՋՈՂՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԻՆ

Կռիւները կը շարունակուին միշտ նոյն շրջանները, այսինքն Քելպաջարի շուրջ եւ բարձունքները, նոյն սաստկութեամբ, Ղարաբաղի մամուլի եւ լրատուութեան աղբիւրներու համաձայն, Ադրբէջանցիք մէկ հրասայլ կորսնցուցած են եւ 90 մեռեալ ունին, զինուոր եւ սպայ: Նոյն օրը (Յունուար 3) հայկ. կողմը ունեցած է 5 մեռեալ եւ 13 վիրաւոր:

Ադրբէջանական այս յարձակումները սկսան Դեկ. 18-ին: Կը մասնակցին 1500 մուճահետտին, որոնք կը գնդակահարեն նաեւ նահանջող ադրբէջանցի զինուորները եւ ադրբէջանցի զինուորներէն 14-ը դասալիք եղած ու յանձնուած են հայկ. ուժերուն, խուսափելու համար այդ գնդակահարութիւններէն, ինչպէս խոստովանած են: Գնդակահարումներու այս պաշտօնը կը յանձնուի մուճահետտիններուն, որովհետեւ Ադրբէջանցիք կը մերժեն կրակել իրենց ազգակիցներուն վրայ:

Այս նոյն հարցերուն առնչութեամբ, Յունուար 5-ի «Ալ Հայաթ»ը կը գրէր թէ կռիւները սաստիկ են եւ կը հաստատէր մուճահետտիններու ներկայութիւնը: Կ'արձագանգէ նաեւ այլ լուրի մը որ կը վերաբերի Ադրբէջանի յարաբերութիւններուն՝ Ռուսաստանի հետ: Ալիեւ տեսնուեր է ռուսական սահմանապահ բանակի հրամանատար՝ Նիկոլայեւի հետ եւ համաձայնութիւն գոյացեր է պաշտպանելու հասարակաց սահմանները, ռուս զինուորներ զետեղելու Թուրքիա -- Իրան սահմանին վրայ: Բաքու ուզած է նաեւ որ երաշխաւորուին Ադրբէջանի եւ Հայաստանի սահմանները:

Պելժիոյ «Լիպր Պելժիք»ն ալ (Յունուար 4) կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի կացութեան եւ Բորիս Թումանովի թղթակցութեան խորագիրն է՝ «Բաքու կը շահագործէ քարիւղի զէնքը»: Լրագրողը կ'ըսէ թէ Ռուսերը նեղ կացութեան մատնուած են, մանաւանդ 1500 մուճահետտիններու մասնակցութեան հետեւանքով: «Իզվեստիա» կը գրէ այս մասին, հաստատելով թէ Ռուսաստան նեղ կացութեան մատնուած է այս պատճառով ու նաեւ անոր համար որ Թուրքեր կը մարզեն ազերի զինուորները:

❦

Յունուար 5-ին, Չորեքշաբթի, երրեակ հանդիպում մը տեղի կ'ունենար Կարմիրի կամուրջը (Հայաստան -- Վրաստան -- Ադրբէջան) ուր երեք փոխ-վարչապետները, --Հայերու կողմէ Վիգէն Չիտեչեան--, պիտի խօսէին կազի հարցին մասին:

ԹՐՔԱՀԱՅՏՈՒՄ

ՄՇՏԱԿԱՆ ՑԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ ՊԱՔԸՐԴԻՒՂԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՎՐԱՅ

Դեկ. 29 թուակիր «Մարմարա»ն կը գրէ. --

Կարգ մը թերթերու մէջ վերջերս հրատարակուած հակահայ արտայայտութիւնները, ինչպէս նաեւ պետական մարդոց կողմէ արտասանուած նոյնիմաստ խօսքերը անշուշտ որ իրենց ժխտական ազդեցութիւնը պիտի ունենային: Արդարեւ ցաւով կը տեղեկանանք, թէ անցեալ Շաբաթ գիշեր, 10 -- 15 հոգիէ բաղկացեալ խումբ մը ցուցարարներ, քարեր արձակած են Պաքըրգիւղի եկեղեցւոյ վրայ եւ Հայերու հասցէին անախորժ լոզունգներ արտասանելով փշրած են եկեղեցւոյ ապակիները:

Պատրիարքը երէկ նամակով մը այս դէպքին տեղեակ պահեց Իսթանպուլի կուսակալ Հայրի Քոզաքճըօղլուն:

Պաքըրգիւղի Թաղային Խորհուրդն ալ նամակ մը յղած է Պաքըրգիւղի նահանգապետութեան եւ խնդրած է որ միջոցներ ձեռք առնուին այսպիսի յարձակումներ կանխարգիլելու համար:

Այս առթիւ կը տեղեկանանք որ Հոկ. 19-ին ալ Պաքըրգիւղի Թաղային Խորհուրդը նամակով մը դիմած էր Պաքըրգիւղի նահանգապետութեան եւ գիտել տուած էր որ հինգ ամիսէ ի վեր շարունակական յարձակումներ ու ոտնձգութիւններ կը կատարուին եկեղեցիին վրայ: Թաղային Խորհուրդը, որպէս օրինակ, յիշեցուցած է որ Սեպ. 26-ին մէկը մագլցած է զանգակատան վրայ եւ վնաս հասցուցած է Խաչին: Ուրիշ մըն ալ եկեղեցւոյ մայր դռնէն ներս մտնելով միզած է տեղւոյն վրայ:

Հոկ. 8-ին ալ անծանօթներ քարեր արձակած են եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ, փշրած են եկեղեցւոյ ապակիները: Դարձեալ անծանօթ մը մագլցած է զանգակատան վրայ եւ քանդած է Խաչը:

Թաղային Խորհուրդը այս անգամ գիտել տուած է որ այս երկրորդ անգամն է որ դիմում կը կատարուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ դիրքը միշտ պղտոր կը մընայ երկու Պարսիկներու հարցին մէջ: Կը պարզուի միայն որ Ֆրանսա վարանած է Օգոստոսէն Դեկտեմբեր: Օգոստոս 31-ին Զուիցերիա կը տեղեկանար որ Պաշտօնապէս պատրաստ է երկու Պարսիկներու Զուիցերիոյ յանձնուելու հրովարտակը: Այդ թուականէն սկսեալ, յանձնումը կը ձգձգուի: Նախ, Արտաքին Նախարարութիւնը կը հաղորդէ զուիցերական արդարադատութեան որ յանձնումը պիտի կատարուի Նոյեմբեր 29-ին: Քիչ ետք, կը յետաձգուի եւ նոր թուական կը տրուի՝ Դեկ. 16: 12-ին նոր հաղորդում մը կ'ըլլայ Զուիցերիոյ, ըստ որու յանձնումը յետաձգուած է Դեկ. 22-ին, այդ թուականին Արդարադատութեան նախարարը կը տեղեկացնէ թէ վերջին յետաձգում մըն ալ կայ: Եւ Դեկ. 29-ին երկու Պարսիկները Թեհրան կը ղրկուին, առանց իսկ լուր տալու Զուիցերացիներուն: Յստակ է որ Օգոստոս 31-էն Դեկ. 28 «բաներ մը» անցած դարձած են ֆրանսական կառավարութեան եւ Թեհրանի իշխանութեանց միջեւ եւ դեռ կատարուածին պատասխանատուութիւնն ալ մէկը միւսին վրայ կը ձգէ՝ Ներքին Նախարարութիւնը կ'ըսէ թէ Պալատիներին գործն է, մինչ վարչապետութիւնը Ներքին Նախարարութեան ուսերուն կը բարդէ: Նման բանակցութիւններու անունը՝ «ազգ. շահ» է եւ ամէն մարդ գիտէ որ Պետութիւնները միայն շահեր ունին: Ուրիշ մարդի մը մէջ ալ նոյնը պատահեցաւ, վերջերս, երբ Ալիեւ Փարիզ էր եւ յայտարարեց «Ֆրանսա

(Շար.ը Դ. էջ)

ԼՈՒՍԱՁՈՒՐԿ, ԲԱՅՑ ՅՈՒՍԱՎԱՌ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ԶՐՈՅՑ ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՒԹԵԱՆԻ ՀԵՏ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԸՄԵԱՆ

Սեպտեմբեր 24, 1993:

Վահէ Օշականի գրական գործունէութեան 50-ամեայ յոբելեանին ներկայ գտնուելու համար կ'երթամ Հայաստանի Գրողներու Միութեան Տունը: Սփիւռքի հայ գրագէտին հետ հանդիպումը տեղի պիտի ունենար կէսօրէ ետք ժամը 2-ին: Ժամ մը առաջ կը մտնեմ Միութեան նախագահ, բանաստեղծ Վահագն Դաւթեանի գրասենեակը: Հին ծանօթներ ենք: Երբ 1992-ին Լոս Անճըլըսի մէջ կը նշուէր Վահագն Դաւթեանի եւ Համօ Սահեանի յոբելեանը, օրուան հանդիսավարն էի: Բանաստեղծը երանութեամբ կը յիշէ այդ օրը:

Վահագն Դաւթեանի հետ այս անգամ իմ հանդիպման նպատակը, սակայն, Լոս Անճըլըսեան գեղեցիկ օրերը յիշելը չէր, այլ կ'ուզէի Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահէն իմանալ, թէ գրողները ի՛նչ աշխատանք կը տանին հայրենաբնակ մեր ժողովուրդին հոգեկանը բարձրացնելու համար: Այս հարցումը կ'ուզեմ ուղղել Վահագն Դաւթեանին, մեկնելով Լոս Անճըլըսի «Նաւասարդ» ամսագրի 1992-ի թիւերուն մէջ հրատարակուած իր նամակներէն, ուր գորշ պատկեր մը կը գծէր հայրենական կեանքէն:

Գրողներու Միութեան նախագահը, ի պատասխան վերոյիշեալ հարցումիս, կ'ըսէ. «Առ հասարակ գրողը մասնակցում է որեւէ հասարակական շարժման, ժողովրդի կեանքին՝ իր գրչով: Դժբախտաբար, այս օրերին գրքեր հրատարակելու համարեա հնարաւորութիւն չկայ: Ձեզ ուզում պատճառները մանրամասն ասել. դրանք մի քանիսն են՝ թուղթ չունենք, թղթի մէկ թոնն արժի կէս միլիոն ռուբլի: Ի՛նչ գիրք էլ տպագրուի, ո՛չ մի կերպ չի արդարացնի իրեն, հէնց իր ծախսը: Առաջ Հայաստանում տպագրւում էին մեծ քանակութեամբ գրքեր -- 30, 40, 50 հազար-- եւ մի քանի ժամում սպառւում էին: Խօսքս նշանաւոր գրողների մասին է: Հիմա գրողներին մնացել է միայն մի հնարաւորութիւն՝ թերթը, թերթերի էջերը՝ հրապարակախօսական յօդուածներով հանդէս գալու կամ բանաստեղծական շարքեր եւ պատմուածքներ տպագրելու համար: Այդ հնարաւորութիւններն էլ շատ սուղ են, որովհետեւ քաղաքական թերթերը, մեծ մասամբ, տպում են քաղաքական յօդուածներ եւ արուեստին շատ քիչ են անդրադառնում: Գրողների Միութեան պաշտօնաթերթ «Գրական Թերթ»ն է մնացել այդ բնագաւառում եւ մեր բոլոր ջանքերը ուղղուած են մեր թերթը պահելուն: Ա՛յդ էլ մեծ դժուարութեամբ է յաջողւում պահել, որովհետեւ հսկայական գումարներ են պահանջւում: Առաջ այդ բոլորը Պետութիւնն էր անում. Հիմա մենք չենք ֆինանսաւորւում Պետութեան կողմից. մեր մամուլը եւս չի ֆինանսաւորւում. ինք իրեն պիտի պահի: Իսկ ինքը իրեն չի կարող պահել. Մենք «Գրական Թերթ»ը առաջ շաբաթը մի անգամ էինք լոյս ընծայում, բայց քանի որ այսպիսին են պայմանները, վերջերս դարձրինք ամիսը երկու անգամ:

«Ինչպէս ասացի, գրողները այս հասարակական շարժման մասնակցում են մեծ մասամբ հրապարակախօսական յօդուածներով: Առաջ, երբ միթինգներ էին տեղի ունենում, այնտեղ էլ ելնում խօսում էին: Ես ինքս ժամանակին, այդ շարժման սկզբնական օրերին, որ չէր լինում որ հանդէս չգայի հրապարակախօսական յօդուածով: Հիմա մի քիչ իրադրութիւնը փոխուել է. Պայմանները բոլորովին ուրիշ են դարձել, տպագրելու հնարաւորութիւնները շատ քիչ են, բայց դարձեալ հանդէս եմ գալիս, մեր բոլոր նշանաւոր գրողներն էլ հանդէս են գալիս հրապարակախօսական յօդուածներով: Ժողովուրդը առհասարակ գիտի մտաւորականութեան կարծիքը քաղաքական իրադարձութիւնների, քաղաքական երեւոյթների, քաղաքական դէպքերի նկատմամբ»:

Վահագն Դաւթեան խօսելով Հայաստանի Գրողներու Միութեան կողմէ Արցախին ցոյց տրուած օգնութեան մասին կը նշէ «Մենք, իբրեւ Գրողների Միութիւն, մեծ օգնութիւն ցոյց տուեցինք Արցախին, որտեղ կայ Գրողների Միութիւն: Մենք այնտեղի գրողներին իւրաքանչիւր ամիս 3000-ական ռուբլի տուեցինք: Ճիշդ է, այսօրուայ հաշուով դա համարեա ոչինչ է նշանակում, բայց այն ժամանակ դա կարեւոր նպաստ էր: Հիմա էլ ենք տալիս. մեր բոլոր գրողներին էլ ենք տալիս, Գրողների Միութեան ներքին հնարաւորութիւնները օգտագործելով: Այնպէս որ հիմա Գրողների Միութեան գործունէութիւնը որքան ստեղծագործական է, նոյնքան եւ աւելի շատ տնտեսական է, որպէսզի մենք կարողանանք այս նեղ տնտեսական պայմաններում գոնէ գրողների կենսական ամենատարրական պահանջները բաւարարել: Հայաստանի գրողների մեծագոյն մասը չէր աշխատում ո՛չ մի տեղ. նա ապրում էր իր գրական վաստակով. որեւէ աշխատավարձ չունէր եւ ապրում էր իր գրքից ստացած հոնորարով եւ պիտի ասեմ որ վատ չէր ապրում: Բայց քանի որ հիմա այդ հնարաւորութիւնը չկայ, Գրողների Միութիւնը նաեւ ա՛յդ պարտքն է վերցրել իր վրայ:

«Ճիշդն ասած, Ամերիկա որ եկանք եւ մենք հանդիպեցինք, այն ժամանակ ես մտադիր էի հանգանակութիւն կազմակերպել Գրողների Միութեան տպագիր օրգանները պահելու, գրողներին ֆինանսական օգնութիւն ցոյց տալու համար: Բայց այդ օրերին երկու հանգանակութիւն կար, երկուսն էլ Ղարաբաղի օգտին: Ես ուղղակի բարոյական պարտք չըհամարեցի այդ երկու հանգանակութիւնների արանքը՝ Գրողների Միութեան համար հանգանակութիւն կազմակերպել:

«Հիմնականում այս է կացութիւնը: Բայց պիտի ասեմ որ գրողը, իսկական գրողը ի՛նչ պայմաններում էլ լինի ստեղծագործում է. կայ մի ռուս գրող, որ այսպիսի ասոյթ ունի. "Որքան կեանքում՝ վատ, գրականութեան եւ արուեստի համար այնքան լաւ": Որովհետեւ տառապանքից է ծնւում իսկական արուեստը, իսկական գրականութիւնը: Այս ժամանակները, ինձ թւում է, գրողների համար ստեղծագործական իմաստով շատ բարենպաստ են, որովհետեւ ասելիքի հսկայական պաշարներ կան, հսկայական կուտակումներ են՝ ե՛ւ ազգային իմաստով, ե՛ւ համամարդկային իմաստով: Վերջապէս, Հայաստանում կատարուող բոլոր երեւոյթները միայն հայկական երեւոյթներ չեն. հիմա աշխարհում շատ տեղեր են նրանք տեղի ունենում: Այնպէս որ գրողը ասելիք ունի: Շատ ունի»:

Կը հետաքրքրուիմ նոր գրողներով: Վահագն Դաւթեան գոհունակ ժպիտով մը կ'ըսէ. «Ինձ շատ է ուրախացնում նոր, շնորհքով, տաղանդաւոր բանաստեղծների մուտքը գրականութեան մէջ: Այս օրերին ես առնուազն չորս-հինգ լաւ բանաստեղծ եմ ճանաչում, որոնց մասին ես գրել եմ --թերթերում անշուշտ--, ներկայացրել եմ նրանց ստեղծագործութիւնները եւ այդ ձեւով ողջունել եմ: Հիմա երեկոյթներ չենք կազմակերպում, որովհետեւ լոյս չկայ, այլ կազմակերպում ենք ցերեկոյթներ: Հաւաքւում ենք եւ գրողների գրքերն ենք քննարկում: Ամէն շաբաթ Գրողների Տանը ինչ որ միջոցառում լինում է: Սփիւռքից հայ գրողներ են գալիս, որոնց հետ հանդիպում ենք կազմակերպում: Մեր գրողների հանդիպումներն ենք կազմակերպում ընթերցողների հետ: Ում որ յոբելեանն է լրանում, ձեռնարկ ենք կազմակերպում, որպէսզի այդ աւանդոյթը չկորչի: Մահարու 90-ամեակի առթիւ կազմակերպեցինք մի ցերեկոյթ, որը շատ լաւ անցաւ: Ներկայ էին Մահարու կինը, որդին: Այդ ցերեկոյթը երեք ժամ տեւեց եւ ժողովուրդը հետաքրքրութեամբ լսում էր Մահարու կեանքի եւ ստեղծագործութիւնների շուրջ եղած վէճերի մասին: Գրական կեանքը կանգ չի առել: Ձեզ կարող ասել թէ շատ բուռն է. հնարաւոր ամենափոքր առիթը օգտագործում ենք, որպէսզի ինչ որ չափով գրական կեանքը մնայ իր նախկին բարձրութեան վրայ: Բայց մի բան հաստատ գիտեմ. այն գրողները որ պիտի գրէին, դրանք գրո՛ւմ են: Պարզ է որ հնարաւորութիւն չունեն հիմա հրատարակելու»:

Հաստատելէ ետք թէ նախապէս գրողները պետական հովանաւորութիւնը վայելելով աւելի լաւ վիճակի մէջ կ'ապրէին, կը հարցնեմ Պ. Դաւթեանին որ ներկայիս Պետութիւնը ի վիճակի է հովանաւորելու եւ չի՞ հովանաւորեր, թէ հնարաւորութիւնը չունի հովանաւորելու: Ան կը պատասխանէ. «Հաւանաբար հնարաւորութիւնը չունի. Մեր դժուարութիւնները հետեւանքն են շուկայական յարաբերութիւնների, այսինքն՝ կապիտալիստական յարաբերութիւնների: Ձեզ մօտ գրողը երբ ուզում է գիրք տպել, մէկը պիտի հովանաւորի որ տպագրուի, կամ գրողը ինքը պիտի այնքան հնարաւորութիւն ունենայ, որ ինքը կարողանայ տպագրել իր գիրքը: Անշուշտ, դա հա՛յ գրողներին է վերաբերում, իսկ ամերիկեան գրողները, որոնք ընթերցողների լայն շրջանակներ ունեն, դրանք ունեն նաեւ իրենց հրատարակիչները, մանաւանդ նշանաւոր գրողները: Ես, օրինակ, Ուիլեըմ Սարոյեանի գրքերը ստանում էի իր հրատարակչից: Առայժմ դեռ չեն հաստատուած այդ յարաբերութիւնները. իրենց անցման շրջանի մէջ են դրանք: Հիմա համագործակցական հրատարակչութիւններ կան Հայաստանում, ճիշդ է, բայց դրանք եւս լաւ վիճակի մէջ չեն, որովհետեւ էլեկտրո-էներգիայի, թղթի, տպագրութեան ծախսերը շահ չեն բերում: Եթէ ուզում են շահ բերել, ուրեմն գիրքը պիտի շատ թանկ գներով վաճառեն, իսկ մեր ընթերցողը սովոր չէ բարձր գներով գիրք գնելու: Մեզ մօտ տասնամեակներ շարունակ միջին չափի գրքի գինը մէկ-մէկուկէս ռուբլուց չի անցել, իսկ հիմա այդ չափի որեւէ գիրք 1000 ռուբլուց պակաս չի վաճառուի եւ ոչ մէկն էլ չի կարող գնել»:

Վահագն Դաւթեանին կը յիշեցնեմ քիչ առաջուան իր այն խօսքը, թէ «ժողովուրդը գիտի մտաւորականութեան կարծիքը քաղաքական իրադարձութիւնների, քաղաքական երեւոյթների, քաղաքական դէպքերի նկատմամբ», ու կը հարցնեմ, թէ ի՛նչ է Հայաստանի մտաւորականութեան կեցուածքը իշխանութիւններու նկատմամբ: Կը պատասխանէ. «Տարբեր. ինչպէս հիմա Հայաստանում բազմաթիւ կուսակցութիւններ կան, մտաւորականութիւնն էլ բաժանուել է զանազան կուսակցութիւնների: Բայց պիտի ասեմ որ մտաւորականութեան մեծ մասը ո՛չ մի կուսակցութեան չի մասնակցում: Իշխանութիւնների մասին տարբեր կուսակցութիւններ տարբեր են մտածում: Իսկ ես չգիտեմ թէ իրաւունք ունե՞մ ամբողջ մտաւորականութեան կարծիքը արտայայտելու, թէ չէ»: Ընդհանրապէս նկատի առնենք, կ'ընդմիջեմ ես: Ու կը շարունակէ. «Հիմա մտաւորականութեան կարծիքը այնէ որ այս օրերին պիտի մեր ժողովրդի միասնականութիւնը պահպանենք. ա՛յս է մեր փրկութիւնը: Եթէ մենք պառակտուենք, ի՛նչ իշխանութիւն էլ ուզում է լինի, դա մեր ժողովրդի համար շատ ճակատագրական կարող է լինել այս օրերին. Հիմա միա՛կ փրկողը միասնականութիւնն է: Ես, օրինակ, որպէս մտաւորական, որպէս գրող ա՛յդ կարծիքին եմ, որ 1933-ին Զարենցի տուած պատգամը --"Ով հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկութիւնը քո հաւաքական ուժի մէջ է"-- երբեք այսքան այժմէական չի հնչել, քան այսօր: Իմ կարծիքը սա՛ է: Կան մարդիկ որ ուրիշ կարծիքի են. չեմ կարող ամբողջ մտաւորականութեան կարծիքը արտայայտել: Լրագրերում յօդուածներ են տպագրւում, ընդդիմութիւն կայ: Ընդդիմութիւնը, անշուշտ, լաւ բան է, եթէ ստեղծարար լինի: Հասարակութիւնը չի կարող զարգանալ, եթէ մէկ կարծիք լինի: Բայց այս օրերին ինձ թւում է թէ պէտք է միասնականութիւն լինի: Ե՛ւ Ղարաբաղի հարցում, ե՛ւ զարգացման մեր հեռանկարների հարցում, ե՛ւ մեր Սահմանադրութեան ընդունման հարցում պիտի միասնական մի կարծիք ունենանք: Պառակտումը --ընդգծում եմ այդ բառը-- մեզ համար կարող է կործանարար լինել, ողբերգական լինել»:»

Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահին հաւաստիացումէն կարելի է հետեւցնել որ զանազան կուսակցութիւններու մէջ մտած մտաւորականներ կը հետեւին իրենց պատկանած կուսակցութեան ուղեգծին եւ ըստ այնմ քաղաքական կեցուածք կ'ունենան իշխանութիւններու, քաղաքական իրադարձութիւններու նկատմամբ: Միւս կողմէ, ըստ Վահագն Դաւթեանի հաւաստիացումին, մտաւորականութեան մեծ մասը ո՛չ մէկ կուսակցութեան պատկանելով մէ՛կ ուղեգծի կը հետեւի եւ մէ՛կ սկզբունք կը դաւանի, այն է՝ պահպանել միասնականութիւնը, այս օրերուն եւ հեռու մնալ պառակտումէ, որ կրնայ ողբերգական հետեւանքներու յանգեցնել:

Մէկ տարուան մէջ բաւական դրական փոփոխութիւն մը կարելի է նկատել իշխանութեան նկատմամբ հայրենի մտաւորականութեան ստուար մեծամասնութեան ունեցած կեցուածքին մէջ:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼ ԿՈՉԻՆ

Հայաստանի Հանրապետութիւնը ճակատագրականօրէն վճռական օրերու մէջէն կ'անցնի:

Պետութեան արմատացումը եւ կեանքի զանազան երեւոյթներու վերակազմակերպումը եւ վերականգնումը կը գտնուին անմիջական հրամայականի մը տակ:

Ժողովուրդը կը դիմագրաւէ բազում տեսակի դժուարութիւններ, հարցեր, տագնապներ: Կը տոկայ: Կը շարունակէ տոկալ համբերութեամբ, ստոյիկու--թեամբ: Գիտէ թէ համազգային կամքի միահամուռ արտայայտութեամբ հաստատուած անկախութիւնը փշոտ ճանապարհ մըն է: Կը տեսնէ եւ իր առօրեան կը փաստէ թէ կեանքը այսօր աւելի դիւրին չէ քան տարի մը առաջ: Ու սակայն, համոզուած է, եւ պէտք է համոզուի, ապրելու համար, որ վաղը կ'ըլլայ աւելի լուսաւոր, բառին բոլոր իմաստներով, որ այսօրուան տարբեր բնոյթի դժուարութիւնները անցողական են:

Ասոր համար Հայաստան անմիջական եւ անյետաձգելի կարիքն ունի բոլոր Հայերու գիտակից եւ ամբողջական ընծայումին, ներդաշնակ եւ կազմակերպուած աջակցութեան: Եւ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը պատասխան մըն է այս պահանջին:

Հիմնադրամը հաստատուեցաւ երկրի վերակառուցման եւ ամրացման համար, տնտեսութիւնը նոր, կայուն եւ տոկուն հիմքերու վրայ դնելու նպատակաւ: Հիմնադրամը ստեղծուեցաւ 1988 Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժի աւերները դարմանելու, զօրավիգ կանգնելու մարտնչող Արցախին: Հիմնադրամը հիմնուեցաւ, ընդհանուր ձեւով, օժանդակելու պետական ծրագիրներուն եւ ժողովուրդին անմիջական կարիքներուն համար:

Այս հայրենաշէն ու ապագայակերտ նախաձեռնութեան, գաղափարին շուրջ է՝ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին, որ որեւէ Հայ, ուր որ ալ ըլլայ, կրնայ միայն դրական մօտեցում ունենալ, որովհետեւ նպատակը ազնիւ է եւ կապուած չէ ժամանակին կամ դէպքին հետ, ինչպէս է մարդասիրական կամ գթասիրական գործը: Կապուած չէ, նոյնպէս, մարդոց հետ, իշխանութիւններու հետ, այլ պետական է, այսինքն մնայուն:

Ուստի, ամէն Հայ, իր հաւակցողութեամբ, իր հայեցողութեամբ կամ որպէս ազգային տուրք, կամ որպէս ազգային պարտականութիւն կամ որպէս պատիւ պէտք է բերէ իր մասնակցութիւնը, քիչով կամ շատով:

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի Հայութեան, «Հայաստան» Համահայկական

ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ ՏԱՐԻԷՆ ԳՈՅԱՑԱԾ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկ. 30-ին, Երուսաղէմի մէջ Իսրայէլ եւ Վատիկան համաձայնագիր մը ստորագրեցին որ վերջ կը դնէր քրիստոնէութիւնն ու յուդայականութիւնը հակադրող երկու հազար տարուան կնճիռին: Ասիկա չի նշանակեր թէ ամէն բան հարթուած է. առաջին նուազագոյն քայլը կը նկատուի փոխադարձ քաղաքական ճանաչումը եւ դեսպաններու փոխանակումը, պահ մը երբ Պաղեստինցիներն ու Հրեաները կը շարունակեն դժուարին բանակցութիւնները:

Երուսաղէմի համաձայնութիւնը, այսուհանդերձ, պատմութեան պիտի անցնի որպէս գրեթէ անկարելի բանի մը իրագործումը, ինչպէս Պաղեստին - Իսրայէլ երկխօսութիւնը: Դարերով Եկեղեցին խրախուսած է Հրեաներու մասին տիրապետող ժողովուրդի վարկածը. անոնք մերժելով Յիսուսի անձին մէջ Մեսիան տեսնել, այնքան մեծ մեղք մը գործեցին որ Աստուած զանոնք պատժելու համար արտաքսեց: Ատոր հետեւանքը այն եղաւ որ Իսրայէլի տրուած առաքելութիւնը ետ առնուեցաւ անկէ ու յանձնուեցաւ Եկեղեցիին:

Հրեաներու ողջակիզումը պատճառ եղաւ որ քրիստոնէութիւնը հարցադրումներ կատարէ, թէեւ մեծ դանդաղութեամբ: 1965-ին, պատերազմէն քսան տարի ետք Վատիկանի Բ. տիեզերական ժողովը ոչ քրիստոնեայ կրօնքներու մասին իր յայտարարութեամբ կը դատապարտէր Հրեաներու հանդէպ ատելութիւնն ու հալածանքը: Իսկ անկէ քսան տարի ետք Յովհաննէս - Պօղոս Բ. ոտք կը դնէր Հռոմի սինակոկին շեմին: Յուդայականութիւնն ու քրիստոնէութիւնը այլեւս վերջ կու տային փոխադարձ ուրացումին: Կը բացուէր համակեցութեան, փոխադարձ ուսումնասիրութեան շրջան մը, սակայն առանց ամբողջական հաշտութեան, որովհետեւ տակաւին աստուածաբանական նորանոր հարցերու ծնունդ պիտի տար:

Այսուհանդերձ, 1993-ին պատմութեան անիւը սկսաւ արագ թաւալիլ. Սեպտեմբեր 13-ին Ուաշինկթընի մէջ Ռապին եւ Արաֆաթ ձեռքի սեղմումով մը յայտարարեցին փոխադարձ ճանաչումի որոշումը: Այս կացութեան առջեւ Վատիկան չէր կրնար Միջին Արեւելքի շոգեկառքին վերջին վագոնը ըլլալ. արդէն 1992-ին իսրայէլեւվատիկանեան յանձնախումբ մը ժողով կը գումարէր Մատրիտի բանակցութիւններուն զուգահեռ: Կ'որոշուէր մինչեւ 1993-ի աւարտը դիւանագիտական ճանաչումի համաձայնութիւն մը ստորագրել. հակառակ պարագային, 1994-ին ամէն բան զերոյէն պիտի սկսէր: Վերջապէս, թէքնիք եւ քաղաքական համաձայնութիւն մը գոյացաւ վերջին պահուն: Անոր որպէս ստորագրութեան վայր Երուսաղէմի ընտրութիւնը Իսրայէլի համար յաջողութիւն մըն էր անկասկած, բայց պապական նուիրակը Թել Աւիվի մէջ միւս դեսպաններուն նման կեցութիւն պիտի ունենար: Վատիկան յանձնառու կ'ըլլար հակասեմական ու ցեղապաշտութեան եւ կրօնական նեղմտութեան դէմ պայքարին մէջ գործակցելու Իսրայէլի հետ: Ճշդուած է Իսրայէլի մէջ քրիստոնէական ստացուածքին եւ հաստատութիւններու կանոնադրութիւնը, տրուած են պաշտամունքի ու դաստիարակչական ազատութեան երաշխիքներ:

Կը մնայ վերջին ծայր փշոտ երկու կէտ. մէկը գրաւեալ հողամասերու ապագան է ուր 45 հազար քրիստոնեայ Պաղեստինցիներ կ'ապրին. միւսը՝ Երուսաղէմի ապագան է: Վատիկան այլեւս, ինչպէս մինչեւ հիմա, չի պահանջեր որ միջազգային դետին նկատուին սրբազան վայրերը, սակայն յստակօրէն չի ալ յայտներ իր նոր տեսակէտը: Այնպէս կը թուի որ իսրայէլացիները, քրիստոնեաներն ու մահմետականները յետագային կը ձգեն այն հարցերը զորս չեն կրնար կարգադրել: Կ'ապաւինին ժամանակին:

ՔԱՂՀԱՆ

Հիմնադրամի Ֆրանսայի կեդր. վարչական Խորհուրդը կազմուած է երեք շրջաններու (Փարիզ, Կեդր. Ֆրանսա եւ Հար. Ֆրանսա) յանձնախումբերու ներկայացուցիչներէ, ընտրած է որպէս ծրագիր կամուրջի մը շինութիւնը:

Ամէն օր որ կ'անցնի կ'ապացուցանէ այս ծրագրին յոյժ կարեւորութիւնը, կենսական բնոյթը:

Երկրին ամբողջական անկախութեան, կամ աւելի ճիշդ ամբողջական անկախութեան ճամբուն վրայ ըլլալու համար, անհրաժեշտ է նուազագոյն ուժանիւթի մը նոյն եւ զանազանեալ աղբիւրներ: Եւ աղբիւրներէն մէկը պարսկական կազն է: 37 քմ. կամուրջի մը շինութիւնը կը կապէ Հայաստանի այսօրուան կազամուղի ցանցը Պարսկաստանին որ ունի կազի աշխարհի երկրորդ պաշարները:

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի կեդր. վարչութեան կոչին, որ եղաւ մամուլով, հաւաքոյթներու ընթացքին եւ վերջերս դարձեալ մամուլով եւ բացառիկ էջով մը ու պիտի շարունակուի քարոզչական այլ միջոցներով, ամէն հայ ընտանիք, ամէն Հայ անկասկած պիտի պատասխանէ սատարելու համար բնականոն կեանքի վերահաստատման: Պիտի պատասխանէ որպէսզի Հայաստան քայլ առ քայլ կերտէ իր ապագան: Պիտի պատասխանէ որպէսզի Հայաստան չմնայ արտաքին օժանդակութեան կարօտ եւ կախեալ երկիր: Պիտի պատասխանէ որովհետեւ ազգովին պէտք է դիմագրաւել դժուարութիւնները այսօրուան Անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան որ հայրենիքն է բոլոր ու բոլոր Հայերուն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՍՊԱՍԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ, ՄՕՏ ԱՊԱԳԱՅԻՆ

Հայաստանի տնտեսութեան մօտ ապագայի հեռանկարներուն եւ հարցերուն մասին «Նոյեան Տապան»ի աշխատակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է Տնտեսութեան նախարար Արմէն Եղիազարեանի հետ:

Նախարարը իր բացատրութիւնները սկըսած է ներկայի կացութիւնը պարզելով եւ ընդգծած է որ այսօր Հայաստանի մէջ տնտեսութեան իսկական անկում չկայ, ընդհակառակն: Սակայն դրամական շուկան կատարեալ աղէտ մը կը ներկայացնէ: Այդ սկսաւ, կ'ըսէ, այն ատեն երբ Հայաստանի պիւտճէի բացը դիմագրաւող արտաքին աղբիւրները սկսան պակսիլ, Ռուսաստանի դրամական նոր քաղաքականութեան իբր հետեւանք անհամեմատելիօրէն նուազ քանակութեամբ ապրանք սկսաւ ստանալ Հայաստան, քան առաջ: Սխալ է այն կարծիքը թէ Դրամին շրջանառութեան մէջ դրուիլն է ծանր իրավիճակին պատճառը:

Ռուբլիին Դրամով փոխարինումէն ետք սկսած է ներածուած ապրանքներու գիներու յաւելում, սակայն մաքսային տուեալներով քանակի նուազում չէ արձանագրուած: Այսօր երբ շրջանառութեան մէջ դրուած է միայն մէկ միլիառ Դրամ եւ պէտք չէ դրամահոսութիւն պատահի, նախկինի համեմատ ապրանքներու քանակի նուազումը վաճառականները կը մղէ ունեցած քիչով նախկին եկամուտը ապահովելու, ինչ որ պատճառ կ'ըլլայ գիներու սաստիկ յաւելումի եւ այս կացութեան դիմաց Պետութիւնն ալ ստիպուած կ'ըլլայ անընդհատ բարձրացընել բնակչութեան եկամուտը: Եթէ իրավիճակը այս ձեւով կայունանար կարելի կ'ըլլար ձեռք ձգել որոշ բարելաւում, սակայն միջոց մը ետք կը կրկնուին նոյն պարագաները: Իրաց այս կացութեան մէջ դրամատէրերը կը հեռացնեն իրենց դրամագլուխները արդիւնաբերութեան ոլորտէն եւ զանոնք կը ներդնեն դրամի արժեւորման ոլորտին մէջ, ուր շահաբաժինը շատ աւելի մեծ է եւ կը ստացուի արագ: Եւ ամէնէն սարսափելին, այս իրավիճակին զարգացումն է, որ երկիրը կը տանի գերդրամահոսութեան գիրկը եւ կը սկսի տնտեսական քաոս:

Ապա նախարարը աւելցուցած է թէ Դրամի շրջանառութեան Յանձնաժողովի գործողութեանց մէջ կային սխալներ, բայց ստեղծուած իրավիճակին հիմնական պատճառները անոնք չեն: Արմէն Եղիազարեան խոստովանած է նաեւ որ փորձառութեան պակասն ալ ունեցած է կարեւոր դեր: Ան լաւատես կը մնայ սակայն, ըսելով որ կենսամակարդակի անկումը անխուսափելի էր, բայց եւ այնպէս նախատեսուած որոշ միջոցառումները պիտի բարուոքեն կացութիւնը: Նախարարը մերժած է տեղեկութիւններ տալ այդ միջոցառումներուն մասին: Ըստ իրեն, ինչ որ յստակ է, հարկ է մինչեւ 3-4 ամիս կայունացնել Դրամը, սանձել գիներու յաւելումը, խթանել արտածումը, դադրեցնել ոչ անհրաժեշտ ներածումը եւ անհրաժեշտ ապրանքներու ներածման կեդրոնացեալ ցանց մը ստեղծել, գոհացնելու համար ժողովուրդին պահանջքը: Նաեւ գիներու քաղաքականութիւնը պէտք է ըլլայ փոփոխական, որոշ ապրանքներու համար ազատ, ուրիշներու՝ ճշդուած:

Տնտեսութեան նախարարը յայտնած է նաեւ թէ ինք կողմնակից է Դրամը ցած պահելու քաղաքականութեան, քանի որ տակաւ արտասահմանի մէջ մրցունակ կը դարձնէ Հայաստանի բոլոր ապրանքները: Ճիշդ է որ այս ընտրութիւնը կը թելադրէ ժողովուրդին կենսամակարդակին ցած պահպանումը, սակայն այդպէսով կարելի կ'ըլլայ ներածել նախանիւթեր, որոնք զարկ կու տան արդիւնաբերութեան: Ա. Եղիազարեան կը զգուշացնէ դիւրին լոզունգներէ. -- «Կարճ ժամանակով լուծումները կը տանեն կործանման: Մեր աշխատավարձերը ծիծաղելի են, ես ալ ծիծաղելի աշխատավարձ կը ստանամ: Բայց ուրիշ կարելիութիւն չկայ»:

Կաշառակերութեան մասին եղած հարցումի մըն ալ պատասխանելով նախարարը ըսած է որ ինք համոզուած է որ Հայաստան կը յաղթահարէ զայն, ինչպէս Գոլոմպիա յաղթեց Էսքոպարի մաֆիային:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԻՒՆ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄ

Բրիտանական կառավարութիւնը տարի մը մտածել կ'առաջարկէ այն զոյգերուն որոնք կ'որոշեն ամուսնալուծուիլ: Այս ժամանակաշրջանը պիտի օգտագործուի հաշտութեան եզրեր գտնելու համար, երկու կողմին հետ կատարելի բանակցութիւններու ճամբով: Այս առաջարկը մաս կը կազմէ Մէյճըրի խմբակին, ընտանեկան արժէքները վերահաստատելու նպատակին: Այսօր բրիտանական ընկերութեան մէջ երեք ամուսնութիւններէ մէկը ամուսնալուծումով կ'աւարտի: Տարին 15 հազար ամուսնալուծումով, երկիրը առաջին դիրքը կը գրաւէ Եւրոպայի մէջ: Այս տուեալներով, ամուսնալուծուած հայրերու կէսը չի յաջողիր կանոնաւոր կապ պահել զաւակներուն հետ: Ասկէ զատ, 1993-ին ամուսնալուծման ընթացքի մէջ գտնուող զոյգերուն կատարուած հանրանպաստ օժանդակութիւնը արժած է շուրջ 1,6 միլիառ ֆրանք:

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Բաշալեան զարմացաւ, որովհետեւ քանի մը օր առաջ, մեծ եղբայրս որ Մասիսին մէջ բարոյալից նորավէպեր կը թարգմանէր Տ. Զ. ստորագրութեամբ եւ վերջին ծայր պահպանողական էր, թեթեւ մը կշտամբած էր զինքը այդ ընտրութեան համար. ամէնքս զուարճալի գտանք այդ զուգադիպութիւնը, թարգմանիչը ամէնէն առաջ:

Կը խօսուէր իր գրքին շուրջը, ուրեմն ան ուշադրութիւն գրաւած էր եւ այդ կը բաւէր:

Ինչ որ մասնաւորապէս հաճելի էր երիտասարդ գրագէտին մօտ, իր գեղեցիկ գրուածքներէն զատ, իր ծաղկէ ծաղիկ թեւածող թռչունի նման խօսակցութիւնն էր, նիւթէ նիւթ անցնելով սիրուն դիւրութեամբ մը:

Շատ վերջերը երբ Փարիզ իրեն հանդիպեցայ, ան պահած էր մնացորդ մը այդ յատկութենէն, առանց որ տարիները խաթարած ըլլային զայն:

Մտաւոր հաճոյքներով խառն ժամեր կ'անցընէինք հօրաքրոջս մօտ:

Հոն երբեմն այցելութեան կուգար, քըրմապետի մը նման, Ռեթէոս Պէրպէրեանը, որուն առջեւ ամէնքս փոքր ակնածոտ երախաներ կը դառնայինք, այնքան խոր էր անոր ազդեցութիւնը մեր մտքերուն վրայ: Իր վարժարանը մեզի, ամէնուս համար, տեսակ մը սրբավայր էր ուր, ինչպէս իր սաները կ'երգէին.

« ... Կապարճ ոսկի,
« Նիւթն հոգի կը դառնայ»:

Եւ տնօրէն էֆէնտին, կարծես հասարակ մահկանացուներէն շատ վեր բան մըն էր: Ամէն պատանիի երազն էր հոն աշակերտ ըլլալ եւ ամէն ուսուցիչի հոն պաշտօն վարել:

Երեք զաւակները Պէրպէրեանին, կը նկատէինք մէկ մէկ սքանչելիք. մանաւանդ Մաննիկը, գեղեցիկ պուպրիկի մը նման, որուն համար, երբ պատանուհի եղաւ, չկար մատաղ սիրտ մը որ չբաբախէր:

Այդ սիրելի տանը մէջ, միտքս կարծես կը փթթէր ինչպէս հիւթով լեցուն ճիւղ մը գարնան շունչէն. հոն կը խօսէի չէն շող, ազատ ամէն կաշկանդումէ: Հօրաքոյրս երբեք չէր յանդիմաներ ոչ իր զաւակները եւ ոչ ալ զիս, երբ կարգէ դուրս բան մը ընէինք, բայց իր բարի ժըպիտը մեզի զլանալը արդէն մեծ պատիժ մըն էր եւ կը ջանայինք մեր մեղքերը քաւել հազար գգուանքներով եւ խոստումներով զորս կը բանէինք. այնքա՜ն մեծ վիշտ էր մեզի զինքը վշտացնելը, իր գորովով լեցուն սիրտը վիրաւորելը:

Սակայն իմ Սկիւտար այցելութիւններս շատ հազուադէպ կերպով կը թոյլատրըւէին ինծի: Մնացեալ օրերս կ'անցընէի զուրկ ընկերակցութենէ, առանձին՝ գիրքերուս եւ երեւակայութեանս հետ:

Մահու եւ կենաց մէջ երկու ամիս շարունակ տատանած էր խեղճ եղբայրս, արդէն փափկակազմ: Հօրեղբայրս եւ ես վայրկեան մը չէինք բաժնուած իր սնարէն մինչեւ իր ապաքինումը:

Մարմինով յոգնած էինք սաստիկ, բայց հոգիով ուրախ, յաղթանակ տարած ըլլալնուս ցաւին դէմ որ կը զլարէր մեզի սիրելի էակ մը:

Սակայն կազդուրումը դանդաղ էր եւ բժիշկները յանձնարարեցին մեզի թողուլ Պէշիկթաշի մեր տունը՝ հիւսիսի դէմ, երթալ բնակիլ Գատըգիւղ, Պոլսի Նիսը կերպով մը:

Անտառակը օհլամուրի, մշտադալար հացիները, բլրակը հանդիպակաց որուն կողքին հովիւը սրինգ կը նուագէր լուսընկայ գիշերները, բնակարանները ձիւնոտ, մեր ազուոր վարդենիները այլեւս անցեալը պիտի ըլլային, հեռաւոր անցեալը:

Ուսանողական կեանքս վերջացած էր, պատանեկութիւնս էր իր յոյսերով, իր պատրանքներով, իր ճառագայթումով, որ կը մնար հոն:

Իմ պատուհանս, իմ պարտէզս, իմ բընութեան մտերիմ ծառերս, քա՜նի քանի գիշերներ լացի ձեզմէ բաժնուելուս:

Վեհապանծ, դղեականման տուն մըն էր, անհունութեան վրայ բացուող պատուհաններով, Մէօհիւրտարի մեր նորաշէն տունը: Առջեւը պարտէզ, յետոյ ծովափ, յետոյ ծովը, անծայրածիր Մարմարան: Աջ կողմը՝ հեռուէն՝ Ստամպոլը:

Դիւթանք մըն էր առաւօտները կանուխ այդ համայնապատկերը: Կարծես գիշերները հուրիներ հոն ձգած ըլլային իրենց թեթեւ ճերմակ շղարշէ քօղերը, վրայէ վրայ դիզուած, եւ արեւը զարթումին մէկիկ մէկիկ պատռէր զանոնք, ի յայտ բերելու համար նախ սըլացիկ մինարէները եւ յետոյ քաղաքը ողջոյն:

Արեւելքի շքեղութիւնը համակ, այդ ծովը, այդ մզկիթները սպիտակ մինարէներով, ճառագայթարձակ այգը որ կը ծիծաղէր լայնատարած կապոյտին վըրայ: Ճերմակ թեւ մը առագաստի կ'երթար տարադէմ, դէպի ցնորքներու աշխարհը, թերեւս:

Որքա՜ն տենչացի ունենալ այն փոքր սենեակը որուն պատշգամը կու տար ծովուն վրայ:

(Շար. 23)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեան զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր, մեծ-մօր եւ նանիին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ՅԱՔԵԹՆԱՔՈՎԵԱՆ-ի

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Յունուար 9, յետ պատարագի, Իսի-լէ-Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, 6, ավընիւ Պուրկէն:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

(Շար. Ա. էջէն)

պատրաստ է քաղաքական ճեցուկ ըլլալու Ադրբեջանի, անոր քարիւղին փոխարէն», ինչ որ առիթ տուած է աւելի քան վրան բաց արտայայտութեան մը Շատլի Հեպտօ-ի (Դեկ. 29):

ՊՈՍՆԻՈՅ ՄԱԿ-ի ուժերու պելժիացի հրամանատարը՝ զօր. Պրիքըմօն իր դիմումին վրայ Պելժիա վերադարձաւ: Օրէ օր, զինուորական պատասխանատուները չեն ծածկեր իրենց զզուանքը ի տես անընդունելի կացութեան մը: Ալէն Ժիւփէ յայտարարեց թէ շատ լաւ կը հասկնայ ՄԱԿ-ի ուժերու պատասխանատուներու «ըմբոստութեան եւ բարկութեան զգացումը»: Լէոթար կը խորհի թէ Ամերիկացիք պէտք է միջամտեն: Արդարեւ ռումբերը կը տեղան, բնակչութիւնները անհանդուրժելի կեանք մը կը վարեն եւ Ժընեւի մէջ խօսակցութիւնները կը շարունակուին առանց որեւէ հետեւանքի, երեք կողմերու համաձայնութեամբ գոյացած ամանորեան հրադադարն իսկ չյարգուեցաւ:

«ԼԸ ՓԱՐԻԶԻԷՆ» օրաթերթը, Յունուար 5-ին, սկսաւ հրատարակել երկրորդ օրաթերթ մըն ալ՝ «Այսօր», աւելի ընդհանրացած, որպէսզի տարածուի ամբողջ երկրին մէջ: Տնօրէնը կ'ըսէ՝ «ընթերցողը ընտրութիւն կ'ունենայ մեր եւ մեր միջեւ»:

ԻՐԿՈՒՑԿ պատահած օդանաւային արկածը կրկին խնդրոյ առարկայ կ'ընէ նախկին Խորհ. Միութեան ներքին գիծերու օդանաւերու անապահով վիճակը: Սիբիր ջախջախուած Տուպոլեւի 120 մեռեալներն են որ հարցը կրկին հրապարակ կը դարձնեն: Արեւմտեան մասնագէտ մը կ'ըսէ որ խորհրդային Աէրոֆլոթ ընկերութեան քայքայումէն ետք, ապահովութիւնը զգալապէս նուազած է: Կը նախատեսուի նոյնիսկ օդանաւային աղէտներու բազմացում մը: Նախկին Խորհ. Միութեան նոր «առեւտրականները» դիւրութեամբ կը գնեն օդաչուներ որոնք կ'ընդունին օդանաւերու գերբեռնաւորումը, յայտարարած է զինուորական մասնագէտ մը «Նուվէլ տը Մոսկու»ի: «Ֆիկարօ» «օդանաւ -- դագաղ» խորագրած է իր գրութիւնը, ուր կը յիշէ նաեւ Դեկ. 27-ին Գիւմրի պատահած արկածը, երբ մշուշին հետեւանքով, Անտոնով 26 մը գետը ինկած էր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈԺԱՆ. -- Տիկին Պերճուհի Եաղմաճեան 500 Ֆր.:

**

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ. -- Պ. Գասպարճեան 200 Ֆր., ի գնահատութիւն Յ. Ճ. Սիրունիի «Աշխարհաբարը գրական լեզու» յօդուածաշարքին հրատարակութեան:

ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ - ՀՕՄ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Կիրակի, Յունուար 9

Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ Սէն -- Ռաֆայէլ ՀՕՄ-ի Ս. Յովհաննէս մատուռին մէջ:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Երգեցողութեամբ՝ Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբի, եւ ղեկավարութեամբ՝ Պ. Խաչիկ Երմագեանի:

ԷՍԱԵԱՆԻ ՕՐ

ԹԱԺԱԿԻ ՓԱՀԸ

Կիրակի, Յունուար 16
ժամը՝ 12.30--ին

YAN'S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e

Ժամը ճիշդ 13--ին թաժակ պիտի բարձրացուի էսաեան վարժարանի, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր հայկ. վարժարաններուն կենացը, անոնց մաղթելով յաջող եւ երկար տարիներ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. --
46 -- 56 -- 14 -- 53
43 -- 08 -- 12 -- 06

Ճաշագին՝ 170 Ֆր.:

Ժամը 15--էն ետք, երիտասարդներուն մուտքը ձրի է:

Սիրով կը հրաւիրուին էսաեանցիներ եւ համակիրներ:

ՄԵՌԵԼՈՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ, Յունուար 7, Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ:

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ուրբաթ, Յունուար 7

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Պատարագէն ետք՝ Հոգեհանգիստ՝ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Յունուար 8-ին առաւօտեան ժամը 10-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

Օրակարգը խիստ կարեւոր է: Ընտրութիւններ: Մասնաճիւղի բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

CHENE

TOMBOLA de la *BRADERIE* de *CHENE*, tirée le Dimanche 19 Décembre.

N° 137 : Œuvre d'Assadour;

N° 103 : Œuvre de Hekimian;

N° 309 : Œuvre de Jansem;

N° 360 : Tapis d'Arménie.

Ainsi que 12 lots surprises : N°s 822 — 321 — 109 — 081 — 312 — 340 — 750 — 001 — 554 — 720 — 260 et 469.

(Lots : Billet A/R Air Inter, places Euro-Disney, nappe, radios, valise outillage, sac voyage, 500 F. achat fleurs, gravure...)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

CABINET TERZIYAN
Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION
21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +
présente ses meilleurs vœux pour l'année 1994
et souhaite une bonne fête de Noël
ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ուան իր աւանդական հանդէսը, ներկայութեամբ խամաճիկներու (Guignol du Vieux Lyon) եւ Կաղանդ Պապային բազմաթիւ նուէրներով:

Կիրակի, Յունուար 9, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ եկեղեցւոյ կից «Կարպիս Մանուկեան» սրահը

(295, rue d'Arménie, Lyon 3e)

Կը խնդրուի ծնողքներէն ճշդապահ ըլլալ:

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կիրակի, Յունուար 9, կէսօրէ ետք ժամը 4-ին Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ (Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ օրհնութեան արարողութենէն անմիջապէս ետք), «Արմէն - Տաճն»ի «Ջատիկ եւ Կախարդական Գաւազանը» ներկայացումէն անմիջապէս վերջ, Կաղանդ Պապուկը նուէրներ պիտի բաշխէ ներկայ բոլոր մանուկներուն:

Հանդէսը կը կազմակերպեն Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Չամալեան» մասնաճիւղը եւ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը:

— ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ —

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի «Ջ. Շանթ» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Ս. Ծնունդի տօնակատարութիւն, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 20.30-ին Թաղին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած համադամ ճաշերով: -- Ճաշագին՝ 150 Ֆր. --

ԱՆԻԷՌ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ -- Պուա Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը Հայկական Ծնունդին առթիւ ճաշ մը կը կազմակերպէ Յունուար 8-ին, ժամը 20.30-էն սկսեալ Անիէռի Salle des Fêtes-ին մէջ:

Մանրամասնութեանց եւ տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկին Հէմինեանին՝ 40.11.19.33 թիւին:

après le succès de «KATCH NAZAR»
L'ECOLE TEBROTZASSERE
ET NAREK DOURIAN
vous présentent
DONADZAR
(COMEDIE MUSICALE ADAPTEE DES CONTES ARMENIENS, POUR ENFANTS)
«KATCH NAZAR invite tous ses amis, PANOS, le Chien, le Chat, la Souris, l'Ane, ainsi que les enfants à accueillir le PERE NOEL, mais la Sorcière n'est pas d'accord...»
Ecrit et mis en scène par **Narek Dourian**
au Théâtre de Paris - 18, rue Blanche, Paris 9e
le Samedi 8 Janvier
Pour 2 représentations exceptionnelles
- 1ère *représentation* : à 14 heures précises
- 2ème *représentation* : à 16 heures précises.
Renseignements et réservations : au 43. 81. 01. 72.
Participation : 120 F. Adultes — 80 F. Enfants.
ATTENTION LE NOMBRE DE PLACES EST LIMITE
N. B. Pour des raisons techniques les spectacles commenceront aux heures précises.

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
VENDREDI
7 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.233 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.233

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Յունուար 4)

ԳԻՆԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄ

Դեկ. 30-ին կառավարութիւնը ընդունած է որոշում մը, ըստ որու յաւելում կը կրեն Պետութեան կողմէ ճշդուող կարգ մը գիներ: Այսպէս հացին քիլօն կ'արժէ 1,5 Դրամ (կամ 300 ռուբլի), 1 քկ. ալիւրը՝ 1,25 Դրամ (250 ռուբլի), 1 քիլօվաթ ելեկտրականութեան ժամը՝ 0,2 Դրամ (40 ռուբլի), ներքաղաքային փոխադրամիջոցները՝ 0,5 Դրամ (100 ռուբլի): Հեռաձայնի բաժանորդագրութիւնը սահմանուած է 260 ռուբլիի, բնակարաններու վարձքերը աւելցած են 2,5 անգամ, ջուրին գինը՝ 2 անգամ եւլն.:

❦

ՍՆՆԴԱՄԹԵՐՔԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՇՏԱՊ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի «Սննդամթերքի ներածման եւ վաճառքի» մասին Դեկ. 15-ի հրամանագրի գործադրման համար «օպերատիւ շտապ» մը ստեղծուած է, որ բու գլխաւոր պարտականութիւնն է «Էրեբունի» եւ «Զուարթնոց» օդակայաններուն մէջ կարգ ու կանոն հաստատել, ինչ կը վերաբերի սննդամթերքի ներածման գործողութեանց: Շտապի պետ նշանակուած է Շահէն Պետրոսեան:

❦

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

Ասկերանի (ԼՂՀ) հոգեբուժական հիւանդանոցը ազրպէյճանական հրետակոծութիւններէն ծանր վնասներ կրած ըլլալով, հոն բուժուող մշտական հիւանդները տեղափոխուած են Հայաստանի համապատասխան հիւանդանոցները:

❦

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Յունուար 3-ին վարչապետ Հրանտ Բագրատեան ընդունած է ԱՄՆ-ու Հայաստանի դեսպան Հարի Կիլմորը: Դեսպանը տեղեկութիւններ տուած է Հայաստանի ելմըտական վիճակին, Դրամի կայունացման վերաբերեալ միջազգային կազմակերպութեանց հետ իր ունեցած զանազան տեսակցութեանց մասին: Մասնաւորապէս խօսած է Հայաստանի նկատմամբ բացասական այն կեցուածքին մասին, զոր որդեգրած են միջազգային կարգ մը կազմակերպութիւններ, զայն նկատելով պատերազմող երկիր: Հանդիպումին ներկայ եղած են նաեւ Պետական նախարար Գագիկ Շահպազեան, Ելմտական նախարար Լեւոն Բարխուդարեան, Տնտեսութեան նախարար Արմէն Եղիազարեան եւ պաշտօնական այլ անձեր:

❦

ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁՔԵՐՈՒ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄ

Դեկ. 31-ի նախագահական հրամանագրով բոլոր թոշակները, նպաստները եւ պետական պաշտօնեաներու աշխատավարձքերը կը բարձրանան միջին հաշուով երեք անգամ: Նուազագոյն աշխատավարձքը կը հասնի 110 Դրամի: Սակայն, հաւանական է որ այս նոր միջոցառումները պատճառ դառնան Դրամի նոր արժեզրկումի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՄՍԱԽՈՒՐԴԻԱ, Վրաստանի նախկին նախագահը անձնասպան եղած կ'ըլլայ, Դեկ. 31-ի գիշերը, ըստ իր կնոջ, ինչ որ չի հաստատեր, սակայն, Զուգդիդիա բնակող իր տղան: Այլ վարկածներ չեն պակսիր: Մահը հաստատ կը թուի, բայց կ'ըսուի թէ ան պատահած է միայն Յունուար 5-ին (միայն այդ օրը լուրը հաղորդուեցաւ) իբրեւ հետեւանք ստացած վէրքերուն: Արդարեւ, ըստ այլ աղբիւրներու, սպաննուած է եւ ոճիրը կը նպաստէ նախ եւ առաջ՝ Շեվարնածէի: Տաւիտ Մումլածէի (Վրաստանի Ապահովութեան նախարարի խորհրդատու) համաձայն Գամսախուրդիա կրնայ սպաննըւած ըլլալ իր իսկ մարդոց կողմէ զայն նահատակի վերածելու համար: Դեռ կան ուրիշ աղբիւրներ ալ որոնք մաֆիայի կը վերագրեն արարքը, հիմնուած այն տեսակէտին վրայ որ ամբողջ տարածքին վրայ չեն պակսիր տաֆիաներ որոնց գործն է քաղաքական թէ գործի մարդիկ մաքրել: Ասոնց նպատակն է իշխանութեան գլուխն անցնիլ նախկին Խորհ. Միութեան բոլոր Հանրապետութեանց մէջ: Յիշենք որ Գամսախուրդիա, 55 տարեկան, Վրաստանի նախագահ ընտրուեցաւ հանրաքուէով 1991 Մայիսին: Տապալեցաւ արիւնալի բախումներ ստեղծելով, 1992 Յունուարին եւ շրջան մը իր առաջին ապաստանը եղաւ Իջեւան (Հայաստան): Յետագային վերադարձաւ եւ իր բերդաքաղաքը եղաւ Զուգդիդի (Մենգրելիա, Թիֆլիսէն 180 քմ.):

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԻՆ առաջարկը հանրային դպրոցին համար, փոխանակ հանդարտեցնելու աշխարհականութեան ջատագովները աւելի լարեց կիրքերը: Ծանօթ է որ բաւական աղմուկ բարձրացաւ, երբ Ծերակոյտը օրակարգի անակնկալ փոփոխութեամբ մը քուէարկեց «Ֆալու օրէնքի» ջնջումը: Այս ջնջումը թոյլ կու տայ տեղական հաւաքականութեանց օգնելու մասնաւոր դպրոցներուն 10%-ի սահմանափակուած համեմատութենէն աւելի մեծ գումարներով: Պալատիւր յայտարարեց որ 2,5 միլիառ պիտի տրամադրուի հանրային դպրոցին հնգամեայ օրէնքի մը վրայ հիմնուած: Ոչ մէկ օգուտ ունեցաւ եւ ծրագրուած մեծ ցոյցը որ տեղի պիտի ունենայ Յունուար 16-ին, չջնջուեցաւ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ թերթերը Յունուար 10-էն 17 գործադուլի պիտի դիմեն, բողոքելու համար տուրքերու վերակազմակերպումի մը հրովարտակին դէմ որ կը վըտանգէ մամուլը:

❦

ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՆ

Յունուար 3-ին, Կապանի Սպայի Տան մէջ Հայ Օգնութեան Խաչի նախաձեռնութեամբ ամանորեան հանդէս մը կազմակերպուած է նուիրուած՝ զոհ գացած մարտիկներու յիշատակին: Հանդիսութեան աւարտին 5.000 ռուբլի օգնութիւն տըրւած է նահատակներու ընտանիքներուն:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(6 Janvier)

Pour un dialogue ARMENO-TURC

JEAN KEHAYAN

Մարսէյլաբնակ ծանօթ լրագրողը, որու անունը մեծ համբաւի տիրացաւ, երբ Խորհ. Միութենէն վերադարձին համայնավարի իր յուսախաբութիւնները շքօղազերծեց եւ դառնութիւնն ու ծանր քննադատութիւնները ամփոփեց «Կարմիր պրոլետարի փողոցը» հատորին մէջ, վերոյիշեալ խորագրով յօդուած մը ստորագըրած է Լիպերասիոնի մէջ:

Ժան Քեհայեան քաղաքական դաս մըն է զոր կու տայ Հայերուն եւ խորքին մէջ, եթէ նոյնիսկ տեղ — տեղ ճշմարտութիւններ ալ կրնան սպրդած ըլլալ իր կարգ մը անախորժ վերլուծումներուն մէջ, նման բաներ ըսելու ճիշդ տեղը չի թուիր Ֆըրանսական օրաթերթը, քանի Ժ. Քեհայեանի զրոյցը իր հայրենակիցներուն հետ է եւ ըսածները ոչ մէկ ձեւով կրնան հետաքրքրել Ֆրանսացի ընթերցողը:

Ի՞նչ կ'ըսէ Ժ. Քեհայեան: Ռէալփոլիթիք մը կը քարոզէ իր հայրենակիցներուն, կ'ուզէ որ «պատմութիւնը առժամապէս փակագծի մէջ դրուի» եւ երկխօսութիւն մը հաստատուի Թուրքիոյ հետ: Ուրեմն, նախքան այդ առաջարկին յանգիլը կը վերլուծէ Հայաստանի ներկայ կացութիւնը, ընդդիմութեան, մանաւանդ Հ. Յ. Դ.եան դիրքը, զայն մեղադրելով որ հրահրելով ազգայնականութիւնը իր հաշւոյն առած է ծանօթ տարազ մը՝ «Զինուինք ու մեկնեցէ՛ք»: Հասկնալ, կ'ըսէ, ժողովուրդներու պզտիկ հայրիկին (իմա՝ Ստալին) քարտէսագիրներու սատանայականութիւնը պիտի ստիպէր Արեւմուտք ապրող ազատ մարդիկը որ երկու հոգիի խելք ունենան...: Յօդուածագիրը կը ճաղկէ Սփիւռքի Հայերը, նաեւ Հրեաներուն հետ իրենք զիրենք բաղդատելով ժամավաճառ եղող Հայերը, անոնց բացատրելով թէ առանց գաղափարաբանութեան սիոնականութիւն մը ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէ:

«Սփիւռքի Հայերը, իրենց տաքուկ տեղերը նստած, չեն հասկցեր» ըստ Ժ. Քեհայեանի, «որ Հայաստանի օժանդակութենէն անդին, կրնային պատմական դեր մը խաղալ արդելք հանդիսանալով նախկին համայնավար կայսրութեան որ վերակազմուի: Ռուսերուն դիրկը նետուիլը անպատշաճութիւն մը պիտի ըլլար, անշուշտ, կը շարունակէ Ժ. Քեհայեան, 70 տարիներու գործօն գուլագ - ցեղասպանութենէ ետք, ուրեմն կ'ուզէ ուրիշ —թապու— կղպանք մը անպայման կոտրել: Երկխօսութիւնը եւ բանակցութիւնները Անգարայի հետ պէտք է դիւանագիտական մնայուն գործօնէութիւն մը դառնան Երեւանի եւ Անգարայի միջեւ, նոյնիսկ առանց ՀԱՊ-ի օրհնութեան, որպէսզի Հայաստան Տրապիզոնի ճամբով բացուի ծովուն վրայ»:

Սփիւռքի Հայերէն ետք, այս դասն ալ կը վերաբերի Երեւանի իշխանութիւններուն, որոնք բաւական ջանք թափեցին այդ ուղղութեամբ եւ ոչ մէկ արդիւնք տեսնելով, ընդհակառակն, ուրիշ ռէալփոլիթիքի մը դիմեցին: Ժ. Քեհայեան լաւ ճանչցած ըլլալով համայնավարներն ու Ռուսերը այլընտրանք կը փնտռէ Հայաստանի համար, բայց, նոյնքան լաւ ճանչցա՞ծ է Թուրքերն ու Իթթիհատականները: Հարց կը ծագի թէ Թուրքերը կ'ուզե՞ն խօսիլ Հայերուն հետ, երբ փոքրիկ յոյսի մը նշոյլէն ետք Ազրպէյճանցիք իսկ չեն ուզեր: Ըստ Ժ. Քեհայեանի եզրակացութեան, երկար ատեն մնացած ենք խորհրդային ծուղակին մէջ եւ «առանց փըրկարար ցնցումի մը, թերեւս վկաները եւ դերակատարները ըլլանք Հայաստանի մահուան կամ անոր անկախութեան կորուստին: Դեռ ատե՞նն է մէկուն կամ միւսին արգելք ըլլալու»:

Այլ խօսքով, առանց Թուրքիոյ հետ երկխօսութեան մը, չիք փրկութիւն: Երանի՛ մեզի...:

Այնքան անտեղի է այս գրութիւնը, որ ակամայ հարցում մը կը ծագի, ուրկէ՛ ուր այս յօդուածը, կամ ի՞նչ բանէ թելադրուած:

❦

ԱՂԹԱՄԱՐԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԴՈՒՌԸ ԳՏՆՈՒԱԾ

«Սապահ»ի մէջ կը կարդանք, որ Վանի Աղթամարի Հայոց եկեղեցիին դուռը, որ մօտաւորապէս դար մը առաջ անհետացած էր, գտնուած է եւ այս դուռը հիմա դատական որոշումով եկեղեցիին պիտի վերադարձուի: Եկեղեցիին դուռը անցեալ Յուլիսին երեւան հանուեցաւ Կէվաշի Գուրուլթու գիւղի բնակիչներէն Թահսին Նէվզատ անուն մէկու մը տան մէջէն. Թահսին Նէվզատ մտային անհաւասարակշիռ մըն է, որուն քովէն Աղթամարի եկեղեցւոյ դուռը առնուեցաւ եւ յանձնուեցաւ Վանի Թանգարանի տնօրէնութեան: Թանգարանի պատասխանատուները յայտնեցին, թէ թանկարժէք դուռը յառաջիկայ տարի պիտի վերանորոգուի եւ պիտի դրուի եկեղեցւոյ մէջ իր նախկին տեղը:

«Մարմարա»

❦

«ARABIES»

Վերոյիշեալ ամսաթերթը (Յունուար 94) բաւական լայն հատուած մը հրատարակած է Նիլ Ակորովի մէկ նամակէն՝ ուղղուած խմբագրութեան, հոն հրատարակուած յօդուածի մը առթիւ Ահմետ Զէյինէտտինի կողմէ ստորագրուած եւ որ կը վերաբերի Ֆրանսական մետիաներու դիրքին: Յօդուածը խորագրուած է՝ «Médias français, vous avez dit "arabe"?»: Այս յօդուածը առիթ տուած է նամակագրին որ անդրադառնայ Պէրնար Լէուիսի հարցազրոյցին «Մոնտ»ի մէջ, ուր կը ժխտէր Հայերու ցեղասպանութիւնը: Ինչպէս գրած էինք առջի օր, Պէրնար Լէուիս ինչ ինչ դրդապատճառներով իր տեսակէտները փոխած է: 1961-ին լոյս տեսած իր հատորին մէջ. — «The Emergence of modern Turkey» (Oxford University Press) Պ. Լէուիս ոչ միայն չուրանար, այլ նոյնիսկ ցաւով կ'անդրադառնայ, ջարդերը նկարագրելէ ետք, գրելով «...that ended with the terrible holocaust of 1916, when a million and half Armenians perished» (...եւ վերջ գտաւ 1916-ի ահաւոր ողջակիզումով, երբ մէկուկէս միլիոն Հայեր բնաջնջուեցան»: Երբ, 1988-ին լոյս կը տեսնէ հատորին ֆրանսերէն տարբերակը՝ «Islam et Laïcité. La naissance de la Turquie moderne» (Fayard), համապատասխան հատուածին 1916-ի ողջակիզումը վերածուած է «1915-ի սարսափելի սպանդներուն, որոնց ընթացքին մէկուկէս միլիոն Հայեր բնաջնջուեցան, ըստ կարգ մը գնահատումներու եւ անծանօթ թիւ մը Թուրքերու»:

ԾՆՈՒԵԼ Է ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԼԻՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Այժմ կը լրանար նրա ծննդեան 85-ամեակը, բայց նա իր մահկանացուն կնքեց 20 տարի առաջ: Համընկան ծննդեան եւ մահուան ամիսները՝ Սեպտեմբեր: Մեր սերնդի հայ ճարտարապետների մէջ Ռաֆայէլ Իսրայէլեանը, բոլորիս սիրելի Ռաֆոն, աւելի քան ուեւիցէ մէկը մեզնից աչքի էր ընկնում արտակարգ հրապուրուածութեամբ հանդէպ ճարտարապետական արուեստը, ժողովրդի կեանքում նրա նշանակութեան բարձր գիտակցութեամբ, հարազատ ժողովրդին անմնացորդ նուիրուածութեամբ եւ որ ամենակարեւորն է՝ ստեղծագործական բացառիկ տաղանդով:

Վերընթաց եղաւ նրա ստեղծագործական ուղին, տարէց-տարի տանելով դէպի վարպետութեան բարձունքները: Նա ծնուած էր ճարտարապետ դառնալու ու դարձաւ, այն էլ ինչպիսին: Սակայն նրա շռայլ տաղանդը գերաճեց իր մասնագիտութեան շրջանակները, ընդգրկելով նաեւ արուեստի այլ բնագաւառներ:

Իր ճարտարապետական կրթութիւնը ստանալով Ս.-Պետերբուրգի գեղարուեստական ակադեմիայում, ռուսական այդ հինաւուրց կրթական օճախում, աւարտելուն պէս նա փութաց Երեւան, քանզի հարազատ ժողովրդին ծառայելը համարում էր իր բարձր պարտքը: Այստեղ նա դարձաւ հետեւորդը հայկական արդի ճարտարապետութեան այն դպրոցի, որի հիմնադիրն է Ալեքսանդր Թամանեանը: Դրան նա հաւատարիմ մնաց ողջ ստեղծագործական կեանքում, իր բազմակողմանի հարուստ տաղանդով շարունակեց, զարգացրեց ու բազմապատկեց «լճացման տարիներ»ի հայկական ճարտարապետութեան ծանրակշիռ նուաճումները:

Ռաֆայէլ Իսրայէլեանի առաջին իսկ գործերը բնութագրուեցին հաւատարմութեամբ հանդէպ հայկական ազգային ճարտարապետութեան հարուստ աւանդոյթները, դրանք նոր ժամանակներին համապատասխան հնչեղութեամբ մատուցելու ավնիւ ձգտմամբ:

Այդ ուղղութեամբ նրա նախապատերազմեան գործերից առաւելապէս նշելի է «Արարատ» տրեստի գինեգործարանի առաջին հերթը (որը նախագծուել է հեղինակակցութեամբ Գէորգ Քոչարի): Այն իր հնչեղ ճակատով դարձուած է Հրազդանի գեղատեսիլ կիրճի կողմը, դառնալով նրա քարակուռ զարդը: Դրանում հեղինակները «խօսել են» հայկական ճարտարապետութեան հարազատ լեզուով: Ռաֆայէլ Իսրայէլեանը արտայայտչական այդ նոյն լեզուն շարունակեց ու զարգացրեց իր յետագայ բոլոր գործերում եւ հաւատարիմ մնաց ստեղծագործական այդ մեթոտին՝ իր ոչ երկար, բայց բացառիկ արդիւնաւէտ կեանքի բոլոր տարիներին:

Երբ դեռ հայրենական պատերազմի ճակատներում մղւում էին ծանր մարտեր, մեծ հայրենասէր ճարտարապետի մօտ միտք յղացաւ կառուցել աղբիւր-յուշարձաններ յաւերժացնելու համար ռազմի դաշտերում զոհուած հայ մարտիկների յիշատակը: Ցօրինուածքով անկրկնելի այդպիսի տասնեակ աղբիւրներ շարք մըտան ողջ Հայաստանում, զարդարելով նրա գեղեցիկ բնութիւնն ու բնակավայրերը: Դրանց հեղինակի մտայղացմամբ ճարտարապետական այդ փոքր ձեւերը պիտի ծառայեն այն բանին, որ աղբիւրներից մշտապէս կարկաչուն ջրերը խորհրդանշեն զոհուածների անմահութիւնը:

Այդ նոյն թեման՝ ընկածների անմահութիւնը եւ մեծ զոհերի գնով տարած յաղթանակի պանծացումը առաւել մեծ մասշտաբով իր արտայայտութիւնն ըստացաւ նրա կողմից նախագծուած «Յաղթանակ» յուշակոթողում (որ հիմա «Մայր Հայաստան» անուամբ է յիշատակւում): Կուռ ու հանդիսաւոր, կնոջ արձանով (հեղ. քանդակագործ Արա Յարութիւնեան) պսակուած այդ հոյակերտ կոթողը վեր է խոյանում «Յաղթանակ» զբօսայգու բարձունքին՝ իր հարուստ ծաւալաձեւերով իշխելով Երեւանի այդ կողմի համայնապատկերում:

Ռաֆայէլ Իսրայէլեանի նոյնպիսի նշանակութեան մի այլ ստեղծագործութիւնն եղաւ «Արարատ» տրեստի գինեգործարանի շարունակութիւնը: Այն իր շքեղ, կամարների բարձրաքանդակներով զարդարուն ճակատով դարձուած է «Յաղթանակ» կամրջի կողմը՝ ֆոն ծառայելով նրանց միջեւ առաջացած հրապարակի համար: Իր երկարաձիգ թեւով արտադրական այս շէնքը շրջում է Իսակովի փողոցի մի կողմի զգալի հատուածով: Հեղինակի մտայղացմամբ այս կառոյցը, ուր մշակւում է խաղողը ու պահւում հարազատ հողի արեւային հիւթը, պիտի ընկալուի որպէս գինու պալատ: Այդ է պատճառը, որ այն բնութագրւում է դասական կուռութեամբ ու պատերի քանդակային հարուստ պլաստիկայով, ինչը կոչուած է արտայայտելու շէնքի ֆունկցիոնալ բովանդակութիւնը:

«Յաղթանակ» յուշակոթողում եւ այս շէնքում պարզորոշ երեւան է գալիս Ռաֆայէլ Իսրայէլեանի վարպետութեան բարձրացման նոր աստիճանը: Շատ ափսոս, որ գինեգործարանի շինարարութիւնը մնացել է թերաւարտ: Տակաւին չի իրականացուել դրա առաւել հետաքրքիր մասը՝ բարձր աշտարակով ընդգծուած մի թեւը, որը կոչուած է իր առաջ կազմաւորել մի նոր հրապարակի ճարտարապետական անսամբլը:

Արտադրական շէնքերի թեմային է պատկանում նաեւ նրա նախագծերով կառուցուած գինեգործարանը Օշականում, ձեւաւորուել Քանաքեռի ալիւմինի գործարանի առանձին մասնաշէնքը:

Յաջորդ տարիներին դէպի վարպետութեան բարձունքները ընթացող ճարտարապետի ստեղծագործութիւնը բնութագրւում է բազմաթեմայնութեամբ: Ոսկեձեռիկ Ռաֆայէլ Իսրայէլեանը կարողանում էր ոչ միայն գտնել միմեանցից տարբեր թեմաներ այլեւ ինչպէս միջնադարեան հայ վարպետներն իր ստեղծագործութեան «պտուղները» զարմանալի հմտութեամբ տեղաւորել բնական միջավայրում, դարձնել դրա ներդաշնակ զարդը, միմեանց ձուլել անձեռնակերտն ու ձեռնակերտը:

Այդպիսի նպատակադրման լաւագոյն օրինակներն են Պանսիոնատի շէնքը Աղուերանի գեղատեսիլ կիրճում «Արզնի» եւ «Մոլինար» ճաշարանները, Էջմիածնի Մայր Աթոռի ամարանոց «Հայկաշէն»ը Թառած Արագած լերան հարաւային լանջին, դրանից քիչ վեր գտնուող Ֆիզիկայի Ինստիտուտի շէնքը, «Զարենցի կամարը» Գառնի տանող ճանապարհին, Հրազդանի կիրճում կառուցուած ջրանցոյց-կամուրջի ձեւաւորումը եւ այլն:

Այնուհանդերձ, տաղանդաւոր ճարտարապետի նախասիրած թեման մնաց ճարտարապետական փոքր ձեւը, ինչի ասպարէզում նա դարձաւ յիրաւի չգերազանցըւած: Քարի ճարտարապետութեան մէջ բազմահմուտ վարպետը քարակերտ հիւթեղ մանրամասների ստեղծմանը իր հետամտութեան արդիւնքներով յօրինեց հոյակապ կոթողներ:

Պատահական չէ, որ քարը՝ Հայաստան աշխարհի ի վերուստ առատ պարգեւը գովերգութեան է արժանացել:

Բերենք քարին ձօնուած մեծատաղանդ բանաստեղծ Համօ Սահեանի քառեակները. --

«Քարը՝ կամար, գմբէթ ու քիւ,
քարը՝ դուռ
քարը՝ խաչքար, քարը՝ արծիւ
քարը՝ նուռ:

Քարը՝ թռիչք, քարը մատեան,
քարը կոչ.
քարը՝ ոգի, քարը՝ ոստիւն
քարը ոճ»:

Ցօղուածի ներկայ սահմանները թոյլ չեն տալիս անդրադառնալ այդ ուղղութեամբ իր ողջ ժառանգութեանը: Բաւարարուենք միայն յիշատակելով Երեւանի հիւսիսային եւ արեւմտեան «դարպասները», Բարեկամութեան կոթողը Քանաքեռում, Զոհուածների յիշատակին Կարբիում կառուցուած յուշարձանը, բրոնզաձոյլ արծուաքանդակով պսակուած կոթողը դէպի Զուարթնոցի տաճարը տանող մուտքի առաջ: Մի քանիսի քանդակները, իր իսկ էսքիզներով իրականացրել են քանդակագործներ Արա Յարութիւնեանը եւ Երուանդ Քոչարը:

Ցիշարժան է վարպետի նուիրեալ ծառայութիւնը Վեհափառ Հայրապետ Վազգէն Առաջինի շինարարական ծրագրերի իրականացման գործում: Նա հեղինակն է յիշատակուած «Հայկաշէն» ամարանոցի, Էջմիածնի մայր տաճարի Աւագ խորանի մարմարակերտ Խաչկալի «Իջման» նոր սեղանի, դասը առեանից անջատող, մարմարեայ բազրիքի, նրանց միջեւ բրոնզաձոյլ դռնակների, Մայր տաճարի բակում կառուցուած Եղեռնի յուշարձանի եւ «Կաթնաղբիւր»ի: Իր մասնակցութեամբ է ձեւաւորուել Նոր վեհարանի դահլիճը: Նրա նախագծով է հիմնական վերակառուցման ենթարկուել Երեւանի Սուրբ Սարգիս առաջնորդական եկեղեցին, իր էսքիզային գաղափարով է այժմ վերակառուցման ենթարկւում Երեւանի Սուրբ Յովհաննէս եկեղեցին:

Լաւատեղեակ հայ ժողովրդի անցեալում ունեցած դժուարին ճակատագրին, մոլեռանդ հայրենասէրը առանձին հրապուրանքով զբաղուեց ազգային-ազատագրական հերոսամարտերի ճարտարապետական մարմնաւորմամբ: Արդիւնքում՝ վեր խոյացան Նոր Հաճնի, Մուսա լերան եւ Ապարանի հոյակերտ յուշակոթողները: Դրանցից իւրաքանչիւրը ինքնատիպ է, իսկ միասին կրում են նրա մեծ տաղանդի անանցանելի կնիքը:

Սակայն նոյն թեմայի՝ անկախութեան համար մղած հերոսամարտի մարմնաւորման առաւել ցայտուն օրինակը հանդիսացաւ Սարդարապատում 1918 թ. Մայիսին թուրքական հորդաների դէմ մղած հերոսամարտի յուշահամալիրը, այն հերոսամարտի, որը բախտորոշ հանդիսացաւ հայ ժողովրդի պատմական ճակատագրում:

Ռաֆայէլ Իսրայէլեանի մտայղացմամբ կերտուած այդ ընդարձակ յուշահամալիրը (սփռուած այն բարձունքներին, ուր տեղի են ունեցել վճռական մարտերը), ընդհանուր յօրինուածքով շատ բարդ է ու բազմաբովանդակ: Դրա իւրաքանչիւր հատուած, սկսած հանդիսաւոր մուտքից հասնելով մինչեւ համալիրը եզրափակող ազգագրական թանգարանի իր ֆունկցիոնալ կազմակերպմամբ ու արտաքին ճարտարապետութեամբ եզակի շէնքը, կոչուած է սիմվոլիկ միջոցներով արտայայտել հերոսամարտի մեծ խորհուրդը, հայրենիքի անկախութեան համար զոհուածների յիշատակը:

Այդ գաղափարների լիարժէք մեկնաբանման նպատակադրութեամբ է հեղինակը դիմել պլաստիկայի (կլոր քանդակների, բարձրաքանդակների ու հարթաքանդակների) օգնութեանը՝ իրականացուած քանդակագործներ Արա Յարութիւնեանի, Սամուէլ Մանասեանի եւ Արշամ Շահինեանի ստեղծագործական մասնակցու -- թեամբ: Կառուցման աւարտելուց յետոյ Սարդարապատի յուշահամալիրը, Ռաֆայէլ Իսրայէլեանի «կարապի երգը» վերածուեց Հայաստանի եւ Սփիւռքի Հայութեան ուխտավայրի, տեղ գրաւեց Հայաստան այցելող հիւրերի ուղերթներում:

Առակն ասում է՝ «Ճկնորսը - ձկնորսին ճանաչում է հեռուից»: Հայ մեծ գրող Ուիլեամ Սարոյեանը այցելելով Սարդարապատի յուշահամալիրը եւ տեղեկանալով, որ հեղինակն այլեւս կենդանի չէ, որ կարողանայ իր հիացմունքը յայտնել, վշտացած բացագանչել է՝ «Ինչո՞ւ սասնկ մարդիկ շուտ կը մեռնին», իրօք, ինչո՞ւ: Չէ որ Ռաֆայէլ Իսրայէլեանի նման մեծատաղանդ արուեստագէտները յաճախակի չեն ծնւում: Միակ մխիթարութիւնն այն է, որ իրենց ստեղծագործական սխրանքն ապրում է դարէ դար:

Վարպետի գործունէութիւնը գերաճեց Հայաստանի սահմանները, հասաւ հեռաւոր ափեր: Նա հանդիսանում է Նիւ-Եորքի կենտրոնում կառուցուած Սուրբ Վարդան, Միլանոյի եւ Մոնթէվիտէոյի եկեղեցիների էսքիզային նախագծերի հեղինակը: Դրանք բոլորն էլ հայաշունչ են, պատմական բախտի բերումով օտարութեան մէջ գտնուող Հայերին յիշեցնում են իրենց Մայր հայրենիքը:

Ռաֆայէլ Իսրայէլեանը ներքուստ համոզուած էր, որ իւրաքանչիւր ժողովրդի համար, մանաւանդ Հայերի, ճարտարապետութիւնը նոյնպէս, ինչպէս լեզուն, գիրն ու գրականութիւնը, երաժշտութիւնն ու արուեստի բոլոր տեսակները ի զօրու են ծառայել ազգապահպանութեանը: Ուստի այն պիտի ունենայ ազգային առանձնայատկութիւն, զարգանայ ազգային աւանդոյթների սկզբունքներին հաւատարիմ մնալով: Ոչինչ, նոյնիսկ գիտատեխնիկական առաջընթացը եւ նորարարական որոնումները չպիտի խանգարեն այդ ճշմարիտ ընթացքին:

Նա պնդում էր՝ «Մեր ճարտարապետութեան մէջ մենք պիտի դրսից փոխառնենք ամէնից լաւը, առաջադէմը, լինի դա շէնքի ներքին կազմակերպման, թէ նոր շինանիւթերի կիրառութեան մէջ: Սակայն ամբողջ նորը լայն ու համարձակ կիրառելով, ինչպէս մեր հին վարպետներն են արել, պէտք է հնչեցնել հայերէն»:

Վարպետը լաւ էր հասկանում, որ ճարտարապետական արուեստը մշտանորոգ, յարափոփոխ արուեստ է, չի կարող կառչել հնին, հետեւելով նոյնիսկ անցեալի ամենակատարեալին: Նոր ժամանակների ու նրա գաղափարական -- գեղարուեստական ըմբռնումների եւ ի հարկէ, գիտութեան եւ տեխնիկայի առաջընթացի ընձեռած կառուցման նոր հնարաւորութիւնների հիման վրայ, պիտի ընդունի զարգացման նոր ուղի, արդիականանայ: Այնուհանդերձ, Ռաֆայէլ Իսրայէլեանի խոր համոզմամբ ճարտարապետութիւնը, որպէս հոգեւոր մշակոյթի կարեւոր բաղկացուցիչներից մէկը պիտի հարազատ մընայ տեղի աւանդոյթներին, նրանցով հարստանայ, մնայ հաւատարիմ հարազատ ժողովրդի գեղարուեստական ընկալմանը, ճաշակին, ծառայի ազգային ինքնագիտակցութեան յառուցման սրբազան գործին:

Լինելով ճարտարապետական աւան -- դոյթների համոզկէն երկրպագու ու լաւատեղեակ, այդ աւանդոյթների նկատմամբ նրա վերաբերմունքը միայն եւ միայն ստեղծագործական էր: Նա դիմում էր անցեալին, որպէսզի աւելի վստահ առաջ նայի: Իր գործերում անցեալի որեւիցէ կրկնութիւն չկայ, չի կրկնել իր ուսուցչին՝ Ալեքսանդր Թամանեանին, ոչ էլ իրեն: Նրա բոլոր ստեղծագործութիւնների վրայ, սկսած փոքրերից, վերջացրած «մեծ կտաւի» իսրայէլեան ինքնատիպ դրոշմ մը կայ, վկայող հեղինակի մեծ վարպետութեանը:

«Խրուշչովեան» տարիներին, երբ կեղտաջրի հետ դուրս նետեցին երեխային, ողջ մեր երկրի ճարտարապետութեան մէջ արմատաւորուեց տիպային նախագծերի մասսայական կիրառութիւնը, անդէմ, ըստ էութեան կոսմոպոլիտեան ճարտարապետութիւնը, որպէս բողոք այդպիսի գործընթացի դէմ Ռաֆայէլ Իսրայէլեանը առժամանակ լքեց ճարտարապետական ասպարէզը: Նա դադարեց նախագծելուց, նոյնիսկ հրաժարուեց մասնակցել երիտասարդ ճարտարապետների դաստիարակման գործին՝ տեսնելով, թէ ինչպէս են իր ուսանողները ամսագրերի միջոցով հրապուրւում «քանոնային» ճարտարապետութեամբ:

Ազգային ճարտարապետութեան աւանդոյթների շարունակումն ու զարգացումը այդ տարիների ձախ տեսաբանների կողմից որակւում էր որպէս ազգայնամոլութիւն: Սակայն ողն ու ծուծով հայրենասէր, համաշխարհային քաղաքակրթութեանը լաւատեղեակ Ռաֆայէլ Իսրայէլեանը, ամենեւին ազգայնամոլ չէր: Ռուսական ճարտարապետական դպրոցի սանը միշտ շնորհակալութեամբ էր յիշում իր փառապանծ կրթօճախն ու ուսուցիչներին, իսկ իր դասընկեր ճարտարապետ Զվիատոսլաւ Ակաֆոնովի հետ սերտ կապեր պահպանեց մինչեւ իր կեանքի վերջը: Մշտապէս հրապուրուած էր աշխարհի ժողովուրդների հէքեաթների, ռուսական եւ համաշխարհային գրական գոհարների ընթերցմամբ:

Ճարտարապետութիւնից հեռացած տարիներին նա անդորէն շարունակեց ստեղծագործել: Բազմաքանքար իր տաղանդով զբաղուեց կիրառական արուեստով, շարադրեց եւ հրապարակեց գիտական եւ հր-

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդական թեմը, ամառնային արձակուրդէն ետք չարունակեց կազմակերպչական իր աշխատանքները, գլխաւորութեամբ Թեմիս Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկ. Պեքճեանի ու գործակցութեամբ Թեմական Խորհուրդի անդամներուն։

Քէօլնի մէջ, Առաջնորդարանի հովանիին տակ, կազմուեցաւ «Հայ Քրիստոնեայ Երիտասարդական Կազմակերպութիւն»ը, յուսալով խմբել եւ պատրաստել գիտակից Հայեր, որպէս նոր սերունդի մեր երիտասարդ գործակիցները։

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առաջնորդարանը, իր գլխաւոր պարտականութիւններէն կը նկատէ՝ զօրացնել Գերմանիոյ զանազան քաղաքներու մէջ տարածուած հայ համայնքներու փոխ-յարաբերութիւնները, ինչպէս նաեւ զարգացնել բոլոր համայնքներու հայ եկեղեցական, մշակութային ու ընկերային կեանքը։ Այս առաքելութեամբ, Թեմիս առաջնորդը, ընկերակցութեամբ Թեմական Խորհուրդի կարգ մը անդամներուն, այցելեց Գերմանիոյ Նիւռնպերկ, Մայնց, Հանաու, Ֆրանքֆուրթ, Քեհլ, Համպուրկ, Պէռլին եւ Միւնիխ քաղաքներու հայ համայնքներուն։

Այցելութիւններու ընթացքին, տեղի ունեցան տեսակցութիւններ թէ՛ համայնքներու վարչական մարմիններուն եւ թէ՛ տեղւոյն ժողովուրդին հետ։

ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գերմանիոյ Հայոց նորակազմ Թեմի մէջ, առաջնորդի կողքին, որպէս հոգեւոր հովիւներ կը գործեն՝ Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան ու Յակոբ Ա. Քհնյ. Կէօքճեան։ Ընդառաջելով համայնքներու պահանջքին եւ քաջալերելով եկեղեցւոյ մէջ տարիներու ծառայութիւն ու կոչում ունեցող դպիրները, Գարեգին Եպիսկ. Պեքճեան կատարեց տուչութիւններ ու ձեռնադրութիւններ՝ Հայ Եկեղեցին օժտելով նոր ուրարակիրներով ու սարկաւագներով։

-- Կիրակի, Սեպ. 19-ին (Բարեկենդան Վարագայ Ս. Խաչին), Նոյլիտ քաղաքին մէջ, ուրար կրելու իրաւունք ստացաւ տեղւոյն դպիրներէն՝ Սայեաթ Պոյաճեան։

-- Շաբաթ, Հոկ. 23-ին (Տօն Սրբոց Երկոտասանից Վարդապետաց), Կէօփինկէնի մէջ, սարկաւագ ձեռնադրուեցաւ՝ Արման Փիլիպպոսեան, իսկ Գէորգ Քէօքեմիրեան ստացաւ ուրար կրելու իրաւունք։

-- Կիրակի, Նոյ. 21-ին (Տօն Ընծայման Ս. Աստուածածնի), Հանաու քաղաքին մէջ, սարկաւագ ձեռնադրուեցան՝ դպիրներ Պետրոս Զագըր ու Գէորգ Շէնեան, իսկ Գէորգ Պապաալըզեան եւ Վարուժան Տէմիրճեան ստացան ուրար կրելու իրաւունք։

-- Շաբաթ, Դեկ. 4-ին (Տօն Սրբոց Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի), Քեհլ քաղաքին մէջ, սարկաւագ ձեռնադրուեցաւ Սիմոն Հալըզաճեան։

-- Կիրակի, Դեկ. 26-ին (Տօն Ս. Ստեփանոս Նախասարկաւագին), Քէօլնի առաջնորդանիստ մայր եկեղեցւոյ մէջ, պատարագի ընթացքին սարկաւագ ձեռնադրուեցաւ՝ դպիր Պետրոս Էրզուրումլեանը։ Պատարագէն ետք, ներկայութեամբ Գերմանիոյ զանազան համայնքներէն ժամանած դպիրներու եւ սարկաւագներու, տեղի ունեցաւ մասնաւոր ճաշ - հանդիսութիւն մը՝ ի յարգանս Հայ Եկեղեցւոյ բոլոր ծառայողներուն։

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

Գերմանիոյ Հայոց Թեմի հիմնադրութեան առթիւ, Առաջնորդարանի ընկերային յանձնախումբը կազմակերպած էր պարահանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ Դեկ. 18-ին, Քէօլնի Սաս Ռոյալ չքեղ պանդոկին մէջ։ Ներկայ էր Գերմանիոյ զանազան համայնքներէն եւ մօտակայ երկիրներէն եկած ընտրեալ բազմութիւն մը։ Մարթէն Եորկանց իր նուագախումբով եւ երկրորդ նուագախումբ մը ճոխացուցին այս ձեռնարկը, որ յաջողութեամբ պսակուեցաւ։

Յայտագրի պաշտօնական բաժնին մէջ, Թեմական Խորհուրդին կողմէ խօսք առաւ՝ Տոքթ. Սարգիս Պիճեան, որ հակիրճ ձեւով յիշելէ ետք Գերմանիոյ Հայութեան համար նորակազմ այս Թեմի կարեւորութիւնը, շեշտեց երկու հետեւեալ գաղափարները.

-- Նկատի ունենալով Հայ Եկեղեցւոյ ղեկավարման ժողովրդավարական էական սկզբունքները եւ անկէ բխած ժողովական դրութեան հիմքը, կազմուած է Գերմանիոյ Հայոց Թեմը, որ նորակազմ-կանոնադրութեամբ։

-- Հայ Եկեղեցին ազգային եկեղեցի մը ըլլալով, մանաւանդ Սփիւռքի մէջ, շատոնց դադրած է զուտ կրօնական հաստատութիւն մը ըլլալէ. ան Սփիւռքահայուն, նաեւ հոգիին ու մտքին տունն է։

Իր խօսքին մէջ, Գարեգին Եպիսկ. Պեքճեան տեղեկութիւններ տուաւ նորակազմ Թեմին կազմակերպչական վերջին աշխատանքներուն մասին եւ անդրադարձաւ մօտակայ ու հեռակայ ապագայի կարգ մը ծրագիրներուն։ Առաջնորդը ծանրացաւ միասնական ուժերով աշխատելու կենսական կարեւորութեան վրայ, նկատի ունենալով Գերմանիոյ Հայութեան ցրուած եւ մասամբ անկազմակերպ վիճակը։ Ան ուրախութեամբ յայտնեց, որ 1994-ի սկիզբը, Գերմանիոյ մէջ պիտի հաստատուի Հայաստանի Հանրապետութեան գործակատարը եւ Առաջնորդարանը, այս առընչութեամբ, իր կարելի օժանդակութիւնը կը մատուցանէ։

ՏՈՔԹ. ՍԱՐԳԻՍ ՊԻՃԷԵԱՆ

բարբառախօսական յօդուածներ, նոյնիսկ գեղարուեստական ակնարկներ (որոնց համար արժանացաւ Մարիէթա Շահինեանի դրուատանքին), գրքային գրաֆիկայով։

Բայց երբ նորից վերադարձաւ ճարտարապետութեան, ստեղծեց այնպիսի մեծագործութիւններ, ինչպիսիք են Սարդարապատի յուշահամալիրը եւ Ապարանի յուշակոթողը։ Ցաւօք վերջինն ինքը իրականացուած չտեսաւ (իր թողած էսքիզի օգնութեամբ այն աւարտի հասցրեց որդին՝ ճարտարապետ Արեգ Իսրայէլեանը)։

Մեծ հայրենասէր ու քաղաքացի, իր հարազատ ժողովրդի արժանաւոր զաւակ Ռաֆայէլ Իսրայէլեանն իր ինքնատիպ ստեղծագործութեամբ լուսաւոր հետք թողեց, թողեց քարակերտ գանձեր, դրանցով իսկ իրեն կանգնեցնելով հայ վարպետացվարպետներ՝ Մանուէլի, Տրդատի, Մոմիկի եւ միջնադարեան տաղանդաշատ այլ վարպետների շարքը, թողեց բարի յիշատակ իր մասին։

Նրա ստեղծագործական սխրանքն ըստ արժանւոյն գնահատուեց։ Նա պետական բարձրագոյն մրցանակի դափնեկիր է, նրան շնորհուել է Հայաստանի արուեստի վաստակաւոր գործչի պատուաւոր կոչումը, երկրի ճարտարապետութեան վարպետներից առաջիններից մէկը արժանացաւ Խորհ. Միութեան ժողովրդական ճարտարապետի կոչման։

Հայոց հողը ծնել է ու շարունակում է ծնել տարբեր բնագաւառների հազուագիւտ տաղանդի տէր զաւակներ։ Ճարտարապետութեան ասպարէզում այդպիսին եղաւ իմ վաղամեռիկ, եղբայրացած ընկերը՝ Ռաֆայէլ Իսրայէլեանը։ Ցիրաւի նա ծնուել էր ճարտարապետ լինելու համար ու դարձաւ։

Փառք ու պատիւ իրեն, ու անթառամ յիշատակ։

ՓՐՈՖ. ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
Հայաստանի Հանրապետութեան արուեստի վաստակաւոր գործիչ

Երեւան, 1993, Հոկ. 12

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Դեկտեմբեր 25/30)

ՆՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՊԱՀՈՒՀԻՆԵՐ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ

Դեկ. 28-ին Երեւանի «Էրեբունի» բժշկական կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է հիւանդապահուհիներու վարժարանի քննութիւնը։ Դասընթացքները եւ քննութիւնները տեղի կ՚ունենան զուգահեռաբար Քըրքէյլի «Անրի Մոնտոր» հիւանդանոցի հետ, ստորագրուած պայմանագրի մը համաձայն, որ կը նախատեսէ նաեւ ուսանողուհիներու փոխանակում։ Առողջապահութեան փոխ-նախարար Թումանեան գնահատելէ ետք արդիւնքները աւելցուցած է որ ուսանողուհիները չորսամեայ ուսումէն ետք այսօր պատրաստ են ծառայել իբր հիւանդապահուհի։

*

ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ ՀԱՅԿ. ՄԱՐԴԱՍԻՐԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Նոյ. 10-էն Դեկ. 2 Հնդկաստան կը գտնուէր Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարութեան պատուիրակութիւն մը։ Ան կ՚ընկերանար այն երախաներուն որոնք կը մեկնէին իրենց ուսումը շարունակելու Կալկաթայի 180-ամեայ Հայկ. Մարդասիրաց Վարժարանը։ Նախարարութեան պատուիրակութեան նպատակն էր նաեւ ուսումնասիրել դպրոցին կառուցուածքը եւ տեսակցութիւններ ունենալ անոր պատասխանատուներուն հետ։

*

ՔԱՐԷ ԻՐԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Մոսկուայի հայկական ներկայացուցչութեան մշակ. կեդրոնին մէջ Դեկ. 22-ին բացումը կատարուած է հայ վարպետներու հրաբխային քարերէ պատրաստած իրերու ցուցահանդէսին։ Հոն ներկայացուած են 250 տարբեր տիպի աշխատանքներ՝ սկահակներ, գաւաթներ, զարդատուփեր, մոմակալներ, ջահեր եւլն.։ Ցուցահանդէսին նպատակն է արտաքին շուկաներու մէջ այս ապրանքներուն պահանջքի ուսումնասիրութիւնը։

*

ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Արդէն աւարտած է «Եռաբլուր»ի շիրիմներէն 178-ին կառուցումը, դեռ կան 246 ուրիշներ, որոնք կը սպասեն իրենց կարգին։ Աշխատանքները որոշ յապաղում արձանագրած են ուժանիւթի չգոյութեան պատճառով։ Շինութեան մէջ են նաեւ «Անյաղթ Զինուոր»ի եւ Արծուաշէնի 12 նահատակներու յուշարձանները։ Նախատեսուած է նաեւ անկախութեան զոհերուն յիշատակին թանգարան մը կառուցանել։

*

ԱՄՆ-ՈՒ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկ. 20-ին Հայաստան հասած է ԱՄՆ-ու Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ ղրկած 9 թոն դեղօրայքը, որ կը բաշխուի Առողջապահութեան նախարարութեան կողմէ ընտրուած հիւանդանոցներուն։

*

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄ

Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարութեան առընթեր հաստատուած «Կրթութեան Համահայկական Հիմնադրամ»ը Նոյեմբերին կազմակերպած է «Տարուան լաւագոյն ուսուցիչը» մրցումը, որու դափնեկիրներու պարգեւատրութեան հանդիսութիւնը կատարուած է Դեկ. 28-ին։ Տարբեր շրջաններէ 40-է աւելի մասնակիցներու միջեւ առաջին հանդիսացողին պարգեւն էր 500 Դրամ, երկրորդին՝ 250 Դրամ եւ երրորդին՝ 125 Դրամ։

*

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Վերջին տուեալներու համաձայն, Հայաստանի Արդարադատութեան նախարարութեան մօտ արձանագրուած 514 հանրային կազմակերպութիւն կար, որոնց 142-ը ծնունդ առած են 1993-ին։ Այս վերջիններուն մաս կը կազմեն նաեւ հանրային - քաղաքական չորս կազմակերպութիւններ, որոնց ընդհանուր թիւը Հայաստանի մէջ՝ 32 է։ Վերջին կուսակցութիւնը որ արձանագրուած է կը կոչուի «Նոր Ուղի»։

*

ՓՐԱԿԱՅԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԸ

Փրակայի Ճորճ Սորս Հիմնադրամին առընթեր տնտեսագիտութեան ուսման եւ հետազօտութիւններու Կեդրոն» կը հրաւիրէ թեկնածուներ, որոնք չորսամեայ ընդհանուր ուսման ընթացքին կը պատրաստեն իրենց աւարտաճառը եւ զանոնք պաշտպանելէ ետք կը ստանան տնտեսագիտութեան տոքթ.ի աստիճան։ Թեկնածուները պարտին ըլլալ բարձրագոյն ուսման տէր եւ մաթեմատիկ ու անգլերէնի քաջ ծանօթ։

*

ԼՐԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ՊԱՐԶԱԾ ՊԱՏԿԵՐԸ

Հայաստանի Արդարադատութեան լրատուութեան միջոցներու Վարչութեան մօտ արձանագրուած ընդամէնը 325 անուն կայ, որոնց 23-ը հեռատեսիլի յայտագիրներ են, 9-ը՝ ձայնասփիւռի յայտագիրներ, 15-ը՝ գործակալութիւններ, 46-ը՝ ամսաթերթեր եւ 232-ը՝ թերթեր։ 240-ը կը գործեն Երեւան։

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԻՆԸ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՎ ԵՒՐՈՊԱՆ

Եւրոպական միութեան գրասենեակներուն մէջ պաշտօնական միայն հինգ լեզու ունենալու որոշումը բուռն բողոքներու պատճառ եղած է Իռլանտայի եւ Պելճիքոյ կողմէ։ Այս երկիրներուն վարչապետներուն ճնշումով, Միութիւնը որոշած է պահել աշխատանքի ինը լեզուներն ալ։ Լեզուի վէճերը կարեւոր են յատկապէս ներկայիս, երբ Միութիւնը ընդարձակելու բանակցութիւններ կը տարուին Ֆինլանտիոյ, Շուէտի եւ Նորվեկիոյ հետ։

**

ԲՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ

Ամերիկացիներու 79%-ը այն գաղափարը ունի որ հեռատեսիլի յայտագիրներուն բրտութեան ֆիլմերը կը նպաստեն ոճիրներու թիւի աճին։ Այս մեծամասնութեան երկու երրորդը նոյնիսկ կ՚ըսէ թէ հեռատեսիլը մեծ մասով պատասխանատու է ոճիրներու բազմացումին։ Այնքան որ պատասխանողներու 54%-ը կը յայտնեն թէ պատրաստ են զօրավիգ կանգնելու կառավարական միջոցներու որոնք պիտի ուղղուին սահմանափակելու բրտութեան հեռասփռումը։

Տիկին Լուիզ Մկրտիչեան եւ զաւակը՝ Էմմա,
Պ. Արման Մկրտիչեան եւ զաւակը՝ Մոտ,
Տէր եւ Տիկին Լեւոն Խաչիկեան եւ զաւակները՝ Օտրէ եւ Լէօլի (Քլամար),
Օր. Մարսըլին Տէտէճեան,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ասլանեան եւ զաւակները,
Ազգականներն ու բարեկամները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ՏԻԿԻՆ ԼԻՍԻ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Տէօքէրէճեան)

մահը որ պատահեցաւ Յունուար 5-ին, 81 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 10·30-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցին։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ - ՀՕՄ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Կիրակի, Յունուար 9

Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ Սէն-Ռաֆայէլի ՀՕՄ-ի Ս. Յովհաննէս մատուռին մէջ։

Պատարագ՝ ժամը 10-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԻՐԻՃԵԱՆ

Երգեցողութեամբ՝ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի, եւ ղեկավարութեամբ՝ Պ. Խաչիկ Երմագեանի։

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription:
M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :

— Marie 47. 84. 82. 90.

— Isabel 40. 11. 11. 20.

à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)
Adultes et
adolescents +14 ans = 1.700 F. + voyage
9-14 ans = 1.200 F. + voyage
3-9 ans = 800 F. + voyage
- 3 ans = gratuit.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son centre de vacances de Bellefontaine pour les séjours des mois de juillet et août :

Directeurs — Economes
Assistants sanitaires — Cuisiniers
Moniteurs (avec B.A.F.A. de préférence).

Ecrire à :
C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Յունուար 8-ին առաւօտեան ժամը 10-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

Օրակարգը խիստ կարեւոր է։ Ընտրութիւններ։ Մասնաճիւղի բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Radiothon CBAF Opération Arménie

En cette période hivernale, aidons davantage les plus démunis.

Ces propos sont ceux de la Croix Bleue des Arméniens de France, face à la détresse que vit le peuple d'Arménie.

A la demande du Ministère de la Défense Arménienne et la Commission Gouvernementale de l'Aide Humanitaire, la Croix Bleue des Arméniens de France lance une collecte de fonds qui servira à acheter des produits de première nécessité pour les soldats qui bien souvent se contentent d'une tasse de thé par jour.

IL S'AGIT, POUR LA PREMIERE FOIS DEPUIS 5 ANS, DE COLLECTER NON PAS DES MARCHANDISES, MAIS DES FONDS QUI PERMETTRONT D'ACHETER SUR PLACE LES BIENS DE PREMIERE NECESSITE. CE TYPE D'ACTION A ETE CHOISI AFIN D'EVITER LES FRAIS DE TRANSPORT QUI GREVENT LOURDEMENT LES BUDGETS. TOUT SERA DONC ACHETE SOIT EN ARMENIE, SOIT DANS LES PAYS VOISINS, NOTAMMENT A KRASNODAR (RUSSIE) QUI SE TROUVE A 1 H 30 D'AVION D'EREVAN.

Pour cette raison, elle organise le Samedi 8 janvier 1994

«LE RADIOTHON DE L'ESPOIR POUR LES SOLDATS D'ARMENIE»

sur les ondes de Radio Ayp, 99,5 mhz

A nous de donner le minimum ce Samedi 8 Janvier de 8 h à 14 h avec ce radiothon de l'espoir pour les soldats d'Arménie.

Aidez la Croix Bleue des Arméniens de France en diffusant ce message à vos proches.

Libellez vos chèques à :

C. B. A. F. — Opération Arménie — 17, rue Bleue, 75009 Paris.

Radiothon CBAF Opération Arménie

Libellez vos chèques à l'ordre de la C. B. A. F. Opération Arménie — 17, rue Bleue, 75009 Paris

Points de collecte de 9 h. à 18 h.

Arnouville
Centre Léo Lagrange à Arnouville, 95400

Alfortville
M.C.A. — 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville

Asnières
Centre Robert Lavergne — 11, rue R. Lavergne, 92600 Asnières, Tél : 47 94 82 18

Sevran
M.C.A. — 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan

Paris
M.C.A. — 17, rue Bleue, 75009 Paris

Issy-les-Moulineaux
M.C.A. — 45, rue de la Défense, 92130 Issy-les-Moulineaux

Chaville
Salle de l'Eglise arménienne — 6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

Bagneux
Chez Mme KARAOGLANIAN — 22, rue Lavoisier, 94230 Cachan, Tél : 46 64 02 92.

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8
SAMEDI
8 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.234 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.234

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ բաւական կատակեց լրագրողներուն հետ փորս կ'ընդունէր, ըստ աւանդութեան, ամանորեան մաղթանքներու համար: «Մեղքնալիք չեմ» ըսաւ, «կը լսեմ, կը կարդամ որ "ծերուկը" կ'անուանեն զիս, կը խորհիմ՝ փորձեցէ՛ք տեսնեմ, կը մաղթեմ ձեզի»: Նախագահը աւելցուց որ պէտք է Հանրային կարծիքն ալ պատրաստել նախագահական գալ տարուան մաղթանքներուն: Ֆալու օրէնքի բարեփոխման անդրադառնալով, Միթերան կ'ըսէ որ կը ճանչնայ կոմս տը Ֆալուն, յուշերը կարդացած է, հետաքրքրական տիպար մըն է, յետադիմական մը որ կը գտնէր թէ աւելի լաւ ըլլալու համար, կարելի է աւելի գէշ ըլլալ:

ԳԱՄՍԱԽՈՒՐԴԻԱ ո՞ղջ է, մեռա՞ծ է: Հանելուկը կը մնայ հանելուկ, Յունուար 7-ին: Ամէն տեսակ ենթադրութիւն կայ: Անձնասպանութեան մասին պնդողը իր կինն է՝ Մանանա: Շեւարդնաձէ անհաւանական չի նկատեր որ իր կողմնակիցներուն կողմէ հաշուեյարդարի մը զոհ գացած ըլլայ, որովհետեւ վնասակար դարձած էր: Զինուորական աղբիւրներ կ'ըսեն թէ վիրաւորուած է Դեկ. 31-ին, բախումներու ընթացքին եւ մեռած յետագային: Դեռ կան շատեր, արտասահմանի իր կողմնակիցներն ալ, որոնց համար ողջ է: Շեւարդնաձէ մերժած է այրիին դիմումը Թիֆլիս թաղելու, գալով Զէչէնիոյ նախագահին՝ Դուդայեւ պատրաստ է ազգ. յուղարկաւորութեան պէս բան մը կազմակերպելու իր մայրաքաղաքին մէջ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ իր կորսընցուցած յաճախորդները կը փորձէ սիրաշահիլ 1994-ին եւ այդ առընչութեամբ կարգ մը միջոցներ ձեռք առած է: Սակերը փոքր յաւելումներ պիտի կրեն թէեւ (1,2% Յունուար 15-էն), բայց այլ հրապուրիչ կարգադրութիւններ պիտի ըլլան ճամբորդներուն համար: Նախ փորձ պիտի ըլլայ որ ճամբորդները արագ սպասարկութիւններ վայելեն: Առանց տոմսակի ճամբորդը, երբ փաստէ թէ խարդախութիւն չէ փորձած, տուգանքի պիտի չենթարկուի: Բացի կարգ մը պարագաներէ, կարմիր, կապոյտ եւ ըսպիտակ շրջանները պիտի ջնջուին եւ զեղչ վայելողները պիտի կարենան իրենց ուզած կառախումբը նստիլ:

ՍԱՐԱՅԵՒՈՅԻ վրայ հրազանները կը շարունակեն տեղալ, կռիւները կը սաստկանան, ժընեւ ալ կողմերը եւ ՄԱԿ-ի բանագնացները նստած կը խօսին: Միայն Յունուար 6-ին, 4 հոգի եւս մեռած է, 42 ուրիշներ ալ որոնց կարգին հինգ Ֆրանսացի զինուոր վիրաւորուած են: 5 Ֆրանսացիներէն երկուքին վիճակը ծանր է: Միւս կողմէ Անգլիացի մըն է, զօր. Մայքըլ Ռոզ որ կը փոխարինէ Պելժիացին:

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻ ամէն օր իր մասին խօսիլ կու տայ: Յունուար 6-ին ալ մամուլի ասուլիս մը տուաւ եւ յայտնեց թէ կ'ուզէ Արտաքին Նախարար ըլլալ: Աւելցուց որ Ռուսաստան երեք հողամասերու պէտք ունի՝ Թուրքիա, Իրան եւ Աֆղանիստան, իր ազդեցութեան գօտին ապահովելու համար: Եթէ Գլինթըն մերժած է զինք ընդունիլ Մոսկուա իր այցելութեան ընթացքին, պատճառն այն է որ ամերիկացի նախագահը՝ «Կը վախնայ: Թող իր սրինգը (saxo) նուագէ եւ որու որ ուզէ հանդիպի, նոյնիսկ Գորպաչովին»: Ժխտած է որ հակահրեայ ըլլայ, թէեւ, շեշտած է. -- «Բացասական դեր մը կայ զոր կը խաղան հրեաները: Մեր մամուլը, օրինակ, կը սիրէ վարկաբեկել Ռուսաստանը: Այս պարագաներուն մեծամասնութիւնը հրեայ լրագրողներու գործն է»:

ՊԵԼԺԻԱՅԻ խորհրդարանականներ դիմում ըրած են արեւմտեան պետութեանց, ի մասնաւորի՝ եւրոպական որպէսզի այլեւս զէնք չծախեն Թուրքիոյ ոչ ալ տեղւոյն վրայ --Թուրքիոյ մէջ-- զէնք ու զինամթերք շինելու արտօնագիրներ տան: Այս դիմումը կապ ունի քրտական եւ մարդկային իրաւանց հարցերուն հետ:

ԼԻԲԱՆԱՆ պաշտօնապէս կը պահանջէ Կանա գիւղը: Հոն է որ տեղի ունեցած կ'ըլլայ Յիսուսի առաջին հրաշքը՝ «Կանայի հարսնիքը» (Ջուրը գինիի վերածեց): Աւանդութեամբ Իսրայէլ կը գտնուի եւ նըրկատի կ'առնուի որ այս դիմումը կ'ըլլայ Պապին այցելութենէն հինգ ամիս առաջ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ թերթերը որոշեցին ջընջել նախատեսուած գործադուլը (Յունուար 10-էն 17), կառավարութիւնը ընդունած ըլլալով կարեւոր նպաստներ ապահովել: Գործադուլի որոշումը կը զուգադիպէր նախագահ Գլինթընի այցելութեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԷՃ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ՊԱՔՈՒԻ ՄԻՋԵՒ

ՀԱՊ-ի անդամ երկիրներուն սահմանները ռուսական զօրքերով պաշտպանելու Մոսկուայի որոշումը բախումի նիւթ դարձած է Մոսկուայի եւ Պաքուի միջեւ: Հարցը կարգադրելու նպատակով երեք օրուան այցելութեամբ մը Պաքու գտնուած է Ռուսաստանի սահմանային զօրքերու հրամանատար զօր. Անտրէյ Նիկոլայեւ. Պաքուի իշխանութիւնները իրեն տեղեկացուցած են որ Ազրպէյճանի սահմանները կը պաշտպանուին ազրպէյճանական բանակի միաւորներուն կողմէ:

Զօր. Նիկոլայեւ Աշխաբադի ՀԱՊ-ի երկիրներու հանդիպումին ազրպէյճանցի ղեկավարներու տեղեկացուցած էր թէ Ազրպէյճանի Թուրքիոյ եւ Իրանի սահմանները պէտք է ռուսական զօրքին հսկողութեան ենթարկուին եւ եթէ Պաքու ընդդիմանայ այս կարգադրութեան, Մոսկուա պիտի փակէ Ռուսաստան - Ազրպէյճան սահմանը:

Թուրք մամուլին տեղեկատուութեան համաձայն, Պաքու կրնայ յօժարիլ այս կարգադրութեան Իրանի սահմանին համար, բայց դէմ է Թուրքնախիջեւանեան սահմանագիծը ռուս միաւորներու հսկողութեան ենթարկելու:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ

Թուրքիա -- Յունաստան յարաբերութիւններու վերջին շրջանին Մակեդոնիոյ եւ Կիպրոսի հարցերով լարումէն ետք, Եգէականի կղզիներն ալ որպէս կռուախնձոր կը դիտուին Անգարայի կողմէ:

Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը այն պատճառաբանութեամբ որ Աթէնք կը զինէ այդ կղզիները որոնց իւրաքանչիւրը զինարանի վերածուած է արդէն, յուշագիր մը պատրաստած է ուր կը շեշտուի Թուրքիոյ անհանգստութիւնը:

Հոն կ'ըսուի որ այս կղզիները պէտք է ոչ զինուորական կարգավիճակով մընան, ինչպէս նշուած է միջազգային համաձայնութիւններով. այս տրամադրութիւնը անտեսել, կը նշանակէ Թուրքիոյ պաշտպանութիւնը ինչ որ Անգարայի կրնայ ստիպել օրակարգի նիւթ դարձնել կղզիներուն պատկանելիութեան խնդիրը:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՑԵՏ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Խորհ. Միութեան քայքայումը Թուրքան դրաւ նոր երկընտրանքի մը առջեւ. ո՞ր ուղղութեամբ պէտք է հակէր: Դէպի Արեւմո՞ւտք, Եւրոպա՞, թէ դէպի Արեւելք: Թուրքիա այն երկիրն է որ առանց յուսահատելու կը բախէ Եւրոպայի դուռները, բայց նաեւ կը դարպասէ Ազրպէյճանի, Ուզպեկիստանի, Կիրգիզիոյ, Թիւրքմէնիստանի եւ Ղազախստանի: Այդ ճակատին վրայ կ'ուզէ կայունացնող բեւեռի մը դերը ստանձնել, բայց զուրկ է այդ նպատակին համար անհրաժեշտ միջոցներէն:

Այս երկընտրանքին մէջ բանտարկըւած Անգարա Արեւմուտքը չխրտչեցնելու համար մինչեւ այսօր խուսափեցաւ ուղղակի միջամտելու Ղարաբաղի կնճիռին կամ թիկունք կանգնելու Պոսնիոյ մահմետականներուն: Այս կեցուածքը կը թարգմանուի որոշ յուսախաբութեամբ մը, համեմատած նախկին նախագահ Օզալի այն հաւաստումին թէ «ԻԱ. հարիւրամեակը Թուրքին դարը պիտի ըլլայ»:

Այս նախատեսութիւններուն հիմ ծառայած էին Թուրքիոյ այն յատկանիշները որոնց պատճառով Խորհ. Միութեան անկումէն ետք ուշադրութիւնները իր վըրայ կեդրոնացուցած էր. մահմետական, բայց laïc ըլլալ յաջողած երկրի մը հանգամանքը առաջին տեղը կը գրաւէր. յետոյ կու գար Արեւմուտքի դաշնակիցը, բանակով մը որ զինեալներու թիւով երկրորդ տեղը կը գրաւէր ՕԹԱՆ-ի: Այս իրավիճակը, գումարուած՝ Եւրոպայի եւ յատկապէս ԱՄՆ-ու համաձայնութեան, իրեն սահմանակից բախումի երեք գօտիներու --Պալքաններ, Կովկաս եւ Միջին Ասիա, Մերձաւոր Արեւելք -- միջեւ կայունութեան բեւեռ մը ըլլալու դերը կու տան Թուրքիոյ:

Եւրոպայի մէկ անդամը դառնալու բազմաթիւ ապարդիւն փորձերէն ետք, Անգարա փորձեց կամուրջի մը դերը ստանձնել Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ ու ձեռնարկեց Սեւծովեան տնտեսական համագործակցութեան գօտիին ստեղծումին (1992 Յուլիս 22) որ կը խմբէ շըրջանի 11 Պետութիւններ: Այս քայլը նըպատակ չունենալով հանդերձ հասարակաց շուկայի մը կազմութիւնը, խորհըրդանշական յատկանիշ կը կրէ շրջանային ուժ մը դառնալու Անգարայի յաւակնութեան համար:

Հակառակ այն երեւոյթին որ տարածքին հազիւ 10%-ը Վոսփորի արեւմըտեան ափին կը գտնուի, Թուրքիա ամէն առիթով եւրոպացի կը դաւանի ինքզինք, յիշեցնելով որ Թրքական ամբողջ պատմութիւնը յառաջխաղացք մը եղած է դէպի Արեւմուտք եւ Օսմանեան կայսրութեան ծանրութեան կեդրոնը կը գտնուէր Պալքաններու մէջ, ուրկէ կու գար ղեկավարութեան ընտրանիին մեծագոյն մասը: Թուրք ընկերաբան մըն ալ անտեղի գտնելով միջին ասիական Թրքախօս Հանրապետութիւններու Անգարայի առթած ախորժակները, ըսած էր որ Միջին Ասիան Թուրքիոյ հեռաւոր անցեալին կը պատկանէր, մինչդեռ 1912-ին իրենք տակաւին ներկայութիւն էին Պալքաններու մէջ:

Թուրքիա սերտ յարաբերութիւններ հաստատած է Պուլկարիոյ հետ, կը ջանայ գործօն դեր ունենալ Ալպանիոյ մօտ որուն բնակչութեան 70%-ը մահմետական է: Անմիջապէս ճանչցած է նաեւ Մակեդոնիան:

Պալքաններու մէջ Թրքական վերադարձը հին վախերու վերայայտնութեան պատճառ կ'ըլլայ. ԱՄՆ վերապահութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին, միշտ այն վախով որ շրջանային զինակցութիւնները օր մը առաջնորդեն Թուրքեւյոյն բացայայտ բախումի մը որոնց երկուքն ալ ՕԹԱՆ-ի անդամ են:

Արեւմուտքին՝ Եւրոպայի եւ Ուաշինկթընի համար Թուրքիա կայունացնող բեւեռի դերը պէտք է կատարէ Կովկասի եւ Կեդր. Ասիոյ մէջ: Սակայն այսօր պէտք է նկատի առնէ Մոսկուայի ազդեցութիւնը որ աստիճանաբար կը վերահաստատուի յիշեալ գօտիին մէջ: Ատոր յայտարար մէկ նշանն է Թրքամէտ քաղաքականութեան մը կողմնակից Էլչիպէյի փոխարինումը բրեժնեւեան օրերու ծանօթ ղեկավար Ալիեւով: Այս վերջինը անմիջապէս կապերը վերահաստատեց Մոսկուայի հետ ու մօտեցաւ Իրանի որ շրջանին մէջ Թուրքիոյ գլխաւոր մրցակիցն է: Անգարայի վարկին համար լուրջ հարուած մը եղաւ ատիկա երբ կ'ուզէր շրջանի իր գլխաւոր դաշնակիցը դարձնել Ազրպէյճանը որ մըշակոյթով իրեն ամէնէն մօտիկն է ու դըրացիներուն ամէնէն հարուստը իր քարիւղով:

1992 Նոյեմբերին Թրքախօս հինգ միջինասիական երկիրներու առաջին վեհաժողովին Թուրքիոյ կողմէ առաջարկուած ծրագիրները, ինչպէս՝ հեռատեսիլի արբանեակի մը արձակումը, կամ 10 հազար ուսանողներու պատրաստութիւնը, տեղքայլի վիճակին մէջն են: Խոստացուած վարկերուն մեծ մասը չէ փոխանցուած: Թուրքիա անկարելի է որ առանձին կարենայ գոհացնել այդ Հանրապետութիւններուն տնտեսական պահանջքները. որպէս միջնորդ կը ներկայանայ միայն, արեւմուտքցի նախաձեռնողներու մօտ, որպէս այդ երկիրները լաւ ճանչցող. բայց նորանկախ Հանրապետութիւններուն ամէնէն զօրաւորները կը նախընտրեն իրենք իրենց ուժերով ոտքի կանգնիլ. անոնց գլխաւորներէն է Ղազախստան որուն Նախագահը Նազարպայեւ կ'ըսէ թէ իր երկիր Թուրքերէն նուաղ լաիք եւ ժողովրդավար չէ եւ Անգարայի պէտք չունի բացուելու համար օտար դրամագլուխներու:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ -- Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (189) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. --

Ռ. Ն. Հ., Դէպի նոր գրականութիւն
ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Ընդառաջում
Գր. ՊԸԼՏԵԱՆ

Moi, Grégoire, religieux prêtre...
S. GOSTANIAN

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Փողոց ելած, կը քալեմ աննպատակ, յուսալով որ կեանքը ինքը կ'որոշէ թէ ինչ պիտի ըլլայ յաջորդ հանդիպումը: Միտքս կու գան քարոզչական նպատակներով Երեւանի մասին հոյակապ գրքոյկներ, փայլուն թուղթի վրայ, պոռոտ գոյներով: Ցարութ Զոլաքեանը հիմա ողջ պէտք էր ըլլար ու հետս քալէր, իր յուզահեղձ բառերու հեղեղին տակ խեղդէր ու վերակենդանացնէր սա տառապած քաղաքին քայքայուող երակները: Ի՜նչ ըսկըզբնատիպար ու անկրկնելի մարդ էր այդ Ցարութը, բանաստեղծ -- լուսանկարիչ -- արուեստագէտ -- հայրենասէր բոլորը նոյն ուժգնութեամբ ու վաւերական համոզումով: Հաւանաբար այդ միաձուլումն էր որ արգիլեց իր մէջ որեւէ յստակ ինքնութեան երեւումը, Քանի մը հոգի միտքս կու գան անմիջական անցեալէն իբրեւ Միջին Արեւելքի Հայութեան ամէնէն ջինջ ու ներկայացուցչական տիպարները --Լեւոն Քէշիշեան, Յակոբ Կիւլոյեան, Շաւարշ Թորիկեանն ու Վահրամ Մավեանը, Խաչիկ Արարատեան, Յակոբ Իսկէնտէրեան, Ժորժ Սարգիսեան, Եդուարդ Պօյաճեան, Մարժըլէն Տէր-Կարապետեան, Սարհատ Սարհատեան եւ դեռ քանի մը հոգի ալ որոնց իւրաքանչիւրին մասին կարելի է վէպ մը գրել ու փրկել տիպարը, ինքնատիպ կաղապարը ուր հոսեցաւ ու ձեւ առաւ Սփիւռքի երկրորդ սերունդին նկարագիրը: Մեծ մասը տղամարդ է, հարկադրաբար:

Աջիս երկրորդական վարժարանի մը մուտքն է: Կէսօրէ ետքի այս ժամուն, մօտաւորապէս 2-ին, աշակերտութիւնը մեկնած է մեծ մասով: Սակայն կան դեռ աշակերտներ որոնք դասարանները քաշուած կ'աշխատին, առանձին կամ խմբովին: Կանխահաս լրջութիւն մը ունին որ հաւանաբար երկրին քաշած չարչարանքին հետեւանքն է, տեսակ մը արձագանգը չափահասներու տրամադրութեան: Դասարանները նորոգութեան կը կարօտին, սակայն մաքուր են ու կոկիկ: Կը փորձեմ մէկուն աչքը բռնել, բայց ոչ ոք կը նայի սա անծանօթին որ վստահօրէն օտարական մըն է: Երկրին մշակո՞յթն է որ չի քաջալերեր հետաքրքրութիւնը կամ մօտիկութիւնը օտար մարդոց հանդէպ: Բայց մէյ մը որ սառը կոտրի՝ մարդկային վարակիչ ջերմութիւն մը կը հաստատուի որ այնքա՜ն անկեղծ կը թուի ինծի: Ու շատ հաւանաբար ալ է:

Կ'անցնիմ ուսուցչարան ուր խումբով ուսուցիչներ նստեր դաս կը պատրաստեն կամ կը սրբագրեն: Հոս ալ նոյն երեւութական անտարբերութիւնը սա մարդուն հանդէպ որ եկեր կը խանգարէ՞ իրենց առանձնութիւնը թէ շատ ալ հոգերնին չէ թէ ով ու ինչու կը մտնէ ներս՝ որքան ատեն չի խանգարեր զիրենք: Յայտնի չէ: Ոչ մէկ հարցում, ոչ մէկ նայուածք իսկ իմ ուղղութեան: Գոյութիւն չունիմ...: Կը փորձեմ մէկուն հետ խօսքի բռնուիլ, դպրոցի մասին խելացի հարցումներ կը ջանամ ըսել որ տպաւորեմ, մաս մաքուր արեւմտահայերէն կը խօսիմ, բարձր ու յստակ առոգանութեամբ՝ որ վստահօրէն կ'արձագանգէ մէկն մի գիտակցութեան լուռ նկուղներուն մէջ: Ապարդիւն...: Յուսահատած՝ կամաց մը դուրս կ'ելլեմ, քան վայրկեան ետք:

Եւ վերջապէս, համալսարանի գրականութեան բաժնին մէջ կը մոլորիմ դասարանէ դասարան: Հոս ալ նոյն սէնարիոն է --խումբ խումբ կամ առանձին դասախօսներ, տարուած իրենց գործէն ու ճակատագրէն, ու ես՝ որ կը թափառիմ սենեակէ սենեակ: Աւելի հետաքրքրական են նրբանցքները որոնք կը յորդին ուսանողներու հոսանքով, ալիք ալիք վեր ու վար սանդուխներէն: Այնքան այլազան են, գունազեղ, իրարմէ տարբեր, արթուն եւ աճապարած, աղջիկներու պարագային՝ գրաւիչ աչքերու եւ վայելուչ հագուածքի տեսարան մը, Ֆիլմի մը հոսքը որ իրական վայելք է զգայարանքներու եւ երեւակայութեան: Կը կանգնիմ մէկդի ու կը դիտեմ Հայաստանի երիտասարդները ինչքան պիտի ուզէի որ Հայկն ու Արան հոս ըլլային այս վայրկեանին: Հայկը վստահօրէն մէկդի քաշուած՝ կը դիտէր սակայն Արան, վաւերական պատուաստ սփիւռքեան երրորդ սերունդի, ջերմ, անմիջական, ինքնաբուխ ու մանաւանդ հետաքրքիր՝ պիտի խառնուէր անոնց, հին բարեկամներու պէս խօսէր ու շատ հաւանաբար, քանի մը ժամ ետք՝ սկսէր անոնց բարբառէն խօսքեր ալ գործածել...: Այսպէս ենք մենք Սփիւռքի մէջ, այնքան դիւրին կը սորվինք լեզուն այն երկրին ուր կ'ապրինք որ արեւմտահայերէնէն կը ցատքենք արեւելահայերէնին առանց դժուարութեան եւ առանց գիտնալու իսկ...: Այս է մեր վերապրումի բնազդը որ ի զօրու ըլլալու է Հայաստանի ժողովուրդին մէջ իսկ, հարկադրուած ռուսերէնին գործածութեան, իր կամքէն անկախ: Յստակ է որ առաքինութիւն է այս եւ նոյնիսկ երբ կորսուած է հայերէնի սահուն գործածութիւնը եւ օտար լեզու մը անոր տեղը առած՝ անձին հայկական որակը կը մնայ մաքուր: Որոշած եմ այս կնճռոտ հարցի մասին գաղափարի փոխանակութիւն ունենալ Հայաստանի մտաւորականներուն հետ: Ե՞րբ է որ Հայ մը կ'այլասերի, ի՞նչ են սահմանները այդ այլասերումին: Ինչքա՜ն պիտի ուզէի որ Հայաստանի Հանրապետութեան Նոր Սահմանադրութիւնը բացուէր «ո՞վ է Հայը» հարցումին խորունկ, պարզ ու յաւիտենական պատասխանով մը: Քանի մը հոգիի կը դնեմ հարցը, սակայն բոլորն ալ ծիծաղելի կը գտնեն զայն...:

Կը թափառիմ համալսարանի նրբանցքներէն ուր յանկարծ բաց դուռ մը կը տեսնեմ, ներս կը մտնեմ: Խումբ մը դասախօսներ նստեր կը խօսին: Կին մը մանաւանդ, բուռն կերպով բան մը կ'ըսէ: Կը տեսնէ զիս սակայն կը շարունակէ իր խօսքը: Կամաց մը կը մօտենամ, յարգալից ու զգոյշ·

- Բարեւ:

- Աստուծ բարին:

- Սփիւռքէն եմ, կ'ըսեմ: Ծիծաղելի խօսք, քանի յստակ է թէ տեղացի չեմ:

- Բարի էք եկեր, - կ'ըսեն ու կը շարունակեն իրենց խօսակցութիւնը:

Երկիւղածութեամբ կը նստիմ անկիւն մը: Հայաստանի Համալսարա՜նը -- տարիներով այս երկու բառերը գրեթէ մոգական ուժ ունեցած են երեւակայութեանս վրայ: Սփիւռքեան մեր կեանքին մէջ, «համալսարանը» անհասելի, արտակարգ ու գերցանկալի իրողութիւն մը եղած է որ միշտ օտարին կը պատկանի, օտարին «վայել է»: Ապագային ճամբան անխուսափելիօրէն անոր դուռներէն կ'անցնի -- փաստ՝ ամերիկեան, ֆրանսական կամ լիբանանեան համալսարանները: Անգլիականը չեմ տեսած -- «Անգլիացիք դիտումնաւոր կերպով իրենց երկրէն դուրս համալսարան չեն բանար որ մարդ ստիպուի Անգլիա երթալ կրթուելու համար: Մէյ մը հոն՝ այլեւս կ'ապահովուի ուսանողին հաւատարմութիւնը անգլիական մշակոյթին, տիրակալութեան»: Այսպէս կը տրամաբանէինք որովհետեւ Հայը՝ նախակրթարան, շատ շատ երկրորդական վարժարան մը կրցած է ունենալ Միջին Արեւելքի մէջ: Ու հիմա, ահա որ Հայ Համալսարան մը...: Ներքին հրճուանքը բոլորովին կ'անտեսէ համալսարանին աւելի նիւթական մասերը -- շինութիւն, մակարդակ, կարգապահութիւն եւայլն: Բայց պահը յուզումին է...:

Դասախօս կինը ինքզինքէն ելած՝ կը դատապարտէ քիչ մը ամէն ինչ -- համալսարանի վարչութիւնը եւ կազմակերպումը, կառավարութիւնը եւ անոր որդեգրած քաղաքականութիւնը համալսարանին հանդէպ: Հանդարտ վայրկեանի մը քանի մը հարցում կը հարցնեմ դասերու նիւթին մասին:

- Արեւմտահայ գրական քննադատութիւն, -- կ'ըլլայ պատասխանը:

- Սփիւռքի մասին կը խօսի՞ք, -- կը հարցնեմ:

- Այո, Սփիւռքն ալ կայ անշուշտ, բայց բուն քննադատները Արեւմտահայերն են:

-- Օշական կ'աւանդէ՞ք, -- կը հարցնեմ տիկնոջ որ դեռ չէ հանդարտած:

- Հարկաւ, կը պատասխանէ նոյն տաք ձայնով:

Ուրախութիւնը կը փրփրի մէջս որովհետեւ այդ պատասխանը բոլորովին անակնկալ էր ինծի համար: Վայրկեան մը կը սպասեմ ու ապա կը յայտնեմ ինքնութիւնս:

Կերպարանափոխումը անմիջական ու կատարեալ է: Յանկարծ գտած արեւմտահայու մը ներկայութիւնը, ի՜նչ կարօտով կը բացուին սրտերը: Ու նախ՝ զիջումի եւ ներողամտութեան խօսքեր՝ պոռթկումին կապուած: Տիկնոջ աչքերը լեցուած են: Ես ալ կը յուզուիմ: Ինչ քէն ու բարկութիւն որ կար կ'անհետանայ Օշականի գրական վաստակին մեծութեան առջեւ, արեւմտահայ եւ արեւելահայ տարբերութիւնները կը չքանան ու հին, խոր կարօտի մը նման, հայ մշակոյթի սէրը կը միացնէ սրտերն ու միտքերը: Կոնեակը, սուրճը չեն բաւեր գոհացնելու յանկարծ արթնցած խանդը: Աղուոր է պահը, անմոռանալի եւ նշանակալից:

1994 ՄՈՍԿՈՒԱ ԹԷ՞ 1930 ՇԻՔԱԿՕ

Խորհրդային կարգերու փլուզումը ամէն տեսակի ազատութիւններու հետ իրատես ըլլալու կարելիութիւնն ալ բերաւ ատոր համար անհրաժեշտ քաջութիւնը ունեցողներուն: Այս վերջինները երբ մամուլի մարդ են կամ հանրային գործիչ, անկախութեան շրջանի ամէնէն ուշագրաւ պարագաներէն մէկը կը նկատեն ամենազօր մաֆիաներու կազմութիւնը կամ համայնավարական կաղապարէն դէպի անկախութիւն անոնց անցքը:

Երէկուան մաֆիաները կը գործէին պետական կառոյցներու միացած: Հողային ամբողջ արդիւնաբերութիւնը պէտք էր կոլխոզներու միջոցով յանձնել Պետութեան. բանուորներու եւ պաշտօնեաներու աշխատավարձը տուրքի առաւելագոյն համեմատութեան ենթակայ էր: Գլխաւոր մաֆիականները պալատներու մէջ կ'ապրէին, ամէնէն ճոխ պայմաններով: Սովորական մաֆիականները ունէին իրենց պէտք եղածը: Իսկ ժողովուրդը կ'աշխատէր որպէսզի կարենայ գլուխը պահել: Մաֆիան ունէր իր մարտիկները. բանակ, ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ եւ Ներքին նախարարութիւն: Կարգ ու կանոն կը տիրէր երկրին մէջ:

Վաճառորդները, սպասարկուները, խոհարարները կը խարդախէին քանակութիւնները եւ կը զեղծէին հաշիւները: Վաճառորդները բաժին կու տային վաճառատան տնօրէնին, տնօրէնները բաշխումի պատասխանատուին, անոնք նախարարին եւ նախարարն ալ Պոլիտպիւրոյին: Մատնիչները անխնայ կը պատժուէին: Միակ փրկութիւնը կ'ըլլար արտասահման փախուստը, եթէ կարելի ըլլար:

Իսկ երբ համայնավար կարգերը փուլ եկան, միամիտները կարծեցին որ Ռուսաստան կը վերագտնէր իր ազատութիւնը եւ թէ երկիրը պիտի բարգաւաճէր. սակայն ազատութիւնն ալ մաֆիային կեր դարձաւ: Առաջին օրէն ձեռք դրաւ վաճառատուներու, պանդոկներու, կալուածներու, վոտկայի առեւտուրին վրայ: Անոնց միացան պոռնկութիւնն ու խաղատուները, ինչպէս նաեւ զէնքերու եւ թմրեցուցիչներու շուկան: Այս ամբողջով մաֆիան ակնթարթի մէջ առասպելական դրամագլուխի տիրացաւ. գնեց իր մարտիկները, գնեց ոստիկանութեան եւ Ք..ԿԷ-ՊԷ-ին չէզոքութիւնն ու լռութիւնը: Երէկուան համայնավարական յարգարժան մայրաքաղաքը այսօր վերածուած է աւազակներու որջի: Գողութիւնները բացէ ի բաց կը կատարուին հոն, մարդիկ կ'անհետանան, յետոյ անոնց դիակը կը գտնուի փոսի մը, գետի մը կամ աղբիւսի մը մէկ եզերքը: Ամէն օր 70-100 ինքնաշարժ կը գողցուի. վերջին ութ ամսուան ընթացքին 212 հազար ոճիր արձանագրուած է որոնց 2300 հատը մարդասպանութեան պարագաներ են, իսկ 56 հազարը զէնքով գործուած կողոպուտներ:

Մինչդեռ առաջուան նման, ոճիրները դատավարութեան առարկայ կ'ըլլան. օրինակ երբ երկու զինուոր դանակով յարձակած են իրարու վրայ, կամ ընտանեկան կռիւ մը դաշունահարութեամբ վերջացած է: Բայց երբեք աւազակները չեն ներկայանար դատարան: Անոնց պաշտպան փաստաբանները ճաշարաններ կը յաճախեն, խաղարաններու մէջ ժամեր կ'անցընեն ու արձակուրդի կը մեկնին Հաւայեան կղզիները: Անհաւանական չէ որ հոն հանդիպին այն ոստիկանին որ ձախաւերութեամբ չէ արձանագրած վկաներու ինքնութիւնը կամ սխալ նօթագրած է գրաւուած զէնքերու ցուցաթիւը:

Մոսկուայի առօրեայէն չեն պակսիր ապսպրուած ոճիրներն ալ. զոհերը դրամատան տնօրէններ, ձեռնարկատէրեր կ'ըլլան, որովհետեւ ռուսական սեփական նորաբաց դրամատուներէն կ'անցնին դէպի Արեւմուտք ղրկուած «աղտոտ» դրամներուն հսկայական գումարները:

Երբ ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի սպայ մը առեւտուրով կը սկսի զբաղիլ, կը պահէ իր նախկին յարաբերութիւններու լման ցանցը. անով, իրեն համար սահմանները անարգել կը դառնան, անցագիրի, վիզայի հարցերը մանկան խաղալիկ: Ան շատ լաւ գիտէ թէ ո՛ր մաքսատան որ պաշտօնեան պէտք է կաշառէ, որքա՛ն գումարով, կամ ո՛ր մէկուն պէտք է սպաննայ:

Մարզական աշխարհի կարեւոր դէմքերը որոնց մեծ մասը յաճախ արտասահման կը գտնուի, գիտէ թէ ինչպէս կը կատարուի տարադրամի, արբանեակներու կամ խաւիարի ու թմրանիւթերու մաքսանենգութիւնը: Գիտեն առնել ու ծախել: Ու անոնցմէ մինչեւ պաշտօնական դիրքերու բարձրագոյն աստիճաններու դէմքերը. ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի ղեկավար Բարաննիկովի ապացուցուած չարաշահութիւններն անգամ արգելք չեղան որ Ապահովութեան նախարար կարգուի: Եւ այդ նշանակումին համար Խորհրդարանը ոչ մէկ առարկութիւն ըրաւ Ռուցկոյի: Ուրիշ երկիրներու մէջ կաշառակերութեամբ ամբաստանուած քաղաքական անձնաւորութիւններ կը հրաժարին իրենց պաշտօնէն. Ռուսաստանի մէջ անոնք նախագահ կը դառնան:

Իր ատենին, ռուսական Խորհրդարանին նախագահը Խասբուլաթով «Ռուսաստան» թերթին գլխաւոր խմբագիր նշանակեց ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի գնդապետ Ալեքսանդր Տրոգոտովը: Ատկէ քիչ ժամանակ առաջ էր որ ոստիկանութիւնը նոյն կազմակերպութեան կեդրոնատեղին փութացած էր փրկելու համար ամերիկացի գործի մարդ մը ու իր թարգմանը որոնք պատուհանէն ցատքելով իրենց կեանքը փրկած էին, կոտրած կողերով ու սրունքներով: Հարցին առընչութեամբ երեք հոգի ձերբակալուեցան որոնք ամբողջ օր մը պատանդ բռնած էին զանոնք, որպէս փրկագին 500 հազար տոլար պահանջելով: Այդ երեքէն մէկն էր Տրոգոտով:

Քալմուք Հանրապետութեան նորընտիր նախագահ Քիրսան Իլիումժինով լուծեց Խորհրդարանը եւ տեղական ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի գործունէութեան վերջ տուաւ: Իբրեւ թէ քալմուքեան բարեփոխութիւնները յարմարագոյն օրինակը կը հանդիսանային Ռուսաստանի համար: Ու ոչ ոք ըսաւ թէ իրականութեան մէջ երկիրը Իլիումժինովը նախագահ ընտրած չէր, այլ ան գնած էր իւրաքանչիւր քուէ, շնորհիւ մազութի փոխադրութենէն ձեռք ձգած միլիոնաւոր տոլարներուն:

Վերջերս յելուզակները սկսած են տեղ գրաւել հեռատեսիլի պաստառին վրայ. Ռուսաստանի պետական հեռատեսիլին բոլոր ծրագիրներուն մէջ, առաւելագոյն ունկնդրութեան ժամերուն, յատկապէս Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը, ամէնէն ծանօթ մաֆիականները կը սկսին վիճարկել լաւին, արդարութեան եւ կարգ - կանոնի մասին: Պաստառէն յելուզակ մը ժողովուրդին կը բացատրէ թէ ինչպէս պէտք է տոկայ:

Թերեւս շատ մեծ սխալ չէ ներկայի Մոսկուային բաղդատութիւնը 1930-ական թուականներու Շիքակոյին հետ. բայց Ալ Գափոնը հեռատեսիլի աստղ ձեւանալու այնքան շեշտուած հակում չունէր...:

ՔԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ Մայր եկեղեցւոյ յարակից «Յարութիւն Ամիրա Պէզճեան» սրահը ծայրէ ծայր լեցուած է, Դեկ. 17-ին, մօտ հազար հանդիսականներով, Գրական Ակումբին կազմակերպած արուեստի խնջոյքին առթիւ: Մի առ մի բեմ ելած են Պոլսոյ հայ արուեստի, մտքի ու գրականութեան դէմքերը եւ նմոյշ մը ներկայացուցած իրենց արուեստէն: Պէզճեան սրահը որ քաղաքին մեծագոյնն է, փոքր եկած է, ինչպէս կը վկայէ «Մարմարա»: Երեկոյթին նախագահած է Գարեգին Պատրիարք: Օրուան հանդիսավարը եղած է Բագարատ Էսդուքեան որ առաջին խօսքը տուած է Հրատարակչական Հիմնադրամի Մատակարար Մարմնի ատենապետ՝ Արէտ Երկանեանի: Ան բացատրած է որ Գրական Ակումբը առենէ մը ի վեր աշխատանք կը տանէր բոլոր տուներէ ներս մտցնելու համար մեր գրականութեան ընտիր էջերէն կազմուած գիրքեր, որոնք այսօր անգտանելի են: Խօսք առած է, Գրական Ակումբի անունով, Թորգէր Հատաէճեան որ փառաբանած է հայ գիրն ու գրականութիւնը եւ անոնց դերը: Իրեն յաջորդած է Արա Գօչունեան («Ժամանակ») որ նաեւ խօսած է Ակումբին անունով: Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը գործադրուած է, տաղանդաւոր արուեստագէտներու մասնակցութեամբ: Ապա, խօսք առած է Կեդրոնական Վարժարանի տնօրէնուհի Սիլվա Գույումճեան: Այս եզակի հանդէսութիւնը իր աւարտին հասած է Գարեգին Պատրիարքի հուսկ բանքով:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Զապէլ Մովսէսեան» կեդրոնի սրահը, Նոյ. 14-ին, ոգեկոչուած է Վահրամ Մավեանի յիշատակը, նախաձեռնութեամբ Հ.Բ.Ը.Մ.-եան Լիբանանի Մելգոնեան կրթարանի Սանուց Միութեան: Խօսած են Գէորգ Աճէմեան, Անժէլ Ճապրայեան-Մխիթեան: Ընթերցումներ եղած են հեղինակին գործերէն:

**

ՆԱՒԼԳԱԲՈՒԻ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Դեկ. 12-ին, տեղի ունեցած է Կեդրոնականցիներու աւանդական Բաժակի Օրը: Կեդրոնականցիներու անունով, հաւաքոյթին բացումը կատարած է Սանուց Միութեան անդամներէն՝ Մանուէլ Աքճամպաշ որ յիշեցուցած է թէ 26-րդ անգամ ըլլալով կը մէկտեղուէին Կեդրոնականցիները, ոչ միայն Պոլիս, այլեւ աշխարհի չորս ծագերուն: Հանդիսութիւնը վարած է Արման Մարաշլեան, բեմ հրաւիրած է նախորդ տարուան շրջանաւարտները --թիւով՝ 37-- որոնցմէ արդէն 26-ը համալսարան մտած են: Բեմ հրաւիրուած է նաեւ երիցագոյն շրջանաւարտը (1930-ի) Նազարէթ Մսըրլեան: Ապա՝ նաեւ յոբելեար դասարանի ընթերցաւորները՝ Արամ Պէյազեան եւ Պերճ Մուխ, հուսկ՝ կրտսեբագոյնը՝ Արի Քէպապճը: Ժամը ճիշդ 13.30-ին, բոլորը յանկարծ բաժակ բարձրացուցած են Կեդրոնականի կենացը: Խօսք առած է տնօրէնուհին՝ Սիլվա Գույումճեան, որմէ ետք, խնամակալութեան ատենապետ տոքթ. Արման Զաքըրօղլու կարդացած է տեղեկագիրը: Խօսք առած է Հայաստանէն հիւրաբար Պոլիս գտնուող բիւզանդագէտ փրոֆ. Պարոյր Մուրատեանի: Հաւաքոյթին փակման խօսքը արտասանած է վարժարանի նախկին ուսանող եւ ուսուցիչ՝ Գարեգին Պատրիարք:

**

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Դեկ. 11-ին, Գարակէօզեան Վարժարանի ութսունամեակին տօնակատարութեանց շարքին արտասանական մրցում մը տեղի ունեցած է նախակրթարաններու Ա., Բ., Գ. դասարաններու միջեւ (բոլոր նախակրթարաններու մասնակցութեամբ, բացի Սէմէրճեան ճեմարան-վարժարանէն): Մրցումին մասնակցած են 160 աշակերտ: Բացման խօսքը արտասանած է Գարակէօզեան վարժարանի տնօրէնուհին՝ Տիկին Քլեմանս Չէլիք:

*

ԹՕՓԳԱԲՈՒԻ Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութիւնը եւ մատաղօրհնութիւնը տեղի ունեցած են Դեկ. 12-ին եւ այս առթիւ մասնաւոր դուրգուրանքի առարկայ եղած է Վարդուհեան Վարժարանը: Եկեղեցական արարողութեան նախագահած է Պատրիարքը որ նաեւ քարոզած է ու ապա նախագահած՝ սիրոյ սեղանին: Բացումը կատարելով Տիկին Իրմա Փոլատ շեշտած է թէ թաղին դպրոցը հրաշքի մը կը կարօտի: Օրուան հանդիսավարը՝ Պ. Նալպանտ հրաւիրած է ներկաները իրենց պարտականութիւնը կատարելու: Վարժարանին հիմնադիրը՝ Պ. Կարապետ կարդացած է տեղեկագիր մը որմէ պարզուած է որ 1 միլիառ 300 միլիոն Թրք. լիրայի բաց մը կայ (520 հազար Ֆր.): 138 աշակերտ ուսում կ'առնեն: Ինքնաբուխ նուիրատուութիւնները յաջորդած են եւ մէկ ժամուան մէջ գոյացած է ակնկալուած գումարը: Վերջին խօսքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք որ ոգեկոչած է նաեւ հին Թօփգաբուն եւ վարժարանը ուր շրջան մը ինք ալ ուսանած է:

*

ՖԵՐԻԳԻՒՂԻ «Ալաճաճեան» սրահին մէջ, Դեկ. 9-ին, մատաղի պատրաստութեան ժողով մը գումարուած է, որու հրաւիրուած էին նաեւ յայտնի ազգայիններ եւ հանրային գործիչներ: Ֆէրիգիւղը իր 510 աշակերտներով կարեւորագոյններէն է հայկ. վարժարաններուն եւ մեծ աշխատանք կը տարուի վարժարանին նիւթականը ապահովելու համար: Ճաշասեղանին, ներկաները մտքերու փոխանակութիւն ունեցած են: Խօսք առած է Սեդրակ Թոքատ որ յայտնած է թէ վարժարանին բացը անպայման պէտք է գոցուի: Ներկաներէն կազմուած է մատաղի յանձնախումբ մը որու պիտի աջակցին նաեւ Ֆէրիգիւղի յարակից բազմաթիւ մարմիններ: Խանդավառ մթնոլորտէն ետք, արդէն իսկ ներկաներուն մէջ գոյացած է 400 միլիոն լիրա (160 հազար Ֆր.):

*

ՊՈԼՍՈՅ «Ճեմալ Րէշիտ Րէյ» համերգասրահին մէջ, Դեկ. 22-ին Ալպէոնի քառեակը նուագահանդէս մը տուած է, մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի Սեդա Դանիէլի:

**

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ ազգ. հիւանդանոցի «Հինդլեան» յարկաբաժնի սրահին մէջ, Դեկ. 23-ին տեղի ունեցած է քերմէս մը, որու յատկանշական կողմն այն էր որ վաճառքի հանուած ձեռագործ աշխատութիւնները ըրած էին հիւանդանոցին մընայուն բնակիչները:

*

ԳՈՒՐՈՒՉԷՇՄԷԻ Երեւման Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, Դեկ. 19-ին կատարուած է Կոմիտաս դպրաց դաս երգչախումբի 83-րդ տարեդարձը: Պատարագիչն էր Շահան Արք.: Արարողութենէն ետք ճաշասեղան մը սարքուած է: Բացումը կատարած է դպրապետ՝ Պերճ Տէր-Մարտիրոսեան եւ բեմը յանձնած է Արմէն Զըրաքօղլուին որ վարածէհանդիսութիւնը: Երգչախումբին տեղեկագիրը կարդացած է Գէորգ Թիւյսիւզեան: Թաղականութեան եւ Տիկնանց յանձնախումբին կողմէ արտայայտուած է Տիկին Հերմինէ Սվաճեան որ գրուատած է երգչախումբին գործունէութիւնը: Փակման խօսքը արտասանած է Շահան Արք.:

ՕՐՀՆԵՐԳ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Իտալիոյ Փիցցիէֆաթօ էտիցիոնէ Մուզիէֆալէի կողմէ լոյս տեսած է գեղատիպ ձայնագրութիւնը (որու կցուած են բառերը հայերէն եւ լատինատառ) Հայաստանի փառերգին՝ «Մեր Հայրենիք»ին:
Եռագոյնով եւ փառապանծ Արարատով կը ներկայանայ կողքը: Ստանալու համար դիմել՝

DECIBEL
H. MEYVALIAN
Borgo Piccinini 6
43100 Parma (ITALIA)
Tel : (39) 521 281333
Fax : (39) 521 28520

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-16-

ԴԱՍԱԿԱՆ ԱՌԱԿ

Կար ու չկար՝ նապաստակ մը կար,
գդոյշ, խոհեմ ու շրջահայեաց,
որ գայլը չար զինք չուտէ յանկարծ:
Ան քաջարար նաեւ կ'աշխատէր,
որ իր դատը ամէն կողմ լսուէր:

Գայլը բանգէտ այլեւ խորամանկ՝
Նապաստակը բռնելու համար
դիմեց ուրոյն ռազմավարութեան. --
աշխարհով մէկ ձգեց ահազանգ,
թէ իր ցեղը վտանգուած է
նապաստակին բռնած ընթացքէն,
գոյութենէն, աշխուժութենէն,
հետեւաբար՝ անոր ձեռք բերած
միջազգային ազդեցութենէն:
«Տեսէ՛ք ինչպէս իջած հրապարակ՝
գայլերուն դէմ կը ճօճէ նիզակ»...

Թէ՛ ինք անձամբ՝ իր միջոցներով,
թէ՛ վճարած ծանուցումներով՝
գայլը այնքան կրկնեց, չափորեց
իր յանկերգն այս, որ նախ համոզեց
շրջապատի ցեղեր փոքր ու մեծ:

Նապաստակը՝ թէեւ զարմացած
ստեղծուած կացութեան դիմաց՝
բայց եւ այնպէս շատ ատեն չանցած
հպարտացաւ, ըսաւ՝ «ձայն բազմաց»...
Իր շուրջ գայլին խնամքով հիւսած
այդ համբաւին ինք ալ հաւատաց:

Կարծելով թէ ալ վտանգ չկայ,
յանկարծ դարձաւ շատ ինքնավստահ:
Նախկին խելօք վարմունքը ձգած,
կարծես թէ բուն թշնամին մոռցած,
յարձակումի թիրախը փոխած՝
իր հարազատ ազգակիցներու
աւազանին հա՛ կը քարկոծէ,
ու կը ձաղկէ, կը պախարակէ. --
«Ո՞վ կարգադրեց, որ այսօր ձիւնէ:
Ցանցաւորը թող ինքզի՛նք կախէ»...

Իսկ միւս կողմէ՝ ո՞վ գիտէ ինչո՞ւ
կասկածելի մարդիկ գտած է,
օր ցերեկով անոնց կ'այցելէ:
Եւ անոնց հետ բարեկամացած՝
իր ցեղակից նապաստակներու
ըրածները կը քննադատէ:
Իսկ գիշերը՝ տեսէք, կը ննջէ
հանգիստ սրտով, պոչը դուրս ձգած:

Մինչ գայլը չար՝ ժանիքը սրած՝
սկզբնական իր նպատակէն
չէ հրաժարած:
Ցարմարագոյն պահին կը սպասէ
Նապաստակը իր ամբողջ ցեղով
լափելու յոյսով:

Առակս այս ցուցանէ. --

Նապաստակները երբ զիրար փետեն,
չար գայլի հացին կարագ կը քսեն:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԱՆԱՅԻՍ
ԽԻՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Առանձնանալ հոն ժամերով, գիշերը, խօսիլ կոհակներուն, փրփուր ամպերուն: Ունենալ պզտիկ գրասեղան մը, սիրուած գիրքեր, կարդալ երկարօրէն:

Աս հնար չեղաւ, շատ հաճոյք պիտի ըլլար ինծի համար: Իբր մեղապարտ մը պէտք էր հսկել վրաս, ու չունեցայ սենեակ առանձին. պարտ էի մօրս հետ պառկիլ, միշտ անոր պառկած ժամերուն. իսկ անկողնին մէջ կարդալու կարելիութիւն չկար:

Անբաղդատելիօրէն աւելի լուսամիտ, աւելի քաղաքակրթուած, աշխարհիկ կեանքի տեղեակ էր Գատը Գիւղի բնակչութիւնը քան Պէշիկթաշինը:

Մօտ էր մեր տունը Մէօհիւրտարի հասարակաց պարտէզին, հոն երեկոները երաժշտախումբ կար շաբաթը մէկ քանի անգամ. երբեմն ալ բացօթեայ ներկայացում. բոլոր պարտէզ գացողները մեր տան առջեւէն պէտք էր անցնէին, որով իմ վրաս հսկողութիւնը կը դժուարանար. մայրս դժգոհ էր:

Կային այդ գիւղին մէջ ծանօթ ընտանիքներ, ինչպէս Ապրօները, Կիւլպէնկեանները, Հարենցները, Կամսարականները, կային նաեւ երկու եղբայր Ունճեանները, Մաթէոս եւ Աբրիկ էֆէնտիները:

Անոնք ջոջերն էին գիւղին. ամիրայապետները: Շատ փառաւոր ապարանք մը կը բնակէին, իշխանավայել ծառաստան, ջերմոց, բանջարանոց, ախոռ, ամէն ինչ: Մեծ խումբ մը ծառաներու:

Ամուսնացած չէին, թէեւ տարիքնին առած, իբրեւ ընտանիք ամուրի քոյր մը ունէին որ ձեղնայարկը առանձին կը բնակէր եւ այր մարդու երես տեսնել չէր ուզեր: Տարօրինակ էր անոր ապրելակերպը այդ ճոխ տանը մէջ:

Բառին բովանդակ առումով մեծատուն էր Աբրիկ էֆէնտին, առատաձեռն, գթասիրտ, հակառակ խոժոռ արտաքինին՝ միշտ հասնող դժբախտներուն նեղ պահերուն, հալածուածներու դժուար կացութիւնները դիւրացնող, ձեռքի տակէ օգնող ազգին փրկութեան համար եղած ձեռնարկներուն: Արփիար Արփիարեանի «Կարմիր Ժամուց»ին մէջ կարելի է ճանչնալ զինքը: Կը սիրէր նաեւ հայ եկեղեցին, ամէն կիրակի կ'երթար պատարագի Ս. Թագաւոր, շրջապատուած իր շքախումբէն, Ղազարոսեանէն, Բարաղամեանէն, Աղասեանէն, ինչպէս նաեւ կարգ մը մանկլաւիկներէ: Գաւիթը կը կենար, երբեմն բարձր ձայնով դիտողութիւններ կ'ընէր, լուսարարին, ժամկոչին, նոյնիսկ քահանային: Կը պատմեն թէ, -- չեմ գիտեր որ աստիճան ստոյգ է --, այդ եկեղեցիի աւագերէցներէն մէկը երբ էֆէնտին գայ եւ արդէն «Սուրբ Աստուածը» ըսած ըլլան, կրկնել կու տայ եղեր այդ աղօթքը, որովհետեւ Ունճեան շատ կը սիրէ եղեր լսել զայն:

Ժամերգութեան աւարտումէն յետոյ, էֆէնտին կ'կին իր հետեւորդներով ծովեզերեայ ճամբէն, Մէօհիւրտարի կողմէն կ'երթար տուն: Հայ բնակիչներէն ոչ ոք կը համարձակէր ճամբան անկէ առաջ անցնիլ, որքան ալ ստիպողական գործ ունենար. էֆէնտին չէր սիրեր այդ բանէն:

Պատահեցաւ որ մեր հոն հաստատուելուն յաջորդ կիրակին, եկեղեցիէն ելլելուն Ունճեան հանդիպեցաւ այցելել մեզի: Մայրս հիւրանոց չիջած տակաւին, յանձնարարեց ինծի ձեռք համբուրել. չմոռնամ ըսելու որ բոլոր Գատը Գիւղի հայ կիները, 3 տարեկանէն մինչեւ 80 տարու, էֆէնտիին ձեռքը կը պագնէին, նոյնիսկ փողոցը: Ես տարօրինակ գտայ այդ բանը, որովհետեւ նոյնիսկ Նուրեան էֆէնտիին որ պետական խորհուրդի անդամ էր եւ մօրաքրոջս ամուսինը, ձեռք համբուրել չէին պարտադրած ինծի. մայրս գուշակեց նպատակս եւ հազիւ ներս մըտած էի սրահէն, ըսաւ.

- Աղջիկս, ձեռք համբուրէ՛:

Խոնարհեցայ էֆէնտիին ձեռքին վրայ բայց չհամբուրեցի. էֆէնտին երեւս նայեցաւ ուշադիր, եւ քիչ մը դժգոհ.

- Ա՞յս է գրող աղջիկդ, հարցուց մօրս:

Թաղին բնակիչներէն շատեր մեզմով շահագրգռուած էին, թէ՛ մեր դիրքին եւ թէ՛ իմ նորածագ գրական համբաւիս պատճառով: Ետեւէ ետեւ բանաստեղծութիւններ եւ պատմուածքներ տուած էի «Մասիս»ին, «Արեւելեան Մամուլ»ին եւ այլ թերթերու, հանդէսներու. դեռ շատ նորահաս ըլլալուս՝ ընդհանուր փափաք մը արթնցած էր զիս ճանչնալու: Կ'ուզէին թերեւս գիտնալ թէ այդ տխուր բաները գրող աղջիկը բնութենէն զրկեա՞լ մըն է, կոյր մը, կաղ մը, սապատող մը թերեւս:

(Շար. 24)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԻԷՌ. – Տէր եւ Տիկին Ցարեթ Ցարութիւնեան Ամանորի առթիւ 1.000 Ֆր.:

ԼԱՄՕՐԼԷ. – Տէր եւ Տիկին Շարթ 500 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. – Պ. Փիէր Թերկանեան 1.000 Ֆր.:

ՆՈՒԷՐ

Տոքթ. Աւետիս Ինճէճեան Փարիզ իր այցելութեան առթիւ 1.000 Ֆր. կը նուիրէ ԻՒՄԱՖ-ին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Իւգաբեր Փափազեանին, զաւակներուն, թոռան ու ընտանեկան համայն պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝ Վարդան Փափազեանի մահուան առթիւ: Նոյն առթիւ մասնաճիւղը փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆր. կը նուիրէ Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ:

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription: M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e
Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :
— Marie 47. 84. 82. 90.
— Isabel 40. 11. 11. 20.
à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

Adultes et adolescents +14 ans	= 1.700 F.	+ voyage
9-14 ans	= 1.200 F.	+ voyage
3-9 ans	= 800 F.	+ voyage
- 3 ans	= gratuit.	

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son centre de vacances de Bellefontaine pour les séjours des mois de juillet et août :

Directeurs	Economes
Assistants sanitaires	Cuisiniers

Moniteurs (avec B.A.F.A. de préférence).
Ecrire à :
C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յունուար 9, Դ. Օր Ծննդեան:
Ժամը 10.30-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 13, Ը. օր Ծննդեան: Տօն Անուանակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրհնէքը կը կատարուի:

Շաբաթ, Յունուար 15, Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին,
Այսօր անուանակոչութեան տօնն է Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյն:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸԳԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ-ի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն համար:

ԷՍԱԵԱՆԻ ՕՐ

ԹԱԺԱԿԻ ՃԱՇԸ

Կիրակի, Յունուար 16
Ժամը՝ 12.30-ին

YAN'S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e

Ժամը ճիշդ 13-ին թաժակ պիտի բարձրացուի էսաեան վարժարանի, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր հայկ. վարժարաններուն կենացը, անոնց մաղթելով յաջող եւ երկար տարիներ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –
46 – 56 – 14 – 53
43 – 08 – 12 – 06

Ճաշագին՝ 170 Ֆր.:

Ժամը 15-էն ետք, երիտասարդներուն մուտքը ձրի է:

Սիրով կը հրաւիրուին էսաեանցիներ եւ համակիրներ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 14.30-ին

ՏՕՆԱԾԱՌ

Շաբաթօրեայ վարժոցի
Գեղարուեստական յայտագիր, նուէրներու բաշխում:

Dimanche 9 Janvier
Arbre de Noël
à 14 heures 30

Super Loto
à partir de 15 heures 30
Nombreux lots de valeur.
— Venez en Famille —

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Les dames de la Croix Bleue des Arméniens de France attendent les enfants de la colonie, écoles et autres, pour le MANOUGNEROU OR, le Dimanche 16 Janvier à partir de 14 h 30, à la Salle des Fêtes d'Alfortville, 22, rue Voltaire, 94140 Alfortville.

Première partie : Programme enfant — Deuxième partie : Super Boom
Et sans oublier la venue du Père Noël.
Venez Nombreux

Monsieur VAHAN TER-GHEVONDIAN
Chargé d'Affaires de la République d'Arménie en France
vous convie à un

REPAS DU NOUVEL AN

le Samedi 15 Janvier à 20 heures
En présence de
Monsieur BABKEN ARARKTSIAN
Président du Parlement de la République d'Arménie

Hôtel Pullman Saint Jacques
17, Boulevard Saint Jacques, Paris 14e
Participation : 350 F.
Réservation en téléphonant au : 53 - 76 - 09 - 93.

POUR LA PLUS GRANDE JOIE DES PETITS ET DES GRANDS

LE PERE NOEL

VENU SPECIALEMENT D'ARMENIE, vous attend à

L'ARBRE DE NOEL DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

le Dimanche 9 Janvier à partir de 13 heures
à la Salle des Fêtes du Raincy — Bd. du Midi
Spectacle des Enfants — Chorale de l'Ecole
Animation musicale ★
★ Buffet avec Plats et Boissons

SPECTACLE SURPRISE de NAREK DOURIAN

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassere : 43 - 81 - 01 - 72.
Accès autoroute : A 3 Sortie le Raincy
Accès SNCF : Gare de l'Est — Gare Villemomble le Raincy — Salle à 200 m.
ENTREE GRATUITE

Le Centre Culturel SAINT MESROB

Les prochaines séances du séminaire

Littérature et Catastrophe

de MARC NICHANIAN

auront lieu les 10 et 24 Janvier et les 7 et 21 Février à 20 h 30.

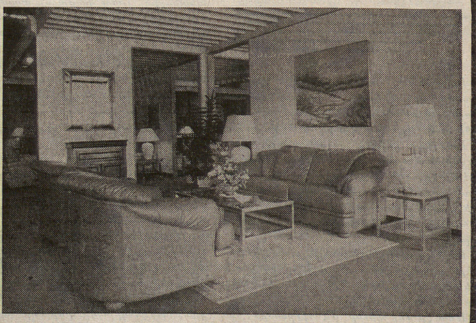
10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Monge ou Cardinal Lemoine

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

77, rue Lafayette
75009 Paris
Tel. : 48. 78. 02. 99

RECHERCHE
GOUVERNANTE
POUR MAISON DE RETRAITE
Région Parisienne
Langues parlées FRANÇAIS/ARMENIEN
POSTE A RESPONSABILITE.
Pour toute information :
S'adresser au Siège tous les jours de 14h à 18h30.

Meubles **Ghazarian**
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն”

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
DIMANCHE
9 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 189

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. - Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (սովորական առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.235 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.235

ՀՐԱԶԴԱՆ ԶԷՅԹԼԵԱՆ
ՌԵՀ, ԴԷՊԻ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍ, 1994

Առաջին անգամ ըլլալով՝ Հրազդան Զէյթլեան իր անունը կը դնէ հատորի մը կողքին: Բացառիկ հատոր մըն է այս մէկը, շատ մը պատճառներով: Բայց նուազ բացառիկ չէին նախորդ հրատարակութիւնները որոնց մէջ կ'երեւար ինքը, իբր «Նոր Գրականութիւն» շարժումին ռահվիրաներէն մէկը: Հաւաքական հրատարակութիւններ ասոնք, դրսեւորումները գրական շարժումի մը, որուն հիմնադիրներն էին (լման անունները հիմա՛ կ'իմանանք պաշտօնապէս) ներկայ հատորի հեղինակին հետ՝ Սեւակ Արծրունի եւ Մհեր Բարաքչեան:

1984-ին լոյս կը տեսնէր Պէյրութի մէջ անվերնագիր հատորիկ մը, մօտ վաթսուն էջնոց, «Հրազդան, Միհր, Սեւակ» վերտառութեամբ, դժուար ընթեռնլի, միայն անստորագիր գրութիւններ պարունակող, մեծ մասամբ՝ բանաստեղծական բնոյթի, բայց մէջ ընդ մէջ՝ արձակ կտորներով, ու վերջաւորութեան՝ «Մայրենիին՝ վտակումներ Մուսա Լեռէն» խորագրով բառարանային բաժինով մը, որ կը տրուէր հաւանաբար՝ ընթերցումը դիւրացնելու գովելի բայց աննըպատակայարմար դիտաւորութեամբ: Այս նորերեւոյթ շարժման ներկայացուցիչները կը հիւրընկալէին ի հարկէ՝ Մուսա Լեռան բարբառէն շատ մը «վտակումներ» իրենց բանաստեղծական լեզուին մէջ, ինչ որ առաջին ակնարկով՝ «արմանքի» ու զարմանքի կը մղէր այդ բարբառին անծանօթ, բայց պէյրութեան սովորական բանաստեղծութեան լեզուական միապաղաղութեան քաջածանօ՛թ ընթերցողը: Գրքին կողքը կը կրէր բոսորագոյն ակնախտիղ գծագրութիւն մը, որուն մէջ կը կարդացուէին ի միջի այլոց՝ ֆրանսերէն լեզուով «baroque absolu» բառերը, ինչ որ թերեւս ո՛չ դիտաւորեալ կերպով եղած, բայց ամէն պարագայի՝ շատ դիպուկ յատկանշում մը կը թուէր ըլլալ հեղինակներու հետապնդած «ժանր»ին համար: Կողքին ներսի կողմը գրուած էր երկար հանդգանակով մը, «մանիֆեսթ»ով մը, որ կը լրացնէր իր կարգին հանդգանակի սեռին բոլոր նախապայմանները՝ յախուռն յարձակում, անյողդողդ ինքնավստահութիւն, «արմանելու» մարմաջ, եւ քանի մը սրբագրելի խակութիւններ: Ահաւասիկ կարգ մը մէջբերումներ այդ հանդգանակէն, յիշեալ յատկանիշները ցուցաբերող. «Ն.Գ.ը անհրեկչութիւն է, ելեկտրոնային ռմբակոծում՝ ի սփիւռս անշարժացած ենթագիտակիցին... բխելով վայրագ սերմէ, կը փորձէ ճապղտել «հաստատուած» ապատագրումներու լըպըրծուն ծուծը... Ն.Գ.եան սկիզբը Պէյրութի տարտղնումն է ... իր դոները բաց են բացարձակ զառանցանքին... Ն.Գ.ը պարոքի նախաքայլը կը դնէ Բոսլէնի մօտ եւ նոյնքան փառասէր է... Ն.Գ.ը իր կեցութիւնը արտայայտութեան նոր կերպերու փնտռտուքով կ'արդարացնէ... Սահմանազանց տարածումով փորձ անցընելու արուեստի այլազան լեզուներու սեմէն... Մէկ կողմէ «մշակոյթի» մեռելաթաղը հոչակողները..., միւս կողմէ՝ նոր խօսքի՛, նոր պատկերի՛ եւ նոր ձայնի՛ տիեզերքներ երազողները»: Խակութեան բաժնին կը պատկանի «(Ն.Գ.) ի սկզբանէ ընդուներ է Հ.Յ.Դ. ծրագրի ուղեւորումը» յայտարարութիւնը: Կարեւոր է 1984-ի այս հանդգանակը, որովհետեւ գրեթէ ամբողջութեամբ (ներ)-մուծուած է Հ. Զէյթլեանի նորատիպ հատորին սկիզբը, բայց ընդլայնուած, բարեփոխուած ու քանի մը կէտերու շուրջ՝ ուղղակի շրջափոխուած երանգով (չըկա՛յ ի միջի այլոց վերոյիշեալ յայտարարութիւնը): Ամէն պարագայի՝ իւրացուած ամբողջութեամբ հեղինակին կողմէ, ինչ որ առնուազն բարոյական հարց մը կը ծագեցնէ, քանի որ խօսքը հաւաքական շարժումի մը հանդգանակին մասին է:

1986-ին լոյս կը տեսնէր խմբակին երկրորդ հատորեակը, խորագրուած՝ Սէր, եւ 1988-ին՝ նոր հատորեակ մը, նոյնպէս հաւաքական երեւոյթ, նոյնպէս Պէյրութ տպուած, այս անգամ՝ հեղինակներու անուններուն յիշատակումով: Այս հատորը նուիրուած էր Պետրոս Հերեան այնճարցի բանաստեղծի յիշատակին (հատորին մէջ՝ Հրազդան իր գրութիւնը կը յառաջաբանէ «Քաղաքը եւ քաղաքի վարքը առող Պետրոս Հերկելեան բանաստեղծին եւ ընկերոջ, սա ամօ՛թ գրութիւնը» ձօնով, որ գրեթէ նոյնութեամբ կը կրկնուի 1993-ի հատորին մէջ), ինչ որ ցոյց կու տայ մասամբ (բայց մասա՛մբ միայն), թէ Նոր Գրականութիւն շարժումը ինչպէ՛ս կը սահմանէ ինքզինք, ի՛նչ սերնդաբանութիւն կ'ընդունի ու կը յայտարարէ, իր ծնունդը եւ իր էութիւնը բացատրող:

ՌԵՀ վերնագրուած այսօրուան հատորը կը ներկայանայ գիրքի մը համար անսովոր լայն ծաւալով, պարբերաթերթ մը յիշեցնող: Կը կրէ ենթախորագիր մը՝ «Դէպի նոր գրականութիւն»: Կը սկսի 15 էջնոց յառաջաբանով մը, հայերէն եւ անգլերէն: Գրութիւններուն մէկ մասը խումբին նախորդ հրատարակութիւններէն հոս փոխադրուած ու հաւաքուած է: Այս ամբողջը կը փաստէ որ հեղինակը ուզած է ներկայ հատորին ալ տալ հանդգանակային հանգամանք, այս անգամ իր անունով երեւան գալով եւ իր հաշւոյն հըրամցնելով շարժումին դրոյթները: Ներկայ հատորը նորարարութեան մէջ յաւելեալ քայլ մը կը կատարէ սակայն իր էջադրումով: Տողերը (մինչեւ իսկ յառաջաբանի բաժինը) տարտղնուած են էջերուն չորս ծագը, ուղղութիւն կը փոխեն, կը սեղմուին ու կը կլորնան, քոմփիւթըրային խաղերով ու գծագրութիւններով: Կրկնակի նպատակ մը կը հետապնդէ այս էջադրական աշխատանքը: Ընթերցողին ձեռքը գեղեցիկ առարկայ մը մատուցելու ջանքը կայ անշուշտ, բայց ատոր կողքին՝ «ավանկարտ» բառին ուսմունքը գրութիւններու արտաքին տեսքին մէջ արձանագրելու փափաքը զգալի է: Տարտղնուած էջադրումը չի խանգարեր ի հարկէ՝ ընթերցումին շարունակականութիւնը, չի պահանջեր ընթերցումի տարբեր եղանակ մը: Այլ խօսքով՝ չի զուգադիպիր ան իմաստային տարտղնումին հետ, որուն փորձը զգալի է (ուզուած ու բացայայտուած իբրեւ այդ) հատորին մէկ ծայրէն միւսը: Այս կարեւոր (ու բացատրութեան կարօտ) նըշմարը հասկնալի պիտի դառնայ քիչ ետքը: Ամէն պարագայի՝ Զէյթլեանի մօտ կայ ակնբախ փնտռտուք մը, գրողական նոր ձեւերու անդուլ հետապնդում մը, արեւմտեան աշխարհին մէջ կիրարկուած կամ փորձուած ձեւերուն նկատմամբ արթուն ու յանձնառու գիտակցութենէ մը մղուած, բան մը որ գրեթէ աննախընթաց է հայ գրականութեան ծիրէն ներս:

Յառաջաբանին անգլերէն տարբերակին մէջ (որ նոյն գաղափարները կը զօդէ իրարու, բայց որ հայերէն տարբերակին ուղղակի թարգմանութիւնը չէ՛) Զէյթլեան կը գրէ հետեւեալը (թարգմանութեան փորձ մը կ'առաջարկեմ). «Այս գրականութեան նիւթը սեւեռուն ներթափանցում մըն է արեւմտեան Սփիւռքի մէջ ապրող Հայերու գոյութենական եւ միջավայրային պայմաններուն եւ պայմանադրուածութիւններուն մէջ...: Գիրքին նպատակն է նաեւ հայերէն գրելու արարքին որակային յառաջխաղացումը եւ հայերէն գրելու նորարար մեթոտներու զարգացումը: Դիտաւորութիւնը արեւմտահայերէնը հարստացնել է եւ անոր ներարկել նոր ստեղծական ուժ մը: Հատորին մէջ պարունակուած գրութիւնները հայերէն արձակին ձեւային (formal) սահմանները կը հրեն, կը հրմշտկեն, նոր իմաստներ ազատագրելու (նոր իմաստներ, որոնք աւելի պիտի յարմարէին սփիւռքեան համածիրին) եւ հայկական նիւթերուն նկատմամբ նոր մօտեցումներ զարգացնելու համար: Հայ ենթակայականութեան նկատմամբ այս նոր մօտեցումներուն շնորհիւ՝ պիտի արագանայ սփիւռքեան բազմակի ենթակային ծնունդ տուող շարժումը» (էջ 4): Պայքարի՞ գրականութիւն մը ուրեմն: Որոշ չափով՝ այո՛: Կը կարդանք հոս, որ արեւմըտեան Սփիւռքը չէ գտած առ այսօր՝ իր լեզուն, կը շարունակէ ապրիլ ու ինք զինք մտածել հին կաղապարներու պահեստը օգտագործելով: Բայց կը կարդանք նաեւ որ չի բաւեր գաղափարները քննադատել, որպէսզի կաղապարները փոխուին, տեղի տան, նորին առջեւ զիջին: Նոր իմաստներ ազատագրելու համար, հարկաւոր է «արձակին ձեւային սահմանները» հրել, հրմշտել, խնդրականացնել: Սարաֆեանէն սկսեալ՝ Սփիւռքի կարեւոր գրողները ուրիշ բան չեն ըրած, բանաստեղծական մարզին մէջ առաւելաբար: Բայց ըրած են յաճախ անկազմակերպ ձեւով, կիրարկելով գաղափարաբանութեան դէմ աշխատանքը գրութենական գետնին վրայ, առանց մտածելու սակայն այդ աշխատանքը, այդ կիրառումը: 1969-ին, Գր. Պըլտեան կարեւոր էջեր գրած էր այդ մասին, որոնք ոչինչ կորսնցուցած են իրենց այժմէութենէն այսօր, քսանը չորս տարի ետք (1):

Գրեց՝
ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Ըսի որ Զէյթլեանէն առաջ արձակէն աւելի՝ բանաստեղծութեան մարզին մէջ է որ սահմաններու զանցումը փորձուած է: Զէյթլեան խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ նաեւ այդ զատորոշումը: Ահաւասիկ ինչ կը կարդանք այս մասին Յառաջաբանին մէջ. «Նոր Գրականութիւնը "գրական սեռերու խառնուրդ"ի հարցի առընչութեամբ չափազանց փորձառական է, կը հաւատայ խառնուրդին» (էջ 14): Այդ իմաստով՝ հատորը կարելիութիւններու ամբողջ շարք մը կը պարունակէ ու կը ներկայացնէ: Երբեմն՝ զուտ արձակ, օրինակ՝ գրքին գլուխը զետեղուած «Հողէառ» վերնագրուած կտորը, իր երկու զուգահեռ ու անջատ սիւնակներով: Երբեմն՝ անխառն բանաստեղծութիւն, ինչպէս «Վեց Քաղաք»ին պարագային, թէեւ այս մէկը կը ներկայանայ իբրեւ կարճ արձակներու շարք մը: Հասկնալի է որ այդ տեսակի տարբերութիւններ դադրին հոս ի զօրու ըլլալէ: «Վեց քաղաք»ին էջերը տպուած էին (կարծեմ՝ 1986-ին) Բագինի մէջ, խմբագիրին ներածական տողերով, չարամիտ ոգիով գրուած: Խորքին մէջ՝ դասական ոճով ներկայացող գործ մըն էր «Վեց Քաղաք»ը, բայց կենսախայտ, գրելով ըլլալո՛ւ ճիգ մը ցուցադրող, գրելուն մէջ փրկութիւն մը փնտռող, գրեթէ անսպասելի բան մը մեր հայ գրողներուն մօտ: Այդ գործին մէջէն է որ հանած էի առենօք Հրազդան Զէյթլեանին գրիչը: Կտոր մը կ'առնեմ «Դամասկոս» բաժինէն (էջ 44).

> Դամասկոս հարուածեց զիս հնաւուրց թարշամած տախտակներով մուշարրապիէներու (փեղկերով ծածկուած պատշգամբներ) կրկնակի կըրիտներով. մուշարրապիէներ՝ ընդլայնող տեսողութեան թաղանթը երբ ներսէն դուրս դիտես, ընդլայնող տեսողութիւնը յաւելեալ ծաւալով մը եւ արգիլող տեսողութիւնը (արգիլող թափանցկութիւնը) ... Հեռուն, մզկիթի պատէն անդին մամլուած մինարէներ, բռնկած Դամասկոսի տօթէն: Այս ծաւալին մէջ երկվայրկեան մը չգտայ բացուիլ մը դէպի վեր, այլ, հոն, երկինքը պարզապէս ըլլար հովանի մակերես մը՝ տուն մը կեանքիս եւ քու կեանքիդ:

Արձակին եւ զուտ բանաստեղծականին միջեւ կը յամենան շատ մը ուրիշ կտորներ, ոմանք շեշտակի՝ «փորձառական» բնոյթ ունեցող (կը թոյլատրեմ ես ինծի այդ բառին գործածութիւնը հոս, քանի որ հանդգանակը չի մերժեր փորձառականը. պէտք է սակայն խոստովանիլ որ ջլատեցնող բան մը ունի այդ որակումը): Օրինակ՝ Զէյթլեանի ամենավերջին գործերէն մէկը (ժամանակագրական կարգով), կը ներկայանայ երեք վերնագիրով միաժամանակ («Գէշ տեղեր, Խուժ կրակ, Ուրջն») իբրեւ եռասիւնակ արտադրութիւն մը, որուն կ'աւելնայ չորրորդ սիւնակ մըն ալ, «լուսանցքային գրաբեկորներ»ու սիւնակը (էջ 26), որոնց մասին հեղինակը կ'ըսէ թէ «անիմաստ» են (չակերտները՝ իմս), աւելցնելով փակագծի մէջ՝ «իմա՝ իմաստաւորելի»: Հոս դեռ՝ երեք գլխաւոր սիւնակներէն երկուքը պատմողական բնոյթ ունին, ու ընթեռնլի են շարունակաբար: Աւելցուքներու սիւնակը միայն (ուրիշ ի՞նչպէս կոչել գրաբեկորները) չի հպատակիր ընթերցումի քաղաքակիրթ օրէնքներուն («...բառամէջ խաժ ու ժախ խանփիլ խաւըրծիլ փախ ճեղքած ծեխայնկ...») (անդ), այլ ցոյց կու տայ կ'ենթադրեմ՝ գրողի մը «խոհանոցային» աշխատանքը, la fabrique de l'écriture, կամ գոնէ այդպէս կը ձեւացնէ:

Պէտք է ընդունիլ որ այս «անիմաստ / իմաստաւորելի» զոյգին կիրարկումը կամայական, չըսելու համար գաղափարաբանական երանգ մը ունի իր մէջ: Ամէն գրող իրաւունքն ունի իր գրութիւններուն բեմադրութիւնը իր ուզածին պէս կատարելու, տալով անոնց շրջագիծը կամ ոչ, հրամցնելով մէկ սիւնակ կամ բազմաթիւ սիւնակներ, կարդացողը հրաւիրելով գըծային կամ անցումային ընթերցումի, հնարելով (ինչո՞ւ չէ) ոչ թէ պարզ զուգահեռական կառոյց մը, այլ որեւէ ուրիշ ձեւաւորում, ոլորապտոյտ, շրջանակային, պտուտակաձեւ, կոտրտուած կամ խճանկարային, փայլարբեկորներու ցուցադրում: Իմաստագուրկ շրջագիծին երեւան հանելը բազմաթիւ կարելիութիւններէն մէկն է միայն: Բեմադրութիւն մըն է ի միջի այլոց: Ի՞նչ կը բեմադրէ: Անշուշտ գրուածին ետին՝ գրութիւնը: Թէ չվախնայի նորաբանութիւններէն, կ'ըսէի՝ «գրուածութի՛ւնը»: Եօթանասունական թուականներուն՝ այդ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԸՆԴԱՌԱՋՈՒՄ

Գրեց՝
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Դուռը

Ո՛չ արաբերէն, ոչ ալ հրէական ծայնաւորներն անդադար ինքզինք ականջիդ կարկառող երրայերէնն էր ան, այդ բարբառը՝ որ լսեր եմ Թաղին մէջ, սանդ սանդ, այն փողոցը որ կը բացուի դպրոցին դիմաց: Տունը՝ երկու սենեակ, խոհանոց մը, հանոցի չափ, բացուող բակին վրայ, ուր ծեր ձիթենի մը կը զառամի: Գլխուն ճերմակ լաչակ մը կը փաթթէ մայրը, Թաղին բոլոր ծերուկներուն նման, եւ օրն ի բուն կը զբաղի չորս տղոցը տանին գործերով. ճաշ, լուացք, արդուկ՝ որ փոխ կ՚առնէ դրացիներէն, հիւսք, յետոյ նորէն՝ ճաշ, լուացք, բամբասանք. իսկ տղաքը՝ հնակարկատ, կլայեկող վարպետ՝ որ կը շրջին փողոցէ փողոց, այդ վաղեմի արհեստին իբրեւ վերջին ժառանգորդները. դուռ-դրացիներուն հետ կը խօսին հայերէն կամ արաբերէն. սակայն տօն օրերուն կ՚երթան հեռաւոր թաղերու եկեղեցիները. անոնց հարսները կու գան ուրիշ տեղերէ, հարսանիքները կ՚ըլլան մերիններէն տարբեր ոճով ու ծէսով, կրօնքներուն մեր քահանան չէ մկրտողը. անոնց մեռելը կը տարուի դագաղը բաց՝ հայրն է, չաւարտող մահաքունէ մը վերջ, մաքրուած, սրբուած, ծաղիկներու բարձի մը վրայ յաւիտենութիւնը վաստակածի դիրքով. թափօրին առջեւէն եղերամայրեր՝ որ աւարտող աշխարհ մը կ՚ողբան, իսկ ետին՝ տապանը, որ կրողներ պարելով կ՚օրօրեն: Ուրիշ աշխարհ են անոնք: Թաղին մէջ կարծես դուրսն են: Մենք անոնց տունը չենք մտներ, անոնք չեն իջներ մեր հանդէսներուն, կ՚անգիտանան Թաղին թատրոնն ու վէճերը, Նոր տարուան օրացոյց չեն գներ, Խորհուրդ Մեծը չերգուիր անոնց սեմին: Անոնց հայերէնը ունի անսովոր գոյն մը, սովրուածի չորութիւնը, բայց գործիքի մը սահուն չէզոքութիւնը: Ո՞վ են, որ կը թուին այնքան մօտիկ:

Այն ատեն չէի գիտեր ո՞ւրկէ կու գային, ի՞նչ էր ինքնութիւնը, ոչ ալ կրնայի գուշակել մեր բարբառը գործածող ուրիշ ազգի մը գոյութիւնը, այնքան մեր լեզուն կը թուէր միայն մե՛րը, ցաւի, տխրութեան, ակումբի, ճառի, հայրենասիրութեան ու ստահակութեան միջին բարբառ մը, ուր Էրզրում, Արաբկիր, Կիլիկիա, Սիս ու Ատանա դրեր էին իրենց կնիքները: Տարբերութիւնները չենք ըզգար, կ՚անցնինք անոնցմէ: Տանիքէ տանիք կ՚անցնին հայերէնի ու թրքախառն գաւառաբարբառի ճիչերը եւ այդպէս մենք ալ կը շրջինք Թաղին բոլոր տանիքներէն, կ՚իջնենք դէպի վարի յարկերը տանող բաց ձգուած դռներէն. սանդուխներ կան, մթին ու խոնաւ անցքեր որ տուներուն անտեսանելի մասերը կը փորեն, կը բացուին բաղնիքի վերին լուսամուտներուն վրայ, կամ խոհանոցի պահեստներուն. ձեղուններէն կը կախուին չորցուած սմբուկի, պղպեղի կամ պամիայի շարեր, գետինը՝ խթայի, տաքտեղի, վարունգի թուրշիներ: Յետոյ՝ աւելի վարերը, կիները՝ իրենց մտերմութեան պահերուն: Ամէն ինչ կը թուի բաց, փոխադարձ ու հաղորդակից, թէեւ նման վար խուժումի մը ընթացքին անակնկալի եկած Մարիճան կը ճչայ վախէն, սպառնալով «կտրտել» մեր ոտքերը:

Այդ ոտնձգութիւններէն մէկուն առթիւ է, որ կը լսէի, օր մը, առաջին անգամ տանիքը փռուած սպիտակ սաւաններու ետին, անծանօթ բարբառը, որ, հրաշքի մը պէս որ մէկէն կը դառնայ պատճառաբանուած իրողութիւն, եղաւ յետոյ պատմութեան ասորերէնը: Անակընկալը թերեւս, ճերմակ սաւանն ու ամրան տաքը կը բացատրեն դուցէ ըզգայնութիւնը տեսակ մը անորոշելի միջոցի, ինչպէս երբ կը թափանցես դատարկ յարկաբաժնէ մը ուր ապրեր ես տարիներով եւ որ յաճախ կը յայտնուի երազներուդ մէջ տեսակ մը կորիզային, անխուսելի վայրի մը պէս. ամէն ինչ քեզ կը յուշէ, բայց դուն կը թուիս դուրսը կամ կը կարծես մտնել դուն քու մէջ օտար մարմինի մը պէս: Խօսակցութիւնը ընդհատուեցաւ յանկարծ: Տեսայ Հաճի Խանումին կռնծած ձեռքը, իր կարմիր ոսկի ապարանջանով՝ որ սաւանը անդին նետել կը փորձէր: Խօյս տուի:

Բայց մնաց ականջիս անոր մտերմութենէն ու ինքնութենէն խլուած բարբառին ձայնը: Կար անիկա ուրեմն՝ կը խօսուէր տակաւին, այն ատեն կենդանի, ասորերէնը:

Ի՞նչ է լեզու մը, որուն վերջին խօսողները՝ Տիյարպէքիրի, Եդեսիոյ, Միջագետքի գիւղերէն աքսորուած՝ մինչեւ Պէյրութ եւ աւելի հեռուները, անկարող են զայն կրելու. ի՞նչ է ան որ յանկարծ կը դադրի աշխարհին ըլլալէ, երկիր ու իրեր կոչելէ, բաշխելէ սէրեր ու հիացումներ, կը դառնայ առանձին եւ ա՛յնքան մտերիմ՝ որ կը դրկուի ներքին տարածութենէն ու շունչէն, լռութեան այն որակէն որ կը հեւայ ամէն մտածումի երկայնքին. ատեն մը կը շարունակէ ապրիլ մարդոց մէջ տեսակ մը մեղսաւոր արենակցութեամբ, կը յայտնակերպուի անոնց երազներուն մէջ, կը խօսի կտոր-կտոր, կը կակազէ, կը վերածուի բառի կամ նոր բարբառ մը դունաւորող կշռոյթի, շեշտի ու գոյնի. յետոյ կը մտնէ մահաքունի մէջ: Վերջացող եւ այլեւս ինքզինք չստեղծող լեզու մը, որ եթէ լսեմ իսկ հիմա թերեւս երբեք չճանչնամ. երբեմն կը թուի թէ, տեղ մը մէջս կը խլրտայ ու կը պահպանեմ զայն իր կորսուած յիշատակին անմոռանալի եւ անթարգմանելի շեշտով: Չեմ իսկ պահպաներ, որովհետեւ զուրկ եմ անոր իմաստատարումէն:

Հաւանաբար ունիմ նայուածքը անոնց որոնք մեթրոյի խճողուած մայթին վրայ մեր բարբառը կը լսեն մեր բերնէն եւ կը զարմանան. դեռ կա՛նք եղեր:

Թարգմանութիւն

Պատարագ ու ծիսակատարութիւն՝ ժամանակակից լեզուով՝ թերեւս կարելի են. չեմ կրնար ատիկա երեւակայել, թէեւ լատին եկեղեցիները տեղական բարբառներ կը կիրարկեն արդէն ամէնուրեք: Վարժութեա՞ն խնդիր, թէ նորին հանդէպ ընդդիմութի՞ւն, կամ ալ ծէսի ու սուրբ բաներու անվաւեր միացո՞ւմ: Խորհուրդը ունի թերեւս հոգեբանական հող, արդեօ՞ք սակայն միայն հոգեբանական էակներ ենք, երբ գիտենք որ խորհուրդը կար հոգեբանութենէն առաջ: Կը կարծենք յաճախ, որ ծէսին մէջ ի գործ դրուած լեզուն չի մասնակցիր արարողութեան, ինչպէս գոյն ու բոյր ու խունկ, ոսկի ու ձայն ու կշռոյթ կ՚առաջնորդեն սրբազան շարժումը դէպի զոհագործում: Ծէսը կը կրնէ, կ՚ըսէ վերստին ո՛չ յիշատակը առաջին զոհագործման, այլ անյիշելին որ կայ ժամանակներէն առաջ եւ որուն կը յուսանք հասնիլ ժամանակներէն վերջ: Բառը՝ ձայն, իմաստ, պատկեր, շարահիւսութիւնը՝ յօդ ու կապ, հասկնալիութիւնը՝ ոչինչ կ՚աւելցնեն, քանի որ արարքին իմաստը սահմանուած ենք գիտնալ: Ծէսին մէջ լեզուն արարք է, ինչպէս մարմինը՝ շարժում: Անհասկնալի դրաբար մը, յունարէն մը, ասորերէն մը այդ շարժումն են, ուր խորհուրդը, հեռաւորուած, կը մնայ:

Օր մը, յունական գիւղի մը մէջ, կիրակմուտքի արարողութեան, Phôs hylarion-ի Լոյս Զուարթի յունարէն եղանակը գիս տարաւ երկնաւ եկեղեցին, ուր երկու տղաք եւ քահանան, գրեթէ բոլորովին դատարկ սրահին մէջ կը կատարէին արարողութիւնը. փոխ, կցուրդ, մեղեդի կ՚երգուէին այդ մանուկ, անփորձ ու թարմ ձայներէն, մինչ քահանային թաւ սաղմոսաձայնը՝ պատկերակալի մթնած չքեղանքին ետեւէն՝ կը վարէր մարդկային յոգնած ու պարտասած ու հոգերով բեռնաւոր հոգին դէպի Կիրակիի ու ծննդեան առաջին հանդիստը: Լոյսի, գոյնի յուշիկ փախչո՜ղ տօն մը չկար, գրեթէ նախնական այդ կառոյցին մէջ. միայն ծէսին հանդիսաւորումը՝ որ ո՛չ բացարձակ, ոչ ալ բոլորովին առօրեայ ու սովորական պահի մը մէջ կը կերպարանաւորուէր ինծի համար անհասկնալի բիւզանդական յունարէնով մը: Կը պատկերացնէ՞ր արդեօք վեցօրեայ արարչութիւն մը, որ տիեզերքի հեռուներուն մէջ ընդարձակ այլափոխման մը եւ աճման մը օրէնքով, լոյսի, նիւթի, հողի, տերեւի, թռչուններու, փետուններուն ղնացք մը կը պարածածանէր եւ իր աւարտը կը գտնէր հոս, իմ ականջիս: Արարողութեան ծայրագոյն ոճաւորումը, կանոնաւոր, անյեղլի, անշեղ ընթացքը, շարժումներուն պարզ ու տիրապետուած, որովհետեւ անդադար կրկնուած կարգը հասկնալի էին իրենք իրենց մէջ, առանց բառի եւ նախադասութեան իմացումին: Մանուկ՝ երբոր Աւագ շաբթու արարողութիւններուն կանոնները կ՚երգէինք, երբ «Պարգեւատուն ամենեցուն»ը կը փառաւորուէր համօրէն, եւ սեւ վարագոյրին ետեւէն ծանօթ ձայն մը, երգէն, պահէն, խռովքէն այլափոխուած, այլացած պէտք էր ըսել, կը տարածէր խաւարմամբ անդայտացած միջոցը, կ՚ողբար տիեզերական լացով կորուստ մը, ոչինչ կը հասկնայի բառերէն, ահաւորաքանչ ու անիմանալի խորհուրդը թելադրող շարականներէն, Բանին մի բնութեամբ մարմնաւորութենէն՝ անոր մինչեւ դժոխք մուտքէն, բայց գիտէի այդ արիւնոտ եւ անմոռանալի եւ մարդկային դէպքը: Մեր տեղը, ուր ենք, նոյնիսկ երբ կ՚անգիտանանք:

խականը անսովորն է մերթ եւ մերթ սովորականին հիմունքը, որ կը մոռնանք, թերեւս որպէսզի ապրինք միմիայն ու զերծինք անոր կրակներէն,

Տարիներ վերջ երբ կը կարդամ այդ շարականները, ընթերցուածներն ու փոխասացութիւնները, կը թուի, որ երկնային ու տիեզերական ծէսը ո՛չ միայն կը պակսի, այլեւ մա՛նաւանդ խորհուրդը կը վերծի հասողութենէս, որքան ջանամ տարրալուծել, յօդաւորել եւ ըմբռնել լեզուն, որ կը դառնայ անբովանդակ ու աւելորդ: Խորհուրդը անհասկնալի լեզուին մէջ չէ, հարկաւ, ոչ ալ հասկնալիին՝ որ զայն իբրեւ թէ կը դարձնէ աւելի մեզամօտ: Նուիրականացուած, կարգաւորուած, մեզմէ առյաւէտ անջատուած, չխօսուող եւ ուրեմն՝ լեզու ըլլալէ դադրած բարբառ մը իր սրբացմամբ իսկ կ՚ըսէ առեղծուածը: Թարգմանուած՝ ծէսերը կը յօրինեն մարդկային պատրանք մը որ խորհուրդը կը դնէ մեր տրամադրութեան տակ, անմի՛ջապէս որ լեզուի պատնէշը իյնայ, կամ կարծենք՝ ինկաւ: Կուրք է պատրանքը որ էական ու անհրաժեշտ հեռաւորութիւն մը կը ջնջէ: Դժուարաւ կ՚ուզեմ երեւակայել, թէեւ պէտք է երեւակայեմ եւ արդէն ուրիշ բան չեմ կրնար ընել քան երեւակայել խորհուրդը, որ կը թուի երբեմն այնքան մատչելի եւ երբեմն ալ ա՛յնքան գաղտօրէն ներհիւսուած՝ մտածման չըրջերեսին:

Ա՛ն որ չի յուսար անյուսալին եւ անսպասելին չի սպասեր, կրնա՞յ բացուիլ զինք ողողող ու այլացնող թարգմանութեան:

Ջուրերու վերադարձը

Կ՚ուզէի տեսնել:

Տարտամ ու խորունկ կարկաչ մըն էր ան մեր քայլերուն հետ, հեռուէն, բայց մօտիկ ու տեւական թրթռացող խոխոջում մը. մեր անցքին աղմուկէն կ՚ընդհատուէր, կը տիրէր անոր ինչպէս որ կ՚իշխէր դիմացի ապառաժուտ բլուրին. աշունը բռնկեցուցեր էր իր կարմիր, նարնջագոյն, դեղին գոյներով պտերներն ու լեռնային թուփերը, որոնց մէջ երկինքը կը դնէր իր կապոյտը, եւ այն շաւիղը որ ակօսուկներու, աւազիններու քովերէն կը տանէր մեզ դէպի թափանցող, գրաւող, ինքնացող մեծ շառաչիւնը: Շրջադարձին՝ երբ կը սպասէի գեղջուկ աղբիւրի մը յամառօրէն գլգլան ցայտքին, ջուրի այն մանրիկ ելքին՝ որ օր մը գացեր էինք ողջունելու Գանձասարի ճամբուն վրայ, հոն, շաւիղի նեղութեան մէջ կա՛ր յանկարծ սպիտակութիւն մը սրընթաց ու զով. փրփուրի, բիւրեղի, փշուրներու օդառկախ դիմեցում մը՝ ուր ցերեկուան լոյսը կը դրուէր, կը մաղուէր, անօսրութենէն կը դառնար շօշափելի, եւ աւելի անդին, ուր անդին չկար, ժայթք մը, բխում մը կարծես ի հորէ, այնքա՜ն հեռուներէն որ կը թուէր աներեւակայելի ու աներեւոյթ, նախքան բխման դառնալը երփնաճաճանչ ու բազմածալ վարագոյր, անոր վերածուիլը ջուրի:

Արդարեւ՝ ջուր մը չէր, որ կը վիժէր ճառագայթի եւ անկման մէջ կայուն գոյութեամբ, այլ ընծայութիւն մըն էր սիրտն ի վար, քերթուած մը,. ոչ, ո՛չ քերթուած մը, շատ դիւրին պիտի ըլլար տեսարանին այլափոխումը պատկերին մէջ մեր աչքին. արագ պահն էր երբ աշխարհը կը յայտնակերպուի իբրեւ նշան ու կոչ ու սպասում բացադրչման, մինչ կորսուած են բառերը, ջուրը կը կերտուի եւ կը կայկայի իբրեւ քայքայում: Շաւիղի ծայրագոյն կէտին, վարը, մենք էինք, քանի մը մարդ, կ՚ընդունէինք այս վազքը, այս ոստումը, բեկումը մէկէն, այս վէժքը, ապառաժի հեռաւոր կորուածքէն դէպի մեր ոտքերուն տակ ճմլուած խիճերն ու ցեխը. ափ մը աղտոտ ջուր՝ վրան՝ մեր սասանող ստուերները: Շառաչին մէջ մունջ էինք, կարծես ըլլայինք տիեզերական մրմունջի մը կեդրոնին, մեզմէ դուրս, մեզ տարալուծող իր ձայնին մէջ, իր զուտ ժայթքի մը ապաճայնութեան: Կ՚ապրէինք կոր հնչումի, թրթռացման ու կշռոյթի միջոցը ան՝ մեր շուրջն էր, մինչ խորտուբորտ գետինը կը թուէր ճողփացող, երերող լաստ՝ որ կ՚ընթանար, կը զարնուէր ալիքի, կը յաւերժանար հեղեղէն: Թերեւս էինք սկսող, արարուող եւ դեռ իմաստէն առջին արձակուող կայութեան մը գլխապտոյտին: Անյատակ ու անկիր անդունդէ մը երկիրը կ՚երկնուէր կոր այնտեղ, հաստատագերծ: Կարելի էր ամփոփել ձեւերը այս կերտումին, սակայն անոր գոյութիւնը կը մնար մերժուած. յայտնակերպումը կար մի՛այն որպէսզի աւելի խորհրդաւորապէս քօղարկուէր, յայտնակերպումը քօղակերպում մըն էր նոյն ատեն:

Թերեւս շատ մտերիմ եւ նոյն ատեն բացարձակօրէն արտաքին եղելութիւն մըն էր որմէ աչքը չէր կրնար հեռանալ, եւ չէր յաջողեր ալ պարփակել իր մէջ: Նշանակութիւնն է տեսողութեան սահմանը, որ կը դնենք, որպէսզի մեր սկզբնական ու անսփիւռ ապշանքը, սրբազան ահն ու տարփանքը որ կը կոչուի պակուցում, հերքենք, եւ մեզ ամէն կողմէն դըրաւող, յորդեցնող արարման մէջ գըտնենք խարիսխ ու կեցութեան ապաստան:

Մէկը, կային, ո՞վ, մեզմէ մէկը խօսեցաւ այնքան բարձրերէն եկող շնորհքի մասին, մկրտութեան՝ որ մեզ քարէն հաներ էր մինչեւ ջուրին մէջ թեւածող, փափացող հոգիի մը այցելութիւնը: Միւսը կը հաշուէր փլչող հեղուկին խորանարդները մէկ երկվայրկեանի մէջ, ելեկտրական ցանցեր կը նետէր ու կ՚ուռեցնէր դաշտերն ու հանդերը այս անջրդի հողին: Ուրիշ մը էստեղ մի լաւ ճաշարան կը սարքէր, հէնց էստեղ փրփուրներու խոնաւութեան մօտիկ, եւ մարդիկ կը գան, կ՚ապրեն էլի: Մէկը դեգերեցաւ, շեղեցաւ յանկարծ, շրթունքները խածնելէն, դէպի հոսումն, յարատեւօրէն հոսուն աղբերակը կնոջ վայելքին –այրերուն տեւական յաճախանքն ու երազը նոյն ատեն–, իսկ բոլորէն մարդկայի՛նը բանաստեղծը հոս գտաւ յորդահոսան, անսպառ աղբիւրը իր բաղդատութիւններուն: Բայց խռովքին մէջ ուր էինք, ըստոյգ անձկութիւն մը կար, յարատեւ, խառն եւ անորոշելի վախ մը՝ ո՛չ բնութեան վեհութենէն, ինչպէս կ՚ըսէր բանաստեղծը, այլ տիեզերքի այս նեղ անկիւնին վրայ ըլլալէն, փակուղիէն, հոս վայր մը ստեղծելու փորձութենէն: Պէտք էր ազատագրէինք անստոյգը, ձեւաւորէինք զայն նորէն: Հեշտ էր ըսել որ ժայռի յաւերժօրէն բաց աչքին վրայ, ջուրերը արցունք էին երկար, անընդհատ, իսկ եթէ ընդհատուէին, մէկէն կը դառնար ամբողջական լռութիւն. այսպէս կարելի էր մտածել, պատկերել, բերել ամէն ինչ իմաստի չափին:

Չեմ պատմեր վերադարձը, որ տեղի չունեցաւ. հոս է: Կը ձգեմ որ ջրվէժը դառնայ ինքզինք: Կ՚ուզեմ պահել այս պահը խուսափուկ ո՛չ անմոռաց այլ իբրեւ դէմէս եկող ու բարձրադիր տեղատուութիւն որուն վայրն էի եւ ընդունարանը: Այն որ ջուր ու կրակ՝ կու գայ, կ՚աշխարհուի, կը սպասէ, սկզբնական վայրենութեան մը նման որ մեր ձեռքերը կը ժխտեն մարդկային կայքերու կառուցմամբ. բայց անիկա յարատեւօրէն կը դիմագրէ մեզի, կու տայ իր շքեղութիւնը մթին, այնքա՛ն մթին իր սպառիչ պայծառութեամբ, որ բիբերս ցաւին, երբ աչքերս կը փակեմ:

□

ԵՍ՝ ԳՐԻԳՈՐ ԿՐՕՆԱՒՈՐ ՔԱՀԱՆԱՅ,
MOI, GREGOIRE, religieux prêtre...

A l'aube du 2ème millénaire de notre ère, un poète de génie qui, de son vivant, était déjà considéré comme un saint, a écrit un livre. Un livre où l'on sent le souffle ardent des Prophètes de la Bible, les cris de détresse ou de jubilation des Psaumes et la poésie bondissante du Cantique des Cantiques.

Mais Grégoire de Narek ne connaît pas le désespoir de Job car il sait qu'il est sauvé, que Dieu l'aime et qu'il ressuscitera à la fin des Temps. Une joyeuse espérance le soutient dans sa vie de chrétien semée d'embûches. Même s'il vit les tourments de l'homme qui, face à Dieu, se sent écrasé par sa finitude pécheresse, il ne se décourage pas, il persévère dans un cheminement de foi, plein d'humilité et de contrition, vers un but qu'il pressent, certes, mais dont il n'est, peut-être pas, pleinement conscient au départ.

Le livre que Grégoire a écrit en son couvent de Narek situé au sud du lac de Van, et qui fut achevé en l'an 1002, est le premier grand ouvrage de la littérature arménienne; il comporte 95 chapitres et compte 500 à 600 pages selon les éditions. Il est intitulé : *Մատեան Ողբերգութեան*. Dans le 9ème chapitre, Grégoire énonce son intention d'écrire un «Livre de Prières et de Lamentations», c'est pourquoi on lui donne aussi le titre de «Livre de Chants de Lamentations».

La traduction française complète qui en a été faite par le Père I. Kéchichian, s. j., et éditée en 1961 dans la collection «Source Chrétiennes», Cerf, Paris, porte le titre : «Le Livre de Prières».

Dans l'étude très approfondie que K. Beledian en fait dans son essai : «*Գրիգոր Նարեկացի լեզուի սահմաններուն մէջ*» (Grigor Naregatsi dans les limites du langage), Venise-St Lazare 1985, l'auteur écrit : «L'analyse des modalités de l'écriture et des faits textuels dégagent ainsi une conception fondamentalement tragique du monde, de l'existence et du langage. Cette conception forme le soubassement du Matean Oghbergout'ean, que l'on peut désormais traduire par "Le Livre Tragique"».

Nous garderons le titre : «Le Livre de Prières» puisque le livre, en France, est surtout lu et connu dans la traduction du Père Kéchichian; les citations de cet article proviennent de cette traduction qui, hélas, ne peut rendre la richesse du texte arménien.

G. de Narek écrit dans le silence et la solitude d'une cellule de moine; là, il scrute l'infini avec acharnement et dans la souffrance : «et moi qui sème mes paroles en pleurant» (2,2).

Car comment oser parler à Dieu ? Dire Dieu ?

Narek accumule les mots. En vain, le vocable humain est limité, les lettres qui le composent sont incapables de donner à lire Dieu —Dieu qui, d'ailleurs ne peut être dit, ne peut être écrit—. Il accumule les images, les pensées, les concepts qui ont cours dans le champ culture du christianisme de l'époque. C'est pourquoi le vocabulaire, les images dont il se sert, proviennent en grande partie de l'Ancien Testament.

L'ensemble de l'Ancien Testament a été pensé, écrit en hébreu. Dieu a choisi son peuple dans le monde sémitique. Tous les Apôtres sont des Juifs. Le christianisme se situe dans le droit fil de la pensée sémitique qui véhiculait depuis des siècles la Parole de Dieu. Il s'est aussi propagé dans un climat hellénistique, en langue grecque, le Nouveau Testament a été écrit en grec. La foi chrétienne s'est servie de deux courants de pensée qui reflètent deux mondes.

Dans la religion de ces deux mondes (hébraïque et grec) comme dans beaucoup d'autres religions, les fidèles pratiquaient, en priorité, des rites nommés sacrifices, afin de montrer leur déférence vis à vis de la divinité et s'attirer sa bienveillance (1).

Il n'est pas facile, à notre époque, de saisir la pensée qui présidait à ces pratiques.

Si l'on part d'une définition simple, on peut dire que le sacrifice est toute offrande animale ou végétale, qui est détruite, en tout ou en partie, sur l'autel, en hommage à la divinité.

Dans une pensée plus élaborée, le sacrifice est un rite où l'on se sépare d'une réalité à laquelle on tient: quelque chose, un animal, soi-même, pour exprimer la différence entre Dieu et l'homme, étant entendu que la différence permet la communion, car le sacrifice dit la recherche d'une communion, d'une union à Dieu.

Il y a trois types de sacrifices :

1° — L'holocauste est la forme la plus ancienne, c'est le sacrifice total: la victime, un mâle sans défaut du gros ou petit bétail, est brûlée entièrement sur l'autel.

2° — Le sacrifice de communion dont le rituel est décrit aux chapitres 3 et 7 du Lévitique (Lv) (3ème livre de l'A.T.): la victime, animal mâle ou femelle, offerte à Dieu, est partagée entre Dieu, le prêtre et l'offrant. Une partie est brûlée sur l'autel pour Dieu, ce sont la graisse et le sang qui appartiennent à Yahvé seul :

«Toute la graisse appartient à Yahvé... Vous ne mangerez ni graisse, ni sang» (Lv 3, 16-17 et 7, 23-30). La poitrine et la cuisse droite reviennent aux prêtres. L'offrant reçoit le reste des chairs qu'il mange avec sa famille.

Les rituels distinguent plusieurs sortes de sacrifices de communion : le sacrifice de louange offert à l'occasion d'une solemnité, le sacrifice spontané offert par dévotion, le sacrifice votif auquel l'offrant s'est obligé par un vœu et le sacrifice de consécration (2).

3° — Le sacrifice pour le péché.

Toute la graisse est brûlée sur l'autel. Le sang de la victime est projeté sur le voile du Temple et sur les assistants (Lv 4, 1-5, 13; 6, 7-23). Le sang joue un rôle de premier plan dans le rituel des sacrifices et des alliances car il était considéré comme le siège du principe vital, d'où sa valeur expiatoire.

D'autres rites accompagnent ces sacrifices : des offrandes végétales, des pains d'oblation, les offrandes d'encens (3).

Le langage sacrificiel

La foi chrétienne qui, ainsi que nous l'avons écrit préécédemment, est née dans le monde hébraïque de l'A.T., a hérité de ses concepts, de son langage religieux. C'est ainsi qu'elle a dû utiliser un langage sacrificiel, Jésus, lui-même, l'a fait, les apôtres, St Paul les Pères de l'Eglise l'ont fait (4).

Narek le fait dès les premiers mots du «Livre de Prières» :

La voix de mes soupirs
le gémissement de mon cœur,
le cri de mes lamentations,
vers Toi je les élève en offrande,
ô Toi qui vois les secrets.

Je Te présente le sacrifice des désirs
brûlants
de mon esprit agité,
et le plaçant sur le feu de mon âme
désolée et ardente,
par l'encensoir de ma volonté
je Te l'envoie.

Mais regarde-le, accepte-le en odeur
de suavité,

ô Compatissant,
plus que le sacrifice d'holocauste,
offert dans une fumée épaisse,
Reçois la composition de mes brefs discours
comme agréable,
et non comme digne de colère.

Des profondeurs de ma chambre secrète,
qui recèle pensées et sentiments,
que sorte et monte aussitôt vers Toi
mon oblation volontaire, moi qui suis
une victime pensante :
qu'elle brûle en holocauste
par la vertu de la graisse
dont je suis engraissé (1,1).

Ձա՛յն հառաչանաց հեծութեան ողբոց
սրտից աղաղակի
Քեզ վերընծայեմ, տեսողդ գաղտնեաց,
Եւ մատուցեալ եդեալ ի հուր
թախծութեան անձին տոչորման
Ձպտուղ ըղձից ճենճերոյ սասանեալ
մտացս՝
Բուրվառաւ կամացս առաքել առ քեզ:
Այլ հոտոտեցի՛ս, հայեցի՛ս, գթած,
Քան ի պատարագն բոլորապտուղ,
Մատուցեալ ծխոյն քարդութեան:
Ընկա՛լ զսակաւամասնեայ յաւդուածս
բանից՝
Քեզ ի հաճութիւն եւ մի՛ ի բարկութիւն:
Ելցէ՛ ի խորոց աստի զգայութեանց
խորհրդակիր սենեկիս՝
Վաղվաղակի ժամանել առ քեզ՝
կամաւորական նուէր բանական զոհիս,
Ողջակիզեալ զաւրութեամբ ճարպոյ,
Որ յիսն է պարարտութիւն (5):

Toutefois la victime dont il est question ici quand Narek évoque un sacrifice d'holocauste dont la graisse brûle dans une fumée épaisse —la victime immolée dont il parle tout au long du «Livre de Prières— n'est ni un taureau, ni un mouton comme dans les rites de l'A.T.

La victime, c'est Grégoire lui-même offert en sacrifice expiatoire afin d'apaiser la colère de Deu et suspendre le châtiment : c'est le sacrifice pour le péché.

Le péché de l'homme qui est une transgression de la loi divine est une offense faite à Dieu et elle demande réparation. Le pardon de Dieu est obtenu par la contrition du cœur, mais il est normal que ce sentiment intérieur s'exprime et soit rendu efficace par des rites de pénitence : le sacrifice pour le péché dans l'A.T., le sacrement de réconciliation dans la Nouvelle Alliance.

par
Saténig GOSTANIAN

Narek est effrayé par l'étendue et la noirceur de ses péchés, et exprime cet effroi en des images éloquentes, poétiques, quelque peu hyperboliques !

Si, en effet, le contenu d'une mer
je le changeais en encre,
et si je recouvrais de papier
toute l'étendue de champs immenses,
et si je taillais en plumes
les roseaux de mille cannaies touffues,
je ne pourrais pas encore consigner
par écrit
même une faible partie de mes iniquités
accumulées !

Bien plus, si pour évaluer mes péchés
à leur juste poids
je mettais sur le plateau de la balance
les Cèdres du Liban liés en un faisceau
unique,

ou bien le Mont Ararat
dans toute sa hauteur,
ils seraient impuissants à maintenir
l'équilibre ! (9,1)

Զի եթէ զլին մի ծովուց ի յորակութիւն
դեղոյ յեղյեղեղից,
Եւ զդաշտս ասպարիսաւք բազմաւք
սահմանեալ՝
ի տարածումն լայնութեան քարտենի
չափեցից,
Եւ զպուրակս յոգունց անտառաց շամբից
եղեգանց
ի հատուածս գոյութեան գրչաց
կազմեցից,
Եւ ո՛չ զթիւ մի ի բարդելոցն
անաւրէնութեանց
Զաւրեցից ընդ գրով սահմանի գրաւել·
Նա զի թէ զմայրս Լիբանանու ի մի լուծ
կշռոց զաւդեցից,
Եւ կամ զլեառն Արարատեան
ի կէտ ամբարձման նժարի միոյ
Արդարութեան միջնորդ կացուցից,
Ո՛չ հաւասարէ այնր հարթութեան
համազուգակցել:

Narek ne se complaît pas dans une autoflagellation, il parle au nom de tout chrétien.

Des sacrifices spirituels

Par un constant vocabulaire ritualiste, Grégoire couvre comme de pudeur son cheminement spirituel. Le rite périmé de l'A.T. est, pour lui, la métaphore de ce qui se déroule en tout chrétien, l'obéissance et l'humilité, la confiance et le renoncement. Les sacrifices qu'il évoque, ne sont plus des rites; ce sont des attitudes spirituelles.

En effet, le temps des sacrifices d'animaux est révolu. Le Christ est allé jusqu'au don de sa vie pour que s'accomplisse entre Dieu et l'humanité une communion véritable. Ce n'est plus un agneau de substitution qui meurt pour réaliser un rite salutaire. Le sang versé par Jésus mourant sur la croix est celui d'un homme et cet homme est Dieu. Ce sacrifice est unique, il est immense car fondé sur l'amour, c'est le sacrifice parfait, il remplace tous les autres sacrifices, il dépasse ceux du passé, il rend inutile que l'on en fasse d'autres à l'avenir. Par son propre sang, Jésus a obtenu notre libération définitive.

Est-ce à dire que le croyant est sauvé définitivement et sans effort de sa part ? Il lui est demandé, à son tour, de suivre l'exemple de son Seigneur, non pas en mourant sur la croix (certains l'ont fait), mais en faisant à Dieu l'offrande de son existence : «sa personne et sa vie en sacrifice saint, c'est là pour lui l'adoration véritable» écrit St Paul dans l'Epître aux Romains (12,1). C'est un «sacrifice» fait librement, volontairement, par amour pour Dieu.

C'est dans cet esprit que Narek offre à Dieu une vie de prière. La prière est don de soi, car, alors, on offre à Dieu son temps, sa volonté; on s'arrête d'agir, de penser pour Lui remettre son corps inactif et le tourbillon de ses pensées, on fait le vide en soi pour accueillir le Tout-Autre.

Ses prières, qu'elles soient «actions de grâce», «chants incessants» ou «supplications» lui viennent du fond de son cœur, ce sont : «*Ի խորոց սրտից խօսք ընդ Աստուծոյ*» (6). Car «ce que dit la bouche, c'est ce qui déborde du cœur» dit St Luc (6,45). Le cœur est le symbole de l'orientation profonde de tout l'être. On ne parle pas à Dieu du bout des lèvres, mais de son être le plus profond et inspiré par l'Esprit —l'Esprit-Saint qui vient à notre aide, car, sans Lui, nous serions incapables de prier—.

G. de Narek offre à Dieu ses paroles qui, liées toutes ensemble, avec l'art du grand poète qu'il est, composent le Livre: «Reçois donc, à présent, la composition de ces discours pleins de gémissements et de componction;
accepte en odeur de suavité l'offrande de ce sacrifice non sanglant (*անարիւն զոհ*) ô Roi du Ciel» (88,2).

Toute cette symbolique du sacrifice qui se déploie dans le livre, certainement aussi dans le vécu de Narek, culmine lors du Sacrifice Suprême où «est immolé l'Agneau céleste» (33,3). Le Saint Sacrifice de la messe est exalté en ces termes :
Պատարագ անմահ, սպանդ անվախճան,
Նուէր մաքրութեան, ողջակէզ անծախ,
բաժակ անսպառ:

«Sacrifice immortel, immolation sans fin,
Oblation immaculée. holocauste
impérissable, coupe inépuisable» (34,10).

C'est alors durant la Divine Liturgie, que Grégoire vit une union intense avec le Christ en recevant Son Corps et Son Sang, «la nourriture salvatrice de sa Communion vivifiante» (32,3).

Ainsi, la relation de G. de Narek avec Dieu comme celle du Christ avec les hommes est pensée en termes de dons, de sacrifice.

La métaphore biblique du sacrifice s'est déroulée tout au long du Livre, dès le 1er chapitre. Elle sera aussi présente dans le Mémorial qui termine l'œuvre.

Le Mémorial

Le mot évoque un relevé officiel.

Il peut aussi évoquer le mémorial des sacrifices, c'est-à-dire la part des offrandes brûlées sur l'autel «en parfum d'apaisement» (Lv 2,2). Le livre tout entier étant déjà offert à Dieu, le mémorial qui le termine, devient le mémorial de sacrifice brûlé en «odeur de suavité» (88.2). Tout est consumé, Narek a terminé son œuvre et peut-être sa vie, car il a atteint

●►

l'âge de la vieillesse» (87,3), l'âge où l'ultime issue est la mort et le retour à Dieu.

Dans l'un des livres plus tardifs de la Bible, celui de Tobie, Raphaël présente à Dieu le «mémoire» des prières et des bonnes œuvres de Tobie (Tb 12,12). De même, l'Ange du centurion Corneille lui dira que ses prières et aumônes «sont montées en mémorial» devant Dieu (Actes 10,4).

Ainsi, le mot mémorial éveille deux résonances profondes : le sacrifice et la prière, en parfaite harmonie avec le contenu du livre.

Le texte original du mémorial apporte une précision supplémentaire sur le but poursuivi par l'auteur.

Dans le langage courant, un mémorial est un écrit où sont consignés les éléments dont on veut se souvenir. En effet, celui de Narek situe le livre dans l'espace et le temps et indique le nom de l'auteur et celui de son proche collaborateur, son frère Jean.

Grégoire y décrit aussi la genèse de son livre :

«J'en ai posé les fondements,
je l'ai construit,
je l'ai ordonné, je l'ai dressé,
je l'ai exposé»;

l'un de ces verbes décrivant une action est : արձանացուցի qui signifie : ériger, et dans lequel on retrouve le mot արձան qui signifie : statue, stèle, pierre.

Le livre terminé se dresse telle une stèle !

Dans quel but ?

Pour le comprendre, il nous faut à nouveau retourner dans l'A.T., au temps des sacrifices et des premières alliances avec Dieu. Les alliances conclues par Dieu avec Moïse, au Sinaï (Exode 19 et 24), et avec Josué (Jos 24) suivent un rituel précis dont voici le déroulement : convocation du peuple, présentation ou proclamation de Dieu, rappel de l'histoire, don de la Loi, adhésion du peuple. Le rite de clôture comporte un dépôt de texte, des holocaustes et des sacrifices de communion, une aspersion de l'autel et du peuple avec le sang des sacrifices, puis l'érection d'une stèle ou d'une pierre :

Josué prit une grosse pierre et la dressa... Il dit alors à tout le peuple : "Voici, cette pierre sera un témoin contre nous parce qu'elle a entendu toutes les paroles que Yahvé nous a adressées, elle sera un témoin contre vous pour vous empêcher de renier votre Dieu"» (Jos 24,27).

Ainsi, tout en respectant les prescriptions de l'Ancienne Alliance et de la Nouvelle Alliance, G. de Narek a conclu une alliance personnelle avec Dieu, en toute humilité et, en même temps, avec fierté !

Au jour tant redouté du Jugement Dernier, le Livre témoignera en faveur de Narek.

Semblable aux stèles érigées il y a 2 ou 3000 ans avant notre ère, en Mésopotamie, qui commémoraient un règne glorieux ou une victoire, ce livre se dressera en vivant témoignage d'une âme éprise d'absolu. Il indiquera aux hommes le chemin du salut et de l'alliance avec Dieu car il a été écrit pour tous les hommes de tous les temps :

«Ainsi d'un grand poète l'œuvre est d'offrande universelle» (7).

«Moi, Grégoire...»

Le temps d'un livre, le temps d'une vie, Narek a approfondi le mystère où Dieu se révèle à quelqu'un comme un être personnel et entre en alliance avec lui.

Cette alliance devient alors si étroite qu'elle permet de rentrer dans la profondeur d'un long dialogue avec Dieu.

Souvent, Grégoire avait l'impression de n'avoir d'autre interlocuteur que lui-même. Il vivait un corps à corps avec lui-même dans une solitude totale, il s'enfonçait dans son labyrinthe, y connaissait l'errance, souffrait, gémissait, et persévérait dans cette quête de soi à travers la quête de Dieu. Car Dieu provoque à être, il est aussi révélation de nous à nous-mêmes.

C'est en écrivant que Narek a approfondi les exigences intérieures qui montaient en lui et qui correspondaient de manière singulière et mystérieuse à la maturation de ce qu'il portait en lui. Ponts jetés entre la solitude et l'éternité, les mots l'ont sauvé. Il est sorti encore plus vivant de cette errance, il a atteint son être profond. L'œuvre qu'il a entreprise lui a permis de s'édifier lui-même.

Face à Dieu —le Dieu qui se cache dans la plénitude de notre être— et à la face du monde, son destin accompli, Grégoire de Narek peut alors, à livre ouvert, s'affirmer lui-même et prendre le risque de se nommer :

«Moi, Grégoire, religieux prêtre
Ես՝ Գրիգոր կրօնաւոր քահանայ:

Saténig GOSTANIAN

(1) *Agathange relate les sacrifices votifs pratiqués à Vagharshapat sur l'ordre du roi Khosrov le Grand, après une grande victoire remportée sur les Perses* (3ème *siècle*). *Ashtishat, dans la province du Taron, était le «lieu des sacrifices» par excellence. L'obstination du futur St Grégoire l'Illuminateur à ne pas vouloir sacrifier aux divinités du royaume d'Arménie et surtout à Anahit, le fera condamner à être jeté dans un cachot.*

(2) *Notre madagh, dans son rituel initial (c'est-à-dire avec immolation de brebis, agneau ou coq) s'apparente au sacrifice de communion.*

(3) *Les sacrifices offerts à YHWH (Yahvé : nom qu'Israël a privilégié pour désigner son Dieu) ne peuvent plus se pratiquer depuis l'an* 70 *de notre ère : le Temple de Jérusalem, lieu unique où devaient s'accomplir ces rites, a été détruit à cette date, par les soldats romains.*

(4) *Ce langage sacrificiel se retrouve dans les prières et la liturgie : ex. : le Saint Sacrifice de la messe,* պատարագ *signifie : sacrifice holocauste, messe.*

(5) Մատեան ողբերգութեան, աշխատասիրութեամբ Պ. Խաչատրեանի եւ Ա. Ղազինեանի, Երեւան, 1985:

(6) *Ces mots se trouvent aux début de chaque chapitre et peuvent se traduire ainsi : «des profondeurs des cœurs, paroles avec Dieu» ou «des cœurs profonds, paroles avec Dieu». L'expression «des cœurs» est au pluriel car le je qui parle à Dieu, le fait au nom de tous les hommes: traduction et explication extraites des cours de K. Beledian à l'Université Catholique de Lyon.*

(7) *Saint-John Perse, Discours de Florence, La Pléiade, p.* 455, *Gallimard.*

Հրազդան Զէյթլեան,

ՌԵՀ, ԴԷՊԻ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Լոս Անճըլըս, 1994

(Շար. Ա. էջէն)

շրջագծային էֆեկտները նորոյթ էին Ֆրանսայի մէջ: Զուտ իմացական ու տեսաբանական գետնի վրայ է սակայն, եւ հոն միայն, որ անոնք մնացին «ապակառուցում»ի շատ բեղուն միջոցներ:

Այս ուղղութեամբ՝ երկրորդ ցայտուն օրինակը հատորին մէջ կը կոչուի «Ցաւ» (էջ 47-49), որմէ ահաւասիկ կարճ հատուած մը միայն, կէս-պատահական ընտրութեամբ. «Հիմա երբ լուսարձակներու տակ գիշերային ռմբակոծումը ձաթէ կը մօտենամ յեղուող բեւեռներուն ճարակող դէպքերու ակմոմը ծծելու մինչեւ ծուծը պարանչուած տրակուող քաղաքին որ որակներուս առասաղը եղաւ» (2): Ինչ որ ալ փորձէ Հ. Զէյթլեան այս եղանակով (երբեմն շատ մօտ գերիրապաշտ թէքնիքի արդիւնքներուն), չի կրնար արգիլել որ թեմաներու ամբողջ ցանց մը երեւի իր գրաներուն մէջ, չի կրնար արգիլել որ այդ ցանցը ըլլայ վերակազմելի, քիչ թէ շատ յաջողութեամբ: Բայց ինչ որ վերակազմելի է, իբրեւ հեղինակի մը երեւակայոյցը (3), կը դադրի հետաքրքրական ըլլալէ: Հրազդան Զէյթլեանի գրականութեան յարուցած հարցերէն մէկն է, ըստ իս՝ անշրջանցելի: Ինքը գրութեան սկիզբը կը դնէ հետեւեալ ծանուցումը (բայց ի՞նչ պէտք կար ծանուցումի. միշտ այս անիծեալ փորձառական - հանդանակային ծիրին ձգողութիւնը). «Հոս կը հետապնդուին գրութենական ինքնուրոյն կարելիութիւններ, նոր գրելու կերպեր ուր գրութիւնը անպայմանօրէն ենթարկուած չըլլայ գծային միամակարդակ ժամանակի մը, այլ գրութիւնը զարգանայ ժամանակին մէջ ազատ յարաբերութիւններ պեղելով, բառերու եւ իմաստներու միգամածին մէջ... Գրութիւնը իբրեւ իմաստային կարելիութիւններու մեկնաբանելի համակարգ, անսահմանափակելի միակ վերծանութեան մէջ» (էջ 47): Ինչ որ կը նշանակէ, թէ մէկ հատիկ վերծանում մը չի կրնար սպառել գրութեան բազմիմաստութիւնը: Վստահ չեմ, որ գրելակերպի այս փորձը իսկապէս՝ «ընթերցողի մեկնաբանական անկախութիւնը կը յարգէ» (անդ): Գերիրապաշտ թէքնիքը խորքին մէջ՝ կը պարտադրէ հեղինակի մը երեւակայոյցը: Երկրորդ դժուարութիւնը այն է, որ գծային ընթերցումի ծիրէն դուրս չենք ելլեր երբ կողք կողքի կը դնենք հատուածներ (իմաստալից կամ անիմաստ), որոնց ներքին կազմակերպութիւնը չէ մտածուած: Եթէ հարցը խախտել է լեզուի իմաստային ցանցը, խախտումն ալ կրնայ ըլլալ կազմակերպուած: Պիտի ըսէի նոյնիսկ՝ խախտումը պէ՛տք է կազմակերպուած ըլլայ, եթէ կ'ուզէ իսկապէս խախտում ըլլալ ու մնալ, չվերադառնալ շատ արագ՝ ընկալեալ ձեւերու հին պահեստին, եթէ կ'ուզէ բերել իրապէս «գրելու յառաջատար մեթոտներ»: Արթիւր Ռէմպօն չէ՞ր բոլոր զգայարանքներու (իմաստներո՞ւ) համակարգային խախտումի մը մասին խօսողը, հաւանաբար՝ իբրեւ բանաստեղծական խորագոյն փորձառութիւնը: Սկիզբը՝ երբ կ'ըսէի թէ էջադրումի տարտղնումը չի զուգադիպիր իմաստի տարտղնումին հետ, հոս է որ կ'ուզէի հասնիլ: Իմաստի տարտղնումը Զէյթլեանի մօտ պատահական է, կազմակերպուած չէ՛: Կը մնայ հետեւաբար նախադասութեան մակարդակին, նոյնիսկ բառային մակարդակին վրայ: Այդ է պատճառը բարբառային բազմաթիւ հետքերու ներկայութեան Զէյթլեանի եւ իր ընկերներու գրութիւններուն մէջ: Բառային խախտում գծային ընթերցումի համակարգին մէջ: «Երբ բառը կենար ըլլար հաղբ քամուք ցաւը հեղեղուէր անվերջի թանթերուն մէջ» (էջ 48):

Բայց կայ նաեւ պատերազմը, մահուան յաճախանքը եւ սպասումը, արմատացած վախը տղու մը, մարդու մը, ռմբակոծուած Պէյրութի իր սենեակին մէջ բանտարկուած: Այդ պարագային՝ գրելը կը դառնայ վերստին վերապրելու միջոց, դիմանալու գործիք, ժամ մը, ժամ մը եւս: Սարսափէն պոռալ, ափիբերան պոռալ: Գրել պոռալը: Գրելը՝ պոռալ (եւ ո՛չ թէ պատկերացնել, յիշել, յուշել, նկարագրել, ողբալ): Սարսափի մահածիրին մէջ գերագոյն ժամանց:

> խրեց խղեգները մխող խէժերուն մէջ նախնական պարտէզի մածնոտ նշենիի բունին երբ ռմբակտորները բաղխէին սենեակիս պատերուն քանդելով «ներքին մակերեսէն» զանգիս ամենէն հեռու նեղուցները պեղող առաջին պարտէզի փխուրները արեան երկունքներով բռնկցնող բացարձակ համարկման մը արբունքովը քանդումը պոռացնող զիս: (էջ 48):

Հ. Զէյթլեանի արձակ կտորներուն մէջ մանաւանդ՝ արիւնի, հաշմուած մարմիններու, պայթող գանկերու, ճզմուած անդամներու իսկական յաճախանք մը կայ, շատ մօտ վերջին հաշուով՝ ամերիկեան երրորդական մակարդակի ֆիլմերու բիրտ պատկերներուն մէջ ցուցադրուածին, մահաբեր գործիքներու՝ ատրճանակներու, «ուզի»ներու, գրահապատ մեքենաներու, հակահրասայլային հրթիռարձակներու անվերջանալի թուումով նաեւ: Միակ նպատակը հոս՝ վայրագութիւն մը մէջտեղ բերելն է, մեռցնելու, մարմինները ջախջախելու կոյր, անհակակշիռ մղումը: Միեւնոյն ատեն՝ փարոտիք ախորժակ մը կայ այս կտորներուն մէջ: Դժուար է որոշելը, թէ ո՞րն է գերակշիռը. ջախջախուած մարմիններ պատկերացնող տեսարաններուն հանդէպ շեշտ հաճոյասիրութի՞ւնը արդեօք, արիւնին յաճախա՞նքը, մեռցնելու հաճոյքի վսեմացած բնա՞զդը, թէ զուտ փարոտիա՞ն: «Հոգէառ»ի երկրորդ սինակին վրայ՝ մահասփիւռ գործողութիւններու տեսարանումը կը ծաւալի ո՛չ թէ Լոս - Անճըլըսի փողոցներուն մէջ, ո՛չ թէ Պէյրութի ռումբերուն տակ, այլ Ղարաբաղի մէջ: «Իր մացառներուն մէջ թաղուած հոգեւոռող գանկը լեզուներ պիտի բուսցնէր հազար գրողի» (էջ 21): Կոխը ա՛յս է նաեւ, այս արիւնարբու ախորժակներու դրսեւորումը, այս սարսափազդու վայրագութիւնը, այս պայթող ուղեղները, այս ջարդուած անդամները. «արիւնը ծանր մետաղային սպարաններ, արիւնը կը թափուէր հալած սեւ կուպրծանր հեղուկ... գնդակները մտած էին գանկին ետեւէն եւ ժայթքած դուրս աչքէն, աչքի գունդը ոստեց դուրս...» (էջ 22-23): Հոս ալ անշուշտ կայ հաճոյասիրութեան բաժինը՝ Ազերիի մը մորթուիլը, ինչպէս թէ մատաղ մը ըլլար, բոլոր մանրամասնութիւններով նկարագրուած, եւ հոգին սրբանալը այդ արիւնէն (էջ 22): Արցախեան շարժումին զօրավիգ կանգնիլը կապ մը ունի՞ գրական յանդգնութեան հետ, կամ աւանդապաշտ գրելակերպերուն դէմ քննադատական կեցուածքին հետ: Վստահ չեմ: Ամէն պարագայի՝ յառաջաբանի անգլերէն տարբերակը բրտութիւնը գրելու արարքին մասին կ'ըսէ աւելի դիպուկ բան մը ու կը բնութագրէ հեղինակին հոս ներկայացուած գրեթէ բոլոր գրութիւններուն էութիւնը. «Այս գրութիւններուն մէջի դէպքերը միշտ բիրտ դէպքեր են: Գրելու դէպքը հոս՝ գրեթէ միշտ բիրտ է (The event of this writing is almost always violent): Պէյրութէն մինչեւ Փրովիտընս եւ Լոս - Անճըլըս, բրտութեան պատկերները այս գըրքին նիւթը կը կազմեն» (էջ 4-5):

Հրազդան Զէյթլեան վերջապէս իսկական նոր գրող մը հայ իրականութենէն ներս:

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

(1) Կ'ակնարկեմ Սարաֆեանի գործին անդրադարձող իր առաջին ուսումնասիրութեան (*Ահեկան*, Պէյրութ, 1969, թիւ 2-3), փոփոխութիւններով վերտպուած *Տրամ* հատորին մէջ: Այս հատորին մէջ, տե՛ս. մանաւանդ էջ 414, ուր կ'ըսուի Սարաֆեանի աշխատանքին երկդիմութիւնը տուեալ հարցին շուրջ. «*Միջերկրականը*» կը համակարգէ սփիւռքեան կացութիւնը ամբողջ տրամախօսական կազմածի մը մէջ..., կը շարունակէ սակայն կրկնել Սարաֆեանով արդէն իսկ զանցուած "բանաստեղծութեան" ըմբռնում մը»: Այդ կրկնութեան բացատրութիւնը կը տրուի քիչ վերը նոյն էջին վրայ. «Յաճախ կը կարծուի թէ "ձեւերը" անկախ, իտէացուած պարունակներ են... Արդ գաղափարաբանութեան մը խախտումը միա՛յն "նոր" գաղափարներու արտադրութեամբ չէ որ կ'ըլլայ: ...Երբ կը խախտի "ձեւի" մը ընկալեալ նպատակադրումը, երբ գրութիւնը ընդունուած խաղին ընդունուած օրէնքները խախտելով կը փոխէ իր դերը, իր լեզուն, իր շարժումը, այն ատեն է որ կը սկսի գաղափարաբանութենէն դուրս աշխատանքը, չեմ ըսեր ելքը»: Անելորդաբանութիւն չէ այս յղումը, քանի որ Զէյթլեան ի՛նքը՝ աննպաստ (իրե՛ն աննպաստ) վէճի մը մէջ կը մտնէ այս հարցերուն շուրջ իր գրքի յառաջաբանով: Անտեղի կերպով թերութիւն մը կը մտցնէ իր ուժեղ կեցուածքին, իր լեզուական յանդգնութեան մէջ: Յառաջաբանին մէջ դրուած էական հարցերուն (Սփիւռքի էութիւնը ու գրականութիւնը յուզող, հարցեր որունք առաջին անգամ ըլլալով կ'երեւին այդքան յստակ եւ շեշտակի ոճով սփիւռքահայ գրողի մը մօտ) պիտի անդրադառնամ աւելի ուշ, երկրորդ յօդուածով մը:

(2) Մէջբերումներուս մէջ՝ զանց կ'առնեմ ընդհանրապէս տառատեսակի փոփոխութիւնները, շեղակի կամ հաստ գրուածները, որոնց միջոցաւ Զէյթլեան երեւան կը հանէ այս կամ այն բառը:

(3) Այդ բառով կը փորձեմ ըսել հայերէն ինչ որ ֆրանսերէնը կը կոչէ՝ structure imaginaire.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11
MARDI
11 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.236 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.236

ԱՐՑԱԽ

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

ՀԱՅԿ. ՈՒԺԵՐԸ ԿԸ ՏՈԿԱՆ

ԶՈՀԵՐ ԿԱՆ

Երկուշաբթի, Յունուար 10-ին հեռաձայնով մեր առած լուրերու համաձայն բուռն կռիւներ կը շարունակուէին Ղարաբաղ, գլխաւորաբար լարուած էր հիւսիսային շրջանը: Կիրակի առաւօտ ազրբէջանական ուժերը զանգուածային յարձակման անցած էին, հրասայլերով եւ արդիական զէնքերով: Հարաւային շրջանը ազրբէջանական ուժերը գրաւած են Հորադիզ կայարանը (ոչ՝ գիւղը) եւ այլեւս այդ շրջանը կացութիւնը կայուն է: Ստեփանակերտ կը հերքէ ազրբէջանական աղբիւրներու այն լուրը ըստ որուն Հորադիզ-Ֆիզուլի մայրուղին ալ Ազրբէջանցիներու ձեռքն անցած կ'ըլլայ:

Ցարձակումներ կան Աղդամի շուրջ ալ եւ Մարտակերտի եւ Ասկերանի ուղղութեամբ:

Երկուշաբթի, Յունուար 10-ի տուեալներով հայկական կողմը 120 մեռեալ ունեցած է Դեկտեմբեր 17-էն ի վեր:

❖

Հայաստանի Պաշտպանութեան Նախարարութեան Յունուար 8-ի տեղեկատուութեան համաձայն, նախորդ օրուան ընթացքին ազրբէջանական բանակի ռմբակոծումները շարունակուած են Կրասնոսելսկի շրջանի սահմանները: Կրակի տակ առնուած է Վահան գիւղը: Վնասներ կան:

❖

Փոխ-վարչապետ Վիգէն Չիտէչեան Ամերիկա մեկնած է Յունուար 6-ին: Սիթլի մէջ բանակցութիւններ տեղի պիտի ունենային Պօյինկ ընկերութեան հետ: Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Զըւարթնոց օդակայանի կառավարական լիազօր ներկայացուցիչը՝ Շահէն Պետրոսեան եւ «Հայկական աւիաուղիներ» ընկերութեան տնօրէնը՝ Ներսէս Անսերեան:

❖

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԱՒԹԸ ԴԵՌ ՉԷ ՀԱՍԱԾ

Ամերիկեան այն նաւթը որ ղրկուած էր Հայաստանի համար եւ կը մնար Բաթումի նաւահանգիստը, դեռ չէ հասած Հայաստան, քանի որ դեռ նաւերէն իսկ չէ պարպուած:

❖

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երեւանի մանուկներուն համար Ազատութիւն հրապարակին վրայ կազմակերպուած ամանորեան տօնակատարութիւնները կը շարունակուին: «Սփիւռք» թատերախումբի դերասանները, ղեկավարութեամբ՝ Դաւիթ Մնացականեանի, ապահոված են ձեռնարկները:

❖

ԱԶԵՐԻ ԴԱՍԱԼԻՔՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆիզուլիի շրջանի զինուորական դատարանը դատավարութիւնը տեսած ու պատիժներ սահմանած է 13 դասալիք զինուորներուն որոնք կամովին հեռացած էին ռազմաճակատէն եւ զէնքի սպառնալիքի տակ զինուորներու խումբի մըն ալ ստիպած էին իրենց հետ փախչիլ: Դէպքը պատահած էր Դեկտեմբեր 25-27, հայկական զինուած կազմաւորումներու Ազրբէջանի Բէյլագան շրջանի վրայ յարձակման ատեն: Գերագոյն դատարանը դասալիքներէն մէկը դատապարտած է գնդակահարման, միւս 12-ն ալ 15 տարի արգելափակման: Ներկայիս կը պատրաստուի նաեւ 25 ուրիշ դասալիքներու դատավարութիւնը:

❖

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Ազրբէջանի սահմաններու պահպանութեան շուրջ Բաքու տեղի ունեցած ազրբէջանեւռուսական բանակցութեանց առթիւ, ղեկավար իշխանութեան գլխաւոր ընդդիմադիր՝ Ազրբէջանի Ազգ. Անկախութիւն Կուսակցութեան նախագահ Նազիմ Իմանով ըսած է թէ, իր երկիրը պէտք է իր սահմանները առանձին պահպանէ: Աւելցուցած է, որ ռուսական զօրքերու այդ գործին մասնակցելուն դէմ իր կուսակցութիւնը կը պայքարի ժողովրդական բոլոր միջոցներով:

ԹԱՆՍՈՒ ՉԻԼԼԷՐ.-

«ԿԸ ԽՈՐՀԻՆՔ ՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ՔԱՇՈՒԻՆ ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՀՈՂԵՐԷՆ»

Յունուար 8-ի «Մոնտ»ի մէջ, հարցազրոյց մը լոյս տեսած է Թուրքիոյ վարչապետ՝ Թանսու Չիլլէրի հետ: Սկիզբը, Տիկին Չիլլէր կ'անդրադառնայ Ռուսիոյ վերաբերումին ՀԱՊ-ի երկիրներու նկատմամբ: Կը գտնէ որ Ռուսաստան ճնշում կը բանեցնէ նորանկախ Պետութեանց վրայ, ստիպելով զանոնք որ զինուորական երկկողմանի համաձայնագրեր ստորագրեն ինչ որ զիրենք կը կցկցնէ աշխարհէն: Օրինակ, կ'ըսէ Տիկին Չիլլէր՝ «որմէ՞ կ'ուզեն պաշտպանել Ազրբէջանը: Հայաստանէ՞ն թէ ոչ Ատլանտեան Ուխտի երկիրներէն, ինչպէս Միացեալ-Նահանգները կամ Թուրքիա»: Զգտում մը կայ, Թուրքիոյ վարչապետին համար, Ռուսաստանի մօտ այդ շրջանին որպէս միակ պաշտպանը երեւալ աշխարհի միւս մասին դէմ, ի մասնաւորի Եւրոպայի: Զրուցավարները կ'ուզեն գիտնալ թէ ի՞նչ տեսակ գործակցութիւն կը նախատեսէ Թուրքիա այդ շրջանի թրքախօս երկիրներուն հետ: Քիչ մըն ալ երեւակայութեան դիմելով հարց կուտան՝ «պիտի չմիջամտէ՞ք զինուորական գետնի վրայ այդ շրջանը, նոյնիսկ եթէ Հայերը Բաքու հասնին»: Տիկին Չիլլէր կը խուսափի ուղղակի պատասխանելէ այդ հարցումին (ի դէպ՝ բաւական անհեթեթ) ու կ'ըսէ. -- «Այդպիսի բան չըսի: Շատ մօտէն կը հետեւինք, օրը օրին, որովհետեւ մեզի կը վերաբերի: Ելցինին ալ ըսի՝ կը խորհինք որ Հայերը պէտք է քաշուին իրենց գրաւած հողերէն»:

Այլ հարցերու կողքին, Տիկին Չիլլէր կը խօսի նաեւ Կիպրոսի մասին, խաղաղութեան շատ մօտ ենք, կ'ըսէ եւ կը շեշտէ. -- «Գըլխաւոր հարցը հողերու վերադարձը չէ: Կենսական է որ երկու համայնքները հասկցուին տեւական լուծումի մը համար»: Հուսկ կը խօսուի նաեւ Քիւրտերու եւ ՓՔՔ-ի մասին զորս պէտք է զանազանել: Տիկին Չիլլէր կը ճշդէ. -- «Այս երկրին մէջ (իմա՝ Թուրքիա) փոքրամասնութիւն չկայ: Ամէն ոք քուէի իրաւունք ունի, կրնայ երեսփոխան ընտրուիլ: Կառավարութեանս կարեւորագոյն անդամներէն ոմանք Քիւրտ են եւ երբ զանոնք նշանակեցի, իրենց ծագումին մասին չխորհեցայ իսկ»: Եզրակացութիւնն այն է որ ամբողջ Թուրքիոյ համար ժողովրդավարացման նպատակ մը կայ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՎՃՌԱԾ Է ԼՈՒԾԵԼ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Թուրքիա, ապահովաբար իրաւացի կերպով, Արեւմուտքին մաս կազմելու իր ջանքերուն շուրջ խոչընդոտ մը կը նկատէ քրտական հարցը: Այս նկատումը նոր չէ ու կը շեշտուի առնուած քայլերուն պարբերական անյաջողութիւններով: Ասկէ շուրջ 18 ամիս առաջ, նախորդ նախագահ Թ. Էօզալ ընտրեց քրտական ինքնութիւն մը ու անոր առընչուած խնդիրներու գոյութիւնը ճանչնալու, ընդունելու ճամբան: Տասնամեակներու անգիտացումէն ու արհամարհանքէն ետք նոր մօտեցում մըն էր ատիկա որ մշակութային մարզին մէջ զգալի լայնախոհութենէ աւելին չբերաւ ու խնդիրը լուծելու ուղղութեամբ լուրջ դեր չունեցաւ: Անով միայն շեշտուեցաւ այն հանգամանքը թէ երկրին այդ հարաւ-արեւելեան շրջանը տնտեսապէս շատ թերաճ վիճակի մէջ պահուելով, դիւրացուցած է դժգոհութեան ու ցեղային պոռթկումներու, պահանջքներու արտայայտութիւնը: Արդարեւ, քրտական մեծամասնութեամբ այդ գօտիին քաղաքներուն մէջ պետական յատկացումները, նախաձեռնութիւնները գըրեթէ բացակայ եղած են միշտ ու տընտեսութիւնը բոլորովին նախնական պատկեր մը կը պարզէ: Հոն գործազրկութեան համեմատութիւնը շատ աւելի բարձր է, քան երկրին այլ մասերուն մէջ: Չկան ենթակառոյցներ, ճամբաներու ցանցը չէ զարգացած. շատ խիստ կլիմայ մը ու անապահովութեան տեւական զգացումը միշտ արգելք եղած է բարգաւաճումին:

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀՐԴԵՀ ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յունուար 6-էն 7-ի գիշերը, հրդեհ ծագած է Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ:

Կրակ առած է Եկեղեցւոյ մուտքին գըտնուող մոմերու պահեստը եւ կողքի սենեակը, ուր կը պահուին եկեղեցւոյ պիտոյքները՝ գորգ, աթոռ եւայլն:

Վնասները մեծ են:

Հրդեհին պատճառն ու ծագումը կը մընան անյայտ:

Քննութիւնները կը կատարուին ապահովութեան պետական մարմիններու եւ համայնքային իշխանութիւններու կողմէ:

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

❖

ԽՄԲ. -- Անմիջապէս հեռաձայնեցինք Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մանրամասնութիւններու համար: Նորվան Եպիսկ. ճշդեց թէ հրդեհը ծագած է կէս գիշերը անց եւ առաջին սրահին դրացիներ անդրադարձած ու հրշէջները կանչած են: Պատճառը ծանօթ չէր, թերեւս ելեկտրականութեան թելերու շփում մը (քուր-սիրքիւ): Նիւթական բաւական լուրջ վընասներ կան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻ՞ՒՆ, ԹԷ Բ. ԿԱՐԳԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻ

Այս խորագրով էջի մը մէջ «Ճումհուրիյէթ»ի շաբաթական թիւը (Յունուար 7-13) երկու հարցազրոյց հրատարակած է. անոնցմէ առաջինը կատարուած է Պոլսոյ Կրօնական Ժողովի նախագահ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի հետ, Պոլսոյ հայ գաղութը հետաքրքրող հարցերու մասին:

Պատասխանելով հարցումներուն, Մեսրոպ Արքեպիսկ. կ'ըսէ թէ հայ համայնքը ունի երկար տարիներ առաջ պատրաստուած օրինավիճակ մը, որուն վրայ իր կարծիքով, երբեմն փոփոխութիւն կատարելու փորձեր կ'ըլլան: «Սակայն, կ'ըսէ ան, մենք կ'ակնկալենք որ մեզի առընչուած փոփոխութիւններուն առիթով մեր կարծիքն ալ առնուի: Մեր դպրոցներուն, գաղութին վերաբերող որոշումներուն համար պէտք է մեր կարծիքն ալ հարցուի»:

Մեսրոպ Արքեպիսկ. կը յայտնէ թէ վերջին շրջանին Թրքահայ գաղութը մեծապէս վրդովուած է: Ատոր պատճառ են Մայիս-Յունիսէն ի վեր մամուլի կարգ մը գրութիւններ, ցեղապաշտ որակումներ: Անոնք հետեւանք են Ղարաբաղեան դէպքերու արձագանգներուն. ընդունելով թէ այդ խնդրին առընչութեամբ Թուրքիա պետական քաղաքականութիւն մը ունի, Մեսրոպ Արքեպիսկ. կը շեշտէ թէ Հայաստանի ու Ղարաբաղի Հայերուն բրածներն ու մտածածները չեն կրնար վերագրուիլ Թուրքիոյ Հայերուն: Պէտք է յստակօրէն անջատուին Պոլսոյ եւ մընացեալ շրջաններու Հայերը: «Ոչ միայն ատիկա չըլլար, այլեւ զանազան ձեւի յարձակումներու թիրախ կ'ըլլան Պոլսոյ աւելի քան 12 եկեղեցիները: Տեւականօրէն Սկիւտարի հայկական մէկ դպրոցին ապակիները ջարդուփշուր կ'ըլլան ու պատրիարքարանը սպառնական հեռաձայններ կը ստանայ. անծանօթներ կ'ըսեն "պիտի սպաննուիք, պիտի կորսուիք երթաք": Այս բոլորը ծայր աստիճան կը վրդովեն Պոլսոյ հայ համայնքը»:

Զրուցավարը կ'անդրադառնայ նաեւ հայերէնը արգիլելու հրամանագրին. Մեսրոպ Արքեպիսկ. կը բացատրէ թէ հրամանագիրը մեծ խռովք պատճառած է հայ ծնողքներու որոնք տրտնջացած են թէ եթէ իրենց զաւակները հայերէն պիտի չկարենան սորվիլ ու խօսիլ, աւելորդ է հայկական դպրոց պահելու զոհողութիւնը: Ցետոյ կ'ըսէ թէ Պոլսոյ հայութեան իրաւունքները կուգան ԺԵ. դարէն երբ Պոլիսը գրաւելէ ետք Սուլթան Մէհմէտ Հայոց Պատրիարքարանը հիմնեց. ապա հարց կուտայ թէ Սուլթան Մէհմէտին այս ժառանգութեան այսօրուան տէրը ո՞վ է. այդ տէրերը պարտին, կ'ըսէ, երկրին խճանկարին այս մասնիկը պահել ու պահպանել որպէսզի յարգած ըլլան Օսմանեան կայսրութեան այն թագաւորին գործը որ վերջ դրած է Միջին դարուն: Մեսրոպ Եպիսկոպոս այս բոլորը ըսելէ ետք հայց կ ուտայ. -- «մէկ քանի վարչարար այդպէս յարմար դատած ըլլալով, իրաւունք չեն կրնար ունենալ դարաւոր իրաւունքներ ջնջելու. ի՞նչպէս կրնան իրենք իրենց արտօնել որ ստեղծուած խճանկարէն մասնիկներ ոչնչացնեն»:

Հայ կրօնաւորը զրոյցին վերջին մասին մէջ կը զանգատի որ Թուրքիոյ մահմետական զանգուածին մօտ երկխօսութեան տրամադրութիւն մը չկայ ու կը շարունակէ. «Այսօր հարաւային Անատոլուի մէջ ՓՔՔ-ի եւ թուրքեւքրտական հարց մը կայ որ շահագործումի առարկայ կը դառնայ: Կ'ըսեն թէ ՓՔՔ հայկական կազմակերպութիւն մըն է, հայ անդամներ ունի ու նման այլ բաներ: Նորէն մենք ենք որ տուժողը կ'ըլլանք: Այս բոլորը նկատի առնելով, հայ քաղաքացին իրաւունք չունի՞ հարց տալու թէ այս երկրին վարկաբեկուած զաւա՞կն է ինք»:

ՊՈԼԻՍԸ ԻՆՉՈ՛Ւ ՓԱՐԻԶ ՉԷ

Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթը Դեկ. 24-ի թիւով կ'արձագանգէ տեղական «Զաման» թերթին հրապարակումներուն որոնք նիւթ ունին հայ գաղութը եւ յատկապէս Պատրիարքարանը: Հակահայ ընթացիկ պոռթկումէ մը տարբեր բան չէ եղածը որ անգամ մը եւս Մեծն Հայաստանի երազներու, հողային պահանջքի, ՓՔՔ-ի հետ գործակցութեան յենակներով կը ջանայ գրգռութիւնը առաւելագոյն սատիճանին հասցնել: Այս աւուր պատշաճի նշումներէն ետք կարգը կու գայ ուշադրութիւն հրաւիրելու Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանին վրայ որ կոչուած է «Հայաստանի պատրիարքարան»: Սխալ՝ որուն մէջ դժուար է զանազանել կամաւոր տգիտութիւնն ու կիրք բորբոքելու ձգտումը: Բուածը այն է որ «Պատրիարքարանը հայ փոքրամասնութեան վրայ ազդեցութիւն կը գործէ Հայոց ինքնութիւնը ապրեցնելու եւ ձուլումը արգիլելու ուղղութեամբ տարուած իր աշխատանքներով: Այս ազդեցութիւնը այնքան զօրաւոր է որ կրնայ նամբայ բանալ կազմակերպեալ գործունէութիւններու»:

Հաւանաբար որպէս ընթերցող բաւական ազգայնամոլ հատուած մը ունի յիշեալ թերթը. հատուած, որուն ջիղը ոչ միայն հակահայ, այլեւ բոլոր ոչ թրքական գոյութիւններուն հանդէպ լարել, բնաւ դժուար չէ: Նախնական միտքերու որոշ ուղղութեամբ մը հեռավարումը եւ տրամաբանութեան հետ կապերու խզումը մեծ վարպետութեան չի կարօտիր ինչպէս այլուր, նոյնպէս Թուրքիոյ մէջ: Գրութեան հետաքրքրական բնոյթն ալ այս մէկը չէ արդէն:

Ուշագրաւ կէտը որեւէ Սփիւռքահայու համար եւ յատկապէս Ֆրանսահայուն որուն ցաւոտ անդրադարձներ կը թելադրէ, Պատրիարքարանին եղած վերագրումն է «Հայոց ինքնութիւնը ապրեցնել»ու եւ «ձուլումը արգիլել»ու: Յատակ է որ թերթը այս «ամբաստանութիւններ»ը կը հրամցնէ Պոլսոյ կրթական տնօրէնութեան կողմէ հայկ. վարժարաններուն ուղղուած լեզուական արգելքի ծանօթ հրահանգին առիթով որ չեղեալ նկատուեցաւ, դպրոցներու վարիչներուն հետ Գարեգին Պատրիարքին ջանքերով:

Ամբողջ գաղութին ինքնութեան ուղղուած սպառնալիքի մը դէմ դնելու արարքին հոգեւոր առաջնորդին մասնակցութիւնը արդէն բաւարար էր Ֆրանսահայ իրավիճակին հետ տխուր զուգահեռներու. զուգահեռներ, որոնք կը զօրէին միայն դժուարութեան բաժիններուն համար: Հոն անոնց ծանրագոյնները վերին իշխանութենէն եկողներն են, հոս՝ գաղութային «գլխաւորութենէն». անոր միայն անտարբերութիւնը՝ դպրոցական ամօթալի ճգնաժամին հանդէպ, ժխտական աւելի հզօր ներգործութիւն ունի, քան Պոլսոյ կրթական տնօրէնութեան հայերէնը արգիլող հրամանագիրը: Ասոր քով կան նաեւ նիւթականի նման մանրուք հարցեր ու մասնագէտ, կարող ուժեր ճարելու աւելի լուրջ խնդիրը:

Թուրք թերթին կողմէ Պոլսոյ Պատրիարքարանը թիրախ առած բիրտ մատնանշումները սակայն, իրենց բուն նպատակէն դատ, հայկական ճակատը հետաքրքրող բնոյթով, լայնցնելու կը ծառայեն անդրադարձներու շրջանակը: Այդ բնոյթը կը վերաբերի Պատրիարքարանին որպէս գաղութի իշխանութեան նկատառման եւ առիկա, առանց այլեւայլի: Գաղութի մը մէջ ուր հայկ. քաղաքական ամէն գործունէութիւն արգիլուած է, բնական է առիկա: Իսկ աղդին, Սփիւռքի լայն շերտ մը, յատկապէս այս հատուածին հետ նորովի յարաբերութիւններ հաստատելու պարտաւոր Հայաստանի լիազօր խօսակից ներկայացնելու անկարելիութեան մատնուած է: Կայ նաեւ որպէս գուտ սփիւռքեան հարց, իրական իշխանութեան տէր ներկայացուցչական ընդհանուր հանդամանք վայելող մարմնի աղաղակող պահանջքը:

Արեւմուտքի մէջ ուր այդ պահանջքը գոհացնող աշխարհիկ ոչ մէկ կազմաւորում կարելի եղած է ունենալ, կենսական այդ բացակայութիւնը լրացնելու ամէնէն մօտ կանգնածը պիտի --պէտք է-- ըլլար եկեղեցական իշխանութիւնը: Սակայն միայն փոքր գաղութներ կարելի է թերեւս այս մարզի օրինակ ներկայացնել: Միւսները՝ մեծերը, անոնք որոնք զերոներու առատութեամբ կը փառաւորուին յաճախ... թէեւ երբ խօսքը միայն իրենց թիւին կ'առընչուի, թեմերու, աթոռներու, առաջնորդներու երկակի ու անհարկի բազմութեամբ մը նովին գործով զուրկ են ընդհանուրի մը առընչուելու հանգամանքէն. կամ, խունկի քուլաներուն ետեւէն դիտելով աշխարհիկը երբ ան իրենց լուսապսակին փայլը աւելցնելու տուեալ չունի, չեն վարանիր -- ինչպէս եղաւ Փարիզ--, եկեղեցին սահմանափակելու անդամ-- ընտրողներու խեղճուկրակ թիւով մը, մնացեալ ամէն բանի համար կրկնելով Պիղատոսի օրինակը: Ու տեղի հայութեան բոլոր ցաւերն ալ գլուխ գլխի կը մնան իրենց տէրերուն անզօրութեան հետ:

Գլխաւորութեան այս կամաւոր բացակայութիւնը, զգացականին մոլորումները վանած մօտեցումներու համար, տըւեալ հայ հաւաքականութիւնը ժամանակի ընթացքին կը զրկէ «գաղութ» որակումին նուազագոյն տուեալէն իսկ. ու հոն ապրող «ծագումով Հայ»երը ի վերջոյ ոչինչով ամբողջի մը մասնիկը կը զգան իրենք զիրենք: Ամէն դրական երեւոյթ պատահականութեան կամ անհատական ջանքի արդիւնք կ'ըլլայ, մինչ հրապարակը միշտ ողողուած է միասնութեան, միակամութեան աժան-կարապետ կոչերով որոնց արձագանգը բաւական հեգնական չէշտ ունի լսող սակաւաթիւ ականջներու համար: Ու ընդհանուր այս ընթացքին մէջ ուր գրեթէ ոչ ոք կ'անդրադառնայ նման մանրամասնութիւններու, Ֆրանսահայութեան նման ստուար գաղութներ կը բնեն թիւով միայն յատկանշուած «հայութիւն»ներ ըլլալու ճամբան, երջանիկ անտարբերութեամբ մը «ստուար»էն անցնելով «ստուեր»ի վիճակին:

Պոլսոյ «Զաման» թերթը որքան պիտի փափաքէր փոխանակ Պոլսոյ Պատրիարքարանին, օրինակ՝ Ֆրանսահայութեան ունեցածին նման «գլխաւորութեամբ» գաղութ մը ունենալ իր քաղաքին մէջ...:

Բարեբախտաբար, մեզի մնացած քիչ երջանկութիւններէն գլխաւորը այն է որ արտաքին ու ներքին ժխտականները տակաւին չեն յաջողած հանդիպումի վայր մը գտնել. ու հակառակ ամէն բանի, Պոլիսը կը շարունակէ հանդիսանալ ժըխտումը՝ հայկ. անզօրութեան ու կորանքին օրէ օր ծաւալող երեւոյթին, երբ հարցը «գաղութ» կոչումին արժեւորումին կը վերաբերի:

ԱՐՓԻ ԹՕԹՕՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳԻՆ ՊԱՏԵՐԸ

Սամաթիոյ Սուրբ Գէորգ եկեղեցին նորոգութեան ենթարկուած էր: Երկու օր վերջ պիտի օծուէր ու պաշտամունքի պիտի բացուէր: Թաղեցիները տենդագին աշխատանք կը տանէին վերջին մանրամասնութիւնները աւարտելու, եկեղեցին ծայրէ ծայր մաքրելու համար: Գացի ու տեսայ: Հիացայ: Ճիշդ էր որ պակասներ կային տակաւին, ատաղձագործ մը վերջին ձեռք մը կու տար խորանին առջեւի բազրիքներուն, ներկարարները վերջին վրձին մը կը քսէին ճաշակով ներկուած պատերուն վրայ: Բայց ես քարացայ խորանին առջեւ: Ոսկեճաճանչ խորանին վրայ կարծես լոյս կը տեղար երկինքէն: Ի՜նչ պատկառազդու գեղեցկութիւն մըն էր այդ, Աստուած իմ: Արուեստի գլուխ գործոց մըն էր, կարծես տակաւին նոր ելած՝ արուեստագէտի մը երկունքէն: Արծաթեայ աշտանակներ չկային տակաւին անոր վրայ, մետաքսեայ ձեռագործ ծածկոցներով չէր ծածկուած, բայց իր այդ անպաճոյճ վիճակին մէջ կարծես շատ աւելի գեղեցիկ էր, եւ խորհրդաւոր խոյանքով մը կը սլանար դէպի վեր, դէպի երկինք:

Եկեղեցիին պատասխանատուները բացատրութիւններ տուին կատարուած նորոգութիւններուն մասին: Հիանալի էր ամէն ինչ: Ճաշակաւոր ու նուրբ: Կրնային պարծենալ այս եկեղեցիով, կրնային հպարտօրէն ցոյց տալ բոլոր օտարականներուն եւ ըսել. ահա թէ մենք ինչպէս խնամք կը տանինք մեր եկեղեցիներուն:

Յետոյ դուրս ելանք: Դուրսէն պահ մը նայեցայ Սուրբ Գէորգին պատկառազդու արտաքինին, դարաւոր պատերուն, որոնք կը կրէին այդ երկար տարիներուն բերած փոշին ու սեւութիւնը:

-- Յարմար առիթով այս պատերն ալ պիտի մաքրենք, նոր նոր պիտի դարձընենք, ըսաւ եկեղեցւոյ պատասխանատուներէն մէկը:

Յանկարծ անհանգստութիւն մը զգացի: Նայեցայ պատերուն, մեր պատմութեան դրոշմը կրող այդ ամրակուռ պատերուն:

-- Չէ՛, ըսի, մի՛ ընէք: Այս պատերը մի՛ մաքրէք: Այս պատերը այսպէս թող մընան: Թող անոնք աղաղակեն թէ որքան հին են եւ թէ ի՛նչ օրեր տեսած են:

Պահ մը երեւակայեցի թէ Սուրբ Գէորգը ամբողջ իր հմայքը կը կորսնցնէր, եթէ քարակոփները դային ու տաշէին արտաքին քարերը, նորոգէին ճաթած մասերը, մաքրէին պատերը եւ նոր ներկով մը ներկէին զանոնք: Ի՞նչ կը մնար այս եկեղեցիին հնութենէն, անցեալէն, եթէ անոր նայելով, տեսնէինք նոր նոր կառոյց մը, որ կարծես տակաւին երէկ կառուցանուած էր: Ի՞նչպէս պիտի բացատրէինք, թէ այս սրբատեղին սերունդներ ամբողջ ընդունած է իր երդիքին տակ: Ի՞նչպէս պիտի բացատրէինք թէ ան մեր պապերէն մեզի ժառանգուած գոհար մըն է:

Աստուած իմ, ո՞ր հնավաճառը երկուհարիւր տարուան սրբանկարը կը նորոգէ ու իբր նոր կը ծախէ: Ո՞ր հնավաճառը հարիւրյիսուն տարուան յախճապակեայ պնակը կը նորոգէ, կը ջնարակէ, կը մաքրէ ու յաճախորդին կը ներկայացնէ որպէս տակաւին գործարանէն նոր դուրս եկած պնակ: Ընդհակառակն: Հնավաճառները թերեւս հակառակն է որ կ'ընեն: Գործարանէն կամ արուեստագէտին վըրձինէն նոր դուրս եկած պնակներն ու սրբանկարները կ'առնեն, կ'աղտոտեն, կը սեւցնեն ու զանոնք կը քշեն որպէս հընութիւն:

Հինն է որ թանկագին է, որովհետեւ հինը, միայն գեղեցկութիւն չէ որ կը բերէ, կը բերէ նաեւ պատմութիւն: Անոր վրայ տակաւին կը մնան անտեսանելի հետքերը բոլոր անոնց որոնք ձեռք դըպցուցին, շոյեցին, սիրեցին: Անոր նայելով կրնանք մտածել որ մենք սկիզբ մը չենք այս աշխարհին վրայ, շարունակութիւն մըն ենք, ժառանգորդ մըն ենք:

Մեր ժողովուրդը, փառք Աստուծոյ, հնութիւններ շատ ունի: Մենք խարդախ հնավաճառի մը նման պէտք չունինք նորերը իբր հին քշելու: Մեր մշակոյթին ցուցափեղկերը լեցուն են մեր պապերէն մեզի ժառանգ թողուած թանկագին իրեղէններով: Կը բաւէ որ ցուցափեղկին առջեւէն չանցնինք անտարբերութեամբ: Կը բաւէ որ անոնց արժէքը գիտնանք եւ չարտօնենք որ օտարներ գան ու մեզմէ յափշտակեն զանոնք, օգտուելով մեր տըգիտութենէն ու մահացու անտարբերութենէն:

Օ՜, անցեալի մէջ ինչեր կորսնցուցինք, որովհետեւ չգիտցանք անոնց արժէքը: Բայց Սուրբ Գէորգին պատերը հին են ու հին պիտի մնան, մենք գիտնանք կամ ոչ՝ անոնց հնութեան արժէքը:

Ռ. Հ.

ՀՈԳԵՒՈՐՏԻՔ

ԱՌԱՔԻՆԱՑԵԱԼ ԱՅՐԻՆ

-- ԻՒՂԱՐԲԵՐ ԷՖԹԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ --

Իմ այցելութիւններէս մին պիտի ըլլար իրեն, Կոնէսի Համբարձեան Տունը, ուր կը մնար վերջին տարիներուն եւ իմ այդ այցելութեան՝ ինծի պիտի տեղեկացնէին իր հիւանդանոց փոխադրուած ըլլալը:

Իբրեւ հոգեւորական հետեւաբար պարտաւոր էի գիս առաջնորդող վանեցի երիտասարդին հետ այցելել իրեն՝ հիւանդանոցը, ուր խաղաղութեան մէջ յետ միջօրէի իր մրափը կ'առնէր:

Մօտեցայ իրեն, Դրի աջս թեթեւօրէն իր գլխուն վրայ: Զգացի որ զգաց ներկայութիւնս ու աչքերը լայն բանալով իր մշտաժպիտ դէմքին արտայայտութեան մէջ գտած էր իր գոհունակութիւնը:

Ամբողջ կեանքին ընթացքին ֆիզիքական եւ հոգեկան մահերուն դէմ պայքարող վաւերագրական կին մը եղած էր, անձամբ կուրծք տալով բոլոր տեսակի դժուարութիւններու եւ զրկանքներուն:

Իմ վերջին այցելութենէս անցած էր եւս երկու շաբաթներ, երբ կը փորձէի կրկին տեղեկութիւն ստանալ իր ֆիզիքական վիճակին մասին, նոյն օրն իսկ ինծի կը տեղեկացուէր իր յուղարկաւորութիւնը...:

Ընդհուպ պարտաւոր էի հասնիլ որոշեալ ժամուն որոշեալ վայրը, եւ աղօթելու իր մայրական հոգւոյն խաղաղութեան համար:

Եւ այսպէս Իւղարբեր Էֆթեան, քաջարի Զէյթունի Տիրացուեան գերդաստանի շառաւիղէն սերած այս ազնուական եւ առաքինացեալ այրին, իր ապրած հոգեկան կեանքին կը փոխուէր, ան որ միշտ յոյսերու մէջ ապրեցաւ, աղօթքներով խնկեց իր անցեալի տառապանքներուն շարքը, եւ իր ընտանեկան կեանքի բարեմասնութիւններով ապրեցաւ ու ապրեցուց, եւ մխիթարեց ինքզինք եւ իր մըխիթարիչները:

Կը սիրէի այցելել իրեն եւ յաճախ վայելել իր մայրական հիւրասիրութիւնը:

Նախախնամութիւնը նոյնիսկ տուած էր ինծի պատեհութիւնը իրեն հետ գտնուելու Երուսաղէմի Հայոց Սրբոց Յակոբեանց հնաւանդ մայրավանքին մէջ:

Որքա՜ն խոր էր իր երկիւղածութիւնն ու գոհունակութիւնը, երբ իր աչքերով եւ հոգիով կը վայելէր պտուղը հայ հաւատքին ու ազգային բարեպաշտութեան, քըրիստոնէութեան օրրան՝ աշխարհի այդ երկրամասին մէջ:

Իր բարեպաշտ եկեղեցասիրութեան գործնական վկայութիւնը կու տար եկեղեցին իր մէջ ունենալու:

Զքմեղանք չէր, երբ կ'ըսէր յաճախ թէ Հայոց Եկեղեցին չկարենալ գալուն, իր թաղի եկեղեցին կ'երթար:

Գիտէի թէ իրմով իր հայրերուն համաքրիստոնէական հոգին էր որ կը մարմնանար, կը մարդանար, Հայուն դրախտի ընտանիքին այս ծաղիկը, իր համը եւ բոյրը կու տար նաեւ իր շրջապատին:

Պատահական չէր, երբ իր մահուան նախորդող Կիրակին, ներկայ գտնուեցայ իր իսկ աղօթած եկեղեցին:

Արարողութեան աւարտին տեղւոյն հոգեւոր հովիւին հետ կ'ողջունէի հաւատացեալները, երբ յանկարծ ինծի կը ներկայանար երիտասարդ մը հօրը կողմէ հայկական ծագումով:

Հրաշքը կատարուած էր: Ան՝ իր մահէն առաջ իսկ անմահացուցեր էր ինքզինք իր բազում գոհողութիւններուն գինով, իր նմաններուն օգտակար ըլլալու արդիւնքին վրայ դնելով Հայու իր հաւատքը եւ քըրիստոնեայ մարդու գիտակցութիւնը:

Ի՞նչպէս այս առթիւ չյիշել խօսքը Ս. Գիրքին «Իսկ որ ճշմարիտ այրին իցէ եւ մենացեալ յուսացեալ յԱստուած, եւ կանխեալ, յաղօթս եւ՝ ի խնդրուածս զցայգ եւ զցերեկ», (Պատուէ՛ ճշմարիտ այրիները, եւ անո՛նք են ճշմարիտ եւ առանձնացած այրիներ, որոնք իրենց յոյսը Աստուծոյ վրայ դրած են, գիշեր եւ ցերեկ աղօթքի եւ խնդրուածքի կը դիմեն): Ա. Տիմոթէոս Ե. 5:

Օրհնեալ ըլլայ իր յիշատակը եւ իրմով օրհնեալ ըլլան իր հարազատները:

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ԵՒ ԳԼԱՐԱ ԶՕՀՐԱՊ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

(1993 Հոկտեմբերէն Դեկտեմբեր)

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի Առաջնորդարանի Գրիգոր եւ Գլարա Զօհրապ տեղեկատուութեան կեդրոնը անցեալ երկու ամիսներու ընթացքին զանազան շրջաններու մէջ կազմակերպած է բազմաթիւ ձեռնարկներ եւ մասնակցած՝ կարգ մը հանդիսութիւններու: Ստորեւ կը տրուի այդ ձեռնարկներուն ամփոփ նկարագրութիւնը:

ՀԱՐԹՖԸՐՏԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ՝ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՀԵՏ

Հոկտեմբեր 16-ին, Տեղեկատուութեան կեդրոնը, գործակցութեամբ Հայ Դպրոցներու Կրթական Կեդրոնի տնօրէնուհի Օր. Սիլվա Տէր-Ստեփանեանի, Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան տարեդարձին առթիւ կազմակերպեց գիտաժողով մը Քընէթիքըթի Հարթֆըրտ քաղաքին մէջ՝ հիւրընկալութեամբ Նիւ-Ինկլընտի շրջանի Ս. Գէորգ, Ս. Մարկոս եւ Ս. Յարութիւն եկեղեցիներուն: Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ ծխական Խորհուրդի ատենապետ Պ. Ճէք Գրիգորեան ձեռնարկին տեղական համակարգողն էր: Յայտագիրը՝ «Հայաստան, Հրաշալիքներու Երկիր եւ Բացօթեայ Թանգարան», առիթ ընծայեց Հայոց պատմութեան, կրօնքի եւ մշակոյթի մասնագէտներու բանախօսելու աւելի քան հարիւր հայ ունկնդիրներու ներկայութեան: Ելոյթ ունեցան՝ տոքթ. Գէորգ Պարտաքճեան (գրականութիւն), տոքթ. Լուսի Տէր-Մանուէլեան (արուեստ), տոքթ. Աբրահամ Թերեան (կրօնք), տոքթ. Ճան Վարդան (երաժշտութիւն), դաշնակահար Շահան Արծրունի, պարուսոյց Արսէն Կ. Անոյշեան, երգչուհի Յասմիկ Մէյխանէճեան, Տեղեկատուութեան Կեդրոնի տնօրէն Գրիգոր Վրդ. Մաղսուտեան (միջին դարու պատմութիւն եւ գրականութիւն) եւ օգնական տնօրէն Արամ Արգուն (արդի պատմութիւն):

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան նախագահեց գիտաժողովին եւ կատարեց փակման խօսքն ու աղօթքը: Այս ձեռնարկէն խանդավառուած՝ Նիւ-Ինկլընտի շրջանի Հայերը որոշեցին նուիրատուութիւններ կատարել ի նպաստ Հայաստանի մտաւորականներու հիմնադրամին: Հայրենի մտաւորականները դժուարին պայմաններու ներքեւ կը պայքարին հայ մշակոյթի ու կրթական արժէքներու ստեղծման, պահպանման ու տարածման ի խնդիր:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆՑ ՇԱՐՔ ԹԷՔՍԱՍԻ ՄԷՋ

Նոյեմբերի կիսուն, Տեղեկատուութեան կեդրոնը կազմակերպեց բանախօսութեանց շարք մը Թէքսասի մէջ: Երկու գիտաժողովներ գումարուեցան Թէքսասի Հիւսթընի եւ Տալլասի համայնքներուն կողմէ: Համակարգողներն էին Նարեկ Աբեղայ Պէրպէրեան, Ներսէս Ա. Քհնյ. Ճէպէճեան եւ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ ծխական Խորհուրդի ատենապետ Պ. Նազարէթ Գալուստեան: Նոյեմբեր 20-ին, Հիւսթընի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ սրահին մէջ ելոյթ ունեցան՝ Նիւ-Ճըրզի նահանգի Ռոուըն Գոլէճի փրոֆ. տոքթ. Ռապըրթ Հիւսըն (Արցախի հին եւ միջնադարեան պատմութիւն), Գրիգոր Վրդ. Մաղսուտեան (Արցախի Հայերու ինքնութիւնը կազմող տարրերը, լուսարանութիւններ տալով կարգ մը սխալ պատմական մեկնաբանութիւններու եւ դիտումնաւոր խեղաթիւրումներու մասին), Պ. Արամ Արգուն (19-րդ եւ 20-րդ դարու սկիզբի իրադարձութիւնները Արցախի մէջ՝ կեդրոնանալով ժամանակակից պայքարին վրայ):

Նոյն օրը, Տալլասի մէջ տոքթ. Գէորգ Պարտաքճեան բանախօսութիւն մը տուաւ «Ղարաբաղ եւ հայ Գրականութիւն» նիւթին շուրջ, մինչ Ներսէս Ա. Քհնյ. Ճէպէճեան խօսեցաւ Ղարաբաղի պայքարին Հայաստանի Հանրապետութեան վրայ գործած ազդեցութեան մասին:

Նոյեմբեր 21-ին, Հիւսթընի մէջ դործադրուած յայտագիրը կրկնուեցաւ Տալլասի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

ՀԵՏԱԶՕՏԱԿԱՆ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՊՐՈՒՔՇԱՅՐ (ԹԷՔՍԱՍ)

Նոյեմբեր 20-ին, Գրիգոր եւ Գլարա Զօհրապ Տեղեկատուութեան Կեդրոնի անձնակազմը եւ տոքթ. Հիւսըն պատեհութիւնը ունեցան հետազօտական փոքր ուղեւորութիւն մը կատարելու դէպի Պրուքշայր, Հիւսթըն քաղաքէն քիչ հեռու վայր մը, ուր հաստատուած են Հարաւային Ամերիկայի սկզբնական շրջանի հայ գաղթականները: Արեւմտեան Փոքր Ասիոյ, Ատափազար շրջանի Կէյվէի քաղաքէն Փօլ Տօնիկեան՝ 1880-ին Ամերիկա եկաւ ուսանելու նպատակաւ եւ բժշկական դպրոցը աւարտելէ ետք միացաւ իր եղբօր՝ Վերնոնի որ ագարակապան մըն էր Թէքսասի մէջ: Անոնք իրենց անունը փոխեցին Տօնիկըն-ի, Թէքսասցիներուն համար առողանութիւնը դիւրացնելու նպատակաւ: Կէյվէ քաղաքէն բազմաթիւ ուրիշ ազգականներ, ինչպէս նաեւ այլ Հայեր ի վերջոյ հաստատուեցան Պրուքշայրի մէջ: Քաղաքին գլխաւոր շրջանի մէկ բաժնին մէջ տակաւին կան հայկական անուններով վաճառատուներ, ինչպէս նաեւ Հայերուն սեփականութիւնը եղող ջրաղաց մը եւ այլ կալուածներ՝ որոնք տակաւին կը ներկայացուին այցելուներուն: 1910-ին Փօլ Տօնիկըն կառոյց տուն մը՝ որ յետագային վերածուեցաւ Ուոլըր Գաունթիի Պատմական Թանգարանին: Շրջանի կարգ մը գերեզմանատուներու մէջ կան 19-րդ դարու վերջէն մնացած հայկական գերեզմանաքարեր՝ հայերէն տապանագրերով եւ լատինական տառերով: Տեղեկատուութեան Կեդրոնի անձնակազմը լուսանկարը առաւ այս տապանաքարերուն՝ որոնցմէ ոմանք անընթեռնլի են՝ ենթարկուած ըլլալով կլիմայի ազդեցութեան: Պրուքշայրի Հայերու մասին այս տեղեկութիւնները մատչելի են Գրիգոր եւ Գլարա Զօհրապ Տեղեկատուութեան Կեդրոնին մէջ:

ՄԻՋ-ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒ ՄԻՋ-ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՏՐՈՒԱԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երկու ամսուան ընթացքին Պ. Արամ Արգուն կարգ մը բանախօսութիւններ տըւաւ: Հոկտեմբեր 29-ին ան ելոյթ ունեցաւ Փէյլըս Հայթցի (Իլլինոյ) Ս. Յովակիմ եւ Աննա եկեղեցւոյ սրահին մէջ: Հոկտեմբեր 31-ին ան խօսեցաւ Էվընսթընի (Իլլինոյ) Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ սրահին մէջ՝ ներկայացնելով Ղարաբաղի պատմութիւնը՝ հին ժամանակներէն մինչեւ մերօրեայ պայքարները. ան ցուցադրեց նաեւ սահիկներ: Նոյ. 3-ին, նոյն բանախօսութիւնը տուաւ Մինէափոլիսի ձեռնարկին՝ որ կազմակերպուած էր Մինիսոթայի Հայ Մշակ. կազմակերպութեան կողմէ՝ նախաձեռնութեամբ Քելճիքեան Արեւելեան Գործավաճառատան տնօրէն Լու էն Մաթոսեանի: Ղարաբաղի մէջ շինուած գորգերու ցուցադրութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեց: Նոյն օրը, Հայոց Պատմութեան եւ Մեծ Եղեռնի մասին Պ. Արգուն հարցազրոյց մը ունեցաւ տեղական ձայնասփիւռէն: Նոյ. 9-ին ան բանախօսեց Լոնկ Այլնտի Սմիթթաուն քաղաքին մէջ՝ Մեծ Եղեռնի մասին, հրէական կոտորածի եւ այլ կոտորածներու լոյսին տակ: Իրմէ խնդրուեցաւ վերադառնալ Դեկ. 14-ին, նոյն նիւթին շուրջ երկրորդ բանախօսութիւն մը տալու համար: Նոյեմբեր 4-ին, Պ. Արգուն գումարեց գիտաժողով մը Ուաշինկթընի Տի - Սի-ի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ սրահին մէջ՝ ներկայ Հայաստանի Հանրապետութեան, ինչպէս նաեւ Ղարաբաղի պայքարի մասին: Այս ձեռնարկին համակարգողն էր Վրթանէս Ա. Քհնյ. Գալայճեան:

ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐ

Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին Տեղեկատուութեան Կեդրոն այցելեցին բազմաթիւ մտաւորականներ՝ որոնք օգտագործեցին Կեդրոնի մատուցած դիւրութիւնները: Մասնաւոր ծրագիրներ հետապնդող արտասահմանեան մտաւորականներուն մաս կը կազմէին՝ անգլիացի համբաւաւոր բանաստեղծի որդի Մեթհիու Սփէնտըր, Արշիլ Կորքիի աղջիկը Մաօ որ կը պատրաստէ Արշիլ Կորքիի կենսագրականը, Մոնրէալէն փրոֆ. Յակոբ Խաչիկեան եւ Գաբրիէլ Պասմաճեան՝ որոնք Հայոց պատմութեան սկզբնական աղբիւրներու ժողովածուն կը պատրաստեն, Հայաստանի բանասէրներէն՝ Եուրի Վարդանեան, Կարէն Եուզբաշեան եւ Ազատ Բոզոյեան, Ֆրանսայէն՝ Մոնփըլիէ Համալսարանի փրոֆ. Ժերար Տէտէեան, որ յօդուած մը կը գրէ Հայկական Կիլիկեան Թագաւորութեան անկումէն ետք Օսմանեան կայսրութեան կիսանկախ շրջաններու մասին: Արժանթինի Պուէնոս-Այրէս քաղաքէն Վարդան Մատթէոսեան՝ որ մենագրութիւն մը կը պատրաստէր Կոստան Զարեանի մասին: Աւստրալիայէն ընկերաբանութեան համալսարանի ուսանող Արմէն Կաքաւեան:

Այս ժամանակամիջոցին, վերոյիշեալներէն անկախ, բազմաթիւ ամերիկահայ մտաւորականներ, համալսարանական ուսանողներ, դիւանագէտներ, եկեղեցականներ եւ այլք օգտուած են Տեղեկատուութեան Կեդրոնի դիւրութիւններէն:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 – 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Կային որ ջանք ըրին մեզի մօտենալու, բայց մայրս չէր սիրեր յարաբերութիւններ ստեղծել, վախնալով որ ամուսնութեան թեկնածուներ կրնային գտնուիլ ինծ համար. խուսափողական վերաբերում ցոյց կու տար ամէնուն: Մօրս մօտ մենամոլութիւն մը եղած էր այդ, ամէն երիտասարդի մէջ ինծ թեկնածու մը կը տեսնէր եւ կը խուսափէր անկէ:

**

Ինչպէս ընդհանուր օրէնքներուն մէջ այնպէս ալ մեր ընտանեկան յարաբերութիւններուն համար բացառութիւն գոյութիւն ունեցաւ:

Երկու ընտանիք կ'ընդունուէին մեր յարկէն ներս: Մէկը ծերունի Մ. Մոմճեանն էր իր շատ հաճելի կնոջը հետ, մեծ հայրը եւ մեծ մայրը տիկին Միհրան Գարակէօզեանին: Անոնք շատ մօտիկ դրացի էին մեզի եւ մայրս, ինչպէս եղաւ համակրեցաւ անոնց. իսկ միւսը, արդէն մօրս Պէշիկթաշէն ծանօթ այր եւ կին մըն էին մեզմէ առաջ Գատըգիւղ հաստատուած:

Պատուական անձ մըն էր Պ...եան, աւետարական, հրապարակին վրայ մեծ յարգ վայելող, սրտի եւ մաքի ձիրքերով օժտուած, իսկ իր կինը քնքոյշ էակ մը փափկակազմ: Անոնք կու գային մեզի եւ մեր մթնոլորտը կը տաքնար. Պ...եան չափազանց կը համակրէր ինծ, ես ալ իր ներկայութեան զուարթ կ'ըլլայի:

Երկար գիշերները ձմրան, երբեմն կ'երթայինք Պ...եաններուն, մայրս կը սիրէր թուղթ խաղալ անոնց հետ. այդ միտացի մարդը ուսումնասիրած էր մայրս եւ գիտէր անոր հետ վարուիլ: Բայց մանաւանդ անոնց տանը առաւելութիւնը սա էր որ հոն թեկնածու չկար: Սակայն երեկոյ մը, անհաճոյ անակնկալ, մեր այցելութեան պահուն հոն գտանք երիտասարդ տղայ մը, քիչ մը երկչոտ, հազիւ 23 տարեկան, կրթուած, համակրելի: Պ..եան զայն ներկայացուց իբր իր կրտսեր եղբայրը որ գիշերօթիկ վարժարանը աւարտելէ յետոյ պզտիկ ուղեւորութիւն մը ըրած էր եւ հիմա եկած իրենց հետ բնակելու, ծնողք չունենալուն:

Այլեւս առեւտրական ընկեր էին երկու եղբայրը: Մայրս բանի տեղ չդրաւ այդ տղեկը ինչպէս մինչեւ վերջը կոչեց զայն: Թղթի սեղանէն հեռու կար դաշնակը, եւ Պ...եանին 10 տարեկան աղջիկը միշտ զիս կը ստիպէր դաշնակ նուագել:

Պիտի պատահէր որ սրահին այդ անկիւնը հովուերգութեան մը կեդրոնավայրը ըլլար:

Այնքան չեմ համակրանք ունէի Պ...եանին հանդէպ որ իր եղբայրը ինծ օտար մը չթուեցաւ, եւ կամաց կամաց մեր մէջ սկսաւ մտերմութիւն մը, թէեւ միշտ վերապահ:

Կը խօսակցէինք սիրուն ոչնչութիւններու վրայ որոնք երբեմն մեզի գրական կամ արուեստագիտական վիճաբանութիւններէ աւելի շահեկան կը թուէին, թերեւս անոր համար որ երկու շատ երիտասարդ սրտերու զգացումները կ'արտայայտուէին:

Երբ նուագէի, դաշնակիս մօտը կեցած թեթեւ մը երկչոտ, ցած ձայնով շատ փոքր, շատ զօրաւոր բաներ կը մրմնջէր ականջիս, որոնք քաղցրութեամբ կ'ողողէին հոգիս:

Ան չափազանց երջանիկ էր որ ես որեւէ յաւակնութիւն չունէի, պարզ նորահաս աղջիկ մըն էի եւ իրեն հետ կը վարուէի իբրեւ հինէն ծանօթ, առանց սեթեւեթի, առանց ինքզինքիս գրական հովեր տալու:

Երբեմն ալ «հանդէսներ» կը թղթատէինք խօսակցելով: Մայրս կարեւորութիւն չէր տար որովհետեւ միշտ մօտերնիս երրորդ մը կար, փոքրիկ աղջնակը: Թերեւս ալ մայրս այդ պահերուն շնորհընկալ վիճակի մը մէջ էր, ինչպէս խաղուած ամուսիններ:

Առանց խոստովանելու չափազանց գոհ կ'ըլլայինք երբ իրարու մօտ ըլլայինք: Ապահով չէի թէ սիրելը ա՞յդ էր: Ամէն պարագայի անոյշ, շատ անոյշ երանութեամբ մը պարուրուած էի:

Երաժշտութիւնը քաղցր մեղսակից մըն էր այդ անմեղ հովուերգութեան. քանի քանի անգամներ ինծ կրկնել կու տար Սէն-Սանսի Սամսոն եւ Տալիլայի պարերգը զոր մասնաւորաբար կը սիրէր. այդ նուագը, մեզի կը պատմէր հեշտին զգացումներ զորս չէինք կրնար արտայայտել:

Եկաւ սակայն պահ մը ուր խեղճ տղան բաւական չգտաւ ցանցառ տեսակցութիւնները. որովհետեւ երբ եղբայրն ու հարսը մեզի գային ինք չէր ընկերանար անոնց. մայրս երբեք չէր հրաւիրեր զինքը: Կը գանգատէր թէ առանձին երկարօրէն զիս բար տեսնելու միջոցը չունէինք, բայց ատոր յանցանքը իմս չէր:

Ամէն տարի, Ապտիւլ Համիտին գահակալութեան տարեդարձին, որ կը հանդիպէր Օգոստոս 20-ին, ամբողջ Պոլիսը կը լուսազարդուէր, խրախճանքներ տեղի կ'ունենային, Վոսփորէն Իշխաններու կղզիները եւ փոխադարձաբար շոգենաւեր կ'երթեւեկէին, գիշերը ողջոյն: Արդարեւ դիւթական էր այդ լուսազարդուած Պոլիսը որ կարծես մտացածին քաղաք մը ըլլար, բոլորովին առասպելական, ուր ամէն ինչ լոյս ու գեղեցկութիւն է, ուր ջուրերը անգամ ադամանդներ ունին ծոցերնին:

Մասնաւորապէս պետական անձերը իրենց ապարանքները, եալըները շքեղօրէն կը լուսազարդէին հազար ու մէկ գոյնըզգոյն կանթեղներով, կամ պարզապէս ապակիէ ֆեներներով՝ մէջը վառած մոմեր: Կային որ հիանալի ճաշակով կը շողային:

Աբիկ էֆէնտի Ունճեան եւս իր պարտէզը լուսազարդել կու տար: Պատերազմական նախարարութեան հետ միշտ գործ ունենալուն, Իւլտըզի բարձր աստիճանին արժանացած էր եւ այդ պատճառով իսկ ստիպուած կը նկատէր ինքզինքը մասնակցելու ընդհանուր խրախճանքին:

Գատըգիւղցիներուն համար այդ գիշերը տօնի գիշեր մըն էր, որուն կը սպասէին տարին ամբողջ. մանաւանդ դասակարգ մը կար որուն համար էֆէնտիին պարտէզը դացած ըլլալը ամենամեծ պատիւ եւ երջանկութիւն մըն էր, անով կը պարծենար, կը փառաբանուէր, եւ Ունճեան պարտէզին դուները բանալ կու տար ամէնուն. հոն կրնար երթալ ով որ ուզէր, բայց պարտէզը միայն. տունը կը մտնէին հրաւիրեալներ կամ շատ մօտէն ծանօթներ: Սրահներուն մէջ կ'ըլլար ընդունելութիւն, շքասեղան, մեծարանք, խօսակցութիւն բայց ոչ պար, ոչ ալ թըղթախաղ, լաւ երաժշտութեամբ մը:

(Շար. 25)

(Շար. Ա. էջէն)

Թուրքիոյ ներկայի վարչապետը Թանսու Չիլլէր այս պարագաները մեղմացնելու նպատակով տնտեսական օժանդակութեան ծրագիր մը պատրաստել տուած էր որուն ծաւալը կը հասնէր մէկ միլիառ ֆրանքի։

Մշակութային ու տնտեսական մարզերու կարգադրութեննէն զատ, Թուրք վարչապետին երրորդ առաջադրութիւնը կը վերաբերէր ՓՔՔ-ի դէմ զինեալ պայքարը ամէն միջոցներով սաստկացնելու։ Թուրք մամուլը երկար ատեն արձագանգեց այս մարզին մէջ ծրագրուած նորութիւններուն. յաւելեալ միջոցներ պիտի տրամադրուէին զինեալ ուժերուն, պիտի զարգացուէր կռուելու անոնց կարողութիւնը։ Քիւրտ զինեալ ուժերու դէմ պայքարելու ղրկուած բանակի միաւորները միշտ կը յատկանշուէին իրենց անփորձութեամբ ու չէին յաջողեր վճռական արդիւնքներ ձեռք ձգել։ Պայքարը սաստկացնելու որոշումին հետ, կառավարութիւնը որոշեց նաեւ յատուկ միաւորներ պատրաստել. անոնք պիտի մարզուէին բախումներու գօտին շրջապատելու եւ փարթիզանական կռիւ մղելու համար։ Նպատակը ՓՔՔ-ի մարտիկները մեկուսացնել էր քիւրտ տեղացի բնակչութենէն ու զանոնք մաքրագործել։ Կարգ մը դէտերու համաձայն, բանակային ուժերու գործած սխալներն ու օրինազանցութիւնները ամենայն խընամքով կը քօղարկուէին կառավարութեան կողմէ։ Գործելու ամէն ազատութիւն տրուած այդ ուժերը աննախընթաց սաստկութեամբ բախումներու պատճառ եղան, երկու կողմէն ալ մեծ թիւով զոհեր խլելով։

Առաջին անգամը չէ որ Թուրքիոյ մէջ բանակը հարցի մը լուծումին կը նախաձեռնէ երբ ոչ զինուորական ղեկավարութիւնը ատոր առիթը տայ իրեն։ Բայց կարելի չէ ըսել թէ միշտ յաջողութեամբ կը պսակուին այդ նախաձեռնութիւնները. ընդհակառակը։

Այսուհանդերձ, ներկայի պայմաններուն մէջ, ՓՔՔ-ի մարտավարական սըխալները որոշ չափով նպաստեցին Թրք. զինեալ ուժերուն։ Այդ մարտավարութեան երկու գլխաւոր սխալները եղան արեւմուտքցի զբօսաշրջիկներ պատանդ առնելու եւ Եւրոպայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ իսկ խափանարարական հակաթուրք արարքներ գործելու որոշումները։ Ատոնք պատճառ եղան որ քրտական շարժումը զրկուի արդար դատ մը նկատուելու կեցուածքէն ու արեւմտեան հանրային կարծիքը դադրի ճնշում բանեցնելէ Թուրք կառավարութեան վրայ, պահանջելով որ հակաքիւրտ պայքարը մղէ նուազ բրտութեամբ։

Ա. Թ. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ, Յունուար 10-ին կը բացուէր ՕԹԱՆ-ի վեհաժողովը, որուն օրակարգի նիւթ պիտի ըլլայ նաեւ Պոսնիան, Ֆրանսայի դիմումին վրայ։ Յունուար 9-ին, Գլինթըն հասաւ Պրիւսէլ, ուր ջերմ ընդունելութեան ալ արժանացաւ բնակիչներուն եւ երիտասարդներուն կողմէ։ Քաղաքապետարանը արտասանած ճառին մէջ, Միացեալ -- Նահանգներու նախագահը շեշտեց թէ Եւրոպան զիրենք անտարբեր չի թողուր։

«ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ»ին առաջքը կարելի պիտի չըլլայ առնել եւ ինչպէս լրագրող մը դիտել տուաւ Կրթական նախարարին (Կիրակի, Յունուար 9, հեռատեսիլի «Ճշմարտութեան ժամ») ի՞նչ պէտք ունէր կառավարութիւնը նման «նուէր» մը ընելու Ընկերվարական կուսակցութեան։ Բողոքելով Մ. Ռոքարի յայտարարութեանց դէմ, Ֆ. Պայրու ձաղկեց «Ընկերվարականներու կեղծաւորութիւնը»։ Բայց եւ այնպէս, կասկած չկայ որ կառավարութիւնը շատ ձախաւեր գործ մը տեսաւ Ֆալու օրէնքի ջնջումով, եւ նպաստեց ընդդիմութեան։ Կիրակի, Յունուար 16-ի ցոյցը բաւական մեծ ծաւալ պիտի առնէ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆ ու Արտաքին նախարարը ՕԹԱՆ--ի վեհաժողովին մասնակցելու համար Պրիւսէլ կը գտնուէին։ Վեհաժողովին օրակարգը պիտի քննարկէ կազմակերպութեան ապագայի ու զարգացման հարցերը. ասոնց զուգահեռ, Թուրքիա պիտի ջանայ տեսակցութեան նիւթ դարձնել երկու խնդիրներ. առաջինը կը վերաբերի Պոսնիոյ օդային ռմբակոծութեան եւ ահաբեկչութեան։ Թուրք վարչապետը հանդիպումներ ալ պիտի ունենայ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Պելժիոյ վարչապետներուն հետ, գլխաւորաբար ահաբեկչութեան ու Ռուսաստանի քաղաքական յետագայ կարելի զարգացումներուն մասին։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ որոշ շրջաններու մէջ գետերու ողողումները աւեր գործեցին։ Գամարկը գլխաւոր զոհերէն մէկն է, ինչպէս նաեւ Սէնթ քաղաքը Շառանթ -- Մառիթիմ նահանգին մէջ եւ ուր փութաց Հանրապետութեան նախագահը առջի օր։ Վնասները աղէտալի են, զոհեր ալ կան։ Պալատիւր ալ կրճատեց Սաուտի Արաբիա կատարած իր այցելութիւնը եւ վերադարձաւ Յունուար 10-ին, անմիջապէս Գամարկ երթալու համար։ Այս ողողումներէն զատ, բոլորովին անսպասելի այլ աղէտ մը պատահած է Իզէրի նահանգի փոքրիկ գիւղը զոր լեռը առած տարած է, եթէ կարելի է այդպէս ըսել։ Լա Սալ ան Պօմոնի վրայ սահած է բլուր մը, գիշերը, անակնկալի բերելով քնացողները։ Զորս հոգի թաղուած են փլատակներու տակ, մինչ ուրիշներ կրցած են փախչիլ։

ՍԻՏՆԻ բոցերու մէջ է օրերէ ի վեր։ Հրձիգ են որոնք կրակի տուած են մերձաւոր անտառները եւ հովն ալ աւելի ծաւալ տուած է։ Կարելի եղած է տիրապետել կարգ մը հրդեհներու, բայց, Յունուար 10-ին դեռ հիմնովին առաջքը չէր առնուած ծաւալումին եւ այլ վայրեր ալ նոր հրդեհներ կը ծագէին։ Սիտնի ամառ է, ջերմաստիճանը 40 է։ Քանի մը հրձիգ ձերբակալուած են։

ՑԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐԸ իրարու կը յաջորդեն այս շաբթու։ Առաջինը կը վերաբերի ծխախոտին որ 13%-ի յաւելում կը կրէ Յունուար 11-ին, ապա՝ էսանսը, հուսկ՝ հեռաձայնը, որուն ներքին խօսակցութիւններու սակը 6 վայրկեանի համար էր եւ այլեւս 3 վայրկեանի կ՚իջնէ։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ տարած գործողութիւններու հետեւանքով -- Մարտին, Շըռնաք եւ Սղերդ -- 41 հոգի սպաննուած են որոնց մէջ 31 Քիւրտեր (ՓՔՔ), ըստ Տիարպէքիրի իշխանութեանց։

ՇՎԱՐՆԱՃԷԻ մամուլի գրասենեակը հաստատեց Գամսախուրդիայի մահը։ Թաղումն ալ կատարուած է։

ՊԱԼԻի մէջ (Ինտոնէզիա) զբօսաշրջիկներու հանրակառք մը փոսը ինկած է, 10 Ֆրանսացիներ մեռած են, 16 ուրիշներ ալ եւ 2 Պելժիացի վիրաւորուած են։

«ԷՆՖՕ -- ՄԱԹԷՆ» նոր օրաթերթ մը սկսաւ հրատարակուիլ Յունուար 10-էն եւ կը ծախուի 3 Ֆր.-ի։

ԷՍԱՅԵԱՆԻ ՕՐ

ԲԱԺԱԿԻ ՃԱՇԸ

Կիրակի, Յունուար 16
Ժամը՝ 12.30-ին

YAN'S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e

Ժամը ճիշդ 13-ին բաժակ պիտի բարձրացուի Էսայեան վարժարանի, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր հայկ. վարժարաններուն կենացը, անոնց մաղթելով յաջող եւ երկար տարիներ։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. --
46 -- 56 -- 14 -- 53
43 -- 08 -- 12 -- 06

Ճաշագին՝ 170 Ֆր.։

Ժամը 15-էն ետք, երիտասարդներուն մուտքը ձրի է։

Սիրով կը հրաւիրուին էսայեանցիներ եւ համակիրներ։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Les dames de la Croix Bleue des Arméniens de France attendent les enfants de la colonie, écoles et autres, pour le MANOUGNEROU OR, le Dimanche 16 Janvier à partir de 14 h 30, à la Salle des Fêtes d'Alfortville, 22, rue Voltaire, 94140 Alfortville.

Première partie : Programme enfant —— *Deuxième partie : Super Boom*

Et sans oublier la venue du Père Noël.

VENEZ NOMBREUX

Monsieur VAHAN TER-GHEVONDIAN
Chargé d'Affaires de la République d'Arménie en France
vous convie à un

REPAS DU NOUVEL AN

le Samedi 15 Janvier à 20 heures
En présence de

Monsieur BABKEN ARARKTSIAN

Président du Parlement de la République d'Arménie

Hôtel PULLMAN SAINT JACQUES
17, Boulevard Saint Jacques, Paris 14e

Participation : 350 F.

Réservation en téléphonant au : 53 - 76 - 09 - 93.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յունուար 13, Ը. օր Ծննդեան։ Տօն Անուանակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրհնէքը *կը կատարուի։*

Շաբաթ, Յունուար 15, Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին։

Այսօր անուանակոչութեան տօնն է Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյն։
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին *Հոգեհանգիստ* կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար՝ *ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ*-ի եւ *ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ* ընտանիքի ննջեցեալներուն համար։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 13, Տօն է Անուանակոչութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ *Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։*
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Եպիսկոպոսարանին Տնօրհնէքը *կը կատարուի։*

SUPER-LOTO

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section MARSEILLE-VILLE
«SOSSE MAYRIG»
organise un SUPER LOTO
le Dimanche 23 Janvier à partir de 15 h

la MAJC
12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille

GRANDE SOIREE DU NOEL ARMENIEN

AU PROFIT DE

L'ECOLE SAINT MESROB D'ALFORTVILLE

DINER DANSANT
avec *PAUL BAGHDADLIAN et son Orchestre*
LE SAMEDI 22 JANVIER à partir de 20 h 30
au Gymnase *Lapierre* d'Alfortville
— rue du 8 Mai 1945 —

Réservations aux : 43 - 96 - 18 - 13 —— 43 - 75 - 28 - 37.

GRANDE TOMBOLA

Une *Grande Tombola* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.

1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis

Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 12
MERCREDI
12 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.237 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.237

ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ – ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԷՄԻՐԷԼ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ՅԱՐԳԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ ԵՆ» Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Յունուար 8-ին, Շաբաթ օր, Թուրքիոյ նախագահը ընդունած է Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքը եւ սիրալիր զրոյց մը ունեցած է հետը: Ստորեւ կուտանք մանրամասնութիւնները զորս կը քաղենք «Մարմարա»էն (Յունուար 10):

Գարեգին պատրիարքը նախապէս առնուած ժամադրութեամբ մը, Շաբաթ կէսօր, Յունուար 8, ժամը 12-ին ընդունուեցաւ Հանրապետութեան Նախագահ Սիւլէյման Տէմիրէլի կողմէ: Ներկայ էր նաեւ Նախագահի Խորհրդական դեսպան Վոլքան Վօզքըր: Պատրիարքին կ'ընկերանային կրօնական Ժողովի ատենապետ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան, Խորհրդակցական մարմնի անդամ իրաւաբան Անդրանիկ-Մուրատ Ճինկէօզ, Պատրիարքարանի մամլոյ բանբեր Տիկին Լուիզ Պաքար: Ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Անգարայի մեր ազգայիններէն Կարապետ Սէօքէլի:

Նախագահին հետ այս հանդիպումը անցաւ շատ մտերմիկ մթնոլորտի մը մէջ եւ ամբողջ զրոյցի ընթացքին Նախագահը իր համակրանքն ու վստահութիւնը արտայայտեց Թուրքիոյ Հայ համայնքին նկատմամբ: Նախագահը ցաւ յայտնեց որ փոթորկոտ կարգ մը թիւրիմացութիւններու պատճառաւ այս հանդիպումը ուշացած էր այսքան եւ շեշտեց թէ Չանգայա բոլորին տունն է, ամէն մարդ կրնայ գալ: «Այս դուռը բաց է բոլորին, մանաւանդ ձեզի» ըսաւ Նախագահը, արտայայտելով իր համակրանքը Հայ համայնքին ու անոր Կրօնապետին ու ներկայացուցիչներուն նկատմամբ:

Պատրիարքը, քանի որ աւելի առաջ առիթ չէր ունեցած, այս հանդիպումը յարմար առիթ նկատեց շնորհաւորելու Տէմիրէլի Նախագահական պաշտօնը եւ այս դժուարին ու պատասխանատու պաշտօնին մէջ կար ու կարողութիւն մաղթեց անոր: Նախագահ Տէմիրէլ շնորհակալութիւն յայտնեց եւ ըսաւ որ ինք կը հաւատայ որ այս պաշտօնին եկած է պարզապէս անոր համար որ միշտ բաց եղած է ժողովուրդին բոլոր խաւերուն, կերպով մը «հայր» եղած է բոլորին եւ այդ պատճառաւ է որ ժողովուրդը զինքը բերած է այդ պաշտօնին:

Աւելի վերջ Պատրիարքը իր եւ իր համայնքին անունով թարգման հանդիսացաւ Թուրքիոյ հայ համայնքի անձկութեան եւ անհանգստութեան վերջին ամիսներու ընթացքին մամլոյ մէջ հրատարակուած յօդուածներու ու քանի մը բարձրաստիճան պետական մարդոց կողմէ արտասանուած խօսքերուն պատճառաւ: Պատրիարքը սրտաբաց կերպով յիշեց թէ ինչպէս շատ բարձրաստիճան քաղաքական դէմքեր կրցած են հրապարակաւ արտասանել կարգ մը անհաճոյ նախադասութիւններ: Հայ համայնքը անհանգիստ է այս գրգռիչ ակնարկութիւններէն եւ այդ գրգռութիւններուն պատճառաւ ահաւասիկ մեր եկեղեցիները պարբերական յարձակումներու կ'ենթարկուին,

Այս սրտցաւ արտայայտութեան դիմաց Նախագահը, որ արդէն յուզուած վիճակով մտիկ կ'ընէր, շատ կտրուկ ու համոզիչ շեշտով ըսաւ որ՝ «այդ քաղաքագէտները սխալ բրեր են»: Նախագահը ապա Թուրքիոյ Հայ համայնքին մասին ունեցաւ դրուատալից արտայայտութիւններ: «Նայեցէք, ըսաւ, Թուրքիոյ Հայ հայրենակիցները յարգի (*muteber*) հայրենակիցներ են: Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը իր բոլոր ուխտերուն հաւատարիմ պիտի մնայ միշտ եւ դուք, Թուրքիոյ Հայերը այդ ուխտին եւ այս երկրին խճանկարին կարեւոր մէկ տարրը կը կազմէք: Երկրի մը քաղաքակրթութիւնը չի չափուիր իր հայրենակիցներուն տուածներով, որովհետեւ ատոնք արդէն պէտք է տրուին, այլ կը չափուի անով թէ ան ինչպէս կը նայի իր փոքրամասնութիւններուն: Ամէնէն քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ է որ փոքրամասնութիւնները հանգիստ ու բարօր կ'ապրին:

Այս առումով Թուրքիա մեծ պետութիւն մըն է եւ բռնած է նաեւ աւելի մեծ պետութիւն մը դառնալու ճամբան: Այս պատճառաւ ան պատրաստ է իր բոլոր տարրերը սրտանց գրկելու: Ինծի համար դուք, Հայերդ, շատ յարգի հայրենակիցներ էք»:

Ճշդենք, թէ Նախագահը ամբողջ տեսակցութեան ընթացքին քանի մը անգամ կրկնեց այս «յարգի հայրենակից» բացատրութիւնը:

Նախագահը տակաւին ըսաւ. -- «Հայ հայրենակիցները օրէնքին դիմաց ո՛չ մէկ տարբերութիւն ունին մեր միւս բոլոր հայրենակիցներէն: Աշխարհի ո՛չ մէկ կողմը կրնաք այսքան քով քովի տեսնել մզկիթը, եկեղեցին ու սինակոկը: Թուրքիա կրցած է ընել այս բանը եւ այս կացութիւնը այսպէս պիտի շարունակուի: Ես միշտ ընդգծած եմ որ արտասահմանի մէջ պատահածներէն պատասխանատու չեն Թուրքիոյ Հայերը: Նոյնիսկ եթէ ձեր մէջէն քանի մը անգիտակից մարդիկ յայտնուին, մենք երբեք ատիկա չենք կրնար վերագրել ամբողջ համայնքին: Թուրքիոյ հայ հայրենակիցները միշտ պարկեշտ ու ինքն իր մէջ ապրող համայնք մը կը կազմեն եւ մենք կը գնահատենք այս բանը»:

Պատրիարքը շնորհակալութիւն եւ ուրախութիւն յայտնեց այս գեղեցիկ արտայայտութիւններուն համար, միայն թէ, ըսաւ, ժողովուրդը չի գիտեր այս բոլորը, եւ միլիոնաւոր մարդիկ աւելի յստակ կերպով պէտք է գիտնան ձեր այս մտածումները: Աւելի առաջ, երբ ԱՍԱԼԱ-ի դէպքերը կը պատահէին, ինչպէս քիչ առաջ ըսիք, Պետութիւնը շատ յստակ կերպով կը զանազանէր Թուրքիոյ Հայերն ու դուրսի հակաթուրք Հայերը: «Մանաւանդ դուք, ձեր վարչապետութեան շրջանին, շատ յստակ կերպով քանիցս զանազանած էիք այս երկուքը: Իսկ հիմա այդ է որ չի կատարուիր», ըսաւ Պատրիարքը: «Ո՛չ, ասիկա բոլորին համար յստակ պէտք է ըլլայ, պատասխանեց Նախագահ Տէմիրէլ: Եւ մենք ասկէ վերջ ալ յստակ կերպով պիտի ընդգծենք այս զանազանութիւնը: Թուրքիոյ հայ հայրենակիցները մեր հայրենակիցներն են, ուրիշ երկրի մը հայրենակիցները չեն: Մենք ամէն կերպով պէտք է շեշտենք եւ ես ուրեմն յառաջիկայ առիթներով շեշտը պիտի դնեմ այդ հարցին վրայ»:

Ապա Նախագահը հարց տուաւ թէ հայ համայնքը ուրիշ ի՞նչ հարցեր ունի, մանաւանդ եկեղեցական գետնի վրայ: Պատրիարքը պատասխանեց որ եկեղեցական ամէնէն կարեւոր հարցը եկեղեցականներ պատրաստելու մեր անկարելիութիւնն է: Եկեղեցի մը միշտ լաւ առաջնորդներ ունենալով է, որ կրնայ գոյատեւել: Ինչպէս որ դպրոցը ուսուցիչի, եկեղեցին ալ հոգեւորականի պէտք ունի, սակայն մենք դպրեվանք մը չունինք: Պատրիարքը ապա խնդրեց որ դարձեալ արտօնուի դպրեվանքին որպէս դպրեվանք բացուիլը: Նախագահն ալ խոստացաւ այս խնդիրը քննարկումի նիւթ դարձնել: «Տեսնենք թէ ի՞նչ կրնանք ընել այս խնդրին մէջ» ըսաւ Նախագահը:

Գարեգին Արք. յայտնեց ապա թէ այլ կարեւոր հարցեր չկան համայնքին համար եւ թէ համայնքը կ'ապրի հանգիստ ու բարօր կեանք մը:

Այս բոլորէն վերջ Պատրիարքը ու ընկերակիցները խմբանկարուեցան Նախագահին հետ եւ լաւ տպաւորութիւններով հրաժեշտ առին Նախագահէն:

Պատրիարքը եւ ընկերակիցները կէսօրուան ճաշը առին Աթաթիւրք Անտառային Ագարակին մէջ եւ կէսօրէ վերջ 16.30-ի սաւառնակով վերադարձան Պոլիս:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏԻ վեհաժողովը որ գումարուեցաւ Պրիւսէլ, առաջին օրը կարգ մը որոշումներ տուաւ Պոսնիոյ շուրջ: Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը զանոնք հաղորդեց «Ֆրանս 2» հեռատեսիլի կայանէն որ Յունուար 10-ի իրիկունը յատուկ յայտագիր մը նուիրած էր Պոսնիոյ ողբերգութեան: Ալէն Ժիւփէ նախ յիշեցուց որ անհրաժեշտ է կարգ մը ճշմարտութիւններ ըսել ու շեշտեց. -- «Ոչ մէկ ուժ Պոսնիա պիտի ժամանէ վերահաստատելու համար երկու տարիներու առաջուան կացութիւնը: Պատասխանատուութիւնները բաժնուած են: Ջուրանալով հանդերձ որ Սերպերը յարձակողներն են, անհամեմատ կերպով պատասխանելով իրենց դէմ եղած գրգռութիւններուն եւ թէ խրուաթները ալ արգելափակման կայաններ հաստատած են, պոսնիական բանակը վերակազմուած է եւ յարձակման անցած»: Ապա, Ժիւփէ յայտնեց թէ վեհաժողովը 3 որոշում տուած է. -- Եւրոպական ծրագրին հաւանութիւնը, ՕԹԱՆ-ի եւ Ամերիկացիներուն օժանդակութիւնը ծրագրին իրագործման համար եթէ հաշտութիւն գոյանայ եւ տեղւոյն վրայ հարկ եղած ամրապնդումը ըստիպելու համար Թուզլայի օդակայանին բացումը: Ճիշդ է որ շատ կը խօսուի Պոսնիոյ մասին, Հայերուն նախանձն իսկ շարժելով, թէեւ հարկ ալ չկայ քանի միայն հոգեչահ խօսքեր կան եւ այդ իսկ պատճառով, ինչպէս կը հաստատէր «Լիպերասիոն» (Յունուար 11), հարկ է միայն լսել Ժ. Ֆ. Տընիօն, տրամաբանող ֆրանսացի քաղաքական հազուագիւտ դէմքն է որ պարզապէս յիշեցուց. -- «գլխաւորաբար պէտք է դադրիլ բաներ ըսելէ զորս չենք ըներ»:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ Նախագահը, Յունուար 14-ին, Մոսկուայի մէջ համաձայնագիր մը պիտի ստորագրէ Ելցինի եւ Քլինթընի հետ հիւլէական զէնքերու ամբողջական ջնջումին շուրջ: Փոխարէն, Նախագահ Կրաւչուկ ամերիկեան նիւթական օժանդակութիւն պիտի ստանայ:

ԹՈՒՐՔԻԱ բոլորովին յոյսը կտրած է ադրբէջանական քարիւղէն. կը ջանայ ՕԹԱՆ-ի վեհաժողովին Իրաքի կիրարկուած քարիւղի շրջափակումը գոնէ մասամբ վերցնել տալ ու Միջերկրականի իր նաւահանգիստը հասցնել իրաքեան քարիւղը: Թուրքիոյ վարչապետը ամէն ճիգ կը թափէ բացատրելու համար թէ իր երկիրը տնտեսական մեծ վնասի կ'ենթարկուի Իրաքի շրջափակումին պատճառով:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Յունուար 10-ին տեղեկացանք թէ Շաբաթ օր, Յունուար 8-ին իր մահկանացուն կնքած է գաղութիս հին դէմքերէն՝ Գեղամ Տէր-Անդրէասեան:

Երուանդ Տէր-Անդրէասեանի (Եսան) զաւակը ծնած էր Պոլիս 1908-ին և ընտանիքով Ֆրանսա փոխադրուած ու Լիոն հաստատուած 1926-ին:

Յետագային Փարիզ եկած, Գեղամ Տէր-Անդրէասեան, արհեստով դերձակ, գրիչ կը շարժէր եւ մինչեւ քանի մը տարի առաջ կանոնաւոր կերպով աշխատակցած է «Յառաջ»ի առօրեայ կեանքին կամ հին հայկական Փարիզին հետ կապ ունեցող նիւթերով եւ յուշերով:

Թաղումը կը կատարուի, Ուրբաթ, Յունուար 14-ին Լիոն:

Մեր ցաւակցութիւնները իր այրիին՝ Տիկին Տէր-Անդրէասեանի եւ եղբօր՝ Հրաչեային:

ԱՐՑԱԽ

ՄԻՇՏ ԿՌԻՒՆԵՐ, ԲԱՅՑ, ԴԻՐՔԵՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԿԱՅ

Յունուար 11-ին, Երեւանէն առած հեռաձայնային լուրերու համաձայն Արցախի կռիւները կը շարունակուէին նոյն սաստկութեամբ: Ներկայիս, բացի Հորադիզէն, դիրքերու փոփոխութիւն չկայ, հակառակ Ադրբէջանցիներու լուրերուն: Այս վերջիններու յարձակումները չեն դադրած Ղարաբաղի հարաւային թէ հիւսիսային շրջանները:

Ադրբէջանի Մոսկուայի լիազօր ներկայացուցիչը՝ Ռամիզ Ռիզայեւ յայտարարած է թէ 1994-ին Ռուսաստանի եւ իր երկրին յարաբերութիւնները պէտք է ամրապնդուին եւ համագործակցութիւնը սերտանայ: Նախ եւ առաջ պէտք է դադրին Ղարաբաղի կռիւները, Հայերը պարպեն իրենց գրաւած տեղերը, ապա կարելի է բանակցիլ Ռուսաստանի միջնորդութեամբ եւ խօսիլ Ղարաբաղի կարգավիճակին մասին:

Թեհրանի մէջ, վերջ գտած են Ռուսաստանի եւ Իրանի ներկայացուցիչներու միջեւ քաղաքական խորհրդակցութիւնները: Կազիմիրով եւ Պարսիկ ներկայացուցիչներու խօսակցութեանց նիւթ եղած է նաեւ Ղարաբաղ եւ Իրան պատրաստակամութիւն յայտնած է կրկին միջամտելու ելք մը գտնելու համար:

Վերջին օրերուն Հանրապետութեան գրեթէ ամբողջ տարածքին սկսած է տիրել համեմատաբար մեղմ օդ: Ջերմաստիճանը մինչեւ 12-17-ի հասած է Հայաստանի հիւսիս-արեւելեան եւ Զանգեզուրի շրջանները, Լոռի-Բամպակ՝ 10-11-ի: Բացառութիւն կը կազմէին միայն Արարատեան հովիտը եւ Երեւան, ուր համեմատաբար ցուրտ էր: Մշուշը յաճախ նկատելի է մայրաքաղաքին վրայ:

Յունուար 10-ին, Նախագահին մամուլի քարտուղար՝ Ա. Աբրահամեան իր հերթական տեղեկատուութիւնը կատարած է որ ընդհ. պատկերը կուտայ կացութեան. --

ՄԱՄՈՒԼԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ
ԱՐԱՄ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
ՊՐԻՖԻՆԿԸ
-- Յունուար 10 --

Ա.

Ինչպէս ձեզ յայտնի է, անցեալ տարուայ Դեկտեմբերի 18-ից Լեռնային Ղարաբաղում տեղի է ունենում ռազմական գործողութիւնների աննախադէպ սաստկացում: Ադրբեջանը մերժելով բոլոր խաղաղարար ծրագրերը, կատաղի գրոհներ է ձեռնարկում Ղարաբաղ-Ադրբեջան ճակատի ողջ երկայնքով: Անցած օրերին շարունակւում էին ռմբակոծութիւնները նաեւ մեր Հանրապետութեան նկատմամբ. Ադրբեջանը ձեռնարկում էր Հայաստանի հիւսիսային շրջանների բարբարոսական գնդակոծութիւններ: Այդ գործողութիւնների քաղաքական գնահատականը տրուած է Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի Աշխատակազմում արուած եւ կառավարութեան Յունուարի 8-ի յայտարարութիւնների մէջ:

Ադրբեջանը հերթական անգամ պատ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳՐԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՅԴ ՃԱՌԱԳԱՅԹԸ ՉԻ ՄԵՌՆԵՐ

(Ա. ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ,
«ՄԵԾԵՐԸ ԵՒ...ՄԻՒՍՆԵՐԸ»,
Պէյրութ, 1992)

Գրեց՝ Կ. ԴԱԼԼԱՔԵԱՆ

Սքանչելի մի հատոր։ Արդէն, երբ լսում ես, թէ Ծառուկեանի գրչին պատկանող մի գործ է լոյս աշխարհ եկել, միշտ սպասում ես նրա տաղանդի մի նոր ճառագայթումի։ Ակնկալուածից աւելին է, սակայն, այս անգամ։ Տալ սեփական կենսագրութեան որոշ կարեւոր էջերը Մեծերի եւ ուրիշ ժամանակակիցների կեանքի ու գործի շարադրանքին զուգահեռ, բայց երբեք չցուցադրելով սեփական կուրծքը՝ իբրեւ աշխարհի կենտրոնի, սեփական «ես»-ը՝ իբրեւ նկարագրուած իրողութիւնների կարգադրիչի եւ թելադրիչի, այլ խորին ակնածանքով մնալ նոյն Մեծերի համեստ ստուերի մէջ. — ամէն յուշագրողի չի տրուած այս տաղանդն ու արժանիքը։ Վերակերտել դէպքերը, մարմնաւորել մեր նորօր անցեալում մեծ կամ փոքր հետք թողած իրական մարդկանց նկարագրերը այնպիսի մի ընկալումով, խորութեամբ եւ հեռանկարով եւ ... այնպիսի մի թեթեւ, հոտով-համով հումորով, որ կարդում ես այս ծաւալուն հատորը մէկ շնչով, ասես տարուայ լաւագոյն վէպը լինէր։ Ծառուկեանից զատ ուրիշ որեւէ գրիչ պիտի կարողանա՞ր լուծել այս բարդ խնդիրը՝ ամենամատչելի պարզութեամբ։

Մեծի մասամբ մանրապատումներ են, որոնց տողերից յառնում են վերջին 60 տարիների մեր պատմութեան՝ մշակոյթի եւ քաղաքական կեանքի մի շարք գործիչների կերպարները իրենց զուտ մարդկային գծերով։ Լեւոն Շանթը, Նիկոլ Աղբալեանը, Արշակ Չօպանեանը, Յակոբ Օշականը, Կոստան Զարեանը, Արշաւիր Շիրակեանը, Դրաստամատ Կանայեանը, Սիմոն Վրացեանը, Համօ Օհանջանեանը, Գարեգին Յովսէփեանց Կաթողիկոսը, Շաւարշ Միսաքեանը եւ ուրիշներ նորովի մատուցւում են ընթերցողին, նրանց բնաւորութեան ու խառնուածքի, նիստ ու կացի մանրամասներով, մտածողութեան ելեւէջներով, քայլերի շարժառիթներով։ Եւ յաճախ յստակ է դառնում, թէ ինչու այս կամ այն դէպքը, արարքը, խօսքը, որ այլապէս յայտնի էին պատմութեան չոր, արձանագրային էջերից, եղաւ կամ արուեց հէնց այդպէս այլ ոչ ուրիշ կերպ, թէ ինչպէս մարդկանց ենթակայական սկիզբը ազդեց իրերի յետագայ ընթացքի վրայ՝ գործին տալով հէնց այս այլ ոչ ուրիշ ուղղութիւն։ Կարճ՝ Ծառուկեանի այս հատորը մեր կեանքի պատկերազարդ պատմութիւնն է։

Պիտի չանդրադառնամ, թէ հոգու ինչպիսի ներքին կրակով է Ծառուկեանը գծում Մեծերի կերպարները՝ որպէս մնայուն արժէքներ, թողնելով այդ հաճոյքը ընթերցողին։ Պիտի չանդրադառնամ նաեւ ներկուսակցական անցողիկ խնդիրներին (յայտնի է, որ Ծառուկեանը հեռացել էր ՀՅԴ-ից) եւ դրանց հետ կապուած իր դիտարկումներին ու բնորոշումներին։ Դա, վերջին հաշուով, կուսակցութեան նախկին մէկ անդամի ենթակայական ընկալման արդիւնք էր եւ կարող է ինչ-ինչ կէտերում լինել իրաւացի կամ ոչ։

Անհրաժեշտաբար, սակայն, պիտի վկայակոչեմ որոշ էջեր, որոնցում բացայայտւում են այս հատորի գործող անձանց, եւ հէնց իր՝ հեղինակի, հայեացքները մեր պատմութեան ու գրականութեան այլազան հարցերի շուրջ, բացայայտւում են պատմագրական կարգի դեռեւս անյայտ մնացած որոշ եղելութիւններ, դրսեւորւում են Ծառուկեանի ոճի առանձնայատկութիւնները։

Յուշագրութիւնն ամփոփւում է մի շրջան, երբ հայ կեանքի կարեւորագոյն փաստերից մէկն էր Խորհ. Հայաստանի գոյութիւնը, իսկ այսօր սկզբունքային նշանակութեան խնդիր է մեր մօտակայ անցեալի ճիշդ ու արդարացի գնահատութեան հարցը։

Յիշում եմ «Նայիրի» շաբաթաթերթի 60-ական թուականների սկզբների համարներից մէկին առաջին էջում հրատարակուած մի գծանկարը. մի շէնք, որի առաջին յարկը եռագոյն էր, միւսը՝ կարմիր։ Ծառուկեանի համոզմունքն էր դա, թէ Խորհ. Հայաստանը Հայաստանի Հանրապետութեան միեւնոյն շէնքի շարունակութիւնն էր։ Ցաւօք, այդ խորաթափանց միտքը հէնց արմատից մերժւում էր թէ Սփիւռքում թէ Խորհ. Հայաստանում, մանաւանդ, երբ պաշտօնական քաղաքականութիւնը բացարձակ անգիտանում կամ ամբողջութեամբ սեւացնում էր առաջին յարկի գոյութեան փաստը։ Այսօր էլ, ցաւօք, կրկնւում է խոտանելի մտայնութիւնը։ Քիչ չեն գործիչներ ըՍփիւռքում թէ Հայաստանում, որ մերժում են տեսնել այս անգամ արդէն երեք յարկերը նոյն շէնքի, անգիտանալով «կարմիր» յարկի գոյութեան փաստը, կամ սեւացնելով ամէն ինչ, որ առնչւում է այդ յարկին հետ։

Գրախօսուող հատորի մէջ մէկից աւելի անգամ Ծառուկեանը իր դրական վերաբերմունքն է ճշդում Խորհ. Հայաստանի նկատմամբ։ Աւելին, անհրաժեշտ է գտնում վկայակոչել «Յառաջ» օրաթերթի սուր դիտողութիւնը («Ամօ՛թ») Սիմոն Վրացեանին, երբ վերջինս ոչինչ դրական չէր տեսնում երկրում։ Յատկանշական է հետեւեալ դիտումը Շ. Միսաքեանի մասին. «Կը հրճուէր Խորհ. Հայաստանի յաջողութիւններով. հրճուանք մը, որ անխառն չէր իր օրերուն, բայց երբեք չէր մոռնար թէ այդ երկիրը յոյսի միակ կռուանն է, աւելի փայլուն ապագայի մը երաշխիքը, գալիք ժամանակներու վրայ քաշուած վստահելի մուրհակ մը» (էջ 309-310)։

Հայոց պատմութեան նկատմամբ լայն, հրջահայեաց, ոչ կանոնացուած վերաբերմունքի արտայայտութիւն է Ծառուկեանի մօտեցումը պաշտպանողական եւ յեղափոխական իմացքների նկատմամբ։ Ըստ նրա, «պահպանողականը» բնաւ էլ յետադիմական չի նշանակում։ Երկուսն էլ դիտակից խաւի զանազան երեսներն են։ Երկուսն էլ՝ տարբեր մարտավարութեամբ նոյն ռազմավարութիւնն են հետապնդում։ Եւ այս առթիւ բերում է զոյգ օրինակ։ Ա) Պատմութիւնը անէծք ու կրակ է տեղում Վասակի վրայ, գովասանքի դափնիներ մատուցում Վարդանին։ Սակայն, «մեր պատմութեան արշալոյսը յեղափոխականը Վարդան Մամիկոնեանն էր։Զգոյշ առաջացողը՝ Վասակ Սիւնին... Մենք ալ տասնըհինգ դարերէ ի վեր նոյնը կը կրկնենք մեր մանուկներուն... Բայց երբ մենք մեծ ենք, մանուկներ չկան եւ խելահասներս կը խօսինք մեր մէջ, ներելի է որ քիչ մը տարբեր մտածենք...» (էջ 134-135)։ Բ) Վկայակոչում է Պօղոս Նուպար Փաշային, որը կարգադրում է հողեր գնելու նպատակով նախապէս Մուշ ուղարկած իր հարիւր օսմանեան ոսկիով զէնք գնել, երբ իմանում է, թէ հողերը ձեռք բերելուց առաջ մարդկանց կեանքը փրկելու ստիպողութեան առջեւ են կանգնած։ «Երկուքին միջեւ տարբերութիւնը այն է, - եզրակացնում է Ծառուկեանը, - որ յեղափոխականը «ի զէ՛ն, Հայեր» կը պոռար եւ իր հանած աղմուկով թերեւս կ՚արթնցնէր քնացող Թուրքը, միւսը լուռ կը հայթայթէր այդ զէնքը» (էջ 136)։

Սա ազգային միասնութեան ծառուկեանական գաղափարախօսութեան դրսեւորման արտայայտութիւնն է, որը՝ իբրեւ դաս, լաւ կը լինէր սերտէին ներկայ ժամանակների մեր այլազան քաղաքական ուժերը, փոխանակ բզկտելու, մինչեւ իսկ միմիանց «դաւաճան» պիտակաւորելու ծայրայեղ պառակտողական գործելակերպի։ Ա. Ծառուկեանը լաւ էր հասկացել, որ չարենցեան «ով հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկութիւնը քո հաւաքական ուժի մէջ է» կենսահաստատ պատգամի մէջ ծանրութեան կենտրոնը հաւաքական ուժն է, այսինքն՝ բոլոր կարգի յեղափոխական թէ պահպանողական ուժերի միաւորութիւնը՝ անխտիր։

Մի քանի առիթներով Ծառուկեանը վերապատմում է մեր Մեծերի մտածումները գրականութեան վերաբերեալ, սերունդներին փոխանցելով խիստ արժէքաւոր եւ միշտ այժմէական դատումներ։ Ա) Ն. Աղբալեանի հետ վար են իջնում ճեմարանի սանդուղքով եւ զրուցում Օշականի «Մնացորդաց»ի մասին։ «Լսիր, -- խօսում է Աղբալեանը, -- վէպը մի սկիզբ ունի, մի ընթացք եւ մի վախճան։ Ես բոլէին, ասենք, մեր գրելիք վէպը այս կէտից վար հասնելն է։ Սկսենք իջնել։ Մի սանդղամատ իջնենք (եւ իջանք)։ Վէպը սկսեց եւ ընթացքի մէջ մտաւ։ Բայց չգիտես որտեղից մի քիչ փոշի ինկաւ մեր վրայ։ Փոշին յիշեցնում է անապատի պատկերը եւ խօսում ենք անապատի մասին, թէ ինչ գազաններ եւ սողուններ կան անապատին մէջ եւ ինչ սոսկալի թափ ունի աւազահողմը, եւլն.։ Երկար խօսում ենք անապատի կեանքից։ Բայց մեր նպատակը այդ չէր այլ վար իջնելը։ Վէպի ընթացքը խըզւեց իսկ մենք դեռ առաջին սանդղամատի վրայ ենք։ Շատ ծաւալուելը ի վնաս հօսանքի ուժգնութեան է...» (էջ 36)։ Մեծանուն քննադատի այս դիտումը գեղարուեստական վարպետութեան ամենակարեւոր յատկանիշներից մէկի՝ ընտրելու զատելու ունակութեան վերաբերեալ է, առանց որի որեւէ ստեղծագործութիւն կարող է վերածուել այլազան իրողութիւնների, դէպքերի, դէմքերի հաւաքածոյի, որի տարրերը այլապէս թերեւս արժէքաւոր են, բայց, խճողելով հրապարակը, ստեղծագործութիւնը դարձնում են նուազ արժէքաւոր։

Բ) Յ. Օշականը խրատ է տալիս Ա. Ծառուկեանին։ «Ոճը գրողին նժոյգն է։ Տեւաբար սանձուելու պէտք ունի։ Ոճդ քեզ առեր կը տանի իր ուզած տեղը որ քու ուզած տեղդ չէ միշտ։ Ձիդ ըրէ որ դուն առաջնորդես ձիդ, փոխանակ առաջնորդուելու բառերուն հոսքէն»։ Ա. Ծառուկեանը այնուհետեւ գրում է. «Բաւական դժուար եղաւ ինծի համար "նժոյգ սանձելու" այդ գործը եւ տարիներ առաւ, բայց կրնամ ըսել այսօր, կէս դար ետք, թէ ոչ ոք այնքան օգտակար խրատ մը չէ տուած ինծի, որմէ փորձած ըլլամ լաւագոյնս օգտուիլ, որքան Օշականի այդ մէկ հատիկ խօսքէն» (էջ 67)։

Երկու պարագայում էլ (հատորի մէջ ուրիշ օրինակների եւս կարելի է հանդիպել) յստակ է Ծառուկեանի միտքը. օգտակար լինել հայ գրի ու գրականութեան մշակներին։ Պատահական չէ, որ դառնութեամբ արձանագրում է, թէ Սփիւռքի մամուլի եւ շատ գրքերի մէջ ինքը գտնում է տափակ, անգոյն հայերէնով, դպրոցական շարադրութիւնների լեզուով բազմաթիւ գրութիւններ։ Եւ միայն Ծառուկեանին յատուկ ոճով եզրափակում է կտորը, թէ Օշականը այդ առթիւ, հաւանաբար, պիտի կտրուկ վճիռ արձակէր. «Տղաս, ջորին սանձուելու պէտք չունի, պէտք է դուն ետեւէն հրես, որ տեղէն շարժի»։

Յ. Օշականը արդէն հատորի տիրապետող դէմքերից է։ Հեղինակը, ասես, նրա ներաշխարհի մէջ է կատարել իր պեղումները, հաղորդուել հոգու գաղտնիքների հետ, կերտելու համար նրա ինքնամեկուսացեալ կերպարը, որը հակիրճ բնութագրել է «մենակեաց հսկան» սահմանումով։ Այդ բնութագրումը, թերեւս, Ա. Ծառուկեանի մենաշնորհը չէ, բայց չեշտելի է Ծառուկեանի հետեւողական հետապնդումը հասկանալու, ըմբռնելու համար Օշական երեւոյթի խորհուրդը։ Դեռ 1945 թուականին «Նայիրի» ամսագրում Ծառուկեանը Օշականի մասին գրում էր, թէ նա իր գործով դատապարտուած էր ահաւոր մեկուսացումի (Թ. Ա. էջ 29)։ Եւ տարիներ շարունակ իր հայեացքի մանրադիտակի տակ ունեցաւ Օշականի կեանքը, փորձեց հասկանալ ու բացատրել Հայրենիքում թէ Սփիւռքում մանաւանդ յետպատերազմեան տարիներին նրա նկատմամբ սանձազերծուած հալածանքի բուն պատճառները, որ հատուածականութեան, «կամ...կամ» այլամերժ, ախտաւոր սկզբունք դաժան չարաշահման արդիւնք էին։ Ասես Հայութեան առջեւ կարեւոր խնդիր դնելու՝ Օշականին իր մեկուսացումից վերադարձնելու, արժէքների իրական տիրոջ՝ ժողովրդի սեփականութիւն դարձնելու միտումով Ծառուկեանը յարմար է նկատում Օշականին նուիրուած գլուխը եզրափակել մի նախադասութեամբ, որը գրողի շիրիմի առաջ նա չէ արտասանել, բայց տարիներ անց այս յուշերը շարադրելիս անհրաժեշտ է գտել շեշտել. «Ինչո՞ւ կու լան, այսօր, այստեղ, կը սկսի Յակոբ Օշական դրագէտին անմահութեան առաջին օրը»....։

Օշականի յուղարկաւորութեանը խօսում է նաեւ Շաւարշ Միսաքեանը իբրեւ բնաբան ունենալով «Ճառագայթը չի թաղուիր»։ Պետրոս Դուրեանի խօսքի այս արձագանգը թեւաւոր արտայայտութեան բնոյթ է ստանում, քանի որ Ծառուկեանի հատորում Շ. Միսաքեանը եւս տիրապետող դէմքերից է, եւ պատկերուած այնպէս ասես մի ներքին ջերմութեան ակունք նրա հոգուց անընդհատ ճառագայթում է իբրեւ «գերագոյն պարզութիւն»։ Ծառուկեանը, չեղուելով իր նախընտրած ըսկզբունքից, բաւականին մանրամասն եւ ընդհանրացուած՝ շարադրում է Միսաքեանի հայեացքները, որոնք, վստահաբար՝ շատ դէպքերում համախորհուրդ են իր իսկ հայեացքներին։

Ծառուկեանը գոհունակութեամբ արձանագրում է. «Ան քիչերէն էր (Շ. Միսաքեանը), որոնք երբեք չեն մոռնար թէ կուսակցութիւնը լոկ միջոց է նպատակին հասնելու, ու նպատակը չեն զոհեր միջոցին» (էջ 310)։ Շեշտում է նաեւ ենթակայի անհատականութիւնը, նրա վստահած իրաւունքը ամէն պարագայի մէջ ասելու իր խօսքը։ Եւ անում է էական եզրակացութիւններ. Ա) թէ Սփիւռքի կուսակցական մամուլի մէջ («միայն կուսակցական եղաւ ու կը մնայ մեր մամուլը - ափսոս») միայն Շ. Միսաքեանի «Յառաջ»ն էր, որ մեր ազգային գերագոյն շահերը աւելի բարձր դասեց սեփական կուսակցութեան շահերից։ Բ) «Չըկար, չկայ, ու դժուար թէ ըլլայ թերթ մը -- նոյնիսկ «Յառաջ»ը - ուր հայ լեզուին մաքրութիւնը, ճշգրտութիւնը, գեղեցկութիւնը, ճկունութիւնը այնքան գուրգուրանքով պահուի, հեղինակութեամբ մշակուի, հմտութեամբ հարստացուի, առուեստով բիւրեղացուի, սիրով դիեցուի՝ ինչպէս Շաւարշին թերթը» (էջ 315)։ Միանգամայն յստակ է Ծառուկեանի առաջադրանքը՝ կ՚ուզէր, որ Սփիւռքի, ինչու չէ՝ նաեւ Հայաստանի մամուլը կարողանար թէ ազգային շահը վեր դասել ամէն ինչից եւ թէ լինէր մարտնչող հայ լեզուի համար։

Նիւթին արդիական հնչեղութիւն հաղորդելու ձգտումը Ա. Ծառուկեանի գրելակերպի, ոճի առաջատար յատկանիշն է։ Արդէն իսկ դժուար է հատորի մէջ գտնել ամբողջական մի հատուած, որի հուսկ բանը չունենայ արդիականութեանը հասցէագրում։

Հէնց ամենասկզբնական էջերում, օրինակ, նկարագրւում է, թէ ինչպէս Պուրճ Համուտի մի խումբ երիտասարդներ, դաւաղաններով զինուած, փորձում են խանգարել «Ժողովրդային Տուն» կազմակերպած մի ձեռնարկը՝ յանուն տոհմային բարքերը անաղարտ պահելուն, սրբապղծութիւն համարելով եռագոյն դրօշի տակ գրկուելը եւ պարելը։ Գասպար Իփէկեանին յաջողւում է տարհամոզել երիտասարդներին, թէ եղածը պարզ ընտանեկան հաւաքոյթ էր։ Այստեղ անմիջապէս հետեւում է Ծառուկեանի՝ դէպի արդիականութիւն նետուած կսկծալի միտքը. «Խե՛ղճ Իփէկեան։ Եթէ գիտնար թէ "տոհմային բարքերը" ուր պիտի հասնին օր մը, եւ ակումբներուն կենդանութիւն տուող գլխաւոր խայծը պիտի դառնայ պարահանդէսը»...

Ուրիշ էջերում հատորի հեղինակը ջանում է անմիջականօրէն միջամտել դէպքերի ընթացքին, կարեւոր թելադրանքներ անել, կամ սրբագրել թոյլ տրուած թերիները (իր կարծիքով)։ Բանաստեղծ Եղիվարդին (Եղիշէ Պատրիարք Տէրտէրեանին) յորդորում է պատուաւոր հրաժարականով քաշուել հրապարակից՝ վերջ տալու համար Երուսաղէմի Պատրիարքութեան շուրջ երկար տարիներ յամառող տագնապին։ Հարց է դնում հայ գրականագիտական մտքի առաջ ձեռնարկել Կոստան Զարեանի ստեղծագործութեան լուրջ ու խոր ուսումնասիրութեան։ Մի այլ պարագայում ցաւ է յայտնում, որ իր կուսակցութեան շարքերը երբեմն համալրւում են անարժան մարդկանցով. «Երբ ...եանները (ես զանց եմ առնում ենթակայի անունը, որի այս առթիւ հրապարակումը իմ խնդրից դուրս է), Դաշնակցութեան մէջ առնուին, բնական է, որ Ծառուկեանները դուրս գան», -- իրեն յատուկ սրամտութեամբ գրում է նա։ Եւ այլն, եւ այլն։

Անշուշտ, Անդրանիկ Ծառուկեան կարդալ առանց ժպիտի, առանց ծիծաղի հնարաւոր չէ, այնքան համով-հոտով է իր հումորը՝ իր ոճի ատաղձը։ Ճեմարանի առաջին տարուայ տղաները «շան աղջիկ» են կանչում իրենց համադասարանցի ընկերուհիներին։ Լեւոն Շանթը դիտողութիւն է անում աշակերտներին, թէ մեծանաք, ձեր կարծիքը կը փոխէք։ «Բայց չի գիտեր, -- բազմիմաստ նկատում է Ծառուկեանը, -- թէ մենք շատոնց փոխած ենք մեր կարծիքը աղջիկներուն մասին...»։

Կոստան Զարեանը Պէյրութ է եկել։ Առաջին իսկ երեկոն անցընում է կերուխումի մէջ։ Ա. ռաւօտեան, երկու ձեռքերով գլուխը բռնած, իրեն նետում է ծաղ-

ՀԱՅ-ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՄՐԱՊՆԴՈՒԻ

ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՅՑԸ ԴԱՄԱՍԿՈՍ

ՀԱԼԷՊ («Յառաջ») · --

Ժամանակաշրջանի մը մէջ, երբ Ադրբէջան կ'աշխատի քաղաքական ու տնտեսական խաղաքարտեր ապահովել Արեւմուտքի մէջ ու մինչ փոխադարձ նոր գրոհներու լուրեր կը հասնին արցախեան ռազմաճակատէն, Հայաստան չա'տ ճշգրիտ թայմինկ-ով մը դիւանագիտական արշաւի ձեռնարկեց ի'նք եւս, բարձրաստիճան պատուիրակութիւն մը առաքելով Միջին-Արեւելքի ամէնէն հայաշատ զոյգ կեդրոնները՝ Լիբանան եւ Սուրիա:

Արդարեւ, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահ Բաբգէն Արարքցեանի գլխաւորութեամբ խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը, Պէյրութ կատարած եռօրեայ պաշտօնական այցէ մը ետք, Դեկտեմբեր 22-24 հիւրը եղաւ նաեւ սուրիական մայրաքաղաքին, ուր բազմաթիւ չփումներ կայացան պետական ատաղձի ամենապատասխանատու անձնաւորութեանց հետ եւ ստորագրուեցան շարք մը համաձայնագրեր, որոնք նոր էջ մը պիտի բանան, անկասկած, հայ -- սուրիական յարաբերութեանց նորօրեայ պատմութեան մէջ:

ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ

Բաբգէն Արարքցեանի գլխաւորած հայկական պատուիրակութիւնը Դամասկոս ժամանեց Դեկտեմբեր 22-ի միջօրէին եւ մայրաքաղաքի մուտքին դիմաւորուեցաւ Սուրիոյ Խորհրդարանի Նախագահ Ապտէլ Գատէր Գատտուրայի կողմէ:

Տեղական «Սանա» լրատու գործակալութեան թղթակիցին կողմէ հարցապնդուելով՝ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահը բացատրութիւններ տուաւ իր այցելութեան հետապնդած առաքելութեան մասին ու չեշտեց հայ -- սուրիական յարաբերութեանց սերտ բնոյթը: Այս առթիւ, ան դիտել տուաւ, թէ կազմուած է արդէն «Հայաստան -- Սուրիա բարեկամական Յանձնախումբ» մը, որուն նպատակն է ամրացնել քաղաքական եւ տնտեսական փոխ-շահաւէտ կապերը՝ ընդմէջ երկու երկիրներուն:

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Երեկոյեան, հայկական պատուիրակութիւնը պաշտօնական իր անդրանիկ հանդիպումը ունեցաւ Սուրիոյ Երեսփոխանական Ժողովի Նախագահ Պ. Գատտուրայի հետ: Հայկական կողմէն, հանդիպման ներկայ եղան նաեւ Դամասկոսի մօտ Հայաստանի գործավարը՝ Դաւիթ Յովհաննիսեան եւ Հալէպի հիւպատոս Պօղոս Սարաճեան, իսկ սուրիական կողմէն՝ Խորհրդարանի միակ հայ անդամը՝ մէթր Գրիգոր Էպլիղաթեան եւ Արտաքին Հարցերու Յանձնաժողովի Նախագահը:

Բ. Արարքցեան եւ սուրիացի իր պաշտօնակիցը տեղեկութիւններ փոխանակեցին երկու երկիրներու Խորհրդարաններու ներքին կառուցուածքին շուրջ, այնտեղ գործող կուսակցութեանց ու մնայուն յանձնաժողովներու գործունէութեան վերաբերեալ: Զրոյցը շարունակուեցաւ զոյգ Խորհրդարաններու յարաբերութեանց սերտացման մասին արտայայտուած տեսակէտներով:

Նոյն օրը, հայկական պատուիրակութիւնը ներկայ գտնուեցաւ սուրիական Խորհրդարանի հերթական մէկ նիստին:

ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՈՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԵՏ

Դեկտեմբեր 23-ի առաւօտուն, Բաբգէն Արարքցեանի գլխաւորած հայկ. պատուիրակութիւնը կարեւոր հանդիպում մը ունեցաւ Սուրիոյ Ա. փոխ-Նախագահ՝ Ապտէլ Հալիմ Խատտամի հետ: Պաշտօնական աղբիւրներ բաւարարուեցան յայտնել միայն, թէ կողմերը մտքերու փոխանակում ունեցան «միջազգային ու շրջանային հրատապ հարցերու շուրջ», քննարկելով միաժամանակ Հայաստան -- Սուրիա երկկողմանի յարաբերութիւնները:

Աւելի ուշ, պատուիրակութիւնը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Արտաքին Նախարար Ֆարուք Շարէհի հետ: Հանդիպման ներկայ եղաւ նաեւ Սուրիոյ Արտաքին Նախարարութեան արեւելեան Եւրոպայի բաժնի տնօրէնը:

Պետական «Սանա» լրատու գործակալութեան համաձայն՝ խօսակցութիւնները կեդրոնացան «Միջին Ասիոյ իրավիճակին ու Լեռնային Ղարաբաղի իրադարձութիւններուն շուրջ»: Այս վերջինոյն առընչութեամբ, ըստ նոյն աղբիւրին, Սուրիոյ Արտաքին Նախարարը շեշտած է հակամարտ բոլոր կողմերը գոհացնող խաղաղ լուծման մը անհրաժեշտութիւնը:

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԻ ԿՆՔՈՒՄ

Յետմիջօրէին, Դամասկոսի Խորհրդարանի բանակցութեանց դահլիճին մէջ, Բ. Արարքցեան եւ սուրիացի իր պաշտօնակիցը ստորագրեցին երկու երկիրներու Խորհրդարաններուն գործակցութիւնը երաշխաւորող համաձայնագիր մը: Որոշուեցաւ զարկ տալ քաղաքական, առեւտրական, տնտեսական, գիտական, մշակութային եւ թէքնիք լծակցութեան՝ ընդմէջ Սուրիոյ եւ Հայաստանի: Կողմերէն իւրաքանչիւրը որոշեց նաեւ կազմել խորհրդարանական յատուկ յանձնախումբ մը, որուն գլխաւոր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ փոխադարձ կապերու եւ համագործակցութեանց ապահովումը: Անկէ զատ, համաձայնութիւն գոյացաւ նաեւ պարբերական հանդիպումներ կազմակերպել Խորհրդարաններու մնայուն յանձնաժողովներուն միջեւ՝ կողմերը շահագրգռող միջազգային ու շրջանային հարցերու մասին գաղափարներու փոխանակման համար:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Համաձայնագրի ստորագրումէն ետք, երեկոյեան, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահը սուրիացի իր պաշտօնակիցին ու պատուիրակութեան միւս անդամներուն հետ այցելեց Դամասկոսի Նախագահական ապարանքը եւ ընդունուեցան Սուրիոյ Հանրապետութեան Նախագահ Հաֆէզ Ասատի կողմէ:

Պաշտօնական բանբեր մը յայտնեց, թէ Բ. Արարքցեան Սուրիոյ ղեկավարին հետ քննարկեց երկկողմանի յարաբերութեանց ամրապնդման հետ աղերս ունեցող հարցեր, ինչպէս նաեւ՝ «Միջին-Արեւելքի մէջ արդար ու համընդհանուր խաղաղութեան մը հաստատման կարելիութիւնները»:

Յաջորդ օր, Դեկտեմբեր 24-ին, Բ. Արարքցեան նախ պաշտօնական այցելութիւն մը տուաւ Դամասկոսի Նահատակաց Պանթէոնը, ապա հանդիպումներ ունեցաւ տեղւոյն փոքրաթիւ հայ գաղութի ներկայացուցիչներուն հետ՝ «Հայաստան» Հիմնադրամի առընչութեամբ:

ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Բ. Արարքցեան երկօրեայ կարճ այցելութիւն մը տուաւ նաեւ Հալէպ, ուր հանդիպումներ ունեցաւ առաւելաբար հայ գաղութին հետ: Դեկ. 25-ին, ան այցելեց Հալէպի Ազգ. Առաջնորդարանը եւ ընդունուեցաւ Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեանի, Ազգ. Իշխանութեան եւ հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Միջօրէին, Արամ Մանուկեան Ժող. Տան «Անի» ճաշասրահին մէջ ճաշ մը տրուեցաւ ի պատիւ հայրենի հիւրերուն:

Յաջորդ օր, Կիրակի, պատուիրակութիւնը ներկայ եղաւ Քասապի Մանկանց եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագին, որմէ ետք վերադարձաւ Երեւան:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԼԵՀԵՐՆ ՈՒ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՆԵՐԸ

Անկարելի է լեհական ձայնասփիւռը, հեռատեսիլը կամ թերթ մը բանալ ու չըհանդիպիլ ինքնաշարժներու ծանուցումի մը. անոնք մեծ պնդումով պիտի ըսեն թէ կարելի է օտար մակնիշով կառքեր գնել, առանց մաքսային նուազագոյն տուրքը վճարելու: Ներածողներն ու վաճառորդները կ'աւելցնեն թէ ներկայիս ինքնաշարժի մը գնումը լաւագոյն յատկացումը կը նկատուի:

Անցեալ տարի լեհական «Ռընօ»ն կարաւան մը կազմելով երկրին մէկ ծայրէն միւսը գնաց. նոյն բանը ըրաւ «Ֆորտ»: Այս աշնան «Թուինկօ»ն ներկայացուեցաւ Վարշաւայի, քաղաքին կեդրոնական հրապարակներէն մէկուն վրայ: Գրաւելու համար հանրութիւնը հարց-պատասխանի խաղ մըն ալ կազմակերպուած էր որուն երեք յաղթականները մէյմէկ ինքնաշարժ պիտի շահէին:

Ամէն տեղ են ինքնաշարժի ծանուցումները. ամենափոքր երախաներն անգամ կը կրկնեն այս կամ այն մակնիշի կառքերուն յատուկ լոզունգները: «Ֆիաթ»ը կը ջանայ համոզել որ ամէնէն տոկուն ինքնաշարժները իրն են. ուրիշ մը Լեհաստան շինուած «Ֆիաթ 126»ներու բանող ամենահին օրինակ մը գտնելու մրցում մը յայտարարած է: «Սուզուքի»ն իր նոր մոտէլէն հատ մը երկրին գեղեցկութեան թագուհիին նուիրած է, իսկ «Ֆորտ»ը երկրորդ տարին ըլլալով թէքնիք ձրի քննութեան մը առաջարկը կ'ընէ իր ծախած ինքնաշարժերուն: Անոր պատասխանատուն յայտնած է թէ այս տարի 928 կառք ծախած են, ինչ որ առեւտրական իսկական յաջողութիւն կը նկատէ:

«Օփէլ»ը ծանուցումէ աւելի կարեւոր կը նկատէ յաճախորդներու վստահութեան քուէն, որակաւոր ծառայութեան փոխարէն: «Ճէնըրըլ Մոթորզ» ընկերութեան պատասխանատուները կ'ըսեն թէ կարեւոր է որ լեհ գնորդներ արեւմուտքի նկատուելու փաստը ունենան. ատոր համար «Գորսա»ները թէ' Արեւմտեան Եւրոպայի, թէ' Վարշաւայի մէջ նոյն ատեն հրապարակ հանուած են:

Ինքնաշարժի ընկերութիւնները համաձայն են որ Լեհերը արդէն մոռցած են այն շրջանը երբ տարիներ սպասել հարկ է'ըլլար ինքնաշարժի մը տիրանալու համար: Այսօր կացութիւնը ճիշդ հակառակն է. արտադրողներն են որ կը պայքարին յաճախորդ որսալու համար: Ինչ որ յայտարար նշան կը նկատուի թէ ինքնաշարժի լեհական շուկան բնականոնացած է:

ՔԱՂՀԱՆ

բանկարիչ Տիրանի մօտ՝ թէ «Ասփրօ, Տիրան, ասփրօ մը հասցուր ինձ»», բողոքելով Ծառուկեանից, թէ նա վատորակ ուիսքի է խմցրել իրեն: Լսելով այս պատմութիւնը, Ծառուկեանը դիմում է Տիրանին. «Եթէ ասփրօ մնաց, հատ մըն ալ ինծի տուր»: «Քո՞ւ գլուխդ ալ»: «Ոչ գլուխս, այլ... գրպանս», - հետեւում է Ծառուկեանի պատասխանը, այնքան որ սուղ էր նստել իրեն նախորդ երեկոն: Յաջորդ անգամ Տիրանը պէտք է լինէր Կոստան Զարեանի հիւրընկալը եւ Ծառուկեանը զգուշացնում է նրան. «Տիրան, չմոռնաս ասփրօներուդ պահեստը նորոգել, վաղը պէտք պիտի ունենաս»:

Ծառուկեանի պատմածները ճշմարտութիւններ են, առնուազն՝ ճշմարտանման խողութիւններ, բայց այնպէս է մատուցում, որ երբեմն ուղղակի զուարճալիքի տեղ կարող են ընդունուել: Այդպիսի մի էջ է, օրինակ, Ճեմարանի ուսուցիչ Մատթէոս Փափազեանին վերաբերողը: Նա ներկայանում է իբրեւ Տիւրզի՝ Շէյխ -- Մաթթա, եւ Տիւրզիներին յայտնում, թէ Շէյքսփիրը բնաւ էլ Անգլիացի չի եղել, այլ Տիւրզի՝ Շէյխ - Զէպիր անունով: Պատմութեան վերջաբանի մէջ իմանում ենք, որ այս հնարամիտ մարդը շարժանկարի յայտնի արուեստագէտ Ալէն Փափազեանի հօրեղբայրն է եղել: Էջը խիստ զուարճալի է ներկայացուած, բայց որքան խոր թաքնուած թախիծ կայ Ծառուկեանի հոգում՝ փոքրաթիւ ժողովրդների այդօրինակ սնափառ որոնումների համար: Մենք էլ բազմաթիւ առիթներով «եան» ենք փնտռում աշխարհիս մեծերի մէջ, կամ «եան»ի վերածում յայտնի անունները, անկախ այն բանից, թէ ենթական արդեօք ցանկանո՞ւմ է այդ:

Հաղուադէպ չէ, որ հատորի մէջ Ծառուկեանը կատարում է բանասիրական կարգի ճշգրտումներ: Այս էջերից յայտնի է դառնում «Յարդգող» հանդէսի կարճատեւ կեանքի պատմութիւնը: Ստեղծուել էր Ծառուկեանի, Վահէ Վահեանի, Սմբատ Փանոսեանի եւ Մուշեղ Իշխանի կողմից, երեսնական թուականների ըսկզբներին, Փարիզում աշխուժացած երիտասարդական շարժման ազդեցութեամբ: Արդէն «Յարդգող» անուանումը պատճէնահանում էր Փարիզում գործող գրական ակումբի անունը: Պարբերականը դադարել է Լեւոն Շանթի խիստ սաստի պատճառով, որով նա արգելում էր աշակերտներին ժամանակից շուտ լուրջ գրականութեամբ զբաղուել:

Գիտական հետաքրքրութիւն է ներկայացնում Ծառուկեանի մտածումը Մենք եւ Մարտկոց պարբերականների, եւ նրանցով ներկայացող շարժումների առնչութիւնների մասին: Մեր պատմաբանասիրութիւնը դեռեւս պատասխան չի տուել երեսնական թուականներին Սփիւռքի հանրային մտքի մէջ տեղ գտած այն փոթորիկին, որով նոր սերունդը սկսեց հակադրուել «հներին»: Քաղաքականութեան մէջ ՀՅԴ-ն ոչնչացնող քննադատութեան է ենթարկել «մարտկոցականութեանը», դիտելով այն իբրեւ արտաքինից հրահրուած սադրանք: Առանձին քաղաքականութեան ծիրից դուրս, սակայն, հարցը շատ աւելի բարդ էր. խօսքը գնում էր ամբողջ սփիւռքահայ կեանքի բարենորոգման անհրաժեշտութեան մասին թէ գրական -- մշակութային, թէ քաղաքական կեանքում: Եւ ահա Ծառուկեանը, թերեւս առաջիններից մէկը, ուղղակի կապ է տեսնում Մենքի եւ Մարտկոցի միջեւ: Նա գրում է. «Երեսունական թուականներուն, հին եւ նոր սերունդներու միջեւ խուլ պայքար մը կայ, թէ գրական մարզի մէջ, թէ քաղաքական: Շահնուր-Շուշանեան-Նարդունի, ամբողջ գրական փայլուն սերունդ մը «Մենք» անունով գրական հանդէս մը կը հրատարակէին եւ անխնայ կը հարուածէին հինները: «Մենք»ը շուտով կը քայքայուի եւ ծնունդ կու տայ «Մարտկոց»ին, որ ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ գրական «Մենք»ին քաղաքական տարբերակը» (էջ 290: Ընդգծումը իմն է՝ Կ. Դ.):

Մի հետաքրքիր փաստ եւս իմանում ենք այս էջերից: Ա. Զօպանեանը պատմել է Ծառուկեանին, թէ իր «Անահիտ» հանդէսը այդպէս է անուանել, որովհետեւ իր առաջին սէրը հէնց Անահիտ է կոչուել:

Տողերիս հեղինակը, որին ակնարկելու պատիւն է արել Ծառուկեանը սոյն հատորի Ա. Զօպանեանին նուիրուած բաժնում, իր ուրոյն յիշողութիւններն ունի Ծառուկեանի հետ հանդիպումներից: Եթէ գրելու լինեմ յուշերս, թերեւս ասելիքներ կ'ունենամ գրականութեան եւ քաղաքականութեան շուրջ մեր զրոյցներից, Հայկոմկուսի առաջին քարտուղար Յ. Զարոբեանի եւ Ա. Ծառուկեանի հանդիպումից, որի միակ վկան ու մասնակիցն եմ եղել, «Մանկութիւն չունեցող մարդիկ» հատորի՝ Մոսկուայում, ռուսերէն լեզուով հրատարակութեան գործի կազմակերպումից եւ այլն:

Եւ անցեալ Նոյեմբերի 5-ին, երբ ազնիւ տիկին Թալիս Շամիկեանի ընկերակցութեամբ մասնակցեցի Ֆրանսահայ Գրողների Ընկերակցութեան կազմակերպած այցելութեանը հայ մտաւորականների գերեզմանին, իմ մտումն էր խոնարհուել Անդրանիկ Ծառուկեանի շիրմին, քանի որ նախկինում արդէն այցելել էի մեր միւս երախտաւորներին: Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեանն ինձ առաջարկեց մէկ - երկու խօսք ասել: Ես անկարող էի: Բայց եթէ խօսէի, թերեւս պիտի ասէի. Անդրանիկ Ծառուկեանը ապրեց, իր սիրտ կերոն դարձրած, որ ճառագել է, ճառագում է եւ պիտի ճառագէ մեր՝ իրարհասկացողութեան փշոտ ու դժուարին ճանապարհին: Եւ, ձեւափոխելով Պետրոս Դուրեանի խօսքը, պիտի շարունակէի. այդ ճառագայթը չի մեռնիր, վստահ եմ:

Կ. ԴԱԼԼԱՔԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

րանքներ ունի, թէ հիմնահարցը հնարաւոր է լուծել ռազմական ճանապարհով: Հարեւան երկիրը միշտ շատ թանկ է վճարում՝ համոզուելու համար, որ այդ պատրանքները չեն համապատասխանում իրականութեանը:

Ինչ մնում է մեր դիրքորոշմանը, ապա Հայաստանը միշտ գիտակցում է, որ խնդրի ռազմական լուծում գոյութիւն չունի: Ուստի ղեկավարութիւնը օգտագործելու է բոլոր, թէկուզ չնչին հնարաւորութիւնները՝ հիմնախնդիրը քաղաքական փուլ տեղափոխելու համար:

Բ.

Մօտ օրերս աշխատանքը կը սկսի Ռուսաստանի Դաշնակցային Ժողովը: Մեր կարծիքով, ռուսաստանեան խորհրդարանում ուժերի իրական տեղաբաշխման մասին հնարաւոր կը լինի դատել նրա աշխատանքը սկսելուց մօտաւորապէս 1-1,5 ամիս յետոյ: Օրէնսդիրների միայն գործնական աշխատանքն է, որ կարող է պատասխանել բոլոր հարցերին, բացայայտել մաժորիտար սկզբունքով ընտրուած պատգամաւորների դիրքորոշումը: Բոլոր դէպքերում մենք յաջողութիւն ենք մաղթում Դաշնակցային Ժողովի աշխատանքին:

Միաժամանակ ուզում եմ նշել, որ Սահմանադրութեան ընդունումը Ռուսաստանում, անշուշտ դրական փաստ է, որը պէտք է նպաստի բոլոր հնարաւոր տարաձայնութիւնների քաղաքակիրթ, իրաւական լուծմանը:

Ինչ վերաբերում է հայ-ռուսական յարաբերութիւններին, դրանք կայուն եւ գործնական բնոյթ ունեն: Ինչպէս գիտէք, այս տարուայ առաջին օրերին Հայաստանի վարչապետը գտնւում էր Մոսկուայում: Քննարկման առարկայ դարձած երեք հիմնական հարցերում էլ՝ ատոմակայանի, վարկերի ապառեցում եւ 94 թուականի երկու երկրների միջեւ առեւտրա-տնտեսական կապեր, արդիւնքները դրական են:

Գ.

Բնականաբար, բոլորին հետաքրքրում է Վրաստանի տարածքով Հայաստան մտնող կազատարի վերագործարկման խնդիրը: Ակնյայտ է, որ այս դէպքում էլ մենք գործ ունենք Ազրբէջանի ռազմատենչ քաղաքականութեան ամենավառ դրսեւորումներից մէկի հետ: Հարեւան Հանրապետութիւնը ահաբեկչական տիվերսիոն խմբեր է ուղարկում մի այլ Պետութիւն՝ Վրաստան, այնտեղ պայթեցնում Հայաստան մտնող միակ կազատարը եւ ականապատում նրա մօտակայքը ու ռազմական ակրեսիայի այդ փաստը չի արժանանում համաշխարհային հանրութեան, միջազգային կազմակերպութիւնների ոչ ուշադրութեանը, ոչ էլ դնահատականի:

Ինչեւիցէ, Հայաստանի կառավարութիւնը տարաբնոյթ միջոցառումներ է ձեռնարկում կազատարի խնդրի լուծման ուղղութեամբ: Երեք փոխ-վարչապետների հանդիպումից յետոյ հնարաւորութիւն է ստեղծուել սկսելու ականազերծման աշխատանքները: Ցիշեցնեմ, որ կազատարի այս հատուածը անցնում է երեք Հանրապետութիւնների սահմանակէտի մօտակայքով: Սակայն վերջին օրերին որոշ խնդիրներ են ծագել հայկական եւ ազրբէջանական սահմանամերձ գիւղերի միջեւ, որոնց պատճառով ականազերծման աշխատանքները ձգձգւում են: Այնուամենայնիւ յոյսով եմ, որ այսօր այս աշխատանքները կը սկսուեն:

Տեղեկացնեմ նաեւ, որ մենք ունենք որոշ դժուարութիւններ վրացական երկաթուղով վառելանիւթ ստանալու հարցում, բնականաբար, ոչ հայկական կողմի պատճառով: Հակառակը, մենք միշտ ճշգրտօրէն կատարել ենք եւ յետագայում էլ կատարելու ենք մեր բոլոր պարտաւորութիւնները: Ծագող խնդիրների պատճառը քաղաքական տարաձայնութիւնները չեն վրացական կողմի հետ: Նման տարաձայնութիւններ գոյութիւն չունեն: Պարզապէս Վրաստանում դեռեւս չեն ձեւաւորուել կայուն պետական կառոյցները, եւ իրավիճակը լիովին չի վերահսկւում Պետութեան կողմից: Վրաստանի կառավարութեան հետ շարունակւում են տարբեր մակարդակների շփումները, բանակցութիւնները եւ այստեղ վերջերս կան որոշ դրական տեղաշարժեր:

Քննարկուող հարցի հետ կապուած ուզում եմ արձանագրել նաեւ այն փաստը, որ մեր ամերիկեան գործընկերներին դեռեւս չի յաջողուել մարդասիրական օգնութեան գծով Հայաստանին յատկացուած նաւթից եւ ոչ մի լիտր հասցնել Հայաստան: Այն նաւթը, որը բաշխուել է բնակչութեանը, տրուել է մեր կառավարութեան պաշարներից:

Ի դէպ, մամուլում կառավարութեան աշխատանքին գնահատականներ տալուց ճիշդ կը լինէր հիմնուել փաստերի եւ թուերի վրայ: Այդ առումով՝ ես խնդրում եմ համեմատել Հայաստանում մազութի եւ այլ վառելանիւթի պաշարների քանակը 1992 եւ 1993 թուականների Դեկտեմբեր 1-ի դրութեամբ եւ հետաքրքրուել նաեւ, արդեօք անցած ձմեռ քաղաքներում գոյութիւն ունէ՞ր կենտրոնական ջեռուցում, թէ ոչ: Նման հարցերի շուրջ լրագրողական ուսումնասիրութիւնները ձեր հրապարակումները կը դարձնէին աւելի ծանրակշիռ եւ հետաքրքիր:

Դ.

Ինչպէս գիտէք, Յունուարի 12-ին Հանրապետութեան նախագահը հրաւիրել է Գերագոյն Խորհրդի արտահերթ նիստ, որի ընթացքում քննարկուելու է 1994 թուականի սեփականաշնորհման ծրագիրը: Այդ ծրագիրը, ինչպէս նաեւ արդէն Խորհրդարան ներկայացրած 1994 թուականի սոցիալ-տնտեսական ծրագիրը, ելնում է մեր Հանրապետութիւնում ստեղծուած իրավիճակից, որի առանձնայատկութիւնները թելադրում են շուկայական յարաբերութիւններին կառավարելի անցումը, այս փուլում պետական ուժեղ լծակների պահպանում, բնակչութեան սոցիալական պաշտպանուածութեան մեխանիզմների ստեղծում: 94-95 թուականներին նախատեսւում է արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնների ընդամէնը 15 տոկոս սեփականաշնորհում, որը յոյսով ենք, պէտք է ստեղծի մրցակցային դաշտ եւ խթանի արդիւնաբերութեան զարգացումը:

Ինչ վերաբերում է յաճախ կրկնուող այն փաստարկին, թէ սեփականաշնորհումը բերում է պետական ունեցուածքի փոշիացմանը, ապա դա, իմ կարծիքով, մաքուր տեմակոկիա է, քանի որ ձեռնարկութեան պետական կարգավիճակը յամենայն դէպս չի պաշտպանում փոշիացումից, եթէ դա տեղի է ունենում: Տեղեկութեան համար ասեմ նաեւ, որ Հայաստանի բոլոր արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնները պետական են, բացի 91 թուականի վերջին սեփականաշնորհուած երեք ձեռնարկութիւնների մասնաճիւղերից: Համեմատութեան համար ասեմ, որ Ս.-Պետերսբուրգում սեփականաշնորհուած է 1300 արդիւնաբերական հիմնարկ:

Ե.

Յունուարի 11-ին Հայաստանի Հանրապետութեան փոխ-նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանը մեկնելու է Ջանդեգուր: Յաջորդ օրը Մեղրիում տեղի է ունենալու հայ-իրանական կապերի կոորդինացման խորհրդի արտագնայ նիստ: Բացի խորհրդի անդամներից, հրաւիրուած են երկու երկրների բոլոր շահագրգռուած կազմակերպութիւնների տեղական իշխանութիւնների, մաքսատների, սահմանապահ զօրքերի, գործարար շրջանների ներկայացուցիչներ: Սպասւում է, որ նիստին կը մասնակցեն նաեւ Պ. Սողհանին եւ Պ. Բայրուրդեանը: Քննարկուելու է հայ-իրանական առեւտրատնտեսական կապերի ողջ համալիրը՝ կամուրջի շինարարութեան, տարանցիկ փոխադրումների, սահմանային առեւտրի, մաքսատների նորմալ աշխատանքի եւլն.:

Այրի Տիկին Աւետիս Իփէքրանեան,
Թագուհի Մուսայեան,
Շուշանիկ Մուսայեան,
Տիկին Նելլի Պօյեան եւ աղջիկը,
Տէր եւ Տիկին Շառլ Լիրօ եւ զաւակը,
եւ ընտանեկան համայն պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց աղջկան, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ԺԱՆՆ -- ՋԱՐՈՒՀԻ ԻՓԷՔՐԱՆԵԱՆԻ

յանկարծական մահը որ պատահեցաւ Յունուար 8--ին, 60 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 13, ժամը 14--ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ -- Փարիզիէնի գերեզմանատունը ժամը՝ 16.15--ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Իփէքրանեանի եւ Թագուհիի եւ Շուշանիկ Մուսայեանի:

Monsieur *VAHAN TER-GHEVONDIAN*
Chargé d'Affaires de la République d'Arménie en France
vous convie à un

REPAS DU NOUVEL AN

le Samedi 15 Janvier à 20 heures
En présence de

Monsieur **BABKEN ARARKTSIAN**

Président du Parlement de la République d'Arménie

Hôtel PULLMAN SAINT JACQUES
17, Boulevard Saint Jacques, Paris 14e

Participation : 350 F.

Réservation en téléphonant au : 53 - 76 - 09 - 93.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Les dames de la Croix Bleue des Arméniens de France attendent les enfants de la colonie, écoles et autres, pour le MANOUGNEROU OR, le Dimanche 16 Janvier à partir de 14 h 30, à la Salle des Fêtes d'Alfortville, 22, rue Voltaire, 94140 Alfortville.

Première partie : Programme enfant — *Deuxième partie : Super Boom*

Et sans oublier la venue du Père Noël.

VENEZ NOMBREUX

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ

Տիգրան Զրբաշեանի եւ Մակի Ազնաւուրեանի ամուսնութեան ուրախ առթիւ (1993, Յուլիս 17) Զրբաշեան ընտանիքը եւ իրենց բարեկամները 75 հազար Ֆրանքով մասնակցած են «Հայաստան» հիմնադրամին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունուար 15, Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու կարապետին,

Այսօր անուանակոչութեան տօնն է Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյն:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ-ի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն համար:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Arbre de Noël

La Croix Bleue Arménienne
de Grenoble
vous invite
à la Fête de Noël qui aura lieu
le Dimanche 16 Janvier à 15 heures
à la Salle des Fêtes de St-Martin d'Hères
Ave. Ambroise Croizat
Le spectacle est assuré par les enfants de l'école.
Le Père Noël attend tous les enfants pour la distribution de friandises.
Buffet arménien
Buvette
Nous vous attendons très nombreux.

CROIX BLEUE

Spectacle de Noël

de l'ECOLE ARMENIENNE
A VIENNE
Dimanche 16 Janvier à 15 heures précises
Théâtre Municipal de Vienne
avec la participation du *Père Noël*
— Entrée gratuite —

GRANDE SOIREE
DU NOEL ARMENIEN
AU PROFIT DE
L'ECOLE SAINT MESROB D'ALFORTVILLE

DINER DANSANT

avec *PAUL BAGHDADLIAN* *et son Orchestre*
LE SAMEDI 22 JANVIER à partir de 20 h 30
au Gymnase *Lapierre d'Alfortville*
— rue du 8 Mai 1945 —
Réservations aux : 43 - 96 - 18 - 13 —— 43 - 75 - 28 - 37.

SUPER-LOTO

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section MARSEILLE-VILLE
«SOSSE MAYRIG»
organise un *SUPER LOTO*
le Dimanche 23 Janvier à partir de 15 h

la MAJC
12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
JEUDI
13 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F

— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.238 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.238

ԱՐՑԱԽ

ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆԱՑՈՒՄ

Չորեքշաբթի առտու (Յունուար 12) արցախեան ճակատի վրայ կացութիւնը համեմատաբար կայունացած էր: Վերջին օրերու քանի մը կորսուած կէտեր վերագրաւուած էին: Հայկական ուժերու ձեռքն էր Մարտակերտի շրջանի Ցակոր Կամարի գիւղը: Հարաւն ալ, հայկական ուժերը շրջապատած էին Հորադիզը (կայարան) որ միակ վայրն էր Ազերիներու ձեռքն անցած:

ԱՖՓ կ'արձագանգէ հայկական Սնարք գործակալութեան կարգ մը լուրերու ըստ որոնց Հայերը ամէն օր հարիւրաւոր ազերի զինուորներ եւ սպաներ կը թաղեն, որովհետեւ Ազրբէջանցիք չեն ուզեր դիակները փոխադրել Բաքու կամ Սումգայիթ (այդ քաղաքներու բնիկներ են մեծ մասամբ) ընտանիքներէն քօղարկելու համար կորուստներու ծաւալը: Միջազգային Կարմիր Խաչի Ստեփանակերտի ներկայացուցիչը կոչ ըրած է կողմերուն որ քանի մը ժամով գոնէ դադրեցնեն կռիւները թոյլ տալու համար որ դիակները ժողվեն: Նոյն աղբիւրը կ'ըսէ թէ 350 դիակներ կային միայն Մատաղիս, 200 Ազերիներ սպաննուած են Աղդամի շուրջ, ընդհանուր ձեւով, վերջին 3 շաբաթներուն Ազրբէջանցիք 800 զինուոր եւ սպայ կորսնցուցած են:

❀

Հայաստան միշտ զգուշ է կաղէ եւ դժուար թէ հարցը արագօրէն կարգադրուի: Ծանօթ է որ Յունուար 5-ին, երեք Հանրապետութիւններու փոխ – վարչապետները խորհրդակցական հանդիպում մը ունեցած էին այս առընչութեամբ, նախաձեռնութեամբ Անդրկովկասի Ռուսաստանի զօրախումբի հրամանատարութեան: Յունուար 11-ին, կառավարութեան մամուլի սպասարկութենէն յայտնած են Նոյեան Տապան գործակալութեան որ քննարկուած են Վրաստանի Գարդաբանի եւ Մառնէուլի շրջաններէն անցնող կազամուղի անցքի ապահովութիւնը եւ տեղական իշխանութիւններու համագործակցութիւնը այդ ուղղութեամբ: Համաձայնութիւն գոյացած է որ Վրաստանի Ներքին նախարարութեան ստորաբաժանումները պարբերաբար պէտք է հսկողութիւն ընեն յիշեալ շրջանները:

Մինչ հայ շինարարները Մառնէուլի շրջանը ձեռնարկած էին պայթած հատուածներու նորոգութեան Վրաստանի տարածքի վրայ տեղի ունեցած էր նոր պայթում մը որ իր ծաւալով աւելի մեծ էր նախորդներէն: Ազրբէջանարնակ Գարդաբանի շրջանը, ուր 1000 մեթրնոց կազամուղին 800 մեթրի հատուած մը հանուած է շարքէն: Արկածի վայրը գացած են «Հայկազարդ» պետական ձեռնարկին մասնագէտները:

❀

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Յունուար 8 / 11)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյեան Տապան մամուլի գործակալութիւնը կը հաղորդէ Յունուար 7 թուակիրով. – «Վերջին ժամանակները առանձին կազմակերպութիւններ եւ անհատներ Հայաստանի կառավարութեան անունով Սփիւռքի մէջ հանգանակութիւններ կը կազմակերպեն Հայաստանի եւ Արցախի օգնելու նպատակով: Հայաստանի կառավարութիւնը կը յայտարարէ որ բացի «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամէն որեւէ այլ կազմակերպութիւն կամ անհատ լիազօրուած չէ Հայաստանի իշխանութիւններու անունով նման հանգանակութիւն կատարելու»: («Յառաջ», – Ի դէպ այս յայտարարութիւնը այս ձեւին տակ միայն շփոթութիւն կը ստեղծէ եւ մարդերը կրնայ պղտորել: Աւելի ճիշդ կ'ըլլար յստակ կերպով ըսել թէ ո՞ր կազմակերպութիւններու կամ անհատներուն կ'ակնարկուի այս անորոշ հասցէագրումով: Որքան գիտենք, գոնէ Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի կառավարութեան անունով հանգանակութիւն ընող չկայ):

❀

ԵԼՈՅԹԻ ՄԸ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՑԱԾ ԱՂՄՈՒԿԸ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթը Յունուար 7-ի իր թիւով հրատարակած է այն ելոյթը, զոր ունեցած է ՀՅԴ-ական երեսփոխան Գաղիկ Իսակիլեան, Վանաձորի հանրահաւաքին: Անոր հակակառավարական այս ելոյթին գլխաւոր գիծերը կը հանդիսանային Դաշնակցութեան իշխանութեան գլուխ գալու եւ արցախեան հարցին շնորհիւ իշխանութեան հասած մարդիկները կախելու եւ մահապատիժի ենթարկելու թելադրանքները:

❀

Այս առթիւ, «Նոյեան Տապան»ի աշխատակիցը դիմած է ՀՅԴ-ական Կեդր. Կոմիտէի քաղաքական քարտուղար Գաղիկ Մկրտչեանի, անոր հարց տալով թէ վերոյիշեալ գրգռիչ ճառին հեղինակը արդեօք կը ներկայացնէ՞ր իր կուսակցութեան տեսակէտները: Գ. Մկրտչեան պատասխանելով ըսած է թէ նախքան այս ելոյթը, ՀՅԴ-ական Կեդր. Կոմիտէի անդամ Լեւոն Մկրտչեան արտայայտած է կուսակցութեան պաշտօնական տեսակէտները:

❀

Նոյն հարցին կապակցութեամբ, Յունուար 10-ին հրապարակուած է Վահան Փափազեանի մեկնաբանութիւնը: Արտաքին նախարարը ըսած է թէ ՀՅԴ-ը եւ ԳԽ-ը պէտք է իրենց վերաբերումը հրապարակաւ ճշդեն Գ. Իսակիլեանի նկատմամբ եւ Խորհրդարանը պէտք է տրամաբանականօրէն ջնջէ անոր երեսփոխանի կարգավիճակը: Արտաքին նախարարը անդրադառնալով այդ ելոյթին մէջ Արտաքին նախարարին հասցէին եղած յերիւրանքներուն, ըսած է թէ ինթական պէտք է պատասխան տայ դատարանի առջեւ:

❀

ՌԱՄԿԱՎԱՐ – ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Հայաստանի Ռամկավար – Ազատական Կուսակցութեան ատենապետ Ռուբէն Միրզախանեան «Նոյեան Տապան»ի աշխատակիցին յայտնած է թէ նախագահին ամանորեան մաղթանքներուն առթիւ 1994-ը խաղաղութեան, Սահմանադրութեան ընդունման, հիւլէակայանի բացման տարին հռչակելու նման արտայայտութիւններուն դէմ է ՀՌԱԿ եւ միշտ ալ դէմ եղած է նման կեցուածքի: «Քանի որ մենք արդէն անգամ մը տեսանք թէ կարգախօսներով խօսելով ինչ ծանր կացութեան յանգեցանք» ըսած է ան, յիշելով նախագահին նախորդ տարուան մաղթանքներու ընթացքին «վերջին ծանր ձմեռ»-ուան մասին արտայայտութիւնը: Անդրադառնալով ՀՅԴ-ական երեսփոխան Գ. Իսակիլեանի Վանաձորի մէջ ունեցած խռովայոյզ ելոյթին, Ռ. Միրզախանեան ըսած է թէ, պատահարը որքան դատապարտելի, նոյնքան ալ մտահոգիչ է, որովհետեւ հող եղած բռնութեան կոչերը բնական կ'ընկալուին ժողովուրդին որոշ հատուածին կողմէ: ՀՌԱԿ-ի ատենապետը գնահատելի նկատած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» այս առթիւ ընտրած կեցուածքը:

ՊՈԼՍՈՅ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՏՈԼՄԱՊԱՀՋԷԻ ՊԱԼԱՏԸ

«ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆ ՕՍՄԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ՝ ՊԱԼԵԱՆՆԵՐԸ»

Պոլսոյ նախկին քաղաքապետներէն Պէտրէթթին Տալան այդ պաշտօնին կրկին տիրանալու համար ազմկալի ընտրապայքարի մը ձեռնարկած է. հաւաքոյթի մը ընթացքին երբ մրցակիցներ զինք մեղադրած են շինութեան արտօնութիւն տուած ըլլալով պանդոկի մը որ կը խափանէ Տոլմապահչէի պալատին տեսարանը, քաղաքաղապետութեան թեկնածուն պայրոյթով ըսած է. – «Տոլմապահչէի պալատը արուեստի տեսակէտէն ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէ. հայ Պալեան վարպետին ձեռակերտը արուեստի տեսանկիւնէն խայտառակութիւն մըն է. ոչ մէկ յայտնի ոճ ունի. ոչ օսմանեան, ոչ սելչուքեան, ոչ պարօք է: Հարցուցէք արուեստի պատմաբաններուն թէ արուեստի չափանիշով ի՛նչ արժէք կը ներկայացնէ. եթէ անոնցմէ մէկն իսկ խօսքերս ժխտէ, պատրաստ եմ յետս կոչում ընելու: Պոլսոյ մէջ միակ պալատ մը կայ որ գեղարուեստական արժէք կը ներկայացնէ, Թոփգաբուի պալատն է»:

«Միլլիյէթ» օրաթերթը այս մասին իր տեղեկատուութեան կ'ընկերացնէ ցանկը այն կառոյցներուն – պալատ, մզկիթ, դղեակ, գործատուն, աշտարակ, դպրոց, եւայլն – որոնք Պալեան գերդաստանին գործերն են: Այս ցանկը խորագրուած է «Հարիւրամեայ ծառայութիւն Օսմանցիներուն՝ Պալեանները»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՈՒՄԱ-Ի (Ռուսաստանի երեսփոխանական ժողով) նստաշրջանի բացման Ժիրինովսկի կրկին գայթակղութիւն ստեղծած է ծանր ամբաստանութիւններ ընելով Գլինթընի եւ Միթերանի հասցէին: Առաջինին ըսած է. – «Եթէ ձեր երկիրը շատ աղքատ է, եթէ օգնութեան կարիք ունիք, կրնանք ձեզի օգնել, Պ. Գլինթըն»: Գալով Միթերանի, շատ աւելի գէշ է վիճակը քանի Ժիրինովսկի յայտարարած է. – «Ծերուկը ցնդած է» ակնարկելով Էլիզէի պնդումներուն Պոսնիոյ մէջ օդանաւային միջամտութեան համար: Այս նիստին ընթացքին հիմնական ոչինչ կարգադրուած է: Նախագահած է երիցագոյն երեսփոխանը որ Ժիրինովսկիի մարդն է (Լուկաւա) եւ կողմնակալ ձեւով վարած է նիստը: Յիշենք որ Խորհրդարանը երկու ժողով ունի: Ըստ Սահմանադրութեան՝ Դուման որ 444 երեսփոխան ունի եւ սահմանափակ իրաւասութիւններ, ու Դաշնակցութեան Խորհուրդը՝ 170 ներկայացուցիչներով (երկու ներկայացուցիչ ամէն մէկ շրջանի համար, – Ռուսաստան 89 շրջան ունի–): Միւս կողմէ, Ժիրինովսկի, առաջին անգամ ըլլալով խոստովանած է (խորայլեան «Մաարիւ» թերթին) որ հայրը Հրեայ էր:

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑԻ պաշտպանութեան ցոյցը, հաւանաբար, շատ մեծ ծաւալ առնէ Կիրակի օր, Յունուար 16-ին: Հազարաւոր հանրակառքեր, հարիւրաւոր կառախումբեր բազմութիւններ պիտի բերեն Փարիզ, ուր տողանցքը նախատեսուած է Օփերայէն Նասիոն: Ինչպէս բոլորը նկատել կու տան, ձախը, ի մասնաւորի բոլորովին քայքայուած ընկերվարականները խորին շնորհակալութիւն կրնան յայտնել կառավարութեան, որ աննախընթաց ծառայութիւն մը շնորհեց եւ թոյլ տուաւ որ ամբողջովին կուսակցութիւնը եւ կրկին հրապարակ իջնեն Լանկ, Ռոքար, առաջինը մանաւանդ մոռնալով իրեն եղած մեղադրանքները երբ պայմանագրութիւն կնքեց կաթողիկէ հաստատութեանց հետ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԿԼԷՆՏԷՅԼ. – («Յառաջ»). – Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը Յունուար 3-ի իրիկունը ժամանած է Լոս – Անճըլըս եւ օդակայանին մէջ դիմաւորուած կիլիկեան եւ էջմիածնական թեմերու Առաջնորդներու, Ազգային Վարչութեան, քաղաքական կուսակցութիւններու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Յունուար 4-ի իրիկունը, Գարեգին Բ. իր առաջին այցելութիւնը տուած է Հոլիվուտի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ: Ներկայ եղած են պետական անձնաւորութիւններ, ամերիկեան եւ հայկական մամուլի ու հեռատեսիլի ներկայացուցիչներ եւ հոծ բազմութիւն մը: Կանոնական աղօթքէ ետք բարի գալուստի խօսք արտասանած է առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան: Գարեգին Բ. Կաթողիկոս իր խօսքին մէջ անդրադառնալով հինգ տարի առաջ իր տուած այցելութենէն ետք հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ յառաջացած նոր իրադրութիւններուն՝ Հայաստանի Անկախութեան, ՄԱԿ-ի շէնքին վրայ Եռագոյնի ծածանումին եւայլն, շեշտած է. – «Այս բոլորով հանդերձ պէտք է իրապաշտ ըլլանք, պէտք է ընդունինք որ ունենալով հանդերձ ազատ ու անկախ Հայաստան, տակաւին երկար ճամբայ ունինք կտրելիք, տակաւին Սփիւռքեան իրականութիւնը պիտի շարունակէ իր գոյութիւնը, ուստի մենք պէտք է մեր տան մէջ զօրանանք»: «Կարապետեան» սրահին մէջ աջհամբոյրով վերջ գտած է այցելութիւնը:

Յունուար 5-ի կէսօրէ ետք, Հայրապետը այցելած է Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, մասնակցելու Ս. Ծննդեան ճրագալոյցի պատարագին: Եկեղեցին ու շրջափակը լեցուած է բազմահարիւր հաւատացեալներով: Գարեգին Բ. իր խօսքով հրաւիրած է ժողովուրդը խոյս տալու գեղխ ու շռայլ կենցաղէն, մանաւանդ տօնական այս օրերուն, եւ յորդորած որ բնաւ չմոռնայ Հայաստան թէ Արցախ բազմաթիւ դժուարութիւններ դիմագրաւող իր հայրենակիցները: «Ամէն մարդ կը մտածէ աշխարհը փոխելու մասին, սակայն ոչ ոք կը մտածէ ինքզինք փոխելու մասին», – ըսած է Հայրապետը եւ աւելցուցած. – «Մեր ժողովուրդը պէտք է վերափոխուի ու դառնայ մեր հայրերու կտակած ժառանգութեան տէրը: Կ'ապրին ու կը գոյատեւեն այն ազգերը, որոնք կ'ապրին իրենց ազգային բարոյական ու հոգեւոր արժէքներով»: Յաւարտ պատարագի, եկեղեցւոյ սրահին մէջ կատարուած է Խթումի արարողութիւնը:

Յունուար 6-ի իրիկունը, Հիլթըն պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է Ազգ. Առաջնորդարանի կազմակերպած Ս. Ծնունդի աւանդական ճաշը, որուն ներկայ եղած են 800 հոգի: Լոս – Անճըլըսի քաղաքապետը քաղաքի բանալին յանձնած է Հայրապետին:

Նոյն օրը առաւօտեան Գարեգին Բ. պատարագած եւ քարոզած է Ս. Նահատակաց Եկեղեցւոյ մէջ:

Յունուար 7-ին, Մեռելոցի օրը, Գարեգին Բ., Ֆորէսթ Լօն գերեզմանատան մատուռին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած է համայն ննջեցելոց յիշատակին: Կէսօրէ ետք, Հայրապետը այցելելով Մոնթեպելլոյի Հայ Նահատակաց յուշարձանը, ծաղկեպսակ դրած է եւ ոգեկոչած մեր հին ու նոր նահատակները:

Հ. Ա.

ՀԻՒՐԸՆԿԱԼՈՒԱԾ ԴԵՒԵՐՈՒ ԵՒ ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՏԷՐԵՐՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

Հայաստանի անկախութեան ընձեռած ազատութիւնները չարաչար չահագործող ներկայութիւններ եղան օտարամուտ աղանդները. առանց նոյնիսկ սպասելու Խղճի ազատութեան եւ կրօնական կազմակերպութիւններու մասին օրէնքին հրապարակումին (1991, Յունիս 17), անոնք փութացին հազար տագնապի ճարակ դարձած ժողովուրդին վրայ իրենց հետապնդութիւնները կատարելու. եւ օրէնքին հրապարակուելէն անմիջապէս ետք սկսան իրենց «աստուածահաճոյ» գործունէութիւնը ծաւալել, յատկապէս երիտասարդներու շարքերուն մէջ:

Այդ գործունէութեան հայկական ոգիին անյարիր այլանդակութիւններուն, պատճառած բարոյական վնասներուն մասին քանիցս ջանացին պատասխանատուներու ուշադրութիւնը գրաւել տեղական եւ ըՍփիւռքի մամուլի անուններ, բայց ի զուր: Ոչ իսկ քննութեան առարկայ դարձաւ աղանդներու ընթացքը որուն զոհերը անգիտակից երանութեամբ հեռղհետէ աւելի ծիծաղելի յանկերգի մը վերածեցին «առաջին քրիստոնեայ ազգ»ը ըլլալու հայկական այնքա՛ն հպարտաւիթ մակնիշը:

Շուրջ երկուուկէս տարուան աղանդաւորական այս յորձանքը երբ իր գլխուն ձգուած հայաստանեան մարդերուն կարգին դասել տուած էր կրօնականն ալ, նիւթը կրկին այժմէացաւ Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի Դեկտեմբեր 21--ի հրամանագիրով որ կը կրէր «Հայաստանի տարածքում կրօնական գործունէութեան օրինակութիւնն ապահովելու միջոցառումների մասին» խորագիրը:

Յետադարձ ակնարկը որ կը թելադրուի այս հրամանագիրէն, կ'երկարի մինչեւ 1991--ի ամառը երբ «ԱրմԷնփրէս»ը իր հաղորդումներուն մէջ բաւական կարեւորութեամբ տեղ կուտար, օրինակ՝ Մորմոններու եկեղեցիէն ներկայացուցիչներու Երեւան այցերուն, բարեգործութիւններու չունդալից ազմուկով մը քօղարկելով եկեղեցական այս կայրութեան Հայաստան մուտքը: Անոնք Գիւմրիի մէկ հիւանդանոցին բժշկական սարքաւորումներ նուիրած, Երեւանի մէջ երկաթ -- պեթոնէ սալիկներու գործատուն հիմնած էին որուն բացումը կատարուած էր 1991 Յունիս 24--ին: Հետաքրքրական է գիտնալ թէ մինչեւ այսօր կը շարունակէ՞ ան սալիկներ արտադրել...: Ու ընդվզեցնող էր յատկապէս, կարդալ այս բոլորին հետ թէ մորմոններու ներկայացուցիչները նոյն օրերուն ընդունուած էին Հայաստանի քաղաքական ամէնէն բարձրաստիճան անձնաւորութիւններուն ու մինչեւ իսկ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի կողմէ:

Մինչդեռ, եթէ նոյնիսկ ազգային դիմագիծի պահպանման նախանձախնդրութիւն, կրօնական դաստիարակութենէ զուրկ հօտ մը չահագործումի խոպան հող չդարձնելու կեցուածք եւայլնի նման ազդակներ կամաւոր մոռացումով ծածկուեցան սալիկներու փայլին տակ, Խղճի ազատութեան օրէնքին գոնէ երկու յօդուածները պէտք է աւելի վերապահ ըլլալ թելադրէին Հայաստանի բարձրաստիճաններուն: Անոնց առաջինը (յօդուած 8) կ'ըսէ. -- «Հայաստանի հանրապետութեան տարածքում արգելւում է հոգեւորսութիւնը». իսկ երկրորդը՝ (յօդուած 13) «այն կրօնական կազմակերպութիւնները որոնց հոգեւոր կեդրոնները գտնւում են Հայաստանի տարածքից դուրս, չեն կարող ֆինանսաւորուել այդ կեդրոնների, ինչպէս նաեւ դրսում գտնուող քաղաքական կազմակերպութիւնների կողմից»:

Տեղին չէ՞ հարցնել թէ երբ այնքան սիրալիր ընդունելութիւն կ'ըլլար մորմոններու գործիչներուն, մարդ չմտածե՞ց թէ եթէ մարդորսութիւն պիտի չընեն, ո՞ւրկէ պիտի հայթայթեն իրենց հետեւորդները. եւ կամ, մորմոնական, քրիշնայական ու այլ աղանդներու հոգեւոր կեդրոն կա՞ր Հայաստանի տարածքին վրայ որ «փինանսաւորէր» այդ շարժումները: Ու այսպէս, ծնած օրէն իսկ, նոյնինքն իշխանութեան մեծամեծներուն կողմէ բռնաբարուած օրէնքը մնաց ձայն բարբառոյ յանապատի. այսօր նախագահական հրամանագիր -- կարկտանով կը ճգնի վերագտնել իր օրինաւորութիւնը:

Աղանդներու հարցին մասին այս առաջին շրջանի անպատասխանատու կեցուածքէն նոյնիսկ աւելի քան երկու տարի ետք, անցեալ Փետրուարին Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին Փարիզէն անցքը տխուր առիթ մը եղաւ անդրադառնալու թէ արեւելեան կողմն աշխարհի փոխուած բան չկար:

Այս մասին որոշ մտահոգութեամբ իրեն ուղղուած հարցումներու պատասխանելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կ'ըսէր թէ ինք բնականաբար դրական կարծիք չունի այդ մասին, բայց կը կարծէ թէ ժամանակաւոր երեւոյթ է առիկա ու նման փորձեր դատապարտուած են ձախողելու Հայաստանի մէջ որուն ժողովուրդը ողջամիտ է ու բաւական ամուր արմատներով կապուած Առաքելական մեր ազգային Եկեղեցիին: Ան կ'աւելցնէր նաեւ թէ ժողովրդավարութեան մէջ օրէնքով կարելի չէր արգելք հանդիսանալ անոնց. կը խոստովանէր իսկ թէ անոնց քարոզչական աշխատանքին կ'ընկերանար նիւթականին նեցուկը եւ վստահութիւն կը յայտնէր որ ատոր վերջ տալուն հետ կ'անհետանար նաեւ աղանդներու յաջողութիւնը («Յառաջ», 1993, Փետրուար 23):

Կարելի չէ չնչել վստահութեան այն մեծ բաժինը որուն կ'արժանանար հայ ժողովուրդը, իր ողջամտութեամբ պատուար կանգնելու առաքելութեան կոչուելով կործանարար շարժումի մը դէմ. շարժում, որուն գլխաւորները վայելած էին իր իշխանաւորներուն առնուազն սիրալիր ընդունելութիւնը...:

Աղանդներու սառցակոյտին տեսանելի այս հատուածին հետ, ո՛վ գիտէ որքան ծանր կշռած է ջրամոյն մասին աւելն ալ որ խնդրոյ առարկայ հրամանագիրը կ'ըսէ. -- «կան գրանցուած կրօնական կազմակերպութիւններ որոնց գործունէութիւնը յաճախ հակասում է խղճի ազատութեան օրէնքի պահանջներին: Դրանք խարխլում են բարոյահոգեբանական մթնոլորտը, որոշ դէպքերում անյարգալից վերաբերմունք սերմանում գինուորական ծառայութեան նկատմամբ, խոչընդոտում գրանցուած կրօնական կազմակերպութիւնների օրինաչափ գործունէութիւնը եւ առաջանցնում վերջիններիս արդարացի վրդովմունքը»:

Ու այսքանը նախագահը խոչընդոտ կը նկատէ նոյնիսկ երկրին «ներքին կայունութեան ամրապնդման ուղղութեամբ ձեռնարկուող միջոցառումների իրականացմանը»: Ապա կ'որոշէ «վերանայել գործող հասարակական եւ այլ կազմակերպութիւնների, ձեռնարկութիւնների կանոնադրութիւնները որոնցով կրօնական գործունէութեամբ զբաղուելու իրաւունք նախատեսելու դէպքում չեղեալ յայտարարել դրանց գրանցման մասին որոշումները...»: Կրօնական գործերու պետական խորհուրդին ալ կը հրահանգէ քննել արդէն արձանագրուած կրօնական կազմակերպութիւններու գործունէութիւնը եւ եթէ անհրաժեշտ ըլլայ, նորոգել արձանագրութիւնը. իսկ օրէնսդրութեան խախտում յայտնաբերելու պարագային, միջոցներու ձեռնարկել լուծարքի ենթարկելու համար այդ կազմակերպութիւնները: Կրօնական խորհուրդը պէտք է նաեւ հսկէ ու ի հարկին դադրեցնէ օտար կրօնական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն գործունէութիւնը, նաեւ հսկողութեան տակ պահէ կրօնական գրականութեան եւ ծիսական նշանակութեամբ իրերու արտադրութիւնն ու վաճառքը:

Հրամանագիրը հսկողութիւն կը նախատեսէ նաեւ կրօնական ոլորտի այլ հաստատութիւններուն ու գործունէութիւններուն վրայ, մինչեւ իսկ առաջարկելով գլխաւոր դատախազին «միջոցներ ձեռնարկել հանրապետութեան տարածքում կրօնական գործունէութեան օրինականութեան ապահովման ուժեղացման ուղղութեամբ»:

Այս ամբողջը անուղղակի կերպով սեղան կը բերէ կրօնական այլ երեսակ մըն ալ. Հայաստանի անկախութեան հետ ժողովուրդին վերադարձան հայկական եկեղեցիներ Կաթողիկէն ու Աւետարանականը: Առաջինը արդէն յատկապէս երկրին հիւսիս -- արեւելեան շրջանին մէջ հաւատացեալներու պատրաստ գանդուած մը ունի, բազմաթիւ գիւղերու կաթողիկէ շուրջ 80 հազար բնակչութեամբ. շրջան որուն բնական շարունակութիւնն ալ կ'երկարի Վրաստանի սահմանամերձ հայկական գօտիին մէջ: Իսկ Աւետարանական Եկեղեցին առաւելապէս բարեսիրական գործունէութեամբ, երկրաշարժի վաղորդայնին իսկ օգտակար ներկայութիւն եղաւ: Այս եկեղեցիներէն առաջինը, Մխիթարեան պատկառելի հայրերու հօն, տեղւոյն վրայ ներկայութեամբ, տիրութիւն կ'ընէ կրօնքին այրուբենն ալ մոռցած իր հօտին:

Ու անոնց գործունէութիւնը որուն ո՛չ «բարոյահոգեբանական մթնոլորտ խանգարել»ու, ո՛չ «հանրապետութեան ներքին կայունութեան միջոցներ խոչընդոտել»ու ամբաստանութիւն կը զօրէ, բաւական անտեղի վիճարկումներու նիւթ եղաւ: Անոր հանդէպ անհասկնալի ժլխտական կեցուածք մը, վայելեց ու անկարելի չէ որ տակաւին ալ վայելէ, ներսի ու դուրսի հաղուադէպ զօրակցութիւն մը: Հայաստանեան շատ մը երեւոյթներու նման, անհասկնալի էր հոս եւս այն երեւոյթը որ ժողովուրդին ողջամտութեան ու Առաքելական մեր ազգային Եկեղեցիին հետ ամուր կապին կ'ապաւինէր կործանարար խողութեան մը առջեւ. ապա, ներսի ու դուրսի ուժերու զօրաշարժով ազգային հարցի կը վերածէր հայկական եկեղեցիի մը վերադարձը իր հօտին գլուխը:

Աններելի անտարբերութեամբ մը կործանարար յորձանքներու լքուած, կամ ժամանակավրէպ կիրքերու նորօրեայ պոռթկումին ճարակ տրուած կրօնական մարզը խնդրոյ առարկայ Հրամանագրով պիտի կարենա՞յ բուժել իր ծանր վէրքերը. պատասխանները, կեցուածքներու ամփոփ այս ներկայացումէն թելադրուած ամէնէն դրական ազդակը կ'ըլլայ այս հարցումը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԵՐԵՒԵԼԻ ԴԷՄՔԵՐ

ԵՐԱԽՏԱԳԷՏ ԸԼԼԱՆՔ ԱԶԳԻՆ ԾԱՌԱՅՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՊ

Ո՞ՒՐ Է ԳԷՈՐԳ ՎՐԴ. ՌՈՒՍՃՈՒՔԼԵԱՆԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ

Տխրահեծ միտքեր ու մտածումներ կ'արթընցնեն գերեզմանները: Անոնք յիշեցընում մըն են մահուան, մարդուս անցողիկութեան եւ կեանքի սնոտիութեան:

Տապանաքարին վրայ քանդակուած տողեր՝ աչք կը յառես արձանագրութեան, մինչ չես գիտեր թէ՝ ի՛նչ ոլորապտոյտ ուղիներէ անցած է հանգուցեալի կեանքը, ի՛նչ վերիվայրումներ ունեցած է ան, ի՛նչ տնօրինած է ճակատագիրը իր ապրած շրջանակին ու ժամանակահատուածին մէջ: Հանելուկ...

Հապա գերեզմանները առանց խաչի ու տապանաքարի, առանց ժլատ մէկ տողի... Անոնք յամր են, ոչինչ կը խօսին մեզի, կը վերածուին անյուշութեան, լռութեան՝ անարգութեան, անհոգութեան, անտարբերութեան այպանող նշան...

Լուռ կը խոկայ գետնին հաւասարեցուած աննշմար գերեզման մը Փլովտիւի հայկական «Սուրբ Գէորգ» Եկեղեցւոյ բակին մէջ. ան ոչ մէկուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ, ոչինչով կը յիշեցնէ, որ այնտեղ իրօք գերեզման մը կայ, ծածկըւած խոտաբոյսերով հոգեվարք ապրող եւ տեղ -- տեղ մերկացած հողաշերտով... Հողածածկ աճիւնները չեն կրնար նըրջեցեալին ինքնութիւնը յայտնել, որ այդտեղ թաղուած է, չեն ապացուցաներ թէ ան կը պատկանի Մարդու մը՝ Գէորգ Վրդ. Ռուսճուքլեանին, զոր ոչ մէկը կը յիշէ մի գուցէ մեր գաղութին մէջ... Դառն ճակատագիր: Մինչ ան եղած է պուլկարահայ Թեմի Առաջնորդը տակաւին Թրքական տիրապետութեան ժամանակ, այն առաջիններէն մէկը, որ եւրոպական քաղաքական սեղանին վրայ դըրաւ Հայկական Հարցը 1877 -- 1878 ռուս -- Թրքական պատերազմէն վերջ՝ եւ Սան Ստեֆանոյի խաղաղութեան դաշնագրին մէջ յաջողեցաւ անցընել տալ 16--րդ յօդուածը, որ Հայաստանի հայկական վեց վիլայէթներուն մէջ բարենորոգումներ կը նախատեսէր: Հին պատմական փաստ մը, որ այնպէս եւ թուղթի վրայ մնաց եւ այդ բանին համար Գէորգ Վարդապետ ոչինչով յանցաւոր է: Ան գիտակցած է իր ունեցած հոգեւոր ու քաղաքական գործունէութեան արժէքի մասին այդ իսկ պատճառով առանց համեստութեան սահմանները անցնելու, իր կեանքի վերջաւորութեան, իր խօսերուն ու մտորումներուն ժամանակ համաքաղաքացիներու առջեւ ըսած էր. -- «Երբ ես մեռնիմ, այն ատեն պիտի հասկնաք թէ ո՞վ է Գէորգ Վարդապետը, ի՞նչ գործեր ըրած է իր ազգին համար» ... Ափսոս, քանիներ կարողացան հասկնալ այդ ինքնագնահատումը եւ արժանին մատուցել անոր:

Մեզմէ առաջ աւագ փլովտիւահայ սերունդը, որ արդէն պատմութեան անցած է, վստահօրէն գիտցած է իր մասին, ռամիկ եղած են անոր ժամանակակիցները, ճանչցած են զինք անձամբ: Անոնցմէ ոմանք, վարդապետի մահէն վերջ աղնիւ յղացումը ունեցած են համեստ մարմարինէ յուշատախտակ մը զետեղելու անոր գերեզմանին առ ի երախտագիտութիւն եւ հոգ տանելու շիրիմին: Շատոնց այդ յուշատախտակը չկայ, ոչ ոք գիտէ թէ՝ ի՛նչ պարագաներու տակ անհետացած է ան եւ անյուշ թողած գերեզմանը Գէորգ Վրդ. Ռուսճուքլեանի, որ այսօր ալ կ'աղաղակէ մեր անտարբերութեան համար...:

Այն հողամասը, ուր իրմէ առաջ թաղւած է իր եղբայրը՝ Արիստակէս քահանան եւ յետոյ եղած է Գէորգ Վրդ. Ռուսճուքլեանի գերեզմանը, ներկայիս կը գտնենք երկաթապատ շրջանակով եզերուած, որ կ'ընդգրկէ քառանկիւն մը 3,5 մ. առ 4 մ. կողմերով տարածութիւն մը՝ Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ պահեստարանի արեւմտեան պատին ու նախկին «Սուրբ Խաչ» փոքր եկեղեցւոյ հիւսիսային պատի միջեւ: Այսօր այդ նոյն հողաշերտին վրայ կը գտնուի եկեղեցւոյ արժանաւոր քահանայ ու քաղաքիս յարգուած հովիւ՝ 1952--ին վախճանած Տէր Վաղինակ Մինասեանի շիրիմը՝ ծածկուած մարմարիոն տապանաքարով ու համապատասխան արձանագրութեամբ:

Եկեղեցական վարչութիւններ եկած ու գացած են, բայց անոնցմէ եւ ոչ մէկը անդրադարձած է հայկական մեր դասի Երախտաւորին յիշատակը վերականգնելու եւ այդ նոյն վիճակը կը շարունակուի տակաւին, հակառակ եղած մի քանի առաջարկներուն, ներկայիս գործող՝ ժամկէտը անցած եկեղեցական վարչութեան: Պէտք է ուղղել անարդարութիւն մը, որ երկար տարիներ հանդուրժած է մեր հայ համայնքը: Իսկ այդ ուղղութեամբ հնարաւորութիւններ կան՝ գերեզմանի չափերով ազատ հողաշերտ մը կայ Վաղինակ Քահանայ Մինասեանի շիրիմին ձախ կողմը, որ կարելի է Գէորգ Վրդ. Ռուսճուքլեանի գերեզմանին յատկացնել: Եւ կարեւոր պարագայ մը եւս. ներկայ եւ յաջորդող եկեղեցական վարչութիւնը ազատ գործելու հնարաւորութիւն ունի եւ նիւթական ապահովուածութիւնը՝ իրագործելու համար քայլ մը: Գէորգ Վրդ. Ռուսճուքլեանի ծառայութիւնը մեր ազգին կը պարտաւորեցնէ մեզ յարգել անոր յիշատակը՝ անոր գերեզմանը վերականգնելով, որ մեր երեսին չչպրտէ երախտամոռաց սերունդի պիտակը: Արդէն առիթն ալ կայ՝ լրացաւ անոր մահուան հարիւրամեակը՝ լաւ կ'ըլլայ չսպասել նոր հարիւրամեակի մը, երբ բոլորովին ուշ պիտի ըլլայ եւ մենք ալ մեր կարգին ամօթի մուրը մեր երեսին անդրաշխարհ պիտի ըլլանք, անէութեան գիրկը...:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

1993, Դեկտեմբեր 27

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻԻ ՈՍՏՈՒՄԸ

(ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ «ՈՍՏՈՒՄ ԴԷՊԻ ՀԱՐԱՒ» ՀԱՏՈՐԷՆ)

«ԹՈՂ ՅԻՇԵՆ ԹԷ 1915 ԱՊՐԻԼԻՆ ԻՆՉՊԷՍ ԿՈՏՈՐԵՑԻՆ 1,5 ՄԻԼԻՈՆ ՀԱՅԵՐԸ»

. . .

Ներկայիս ԱՄՆ մինչեւ Իրաք, Լիբիա, եւ Սերպիա միջազգային պատժամիջոցներ կը կիրարկեն: Արդեօք այս երկիրներու ժողովուրդները գո՞հ են: ԱՄՆ այն կարծիքն ունին թէ ճիշդ կը գործեն: Մենք ալ եթէ Աֆղանիստանի, Իրանի եւ Թուրքիոյ պատժամիջոցներ պարտադրենք, կրնայ այդ ժողովուրդներուն մէկ մասը գոհ չմնալ: Սակայն աշխարհը պէտք է գիտնայ թէ լաւ բան է երբ Ռուսաստան համոզուած է թէ ճիշդ ուղղութեամբ կը շարժի: Մեծամասնութեան կամքին համաձայն պէտք է գործել. իսկ մարդկութեան մեծամասնութեան ի նպաստ է մահմետական աշխարհին քայքայումը: Հարկ է անհետացնենք մահմետական վտանգը: Այլ կրօնքներ պատերազմի տեղի չեն տար: Պէտք է քայքայենք նաեւ Թրքախօս աշխարհը, որովհետեւ նպատակը կայ Պոլիսէն մինչեւ Ալթայներ երկարող Թրքական Պետութիւն մը հիմնելու: Ուրիշ երկիրներ նման նպատակ չունին. մեծն Իռլանտա մը, մեծն Նիժերիա մը հիմնելու հարց խնդրոյ առարկայ չեն:

Այս նիւթը կ'առնչուի նաեւ հետեւեալին. Ռուսաստանի հարաւային սահմաններուն խառնակ վիճակը մտահոգիչ է Եւրոպայի համար: Այս անկիւնէն՝ ռուսական բանակին ոստումը դէպի հարաւ, կ'անկախացնէ այդ շրջանի քանի միլիոն Քիւրտերը, հարիւր հազարաւոր Պելուճները եւ այլ հաւաքականութիւնները: Ան կը ջնջէ նաեւ իրանեւիրաքեան, Թուրքեւիրան, աֆղանեւտաճիկ կամ հնդեւփաքիստանեան պատերազմներու հաւանականութիւնները:

... Այս ոստումէն, Թերեւս բացի ԱՄՆ-էն ամէն մարդ կը նպաստաւորուի: Անոնք, այսուհանդերձ, կռահելով որ միջամտութիւն մը ինչ ժխտական հետեւանք կրնայ ունենալ, չեն ուզեր գործնապէս միջամտած ըլլալ: Իսկ Ռուսաստան, միայն պատմական իր պարտականութիւնը կատարած պիտի ըլլայ. այսինքն, աշխարհը պիտի փրկէ Հարաւի յաճախադէպ պատերազմներէն: Անիկա ճակատագիրն է Ռուսաստանի: Հակառակ պարագային, անոր ատոմական զէնքերը, կայանները ի վերջոյ կը պայթին ու կը քանդեն ամբողջ աշխարհը: Պէտք չէ առիթ տանք ատոր: Այս պատճառով, պէտք է համաձայնութիւն գոյանայ նոր շրջանին մէջ Ռուսաստանի սահմանները վերագծելու: Շրջանի Տաճիկները, Թիւրքմէնները ու Ուզբեկները հանդիստ պէտք է ապրին ու սահմաններ գոյութիւն չունենան անոնց միջեւ:

60-70 տարի առաջ Միջին Ասիոյ մէջ Խիւայի, Ֆերղանայի, Տաշքենդի նման ոստաններ միայն կային: Ուզբեկիստանի խորհ. Հանրապետութիւն գոյութիւն չունէր: Այսօր եւս հոն Պուխարայի, Տաշքենդի, Դուշանպէի, Պամիրի, Թեհրանի, Թաւրիզի նման քաղաքներ, քաղաք-հանրապետութիւններ թող գոյութիւն ունենան: Տիյարպէքիր մայրաքաղաքով Քիւրտիստան թող հիմնուի, Հայաստան թող վերանորոգէ իր սահմանները եւ արեւմտեան կողմը երկարի մինչեւ Սեւ ծով: Վրաստան դարմանելու համար Աբխազիոյ իր կորուստները, կրնայ Բաթումի հարաւակողմը ծովափնեայ շրջանի մը տիրանալ: Բնականաբար, Անգարա որոշ դժգոհութիւն պիտի յայտնէ, ինչպէս՝ Թեհրան եւ Քապուլ, սակայն միլիոնաւոր բնակիչներ ու ամբողջ աշխարհը դրական լուծումի մը յանգած պիտի ըլլան: Իրականութեան մէջ Թուրքերը Տաշքենդի շրջանէն եկան Պոլիս. այսինքն, եթէ ուզեն, կրնան վերադառնալ, կամ եթէ փափաքին կրնան մնալ այն հողերուն վրայ ուր այսօր կ'ապրին, սակայն խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ որ կեղեքեն Քիւրտերն ու Հայերը:

... Նոյնիսկ եթէ ամբողջ Թուրքերը մահանան, ոչինչ կը պատահի աշխարհին: Ըսել չէ թէ նման բան կը մաղթեմ Թուրք ժողովուրդին: Սակայն իրենք ալ թող չմոռնան թէ ինչպէ՛ս հասան Փոքր Ասիա, ի՛նչ բարբարոսութեամբ գրաւեցին ու թալանեցին Պոլիսը, ի՛նչ պայմաններու տակ բնաջնջեցին Փոքր Ասիոյ բնիկ ժողովուրդները: Թող յիշեն թէ 1915 Ապրիլին ինչպէս կոտորեցին 1,5 միլիոն Հայերը: Թող տանջուի մարդկութեան խիղճը. ամբողջ ժողովուրդ մը ոչնչացուեցաւ երեք գիշերուան ընթացքին:

Միլիոնաւոր Քիւրտեր կը տուայտին Թրքական լուծին տակ, չունին իրենց պետութեան մէջ ապրելու կարելիութիւնը: Շատ դառն է անոնց ճակատագիրը: Մեծ մասը կ'ապրի արեւելեան Անատոլու, այսինքն՝ Թրքական հողին վրայ, մէկ մասը Սուրիոյ, հիւսիսային Իրաքի, արեւմտեան Իրանի եւ Կովկասի մէջ: 30 միլիոննոց այս ժողովուրդը պէտք է վայելէ ազգային անկախութեան տիրանալու իրաւունքը: Ո՞վ կրնայ իրենց այդ իրաւունքը տալ, եթէ ոչ Ռուսաստան:

Այսօր կարելի չէ նոյն նժարին մէջ զետեղել յարձակողն ու զոհը: Պէտք է այլեւս յստակ ըլլայ թէ ո՛վ քաղաքակրթութիւն տուաւ աշխարհին, ո՛վ անջրպետը գրաւեց եւ ո՛վ այլ երկիրներ գրաւելով մարդիկը ստրկացուց ու եկեղեցիները մզկիթի վերածեց:

Թուրքերը ի՞նչպիսի մշակոյթ մը բերին Անատոլու. այցելու արեւմուտքցի զբօսաշրջիկներուն անոնք մինչեւ այսօր բիւզանդական մշակոյթի մնացորդները ցոյց կու տան: Թրքական մշակոյթ կոչուած բան գոյութիւն չունի. պարզուած սուրերով մշակոյթ կերտել անկարելի է:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆՈՐ ՈՒՏԵԼԻՔ

Ճապոնական խոհանոցը մէկէ աւելի ընտիր ու նրբաճաշակ ուտեստեղէններ նուիրած է աշխարհին. այսօր հոն աշխատանք կը տարուի երեւակայութիւն ամէն ճիգ գերազանցող իրականութիւն մը հրամցնելու. այսինքն՝ ճապոնական տարրալուծարան մը կը ջանայ համեղ ուտելիք մը պատրաստել կոյուղիի ջուրերէն որոնք կ'ըսուի թէ հարուստ են փրոթէինով. ուտելիքը պիտի ունենայ եզան միսի համը եւ հոտը: Ճապոն գիտնականներու նպատակը ցոյց տալ է թէ ամէնէն անպէտ նկատուած նիւթերու իսկ վերամշակումով կարելի է օգտակար բան մը ձեռք ձգել: Այդ ջուրերէն ձեռք ձգուած փրոթէինները կը խառնուին սոժայի ու անոնց կ'աւելցուի միսի թացան մը, ախորժաբեր բոյրով մը օժտելու համար նորօրեայ ուտելիքը: Ան վերջնական ձեւը ստանալով պիտի ունենայ գորշ գոյն. պատրաստուած առաջին նմոյշէն համտեսած մսավաճառ մը կարծած է թէ եզան միս է կերածը:

Նոր ուտեստեղէնը վերջնական ձեւը ստանալէն ետք պէտք է ենթարկուի առողջապահական ճապոնական խստագոյն քննութեան. ապա, նոյնիսկ որպէս անասնակեր գործածուելու համար:

Գաղափարին տէր գիտնականը բաւական իրապաշտ է. գիտէ թէ մարդիկ դիւրաւ պիտի չվարժուին ուտելու բան մը որուն նախանիւթը գործածուած ջուրերէն ձեռք կը ձգուի: Բայց կը շարունակէ իր աշխատանքը, գոնէ որպէս անասուններու կեր օգտագործելի սննդեղէն մը հրապարակ հանելու հեռանկարով:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Դեկտեմբեր 28 / Յունուար 5)

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

18 *հազար բնակչութիւն ունեցող Մարտակերտի շրջանին մէջ արձանագրուած են* 1340 *գործազուրկներ, որոնցմէ միայն* 522-*ը ստացած են համապատասխան կարգավիճակ: Անոնց կը վճարուի ամսական* 7350 *ռուբլի, որով այսօր կարելի է գնել* 900 *կրամ եզան միս կամ* 4 *հաւկիթ:*

❦

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1992--*ին Հայաստան ծնած են* 71·197 *մանուկներ եւ մեռած՝* 25·824 *հոգի, որոնց* 1·336-*ը մէկ տարեկանէն վար երախաներ:* 22·955 *ամուսնութիւն եւ* 3·155 *ամուսնալուծում արձանագրուած է, իսկ* 1993-*ի առաջին* 10 *ամիսներուն ծնած են* 49·753 *մանուկներ, մեռած՝* 22·293 *հոգի,* 17·857 *զոյգեր ամուսնացած են եւ* 2·314 *ամուսնալուծում արձանագրուած է:*

⁂

ԹՈՒԼՈՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թուլոնի հայ համայնքը 800 *քկ. դեղօրայք եւ սարքաւորում ղրկած է Երեւանի վիրաբուժութեան եւ օրթոփետիի հիւանդանոցին: Անոնք արդէն* 200 *քկ. դեղօրայք ալ նախապէս ղրկած էին:*

⁂

ՃՈՊԱՆՈՒՂԻՆ ՎԵՐՍԿՍԱԾ Է ԳՈՐԾԵԼ

Յունուար 3-*ին վերսկսած է բանիլ Նորք-Երեւան ճոպանուղին* (թէլէֆէրիք): *Փոխադրութեան սակն է* 0,5 *Դրամ:*

⁂

ՄԻԱՑԵԱԼ -- ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԲԱՔՈՒԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ

Միացեալ -- Նահանգներու Բաքուի նոր դեսպան՝ Կապլարիչի ժամանումը կը սպասուի Յունուարի վերջերուն: Ան, նախապէս Արտաքին Նախարարութեան Կովկասի պատասխանատուի պաշտօն վարած է:

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Այդ պարտէզը այդ գիշեր իր ծառերէն կախուած լապտերներով քիչ մը կը նմանէր Կալիպսոյի պարահանդէսին ուր ուզողը կրնար երթալ: Անկիւններ ալ կային քաշուած, հովանեակներ, պզտիկ պուրակներ, ծառաստանին միւս անկիւնը ուրկէ կարելի էր լսել երաժշտութիւնը եւ մնալ ժխորէն հեռու:

Չեմ գիտեր որպիսի գերբնական ազդեցութեան մը տակ, մայրս արտօնեց որ հօրեղբօրս եւ Տէր եւ Տիկին Պ...եաններուն հետ երկու ժամ միայն երթամ հրախաղութիւնները տեսնելու: Բնաւ մտքէն չանցընելով անշուշտ թէ երիտասարդ Պ..եանն ալ կրնար ընկերակցիլ մեզի, երէց եղբօրը ծանօթ ըլլալուն իր խստապահանջութիւնը:

⁂

Արեւելքի երազներով աստեղազարդ այդ ամառ գիշերը, ժամ մը կրցանք միասին ըլլալ առանձին: Թունդ զգացումներ արտայայտող բառերը խոյս կուտային մեզմէ, զարհուրած թռչուններու պէս. լռութիւնը պատմեց շատ բաներ զոր մութ կապոյտ ստուերները բացատրեցին: Հեռուէն նուագախումբը Շթրաուսի մէկ շուրջպարը կը նուագէր յուլօրէն: Մենք ձեռք ձեռքի կը քալէինք ծառերուն տակ. ո՞ւր կ'երթայինք. դէպի մեր ճակատագիրը Թերեւս:

Արդարեւ պիտի ուզէի այդքան բուռն կերպով սիրել գիտցող, նոր, մաքուր սրտի մը կապուիլ, ապրիլ անոր մօտ: Ան դեռահաս էր, ես ալ, ան չէր տառապած, ես տառապած, ան պիտի սփոփէր զիս, պիտի ծաղկէր կեանքս շքեղօրէն աղուոր Թռիչքով, շոյուած անոր աղապատանքէն:

Անցան օրեր, յոյսի լոյսի օրեր, սպասումի, քաղցր սիրտ հատումի օրեր:

Երեկոյ մը հօրեղբայրս երկար վէճ մը ունեցաւ մօրս հետ այս անգամ արտասովոր, ձայները շատ բարձրացան, դռներու բուռն բախումներ: Ապաստանեցայ պահ մը հօրեղբօրս սենեակը: Արդէն ամէն մէկ զարկին աղէտի մը մէջ սայթաքելու սոսկումը ունէի:

Ի՞նչ կար, Պարզապէս ամուսնութեան խնդրանք մը Պ...եանի կողմէ իր կրտսեր եղբօր համար: Մայրս վիրաւորանք, գրեթէ անարգանք նկատած էր «իրարու կը համակրին» խօսքը եւ անխնայօրէն, արհամարհանքով մերժած էր յանդգնութիւնը այդ տղեկին: Կարծես մայրս ոխ մը ունէր երիտասարդութեան եւ սիրոյ դէմ:

Այլեւս ոչ մէկ յոյս զիրար տեսնելու, ոչ մէկ իրաւունք նոյնիսկ առանձին պարտէզ իջնելու. կատարեալ կալանաւոր էի:

Դաշնակը միայն որ կը գտնուէր պատուհանին մօտ, իր ստեղնաշարին վրայէն կը տանէր գիշերուան մէջ, Տալիլայի պարերգին հետ ընդվզումները նուրբ հոգիի մը, կը տանէր մութին մէջէն դէպի անցորդ մը որ կը դողար նշմարուելու:

Պ...եան միմիայն նկատի առած էր իր կրտսեր եղբօր կրելիք տառապանքը այդ մերժումէն, չանդրադառնալ ձեւացնելով մօրս անարգական հեգնութեան, երեք անգամ կրկնեց իր խնդրանքը, տալով երջանկութեանս համար ամէն գրաւական այդ ամուսնութեամբ:

Խեղճ թեկնածուս ճարը հատած, հօրաքրոջս միջոցով ինծ նամակ մը գրեց, որով կ'առաջարկէր համաձայնիլ միասին եւ երեկոյ մը, մութը կոխելուն, մեր պարտէզին ծայրի փոքր դրան առջեւ զիրար գտնելու. երբ ամէն մարդ ճաշի նստելու վրայ էր, անկից շտապով մեկնիլ դէպի վերջին շոգենաւը, անկից ալ հեռաւոր արուարձան մը եւ հետեւեալ օրն իսկ հոն պսակուելով եւրոպական ճեպընթացը առնել առաւօտ կանուխ ծպտուած: Իր եղբայրը ամէն բան պիտի հոգար, ամէն զգուշութիւն ձեռք առնէր: Սարսափեցայ: Սակայն ի՜նչ երազ ռոմանթիք աղջկան հոգիիս համար: Ինծ հնար չէր ընդունիլ այդ կարգադրութիւնը: Եթէ չյաջողէինք, մահուընէ ալ գէշ կ'ըլլար, իմ աշխարհը չճանչցած էակի պարզ մտայնութեամբս, չըմբռնելով թէ բռնակալութիւնը կը դադրի գոյութիւն ունենալէ այն ատեն երբ այլեւս չենք վախնար անկից:

Պ...եան սաստիկ վիրաւորուած խզեց մեզի հետ ամէն յարաբերութիւն: Թեկնածուս մոխիրներ ցանելով իր երազներուն եւ յոյսերուն վրայ, իր առաջին սէրը թաղած իր վիշտին մէջ, մեկնեցաւ Անգլիա, ուր քիչ ատենէն փայլուն դիրք շինեց: Այլեւս Պոլիս չվերադարձաւ: Ոչ ոք գիտցաւ իմ վիշտս:

❦

Աշուն էր, շատ անգամ հարաւի հովը կատղած գազանի մը կը վերածէր աղուոր, կապոյտ Մարմարան: Ա՜հ, գիշերները, երկար գիշերները, այդ ոռնումը հովին ու ծովուն: Ո՞ւր էին պուրակները Պէշիկթաշի ուր Սեպտեմբերը ոսկիներ կը սրսկէր արեւուն տակ: Ո՞ւր էին իմ սիրելի ուսուցիչներս, այլեւս չէին զբաղեր անոնք ինծմով: Մինակ մնացած էի, ոչ մէկ սփոփանք, ոչ իսկ ծովէն որ խռոված էր ինծ նման:

Եւ այդ երկար գիշերներուն մէջ մանաւանդ կը զգայի անհուն դատարկութիւնը կեանքիս զոր խաւարել կը ջանային:

Երբեմն երաժշտութիւնը կ'օրօրէր հոգիս սիրազեղ մօր մը պէս. երբեք այլեւս չէի նուագեր Սամսոն եւ Տալիլայի պարերգը:

Դաշնակս, ինչպէս ըսի, պատուհանին մօտն էր եւ ամառը միշտ բաց էր պատուհանը:

Մեր տանը դէմ շէնք մը կը շինէին եւ ցերեկը բանուորները ընդհանրապէս, միշտ այդ պատուհանին տակը, շուքին մէջ կը նստէին իրենց սեւ հացն ու սոխը ուտելու: Հայ պանդուխտներ էին անոնք, կապոյտ շալվարներով: Մէջերնին մէկ հատը, միջին տարիքով մարդուկ մը, երբեմն կը բարեւէր զիս՝ «պարի լուս, պզտիկ խանում» ըսելով. մեր պատուհանը ցած էր փողոցին վրայ:

Անոնք կանուխ կը ճաշէին, մեզմէ շատ առաջ, ես 12--էն մինչեւ մեր ճաշին ատենը տանը մէջ ուրիշ գործ չունենալով, երբեմն դաշնակ կը նուագէի: Առանց նպատակի, մատերուս տակ կուգային հայկական երգեր:

(Շար. 26)

Այրի Տիկին Աւետիս Իփքրանեան,
Թագուհի Մուսայեան,
Շուշանիկ Մուսայեան,
Տիկին Նելլի Պօյեան եւ աղջիկը,
Տէր եւ Տիկին Շառլ Լիրօ եւ զաւակը,
եւ ընտանեկան համայն պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց աղջկան, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ԺԱՆՆ -- ՋԱՐՈՒՀԻ ԻՓՔՐԱՆԵԱՆԻ

յանկարծական մահը որ պատահեցաւ Յունուար 8--ին, 60 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 13, ժամը 14--ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ -- Փարիզէնի գերեզմանատունը ժամը՝ 16·15--ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Շալճեան եւ զաւակները, Պ. Միշէլ Շալճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յունուար 16, Սէն -- Ժերոմի Ս. Սահակ -- Մեսրոպ Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ -- մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՇԱԼՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Պօյաճեան)

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Լուիզ Լըռուա -- Աղապէկեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 16-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին իր քրոջ՝

ԳԵՂԱՆՈՅՇ ԱՂԱՊԷԿԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունուար 15, Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին,

Այսօր անուանակոչութեան տօնն է Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյն:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻԽՌՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար՝ ԱՂԵՔ. ՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ-ի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն համար:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Les dames de la Croix Bleue des Arméniens de France attendent les enfants de la colonie, écoles et autres, pour le MANOUGNEROU OR, le Dimanche 16 Janvier à partir de 14 h 30, à la Salle des Fêtes d'Alfortville, 22, rue Voltaire, 94140 Alfortville.

Première partie : Programme enfant —— *Deuxième partie : Super Boom*

Et sans oublier la venue du Père Noël.

VENEZ NOMBREUX

Arbre de Noël

La Croix Bleue Arménienne
de Grenoble
vous invite
à la Fête de Noël qui aura lieu
le Dimanche 16 Janvier à 15 heures
à la Salle des Fêtes de St-Martin d'Hères
Ave. Ambroise Croizat

Le spectacle est assuré par les enfants de l'école.

Le Père Noël attend tous les enfants pour la distribution de friandises.

Buffet arménien

Buvette

Nous vous attendons très nombreux.

CROIX BLEUE

Spectacle de Noël

de l'ECOLE ARMENIENNE
A VIENNE
Dimanche 16 Janvier à 15 heures précises
Théâtre Municipal de Vienne
avec la participation du *Père Noël*
— Entrée gratuite —

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԻԼԸՆԷՕՎ. -- Ս. Ներկարարեան «Յառաջ» հին օրերու յիշատակներով 500 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. -- Տիկին Ս. Աչճեան 300 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. -- Տիկին Ղազարեան 200 Ֆր.:

ՕՐՄԷՍՈՆ. -- Պր. Գրիգոր Ռահանեան 200 Ֆր.:

ՊՈՒԼՈՆԸԷ. -- Ռաուլ Գապանճեան 400 ֆրանք:

Monsieur VAHAN TER-GHEVONDIAN
Chargé d'Affaires de la République d'Arménie en France
vous convie à un

REPAS DU NOUVEL AN

le Samedi 15 Janvier à 20 heures
En présence de

Monsieur BABKEN ARARKTSIAN
Président du Parlement de la République d'Arménie

Hôtel PULLMAN SAINT JACQUES
17, Boulevard Saint Jacques, Paris 14e

——— Participation : 350 F. ———

Réservation en téléphonant au : 53 - 76 - 09 - 93.

Les minicentrales hydroélectriques : Une ressource pour l'Arménie

COMMUNIQUE DE PRESSE

Pour faire face à la crise énergétique grave que traverse actuellement l'Arménie soumise au blocus azéri depuis trois ans, les ressources hydrauliques constituent un potentiel exploitable rapidement dans de bonnes conditions.

Partant de ce constat, *Roger DER-AGOBIAN* Président de l'Association Energie pour l'Arménie a entrepris de réaliser deux programmes d'action dans ce domaine.

D'une part, la réalisation d'un projet pilote dans le village de Debet situé au nord de l'Arménie en coopération avec une association locale et le concours de l'Etat arménien. Ce projet permettra de doubler les ressources actuelles de la province de Gougark : 30.000 habitants sont concernés. L'étude est en phase terminale et la réalisation qui suivra permettra une mise en œuvre en 1994.

D'autre part, la réhabilitation du parc de 25 minicentrales totalisant une puissance de 62 MW dont seuls moins de 20% sont disponibles faute d'entretien. Ce projet réalisé avec le concours d'EDF International et d'Armenergo (équivalent arménien d'EDF) se réalisera en 2 phases.

La phase hiver concerne 3 minicentrales et a démarré en Décembre 93; 2 centrales sont en cours de rénovation et les 6 autres seront remises en état d'ici Avril 94 libérant une puissance supplémentaire de 14 MW.

La phase 1994 a pour objectif de remettre en état 17 centrales restantes.

L'ensemble du projet permettra d'assurer la fourniture de courant électrique à environ 100.000 personnes supplémentaires en Arménie.

La phase hiver dont le financement est actuellement assuré à hauteur de 3 millions de francs grâce au concours de l'association S.O.S.-Arménie pour partie et d'un programme de la CEE (Communauté Economique Européenne) qui a été obtenu pour ce projet par l'Association Aznavour pour l'Arménie.

Notre association recherche des concours financiers pour permettre de faire face à toutes les dépenses nécessaires de ce programme : 15 millions seront nécessaires pour le mener à terme dont une partie devrait pouvoir être assurée par la Diaspora.

Les dons peuvent être adressés à :
Association Energie pour l'Arménie
7, rue des Près Aubry
92370 Chaville
Tél: 47 50 91 85 / Fax: 47 50 88 35

GRANDE TOMBOLA

Une *Grande Tombola* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.

1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis

Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

ԼՍԱՒՈՐԱՆԻ ՕՐ

ԹԱԺԱԿԻ ՓԱՀԸ

Կիրակի, Յունուար 16
ժամը՝ 12·30--ին

YAN'S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e

Ժամը ճիշդ 13--ին բաժակ պիտի բարձրացուի Լուսաւորչեան վարժարանի, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր հայկ. վարժարաններուն կենացը, անոնց մաղթելով յաջող եւ երկար տարիներ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. --
46 -- 56 -- 14 -- 53
43 -- 08 -- 12 -- 06

Ճաշագին՝ 170 Ֆր.:

Ժամը 15--էն ետք, երիտասարդներուն մուտքը ձրի է:

Սիրով կը հրաւիրուին Լուսաւորչականներ եւ համակիրներ:

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription: M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :

— Marie 47. 84. 82. 90.

— Isabel 40. 11. 11. 20.

à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

14 ans et plus	= 1.700 F.	+ voyage
9-13 ans	= 1.200 F.	+ voyage
3-8 ans	= 800 F.	+ voyage
- 3 ans	= gratuit.	

Inscriptions jusqu'à fin Janvier.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. --

Մատաղօրհնութեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան, Տիկին Զարզավաթճեան 3·000-ական Ֆր., Տիկին Մնայեան, Տիկին Օպողեան, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մասլագեան 1·000-ական Ֆր., Այրի Տիկին Նաւոյեան, Տիկին Արաքսի Թադէոսեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ղազարեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Դանիէլեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խորէն Մատէն, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գարագիւլահեան 300-ական Ֆր. Տիկին Ծուհար Պազտասարեան, Այրի Տիկին Մարիամ Համբէլեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պօրոյեան, Տիկին Մարի Պօղոյեան, Պ. Արա Պահատուրեան, Պ. Տիւրկէրեան, 200-ական Ֆր., Տիկին Սոկոնեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ասլանեան, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Հերփոյեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սօմունեան, Տիկին Թօփաքալեան, Տիկին Թէրզեան, 100-ական Ֆր., Տիկին Մալումեան եւ Տիկին Մինասեան 50-ական Ֆր.:

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի Սրբուհի Կոշկարեանի (ծընեալ՝ Հանի-Պօղոսեան) մահուան առթիւ. -- Ընտանիքներ Հանի-Պօղոսեան 500 Ֆր., Պօյաճեան 250 Ֆր., Նազիկեան 100 Ֆր., Փափազեան 300 Ֆր., Նալպանտ 300 Ֆր., Տէր-Գալուստեան 250 Ֆր., Պետեան 50 Ֆր., Գոչեան-Լազարինի 250 Ֆր., Տատուրեան 500 Ֆր. եւ Տիկին Դաւիթեան 200 Ֆր.:

VIENT DE PARAITRE

PEINTRES ARMENIENS
XIXe ET XXe SIECLES

CHAHEN KHATCHATOURIAN
Directeur de la Galerie Nationale d'Arménie et du Musée M. Sarian
Pour toute commande s'adresser :
M. ANDRE SALVETTI
3, rue Charrel
38000 GRENOBLE
Tél. : (16) 76 96 06 15
Imprimerie Audard Blanchod.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 14
VENDREDI
14 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.239 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.239

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԵԲՐԻՉ

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Յունուար 11 / 12)

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏ

Յունուար 12-ին սկսած է Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստը որ գումարուած էր նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի նախաձեռնութեամբ: Նիստը օրակարգի երկու կէտ ունեցած է. շուրջ 5000 ձեռնարկութիւններու եւ անաւարտ շինութիւններու սեփականաշնորհումի 1994-ի ծրագրին հաստատումը եւ Կեդրոնական դրամատան նախագահին ու անոր տեղակալին նշանակումը:

Նստաշրջանը հաստատած է առաջին կէտով ներկայացուած ծրագիրը, իսկ Կեդրոնական դրամատան տնօրէն նշանակուած է Բագրատ Ասատրեան: Եզրափակիչ ելոյթ ունեցած է նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան, գոհունակութիւն յայտնելով օրակարգի հարցերուն տրուած դրական պատասխաններուն համար:

Բագրատ Ասատրեան ծնած է 1950-ին, աւարտած է Երեւանի համալսարանին ֆինանսա -- հաշուային բաժինը: Իրեն տեղակալ նշանակուած է Արմէն Դարբինեան:

*

ՓՈԽ -- ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԵՂՐԻ ԱՅՑԸ

Գագիկ Յարութիւնեան Յունուար 12-ին Մեղրիի մէջ մասնակցած է հայ -- իրանական կապերու համակարգումի պետական յանձնաժողովի նիստին: Քննարկուած են Արաքսի կամուրջին շինութեան, սահմանային առեւտուրին, մաքսային գործունէութեան վերաբերող հարցեր: Իրանի կողմէն նիստին մասնակցած են Արտաքին նախարարութեան Արեւելեան Եւրոպայի եւ ՀԱՊ--ի երկիրներու վարչութեան պետը եւ Հայաստանի գործավարը, որոնց հետ Գագիկ Յարութիւնեան առանձին զրոյց ունեցած է:

*

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՏԵՂԾՈՒԱԾ

Կառավարութեան Դեկտեմբեր 28--ի որոշումով ստեղծուած են ութ «ներքին գործերու շրջանային վարչութիւն»ներ: Ասոնք են՝ Էջմիածնի, Շիրակի, Լոռի -- Բամապակի, Կոտայքի, Սեւանի, Աղձեւի, Սիւնիքի եւ Արմաւիրի վարչութիւնները: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը կ'ընդգրկէ 4--էն 7 վարչական շրջանի բաժանմունքներ, ներառեալ մեծ քաղաքներ: Բացառութիւն կը կազմէ Երեւան:

*

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Մեկնաբանելով նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի ամանորեան ելոյթը, Հայաստանի Հանրապետական կուսակցութեան (ՀՀԿ) նախագահ Անդրանիկ Մարգարեան յայտնած է, որ համաձայն ըլլալով հանդերձ նախագահին այն կարծիքին թէ, Հանրապետութեան յառաջընթացը ապահովելու համար տասնամեակներ պէտք են, ՀՀԿ--ը չի բաժներ այն տեսակէտը՝ «դիմացեր ենք, դեռ կը դիմանանք»: Ա. Մարգարեան չի հաւատար նաեւ որ 1994--ը խաղաղութեան տարի կ'ըլլայ, քանի որ պատրաստ չենք ընդունելու «ամէն գնով խաղաղութիւն» մը: ՀՀԿ--եան նախագահը բաւական յոռետես կերպով արտայայտուած է Սահմանադրութեան ապագային մասին, որ երկրին համար կենսական խնդիր մը ըլլալով հանդերձ հարկ եղած կարեւորութեան չարժանանար: Անհրաժեշտ է հիւլէակայանի վերաբացումը: Ընդգծած է իր կուսակցութեան այն տեսակէտը, որ առաջին հերթին անկախութիւնը գերադասելի է ընկերային արդարութեան յաղթանակէն: Գ. Իսակիւլեանի վճռեր յարուցող ելոյթին անդրադառնալով, ՀՀԿ--եան նախագահը ըսած է որ արտասանուած ճառը քննադատելի ըլլալով հանդերձ Գ.Ի.--ի պաշտօնաթերթն ալ կրնար աւելի օրինակելի կեցուածք որդեգրել:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՏՈԼՄԱՊԱՀՉԷԻ ՊԱԼԱՏԸ ԱՅԴ ՈՃԻՆ ԳԵՂԵՑԿԱԳՈՅՆ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐԷՆ Է»

Մեր երէկուան թիւով արձագանգած էինք Պոլսոյ քաղաքապետութեան թեկնածու Պ. Տալանի Տոլմապահչէի պալատն ու անոր ճարտարապետը վարկաբեկող արտայայտութիւններուն. նոյն օրաթերթին յաջորդ թիւին («Միլլիյէթ», Յունուար 13) մէջ քրոնիկագիր Հասան Փուլուր կը հակադրէ Տալանի արժեւորումին, «Պալատը որուն ճարտարապետը Հա՛յ է...» խորագրուած էջով մը: Ըսելէ ետք թէ քաղաքապետութեան թեկնածուն նոյն արտայայտութիւնը ունեցած է նաեւ հեռատեսիլի հաղորդումի մը ընթացքին, խատիւ կը պախարակէ անոր ժխտական կեցուածքը յուշարձանի մը հանդէպ որուն ճարտարապետը Հայ է: Ապա կը մէջբերէ հեռատեսիլի կայանէն Պոլսոյ Թէքնիք Համալսարանի մէկ դասախօսին գնահատումը նոյն կոթողին մասին. փրոֆ. տոքթոր Աֆիֆէ Պաթուր կ'ըսէ. -- «...Ճիշդն ըսելու համար Պալեաններու ձեռակերտ կոթողներուն ցանկը բաղկացած է կառոյցներով որոնք պատիւ կը բերեն մեր ճարտարապետութեան պատմութեան: Բոլորն ալ կը ցոլացնեն ճարտարապետական նուրբ ոճ մը: Պալեան ընտանիքէն Սարգիս Պալեան ամէնէն ծանօթ անունն է, բարձրացած՝ «պետութեան գլխաւոր ճարտարապետ»ի աստիճանին:

Բնական է որ Տոլմապահչէի պալատին ճարտարապետական ոճը կոթական, ռոքոքօ կամ օսմանեան չի կրնար ըլլալ. որովհետեւ տարբեր շրջանի գործ է: Կը ցոլացնէ իր ժամանակին ոճը, որ տեղ գտած է աշխարհի ճարտարապետական գրականութեան մէջ: Ու այդ ոճին գեղեցկագոյն տիպարներէն է Տոլմապահչէի պալատը»:

Թերթը ուրիշ էջի մը մէջ ալ տեղ կուտայ Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովի մշակոյթի եւ արուեստի խորհրդական փրոֆ. Մէթին Սէօզէնի այս մասին ունեցած արտայայտութեան. «Անկասկած իմաստ մը պէտք է ունեցած ըլլայ այն երեւոյթը որ Թօփգափուի պալատին մէջ սէտիրներու (գահ բազմոց) վրայ նստող օսմանեան սուլթանները Տոլմապահչէի պալատին մէջ սկսած են աթոռ գործածել: Այս պալատներուն ամէնէն յատկանշական կողմերէն մէկը այն է որ անոնք շօշափելի ապացոյցերն են քաղաքային, ընկերային եւ մշակութային մեր զարգացման փուլերուն: Այս պալատները, դղեակները որոնք իրենց ամբողջութեան մէջ անվրթար պէտք է պահպանուին, Պոլսոյ յատկապէս ընտրուած անկիւններուն մէջ, իրենց ընդարձակ դալար շրջապատով ու ինքնայատուկ հետաքրքրական յատկանիշներով որպէս գեղարուեստի կոթողներ ներկան ու անցեալը զօդելու ամէնէն հզօր ազդակներն են, մանաւանդ ինքնութիւն արտայայտող իրենց որոշիչ բնոյթով»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՉԻՆԱՍՏԱՆ որոշեցին բնականոն դարձնել իրենց յարաբերութիւնները որոնք վատթարացած էին այն օրուընէ երբ Ֆրանսա Միրաժ 2000--ներ ծախեց Թայվանի (Ազգայնական Չինաստան): Ֆրանսա յայտարարեց թէ կը ճանչնայ Փեքինի կառավարութիւնը որպէս «Չինաստանի օրինաւոր կառավարութիւնը եւ Թայվանը որպէս ամբողջական մասնիկ չինական հողամասին»: Այլեւս կ'արգիլուի նաեւ ֆրանսական ձեռնարկութեանց մասնակցելու Թայվանի զինման. Քանի մը շաբաթէն, Պալատիւր Փեքին պիտի այցելէ:

ԷՏ. ՇՎԱՐՆԱՁԷ Անգարա հասած է Յունուար 12--ին, 24 ժամուան պաշտօնական այցելութեան մը համար: Այցելութեան նպատակն է սերտացնել Վրաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները: Համաձայնագրեր ստորագրուած են ապահովութեան, մաքսանենգութեան կանխումի, տնտեսութեան եւ առեւտուրի վերաբերող: Այս այցելութեան առթիւ, Շվարնածէ յայտարարած է որ Վրաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններու սերտացումը կրնայ օգտակար ըլլալ Կովկասի պատերազմին կարգադրութեան: Տէմիրէլի հետ տեսակցութենէն ետք ալ ըսած է որ դրական հետեւանքներու յոյսն ունի Կովկասի համար:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ ձերբակալուած է քրտամէտ «Էօզկիւր Կիւտէմ» թերթի խմբագիրը՝ Քեմալ Սահին: Կը մեղադրուի «հրատարակութեան միջոցաւ անջատողական քարոզչութիւն» տանելու եւ «ահաբեկչութեան դէմ պայքարի օրէնքի բռնաբարման» յանցանքներով: Խնդրոյ առարկայ յօդուածները գրած է Դեկտեմբեր 25--ի եւ Յունուար 8--ի թիւերուն մէջ:

ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԸ Իրաք մտած է հետապնդելու համար քիւրտ ապստամբներ, աւելի քան հինգ քիլոմեթր յառաջանալով: Գործողութեան հետեւանքով 13 Քիւրտեր մեռած են եւ երկու զինուոր:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ Վանտըրտի շաբաթաթերթին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, նախագահ Միթերան դիրք կը ճշդէ ի նպաստ հանրային դպրոցին եւ Ֆալու օրէնքի ջնջումը կը նկատէ. -- «Ցաւալի նախաձեռնութիւն մը, վնասաբեր գործ մը»:

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ գործազրկութիւնը 10%--էն աւելի ցած եղած է Դեկտեմբերին, ինչ որ շատ քաջալերական երեւոյթ մըն է:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ քաղաքապետ՝ Անատոլի Սոբչակի համաձայն, Ժիրինովսկի ՔԱ -- ԿԷ -- ՊԷ-ի նախկին սպայ մը եղած է եւ իր Ազատական -- Դեմոկրատ կուսակցութիւնն ալ ստեղծուած կ'ըլլայ, 1990--ին, Գորբաչովի դրդումով:

ԵԼՑԻՆ չյաջողեցաւ իր թեկնածուն նախագահ ընտրել տալ Դաշնակցութեան Խորհուրդին (Ներկայացուցչական ժողովը) հակառակ երկու յաջորդական քուէարկութիւններու: Ելցին կ'ուզէր որ ընտրուի փոխ -- վարչապետ՝ Վ. Շումէյկօն որ երկու տարի է իր պաշտօնին գլուխ կը մնայ հակառակ կաշառակերութեան ամբաստանութիւններու:

ՋՈՒԻՑԵՐԻԱ ձայնը կը բարձրացնէ Ֆրանսայի դէմ երկու Պարսիկներու Իրան վերադարձին պատճառաւ եւ բացատրութիւններ կը պահանջէ: Այդ բացատրութիւնները առնելէ ետք է որ Զուիցերիա այլ որոշումներ պիտի տայ: Պերն չի ծածկեր որ «զարմանքով տեղեկացած է այն խրողութեան որ Ֆրանսա որոշած էր եւ դրկել երկու Պարսիկները փոխանակ Զուիցերիոյ յանձնելու ինչպէս նախատեսուած էր»:

ՄԵԾ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ արքունիքին պատկանող անձի մը կաթողիկէ դառնալը մեծ աղմուկ կը հանէ Անգլիոյ մէջ, ուր 17-րդ դարէն ի վեր, երբ Ժագ Բ. դաւանափոխ կ'ըլլար, ոչ մէկը նման բան ըրած էր: Քենթի դքսուհիին այս «պատմական» որոշումը խղճի հարց կ'որակուի եւ կը շեշտուի որ ոչ մէկ կապ ունի Անկլիքան Եկեղեցւոյ ապրած տագնապին հետ:

ԺԸՆԵՒԻ մէջ վերսկսած են Աբխազներու եւ Վրացիներու միջեւ բանակցութիւնները, ի ներկայութեան Ռուսաստանի Արտաքին փոխ -- նախարարին որուն պաշտօնն է՝ դիւրացնել հարցերը: Այնքան դիւրին չի թուիր սակայն այդ գործը, Աբխազներն ու Վրացիները կը մնան իրենց դիրքերուն վրայ, առաջինները ամբողջական անկախութիւն կ'ուզեն, Վրացիները տրամադիր են միայն սահմանափակ ինքնավարութիւն մը շնորհելու: Գալով ՄԱԿ--ի դէտերուն, որոնց համար դիմում եղած էր առաջին հանդիպումին (Դեկտեմբեր 1), հարց ծագած է թէ ո՞ւր պիտի մնան: Աբխազները Ինգուր գետը կ'առաջարկեն (սահման է), Վրացիները կ'ուզեն որ Աբխազիոյ մէջ մնան:

22 ՏԱՐԵԿԱՆ երիտասարդ մը խոստովանած է թէ հինգ տարեց կիներու մարդասպանն է (Օգոստոսէն ի վեր): Ոչ մէկ զղջում ունի, ընդհակառակն, յայտարարած կ'ըլլայ ոստիկանութեան որ մեծ հաճոյք կը զգար եւ այդ հաճոյքին համար կը սպաննէր:

ՖՐԱՆՍԻՍ ԿԻՒԹՄԱՆ.– «ԻՐԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱԶՄՈՒՂԸ ԿՐՆԱՅ ՀԵՏԱՔՐՔՐԵԼ ՖՐԱՆՍԱՆ»

Փարիզի մէջ հրատարակուող «Արապի» ամսաթերթի վերջին թիւին մէջ Ֆրանսիս Կիւթման, նախկին նախագահ Կազ տը Ֆրանսի, ներկայիս նախագահ Էնսթիթիւ Ֆրանսէ տիւ Փեթրոլի, իր կարծիքը կը յայտնէ Իրան -- Հայաստան կազմուղի ծրագրին մասին: Կիւթման կ'ըսէ.

«Իրան -- Հայաստան կազմուղը կրնայ առաջին մասը ըլլա՛լ կազմուղի մը որ յետագային աւելի հեռու կրնայ երթալ»: Կիւթման կ'ակնարկէ անշուշտ ծրագրուած այն կազմուղին որ ապագային Իրանը պիտի կապէ Եւրոպայի, հասնելով մինչեւ Ֆրանսա: Ու կ'աւելցնէ. -- «Իրականութեան մէջ, եթէ ճիշդ է որ Կազ տը Ֆրանսի եւ Պարսկական Կազի Ազգային Ընկերութեան հետ համագործակցութեան զարգացման միջոցները ձեռք առնուած են արդէն, այդ համագործակցութիւնը կախում ունի այդ շրջանի (իմա՝ Կովկասի) կարելիութիւններէն: Թիւրքմէնիստան -- Իրան, Թուրքիա -- Իրան, Հայաստան -- Իրան, եւայլն: Հայաստանի ծրագիրը կրնայ Ֆրանսան հետաքրքրել: Կախում ունի թէ տեղական բնոյթէն անդին պիտի երթայ թէ ոչ: Իսկութեան մէջ շատ աւելի լայն տարողութեամբ հարց մըն է որ կը դրուի»:

Յիշեցնենք որ Հայաստան Հիմնադրամը որոշած է 10 միլիոն տոլար յատկացնել Իրան -- Հայաստան կազմուղի ծրագրին եւ Ֆրանսայի հայկական Հիմնադրամը որդեգրած է այս կենսական ծրագիրը, ֆինանսաւորման մասնակցելով առաւելագոյն չափով:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՆՊԱՍՏԸ Թ. ԴԱՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Բագրատունեանց Թագաւորութեան շրջաններուն իսկ (885 -- 1045) բազմահարիւր Հայեր Հայաստանէն փոխադրուած կամ գաղթած էին Կիլիկիոյ շրջանը եւ տարիներու ընթացքին հաստատուելով, տնտեսական իրենց կեանքին բարգաւաճման հետ, հոգեւոր, մշակութային եւ կրթական կեանքին ալ կը ձեռնարկէին ու կը հիմնէին դպրատուներ՝ վանքերու մէջ, որոնք ապա համալսարաններ ալ կոչուեցան: Ժամանակի բարձրագոյն ուսմանց հիմնարկներ հանդիսացան անոնք եւ հարիւրաւոր գրչագիրներով եւ մատենագրական աշխատասիրութիւններով ծաղկեցուցին Հայ Մշակոյթը եւ միաժամանակ լուսաւորեցին Կիլիկիայէն դուրս գտնուող նորահաստատ այլ քաղաքներու հայ համայնքները:

1064--ին Անի-ն գրաւուեցաւ եւ կործանեցաւ Սելճուք բանակներու կողմէ, 1071--ին տեղի ունեցաւ Մանազկերտի հռչակաւոր ճակատամարտը, որոնք նորագոյն պատճառներ հանդիսացան որ բազմահազար հայ շինականներ եւ մտաւորականներ ապաստանին Կիլիկիա, իրենց իշխանական տուներով, որոնցմէ Ռուբէն Իշխան 1080--ին Կիլիկիոյ հայկական Թագաւորութեան սկիզբը դրաւ: 1187--ին Ռուբինեան Թագաւորութեան գահը կը գրաւէր Լեւոն Բ. Թագաւորը, 1293--ին Կաթողիկոսական Աթոռը Հռոմկլայէն կը փոխադրուէր Սիս, Կիլիկիոյ մայրաքաղաքը, 1375--ին Ռուբինեան Թագաւորութիւնը կ'իյնար Մէմլուքներու յարձակումներուն պատճառով եւ Հայոց Թագաւորը Լեւոն Զ. Լուսինեան կ'ապաստանէր Ֆրանսա, ուր եւ կը մահանայ 1393 Նոյեմբեր 29--ին եւ իր մարմինը կ'ամփոփուի Փարիզի Սէն -- Տընիի տաճարին մէջ, յատուկ արձանագրութեամբ դամբանի մը տակ:

1993 Թուականը 600-ամեակն է Լեւոն Զ. դժբախտ Թագաւորին մահուան եւ այս առիթով հանդիսութիւններ, արուեստի կոթողներու ցուցահանդէսներ եւ դասախօսութիւններ տեղի ունեցան Փարիզի Սորպոնի եւ Նիւ -- Եորքի մէջ, ի ներկայութեան Ֆրանսայի եւ Հայաստանի Հանրապետութիւններու նախագահներուն՝ Ֆրանսուա Միթերան եւ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանին եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Հայոց Կաթողիկոս՝ Գարեգին Բ.ին:

Վերադառնալով մեր նիւթին, յայտնենք որ Գագիկ Բ. Բագրատունին յատուկ կարեւորութիւն կուտայ գիտութեանց բարգաւաճման և իր նոր մայրաքաղաքին՝ Պիզուի մէջ կառուցած էր Ս. Խաչ վանքը, ուր եւ հաստատած էր Դպրատուն մը: Ինքն իսկ Բիւզանդացիներուն առջեւ կը պարծենար, թէ «Յամենայն Կտակարանացն Աստուծոյ հինոյն եւ նորոյն հմուտ եմ» (Ուռհայեցի Մատթէոս, էջ՝ 195): Իրեն չափ հմուտ էին նաեւ եկեղեցական թէ աշխարհական այլ անձնաւորութիւններ ալ, որոնք նաեւ Մեկնաբանական գրականութեան կը հետեւէին:

Կիլիկիոյ Սեւ Լերանց վրայ, իբրեւ ապահով վայր, արեւելեան բոլոր քրիստոնեայ համայնքներու կարգին Հայերն եւս կը հիմնէին իրենց սեփական մենաստանները, այլ ազգերու վանքերէն աւելի փայլուն: Գրիգոր Վկայասէր Կաթողիկոս, որ յաճախ Սեւ Լեռներու վրայ կը բնակէր, «Միշտ պարապեալ ընթերցման սուրբ գրոց եւ աստուածախօս աղօթից» (Հայր Ղեւոնդ Ալիշան, Սիսուան, էջ 406) եւ քաջալեր կը հանդիսանար հայ երիտասարդներու, որպէսզի հմտանան աստուածաբանութեան, իմաստասիրութեան եւ Արտաքին Գիտութեանց մէջ եւ անոնց համար կը ստեղծէր ուսմանց յատուկ պայմաններ եւ վայրեր: Վկայասէր նոյն նպատակով կ'այցելէր նաեւ Կապադովկիա, Ծամնդաւ, Թաւրլուր եւ Մուտուռսուն եւ Ս. Ներսէս Շնորհալիին իսկ վկայութեամբ. «Զբանի սիրողսն հաւաքեալ, եւ առ ինքեան բնակեցուցեալ, Զգիրս հոգւոյն միշտ ընթերցեալ եւ ընդ նոսին յար խօսակցեալ»:

Բիւզանդական կայսրութեան անկումէն ետք, Ռումի Սելճուկներու տիրապետութեան (1058 -- 1307) եւ Թաթարներու տիրապետութեան (1308 -- 1326) տարիներուն եւս, հակառակ խլամական ազդեցութեան զօրացման, հայ ժողովուրդը անարգել չարունակեց իր մշակութային նպաստը արձանագրել ոչ միայն Կիլիկիոյ հայութեան համար, այլ նաեւ շրջակայ նահանգներուն՝ Կապադովկիոյ եւ Անկիւրիոյ Հայոց համար: Մեծ եղաւ Կապադովկիոյ Հայոց հասած մշակութային նպաստը Կիլիկեցիներուն, մանաւանդ երբ ԺԳ. դարուն Կիլիկիոյ մէջ հիմնուեցան հռչակաւոր եւ մեծանուն վանքեր, որոնք ուսումնասիրութեանց կեդրոններ հանդիսացան, ինչպէս Դրազարկը, Արքակաղինը, Լամբրոնը եւ այլք, ուր «Իմաստասիրաց եւ ուսումնասիրաց» (Սիսուան, էջ 233) հայ վանականներու խումբեր մտաւորական աշխոյժ գործունէութեան մը ձեռնարկած էին:

Դրազարկի մէջ է որ նշանաւոր դէմքեր հանդիսացան Գէորգ Մեղրիկ Վարդապետը, վախճանած 1114--ին (Ազգապատում, էջ 1347), Կիրակոս Վարդապետը (վախճանած 1127-ին), Յովհաննէս Զ. Կաթողիկոս, Հեթում Հեղի, Բարսեղ Արքեպիսկոպոս, Յովսէփ Երաժշտագէտ (Սիսուան, էջ 233 եւ 517), Սարգիս Պիծակ՝ յայտնի մանրանկարողը (Սիսուան, էջ 234 -- 236) եւ ուրիշներ: Կեսարիա հաստատուած առաջին Հովիւները՝ Կիլիկիա մարզուած եկեղեցականներ էին, որոնցմէ կը յիշուին Կեսարիոյ Առաջնորդ Յովհաննէս Արք. որ ծանօթ է «Մեծաքարոյ» տիտղոսով եւ Կաթողիկոսական Աթոռ ալ բարձրացաւ, 1179-էն ետք: Ան մասնակցած էր 1179-ին, Գրիգոր Տղայ Կաթողիկոսի պաշտօնավարութեան տարիներուն, Հռոմկլայի մէջ գումարուած ժողովին: 32 եպիսկոպոսներ մասնակցած էին այս ժողովին, ապա Կաթողիկոս Կիլիկիոյ 1203 -- 1221: (Մաղաքիա Արք. Օրմանեան, Ազգապատում, էջ 1559):

Սարգիս Պիծակի կեանքին եւ գործունէութեան մասին գրուած են բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ: Ան ստեղծագործած է 14--րդ դարուն, երբ Կիլիկիոյ Հայերը կ'ապրէին իրենց պատմութեան ամէնէն ողբերգական եւ յուսահատական պայմաններուն մէջ: Ժամանակի տխուր կացութեան մասին ճիշդ վերլուծում մը կատարած է վենետիկցի ճանապարհորդ եւ դիւանագէտ Սանուտօն, երբ, կը գրէ ան՝ «ԺԴ. դարու սկիզբին արդէն ժանիքներով կը բզքտէին չորս գազաններ. մէկ կողմէն ԱՌԻՒԾը, այսինքն՝ ԹԱԹԱՐՆԵՐը, որոնց Կիլիկիոյ Հայոց Թագաւորը մեծ տուրք կուտայ, միւս կողմէ՝ ԸՆՁԱՌԻՒԾը, այսինքն՝ ՍՈՒԼԹԱՆը (եգիպտական), որ ամէն օր երկիրը կ'աւերէ եւ կը կոտորէ քրիստոնեաները, երրորդ կողմէ՝ ԳԱՅԼը, այսինքն ԹՈՒՐՔԵՐը (Իկոնիոյ), որոնք կ'աւերեն տնտեսութիւնը եւ Թագաւորութիւնը, չորրորդ կողմէ՝ ՕՁը, այսինքն մեծ ծովու աւազակները (Միջերկրական ծովը ակօսող Վենետիկցիներն ու Ճենովացիները), որոնք ամէն օր կը կողոպտեն Հայաստանի քրիստոնեաներուն ոսկորները» (Խ. Աղայեան, Խ. Պիվազեան եւ Հ. Ժամկոչեան, «Հայ մշակոյթի նշանաւոր գործիչները, Ե. - ԺԸ. դարեր», Երեւան 1976, էջ 369):

Սարգիս Պիծակը գործած է Կիլիկիոյ Սսոյ, Սկեւռայի, Դրազարկի, Կոպիտառոյի վանքերուն եւ այլ մենաստաններուն մէջ, մանրանկարելով 44 տարիներ անդադար, 1319 -- 1353 Թուականներուն: Իր մանրանկարած գործերէն մեծ մասը Աւետարաններ են, սակայն 1348--ին իր մանրանկարած Բժշկութեան Աւետարանին մէջ կուտայ Կիլիկիոյ մէջ պատահած ժանտախտին պատկերները եւ արձագանգ կը հանդիսանայ հայ ժողովուրդի տառապանքին: Սարգիս Պիծակը այս Աւետարանին մէջ կ'աղերսէր Աստուծոյ որ խնայէ Հայոց իր օրհասը ապրող վերջին Թագաւորութիւնը: (Տե՛ս «Հայկական Մանրանկարչութիւն», Երեւան, 1967 եւ Ա. Երեմեանի «Մանրանկարիչ Սարգիս Պիծակ», Պոլիս, 1952):

1166--ին Հռոմկլայ գրուած Աւետարանին Յիշատակարանը կը պատմէ Թաթարաց արշաւանքներուն ու Հայոց կոտորածներուն մասին եւ որ տարիներու ընթացքին Կիլիկիայէն բերուած էր Հայաստան եւ 1932-ին կը պահուէր Լենինականի կամ արդի Գիւմրիի Օրթաքիլիսայի Եկեղեցւոյ մէջ, եւ որուն նկարագրութիւնը կատարած է Գարեգին Արք. Յովսէփեանց եւ ուղարկած Արշակ Ալպոյաճեանին որ լոյս ընծայած է «Պատմութիւն Հայ Կեսարիոյ» Ա. հատորին մէջ, (1937, Գահիրէ, էջ 558 -- 559, Բ. հատոր, էջ՝ 1841 -- 1843):

Գրիգոր Ապիրատ Պահլաւունին, որ ծանօթ է իբրեւ Գրիգոր Ապիրատ Զ. Կաթողիկոս, 1194--1203, մտաւորական աշխատանքներ տարած է Լամբրոնի՝ 1173--ին, Անտիոքի՝ 1175--էն սկսեալ եւ Կեսարիոյ մէջ մինչեւ 1194 Թուականները: Ազարիա Եպիսկոպոսը, որ Կիլիկիոյ մէջ ուսանած եւ 1206--էն ետք Կեսարիոյ մէջ պաշտօնավարած հոգեւորական մըն է, Կոստանդին Կաթողիկոս Կեսարացին, (1307 Մարտ 19 -- Դեկտեմբեր 1322) գրչագրել տուած է բազմաթիւ ձեռագիրներ, ինչպէս օրինակ 1299--ին գրի առնուած Գէորգ Սկեւռացիի «Մեկնութիւն Մարգարէի Եսայեայ», ձեռամբ Վարդան գրիչին (Երուսաղէմի թիւ 365 ձեռագիրը) եւ Կեսարիոյ Առաջնորդական պաշտօնն ալ վարեց 1274 - 1307-ին: (Տե՛ս՝ «Պատմ. Հայ Կեսարիոյ», Ա. հատոր, էջ՝ 913 -- 914, Ազգապատում, էջ՝ 1772, 1843 -- 1825):

Երբ ԺԴ. դարէն մինչեւ ԺԷ. դար ուսման սէրը եւ դպրոցական ուսուցումները գրեթէ դադրած էին Հայաստանի մէջ, քաղաքական ծանր պայմաններուն պատճառով, Կիլիկիոյ մէջ վանական հաստատութիւնները կը գործէին անխափան եւ ուսեալ եկեղեցականներ, կ'առաքուէին զանազան հայաբնակ նահանգներ, գրչագրութեամբ եւ դաստիարակութեամբ զբաղելու եւ բազմաթիւ սերունդներ դաստիարակելու հետամուտ եւ արդիւնաւոր գործունէութեամբ:

Պատմիչ Առաքել Դաւրիժեցի Վարդապետը, ԺԶ. -- ԺԷ. դարերու Հայաստանի ուսումնական տխուր կեանքին մասին կուտայ հետեւեալ վկայութիւնը. «Ոչ բնաւ ընթեռնուին գիրս, եպիսկոպոսունքն եւ քահանայքն, տգէտք եւ անգիտանք, այլ էին փակեալ եւ լռեալ մատեանք աստուածայինք ... վասն զի խափանեալ ընթերցումն սուրբ գրոց, որք էին արհամարհեալ յաչս նոցա, հողով եւ մոխրով լցեալ եւ անկեալ յանկան ուրեք»: (Դաւրիժեցի, էջ՝ 221):

ԺԵ. դարու գրիչ եւ Սուրբ պատարագի մեկնաբանութեամբ իր ուսումնասիրութեամբ ծանօթ Գրիգոր Խլաթեցի Վարդապետը, սրտնեղած կը հրաժարէր դասախօսելէ. «Այլ ոչ պարապեալ, վարդապետական դասի՝ վասն սառնացեալ բարուց ուսումնականաց մերում ազգի» (Հայապատում, էջ՝ 562):

Կիլիկիոյ Հայոց վանքերուն մէջ գեղարուեստական աննախընթաց զարգացում մը արձանագրեց գրչագրական աշխատանքը, միաժամանակ Աստուածաբանական, Իմաստասիրական, Պատմական եւ Քարոզչական նիւթերով բովանդակեալ հատորներ եւս ընդօրինակուեցան, որոնցմէ շատեր Կիլիկիոյ սահմաններէն դուրս հանուելով, այլ գաւառներու մէջ եւս գրական ու մշակութային նոր հետաքրքրութիւններ եւ արձագանգներ յառաջ բերին: Կիլիկիոյ մէջ Շնորհալիներու եւ Լամբրոնացիներու նման երախտարժան դէմքեր ստեղծագործեցին մշակուած գրականութիւն մը եւ Ս. Գրոց մեկնաբանութեան նուիրուած աշխատութիւններ ընծայեցին Հայ Մշակոյթին: Այդ գրիչներէն հանդիսացաւ Յովհաննէս գրիչը, որ 1275--ին՝ «Ոսկեփորիկ» մը կ'աւարտէ Կեսարիոյ մէջ, իբրեւ հաւատարիմ Կիլիկեան գրչագրական դպրոցին, ուր ստացած էր իր ուսումը (Անտիոքի մէջ):

Գրիչ Յովսէփ Քահանան եւս 1277--ին Աւետարան մը գրի կ'առնէ Կեսարիոյ մէջ, «Ի դառն ժամանակի»: Ան որդին էր Տէր Նահապետ Քահանային, որ Պիպարսի արշաւանքի ատեն նահատակուած էր 1277-ին, Եգիպտոսի Մեմլուք Սուլթան Պիպարսը կամ Ֆունտուգտարը կարողացած էր մահացու հարուած մը տալ Մոնկոլներուն: Տէր Յովսէփ Քահանան այս պատերազմին պատճառած խառնակութիւններէն խոյս տալու համար կ'ապաստանի Այաշ, ուր ինքն եւս կը նահատակուի 1282 Դեկտեմբեր 22--ին:

Սուլթան Պիպարսի (1260 -- 1277) արշաւանքներուն պատճառով բազմաթիւ Հայեր Կապադովկիայէն եւ յատկապէս Կեսարիայէն խոյս տալով կ'ապաստանին Կիլիկիա, սակայն անոնք երկար չեն մնար Կիլիկիոյ մէջ եւս, եւ որպէս աւելի ապահով վայրեր՝ գաղթելու եւ Թաթարաց բարբարոսութիւններէն զերծ մնալու համար կ'ապաստանին Արեւմտեան Փոքր Ասիոյ զանազան քաղաքները, յատկապէս ԺԳ. դարուն, Կիլիկիոյ Հայոց Թագաւորութեան Մեմլուքներուն կողմէ կործանուելէն առաջ իսկ, 1375 Թուականէն առաջ:

Կիլիկեցի հայ գաղթականները այս ձեւով կը հաստատուին Անկիւրիա (այժմ Անգարա) եւ մօտակայ Սթանօզ, Գալէճիք եւ Պօլու քաղաքները եւ այլ գիւղերու մէջ միասին փոխադրելով նաեւ Կիլիկիա գրչագրուած բազմաթիւ գրչագիրներ, որոնցմէ են 1227--ին Կեսարիա գրուած եւ 1282--ին Այաշ գտնուած ձեռագիրը, որ ապա փոխադրուեցաւ Գալէճիք: Նոյնպէս Լամբրոնի վանքին մէջ 1290--ին գրուած Աւետարանը փոխադրուած էր Սթանօզի Հայոց եկեղեցին, Գաղատիոյ թեմին մէջ, առաջին համաշխարհային պատերազմէն առաջ գոյութիւն ունեցող 65--է աւելի ձեռագիրներուն 4 եւ 5--ը գրչագրուած էին Կիլիկիոյ հայկական մենաստաններուն մէջ: (Տե՛ս՝ «Պատմ. Հայ Կեսարիոյ», Ա. հատոր, էջ՝ 559 -- 560 եւ 1064):

Կիլիկիոյ մէջ փթթող մտաւորական փայլուն շարժումը կը մեղմանայ ու կը տկարանայ, երբ Կիլիկիոյ քաղաքական իրադարձութիւնները եւ բարբարոս ժողովուրդներուն շարունակական արիւնալի արշաւանքները ու կրօնական պայքարները կը պառակտեն հայ ազգը, որոնց կը յաջորդէ 1375--ին Հայոց Թագաւորութեան անկումը եւ հայ ժողովուրդին գերութիւնը եւ ցրւումը: Հետեւաբար ԺԴ. դարը անշքացման եւ անկման շրջան մը կը հանդիսանայ ոչ միայն Կիլիկիոյ պարագային, այլ նաեւ զայն շրջապատող հայկական նահանգներուն համար եւս, որոնք զրկուած էին խաղաղութենէ եւ մտաւորական աշխատանք կատարելու կարելիութիւններէն: Գրական այս ամուլ ժամանակաշրջանը կը տարածուի ԺԴ. եւ ԺԵ. դարերուն: Օսմանեան տիրապետութեան շրջանին վերստին ծաղկելու համար հայաբնակ նահանգներուն մէջ:

1441--էն ետք, համաձայն Վարդան աշխարհագիրին կը ծաղկի Գլաձորի վանքը, որ ծանօթ է իբրեւ «Աթոռ եւ վարժարան սուրբ վարժապետաց մերոց»: Բազմաթիւ վանականներ կ'ուսանին հոն եւ գրչագրութեան արուեստին զարկ կուտան: Կիլիկիոյ մէջ հռչակաւոր կը դառնան նաեւ երաժիշտ Խաչատուր Վարդապետը եւ գրչապետ Մակար Վարդապետը, որոնցմէ առաջինը՝ Ուռնեցի Խաչատուր երաժիշտ Կաթողիկոսը Կիլիկիոյ (1560 -- 1584), պատրաստուած էր Զէյթունի մէջ: Զէյթունի գրչագրական դպրոցին աշակերտներէն եղած Գաբրիէլ Սարկաւագ Մարաշցին, որ 1557--ին Աւետարան մը կը գրչագրէ Կեսարիոյ մէջ, Պետրոս Կարկառեցին Կիլիկիոյ մէջ հաստատած էր Վարդապետարան մը, ուր պատրաստուած եւ յայտնի դէմք դարձաւ Կիլիկիոյ Ազարիա Կաթողիկոսը «Աւագ վարդապետն ժամանակին», որուն աշակերտներէն հանդիսացան Յակոբ Վրդ. Զէյթունցին, որ փոխադրուեցաւ Թոմարզայի Ս. Աստուածածին վանքին մէջ եւ գրչագրեց:

Պետրոս Կարկառեցիի Վարդապետարանը, յիշուած է Վիէննայի Մխիթարեան Վանքի թիւ 359 ձեռագրի յիշատակարանին մէջ, որպէս Սիսի Հայոց Աթոռին «Մանաւանդ անգին մատենից եւ գրեանց» աւիթ տուող դպրոց մը (Հայր Յակոբոս Վրդ. Տաշեան, «Մայր Ցուցակ Վիէննայի Մխիթարեան Վանքին», էջ՝ 359):

Սսոյ Ազարիա Կաթողիկոսի (1584 -- 1601) պաշտօնավարութեան տարիներուն, ուրեմն մեծ հռչակ կը շահին Յովհաննէս Եպիսկոպոս Զէյթունցին (1558ին) եւ իր որդին Յակոբ Վրդ. Զէյթունցին, որոնք կը գրչագրեն Կեսարիոյ մօտ Տումարձայ կամ Թոմարզա քաղաքին մէջ: Յովհաննէս Եպիսկոպոսը աշակերտած էր Ազարիա Կաթողիկոսին: Նոյնպէս Յակոբ Վարդապետ, մեծ գովեստով կ'արտայայտուի իր հոգեւոր հօր եւ ուսուցիչին Ազարիա Կաթողիկոսի մասին: (Տես՝ Հանդէս Ամսօրեայ, Վիէննա, 1910, էջ՝ 65 -- 79): 1596--ին ան Զէյթունի մէջ գրչագրեց Ձեռնադրութեան Մաշտոց մը եւ այլ շինարարական աշխատանքներ եւ բարեգործութիւններ կատարած է. իր մասին Սիսուանի մէջ կը կարդանք (էջ 185). «Սա բազում բարիութիւնս արար եւ խնամատար էր որբոց, այրեաց եւ յոյժ ողորմած էր աղքատասէր, որ երկու ամ յԱրզրում եկած եւ բազում ծախիւք հոգետունն շինեաց եւ աղքատանոց եւ կերակուր պատրաստեաց հանապազորդ»: Ապա անցաւ Բաբերդի կողմերը: 1607--ին կ'ընտրուի Թոխաթի Առաջնորդ, ուր ան եկեղեցի մը կը կառուցէ եւ օգտակար կ'ըլլայ տեղւոյն գաղթականներուն: Կը վախճանի Թոխաթի մէջ 1608 Յունիս 18--ին (տե՛ս՝ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Նշանեանի Դարանաղցիին նուիրած ուսումնասիրութիւնը, էջ՝ ԺԳ.):

(Մնացեալը յաջորդով)

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻԻ ՈՍՏՈՒՄԸ

(ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ «ՈՍՏՈՒՄ ԴԷՊԻ ՀԱՐԱՒ» ՀԱՏՈՐԷՆ)

«...ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԱՆՊԱՏԻԺ ՄՆԱՑԻՆ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ո՞վ կազմած է Թրքական բանակին կորիզը. ենիչերիները: Ո՞վ են անոնք: Սլաւ այն երախաները որոնց ծնողքը գերի ինկած է: Ծնողքները կը սպաննուէին, զաւակներն ալ կը դաստիարակուէին Թրքական ոգիով: Տարօրինակ բան չէ՞ր որ այս սլաւ երախաները Թրքական դրօշին տակ սլաւ ժողովուրդներ բնաջնջէին: Ո՞վ պիտի նկատուի անոնց պատասխանատուն: Ո՞վ պիտի վճարէ բիւզանդական մշակոյթին ու սլաւ ժողովուրդներու ոչնչացման հաշուեցոյցը: Նիւրընպէրկի ատեան մը տեղի չունեցաւ Թուրքերու համար եւս որոնք Հայ ժողովուրդին ցեղասպանութիւնը կիրարկեցին: Սակայն, ի՞նչ տարբերութիւն կայ Թուրքերու եւ Գերմաններու միջեւ:

70-80 միլիոն բնակչութեան տէր Գերմանիոյ ֆաշիստ իշխանութիւնը հինգ միլիոն հոգի սպաննեց: 17 միլիոննոց Թուրքերն ալ 1,5 միլիոն Հայ բնաջնջեցին: Նոյնն է համեմատութիւնը: Այլ խօսքով՝ Գերմաններու պատճառածին հաւասար չարիք գործեցին Թուրքերը մարդկութեան: Սակայն մինչ Գերմանները, անոնց ֆաշիստ կուսակցութիւնն ու գաղափարաբանութիւնը դատուեցան, Թուրքերը անպատիժ մնացին: Ուրեմն, Հայերը փոքր ժողովուրդ մը ըլլալով, կրնան բնաջնջուիլ, իսկ Ֆրանսացիները, Ռուսերն ու Անգլիացիները չեն կրնար, որովհետեւ նման բանի ձեռնարկողները կը դատուին, կը պատժուին: Սակայն իրականութիւնը այն է որ բոլոր ժողովուրդները հաւասար են ու ոչ ոք իրաւունք ունի ցեղասպանութիւն կիրարկելու:

... Իսկ մինչեւ ե՞րբ պիտի տեւէ Ազերիներու եւ Հայերու միջեւ ծագած պատերազմը: Այնպէս կը թուի որ մինչեւ հայ ժողովուրդին ոչնչացումը: Սակայն այս անգամ ոչ թէ Թուրքերու, այլ Ազերիներու կողմէ: Այսինքն՝ Թրքախօս այլ ժողովուրդի մը կողմէ: Իրականութեան մէջ տարբերութիւն չկայ Ազերիներու եւ Թուրքերու միջեւ: Թուրքերը 1915-ին բնաջնջած էին Հայերը, նոյնը կ'ընեն Ազերիները 1986-էն ի վեր: Այն ինչ որ Թուրքերը երեք գիշերուան ընթացքին ըրին, Ազերիները պիտի ընեն 15 տարիէն: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ քրիստոնեայ երկիր մը ըլլալով Հայաստան արգելք է Թուրքիոյ եւ Ազրբէջանի միութեան: Հապա Նախիջեւա՞նը. հայկական հողերու բնակիչ Ազերիներու կողմէ հիմնուած չինծու Հանրապետութիւն մը: Մինչդեռ այդ հողերը նախապէս հայապատկան էին: Հայաստան երկիր մըն էր որ ելք ունէր Կասպից ծովու, Սեւ ծովու եւ Միջերկրականի վրայ: Սակայն, ծաւալուն մշակոյթի տէր այս մեծ Պետութենէն փոքր հողակտոր մը մնացած է ներկայիս:

Հայկական մշակոյթը որ սկիզբ կ'առնէ Ուրարտուէն, տէր է ուրոյն եկեղեցիի ու այբուբենի: Ատոր փոխարէն, Ազերիները պարսկական ներխուժող -- գերաւիչ ցեղ մըն են: Արեւելքէն հասնող Թուրքերը այդ ցեղը Թրքացուցին:

... Հապա գիտէ՞ք թէ Թուրքերը ինչպէս փրկուեցան համայնավարներէն: Խաբելով զանոնք, նաւերու մէջ լեցուցին, Սեւ ծով առաջնորդեցին ու ջարդելով ծով լեցուցին: Ահա, անոնք այնպէս կը վարուին քաղաքական ընդդիմադիրներու հետ: Ասիկա՞ է ժողովրդավարութիւնը: Ասիկա բարբարոսութի՛ւն է:

Լենին կարծելով թէ Մ. Քեմալ բոլշեւիկ է, զէնքի ու նիւթականի օժանդակութիւն կատարեց. ու ի՞նչ եղաւ հետեւանքը: Բ. աշխարհամարտին քի՛չ մնաց որ Թուրքիա յարձակէր Կովկասի վրայ. զինուորական բոլոր ծրագիրները պատրաստուած էին: Մեր ուժերը պարտաւորուեցան այդ շրջանին մէջ մնալ, արգելք ըլլալու համար այդ յարձակումին: Ստալին սխալեցաւ պատերազմէն ետք անպատիժ ձգելով Թուրքիան: Մինչդեռ, պէտք էր որ պատժուի, որովհետեւ Թուրքերը մեծ թիւով ռուս զինուորներու մահուան պատճառ եղած էին: Իրականութեան մէջ, Թուրքիա ճիշդ Ճափոնի նման պատերազմին մասնակցեցաւ: Միացեալ -- Նահանգներու փափաքով պատժեցինք Ճափոնը, որովհետեւ յարձակում գործած էր Փըրլ Հարպըրի վրայ: Սակայն որովհետեւ Թուրքիա յարձակում չգործեց Վիէննայի կամ Փարիզի վրայ, ոչ ոք մտածեց զայն պատժել: Մինչդեռ, Թուրքիոյ պատճառով թէ՛ մեր զինուորները մեռան, եւ թէ Գերմանիոյ դէմ պատերազմին մէջ մեր ուժը երկուքի բաժնուեցաւ ու մեր հողերը գրաւուեցան: Այս պատճառով իրաւունքը ունինք ըսելու թէ Թուրքիա պատերազմին մասնակցեցաւ ֆաշիստ Գերմանիոյ կողքին:

Այսօր Թուրքերը Կիպրոսի մէջ կ'ապրին ինչպէս պաշարուած բերդի մը բնակիչները: Կիպրոս երբեք Թուրքիոյ չէ պատկանած, միշտ Յունաստանի հողն էր: Այդ կղզին այսօր պէտք է Յունաստանի պատկանէր: Կամ պէտք է Կիպրոսի անկախ Հանրապետութիւն մը կեանքի կոչուէր, կամ Յունաստանի կապուէր. ամէն պարագայի, Թուրք զինուորներու գրաւումը ամէն գնով վերջ պէտք է գտնէ: Հարցուցէք թէ հոն քանի՞ Յոյն կոտորուեցաւ, քանի՞ յոյն կին բռնաբարուեցաւ. հարցուցէք, Աթէնքի մէջ կը պատասխանեն ձեզի:

Հապա, Տարտանէլի նեղուցը Թուրքիո՞յ կը պատկանէր: Ոչ. միշտ Յունաստանինն էր. նոյնպէս Թրակիան որ յունական ու պուլկարական հող էր: Ուրեմն, մինչեւ այսօր գրաւողները ի՞նչպէս եղաւ որ մնացին այդ հողերուն վրայ: Ներկայիս, երբ կը թեւակոխենք շրջանային գործակցութիւններու փուլը, կարելի է ամէն տեղ կարգ-կանոն հաստատել: Այդ վայրերուն մէջ Թուրքերն ալ կրնան ապրիլ. իսկ եթէ ուզեն, կրնան նաեւ վերադառնալ Տաշքենդ, Աշխապատ կամ Արալ լիճին ափերը: Սակայն լաւագոյնը չէ՞ փոխանակ այլ երկիրներ գրաւելու, անոնց բնակիչներն ու մշակոյթները ոչնչացնելու, իր հայրենիքը զարգացնել: Թուրքերը Անատոլուի մէջ իրենց գտած քարերուն վրայ միակ քար մը իսկ չաւելցուցին: Անատոլուն, Յունաստանը, Միջագետքը եւ Եգիպտոսը դարերով հծծեցին Թուրքերու լուծին տակ: Միլիոնաւոր մարդիկ կը շարունակեն շնորհակալութիւն յայտնել Ռուսաստանի որ Օսմանցիներէն փրկած է Հարաւային Եւրոպան ու Հիւսիսային Ափրիկէն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱՅՐԸ

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Հրատարակութիւն՝ «Գթութիւն»
Երեւան, 1993

❦

THE MOTHER OF GOD
Archimandrite Vatche IKNADIOSSIAN
St. James Press, Jerusalem 1992.

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

-18-

ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ (Ա.)

Մեր ժողովները անշուշտ կը սկսին
պէտք եղած ժամին:
Կը հրաւիրուին ժամը ճիշդ ութին,
կը բացուին տասին:
Այս ժողովներու յատկանշական
գիծերէն մին է, որ այնտեղ չկան
հակաճառողներ երբ երկրորդական
հարցեր կը ծեծուին: Ա՛յլ է հիմնական
կամ առաջնահերթ հարցի պարագան. --
շատ բուռն վէճեր յաճախ կը ծագին
ըսենք՝ օրինակ՝ ժողովավայրին
դուռը բա՞ց թէ՞ գոց պահելու մասին:

Ամէն նիւթի շուրջ հեղինակաւոր
կարծիք ունեցող զսպանակաւոր
մի քանի անձեր մեր ժողովներուն
այնքա՛ն փայլ կուտան, որ ներկաներուն
հրճուանք առթելով կը պահեն արթուն:
Կարծեմ պէտք չունիմ անուն -- մականուն
յիշատակելու: Միայն ըսեմ, որ
զսպանակաւոր
նման անձերու արդէն ծանօթ էք
նոյնիսկ եթէ մէ՛կ ժողով տեսած էք:

Ատենապետը ձայն կուտայ հերթով:
Կրնայ պատահիլ, որ այդ միջոցին
տեսողութիւնը տկար ըլլալով՝
թիւրատեսութեամբ աչքէն վրիպին
ոմանց ձեռքերը:

Դիտումնաւոր չէ,
որ աւելի լաւ կը զանազանէ
ի՛ր տեսակէտը բաժնող անձերը:
Եթէ փորձառու ժողովական էք,
առաջին շարքէն աթոռ մը կ'ընտրէք,
ձեռքը վեր պահած՝ համբերատ կը սպասէք:
Թէկուզ կարճատես, թէկուզ հեռատես՝
ատենապետը այսպէս թէ այնպէս
պիտի տեսնէ ձեզ:

Տարիներ առաջ ամէն ոք գիտէր,
թէ սովորական ժողովի օրեր
եկող անդամներ կ'ըլլային ցանցառ:
Բայց կը խուժէին ընտրութեան համար:

Այժմ փոխուած են ժամանակները:
Քիչ թէ շատ յարմար թեկնածուները
չեմ գիտեր ինչո՞ւ չեն ներկայանար:
Բայց այս պարագան ունի դրական
իր անդրադարձը՝ առանց խճողման
ընտրութիւններու կայացման համար,
որ եւ անպայման
կ'օգնէ միութեանց յառաջդիմութեան...

(Շար. 1) ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

(*) Նախորդին (Յունուար 8) թիւը պէտք է 17 ըլլայ եւ ոչ՝ 16:

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Օր մը այդպէս նուագած ատենս յանկարծ դադրեցայ. երգը չաւարտած, վարէն բանուորը տանը տախտակամածը կամացուկ մը քերելով, ցած ձայնով աղերսեց. «Պզտիկ խանում, հոգւոյդ խուրպան, մի կտրեր չալղին»: Կ'ուզէր որ դեռ նուագեմ, իր սեւ հացն ու սոխը համեմեմ նուագովս: Թերեւս ալ պատառները կուլ տուած ատենը, աչքին դէմը կուգային իր արտը, «Հայրենի կտուր»ը, սպիտակ լաւաշը, չէն սիմին, չուրջը՝ զաւակները ու ծերունի հայրը, կարօտին բիւր դէմքերը, ու կ'այրէր սիրտը: «Պզտիկ խանում, սաանիճէն պաղ ջուր մը տանե՞մ»:

Այնուհետեւ հայկական կամ արեւելեան եղանակներ դրեթէ միշտ կը նուագէի նոյն ժամերուն:

Իմ սիրտս ալ կարօտ մը ունէր խեղճ պանդուխտին սրտին պէս:

Կիրակի երեկոյ մըն էր. հօրեղբօրս հետ նաւամատոյցէն տուն կը դառնայինք Բիզա փաշայի նեղ ճամբէն. նոյն պահուն նոյն ուղղութեամբ դէպի Մէօհիւրտար կ'երթային Տիկին Մատաքեան եւ Տիգրան Կամսարական. այս վերջինը ծանօթ էր հօրեղբօրս, ստիպուեցանք միանալ. Կամսարական ներկայացուց տիկինը որ Պոլսոյ մէջ մեծ համբաւ կը վայելէր, իբր մանկապարտէզի հիմնարկուհի:

Ան շատ համակրելի էր, ինքնայատուկ, սեւեր հագուած, Պոլսոյ ճաշակէն շատ տարբեր, ալեխառն մազերով՝ ճակտին վրայէն երկուքի տրոհուած: Ուրախ ըլլալ թուեցաւ զիս ճանչնալով, սկսանք միասին յառաջանալ. Կամսարական, դեռ շատ երիտասարդ, բայց արդէն ծանօթ էր իբր գրագէտ. վայելչագեղ էր ան, թուխ, գեղեցիկ աչքերով. կը պատմէին թէ շատ սրտեր արդէն բոնկեցուցած էր:

Այն ատենուան ռոմանթիք երեւակայութեանս ստեղծած գրագէտներու տիպարներուն, որոնք դրած էի լուսափողփող մթնոլորտի մը մէջ, բնաւ չէր համապատասխաներ Կամսարական. ան չափազանց խնամուած մազեր եւ պզտիկ մօրուք մը ունէր, որոնք երբեք մրրկավար ծով մը տակն ու վրայ ըրած չէին, երբ ներշնչումի պահերուն, գիշերները թափառայած շրջէր ծովափին մօտ. երբեք poème չունէր մը չկար իր որեւէ մէկ արարքին մէջ: Վերջին ծայր աշխարհիկ, միշտ լաւ հագուած, փողկապը հիանալի. չարժ ու ձեւը սերտուած: Իր տունը հարուստի տուն էր, մինչ ես գրագէտի մը բնակարանը ձեղնայարկ մը ենթադրած էի միշտ: Իր գրածներուն մէջ բառերը չափուած ձեւուած, դրուած էին քով քովի, թէեւ գեղեցիկ ու ճաշակաւոր: Փոթորկայոյզ զգացում մը երբեք իր գրիչը չէր մղեր թուղթին վրայ խառն ի խուռն թափելու հոգիին ծուէնները: Այս ամէնուն համար ես անոր տուած էի ուրոյն տեղ մը իմ նորածիլ մտքիս մէջ:

Քանի մօտենայինք մեր տան, սիրտս կը բաբախէր աւելի շուտ: Ապահով էի թէ այդ ընկերակցութեամբ երբ մայրս մեզ տեսնէր, շատ դոհ պիտի չմնար: Հասանք մեր տանը առջեւ. Տիկին Մատաքեան տրամադիր էր մեզ այցելելու բայց հօրեղբայրս եւ ես գուշակելով պատահելիքը, կարճ կապեցինք, հրաժեշտ առինք ու մտանք տուն, անկիրթի տպաւորութիւն ձգելով ապահովաբար:

Մայրս վերջին ծայր անպատեհ գտած էր այդ երկու անձերուն ուղեկից ըլլալնիս, ռուսահայ կին մը, ո՛վ գիտէ ուրկից եկած եւ գեղադէմ երիտասարդ մը, մըտաւորական: Աւելի մեծ գայթակղութի՜ւն կրնա՞ր ըլլալ:

Փոթորիկը ծագեցաւ եւ ինծ ազդարարուեցաւ որ այնուհետեւ միմիայն մօրս հետ փողոց պիտի ելլէի:

Օրերով կրեցի հետեւանքը այդ պարզ հաճոյքի մը պահուն որ իրապէս հաճոյք ալ չէր: Լուծը անտանելի կը դառնար:

Անհեթեթ խորհուրդներ կ'անցնէին մըտքէս, ամէն ինչ իր արժէքը կորսնցուցած էր աչքիս- խորտակուած, անճարած կը զգայի ինքզինքս:

Միւս կողմէն հօրաքրոջմէս կը տեղեկանայի թէ շատ թեկնածուներ կը ներկայանային ինծ համար եւ լաւագոյններէն, որոնք անողոքաբար ճամբու կը դրուէին. կարծես մտասեւեռում մը ունէր մայրս, զիս չամուսնացնելու:

Ծրջանակս հետզհետէ կը նեղնար, ու կ'իմանայի թէ հօրեղբայրս ալ այլեւս զգուած, ամուսնանալով մեր տունէն հեռանալու մտադրութիւն ունէր. միւս կողմէն եղբայրս արդէն նեղսիրտ, երթալով աւելի անհաղորդ կը դառնար, անհեռող եւ պահանջկոտ: Այդ ամէնը իմ ունենալիք օրերուս մէկ տխուր հեռապատկերը կը ներկայացնէին:

Պէտք էր ելք մը, ճար մը գտնել, շընչելու միջոց մը ստեղծել: Ա՜խ, եթէ մայրապետանոց մը գտնուէր, ի՜նչ երջանկութեամբ պիտի ընէի յաւերժական ուխտս:

Սակայն իմ կեանքս կրնար ըլլալ փայլուն, գարնան աւիշներովը գեղածիծաղ:

❦

Ոչինչ այնքան կը նմանի լոյս չունեցող տան մը, որքան իմ սիրտս նշանախօսութեանս օրը: Ոչ մէկ խայտանքի ցոյց, ոչ մէկ ծաղիկ, ոչ մէկ ժպտադին դէմք: Օդը միայն արեւոտ էր. թերեւս ան ալ հետաքրքիր էր գիտնալու թէ ի՞նչպէս տեղի պիտի ունենար այդ հանդէսը: Ընտանիքէս ոչ ոք կ'անդրադառնար սակայն կատարուած ողբերգութեան:

Ինծ համար ամուսնութեանս միակ մեղմացուցիչ պարագան այն էր թէ հօրաքըրոջս մօտը պիտի բնակէի, Սկիւտար, անոր գորովը վայելէի եւ թերեւս քչիկ մըն ալ ազատութիւն ունենայի: Թերեւս ... Այդ ալ խնդրական էր, որովհետեւ պիտի բնակէի ամուսնոյս ընտանիքին հետ, վեց հոգի, ամէնքն ալ ինծմէ տարբեր գաղափարներով, ծայրայեղօրէն պահպանողական ու գրագէտ հարսին ամէն մէկ շարժումը քննադատող բնականաբար:

Քիչ միջոց մինչեւ հարսնիք, ամէն ինչ շատ շուտ, անհաճոյ պարտականութեան մը պէս բոլոր պատրաստութիւնները, ամէն ինչ անսեթեւեթ, ոչ մէկ սիրուն ոչընչութիւն, խստաբարոյ՝ խեղճ բանաստեղծ աղջկան օժիտը:

(Շար. 27)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Շալճեան եւ զաւակները, Պ. Միշէլ Շալճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յունուար 16, Սէն -- Ժերոմի Ս. Սահակ -- Մեսրոպ Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ -- մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՇԱԼՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Փօյաճեան)

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արտաշէս Տէր-Խաչատուրեանի *թարմ յիշատակին, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան* 100 *Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արարատ Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Մենէճեան եւ զաւակները, Օր. Անահիտ Մարգարեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր, մեծ-մօր եւ նանիին՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ-ի

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, Կիրակի, Յունուար 16-ին, յետ պատարագի, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս -- Պետրոս եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

LISTE DES DONATEURS
CAMPAGNE GAZODUC
au 30 Novembre 1993
(le total a été annoncé dans le numéro du 22 Décembre)

— 151.000 Francs :
Amicale des Arméniens de Romans et des Environs;

— 100.000 Francs :
M. Badrig Guendjian;

— 50.000 Francs :
M. Tiryakian;

— 35.000 Francs :
M. Djambazian;

— 30.000 Francs :
M. Jean K. Devedjian;

— 25.000 Francs :
Association cultuelle de l'église arménienne d'Issy;

— 20.000 Francs :
Arménie Village;

— 15.000 Francs :
M. Antoine Hekimian;

— 10.000 Francs :
Association arménienne de Grenoble, Union nationale église apostolique de Charvieu-Pont de Cheruy; Eglise apostolique de Vienne, M. Mardirossian, Mme Zabel Cheghikian, M. Klak Gazaryan, M. Kaprielian, M. Yves Tavit Tavitian, M. et Mme A. Tchinguirian Sté Lousine;

— 5.000 Francs :
M. Sebouh Balian, Sté Cepovett, Mme Méliné Constantin, M. Jean-Jacques Damlamian, M. Stéphane Damlamian, M. Stephan Ignecioglu, M. Rouben Grégorian, M. Manoug Kuradjian, M. Y. Papazian, M. D. Soghomonian, M. Touriguian, Union des Dames arméniennes d'Issy-les-Moulineaux;

— 4.000 Francs :
M. Hapet Haroutiounian, M. Krikor Rahanian;

— 3.500 Francs :
M. Grégoire Toughlouian;

— 3.000 Francs :
M. et Mme Aram Agopyan, M. et Mme Jean Berberian, Club des Arméniens de Grenoble, M. Ohannès Hekimyan, M. Barkev Keroslian;

— 2.500 Francs :
M. et Mme Hagop Gevrekyan (deux versements de 2.500 Francs), M. Aram Malkassian, M. Robert Panossian;

— 2.000 Francs :
Mme Arménag Adjemian, M. Krikor Chahinian, M. Mihran Dadian, M. Kégham Der-Sarkissian, M. H. Eghiazarian, Mme Hourig Hayotsian, Mme Aïda Herlian, Mme Alice Kevorkoff, M. Kapriel Magden, M. et Mme Berdj Mikaelian, M. Sahatdjian, M. Jean-François Saradjian, M. Jean-Patrick Séropian, M. R. Takessian;

— 1.500 Francs :
M. David Avedissian, M. Hasbanian, M. et Mme Dikran Leylekian, M. Nectar Ourfalian;

— 1.200 Francs :
M. et Mme Yves Guillaume, Mme Rose Pachikian, M. Hacik Takesyan.

(A suivre)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son centre de vacances de Bellefontaine pour les séjours des mois de juillet et août :

Directeurs — Economes
Assistants sanitaires — Cuisiniers
Moniteurs (avec B.A.F.A. de préférence).

Ecrire à :
C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

77, RUE LAFAYETTE
75009 PARIS
TEL. : 48. 78. 02. 99

RECHERCHE
GOUVERNANTE
POUR MAISON DE RETRAITE
Région Parisienne
Langues parlées FRANÇAIS/ARMENIEN
POSTE A RESPONSABILITE.

Pour toute information :
S'adresser au Siège tous les jours de 14h à 18h30.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Arbre de Noël

La Croix Bleue Arménienne de Grenoble
vous invite
à la Fête de Noël qui aura lieu
le Dimanche 16 Janvier à 15 heures
à la Salle des Fêtes de St-Martin d'Hères
Ave. Ambroise Croizat

Le spectacle est assuré par les enfants de l'école.

Le Père Noël attend tous les enfants pour la distribution de friandises.

Buffet arménien
Buvette

Nous vous attendons très nombreux.

CROIX BLEUE

Spectacle de Noël

de l'ECOLE ARMENIENNE
A VIENNE
Dimanche 16 Janvier à 15 heures précises
Théâtre Municipal de Vienne
avec la participation du *Père Noël*
— Entrée gratuite —

Monsieur VAHAN TER-GHEVONDIAN
Chargé d'Affaires de la République d'Arménie en France
vous convie à un

REPAS DU NOUVEL AN

le Samedi 15 Janvier à 20 heures
En présence de

Monsieur BABKEN ARARKTSIAN

Président du Parlement de la République d'Arménie

Hôtel PULLMAN SAINT JACQUES
17, Boulevard Saint Jacques, Paris 14e
Participation : 350 F.
Réservation en téléphonant au : 53 - 76 - 09 - 93.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Les dames de la Croix Bleue des Arméniens de France attendent les enfants de la colonie, écoles et autres, pour le MANOUGNEROU OR, le Dimanche 16 Janvier à partir de 14 h 30, à la Salle des Fêtes d'Alfortville, 22, rue Voltaire, 94140 Alfortville.

Première partie : Programme enfant — Deuxième partie : Super Boom
Et sans oublier la venue du Père Noël.

VENEZ NOMBREUX

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription:
M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :

— Marie 47. 84. 82. 90.
— Isabel 40. 11. 11. 20.

à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

14 ans et plus	= 1.700 F.	+ voyage
9-13 ans	= 1.200 F.	+ voyage
3-8 ans	= 800 F.	+ voyage
- 3 ans	= gratuit.	

GRANDE TOMBOLA

Une *Grande Tombola* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.

1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis

Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեօ-Բաշանի «Իսահակեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -- Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան Ամանորի առթիւ 500 Ֆրանք:Տիկին Յաքեքեանքովեանի *մահուան առթիւ Տիկին Օտոլեան* 250 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեան* 500 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան* 200 *Ֆր.:*

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները միօրեայ դպրոցին համար. -- Պ. Գորգիկեան 1.000 *Ֆր., Տիկին Լիւսի Տէրտէրեան* 3.500 *Ֆր.:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի «Ս. Տէր -- Դաւթեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկերուհի Մարի Թո. րանեանի *մահուան առթիւ՝ Տիկին Սօնա Փանոսեանէ* 500 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէմիրճեանէ* 100 *Ֆր., ինչպէս նաեւ ընկերուհի* Սրբուհի Կօշկարեանի *մահուան առթիւ՝ Քոչեան - Լազարինի ընտանիքէն* 250 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէմիրճեանէ* 100 *Ֆր.:*

Մասնաճիւղս ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պալըզճեան եւ Նորիկեան ընտանիքներուն ընկերուհի Թոքանեանի *(ծնեալ Արեւեան) մահուան առթիւ:*

GRANDE SOIREE DU NOEL ARMENIEN

AU PROFIT DE

L'ECOLE SAINT MESROB D'ALFORTVILLE

DINER DANSANT
avec *PAUL BAGHDADLIAN et son Orchestre*
LE SAMEDI 22 JANVIER à partir de 20 h 30
au Gymnase *Lapierre* d'Alfortville
— rue du 8 Mai 1945 —
Réservations aux : 43 - 96 - 18 - 13 —— 43 - 75 - 28 - 37.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15-16
SAMEDI-DIMANCHE
15-16 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.240 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.240

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ՝ ԱՇՈՏ ՄԵԼԻՔ-ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԲԱՐԵԼԱՒՈՒՄ ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Հայաստանի Հանրապետութեան Փարիզի ժամանակաւոր նոր գործավար նշանակուած է Աշոտ Մելիք-Շահնազարեան: Որքան գիտենք, բնիկ ղարաբաղցի 60-ամեայ դիւանագէտը որոշ փորձառութիւն ունի այս ասպարէզին մէջ, անցեալին աշխատած ըլլալով դեսպանատուներու մէջ: Վահան Տէր-Ղեւոնդեան ալ կը մնայ Փարիզ:

*

Յունուար 12-ին, ժամը 18 — 18.30-ին գնդակոծուած են Նոյեմբերեանի շրջանի Բարեկամաւան գիւղի դիրքերը: Նոյն օրը, Նախիջեւանի Օրդուբադի շրջանի տարածքէն ժամը 18-էն 24 ռմբակոծուած են Մեղրիի շրջանի հարաւ-արեւմտեան սահմանները: Յունուար 13-ին ալ գնդակոծումը վերսկսած է Հայաստանի սահմանային գիւղերուն վրայ:

**

Յունուար 12-ին արցախ-ադրբեջանական ռազմաճակատին հարաւ-արեւելեան մասին, Մարտունիի եւ Ֆիզուլիի շրջանին մէջ հակառակ ադրբեջանական խիտ յարձակումներուն, հայկական ուժերը յաջողած են ետ մղել թշնամին: Ան չէ յաջողած նաեւ ճեղքել Մարտակերտի եւ Աղդամի շրջանին մէջ հայկական զինական գիծը: Յունուար 11-ին հայկական ուժերը ջախջախած են ադրբեջանական երկու հրասայլ եւ որպէս պատերազմական աւար գրաւած 1 մարտական կառք: Ադրբեջանցիները տուած են շուրջ 50 դոհ, իսկ հայկական կողմը ունեցած է երկու կորուստ եւ եօթը վիրաւոր:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ՝ ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ

Հինգշաբթի օր, Յունուար 13-ին, Փարիզ ժամանեց Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան որ Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի, յանդիպումներ Ֆրանսական եւ Սենատի պալատի պիտի ունենայ: Փարիզ կը վերադառնայ Յունուար 19-ին, ուր եւս կարգ մը տեսակցութիւններ նախատեսուած են պետական թէ քաղաքական անձնաւորութեանց հետ:

Բաբգէն Արարքցեան ժամանման օրն իսկ խմբագրատուն այցելեց եւ հաճելի խօսակցութիւն մը ունեցանք իրեն հետ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Բ.

ԿԼԵՆՏԵԼ. («Ասպարէզ») — Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, որ Յունուար 3-էն ի վեր Լոս-Անճըլըս կը գտնուի, Յունուար 8-ի երեկոյեան ներկայ եղած է «Ֆերահեան» ազգային վարժարանի ի նպաստ կազմակերպուած ճաշկերոյթին, որուն ընթացքին հանգանակուած է 680 հազար տոլար:

Կիրակի, Յունուար 9-ի առաւօտեան, Հայրապետը քարոզած է Մոնթեպելլոյի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ: Կէսօրէ ետք այցելած է Փասատինայի «Ցամիկ եւ Լեւոն Թաւլեան» մանկամսուրը, իսկ երեկոյեան Փասատինայի Հայ Կեդրոնին մէջ ճաշ մը տրուած է ի պատիւ Հայրապետին:

Երեքշաբթի, Յունուար 11-ի իրիկունը, Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ Գարեգին Բ. տուած է մամուլի ասուլիս մը, որուն ներկայ եղած են հայկական մամուլի եւ ձայն — հեռատեսիլի կայաններու ներկայացուցիչները:

Հայրապետը նշած է թէ մամուլը իրեն համար երկու առաքելութիւններու կոչուած է՝ գրական եւ հրապարակային, որոնց առաջինը՝ իրականութիւնը պատկերացնելն է իր տուեալ ճշգրիտ պատկերին մէջ, առանց այլափոխումի, իսկ երկրորդը՝ եղածը տալ իր հարազատութեամբ եւ ապա մեկնաբանել:

Հարցումները այլազան բնոյթ ունեցած են՝ Լիբանահայ մշակութային հրատարակչական կեանք, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ միասնութեան հարց, Հայաստանի մէջ աղանդաւորական շարժման տարածման երեւոյթ եւայլն: Կարեւոր բաժինը ասուլիսին խլած է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ միասնութեան հարցը: Գարեգին Բ. ըսաւ է ի մէջ այլոց. — «Այսօր մեր եկեղեցին կը գտնուի իրականութեան մը առջեւ, որ չէ ա՛յն՝ ինչ որ էր 1950-ական թուականներուն: Ո՛չ աշխարհը, ո՛չ Հայաստանը եւ ոչ ալ Սփիւռքը ա՛յն են՝ ինչ որ էին այդ օրերուն: Պէտք է ճշդել առաջնահերթութիւնները: Այսօր, երբ ունինք անկախ Պետութիւն մը, որ պէտք ունի ամրացումի, զօրացումի, ապահովութեան եւ յառաջդիմութեան, հայ եկեղեցւոյ համար առաջնահերթութիւն է իր առաքելութիւնը այնպէս ընել, որ այսօրուան Հայաստանի մեր ժողովուրդին բարոյական, ազգային, մարդկային, քրիստոնէական վերակազմաւորումը ձեռք բերուի որպէս օգուտ մեր պետականութեան ամրացումին: Այս նուիրական գործին մէջ ո՛չ Աթոռներու տարբերութիւն գոյութիւն ունի ինծի համար, ոչ ալ նուիրապետական տարբերութիւններ»:

Հայրապետը յիշելով Գարեգին Ա. Յովսէփեանց Կաթողիկոսի, Տիրան Արք.ի, Թորգոմ Արք.ի — այժմ պատրիարք Երուսաղէմի —, Հրանդ Արք.ի եւ իր տարած աշխատանքները ամերիկահայ թեմերու մէջ 30-ական թուականներուն յառաջացած ճեղքը գոցելու, որոնք բոլորն ալ ապարդիւն մնացած են, աւելցուցած է որ դիւրին բան է աժան, վերացական եւ զգացական վերադրումներ ընել. «Կան որոշ հասկացողութիւններ վարչական կեանքի, որոնք երկու թեմերուն կողմէ նոյնատեսակ ձեւով չեն ըմբռնուիր, — ըսած է Հայրապետը: — 1863-ին հռչակուած Ազգ. Սահմանադրութիւնը եղաւ Արեւմտեան Հայոց Սահմանադրութիւն. Արեւելեան Հայերը անկէ առաջ որդեգրած էին Պոլոժենիան, որ ռուս եկեղեցւոյ սիստեմին տեսակ մը պատշաճեալ ձեւն էր հայ եկեղեցւոյ: Հայ եկեղեցին մէկ է, բայց վարչական երկու տարբեր գործելակերպեր ունի: Կը մնայ մեզի երկու մակարդակի վրայ աշխատանք տանիլ, այսինքն՝ խօսակցութիւնները հիմնել իրատեսական տուեալներու վրայ եւ անխտրական վերաբերում ունենալ թեմերու միջեւ»:

Ասուլիսի աւարտին տրուած ընդունելութեան մը ընթացքին Գարեգին Բ. հանդիպում ունեցած է հայ եկեղեցական, ազգային, քաղաքական, մշակութային եւ բարեսիրական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ:

Չորեքշաբթի, Յունուար 12-ի իրիկունը, Գարեգին Բ. դասախօսութիւն մը տուած է Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, նիւթ ունենալով՝ «Մեր անունը, անցեալը եւ ապագան»:

Հինգշաբթի, Յունուար 13-ի առաւօտեան ժամը 7 — 7.30, ամերիկեան Սի — էն — էն հեռատեսիլի կայանը Գարեգին Բ.ի հետ սփռեց ուղղակի հարցազրոյց մը, որուն ընթացքին Հայրապետը ի մէջ այլոց անդրադարձաւ Ղարաբաղի հարցին զայն ներկայացնելով ինքնորոշման իրաւունքի տիրանալու պայքար մը:

Հ. Ա.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ հակասահմանադրական դատած Փալու օրէնքը ջնջող նոր օրէնքին Բ. յօդուածը, այլ խօսքով էութիւնն իսկ օրէնքին: Այդ Բ. յօդուածն էր որ կը նախատեսէր հետեւեալը. — «Մասնաւոր դպրոցները, պայմանագրութեան տակ, իրենց հարազատ նկարագիրը յարգելով, կրնան օգտուիլ օժանդակութիւններէ իրենց ներդրումներուն համար: Տեղական հաւաքականութիւնները ազատօրէն կը ճշդեն իրենց միջամտութեան ձեւակերպութիւնները»: Կ'աւելցնէ թէ ներդրումները պէտք չէ անցնին, համեմատաբար դասարաններու աշակերտներու թիւին, հանրային ուսման խրագործած ներդրումներու գումարը: Սահմանադրական Խորհուրդը առարկեց որ այս յօդուածը չի յարգեր հաւասարութեան սկզբունքները հանրային եւ մասնաւոր կրթարաններու միջեւ եւ նոյնիսկ մասնաւոր դպրոցներու միջեւ: 1850 Մարտ 15-ի օրէնքը որ Փալու օրէնք կոչուած է կը նախատեսէր որ մասնաւոր դպրոցներու օժանդակութիւնը տեղական հաւաքականութեանց կողմէ չի կրնար 10%-ը անցնիլ: Այս որոշումը չրաւեց որ Կիրակի օրուան (Յունուար 16) ցոյցը ջնջուի, հակառակ անոր որ կառավարութիւնը միտք չունի նոր օրինագիծ մը ներկայացնելու ինչպէս յայտնեց իր բանբերը՝ Սարդոզի: Ի վերջոյ՝ errare humanum est, perseverare diabolicum (սխալը՝ մարդկային է, յամառիլը՝ սատանայական): Միշէլ Ռոքարի համար այս որոշումը Ընկերվարական կուսակցութեան յաղթանակն է, այն պատճառաւ որ ընկերվարականներն էին Խորհուրդին դիմողը: Յունուար 16-ի ցոյցին որոշեցին մասնակցիլ նաեւ ազատ որմնադիրները, դգեստաւորուած: Ֆրանսայի «Մեծ Օրիանի օթեակները» կը խորհին որ Հանրապետութիւնը վտանգուած է: Մեծ Օրիանը 39 հազար անդամ ունի 808 օթեակներու վրայ բաշխուած:

ԳԼԻՆԹԸՆ, կինը ու աղջիկը Կրեմլին գիշերեցին պատասխանելով Ելցինի հրաւէրին: Երկու նախագահները իրենց համաձայնութիւնը յայտնեցին տնտեսական բարեփոխումներու շուրջ: Ելցին յայտարարեց նաեւ թէ կողմնակից է «խաղաղութեան ընկերակցութեան» զոր կ'առաջարկէն Միացեալ — Նահանգները: Գլինթըն փողոցները պտըտած է, հացագործէն սեւ հաց մը գնած, մինչ վաճառորդը թելադրած է որ սպիտակը գնէ: Իր դեսպանատան տուած ընդունելութեան Ժիրինովսկի չէր հրաւիրուած:

ԺԸՆԵՒԻ մէջ, Աբխազներն ու Վրացիները ընդունած են ապագինուած գօտի մը հաստատել Գալիի եւ Ինգուրի գետի շրջանը, միջազգային հակակշիռի տակ: Այս կարգադրութիւնը թոյլ պէտք է տայ որ փախած Վրացիները վերադառնան: Համաձայնութեան գործադրութեան պիտի հսկեն ՄԱԿ-ի զօրքերը (գլխաւորաբար Ռուսերէ կազմուած): Իրենց անկողմնակալութիւնն ալ պիտի երաշխաւորեն ՄԱԿ-ի դէտեր: Հարցին հիմնական կողմը չէ լուծուած սակայն, ոչ մէկ խօսք կայ Աբխազիոյ անկախութեան մասին: ՄԱԿ եւ Սէ — էՍ — Սէ — Ը ինչպէս նաեւ Ռուսաստան որոնք կը մասնակցէին բանակցութիւններուն, եզրափակիչ զեկոյցի մը մէջ կը հաստատեն իրենց կամքը յարգել տալու Վրաստանի հողային ամբողջականութիւնը: Այլ աղբիւրներու համաձայն, ՄԱԿ-ի ուժերու զետեղման վայրը պիտի ճշդուի յետագային Ապահովութեան Խորհուրդին կողմէ:

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը՝ Չիամփի կառավարութեան հրաժարականը ներկայացուց: Իտալիա իր Ա. Հանրապետութեան վերջալոյսը կ'ապրի: Կանխահաս ընտրութիւնները առաջին հանգրուանը կը նկատուին դէպի Բ. Հանրապետութիւն:

ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ Արտաքին նախարարը՝ Հոլսթ, քունին մէջ զոհ գացած է ուղեղային արիւնահեղութեան մը: 56 տարեկան, Հոլսթ բուն ռահվիրան եղաւ Իսրայէլի եւ ՊԱԿ-ի մերձեցման:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ հերքեց թէ ինք որեւէ ձեւով դրդած ըլլայ Ժիրինովսկին Ազատական — Դեմոկրատ կուսակցութեան ստեղծման:

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ համայնավար խումբին նախագահը՝ Շ. Լետերման դատապարտած է այն հաւաքական ձերբակալութիւնները որոնք կատարուեցան Քիւրտերու վրայ, Նոյեմբեր 18-ին: Գործողութիւնը «ծառայութիւն մըն էր Թուրք կառավարութեան այս վերջինոյն գնելիք քանի մը Թռանններուն փոխարէն»: Միւս կողմէ, մամուլը, ի շարս որոնց «Մոնտ» (Էրիք Ինճէեան) կը յայտնէ թէ շուրջ 20 ձերբակալուած Քիւրտերու անուանացանկը շաբաթ մը ետք Թրքական ոստիկանութեան ձեռքն էր: Այս հարցն ալ բաւական աղմուկ հանած է:

ԹԱՆՍՈՒ ՉԻԼԼԸՐԻ հետ հարցազրոյց մը հրատարակած է «Ֆիկարօ» (Յունուար 14) ուր մասնաւոր նորութիւններ չկան բաղդատմամբ առջի օրուան «Մոնտ»ի հարցազրոյցին: Թուրքիոյ վարչապետը, ի պատասխան այն հարցումին որ Պալատիւր յանձնառու եղա՞ծ է որ Ֆրանսան զօրավիգ ըլլայ Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան, Տիկին Չիլլէր կ'ըսէ թէ Պալատիւր ապահովութիւն տուած է որ կը քննէ թղթածրարը եւ կ'ընէ ինչ որ կրնայ: Ինչ կը վերաբերի Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ մրցակցութեան Կովկասի մէջ, վարչապետը կը վստահեցնէ որ Թուրքիա միտք չունի օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն վերադառնալու:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՆՊԱՍՏԸ Թ. ԴԱՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գրիգոր Եպիսկոպոս Ծերուն կամ Պարոնտէրն եւս 1629–էն առաջ, Յովհաննէս Եպիսկոպոս Զէյթունցիին նման Զէյթունէն կուգայ Թոմարզա, եւ 1596–ի Ձեռնադրութեան Մաշտոցի Յիշատակարանին մէջ եւս յիշուած է (Սիսուան, էջ 185)։ Ան գրչագրութեան արուեստին հմտացած էր Զէյթունի Ս. Աստուածածին վանքին մէջ։ (Տե՛ս՝ Պատմութիւն Հայ Կեսարիոյ, Ա. հատոր, էջ՝ 969)։

Ուխիոյ Հայոց գրիչներէն հանդիսացաւ նաեւ Գաբրիէլ Սարկաւագ Մարաշցին, որ 1557–ին Կեսարիոյ մէջ Աւետարան մը գրչագրեց։ Ան աշակերտած էր Կարապետ Եպիսկոպոսին, Թորոս Քահանային եւ Ղազար Եպիսկոպոս Զէյթունցիին, նաեւ ծաղկող եւ կազմող Սեբաստացի Պաղտասար Սարկաւագին (Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեան, «Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Հալէպի», էջ՝ 323)։ Ան ուսանած էր Զէյթունի Հռչակաւոր վանքին մէջ (նոյն, էջ՝ 340) եւ գրի առած 1526–ին, 1536–ին եւ 1554–ին, Զէյթունի, Մարաշի եւ Երուսաղէմի մէջ երեք ձեռագիրներ (նոյն, էջ՝ 340, Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեան, «Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց», էջ՝ 67 – 70)։

Զէյթունցի Վահան Գրչապետին շուրջը հաւաքուած էին շարք մը աշակերտներ, որոնցմէ կը յիշենք Վասիլ Եպիսկոպոսը (Ցուցակ Հալէպի, էջ՝ 232), Յակոբ Զէյթունցին (նոյն, էջ՝ 81), Խաչատուր Վարդապետ(էջ՝ 226), Յովնան եւ Յովհաննէս երէցները (Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեան, Ցուցակ Թուրքիոյ Հայոց Ձեռագիրներու՝ էջ՝ 56 – 70)։ Վահան երէց աշակերտած էր Ղուկաս Րաբունապետին եւ իր եղբօր՝ Մարկոս Վրդ. Կեղեցիին, որոնք Սիւնեաց դպրոցի գրչագրութեան արուեստի ուսուցիչներ եղած են երկար տարիներ։

Վահան Երէցի զաւակներն եւս՝ «Գրիգոր վարդապետ Աստուածաբան եւ երջանիկ Րաբունապետ, յոգնահանճար եւ բազմաբեղուն ծնունդ, խոհեմն իմացականութեամբ եւ կատարեալ իմաստութեամբ» անձ էր, (Սիսուան, էջ՝ 186 եւ 536), որ ապա Զէյթունի Առաջնորդական Աթոռը գրաւեց եւ շարունակեց իր հօրը Վահան Երէցին քարտուղարի գործը եւ իր կարգին զարկ տուաւ Զէյթունի մէջ գրչագրական աշխատանքներուն։ Գրիգոր Եպիսկ. վախճանած է 1663-ին (Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեան «Ցուցակ Ձեռագրաց ի Թուրքիա», էջ՝ 56 – 57)։

Վահան Երէցի երկրորդ որդին էր Աւետիս Քահանան, սոր ալ զաւակը՝ Յովհաննէս Երէցը իր հօրեղբօրը՝ Գրիգոր Սրբազանին առաջնորդական տարիներուն գրչագրութեամբ զբաղած է, այս արուեստին տիրանալով իր պապին՝ Վահան Երէց Գրչապետին երկու աշակերտներէն՝ Յովհան եւ Յովհաննէս քահանաներէն կամ երէցներէն։ Վահան Երէց ունէր երեք եղբայրներ, որոնք էին Ստեփանոս քահանայ, Կոստան եւ Ներսէս (Ցուցակ Հալէպի, էջ՝ 29), որուն վերջինը՝ Ներսէս յետոյ եպիսկոպոսացած է։ (Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեան «Ցուցակ Թուրքիոյ Հայերէն Ձեռագրաց», էջ՝ 56 – 57)։

Զէյթունցի Վահան Երէցի ընտանիքին բոլոր անդամներն ալ ու անոնց աշակերտները Ուխիան դարձուցած են գրչագրական մեծ դպրոց մը։ Անոնք իրենց արուեստը տարածած են նաեւ Գաղատիոյ (Անգարայի) եւ Կապադովկիոյ հայ կեդրոններուն մէջ եւս։ Զէյթունէն ազդուած է Թոմարզան, որ սերտօրէն գործակցած է Կիլիկիոյ այս բարձրաբերձ դիրքով գիւղաքաղաքին գրչագրական դպրոցին։ Թոմարզայի գրիչներէն Յովհաննէս Եպիսկոպոս Զէյթունցին եւ իր որդին Յակոբ Վարդապետը, ինչպէս տեսանք, մարզուած էին Զէյթունի մէջ (1588–էն առաջ), նաեւ 1629 – 1630–ին՝ հոն մշակուած էր Գրիգոր Եպիսկոպոս Ծերունը կամ Պարոնտէրը, որոնք իրենց ծննդավայրին աւանդութիւնները կը շարունակէին իրագործել։

Սոյն ԽՈԽԼ կամ խլկեցի կոչուած Շարականը կ'ընդօրինակէին Յակոբ Քարտուղար Զէյթունցին, որդին Երէց Վահանի, որ 1608–ին գրի կ'առնէ այս Շարականը կամ Շարակնոցը, որ կը համարուէր ժամանակի ընտրելագոյն օրինակը։ Յակոբ Քարտուղար ձեռագիրը ոսկեզօծելու արուեստը սորված էր Մարտիրոս Վրդ. Հիզանցիէն։ (Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեան, «Ցուցակ Հալէպի...», էջ՝ 81)։ ԽՈԽԼ կոչուած սոյն Շարականէն այլ ընդօրինակութիւններ ալ եղած են, որոնցմէ Կարապետ Սարկաւագը 1617–ին ալ օրինակ մը գրչագրած է (Յակոբ Վրդ. Տաշեան, «Վիէննայի Մխիթարեան վանքի Ցուցակ...», էջ՝ 800)։ Գրչագրուած ձեռագիրներուն Թուղթերը բերել կուտային Երուսաղէմէն, Հալէպէն, Կ. Պոլսէն եւ Սպահանէն։

Գրչութեան այս ոգեւորեալ շարժումը անշուշտ իր զարգացումը կը պարտէր ժամանակին եւ միջավայրին եւ նոր գաղափարներու տարածման, որոնք մարդոց մտածումները կը դարձնէին հետաքրքիր ու ծարաւի։

Յատկապէս ԺԸ. դարուն սկիզբը, երբ մարդիկ նոր գաղափարներով կը սնէին եւ Հայ Եկեղեցւոյ պաշտօնեաներէն ոմանք կը սկսին տատանիլ դաւանաբանական հարցերու հանդէպ, Կաթոլիկ եւ Հայ ըմբռնումներուն միջեւ, քննասիրական ոգին յառաջ կուգայ նոր արծարծումներով եւ հակառակ այն իրողութեան, որ հայկական տպարանները սկսած էին գործել, մեծագոյն ծառայութիւնը մատուցելով հայ մտքին, դարձեալ կը շարունակուին գրչագիրներ ընդօրինակուիլ, մանաւանդ կեդրոնէն հեռու գաւառական շրջաններու մենաստաններուն մէջ, ընթերցման նիւթ հայթայթելով հետաքրքիր եւ հարցասէր միտքերու, ծառայելով ամէն դպրոցի եւ գաղափարի, առանց որոշ հայեցողութեան մը կամ գաղափարականի։

Այս շրջանին Ատանայի մէջ մարզուած եւ Մահտեսի Ասլանի եւ Տէր Մանուկ Քահանային աշակերտած Յարութիւն դպիր Ատանացին, որ 1729–ին փոխադրուած էր Կեսարիոյ մօտ Տէրէվանքի Ս. Սարգիս վանքը, նոյն տարին գրչագրած է երեք գործեր։ Կ'աշակերտի նաեւ Եսայի Վարդապետին (1730–ին) եւ Ս. Սարգիս վանքին մէջ իր վարդապետին ընտրութեամբ կարգ մը ձեռագիրներ, որոնց մէջ յատկապէս Սարգիս Շնորհալիի «Մեկնութիւն կաթողիկեայց» գործը, որ 1743 – 44–ին Կ. Պոլսոյ մէջ տպուած է, Յովհաննէս Կոլոտ Պատրիարքի վարժարանին ուսուցիչ Պաղտասար Դպիր Կեսարացիին հսկողութեան ներքեւ։

ԺԸ. դարու կէսէն յետոյ, այլեւս գրչագրութիւնը կը կորսնցնէ իր կարեւորութիւնը եւ գրչագրութիւնը կը դառնայ այլեւս մասնաւոր հետաքրքրուող գրիչներու զբօսանքի կամ զբաղումի առարկան, նկատի ունենալով որ հայկական տպարաններ սկսած էին լոյս ընծայել բազմատեսակ հրատարակութիւններ՝ վասն ընթերցման, հայ մտքին առջեւ բանալով նոր հորիզոններ՝ գիտութեան եւ յառաջդիմութեան համար։

Կիլիկիոյ կազմակերպուած վանական դպրոցներու տկարացումէն ետք, ԺԴ. – ԺԶ. դարերուն առանձնական ուսուցումի շրջան մը ունեցաւ Հայ դպրութիւնը։ Այս Փոքրաւորութեան շրջանն է։ Հինէն ի վեր բարձրաստիճան ու զարգացած եկեղեցականներ (Կաթողիկոս, եպիսկոպոս կամ վարդապետ) սովորութիւն ունէին յաճախ իբրեւ սպասաւոր եւ աշակերտ իրենց հսկողութեան տակ առնել, որպէս աշակերտներ եւ սպասաւորներ՝ հոգեւոր կեանքի պատրաստակամութիւն ունեցող պատանիներ եւ երիտասարդներ, զանոնք անձամբ դաստիարակելով ապա ձեռնադրել իրենց նախասիրած վայրերու եկեղեցիներուն համար։ Անոնց մէջ կը գտնուէին կուսակրօն եկեղեցականներ եւ ամուսնացեալ քահանաներ։ Այս դաստիարակները դպրոց չունէին, եւ այս աշակերտները կը կոչուէին փոքրաւորներ կամ ձեռնասուններ։

Այս հին դրութիւնը պահպանուած է երկար ժամանակ, մինչեւ իսկ դարեր, յատկապէս խռովայոյզ ժամանակներու ընթացքին, ան գլխաւոր նեցուկը հանդիսացած էր ուսման սէրը վառ պահելու գոնէ մասնաւորներու շրջանակին մէջ, երբ այդ դարերուն հասարակաց դպրոցները գաղրած էին գոյութիւն ունենալէ եւ վանքերու վարդապետանոցները կամ «համալսարանները» խիստ ցանցառ դարձած էին։

Ուսուցման այս կերպ դաստիարակութեան կարեւորութիւնը յատուկ իմաստ մը ստացաւ, յատկապէս այն ժամանակ, երբ օտար միսիոնարներու քարոզութեանց հետեւանքով պառակտում յառաջացաւ եւ իրարու ընդդիմադիր երկու հատուածներ յայտնուեցան մեր ազգին մէջ, մանաւանդ հայ եկեղեցականութեան շարքերէն ներս, մին հետեւելով սքօլաստիկ դրականութեամբ նոր ազդեցութեան շրջանակներուն, որոնք լատին եկեղեցականութեան գլխաւորութեամբ յառաջ կը տարուէին, միւսը՝ աւանդապահ ու հաւատարիմ իր դարաւոր Մայրենի եկեղեցւոյն դաւանութեան, պատմութեան եւ աստուածաբանական կանոններուն։

Այս երկու դպրոցներու բախումի գլխաւոր վայրը հանդիսացաւ Կ. Պոլիսը, ուր տիրող դաւանաբանական եւ օտարամուտ յուզումները եւ տեսակէտները իրենց արձագանգը գտան նաեւ գաւառներու մէջ, տրուած ըլլալով որ ամէն գաւառէ եկած ու Կ. Պոլիս հաստատուած պանդուխտներ կային եւ անոնք անխզելի կապ ունէին իրենց հայրենակիցներուն եւ հայրենակիցներուն հետ, ամէնօրեայ յարաբերութեան մէջ էին։

Անձնական այս ուսուցումներուն վերջ մը տրուեցաւ երբ Սուլթան Սէլիմ Գ. (1789 – 1807) տեսնելով որ Պետութիւնը կը քայքայուի, ձեռնարկեց բարեկարգչական այնպիսի տնօրինութիւններու, որոնք Օսմանեան պետութիւնը գէթ փոքր չափով մը աշխարհականացուցին։ Այս Սուլթանը իր շարք մը բարեկարգութեանց շարքին շինեց վառօդարաններ, մարզարաններ, հիմնեց Թուղթի գործարան (Հինքեար Իսկէլէսի) եւ Սկիւտարի մէջ ալ տպարան։ Սակայն իր ամէնէն հռչակաւոր գործը եղաւ Նախակրթութեան տուած մեծ նշանակութիւնը եւ կարեւորութիւնը, որմէ հաւասարապէս օգտուեցան Հայերը եւ Յոյները, իրենց եկեղեցիներուն մօտ կազմակերպելով Թաղային վարժարաններ, որոնք մեծ յեղաշրջում մը պիտի բերեն մեր կեանքին, բազմացնելով գրաճանաչ հայորդիներուն քանակը, որոնք այնքան ցանցառ թիւ մը կը կազմէին այս Հրամանագրէն առաջ։ Մըկըրտիչ ամիրայ Միրճանեան, որ ՇՆՈՐՀՔ մականունին արժանացաւ Զաքարիա Փոքուզեան Պատրիարքին կողմէ, 1790-ին կառոյց Կ. Պոլսոյ Մայր Եկեղեցւոյ իբրեւ Թաղային վարժարան՝ Մայր Վարժարանը, որուն յաջորդեցին ուրիշներ այլ Թաղերուն մէջ։ Կիլիկիոյ մէջ եւս սկսան կառուցուիլ կամ բացուիլ Թաղային վարժարաններ։ Ան, այսինքն Սուլթան Գ., վարժարաններուն մէջ Ֆրանսերէն լեզուին ուսուցումը պարտադիր դարձուց։

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան ձեռագիր մատեանները, որոնք գրի առնուած են Կիլիկիոյ սահմաններուն մէջ.

1. – Թիւ 1. – ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ, խմբ. Կիրակոս Արեւելցիի։ Գրուած 1310 – 1311–ին, Սիսի, Ծոփաթի եւ Ջորոյ վանքին մէջ։ Գրիչ՝ Ստեփանոս։ Կազմող՝ Յակոբ Երէց։ Ստացող՝ Կոստանդին Արք. Կարմիր Վանքի։ 730 թերթ։ Ընդօրինակուած է 1269–ին Սիս մայրաքաղաքին մէջ գրչագրուած օրինակէն։ 1467-ին սոյն ձեռագիրը հասած էր Կիպրոսի Լեւքուսիա (Նիկոսիա) քաղաքը։

2. – Թիւ 8. – ԲԱՐՁՐ ԲԵՐԴԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ։ Գրուած 1248–ին, Հռոմկլայի Դըղեակին մէջ, ԳՐԻՉ՝ Կիրակոս։ Կազմող՝ Վարդան։ Ստեփանոս Եպիսկոպոսն է ըստացողը։ 351 թերթ։ Կան այլ յիշատակարաններ եւս այլ Ստացողներէ։

3. – Թիւ 9. – ՍՍՈՅ ՄԱՅՐ ՄԱՇՏՈՑ։ 1311–ին գրչագրուած, Սիսի մէջ, Ստացողն է Կոստանդին Կաթողիկոս Կիլիկիոյ։ 221 էջեր։

4. – Թիւ 26. – ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՉՈՐԵՔՏԱՍԱՆ ԹՂԹՈՑՆ ՊՕՂՈՍԻ, ԵՒ ՔԱՐՈԶՔ։ Վայր՝ Գերմանիկ կամ Մարաշ։ 1673–ին գրուած Միքայէլ Հողկանէ։ 194 թերթ։

5. – Թիւ 32. – ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ։ Գըրուած ի Գերմանիկ։ Գրիչ Գրիգոր Դպիր, 1703–ին։ 179 էջեր։

6. – Թիւ 86. – ՍԱՐԳԻՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ. ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՕԹԱՆՑ ԹՂԹՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿԵԱՅՑ։ Գրիչ՝ Ստեփանոս։ Ստացող՝ Ստեփանոս Քահանայ։ Գրուած է ԺԳ. դարուն կամ 1250-ին։ 348 էջեր։ Վայր՝ Ջորոյ Բերդ։

7. – Թիւ 105. – ՇԱՐԱԿՆՈՑ։ Գրուած՝ Ատանա, 1659–ին, Գրիչ՝ Սահակ Դպիր։ Թերթեր՝ 282։

8. – Թիւ. – 106. – ԺՈՂՈՎԱԾՈՅ։ Գըրիչ եւ Ստացող՝ Պաղտասար Երէց։ Գըրուած է Անթափ կամ Այնթապ, 1673–ին։ 153 էջեր։

9. – Թիւ 135. – ԱՒԵՏԱՐԱՆ։ Գրիչ՝ Արիստակէս Վարդապետ, Կազմող՝ Կիրակոս Քահանայ։ Ստացողներ՝ Յովհաննէս, Կոստանդին եւ Մարտիրոս մահտեսիներ։ Վայր՝ Զէյթուն, 1168–ի՞ն թէ 1568–ի՞ն։ Այս վերջինն է ճիշդը։ 275 էջեր։

10. – Թիւ 141. – ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ։ Գըրուած ԺԷ. դարուն կամ 1684–ին, Սիսի մէջ։ Ստացող՝ Ս. Սարգիսեան։ 127 թերթ։

11. – Թիւ 155. – ԱՒԵՏԱՐԱՆ։ Գրիչ Յովհաննէս։ Վայր Մարաշ 1734-ին։ 314 թերթ։

12. – Թիւ 169. – ԻՒՂԱԲԵՐԻՑ ԱՒԵՏԱՐԱՆ։ Գրիչ՝ Մատթէոս Տիրացու Ասլանեան, Ատանացի։ Ստացող՝ Կարապետ Պըչախճեան, Ատանացի։ Վայր՝ Ատանա, 1876–ին։ 13 թերթեր։

13. – Թիւ 173. – ԵՓՐԵՄ ՎՐԴ. ՍՍԵՑԻ. ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԵԱՆ ՅՈՎՆԱՆՈՒ։ Վայր՝ Պրուսա՞, Գրիչ՝ Եղիա Ճէպէճեան, 1826-ին։ Թերթ՝ 100։ Սսեցի Եփրեմ Վարդապետը եղբօր որդին էր Կիլիկիոյ Գաբրիէլ Աջապահեան Կաթողիկոսին, նաեւ անոր աշակերտը, որ 1769–ին խմբագրած էր այս Մեկնութիւնը, Սիսի Ս. Աթոռին մէջ, խնդրանքովը Սսեցի Թէոդորոս Վարդապետին։

14. – Թիւ 212. – ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ։ Գրիչ՝ անյայտ, վայր՝ Սիս, գրուած 1293–ին։ 293 թերթ։

15. – Թիւ 222. – ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐ։ Վայր՝ հաւանաբար Սիս, Գրիչ եւ մանրանկարիչ՝ անյայտ, ծաղկուած ԺԴ. դարուն։ 6 թերթ։ Նուիրատուն է Պէյրութէն Կարապետ Յ. Քացախեան Կեսարացին, որ Տ. Տ. Գարեգին Ա. Յովսէփեանց Կաթողիկոսին ուղղուած նամակով մը սոյն Մանրանկարները կը նուիրէ Ս. Աթոռիս Ձեռագրատան, ի յիշատակ իր վաղամեռիկ հանգուցեալ որդւոյն՝ Յարութիւն Քացախեանին, 1948, Նոյ. 6, Պէյրութ։

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ս. Աթոռին Ձեռագրաց Ցուցակները յաջորդաբար պատրաստած են Տ. Փառէն Եպիսկոպոս Մելքոնեան, Տ. Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան, Տ. Վարդան Եպիսկ. Տէմիրճեան (երեքին պատրաստածներն ալ անտիպ են) եւ Տ. Անուշաւան Ծ. Վրդ. Դանիէլեան, որ լոյս տեսաւ 1984–ին, Անթիլիասի տպարանէն։ Հայր Անուշաւանը ցուցագրած է 223 ձեռագիրներ։

Կիլիկիոյ ձեռագրական աշխատանքներու եւ մշակութային անխոնջ աշխատանքին մասին յառաջիկային պիտի ուսումնասիրուին եւ հրատարակուին Կիլիկիոյ այլազան քաղաքներուն մէջ գրի առնուած ձեռագիրները, որոնք նկարագրուած են Սիսի, Այնթապի, Մարաշի, Հաճընի, Ատանայի, Քիլիսի եւ այլ հայաբնակ քաղաքներու Պատմագիրքերուն մէջ։ Հարկ է յիշել որ Կիպրոս գտնուող հայերէն ձեռագիրներուն ցուցակը պատրաստած ու հրատարակած է Վիէննական Մխիթարեան եւ ներհուն բանասէր Հայր Ներսէս Ակինեանը։ Այս ձեռագիրները Անթիլիաս փոխադրուեցան Տ. Գարեգին Ա. Յովսէփեանց Կաթողիկոսին ջանքերով եւ միացուեցան Կաթողիկոսարանի ձեռագրաց հաւաքածոյին։

Կիլիկիոյ մէջ գրչագրուած ձեռագիրներուն մասին կան բազմաթիւ վկայութիւններ նաեւ ցարդ հրատարակուած այլ Ձեռագրացուցակներուն մէջ, որոնցմէ յայտնի են Երուսաղէմի, Վիէննայի, Վենետիկի, Երեւանի, Զմմառի եւ այլ Ցուցակները, որոնք կը վկայեն դրական բոլոր ասպարէզներուն մէջ Կիլիկեան վանքերու Միաբանութեանց հետեւողական եւ արդիւնաւոր աշխատանքները եւ ձեռք բերած արդիւնքները։ Կ'ենթադրուի որ աւելի քան 2000 հայերէն ձեռագիրներ պատրաստուած են Կիլիկիոյ մէջ, որոնցմէ մեծ մասը այժմ ծանօթ է հայ բանասիրութեան։

Ուրախալի երեւոյթ է որ Հին Կիլիկիոյ մշակութային աշխատանքները այժմ կը շարունակուին Լիբանան կայք հաստատած Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Միաբանութեան կողմէ, 1930 թուականէն սկսեալ, առաջնորդութեամբ եւ քաջալերութեամբ Ս. Աթոռին Վեհափառ Հայրապետներուն, որոնց մէջ յատկանշական եղան Երան. Տ. Բաբգէն Աթոռակից Կաթողիկոս Կիւլէսէրեանին, Տ. Գարեգին Ա. Յովսէփեանց Կաթողիկոսի, Տ. Զարեհ Ա. Կաթողիկոս Փայասլեանին,

«ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՏՂԵՐՔԸ» ԿՈՐՉՈՒՄ ԵՆ

Միշտ հաճոյքով եւ յուզումով եմ վերադառնում Մարսէյլը, նրա երգող եւ ինքնատիպ շեշտը, ականջս ու սիրտս է շոյում, հրում դէպի պատանեկութեանս անվերադարձ օրերը: Կարօտում եմ մարսէյլաբնակի բարեւը՝ նման նախերգանքի որ քեզ ստիպում է կանգ առնել եւ զրուցել: Մինչ փարիզեան բարեւը կարծես չրթունքների, արագ անհետացող մի ծամածռութիւն լինի: Գրեթէ մի թիք:

Պատահել է որ Մարսէյլ «իջնեմ» սատակել հարբեցող ու մի օր յետոյ առողջանամ: Մի՛ աչէք որ դա մարսէյլցու ատնդական չափազանցումն է, մի galéjade: Ո՛չ: Ծննդավայրի զգացմունքները ու բարիքները, տրամաբանութեան հետ կապ չունեն…

Բայց այսօր Մարսէյլի կապոյտ երկինքը մթնել է, անձրեւի կաթիլները մեղմօրէն սահում են, արտասուքի շիթերի նման: Այսօր հրաժեշտի վերջին հանդիպումն է Վարուժանի հետ: Խունկ բազմութեամբ շրջապատուած, բազմաթիւ ծաղկեպսակներով զարդարուած, Վարուժան Պօղաճեան վերջին անգամ ներկայ է Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ խորանին առջեւ. peuchère (1): Այսպէս է կեանքն աշխարհի: «Լաւագոյն տղերքը» մեզանից բաժանւում են, Ամենակալի կամքով, որի հետ երբեմն համաձայն չենք…

Արդէն մենք էլ, պիտի ընդունենք, այլեւս պատկանում ենք այն բերքին որ գնալով նուազում է: Իսկ երբ մեզանից պոկւում են Վարուժանի նման «լաւագոյն տղերք», մի պահ է լինում որ քեզ հարց ես տալիս՝ արդեօք դեռ կանգո՞ւն է իմ վերջին վերարկուի կախուէ ծառը…

Վարուժան ո՛չ մտաւորական էր, ո՛չ արուեստագէտ, ոչ իսկ կուսակցական (ի՞նչ ցաւալի թերութիւն…): Շուկայի մարդ էր, ինչպէս երբեմն սիրում են կոչել, այսպէս ասած «գրանցուած» գրողները: Ճիշդ է: Սակայն Վարուժան նախ մարդ էր, ամենաազնուական իմաստով, խելացար զգայականութեամբ տոգորուած: Մի մարդ որ չուկայում ցոյց էր տուել իր առեւտրականի շնորհքը, հաշուելու յատկութիւնը: Միայն իր ազգի ու հայրենիքի հանդէպ էր որ այլ ձեւով էր հաշւում: Աւելի ճիշդ՝ անընդունակ էր հաշուելու… երբ նա լսում էր Հայի ցաւը, Հայի կարիքը, կամ տեղեկանում ազգային մի ծրագրի մասին, նրա դատողութիւնը տեղափոխւում էր իր սրտում ու իշխանավայել ճաշակով բերում էր նիւթական իր մասնակցութիւնը:

Տարիներ առաջ, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ մշակութային շէնքի կառուցման առթիւ, երբ գնահատման խօսքեր էի արտայայտում նրա բերած չռայլ ու պատուաբեր մասնակցութեան համար, ձեռքը դրաւ ուսիս եւ մեղմ ձայնով ինձ պատասխանեց. -- «Քեզի բան մը ըսեմ, այսքան տարի որ կ՚աշխատիմ, փարա կը շահիմ, երբեմն ալ կը կորսնցնեմ: Համա, մտիկ ըրէ, վաստկած փարայէդ, իսկական համ կ՚առնես երբ սանկ ազգային գործի համար կը ծախսես: Հասկցա՞ր մը»:

Դրամը Վարուժանի ծառան էր եւ ո՛չ Աստուածը: Մինչ մեզանում, պիտի ընդունել, ունեւոր cul-terreux-ները աւելի բազմաթիւ են քան Վարուժանի նման իսկական հարուստները:

Մեր վերջին հանդիպման առթիւ յիշում եմ նրա ինքնատիպ խօսքերը, մեր ազգային անբուժելի ցաւերի առընչութեամբ: «…Աղուորս, պէտք չէ որ վախնանք թշնամի ունենալէն: Պէ՛տք է որ թշնամի ունենանք: Որովհետեւ թըշնամին մեզ արթուն կը պահէ, մեզ կը զօրացնէ: Միակ վտանգաւոր թշնամին մեր անմիաբան մտայնութիւնն է: Մեր ժողովուրդը չունի esprit civique: Միայն, տարին անգամ մը, Ապրիլ 24-ին, Թուրքին շնորհիւ, միասիրտ ենք…»:

Տարիներ առաջ, Երեւան գտնուելիս, (միշտ իբր Թուրի՛սթ…), խօսք եղաւ հայրենի ջրերի նուազումի մասին, որի պատճառով, տները, օրուայ ընթացքում, մի քանի ժամ, մնում էին առանց ջրի: Իրականում, Հայաստանում ջուրը միշտ էլ առատ է եղել, բայց պարզուեց որ բազմաթիւ են ստորերկրեայ խողովակների … ծակերը: Ու ջրերը հոսում են անխափանօրէն: Այդ ստորերկրեայ խողովակների քարտէսն էլ կորել է: Բարեբախտաբար շնորհիւ գերմանական մի մեքենայի, կարելի էր, ճշգրտօրէն ըստուգել թէ ո՛ւր եւ ո՛ր խողովակն է կորսնցրել իր … կուսութիւնը: Ինձ վիճակուեց զբաղուել այդ հարցով: Երեւանից վերադառնալիս, առիթ եղաւ որ դըռնամ Մարսէյլ, հանդիպեմ Վարուժանին եւ ուրիշ բարեկամների, որպէսզի մասնակցեն նիւթապէս այս անհրաժեշտ մեքենայի գնմանը:

Լրացուցիչ բացատրութիւններս չաւարտած. Վարուժան ինձ հարցրեց.

- Քանի կ՚արժէ այդ ըսած մեքենադ:

- Մօտ 200.000 Ֆրանք, պատասխանեցի:

Առանց տատամսելու, առանց որեւէ պայման դնելու, նրա կտրուկ պատասխանը եղաւ՝

- Աղէ՛կ, վաղ առտու անցիր եւ ստացիր գումարը:

- Լաւ, քանի՞ ես ցանկանում տալ:

- Ինչպէ ըսի, աղուորս, լման գումարը:

- Օ՛հ, Fan de chichourle (2), չեղա՛ւ, սիրելիս, չեղա՛ւ: Հինգ հազար բաւական է: Մի քիչ էլ թող որ ուրիշներ մասնակցեն:

- Ուրիշներ մուրիշներ չկայ: Ես Հայաստանին միշտ պարտական եմ: Արդէն վերջերս կը մտածէի բան մը ընել: Աղէկ որ եկար: Վաղը անպայման քեզի կը սպասեմ:

Շշմած հեռացայ Վարուժանի վաճառատունից: Ուրախ էի եւ նաեւ յուզուած, ի տես այս մարդու առատաձեռնութեան՝ այս էլ հեռահեռէ անհետացող մի հիւանդութիւն…. մի հիւանդութիւն որ երա՛նի վարակիչ դառնար, տարածուէր ու նպաստէր մեր դպրոցների, եւ մանաւանդ պատժուածի վիճակում՝ Հայաստանի Ֆոնտի…:

Դրամը Վարուժանի ծառան էր: Հայաստանը նրա հաւատքը եւ նրա … խոյը:

ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

Փարիզ, Նոյեմբեր 6

Մարսէյլցիների ինքնատիպ ձայնարկութիւններ՝

(1) Peuchère -- արտայայտում է կարեկցութեան զգացում: Հայաստանցին պիտի ասէր՝ ցաւդ տանեմ:

(2) Fan de chichourle -- արտայայտում է ուրախութիւն, ցաւը կամ մեծ զարմանքը:

Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոս Բարոյեանին կատարած աշխատանքները, որոնց յաջորդեց 1977-էն սկսեալ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Սարգիսեան Կաթողիկոս, որ Կաթողիկոսարանի տպարանին տպագրական նոր եւ արդիական մեքենաներ ապահովելով, զարկ տուաւ մշակութային աշխոյժ գործունէութեան մը, քաջալերելով Միաբան Հայրերն ու աշխարհական մտաւորականները իրենց մտքի արգասիքը աշխոյժ կերպով շարունակելու համար եւ միաժամանակ հրատարակելով բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ եւ հոգեւոր -- կրօնական քննարկումներ եւ քարոզագիրքեր, մշակութային կենդանի եւ գործող հաստատութեան մը մակարդակին բարձրացնելով Ս. Աթոռիս հըմայքն ու վարկը:

1993, Նոյեմբեր 18
Անթիլիաս

ՆՇՄԱՐՆԵՐ ՀԱԼԵՊԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

-- ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, 1993 --

ՀԱԼԷՊ. -- («Յառաջ»). --

ՀԱԼԷՊԻ Արամ Մանուկեան Ժող. Տան «Անի» ճաշասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 2-ին, Բերիոյ Թեմի Ազգ. Առաջնորդարանի Առողջապահական Խորհուրդը ընթրիք -- խրախճանք մը տուած է՝ ի պատիւ հալէպահայ բժիշկ -- առողջապահական մարզի ծառայողներուն: Ներկայ եղած են շուրջ 300 հոգի, մեծաւ մասամբ բժիշկներ, բայց նաեւ՝ ատամնաբոյժներ, դեղագործներ եւ հիւանդապահներ: Բացման խօսքը արտասանած է Առողջ. Խորհուրդի ատենապետը՝ բժ. Զարեհ Մալճեան: Օրուան սեղանավարը եղած է ատամնաբոյժ Մանուկ Սէքրայտարեան: Խտըրատային եւ ժողովրդական երգերով ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծած է հայրենի երգչուհի Ռայիսա Մկրտչեան, որմէ ետք ոգեշնչ ելոյթ մը ունեցած է ներկայ երիցագոյն բժիշկը՝ ակնաբոյժ Ռոպէր Ճէպէճեան (85 տարեկան) եւ անդրադարձած հայ բժիշկներու դերին Սուրիոյ մէջ, գաղթականութենէն մինչեւ այսօր:

**

ՀԱԼԷՊԻ Հայ Կաթողիկէ Ս. Երրորդութիւն (Զուարթնոց) եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 8-ին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցած է Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան վաստակաւոր անդամներէն Հ. Եփրեմ Վրդ. Տէր -- Ղազարեանի յուղարկաւորութեան արարողութիւնը: Ներկայ գտնուած են Հալէպի քրիստոնեայ բոլոր համայնքներու հոգեւոր պետերը: Արարողութեան նախագահած է կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդը՝ Պետրոս Արք. Մրէաթեան, մինչ ննջեցեալին դագաղին շուրջ պատուոյ պահակ կեցած են Մխիթարեան Վարժարանի բարձրագոյն կարգերու աշակերտները: Աւետարանական ընթերցումներ կատարած են Բերիոյ Թեմի Հայոց Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան եւ վեր. Սողոմոն Քիլաղպեան: Այնուհետեւ, տպաւորիչ եւ միանգամայն յուզիչ դամբանական մը խօսած է Հ. Արիստակէս Վրդ. Մանուկեան (Պէյրութէն), վեր առնելով ողբացեալին նուիրումը հայ մշակոյթին՝ կրթութեան, դաստիարակութեան եւ գրականութեան ճամբով:

**

ՀԱԼԷՊԻ հայահոծ թաղամասերէն մէկուն մէջ (Սուլէյմանիէ), Դեկտեմբեր 12-ին բացումը կատարուած է «Կիլիկիա» գրատուն - հրատարակչատան նոր կեդրոնին: Ներկայ եղած են մեծ թիւով գրասէրներ, ի շարս որոնց՝ ամերիկահայ արձակագիր Պօղոս Գուբելեան եւ Պէյրութի «Նոր Կեանք» ամսաթերթի (ամէնէն շատ սպառում գտած հայերէն թերթը Սուրիոյ մէջ) խմբագիրը՝ Մանուէլ Գազանճեան: Նախքան հիւրասիրութիւնը, հայ տիպ ու տառին արժէքը չեչտող ու ձեռնարկին կարեւորութիւնը մատնանշող ողջոյնի խօսք մը արտասանած է բժ. Թորոս Թորանեան: «Կիլիկիա»ն, որ հայկական առաջին հրատարակչատունն է Սուրիոյ մէջ, կարեւոր բաց մը կու գայ գոցել գրատարածման կալուածին մէջ ու այդ ուղղութեամբ առած է արդէն քաջալերական իր առաջին քայլերը: Ցարդ, հրատարակչատունը «Կիլիկիա» մատենաշարով կազմած ու հրապարակ հանած է Յ. Պարոնեանի «Քաղաքավարութեան վնասները» (175 էջ, 1992), Եր. Օտեանի «Ազգային բարերար եւ այլ պատմուածքներ»ը (120 էջ, 1992), Յ. Թումանեանէն «Հատընտիր» մը (135 էջ, 1993) եւ Րաֆֆիի «Խենթը» (415 էջ, 1993), բոլորն ալ նրբաճաշակ եւ փրանսական կարճ պատմուածքներու գունատիպ հատորիկները յիշեցնող կազմուածքով: Ատոնցմէ դուրս, «Կիլիկիա»ն վերահրատարակած է նաեւ Յովհ. Գայաեանի հայերէնէ - հայերէն գրպանի առձեռն բառարանը (545 էջ, 1993): Նորահաստատ հրատարակչատան տէրն ու տնօրէնն է Մաթիկ Էպլիղաթեան:

**

ՀԱԼԷՊԻ պետական Մատենադարանի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 15-ին, դաշնակի մենահամերգ մը տուած է հայրենի երաժշտագէտ Սեդրակ Երկանեան, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Ամբողջովին դասական կտորներէ բաղկացած յայտագրին մէջ, Ռաւէլի, Շոփէնի եւ Լիսթի կողքին՝ դաշնակահարը մեկնաբանած է նաեւ գործեր Եդ. Աբրահամեանէն եւ Յ. Դելլալեանէն (այս վերջինը՝ Կոմիտասին նուիրուած սոնաթ մը): 1954-ին Գիւմրի ծնած Ս. Երկանեան շրջանաւարտ է Երեւանի «Կոմիտաս» երաժշտանոցէն: Ներկայիս պաշտօնով հրաւիրուած է Հալէպ, ուր կը մարզէ եւ կը ղեկավարէ Համազգայինի «Զուարթնոց» երգչախումբը:

**

ՀԱԼԷՊԻ Ճարտարարուեստի Գրասենեակի Տնօրէն Խորհուրդի անդամ ընտրուած է Բիւզանդ Քէյվանեան: Դեկտեմբեր 20-ին կատարուած ընտրութիւններուն՝ Քէյվանեան եղած է միակ հայ թեկնածուն: Զորս տարուան համար պաշտօնավարութեան կոչուած հայ գործատէրը ծանօթ անուն մըն է գաղութին մէջ եւ տէրը՝ օղիի պատրաստութեան հսկայ գործատան մը:

**

ՀԱԼԷՊԻ Կեդր. բանտի հայ բանտարկեալներուն հովուական այցելութիւն մը տուած է, Դեկ. 25-ին, Բերիոյ Թեմի Առաջնորդական փոխանորդ Յուսիկ Քհնյ. Սեդրակեան, նախաձեռնութեամբ Թեմին Ընկերային Ծառայութեան Խորհուրդին: Քահանան հաւաքաբար տեսակցած է քրէական զանազան յանցագործութիւններու պատճառով արգելափակուած շուրջ 20 հայ բանտարկեալներու հետ, ապա հաղորդութիւն կատարած ու հոգեւոր յորդորներ տուած անոնց՝ Կաղանդի եւ Ս. Ծննդեան տօներուն առթիւ:

**

ՀԱԼԷՊԻ մէջ, Դեկտեմբերի վերջերը, երկար ձգձգումներէ ետք ի վերջոյ կազմուած է «Հայաստան» Հիմնադրամի տեղական վարչութիւնը, համախմբելով գաղութին բոլոր յարանուանութիւններն ու կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները: Նորընտիր վարչութեան կ՚անդամակցին Սուրէն Արք. Գաթարոյեան (հայ առաքելական համայնք), Պետրոս Արք. Մրէաթեան (հայ կաթողիկէ համայնք), վեր. Պարգեւ Աբարդեան (հայ աւետարանական համայնք), բժ. Յարութիւն Գաբրիէլեան (Հ.Յ.Դ.), բժ. Գրիգոր Աստանալեան (ՌԱԿ), Ղեւոնդ Գազաքեան (ՍԴՀԿ), Արփինէ Սապունճեան (Ս. Օ. Խաչ) եւ Աստուր Պետեան (ՀԲԸՄ):

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

-19-

ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ (Բ.)

ԲԱՆԱՁԵՒԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԸ

Մեր ժողովներու զարդը կը կազմեն
այն երեք հոգին, զոր միասնաբար
«բանաձեւի յանձնախումբ» կը կոչեն:
Այս յանձնախումբը՝ ապահովաբար՝
մեր ազգին կողմէ համամարդկային
յառաջդիմութեան բերած նպաստն
գաղաթնակէտն է, պսակը անգին:
Ան՝ ուշադրութեամբ պէտք է հետեւի
դուռը բա՞ց թէ գոց պահելու մասին
ըսուած խօսքերուն (թէկուզ անտեղի),
որպէսզի յանգի բանաձեւումի:

Իր առջեւ երկու ճամբայ կը բացուի:
Առաջինը՝ որ փծանմնդօրէն
մի առ մի թուէ կարծիքներն ամէն:
Բայց դժբախտաբար միշտ կը պատահի,
որ այդ խօսքերէն մէկը մոռցուի…
Ցամենայն դէպս՝ այս պարագային՝
բանաձեւումը
իր մէջ կ՚ամփոփէ քննուած հարցին
թէ՛ ընդունումը եւ թէ՛ ժխտումը…

Աւելի պարզ է երկրորդ լուծումը. --
մէկդի ձգելով ցարդ ըսուածները՝
այդ յանձնախումբը առաջ կը քշէ
ի՛ր տեսակէտը, թէ անհրաժեշտ է
վերանորոգել բոլոր դռները…

Հաճելին այն է, որ ի՛նչ ալ ըլլայ
իր ընտրած ձեւը՝ ան տեղի կու տայ
կա՛մ մոռցուածի խիստ բողոքներուն,
կա՛մ այլ անձերու նոր կարծիքներուն,
նաեւ շատ անգամ՝ մէկուն եւ միւսին,
այսինքն՝ արդէն սպառած հարցի
վերաքննութեան եւ ահա կրկին՝
նոր մօտեցումով բանաձեւումի…

Բայց ինչ ալ ըլլան դժուար երկունքով
վերջապէս ծնած բանաձեւերը,
յաճախ յայտնի իսկ չէ, թէ արդեօք ո՞վ
պիտի գործադրէ անոնց իղձերը…

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

(Շար. 2 եւ վերջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. -- Տոքթ. եւ Նորա Տէր -- Ցակոբեան 2000 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. -- Տոքթ. Լուիզ Ֆօմ 100 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Պր. Կարապետ Տէրտէրեան 200 Ֆր. ի յիշատակ 1993--ին մահացած՝ հայրենակիցներուն՝ Աիարոն Կեչուտեանի, Աստուր Խարոյեանի, Խորէն Յովսէփեանի եւ Նշան Տէրտէրեանի:

SUPER-LOTO

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section MARSEILLE-VILLE
«SOSSE MAYRIG»
organise un SUPER LOTO
le Dimanche 23 Janvier à partir de 15 h

la MAJC
12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ
ՆՈՐ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒԻ ԵՒ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ

Կիրակի, Յունուար 23,
առաւօտեան ժամը 10-ին
Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
պատարագի արարողութեան ընթացքին
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

կը կատարէ պաշտօնական հաստատումը նոր հոգեւոր հովիւ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Պատարագի ընթացքին ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. կը կատարէ Դպրութեան Աստիճանի Տուչութիւն Կարապետ եւ Ժիրայր Եսայեան *եղբայրներուն*։

Յաւարտ պատարագի, ի պատիւ Զատիկ Վրդ.ի եւ երկու դպիրներուն Սահակ -- Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ հիւրասիրութիւն -- քօքթէյլ, որուն կը հրաւիրուի Մարսէյլի եւ շրջակայից հաւատացեալ ժողովուրդը:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Թաղական Խորհուրդս կը հաղորդէ եկեղեցական ընկերակցութեան բոլոր անդամներուն որ նոր խորհուրդի *մը ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ* Կիրակի, Յունուար 30, *ժամը* 10--էն 17:

Այն անդամները որ կ'ուզեն իրենց թեկնածութիւնը ներկայացնել՝ պէտք է յանձնեն զայն եկեղեցիին:

Վերջին պայմանաժամն է՝ Կիրակի, Յունուար 23, *ժամը* 12--*ին*:

Հաճեցէք վերյիշել անուն, մականուն եւ հասցէ:

Ընտրութիւններու մասնակցելու պայմանները. --

Իրաւունք ունին մասնակցելու,

1. -- *Եկեղեցական Ընկերակցութեան անդամները իրենց անդամական քարթով որ կը փաստէ իրենց անդամավճարը՝*

2. -- *Այն անդամը որ չի կրնար անձնապէս ընտրութեան մասնակցիլ կրնայ լիազօրութիւն տալ ուրիշ անդամի մը, պայմանաւ որ՝*

-- *յանձնէ իր քարթը այդ անդամին,*

-- *անդամ մը կրնայ միայն մէկ լիազօրութիւն ստանալ՝ որ կը քննուի ընտրական յանձնաժողովի նախագահին կողմէ:*

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

LISTE DES DONATEURS
CAMPAGNE GAZODUC
au 30 Novembre 1993
(le total a été annoncé dans le numéro du 22 Décembre)

— 1.000 Francs :

M. Robert Agamyan, Mme Catina Altiparmakian, Mme Arsinée Andréassian, Mlle Monique Andréassian, M. Armand Agopian, M. et Mme Agop Artinian, M. Paul Arzounian (2 versements de 1.000 Francs), M. Oscar Aslanian, M. Jacques Atoyan, M. et Mme Roland Avédissian, M. Ayvayan, Mme Séta Baharian, M. Jacques Balian, Boutique Raffi, M. Jean Baravian, Mlle Jeanine Bedrossian, M. et Mme Sylvain Boyadjian, Mme Chaké Cassabalian, M. et Mme Agop Chahinian, M. Krikor Chahinian, M. et Mme Chaldjian, M. et Mme M. Dadian, Communauté arménienne de Chasse, M. Serge Dakessian, M. Derderian, M. et Mme Jacques Di Nocéra, M. Djarikian, M. Lévon Djolakian, Mme Genefie Donikian, M. et Mme Robert Donikian, M. et Mme René Elmassian, M. et Mme Serge Eurdekian, Mlle Micheline Favrel, M. et Mme Jacques Garabedian, M. Pierre Ghazarian, M. Chenork Ghougassian, M. Gourtchiglouian (2 versements de 1.000 Francs), M. Arthur Hadjian, M. Claude Harounian, Mlle Josiane Haroutunian, M. et Mme Roger Haroutunian, M. Iskender Harpouthian, M. et Mme Hayrabet Basar, M. et Mme Agop Hougassian, M. Georges Hovsepian, M. Iknadiossian, Mme Louise Jamgotchian, M. Serge Jamian, M. Karaohanessian, Mlle Alice Kazandjian, Mme Aroussiag Kazarian, M. et Mme Kinar Kevorkian, M. Dikran Khemtemourian, M. Mamas Kitabdjian dit Vahé, M. H. Kizilian, M. et Mme Jean Komchuyan, Mme Jeannette Krikorian, M. et Mme Manouk Kurdoghlian, M. Jean-Pierre Lachèze, l'Abbé J. Léonian, M. Naïri Mekhitarian, M. Mesrop Martayan, M. et Mme Artin Maslakian, M. Miskdjian, M. et Mme G. Nakkachian, M. Antranik-Jean Nourikian, Mlle Hripsimé Paregamian, M. Meguerditch Saroyan, Mme Astra Seropian, M. Archam Simsarian, M. et Mme J. Stépanian, M. Takvorian, M. Nersès Tasci, Mme Araxie Tatéossian, M. Tatoux, Mme J. Tcharchafdjian, (2 versements de 1.000 Francs), M. Tellioglu, Mme Zarouhie Terzakian, M. Torossian, U.C.F.A.F, M. et Mme Nicolas Vanlian, M. A. Vartanian, M. Grégoire Vartérès, Mme Serpouhie Vartoukian, M Minas Yégavian, Mlle Alice Zadouian;

— 900 Francs:

M. et Mme Richard Minassian, Mme Nadine Touchet;

— 700 Francs :

M. Rojik Jeanmaire;

— 600 Francs :

M. Mihran Boyadjian, M. Maurice Démirdjian, M. et Mme Victor Tchaderjian

(A suivre)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Les dames de la Croix Bleue des Arméniens de France attendent les enfants de la colonie, écoles et autres, pour le MANOUGNEROU OR, le Dimanche 16 Janvier à partir de 14 h 30, à la Salle des Fêtes d'Alfortville, 22, rue Voltaire, 94140 Alfortville.

Première partie : Programme enfant — *Deuxième partie : Super Boom*

Et sans oublier la venue du Père Noël.

VENEZ NOMBREUX

GRANDE SOIREE DU NOEL ARMENIEN

AU PROFIT DE

L'ECOLE SAINT MESROB D'ALFORTVILLE

DINER DANSANT
avec *PAUL BAGHDADLIAN* et son Orchestre
LE SAMEDI 22 JANVIER à partir de 20 h 30
au Gymnase *Lapierre* d'Alfortville
— rue du 8 Mai 1945 —

Réservations aux : 43 - 96 - 18 - 13 —— 43 - 75 - 28 - 37.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

NOUVEAUTE ... NOUVEAUTE ... NOUVEAUTE

poésie

Vous qui aimez la POESIE universelle et arménienne
qui aimez l'écouter, la lire, l'écrire et la transmettre

Venez rejoindre
LE CERCLE DES POETES D'A VENIR DE LA M.C.A.

Chaque premier *Lundi* du mois de 21 h à 22h30

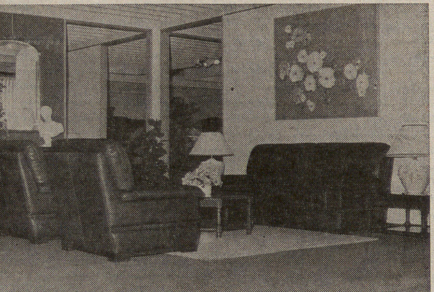
Première rencontre exceptionnellement le Lundi 17 Janvier en présence de JEAN-JACQUES VAROUJAN

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 76 55 89 — Fax : 43 78 66 64

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

77, RUE LAFAYETTE
75009 PARIS
TEL. : 48. 78. 02. 99

RECHERCHE
GOUVERNANTE
POUR MAISON DE RETRAITE
Région Parisienne
Langues parlées FRANÇAIS/ARMENIEN
POSTE A RESPONSABILITE.

Pour toute information :
S'adresser au Siège tous les jours de 14h à 18h30.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son centre de vacances de Bellefontaine pour les séjours des mois de juillet et août :

Directeurs	Economes
Assistants sanitaires	Cuisiniers

Moniteurs (avec B.A.F.A. de préférence).

Ecrire à :
C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription:
M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :

— Marie 47. 84. 82. 90.

— Isabel 40. 11. 11. 20.

à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

14 ans et plus	= 1.700 F. + voyage
9-13 ans	= 1.200 F. + voyage
3-8 ans	= 800 F. + voyage
- 3 ans	= gratuit.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris — Commission Paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18
MARDI
18 JANVIER
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.241 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.241

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՁԱԽԱՒԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պալատիւր եւ իր կառավարութիւնը ի՞նչ պէտք ունէին նման փորձանք մը բերելու իրենց գլխուն: Ոչ ոք կրնայ տրամաբանական բացատրութիւն մը գտնել այս բնական հարցումին:

Նորութիւն չէ որ Հանրապետական Ֆրանսայի ամէնէն զգայուն կէտն է դպրոցը եւ այդ դպրոցն է որ ոտքի կը հանէ ժողովուրդը:

Ֆրանսա հարկ եղածէն աւելի հոգեր ունէր եւ ունի, սկսելով գործազրկութենէն մինչեւ անապահովութիւն, որպէսզի ծնունդ չտրուէր նոր, յաւելեալ եւ բոլորովին աւելորդ այնքան փափուկ այս հարցին, ան ալ խորհրդարանական քուէարկութեան անտեղի եւ դատապարտելի ճարպիկութիւններով:

Սահմանադրական Խորհուրդը խուսափեցաւ դատապարտելէ այդ «ճարպիկութիւնը» եւ գոհացաւ օրէնքին հիմնական կէտին ջնջումով: Այդ վայրկեանէն, գոնէ սկզբունքով, բոլորովին աւելորդ կը դառնար ցոյցը: Կազմակերպիչները սակայն չէին հրաժարեր այս «մեծ պատարագէն» որ առաւելաբար հանրային դպրոցի յաղթանակն էր քան՝ ձախի:

Հանրային դպրոց կը նշանակէ՝ հաւասարութիւն և ոչ՝ հակակղերականութիւն, ինչպէս կը հաստատէր նաեւ Ռ. Պառ Հեռատեսիլէն եւ անոր ջատագովները պէտք չէ զայն «պատերազմական զէնք»ի մը վերածելու փորձութիւնն ունենան մասնաւոր դպրոցին դէմ: Եւ այս հարցին անդրադառնալով, Ռէմոն Պառ խրատցի կերպով դիտել կու տար թէ պէտք չէ Ֆրանսուա Պայրուն վերածել քաւութեան նոխազի մը, պատասխանատուութիւնները միայն իրը չեն կրնար ըլլալ, ինչ որ շատ յստակ ճշմարտութիւն մըն է: Այս հարցը կը ծագէր իբրեւ հետեւանք քաղաքապետ - երեսփոխան Փաթրիք Տէվէճեանի արտայայտած այն կարծիքին թէ Կրթական նախարարը պէտք է խորհի իր հրաժարականին մասին:

Այժմ, ո՞վ յաղթեց, ո՞վ պարտուեցաւ եւ ի՞նչ բանի ծառայեց այս ամբողջ իրարանցումը: Կառավարութիւնը, եթէ նոյնիսկ տկարացած չէ պատահածէն ետք, անկասկած անախորժ կացութեան մը մատնուած է եւ պարտի նահանջել, նաեւ խօսիլ շահակից կողմերուն հետ, այլ խօսքով՝ խոստովանիլ թէ սխալ ճամբայ մը բռնած էր եւ հաւանաբար պարտաւորուի շատ աւելի մեծ զիջումներ ընել քան անցեալին, այսինքն նախքան այս աւելորդ օրէնքը հրապարակ հանելը: Մընաց որ ցոյցը բնոյթ ալ փոխեց կիրակի օր եւ վերածուեցաւ հանրային դպրոցի ի նպաստ ցոյցի մը, մինչ սկիզբը ան կոչուած էր մասնաւոր դպրոցին դէմ զանգուածային արտայայտութեան մը բնոյթն ունենալու:

Այս ամբողջը փաստեց նաեւ, եթէ հարկ էր, որ շատ խելացի քաղաքագէտներ սըխալներ կրնան գործել, անխորհուրդ քայլեր առնել, չխորհիլ հետեւանքներուն մասին:

Պալատիւրի կառավարութեան առաջին ձախաւերութիւնն էր: Հարկ է մաղթել որ վերջինն ալ ըլլայ:

«ՅԱՌԱՋ»

ԸՆԹՐԻՔ Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ՝ ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԻ

ՄԱՂԹԱՆՔ՝ ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ԱՄՕԹ ՄԸ ՋՆՋԵԼՈՒ

Հայաստանի գործավար Վահան Տէր-Ղեւոնդեան օգտուելով տօնական օրերու վաղորդայնին Բ. Արարքցեանի Փարիզ գտնուելու առիթէն, ընթրիքով մը զինք պատուելու հրաւէր ուղղած էր Փարիզի հայութեան. Հրաւէրին պատասխանողներու աւելի քան երկու հարիւր հոգինոց բազմութիւն մը խմբուած էր Սէն Ժագ Փիւլման պանդոկի մէկ սրահը, Յունուար 15-ի երեկոյեան: Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին Փարիզի Առաջնորդը Գիւտ Արք., Ներսէս Եպիսկ. Պօզապալեան, համայնքի կազմակերպութիւններու, մամուլի ներկայացուցիչներ եւ ազգայիններ:

Բոլորին ողջոյնի խօսք ուղղելով Վ. Տէր-Ղեւոնդեան, իր ուրախութիւնը արտայայտեց Հայաստանի Խորհրդարանի նախագահին ներկայութեան համար Փարիզ ուրկէ ան պիտի մեկնէր Դանիոյ մայրաքաղաքը, ապա Սթրազպուրկ, մասնակցելու միջազգային ժողովներու, վերադարձին ծրագրուած էր նաեւ շարք մը հանդիպումներ Ֆրանսայի քաղաքական դէմքերու հետ:

Իրմէ ետք խօսք առաւ Բ. Արարքցեան որ ամփոփ այլ համապարփակ մէկ ներկայացումը ըրաւ Հայաստանի կեանքին, դժուարութիւններով, հարցերով, բայց նաեւ դրական ձեռքբերումներով: «Հիմնահարց» որակեց Ղարաբաղի խնդիրը որուն խաղաղ լուծումը բանալին կը նըկատէր երկրին առջեւ ծառացած ներկայի բոլոր հարցերուն: Ըսաւ թէ իշխանութեան բոլոր ջանքերը ուղղուած են միջազգային երաշխիքներ վայելող խաղաղութեան մը ապահովումին որուն համար դիւանագիտական լուրջ աշխատանք կը տարուի թէ՛ ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի, թէ՛ ՄԱԿ-ի շրջանակներուն մէջ. յաջորդ քայլը պիտի կազմէին Ղարաբաղի կարգավիճակին բանակցութիւնները:

Բ. Արարքցեան խօսելով նաեւ մինչեւ այսօր ձեռք ձգուած դրական տուեալներու մասին, յիշեց հետեւեալ պարագաները. միջազգային հանդիպումներու եւ խնդրին առընչուած հաղորդումներու մէջ սկսած էր Լեռնային Ղարաբաղը նշուիլ որպէս հակամարտութեան կողմ. Հրջափակումը եւս միշտ տեղ կը գտնէր միջազգային մակարդակի վրայ, ինչպէս նաեւ այն հաստատումը թէ Ազրբէջանի բանակը պէտք է դուրս բերուի Մարտակերտի շրջանէն:

Ապա, Բ. Արարքցեան խօսեցաւ տնտեսական մարզին մասին, ծանրանալով սեփականաշնորհումներու եւ ազգ. դրամի գործածութեան պարագաներուն վրայ. ըսաւ թէ ուժանիւթի սահմանափակ քանակութիւնն ալ իշխանութիւնը յարմար կը դատէ յատկացնել արդիւնաբերութեան, ինչ որ կը ծանրացնէ ժողովուրդին առօրեան, բայց անոր քով կայ այսօր այդ քայլին անհրաժեշտութեան գիտակցութիւնը: Պէտք էր արագացնել տնտեսական բարեփոխումներու թափը ու աւելի արագ անցնիլ շուկայական յարաբերութիւններու:

Իր խօսքին աւարտին Խորհրդարանի նախագահը անդրադարձաւ նախագահական նոր հրամանագրին որով լուծարքի կ'ենթարկուէր նախկին վարչաձեւի ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ին կերպով մը շարունակութիւն հանդիսացած Հայաստանի Ապահովութեան վարչութիւնը. անոր տեղ նախագահի խորհրդական՝ Դաւիթ Շահնազարեանի գլխաւորութեամբ պիտի կազմուէր նոր կառոյց որ զբաղէր հետախուզութեամբ եւ հակահետախուզութեամբ:

Բ. Արարքցեանի ելոյթին յաջորդեց ընթրիքը որուն ընթացքին նախ «Կիլիկիա»ն, ապա Ս. Նովայեան ու ժողովրդական երաժշտութենէն կտորներ երգեց Հերմինէ Երիցեան: Իրեն ընկերացաւ Հայկ Սարգիսեան որ երաժշտական հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծեց սրահին մէջ:

Ընթրիքէն ետք օրուան հիւրը պատասխանեց ներկաներու գրաւոր հարցումներուն որոնք կը վերաբերէին յատկապէս քաղաքական կեանքին, նաեւ Սահմանադրութեան, քաղաքացիութեան օրէնքին ու որպէս նաեւ տեղական հարց՝ Փարիզի մէջ դեսպանատան շէնքի մը գնումին:

Այս վերջին նիւթը լիարժէք արձագանգ գտաւ Ֆրանսայի «Հայաստան» հիմնադրամին նախագահ Պետրոս Թերզեանի հակիրճ բայց կուռ արտայայտութեամբ. ան ըսելով թէ որպէս պատւոյ սեղանը հիւրընկալուած ներկայ մը կ'ուզէ իր անձնական խօսքը ուղղել, նախ շնորհաւորեց գործավար Վահան Տէր-Ղեւոնդեանի գլխաւորութեամբ դեսպանատան անձնակազմը որ ամիսներէ ի վեր անընդհատ աշխատանք կը տանի վերջին ծայր աննպաստ պայմաններու մէջ, քանի որ դեսպանատունը մինչեւ այսօր զուրկ է թէ՛ տեղի, թէ՛ նիւթականի նոյնիսկ նուազագոյն տուեալներէ: Յիշեց այն գաղութներուն պարագան որոնց թիւը հազիւ Ֆրանսահայութեան կէսին կը հաւասարէր, բայց բացուած դեսպանատուները կը վայելէին տեղւոյն հայութեան գուրգուրանքը: Մինչդեռ Փարիզի մէջ, ան իր գոյութիւնը կրնար պահել շնորհիւ քանի մը սրտցաւ ազգայիններու որոնք թիկունք կը կանգնէին լուռ ու մունջ: Նման ստուար ու բարեկեցիկ գաղութի մը մէջ պարզուած այս կացութիւնը ամօթալի, անընդունելի ու անհանդուրժելի նկատեց Պ. Թերզեան, մաղթելով որ 1994-ի ընթացքին անպայման լուծուին շէնքի մը գնումին ու անձնակազմին աշխատելու յարմար պայմաններ ընձեռելու հարցերը: Ան յիշեցուց թէ Հայաստան տարեկան 30 միլիոն տոլարի (180 միլիոն ֆրանք) պիւտճէով, մինչ 100 հազար բնակչութեամբ Մոնթրէօյլը ունէր տարեկան 1 միլիառ ֆրանքի պիւտճէ..., անկարելի էր որ ապահովէր իր արտաքին այս կառոյցներուն ծախքերը:

Շատ շատերու համար լուռ այս ցաւին այսպէս մերկապարանոց մատնանշումը որ յաճախակի երեւոյթ չէ Ֆրանսահայ իրականութեան մէջ, խանդավառ ծափերու արժանացաւ, թէեւ ստեղծելով դըժգոհներու խմբակ մըն ալ: Կը մնայ սպասել որ Պ. Թերզեանի նշդրակին յաջորդեն արդէն յապաղած, անհրաժեշտ այլ քայլեր ալ, որպէսզի մաղթանքը իրականանայ ու 1994-ին գաղութը փրկուի այս ամօթէն:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ՄԱՐՏԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՒԾՈՒԱԾ

ՆՈՐ ՊԵՏԸ՝ Դ. ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ

Յունուար 17-ին առաւօտեան, Երեւանէն առած մեր լուրերը կը հաստատէին թէ մարտերը կը շարունակուէին նոյն սաստկութեամբ, դիրքերու փոփոխութիւն չկար եւ բացարձակապէս կը հերքուէր Յունուար 16-ի եւ 17-ի Հիւրրիյէթի այն խորագիրները ըստ որոնց Ազրբէջանցիք վերագրաւած էին Աղդամը:

ԱՖՓ արձագանգելով հայկական աղբիւրներու, կը հաղորդէ որ Դեկ. 18-էն ի վեր (ազրբէջանական յարձակման ըսկիզբը) հայկական ճակատի կորուստն է 180 մեռեալ եւ Ազերիներունը՝ 3500:

Ինչպէս Պ. Բաբգէն Արարքցեան ալ հաղորդեց Յունուար 15-ին, Փարիզ, իրեն ի պատիւ տրուած ճաշին ատեն, Հանրապետութեան նախագահը յատուկ հրամանագրով լուծարքի ենթարկած է Ապահովութեան վարչութիւնը (ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ):

Ստորեւ հրամանագիրը. —

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ
Հ Ր Ա Մ Ա Ն Ա Գ Ի Ր Ը
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նկատի ունենալով անկախ պետականութեան պայմաններում ազգային անվտանգութեան առջեւ կանգնած նոր խնդիրները, որոնք արմատականօրէն տարբերւում են ամբողջատիրական համակարգի ընթացքում ձեւաւորուած կառոյցների գործունէութեան պահանջներից, որոշում եմ՝

1. — Վերակառուցել Հայաստանի Հանրապետութեան ազգային անվտանգութեան պետական վարչութեան ներքին կառուցուածքը:

2. — Լուծարել Հայաստանի Հանրապետութեան ազգային անվտանգութեան պետական վարչութեան օպերատիւ ծառայութիւնները եւ կասեցնել դրանց աշխատակիցների գործունէութիւնը, բացառութեամբ Հայաստանի Հանրապետութեան պետական սահմանի պահպանութեան գլխաւոր վարչութեան եւ ռեժիմային ծառայութիւնների: Պետական վարչութեան տեխնիկական, ֆինանսատնտեսական, բժշկական ծառայութիւնները շարունակում են իրենց գործունէութիւնը:

3. — Հայաստանի Հանրապետութեան ազգային անվտանգութեան պետական վարչութեան՝ գործունէութիւնը կասեցուած աշխատակիցների համար պահպա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՏԵՂՆ ՈՒ ԴԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԱԿՆԱԲՈՒԺՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(ԱՐԱԲԵՐԷՆ ՆՈՐԱՏԻՊ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ)

Վերջերս, Սուրիոյ մէջ հրապարակ ելաւ հալէպահնակ ծանօթ ակնաբոյժ տոքթոր Սամիր Անթաքիի պատմագիտական նոր մէկ ուսումնասիրութիւնը, որուն մէջ լուսարձակի տակ կ'առնուին Սուրիոյ մէջ ակնաբուժութեան զարգացման յաջորդական հանգրուանները վերջին 200 տարիներուն ու կը յայտնաբերուին բոլոր այն դէմքերը՝ որոնք բացառիկ դեր մը խաղացած են այդ առընչութեամբ ու յիշատակութեան արժանի աւանդ մը ձգած պատմութեան դանձանակին մէջ: Գիրքը կը կրէ «Ակնաբուժութեան ռահվիրաները Սուրիոյ մէջ» («The Pioneers of Ophtalmology in Syria») խորագիրը, որ ինքնին բացատրական է արդէն ու դիւրաւ կը մատնէ նորատիպ հատորին շօշափած տարածքն ու բնոյթը:

Տոքթոր Անթաքի, որ Սուրիա -- Լիբանանի երիտասարդ ամէնէն հմուտ ու ճարտար ակնաբոյժներէն մին է անկասկած (վկայեալ՝ Ամերիկեան Փորտէն), վիրաբոյժի իր նշդրակին յաջողած է միացնել նաեւ յորդահոս գրիչ մը ու 1983-էն ի վեր հրապարակ հանած՝ աչքը, տեսողութիւնն ու ակնաբուժութիւնը շօշափող հինգ գիրքեր, իրենց բովանդակութեամբ բոլորն ալ մատչելի՝ գիտնական բժիշկին թէ պարզ ընթերցողին հաւասարապէս:

Այս վերջին գիրքը, որ նախորդներուն նման արաբերէն հրատարակութիւն մըն է, կը զատորոշուի սակայն իր զուտ պատմագրական բնոյթով, ուր աւելի քան 300 էջերու մէջ կը ներկայացուին Դամասկոսի, Հալէպի եւ սուրիական այլ քաղաքներու մէջ ակնաբուժութեան արձանագրած խարխափումներն ու նուաճումները: Ի հարկէ, շեշտը դրուած է մասնաւորաբար ներկայ դարու 20-ական թուականներէն ետք ձեռք բերուած յաջողութիւններուն վրայ, քանի ակնաբուժութեան արդիական հասկացողութիւնը ա՛յդ ժամանակաշրջանէն է որ սկիզբ կ'առնէ, ոչ միայն Սուրիոյ մէջ, այլեւ աշխարհի գիտական ամէնէն յառաջադէմ ոստաններուն մէջ իսկ:

Սոյն հատորին ընթերցման ժամանակ, մեզի համար իսկական յայտնութիւն մը եղաւ հայ ակնաբոյժներուն խաղացած նշանակալից դերը՝ Սուրիոյ ակնաբուժութեան պատմութեան մէջ, որպէս նախակարապետներ կամ ռահվիրաներ իրենց մասնագիտութեան (Ophtalmology) կատարելագործման գործընթացին: Դեր մը, որուն լայնօրէն կ'անդրադառնայ տոքթ. Անթաքի, վեր առնելով Հայոց նպաստը Սուրիոյ ակնաբուժութեան պատմութեան մէջ ու առանձին էջեր յատկացնելով ականաւոր հայ ակնաբոյժներու: Իրաւամբ, հետաքրքրական է էջերու երկայնքին հանդիպիլ հայ անուններու, որոնք մերթ նախախնամական աշխատանք թափած են կուրութեան կանխարգիլման համար, մերթ հետազօտութիւններ կատարած՝ թրախոման (աչքի հիւանդութիւն մը, որ շատ տարածուած էր հիւսիսային Սուրիոյ մէջ) անհետացնելու նպատակով ու յաճախ ալ կատարած աչքի վիրաբուժական նախնական գործողութիւններ՝ առանց ունենալու հարկաւոր բժշկական սարքերն ու պայմանները...:

Տոքթոր Անթաքիի տուեալներուն համաձայն, աչքի հիւանդութիւններով զբաղող առաջին կազմակերպութիւնը Սուրիոյ մէջ հիմնուած է 1948-ին՝ «Կուրութեան կանխարգիլման Սուրիական Ընկերութիւն» անունով, որուն հիմնադիրներէն մին եղած է բժ. Ռոպէր Ճէպէճեան: Սոյն ընկերութեան ջանքերով է որ 1950-ին Հալէպի մէջ կայացած է աչքի հիւանդութեանց նուիրուած բժշկական առաջին համագումարը, որուն մասնակցութիւն բերած են երեք հայ բժիշկներ՝ Ռ. Ճէպէճեան, Աւետիս Ճէպէճեան եւ Լուտեր Զամիչեան: Յաջորդ տարի, դարձեալ Հալէպի մէջ, ընկերութիւնը կազմակերպած է երկրորդ համագումար մըն ալ, որուն մասնակից 50 ժողովականներէն ութը՝ հայեր եղած են, եկած Հալէպի շրջանէն եւ Պէյրութէն:

Կազմակերպչական աշխատանքէն դուրս, ակնաբուժութեան արդիական հասկացողութեան գործնական կիրարկման մէջ եւս՝ հայեր աչքի զարկած են Սուրիոյ մէջ ի սկզբանէ: 1947-ին, իր սեփական հիւանդանոցին մէջ, բժիշկ Ռոպէր Ճէպէճեան կը կատարէ եղջերիկի (cornea) վերօգտագործման աննախադէպ գործողութիւն մը, որ ըստ տոքթոր Անթաքիի՝ առաջինը կը նկատուի իր տեսակին մէջ, ոչ միայն Սուրիոյ, այլեւ բովանդակ Միջին -- Արեւելքի մէջ (մահացած մարդու մը աչքը կոյրի մը կը «ներարկուի»): Հեղինակը լայնօրէն կը խօսի գիտական այս նուաճումին մասին, անդրադառնալով նաեւ դատական այն հետապնդումին՝ որուն ենթակայ կ'ըլլար բժիշկ Ճէպէճեան, քանի երկրին պետական օրէնքները դեռ այն ատեն թոյլատու չէին մարմնին օրկաններու անդամահատումին:

Այլ տեղ մը, երբ հեղինակը կ'անդրադառնայ 20-ական թուականներուն բազմաթիւ ոչ -- մասնագէտ բժիշկներու կողմէ ակնաբուժական ասպարէզի կիրարկումին, դիտել կուտայ թէ «նմանօրինակ բժիշկներու թիւը աւելցաւ մանաւանդ Հալէպի Հայոց մէջ, քանի քաղաքին բնակչութեան մէկ երրորդը հայերէ կը բաղկանար այն ատեն, որոնք գաղթական կուգային Թուրքիայէն...»:

Հայերու դերին մասին ամէնէն շատ կը խօսուի սակայն հատորին «Առաջնակարգ ակնաբոյժները Հալէպի մէջ» խորագրով բաժնին մէջ, ուր առանձինն ներկայացուած են հետեւեալ բժիշկները, իրենց նկարներով եւ կենսագրութեամբ (կ'արտագրենք յապաւումով). --

Բժիշկ Ասատուր Ալթունեան, ծնած՝ 1854-ին Սեբաստիա, ուսած Այնթապի մէջ, ապա Նիւ -- Եորքի Գոլումպիա Համալսարանը: 1889-ին վերջնապէս հաստատուած է Հալէպ, ուր 1911-ին կը բանայ իր սեփական հիւանդանոցը (ներկայիս՝ պետական դպրոցի վերածուած, թաղամասի մը մէջ որ կը կրէ իր անունը): Մահացած է 1950-ին: Տոքթոր Անթաքի կը շեշտէ՝ թէ ան ոչ միայն հռչակաւոր վիրաբոյժ մըն էր ու ներքին հիւանդութեանց փնտռուած մասնագէտ մը, այլեւ ճարտար ակնաբոյժ մը, որ քանիցս կատարած է cataracte-ի (ճերմակ ջուր) եւ շիլութեան յաջող գործողութիւններ:

Բժիշկ Յովհաննէս Տէր -- Ղեւոնդեան (1875 -- 1940), Մարաշցի, բժշկութիւն ուսած է Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանը, ուրկէ վկայուած է 1906-ին: Հալէպ գալով, սկիզբը գործակցած է բժիշկ Ալթունեանին, ապա բացած իր սեփական դարմանատունը: Ա. աշխարհամարտի տարիներուն՝ Օսմանեան բանակին որպէս պաշտօնեայ -- բժիշկ աշխատած է Պոլսոյ մէջ: Պատերազմէն ետք Հալէպ վերադառնալով՝ շարունակած է իր ասպարէզը, որպէս վիրաբոյժ եւ ակնաբոյժ միաժամայն:

Բժիշկ Յարութիւն Տէր -- Ղազարեան (1882 -- 1975), բնիկ Մարաշցի, շրջանաւարտ եղած է նախ Տարսոնի Ամերիկեան Գոլէճէն, ապա Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանէն՝ 1906-ին: Ակնաբուժական մասնագիտութիւն ձեռք բերած է Գերմանիոյ մէջ (Ֆրանքֆուրթ): Թէեւ եղած է ներքին հիւանդութեանց մասնագէտ մը, սակայն զբաղած է նաեւ ակնաբուժութեամբ (մասնաւորաբար թրախոմայի բուժումով): Հեղինակն է «Հայկական Կիլիկիա» հատորին:

Բժ. Մելքոն Չրաքեան (1883 -- 1970), ծնած Տիգրանակերտ եւ շրջանաւարտ՝ Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանէն, 1908-ին: Ակնաբուժութիւն ուսած է Հալէպի հռչակաւոր ակնաբոյժներէն Սալվատոր Քոհէնի ձեռքին տակ ու իր կարգին դարձած նոյնքան հռչակաւոր բժիշկ մը: Քաթարաքթի գործողութիւններ կատարած է առանց կարի, իբրեւ թմրադեղ օգտագործելով լոկ քոքայինը...:

Բժ. Լուտեր Զամիչեան (1885 -- 1951), ծնած Այնթապ եւ շրջանաւարտ Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանէն, 1910-ին: 1920-ին հաստատուած է Հալէպ եւ բացած իր սեփական ակնաբուժարանը:

Բժ. Սամուէլ Մկրտիչեան (1887 -- 1968), Քեսապցի, շրջանաւարտ՝ Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանէն, 1912-ին: 1919-ին Հալէպ գալով սկսած է կիրարկել իր ասպարէզը՝ որպէս ընդհանուր հիւանդութեանց մասնագէտ եւ ակնաբոյժ միաժամանակ:

Բժ. Ռոպէր Ճէպէճեան, բոլորին մէջ ամէնէն հանրածանօթը, այժմ 85-ամեայ, որ դեռ կը վարէ իր սեփական հիւանդանոցը: Ծնած է 1909-ին, Այնթապ: Շրջանաւարտ է Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանէն՝ 1934-ին: Ակնաբուժական մասնագիտութիւն ձեռք բերած է Ֆրանսա, եւ Հալէպ վերադարձին իր սեփական հիւանդանոց - ակնաբուժարանը հիմնած՝ 1952-ին (Սեպիլ): Եղած է Սուրիոյ Ակնաբոյժներու Միութեան հիմնադիրներէն եւ 1975 -- 77 ալ վարած՝ նոյն Միութեան նախագահի պաշտօնը: Աւելի քան կէս դարու վաստակ մը ունի իր ասպարէզին մէջ:

Բժ. Ֆուատ Եթէրեան, Ատանացի, շրջանաւարտ՝ Պէյրութի Սէն Ժոզէֆ Համալսարանէն, 1933-ին: Երկար տարիներ իբրեւ ակնաբոյժ գործած է Դամասկոսի մէջ, ուրկէ ետք փոխադրուած է Պէյրութ եւ հանգստեան կոչուած:

✻

Ահաւասիկ «գրոց արժանի» անուններ, որոնք յարգանքով ու երախտագիտութեամբ կը յիշատակուին արաբերէն հատորի մը մէջ՝ որ կոչուած է մէկ երեսակը ըլլալու Սուրիոյ բժշկագիտական պատմութեան:

Պիտի սիրէինք հաւատալ, որ հայ բանասէր մը իբրեւ հէնք օգտագործելով տոքթ. Անթաքիի սոյն հատորին հայերու վերաբերեալ նիւթերը՝ պատմագրական աւելի համապարփակ աշխատանք մը ձեռնարկէր ու յաջողէր առաւե՛լ լոյս ցօղել սոյն ճիւղին ու դերին վրայ, որ Հայունն է եղած՝ ոչ միայն Սուրիոյ ակնաբուժական մարզին, այլեւ բովանդակ բժշկական կալուածին մէջ:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ՊՈԼԻՍ 1958 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ԺԶ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Պոլսոյ հայկական համայնքի երեւելի մարդկանց հետ առաջին հանդիպումներս 1958-ի գարնան, բնականաբար հանրապետական Թուրքիոյ Ազգային Ժողովին մաս կազմող երկու հայ երեսփոխաններուն վերապահելու էի: Եւ Կեդրոնական Սանուց Միութեան ղեկավարներէն Վահէ Արթայի ջանքով առաջուած ժամադրութեան համաձայն, Ուրբաթ, Մարտ 21-ի առաւօտեան ժամը 10-ին առաջին անգամ ներկայացանք Մկրտիչ Շելլէֆեանի վաճառականական գրասենեակը, Ղալաթիոյ խաներէն մէկուն մէջ: Վայելչօրէն զգեստաւոր, գեղադէմ, առոյգ, վառվռուն նայուածքով մը հայ երեսփոխանը մեզ ընդունեցաւ եւրոպական ճաշակով կահաւորուած սրահի մը մէջ, ուր քարտուղար ու խորհրդականներ աջ ու ձախ դռներէն կուգային կ'երթային:

Անկեղծ եւ ինքնաբուխ ժպիտով մը ան մեզ ընդունեցաւ, ցոյց տալով իր լայնատարած սեղանին առջեւ շարուած զոյգ բազկաթոռները: Քիչ չանցած, բարի գալուստի ընկալեալ խօսակցութենէն ետք, սկսանք երկուքով գիտակցիլ որ երբ ան՝ մեր դէմը նստած՝ պարտաւորուած էր կողքի դռներէն մտնող -- ելլող պաշտօնեաներուն եւ անդուլ հեռաձայններուն միջոցով գնուելիք ու ծախուելիք բազմատեսակ ապրանքներուն արժէքները յայտնող միլիոններով լիրա եւ տոլար կը հոլովէ եւ հրամաններ կ'արձակէ անոնց գործադրութեան եւ փոխադրութեան պայմանները ճշդող, այլեւս անտեղի եւ անպատշաճ էր մեր հայկական աշխարհի [illegible] շարոցը այդ տեղ բանալ:

Ուստի քանի մը վայրկեան ետք, Վահէ Արթայի հետ մեր նայուածքներու փոխանակութեան իբրեւ եզրակացութիւն՝ մեր այցելութեան տեւողութիւնը բաւական համառօտելով՝ հրաժեշտ առինք Շելլէֆեանէն միայն այն սպասումով որ ան Ատափազարի խառնուրիկ հողին զաւակն էր եւ անոր խօսակցութեան երկարաձիգ շեշտն ալ կուգար զայն վկայել:

Արդէն մեր կարեւոր նպատակն էր հրաւիրել հայ երեսփոխանը Ֆրանսական հիւպատոսարանի սրահին մէջ տալիք Ֆրանսերէն ռէսիթալին եւ այդ խնդրով ալ նոյն օրը կէսօրէ ետք ընդունեցանք երկրորդ հայ երեսփոխան Տոքթ. Զաքար Դարվէշին կողմէ: Այս վերջինին գրասենեակին մէջ բնականաբար ոչ մէկ իրարանցում եւ կարողացանք կէս ժամէն աւելի յուզումով խօսիլ իր ծննդավայր Ակնի մասին, եւ հակառակ անցած երկար տարիներուն, անոր հայրենաբաղձական զգացումը կը մնար միշտ վառ:

Տոքթոր Զաքարը պոլսահայութեան ծանօթ էր իր որդեգիր Գօգոյի պատմութիւնով: Ահաւասիկ եղելութիւնը:

Պոլսեցի մեր բարեկեցիկ հայրենակիցները սովորութիւն ըրած էին տօնական օրերու առթիւ որբ երեխայ մը ընդունիլ իրենց տան մէջ, Գարակէօզեանէն կամ այլուր: Տարիներ առաջ տոքթ. Զաքարը եւ իր կինը կ'որոշեն իրենց տան մէջ հիւրասիրել եօթը տարեկան մանչուկ մը Կաղանդի առթիւ. սակայն ութ օր ետք, երբ մեկնումի ժամը կուգայ, խեղճ մանչուկը ինքզինքը այնքան երջանիկ զգացած էր այս գթառատ բոյնին մէջ որ կը սկսի լալ: Տիկին Զաքարը տեսարանէն խորապէս ազդուած՝ շաբաթուան մը համար կ'երկարաձգէ անոր Գարակէօզեան վերադարձը: Պայմանաժամի վերջաւորութեան, նոյն սրտաճմլիկ պատկերը կը նորոգուի եւ այս պայմաններու տակ է որ ծնողազուրկ Գօգոն կը դառնայ անդաւակ Զաքարներու տան զարդը:

Առաջին անգամ երբ տեսայ Գօգոն, ան արդէն տասնեւերեք տարեկան նրբամարմին տղեկ մըն էր որ Ֆէրիգիւղի վարժարանի սրահին մէջ Մայրերու Օրուան առթիւ, բեմ ելլելով համարձակօրէն իմ թախիծս ըրաւ, քով նստող Տիկին Զաքարի աչքերէն արցունքներ հոսեցնելու աստիճան: Իսկ երկու տարի ետք, 1960, Կիրակի, Ապրիլ 10-ին, երբ Զահրատի եւ Խրախունիի հետ հրաւիրուեցանք Տոքթ. Զաքարի արեւմտեան Վոսփորի բարձրութեան վրայ արեւներու մէջ բազմած ապարանքը, փոքրիկ Գօգոն արդէն սլացիկ հասակով դեղանի պատանի մըն էր, իր նուիրական հօրն ու մօրը մէկ հատիկը զուրգուրանքը վայելող: Անոր պերճերջանիկ ժպիտն ու ժուժկալ շարժումները բաւական էին յայտնաբերելու բարեբախտութիւնը այս ընտանեկան օճախին: Վերջին ծայր արդիականօրէն զգեստաւորուած՝ ամենայն լրջութեամբ կը ձգտէր մասնակցիլ մեր խօսակցութեան: Որքա՜ն հեռու էին այլեւս ցանկլիկ նստարաններն Գարակէօզեանի...:

Հազա՜ր աւաղ, աղամանդեայ սրտով բարեխօս Տոքթ. Զաքարի վախճանը նոյն տարուան աշնան իսկ դառնագէտ պայմաններու մէջ պիտի կատարուէր ամայի կղզեակի մը խորշակավառ տափաստանին վրայ...

Պոլսահայութիւնը ներկայացնող երկրորդ երեսփոխանը՝ Մկրտիչ Շելլէֆեան՝ Տոքթ. Զաքարէն առաւել բախտաւոր ճակատագրով օժտուած, այդ տարուան Ազգ. Հիւանդանոցի աւանդական պարահանդէսի կազմակերպիչ յանձնա-

խումբի նախագահն էր. գթութեան յարկին պիտանի ապահովող բացառիկ ակիթ մը: Եւ 1960 Մարտ 18-ին Թաքսիմի Թաղապետական ընդարձակ սրահին մէջ, այդ չքեղազարդ հաւաքոյթին, մայրաքաղաքի հայկական ֆրէմին խառնուելու առիթն ալ ինծի ընծայուեցաւ, հանրածանօթ Արա եւ Անի Գույումճեանի հրաւէրով:

Ֆրանսահայ մեր ազգայիններուն ախորժակն ու նախանձախնդրութիւնը գրգռելու մտադրութեամբ, այդ պարահանդէսին 102 հոգինոց կազմակերպիչ յանձնախումբի մասին համառօտ տեղեկութիւն մը տանք. հոն կային բժիշկներ, առեւտրականներ, ուսուցիչներ, արուեստագէտներ, բանաստեղծներ, ինչպէս Զահրատ եւ Խրախունի: Նախագահ Շէլէֆեան 11 անձնաւորութիւններէ շրջապատուած կը հովանաւորէ բազմաթիւ գործադիր մասնաճիւղեր. հրաւիրագիրներու հակակշիռ, մինակահանութեան տոմսակներու գետեղում, տէքոռի յանձնախումբ, սեղանի թիւերու ճշդում, հիւրընկալութիւն եւ յայտագիրներու բաշխում, երաժշտութեան եւ պարարահի հսկողութիւն, խոհանոցի հրակողութիւն, հաշուակալութիւն, յայտագրի գործադրութիւն, քոթիյոնի յանձնախումբ (12 կին եւ 11 այր անդամներ), ծաղկարաշխ օրիորդներ (կիներուն՝ անմատչելի), իսկական փոքրիկ կառավարութիւն մը:

Երբ նկատի առնուի նման կախարդիչ յանձնախումբի մը կազմումը, Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Ճէլալ Պայարի ներկայութիւնը, փափկասուն հայ կիներուն իրարու հետ մրցումի ելած փարթամ արդուզարդերը, վեց զարմանազան նուագախումբերու մէջ ընդ մէջ ցնծալի մասնակցութիւնը, դիւրաւ կարելի է երեւակայել մինչեւ առաւօտ ժամը հինգը տեւող խրախճալի մթնոլորտը: Այդ գիշեր, սխալուած էի, ես ալ պոմոնցխութիւնս մոռնալով, «արժեւորել» Ֆրանսայէն եկածի պիտակս, եւ «արուեստագէտ — մտաւորականի» առագաստներս ալ վար առած՝ Եօլա երթալ տիրող ընդհանուր կարգաւորութեան, կենցաղի օրէնքներն յարգել, ոստոստուն խաղերուն մասնակցելու փորձ մը կատարել, չԸԹ ԳԸԲԸԼՏԸՄ չարժումներ որդեգրել եւ դեռ...

Պահ մը Մկրտիչ Շէլէֆեան գիս առաջնորդեց Հանրապետութեան Նախագահին մօտ, որուն ի պատիւ արտասանեցի Ժաք Փռէվէռի սրամիտ մէկ տաղը: Սակայն Նախագահի մեկնումէն ետք, ժամը երկուքին, ելեկտրականացած մթնոլորտը սկսաւ թուլութեան նշաններ ցուցաբերել, եւ շատեր իրենց տեղերը լքելով՝ բարեկամ–բարեկամուհիներու հալ-խաթըրը հարցնելու ելան:

Ընդարձակ սրահի երկու կողքերուն յարդարուած էին մէկ քանի տարաշխարհիկ տաղաւարներ: Եւ խորհրդաւէր մըտքեր իրենց քայլերը ուղղեցին դէպի տարտամ լոյսերով պճնազարդ չինական տաղաւարը: Ամուրի Զահրատին հետ բուռք մէկ ըրած՝ մենք ալ գացինք թուղթէ պըլպըլուն լամբարներուն տակ շարուած կակուղ տուփերուն վրայ երկարիլ: Եւ քիչ չանցած, պատահելու էր անխուսափելին... ծուխի եւ ալքոլի գոլորշիներուն անձնատուր՝ անմեղունակ գիրկընդխառնումի վաղանցուկ տեսարաններ իրարու յաջորդեցին, առանց վտանգաւոր հետքեր ձգելու: Բայց զարմանալի երեւոյթ, ամօթխած աչուկներ գարհուրեցան, միւս օրն իսկ արձանագրեցին տեղւոյն մամուլին մէջ հետեւեալ կերպով. «Չինական տաղաւարին մէջ բանաստեղծներն ու մեկնարանները ի պատուի էին եւ արցունքի չիթեր տեսնուեցան ծանօթ տիկնոջ մը աչքերուն մէջ. բացայայտօրէն յայտնի եղաւ բանաստեղծութեան օգուտներն ու բարիքները...»:

Աւակս ցոյց կու տայ որ այդ տարիներուն, Ասիան ու Եւրոպան իրարմէ բաժնող Վոսփորի ափին վրայ, արեւելեան խառնապահանջ սովորոյթներով սընած գերզգայուն աչքեր այսքան դիւրաւ դեռ կրնային խաղտալ նման անմեղուկ տեսարանի մը առջեւ:

Այս ինքնատիպ միջադէպով փակելէ ետք մեր հանդիպումներուն ամփոփումը Պոլսոյ երկու հայածնունդ երեսփոխաններուն հետ, յաջորդով պիտի փորձենք ոգեկոչել մեր վայելած անջնջելի պահերը տեղւոյն հասարակական եւ մշակութային ներկայացուցիչներու մտերմիկ հրջանակին մէջ:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Փարիզ, Յունուար 7

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ») —

Գեղեցիկ աւանդութիւն մըն է որ հաստատմութեամբ եւ նախանձախնդրութեամբ կը պահէ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն Ժէրոմի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղը սարքելով տօնական սեղան մը հայկական Ծնունդին առթիւ: Այս տարի տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Յունուար 8-ին, Թաղին Ս. Սահակ — Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Թաղեցիներով, համակիրներով, բարեկամներով եւ Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի այլ մասնաճիւղերու անդամուհիներով լեցուեցաւ սրահը: Բոլոր սեղանները գրաւուեցան:

Սէն Ժէրոմի Կապոյտ Խաչը պատիւն ունեցաւ վայելելու ներկայութիւնը իր Թաղի ընդհանուր խորհրդատուին՝ Լիւսիէն Վիէկայի, որ նախագահն է Պուշտիւ-Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդին: Այս առթիւ ան ուզեց յայտնել իր բարեկամութիւնը հանդէպ իր շրջանի Հայերուն: «Զ. Շանթ» մասնաճիւղի անունով Ալիս Պիւլկիւրեան ողջունեց Լիւսիէն Վիէկան եւ հակիրճ խօսքերով ներկայացուց Կապոյտ Խաչի գործունէութիւններու ընդհանուր ուղղութիւնները եւ այսօրուան ազգային մտահոգութիւնները: Լիւսիէն Վիէկան մնաց շուրջ մէկ ժամ եւ ապա մեկնեցաւ Քամարկ անձամբ հետեւելու ողողումներէն ստեղծըւած ծանր կացութեան:

Հայկերոյթը սկսաւ շրջանի հոգեւոր հովիւ Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեանի սեղանօրհնութեամբ:

Ա. Պիւլկիւրեան, այսանգամ հայերէնով, բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն, շնորհաւորեց Նոր տարին եւ Ծնունդը, չեշտեց ձեռնարկին աւանդական բնոյթը: Յիշեցուց Կապոյտ Խաչի հաւաքական ծառայութիւնները եւ հրաւիրեց սեղանակիցները մտածում մը ունենալ բոլոր անոնց որոնք հայրենի հողին վրայ ցուրտին, մութին եւ զանազան դժուարութիւններու մէջ դիմաւորեցին Ծնունդը:

Սէն Ժէրոմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի անդամուհիները ջանք չխնայեցին լաւագոյն ընդունելութիւնը վերապահելու եւ խնամուած ու համադամ ճաշերով իրապէս տօնական ճաշացուցակ մը հրամցնելու ներկաներուն: Նոյնպէս մըթնոլորտը եղաւ շատ հաճելի եւ տրամադրութիւնները միշտ բարձր: Եւ տարբեր կերպ չէր կրնար ըլլալ քանի Կարպիս Արթին (Յարութիւնեան) իր անսպառ, ոգեւորող եւ խանդավառ շունչով, իր կատակներով, իր երգերով, իր խօսքերով ուրախութեամբ եւ ցնծութեամբ լեցուց սրահը: Բարձրախօսը առաւ եւ պահեց մինչեւ վերջին պահը, սակայն նոյն ատեն գիտցաւ ոմանց մասնակցութիւնը ապահովել խօսքով, արտասանութեամբ, երգով: Այսպէս, արտասանեցին Անտոն Սանտալեան, Յովհ. Թումանեանի «Հին Օրհնութիւն» քերթուածը եւ Ալիս Պիւլկիւրեան Կոստան Զարեանի «Զին, գարունը եւ Հայաստանը» բանաստեղծութիւնը: Երգեցին Պերճ Կարապետեան «Կիլիկիա» եւ Սիրանոյշ Մանուկեան «Թուչէի մաքով տուն»: Ֆրանսուա Խօրտիքեան բերաւ նաեւ իր հումուրը, պատմելով կատակ մը: Քլեմանս Թիւթէլեան Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան անունով յայտնեց մաղթանքներ, շնորհաւորեց Սէն Ժէրոմի մասնաճիւղը իր աշխատանքին եւ տիրական ներկայութեան համար շրջանէն ներս, եւ ապա անդրադարձաւ Կապոյտ Խաչի անմիջական մտահոգութիւններուն, նախաձեռնութիւններուն օգնութեան հասնելու համար Հայաստանի սահմանները պահող, հայկական Ղարաբաղը պաշտպանող զինուորներուն: Մաղթեց որ 1994-ը ըլլայ, ամբողջ աշխարհի համար, խաղաղութեան տարի մը:

Ներկաները ապրեցան համակրելի երեկոյթ մը եւ զայն արտայայտեցին ոչ միայն շնորհակալական եւ գնահատական խօսքերով այլ նաեւ քաջալերական աբարքներով, քանի եղան ինքնաբուխ նուէրներ որոնց գումարը հասաւ եօթը հազար երկու հարիւր յիսուն Ֆրանքի:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻԻ ԲԵՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թրքական «Միլլիէթ» օրաթերթը «Ռուսում դէպի հարաւ» հատորին պատճառած մեծ հետաքրքրութեան առթիւ հարցազրոյց մը կատարած է ռուս ազգայնական պարագլուխ Վլատիմիր Ժիրինովսկիի հետ:

Պատասխանելով հարցումներուն ան Գ. աշխարհամարտի կարելի դրդապատճառ կը նկատէ լեզուներու, կրօնքներու տարբերութեան հետեւանք շրջանային պատերազմները որոնց կարգին կը դասէ հայեւադրբեջանական բախումները. յետոյ, ինք իր կարգին հարց կուտայ. — «ինչո՞ւ դուք միջամուխ կ'ըլլաք Կովկասի խնդիրներում: Թրքական հրասայլեր Հայաստանի սահմանին վրայ դիրք կը գրաւեն ու կրակելու հրամանի կը սպասեն. ո՞ւր պիտի կրակեն: Կրակելէ ետք ի՞նչ պիտի ըլլայ: Հապա եթէ Հայը կամ Քիւրտերն ալ նոյն քայլերում դիմեն: Տէմիրէլ Աշխապատ գացեր ու հանդիպում ունեցեր է Թիւրքմէնիստանի, Ղազախիստանի, Ուզբէկստանի, Կիրգիզիոյ ղեկավարներում հետ: Ռուսաստան բիչ մը տարօրինակ կը գտնէ այս բոլորը ու հարց կուտայ. «Տէմիրէլ ի՞նչ գործ ունի մեր Միջին Ասիոյ շրջանին մէջ»...:

Բացատրելով դէպի հարաւ ռուսական ոստումի մը դրդապատճառները, ան կ'ըսէ թէ եթէ Միջին Ասիոյ եւ Կովկասի մէջ ներկայի կացութիւնը շարունակուի պատերազմները կը ծաւալին. Ազերիները կը կռուին Հայերուն, Վրացիները՝ Աբխազներուն, Տաճիկները՝ Ուզբեկներու դէմ ու ամբողջ շրջաններ քարուքանդ կ'ըլլան. 10 — 20 տարի ետք այս ժողովուրդները Ռուսաստանէն օժանդակութիւն պահանջելու հարկին տակ կը գտնուին. այդ պարագային Ռուսաստան կ'օգնէ, սակայն այդ օժանդակութիւնը պէտք է վճարուի նիւթապէս, կամ հողային տարածքներով:

Զրոյցին վերջաւորութեան խօսքի նիւթ կ'ըլլայ քրտական հարցը որուն մասին Ժիրինովսկի ըսած է թէ Ռուսաստանի միջամտութեամբ միայն լուծում կը գտնէ ու Տիյարպէքիր քրտական մայրաքաղաք կ'ըլլայ, եւայլն: Ան կ'ըսէ. — «եթէ Կովկասի պատերազմը շարունակուի, Հայերը նախ Ադրբեջանը կը գրաւեն, յետոյ իրենց զէնքերում մէկ մասը կուտան Քիւրտերում որոնք արեւելեան Անատոլուի մէջ մեծ ապստամբութիւն մը կը հրահրեն: Այդ ընթացքին Արարատի, Կարսի, Արտահանի խնդիրներում պատճառով Հայերը զինուոր կը դրկեն Թուրքիա. այսինքն, ահա արեւելեան շրջանը մէկ օրէն միւսը Քիւրտերով ու Հայերով կը լեցուի. մեծ պատերազմ մը ծայր կուտայ: Իրաք կացութենէն օգտուելով իր Քիւրտերը հիւսիս՝ թրքական շրջաններ դրկել կը ջանայ: Ինչպէս նաեւ Սուրիա: Այդ պայմաններով քրտական պետութիւն մը կը հիմնուի. իսկ ինչ կը վերաբերի Տիյարպէքիրի մայրաքաղաք ըլլալուն, ատիկա բողը ես չեմ, Քիւրտերն են»:

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 — 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Անհունապէս բարի, ազնուօրէն ուղղամիտ, մաքուր հոգիով անձ մըն էր խօսեցեալս, ան կը նմանէր աւելի առաքեալի մը քան նշանածի մը: Քսան եւ չորս տարու մեծ էր ինծմէ. արդէն մազերուն մեծ մասը ճերմակ, տարիքէն շատ աւելի ենթադրել կուտար: Թաղային վարժարանէն յետոյ առեւտրական ասպարէզը մըտած, շատ բարեհամբաւ առեւտրական մըն էր, իր եղբայրները իրեն ընկերակից առած:

Ու ամուսնացանք:

Վարագոյր մը իջաւ իմ երիտասարդութեանս վրայ, բարձր պատի մը առջեւ գտայ ինքզինքս. երկինքը, լոյսը, արեւը, բանաստեղծութիւնը չէին երեւար անկից:

**

Անցան մէկ քանի տարիներ: Ոչ մէկ գրական արտադրութիւն:

**

Երկար մաքառումներէ յետոյ, վերջապէս իմ, միմիայն իմ, ծառերով հովանաւորուած պզտիկ տանս, լուսաւէտ մէկ սենեակին մէջ, երկու փոքրիկ անկողիններու քով, իրիկնամուտներուն կը հսկէի երկու աղուորիկ, գանգրահեր երախաներուս քունին:

Խելայեղօրէն կը սիրէի զանոնք, ամէն չափազանցութիւն կ'ընէի, ամէնէն անհեթեթները:

Մինակ էի տանը մէջ դայեակիս հետ. ով իրաւունք ունէր ինձ դիտողութիւն ընելու որ կը սիրէի երախաներս, իմ սեւաչուի անուշիկ պզտիկներս: Սրտիս մէջ կուտակուած, արգիլուած բոլոր սէրերը կը թափէի հեղեղի մը պէս անոնց գլխուն: Անոնց հետ իմ ջախջախուած կեանքս ծաղկած էր նորէն:

Հիւանդ եղած էի, հիւծուած, նիհարցած, բայց ուժ կ'առնէի իմ ձագուկներուս ժպիտէն: Միթէ դուրսի աշխարհը գոյութիւն ունէ՞ր, չէի գիտեր. տիեզերքը զաւակներս էին: Միշտ իմ զգացումներս կարծես կանգ չառնող մրրիկէ մը մղուած են:

Ամուսինս, քիչ մը սրտմտած իրեններէն բաժնուած ըլլալուն, գոհ էր իմ այդ չափազանցութիւններէս. մտադրած կին մը առանձին տան մը մէջ պէտք ունի յարատեւ զբաղումի եւ իմս լաւագոյնն էր զբաղումներուն:

Երկար չտեւեց սակայն այդ հանդարտիկ կեանքը. առողջութիւնս կրկին խանգարուեցաւ:

Տաժանելի հիւանդութենէ մը յետոյ եղբայրս կորսնցուցի. անոր տառապանքներուն ամէն օր ներկայ, սպառեցան ջիղերս:

Իսկ ամուսինս կը նեղուէր Պոլսոյ վիճակէն, շրջանակը հետզհետէ կը սեղմուէր, Համիտի բռնակալ թաթը Հայերուն գլխուն կը ճնշէր, առեւտրականութիւնն ալ կը տուժէր: Ու կը խորհէինք կարելիութեան մը Աւստրիա կամ Զուիցերիա հաստատուելու: Ուղեւորութիւնը, փոփոխութիւնը թերեւս գիս ալ կազդուրէին:

Թողուցինք մեր տունը, բարեկամի մը յանձնեցինք կարասիները եւ մեկնեցանք:

Անձրեւոտ էր ճամբան, մշուշապատ աչունն էր որ կուլար նորէն: Կեանքիս ամէն կարեւոր անկիւնադարձերուն աշունը լացած է. թերեւս ուրիշ ինծմով չահագրգռուող տիրող չունենալուս:

Վիէննա վերադտայ հօրաքոյրս, սըխրալի օրեր անցուցի իր մօտ, իր գորովին ծոցը, ան գիտէր հանդարտեցնել ամէն ցաւ:

Աւստրիոյ մէջ հաստատուիլ հնար չըլլալով ամուսնոյս, մեկնեցանք դէպի Զուիցերիա:

Այն երեք տարիները զոր անցուցինք այդ դրախտային երկրին մէջ իմ մտաւոր թէ ֆիզիքական վերածնունդս եղան:

Փասքալ ըսած է, «Իւրաքանչիւր օրուան իրականութիւնը գոյութիւն ունի եւ զայն ի յայտ բերելու կարող եղողին կը բերէ հրաշալի պահեր»:

Երբ սիրտը այլեւս բեռնաւոր չէ այն անանցանելի պարապութեամբ որ մութ ամպերու կուտակումի մը պէս է, չարաճճի ճառագայթ մը կրնայ յանկարծ զայն լուսաւորել շողշողացումով մը:

Լեռները Սավուայի՝ դիմացէն. գահէ-թափէն վար՝ Ուշին, գոհարը Լեման լիճին. երբեմն ալ՝ յստակ օրերուն՝ հեռուէն դղեակը Շիյյօնի, իր ստորերկրեայ թաքստոցներով, ուր երկար խոկացած է Պայրըն իր հրաշակերտը գրելէ առաջ, շրջանակն էր, ուր կը թափառէր երեւակայութիւնս:

(Շար. 28)

(Շար. Ա. էջէն)

նել մինչեւ աշխատավարձը երեք ամսուայ ընթացքում :

4. -- Հայաստանի Հանրապետութեան ազգային անվտանգութեան պետական վարչութեան պետի պաշտօնակատար նշանակել՝ Դաւիթ Գուրգէնի Շահնազարեանին :

5. -- Յանձնարարել Հայաստանի Հանրապետութեան ազգային անվտանգութեան պետական վարչութեան պետի պաշտօնակատարին եռամսեայ ժամկէտում՝

անցկացնել Հայաստանի Հանրապետութեան ազգային անվտանգութեան պետական վարչութեան ծառայողների որակաւորման ստուգում.

մշակել եւ Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան հաստատմանը ներկայացնել Հայաստանի Հանրապետութեան ազգային անվտանգութեան պետական վարչութեան կանոնադրութիւնը, կառուցուածքը եւ հաստիքացուցակը :

Հայաստանի Հանրապետութեան
Նախագահ
Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

14 Յունուարի 1994թ., քաղ. Երեւան

**

Այլ հրամանագրով մըն ալ նախագահը Եդուարդ Գրիգորի Սիմոնեանցը հեռացուցած է Հայաստանի ազգ. ապահովութեան պետական Վարչութեան պետի իր պաշտօնէն, այլ պաշտօնի կարգելու համար :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՅՑԸ հսկայ յաջողութիւն մը արձանագրեց Կիրակի օր, Յունուար 16-ին : Ոստիկանութիւնը 260 հազար կուտայ որպէս թիւ, կազմակերպիչները՝ մէկ միլիոն, կը մնայ, ինչպէս ըստ Պառ, մէկը կրկնապատկել, միւսը՝ երկուքով բաժնել եւ հասնիլ 500-էն 600 հազար ցուցարարի : Առնուազն չատեր չկրցան իսկ հասնիլ այն վայրը՝ Նասիոնի հրապարակը, ուր պիտի սկսէր ցոյցը, իրիկունը : Փորթ Շամփէրիէն Ռեփիւպլիք, 9 քիլոմեթր չկրցան կտրել բոլորը, ուր կային նաեւ քաղաքական դէմքեր՝ Ռոքար, Մօռուա, Լանկ եւայլն, եւայլն, որոնք սակայն տիրական դիրքեր չգրաւեցին եւ փորձ չըրին քաղաքական բնոյթ տալ ցոյցին :

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Շեւարնածէ որ երկօրեայ այցելութեան ընթացքին հանդիպում ունեցաւ Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահին հետ, յայտնած է թէ երկու երկիրները նախնական համաձայնութեան մը յանգած են բնական կազի խողովակաշար մը շինելու համար որ Կովկասէն պիտի միացնէ Ասիան ու Եւրոպան : Համաձայնութիւնը կ՚ընդգրկէ նաեւ երկաթուղիի մը, կամուրջի մը եւ օդային ճամբու մը շինութիւնը :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ -- քաղաքային գիծերու չորս հանրակառքերու մէջ ռումբեր պայթած են Յունուար 14-ին, պատճառ ըլլալով չորս հոգիի մահուան եւ 17 վիրաւորներու : Արարքին պատասխանատուութիւնը ստանձնած է «Քիւրտիստանի ժողովրդային փրկութեան բանակ»ը :

ԺԸՆԵՒԻ մէջ է որ նախագահներ Գըլինթըն եւ Հաֆէզ -- էլ -- Ասատ հաշտութիւն կնքեցին եւ Միացեալ -- Նահանգներու նախագահը «շատ կարեւոր» որակեց իր խօսակցութիւնները Սուրիոյ իր պաշտօնակիցին հետ : Երկուքն ալ կոչ ըրին որ «քաջերու խաղաղութիւնը» հաստատուի Իսրայէլի եւ Պաղեստինցիներու միջեւ : Սուրիա կը դադրի ահաբեկիչ պետութեանց ամերիկեան սեւ ցանկին վրայ ըլլալէ : Իսրայէլեան մեկնաբանները չկրցան հետեւիլ երկու նախագահներու մամուլի ասուլիսին, իրենց մուտքը արգիլուած ըլլալով, Դամասկոսի պահանջով իսկ : Իսրայէլի կառավարութիւնը այնքան ալ ընդառաջ երթալու միտք չունի եղած առաջարկներուն (Կոլանի չուրջ մանաւանդ) եւ արդէն իսկ վերապահութիւններ ունի ու դժգոհ է ամերիկեան միջամտութենէն :

ԱԼԺԷՐԻ ՄԷՋ օր ցերեկով Ֆրանսուհի մը սպաննուեցաւ, Յունուար 15-ին, ինչ որ 26-ի կը բարձրացնէ սպաննուած օտարներու թիւը Նոյեմբերէն ի վեր, երբ ազդարարութիւն կ՚ըլլար ՖԻՍ-ի (Փրկութեան իսլամական ճակատ) կողմէ օտարականներուն որ մեկնին Ալժերիայէն : Այս Ֆրանսուհին որ ֆրանսական հիւպատոսարանը կ՚աշխատէր, ամուսնացած էր Ալժերացիի մը հետ եւ 20 տարի է Ալժէ կ՚ապրէր : Ի նշան սուգի ֆրանսական բոլոր հաստատութիւնները փակ մնացին Երկուշաբթի օր : Դեսպանը՝ Պէրնար Քէչէճեան Ալժերիոյ վարչապետին փոխանցեց ֆրանսական կառավարութեան յուզումը : Արտաքին նախարարութիւնը, արդէն, «զազրելի ոճիր» որակեց այս ահաբեկումը պաշտօնական զեկոյցով մը : Ռապահ Քէպիր որ ՖԻՍ-ի արտասահմանեան ղեկավարութեան անդամ է հարցազրոյցի մը մէջ «Էնֆօ -- Մաթէն»ի կը պնդէ որ այս ոճիրները Ալժերիոյ Ապահովութեան սպասարկութեանց գործն է, կարենալ մենատիրական վարչակարգ մը հաստատելու համար :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ փոխ -- վարչապետը՝ Էգոր Գայդար իր հրաժարականը տուաւ, ի տես ընտրութիւններու տկար արդիւնքներուն եւ իր տարակարծութեան կառավարութեան հետ : Ծանօթ է որ Գայդար տնտեսական բարենորոգումներու գլխաւոր ռահվիրան էր : Միւս կողմէ, Դումա-ի (Երեսփոխանական ժողով) նախագահ ընտրուեցաւ համայնավար մը՝ Իվան Ռիբկին 223 ձայնով, այսինքն հարկ եղած մեծամասնութիւնը : Այս երկու պարագաները ծանր հարուածներ են Ելցինի համար :

ՏԻԿԻՆ ՄԻԹԵՐԱՆ ահազանգ հնչեցուց, Յունուար 14-ին, Լոնտոնի մէջ, ուր խօսք առաւ «Միջազգային հարցերու արքայական հիմնարկ»ին առջեւ որպէս Ֆրանս -- Լիպերթէի նախագահուհի, ուշադրութիւն հրաւիրելով Քիւրտերու վիճակին վրայ հարաւային Անատոլուի մէջ : «Քաղաքներ, գիւղեր կը քանդուին, բնակչութիւնը սարսափի մէջ կ՚ապրի եւ լուրերը չեն յաջողիր լռութեան պատը ճեղքել» շեշտած է Տիկին Միթերան :

ԻՏԱԼԻՈՅ նախագահը Լուիճի Սքալֆարօ լուծեց Խորհրդարանը : Կանխահաս ընտրութիւնները տեղի կ՚ունենան Մարտ 27-ին եւ առաջին անգամ ըլլալով մեծամասնութեան դրութեամբ :

ԶՎԻԱԴ ԳԱՄՍԱԽՈՒՐԴԻԱ կտակ մը ձգած է ուր խիստ կերպով կ՚ամբաստանէ Ռուսաստանը. -- «Ռուսաստա՛ն, օժանդակեցիր մահուանս, հարիւրապատիկ պիտի վճարես» :

ՊԷՐՆԱՐ ԼԷՈՒԻՍ «ԼԸ ՄՈՆՏ» ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

-- Շարունակելի --

Յունուար 4-ի մեր թիւով Ռեսխուխ խորագրով արձագանգած էինք Պէրնար Լէուիսի պատասխանին («Լը Մոնտ», "Նամականի", Յունուար 1) խումբ մը օտար եւ հայ մտաւորականներու նամակին, ուր կը կրկնէր թէ Հայերու ջարդերը ցեղասպանութիւն որակելու որեւէ «լուրջ փաստ» չկայ : Այս առընչութեամբ, Արմէնֆաքսն է որ իր տնօրէնին Մարտիրոս Սողաքեանի ստորագրութիւնը կրող նամակով մը պատասխանած է :

Այս նամակը փոխուած խորագրով մը՝ «La négation d'un génocide» փոխանակ՝ «Halte au négationnisme»ի լոյս տեսաւ, Թուրքիոյ վերաբերող երկու նախադասութիւններու ջնջումով, «Մոնտ»ի Յունուար 15-ի թիւին մէջ : Յիշենք որ Արմէնֆաքս 1989-ին Փարիզ հիմնուած անկախ կազմակերպութիւն մըն է որուն գլխաւոր նպատակն է չահագրգռել ֆրանսական մեդիաները հայկական հարցերով, արժէքական թէ հիմնական :

Գալով Պէրնար Լէուիսի դիրքին եւ յամառութեան, հարկ եղածը գրուեցաւ, գրեցինք եւ լաւ է որ այս «թերթօնը» վերջ գտնէ : Պէրնար Լէուիս քաջ գիտէ որ «լուրջ փաստեր» կան թէ Ասպրեւեան Եղեռնը ցեղասպանութիւն է, ինչ -- ինչ պատճառներով չուզեր ընդունիլ այսօր, երբ ընդունած էր՝ երէկ, իր գիտնալիքն է, բան չի փոխուիր իրողութենէ մը :

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Ժանն -- Զարուհի Իփէքճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Զաքարեան ընտանիքը 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

UGAB - PARIS

CONFÉRENCE
Deuxième volet
du cycle de conférences
proposé par le Comité de Paris
de l'U.G.A.B.
LE ROYAUME ARMENIEN DE CILICIE
Conférence-Projection
avec M. Claude MUTAFIAN
Universitaire, Historien, Organisateur de l'exposition de la Chapelle de la Sorbonne
le Vendredi 21 Janvier à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Participation aux frais : 10 F.
Etudiants : entrée libre.

SOIREE - DISCO
l'UGAB - JEUNES
organise
sa prochaine *SOIREE - DISCO*
le Samedi 22 Janvier à partir de 22 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Prix membre : 100 F.
Non-membre : 150 F.
Adhésions : Adultes 300 F.
Etudiants 200 F.
Tenue correcte exigée

SUPER-LOTO
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section MARSEILLE-VILLE
«SOSSE MAYRIG»
organise un SUPER LOTO
le Dimanche 23 Janvier à partir de 15 h
la MAJC
12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille

GRANDE SOIREE DU NOEL ARMENIEN
AU PROFIT DE
L'ECOLE SAINT MESROB D'ALFORTVILLE
DINER DANSANT
avec *PAUL BAGHDADLIAN et son Orchestre*
LE SAMEDI 22 JANVIER à partir de 20 h 30
au Gymnase *Lapierre* d'Alfortville
— rue du 8 Mai 1945 —
Réservations aux : 43 - 96 - 18 - 13 —— 43 - 75 - 28 - 37.

ՖՈՒԹ-ՊՈԼ

Վալանս 3-ի դէմ 4 կէտով պարտուեցաւ Վալանսիէննէն, այս վերջինոյն դաշտին վրայ : Վալանսի Հայ Մարզականը 19-րդ է 20 կէտով : Դասաւորման գլուխն է Ռէնն 36 կէտով :

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ

ՆՈՐ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒԻ ԵՒ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ

Կիրակի, Յունուար 23,
առաւօտեան ժամը 10-ին
Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
պատարագի արարողութեան ընթացքին
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

կը կատարէ պաշտօնական հաստատումը նոր հոգեւոր հովիւ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Պատարագի ընթացքին ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. կը կատարէ Դպրութեան Աստիճանի Տուչութիւն Կարապետ եւ Ժիրայր Եսայեան եղբայրներուն :

Յաւարտ պատարագի, ի պատիւ Զատիկ Վրդ.ի եւ երկու դպիրներուն Սահակ -- Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ տեղի կ՚ունենայ հիւրասիրութիւն -- քօքթէյլ, որուն կը հրաւիրուի Մարսէյլի եւ շրջակայից հաւատացեալ ժողովուրդը :

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Թաղական Խորհուրդս կը հաղորդէ եկեղեցական ընկերակցութեան բոլոր անդամներուն որ նոր խորհուրդի մը ընտրութիւնը տեղի կ՚ունենայ Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 10-էն 17 :

Այն անդամները որ կ՚ուզեն իրենց թեկնածութիւնը ներկայացնել՝ պէտք է յանձնեն զայն եկեղեցիին :

Վերջին պայմանաժամն է՝ Կիրակի, Յունուար 23, ժամը 12-ին :

Հաճեցէք վերյիշել անուն, մականուն եւ հասցէ :

Ընտրութիւններու մասնակցելու պայմանները. --

Իրաւունք ունին մասնակցելու,

1. -- Եկեղեցական Ընկերակցութեան անդամները իրենց անդամական քարթով որ կը փաստէ իրենց անդամավճարը՝

2. -- Այն անդամը որ չի կրնար անձնապէս ընտրութեան մասնակցիլ կրնայ լիազօրութիւն տալ ուրիշ անդամի մը, պայմանաւ որ՝

-- յանձնէ իր քարթը այդ անդամին,

-- անդամ մը կրնայ միայն մէկ լիազօրութիւն ստանալ՝ որ կը քննուի ընտրական յանձնաժողովի նախագահին կողմէ :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 19
MERCREDI
19 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. - Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.242 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.242

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

ՈՎ Է ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ

Յունուար 17-ին, նախագահին մամուլի քարտուղար Արամ Աբրահամեան իր հերթական պրիֆինկին ընթացքին պատմած է...

«Վերջին շաբաթուայ ընթացքում Ադրբէջանը շարունակում էր ռազմական ակտիւ գործողութիւնները Լեռնային Ղարաբաղի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան դէմ, ահաբեկչական ... Հայաստանում, որի նպատակն է կոտրել մեր Հանրապետութեան արտաքին աշխարհի հետ կապը հաղորդակցութիւնները»:

«Ադրբէջանական կողմը յաճախ քաղաքական նպատակներով սկսում է վիճարկել միջազգային իրաւունքը: Այդպիսով պէտք է յիշեցնել, թէ այդ իրաւունքի ո՞ր նորմերն են թոյլատրում ռազմական օդուժի օգտագործումը խաղաղ բնակչութեան դէմ, ինչպէս դա տեղի ունեցաւ անցած շաբաթ: Հերթական անգամ օդային հարուածի ենթարկուեց ... ոչ թէ ռազմական կէտերի, այլ խաղաղ բնակավայրերի դէմ, եւ դա պարզորոշ ցոյց է տալիս Ադրբէջանի նպատակները Լեռնային Ղարաբաղի դէմ նրա վարած պատերազմում»:

«Անուամենայնիւ, Հայաստանը չի ձգտում իր ընտրած քաղաքականութիւնից՝ նպաստել խնդրի խաղաղ կարգաւորմանը: Վերջին շրջանում մամուլում կային հաղորդագրութիւններ Ադրբէջան - Ղարաբաղ - Հայաստան - Ռուսաստան քառակողմ բարձր մակարդակի հանդիպման մասին»:

«Պէտք է նաեւ նշել, որ այսօրուայ դրրութեամբ չկան յստակ պայմանաւորուածութիւններ նման հանդիպում անցկացնելու մասին: Սկզբունքօրէն Հայաստանը կողմ է այդ հանդիպման գաղափարին: Հանդիպումը պէտք է նախապատրաստել ... փորձագէտները, դիւանագէտները, ... արտաքին գործերի նախարարները»:

«Այդ շրջանակում պէտք է դիտել չորեք օրը Թիֆլիսում տեղի ունեցած Հայաստանի եւ Ադրբէջանի պաշտպանութեան նախարարների հանդիպումը, որտեղ քննարկւում էին կրակի դադարեցման ռազմատեխնիկական երեսակները, սակայն ոչ մի շօշափելի պայմանաւորուածութիւն ձեռք չի բերուել: Այնինքն պէտք է ընթանայ բնականոն դիւանագիտական աշխատանք, որն Ադրբէջանը, մանաւանդ վերջին շրջանում, փորձում է փոխարինել զուտ քարոզչութեամբ:

«Այդ ուղղութեամբ դիւանագիտական շփումները շարունակւում են: Մասնաւորապէս, դեսպան Կազիմիրովը այդ նըպատակով գտնւում է Բաքւում: Ինչպէս յայտնի է, Երեւանը եւ Ստեփանակերտը խնդիրներ չունեն Ռուսաստանի, ինչպէս նաեւ ՍԻ - ԷՍ -ՍԷ - Ը-ի միջնորդական ծրագրերի հարցում: Խնդիրը ընտեղծում է Ադրբէջանը:

«Այդ հանգամանքը յատակօրէն նըշ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԾԱՆՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍ

30 ՄԵՌԵԱԼ, ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒ ՀՍԿԱՅ ՎՆԱՍՆԵՐ

Երկուշաբթի, Յունուար 17, տեղական ժամով 4.31-ին է (Փարիզ՝ 13,31) որ Գալիֆորնիան ծանր ցնցումներու ենթարկուած է, կեդրոն ունենալով Սան Ֆերնանտօ-ի հովիտը: Երկրաշարժին զօրութիւնը 6.6 եղած է Ռիխթէրի վրայ (9) եւ Լոս - Անճըլըս իր ամէնէն ծանր երկրաշարժերէն մէկը ապրած է, աւերը մեծ է, չէնքեր այլ մանաւանդ մայրուղիներ քարուքանդ են: Յունուար 18-ի առաւօտը 30 մեռեալի խօսք կար որ կրնայ սակայն վերջնական թիւ մը չըլլալ եւ հազարաւոր վիրաւորներու: Կեդրոնը՝ Սան-Ֆերնանտօ 20 քմ. հիւսիսը կը գտնուի Լոս - Անճըլըսի, բայց ցնցումներ ունեցած են նաեւ շրջակայ քաղաքներ ինչպէս՝ Սիթըլ, Ֆէօնիքս, Սան - Տիէկօ: Երկրաշարժը մէկ վայրկեան իսկ չէ տեւած, բայց բաւած է ծանր վնասներ պատճառելու համար, կազի խողովակներու պայթումներէն բազմաթիւ հրդեհներ ծագած են: Նախագահ Գլինթըն աղէտեալ շրջան հռչակեց Գալիֆորնիան, Լոս - Անճըլըսի քաղաքապետն ալ լուսարգել հաստատած է, բազմաթիւ շրջաններ ելեկտրական հոսանքէ զրկուած են, հեռաձայնի գիծերն ալ խանգարուած: Նոր ցնցումներ ալ կային տակաւին Երկուշաբթի գիշեր (Փարիզ՝ Երեքշաբթի առտու) աւելի թեթեւ (2, 5, 3 Ռիխթէրի վրայ), բայց, կը բաւէր որպէսզի բնակչութիւնը հանդիստ չըլլայ, մինչ սարսափը կայ նախատեսուած մեծ երկրաշարժին, թէեւ այս մէկը կապ չունի Սան Անտրէասի ճեղքին հետ, որ - օր մը - Գալիֆորնիան պիտի անջատէ ամերիկեան ցամաքէն:

❦

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Երեքշաբթի առաւօտ, բազմաթիւ ապարդիւն փորձերէ ետք, Գիւտ Արք. յաջողած էր կապուիլ հիւսիսային - Ամերիկայի արեւմտեան Թեմի Առաջնորդ Վաչէ Արք.ի հետ որմէ քաղած էր հետեւեալ տեղեկութիւնները. - Փլած է Առաջնորդարանին առաստաղը, վնասուած է Եկեղեցին: Նաեւ մերձաւոր Ս. Պետրոս Եկեղեցին: Վնասուած է նաեւ Կիլիկեան Թեմի Սան - Ֆերնանտոյի Եկեղեցին: Վնասներ կան նաեւ Կլէնտէյլ: Հայ մէկ մեռեալ կայ, զոհ սրտի տագնապի մը:

Ս. ՂԱԶԱՐ

ԱՆՀԱՄ ՇՇՈՒԿՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ շաբթու, խոր ցաւով կարդացինք Վենետիկի իտալական օրաթերթին՝ Իլ Կազեթթինոյի Յունուար 5 եւ 8-ի թիւերուն մէջ մտահոգիչ տեղեկութիւններ Ս. Ղազարի տպարանին եւ միաբանութեան մասին: Տեղեկութիւններ որոնք կը վերաբերէին ոչ միայն նիւթական ծանր կացութեան մը այլեւ միջ - միաբանական անհամ հետեւանքներու: Պարզ է, անմիջապէս հեռաձայնեցինք Ս. Ղազար որպէսզի հարկ եղած լուսաբանութիւնը տրուի հանրութեան եւ աւելորդ ու անտեղի մեկնաբանութեանց առաջքն առնուի, եթէ կարելի է:

Առ այժմ պիտի չանդրադառնանք իտալական մամուլի արձագանգներուն, ոչ ալ այլ աղբիւրներէ մեզի հասած հակասական կարգ մը տեղեկութիւններու, որովհետեւ անոնք կրնան միայն մտքեր պղտորել, քանի ոչ մէկ ձեւով կարելի է յստակ գաղափար մը կազմել բուն անցուդարձին մասին: Ուրեմն, այսօր կը գոհանանք միայն միաբանութեան հաղորդագրութեան հրատարակութեամբ, աւելցնելով մեր կողմէ սրտցաւ, բայց եւ այնպէս լուրջ եւ խոր մտահոգութենէ մղուած մաղթանք մը՝ նոր տագնապի մը պէտք չունինք: Այս իրողութեան պէտք է գիտակցի Մխիթարեան միաբանութիւնը: Մեծն Մխիթարի եւ անցեալի բազում վաստակաւորներու ժառանգը անսպառ յենարան մը ըլլալէ կըր - նայ դադրիլ օր մը, գործելակերպերով որոնք կ'արատաւորեն Սփիւռքի մեր անփոխարինելի հարստութիւնը որ է՝ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»

❦

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ, ԻՏԱԼԻԱ. - Միաբանութեանս Դիւանը, սխալ լուրեր եւ անտեղի մտահոգութիւններ կանխելու նպատակով, կը փութայ հակիրճ տողերու մէջ քանի մը կարեւոր լուսաբանութիւններ եւ ճշդումներ կատարելու՝ նկատմամբ Մխիթարեան Տպարանի «փակման», որու մասին՝ վերջերս թեր ու դէմ կարծիքներով կ'անդրադառնայ իտալական մամուլը:

Վենետիկի Մխիթարեան հրատարակչական գործունէութիւնը սկսած է իր մեծ Հիմնադիրին՝ Մխիթար Վրդ. Սեբաստացիի նախաձեռնութեամբ, 1700ի սեմին: Անկէ ետք, երբ Միաբանութիւնը 1717-ին վերջնականօրէն կը տեղափոխուի Սուրբ Ղազար Կղզին, հրատարակչական գործունէութիւնը թափ կ'առնէ, բազմաթիւ գիրքեր տպագրել տալով Վենետիկի օտար տպարաններուն մէջ: 1789-ին, Միաբանութիւնը Ս. Ղազարի մէջ կ'ունենար իր սեփական տպարանը, որ ի գին ամէն տեսակ զոհողութիւններու՝ մնաց ոտքի եւ կը շարունակէ գործել մինչեւ այսօր, միշտ մեր ժողովուրդին օգտակար դառնալու հոգէն մղուած:

1956-ին, ժամանակներու փոփոխումով, տպարանը կ'ենթարկուէր ընդհանուր բարեփոխումներու եւ այժմէացումի եւ կ'օժտուէր նոր սարքաւորումներով, ընդառաջելու այսպէս կոչուած "վանականական" տպագրութիւններու, ոչ - հայկական գործեր եւս ստանձնելով, որոնք, անշուշտ, տնտեսական նպաստներ եւս կրնային ապահովել, միշտ աւելի դիւրացնելով Հայ Գիրքի տպագրութեան միաբանական ճիգերը: Նորագոյն ժամանակները, սակայն, ամէն տեղ, իրենց հետ բերին նաեւ տնտեսական որոշ դժուարութիւններ: Այսօր տնտեսական մեծ ու ողբերգական պայմաններու մատնուած է Իտալիոյ ընդհանուր տպագրական արհեստն ու աշխատանքը: Այս ընդհանուր մթնոլորտին մէջ, վերջին տասնամեակին, անխուսափելիօրէն մեր տպարանն ալ կրեց ազդեցութիւնը տիրող այս մեծ եւ ընդհանուր անկումին:

Ներկայիս, Միաբանութեանս Կեդրոնական Վարչութիւնը, կոթնելով վերջին երեսուն տարիներու սպառիչ փորձառութիւններուն վրայ եւ մանաւանդ երեք տարիներու մանրազնին ուսումնասիրութիւններէ ետք, որոշեց փակել Մխիթարեան Տպարանին ՄԻԱՅՆ "վանառականական բաժինը", խուսափելու համար նախ դրամական անհարկի եւ հսկայական գումարներու մսխումներէն եւ տպարանին գործունէութիւնը անգամ մը եւս վերապահելու ՄԻԱՅՆ Մխիթարեան Հրատարակչական Գործունէութեան:

Ճիշդ է թէ այս պահուս ցամաք փոխադրուած տպարանը, Դեկտեմբեր 31-ին, փակուած է ԱՌԺԱՄԱՊԷՍ, մինչեւ որ օրինական միջոցները վերջնականօրէն կարգաւորուին եւ մշակուած նոր ծրագիրը գործադրութեան դրուի:

Թող վստահ ըլլայ մեր սիրելի ժողովուրդը, թէ Մխիթարեան Միաբանութիւնը ո՛չ մէկ ձեւով վտանգուած է. մանաւանդ թէ տրուած որոշումները խոր գիտակցութեամբ կը միտին Միաբանութեան նիւթական ու բարոյական ուժերը աւելի սեւեռելու զուտ Մխիթարեան Հրատարակչականին վրայ, միշտ աւելի բացուելու համար մեր ժողովուրդին հոգեմըտաւոր կարիքներուն:

ԴԻՒԱՆ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Յունուար 17

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ «ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ» ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Յունուար 16 եւ 17-ի «Հիւրրիյէթ»ը ադրբէջանական ուժերու Աղդամ մտած ըլլալուն մասին ստայօդ լուրերու լայն տեղ տալէ զատ, կ'արձագանգէ նաեւ «Իզվեստիա»յի կարգ մը նշումներուն, որոնք կը վերաբերին Ադրբէջանի ղեկավարութեան:

Ըստսածը այն է որ յիշեալ թերթը գըրած է թէ Հ. Ալիեւ կրնայ ճամբու դըրուիլ, որովհետեւ Մոսկուա անհանդիստ է անոր վարած քաղաքականութենէն: Թըրքական օրաթերթը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ այն պարագային վրայ որ «Իզվեստիա»յի հրապարակումը զուգադիպած է Թրքախօս Հանրապետութիւններու Բ. Համագումարին նախօրեակին, որ պիտի գումարուի Բաքու:

Ռուսաստանի անհանդստութեան որպէս պատճառ տրուած է այն երեւոյթը որ Հ. Ալիեւ եւ իր շրջապատը Ղարաբաղի հարցին մասին անդադար խաղաղ լուծումի փափաք արտայայտելով հանդերձ, այս ուղղութեամբ ոչ մէկ գործնական քայլ կ'առնեն: «Իզվեստիա» Ելցինի Ղարաբաղի ներկայացուցիչ Կազիմիրովի Բաքու այցելութենէն երկու օր ետք գրած է թէ Ալիեւի շուրջբոլորի ռազմատենչներուն թիւը աւելի բարձր է, քան Լ. Տէր - Պետրոսեանի շրջանակին մէջ պատերազմի կողմնակիցներուն:

Իսկ Կազիմիրովի Բաքուի առաջարկած վերջին հրադադարին մերժումին մասին Ադրբէջանի Արտաքին նախարարը տուած է այն բացատրութիւնը թէ այդ առաջարկները ռազմական գօտիի ներկայ իրավիճակը պահպանելու հանգամանք կը կրէին ու ոչինչ կ'առաջարկէին ադրբէջանական հողերուն փրկութեան համար:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԱՍՊԵԼԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Նկարիչ բարեկամ մը, քանի մը օր առաջ, խօսք կ'ընէր այն մասին, թէ շրջանիս հայ մամուլը տեւականօրէն կը մտատանջէր Հայաստանի ու Արցախի ողբերգական վիճակը, կրած տառապանքները, ռմբահարումները, եւայլն։ Իսկ երբ այդ նիւթին շուրջ խօսք բացած էր իր օտար բարեկամին, որ միջազգային լրատու գործակալութեան մը մէջ կ'աշխատի, վերջինս հակադդած էր. «բայց դուն գիտե՞ս Հայերը ներկայիս ինչ ծեծ կը քաշեն Ազերիներուն»։

Ով որ քիչ մը լրջօրէն կը հետեւի Հայաստանեան իրադարձութիւններուն, գիտէ թէ կացութիւնը վարդագոյն չէ հոն, բայց գիտէ նաեւ, թէ Հայաստանն ու Արցախը Սոմալիա կամ Պանկլատէշ չեն։ Այսինքն, իրականութիւնը ո՛չ սեւ է, ո՛չ ալ ճերմակ, այլ՝ խառնուրդ մը։

Յիշեցինք 1983-ին Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին կողմէ լոյս ընծայուած յաջող պրակ մը հայութեան մասին, որուն խորագիրն է՝ «Հայաստան՝ անվերջանալի ողբերգութիւնը»։ Եւ մտածեցինք մեր անցեալէն մեզի եկող մտային կաղապարներուն մասին, որոնք այնքան ամուր կերպով դրոշմուած են մեր հաւաքական պատկերին մէջ։

Այդ կաղապարներն են, որոնք ծնունդ տուած են մեր պատմութեան վերաբերեալ զարմանահրաշ տպաւորութեան մը, որ մեզի ճաշակել կու տայ «փառաւոր անցեալի» անհատնում էջեր, մէկ կողմէ, ու «անվերջ ողբերգութեան» հազարամեակներու տարեգրութիւն մը, միւս կողմէ։ Երկուքն ալ անճշտաբար։ Այսինքն, ունեցեր ենք փառք կամ ողբերգութիւն, ո՛չ՝ փառք եւ ողբերգութիւն։ Եւ որովհետեւ ամէն վայրկեան պէտք է դիմացինին գութը շարժենք, մեր նախընտրած տարբերակը ողբերգութիւնն է, որովհետեւ Հայերը երբեք թիզ մը օտար հող չեն գրաւած, ոչ մէկ օտար թագաւորի քիթը արիւնոտած են, եւայլն։ Պատճառ մը կայ, անշուշտ, որ կը փառաբանենք պարտութիւն մը՝ Աւարայրը, եւ ցած ձայնով կը խօսինք աշխարհակալի մը՝ Տիգրան Մեծի մասին։

Պատմութիւնը ո՛չ սեւ է, ոչ ալ ճերմակ, այլ՝ խառնուրդ մը։

Զարմանահրաշ տպաւորութիւն. ա՛յն, որ մեզի ծամծմել կու տայ անուններու ծամոնը, որուն համը փախած է շատոնց։ Որովհետեւ անուն կայ, ամանում չկայ, ինչպէս կ'ըսէ առածը։

Մեր բանախօսներու զինանոցին նախընտրած ասոյթներէն մէկը անգլիացի փիլիսոփայ Ժորժ Սանթայանային կը պատկանի։ Բոլորդ ալ լսած էք, հաւանաբար. «Անոնք որոնք անցեալը չեն յիշեր, դատապարտուած են զայն կրկնելու»։ Բայց որովհետեւ մեր բանախօսներն ու հրապարակախօսները մասնաւոր տկարութիւն ունին շրջարկէ դուրս նախադասութիւններու հանդէպ, հետեւողականօրէն անտեսած են ասոյթին ամբողջութիւնը. «Երբ փորձառութիւնը չի պահպանուիր, ինչպէս վայրենիներու պարագային, մանկութիւնը յաւիտենական է։ Անոնք որոնք անցեալը չեն յիշեր, դատապարտուած են զայն կրկնելու»։

Բոլորը կրնան յիշել, բայց ո՞վ կը պահպանէ փորձառութիւնը։

Ո՛չ փառաւոր անցեալ կայ, ոչ ալ անվերջանալի ողբերգութիւն։

Յաւերժական մանկութիւն մը կայ, որուն մէջ երջանիկ կ'ապրինք՝ մեր տգիտութեան իբրեւ սարսուկ, պատմութենէն սարսափելով մինչ իշխանութիւնը գիտութեան տէրերուն կը պատկանի։

Իշխանութիւնը պատմութիւնը կը վերածէ առասպելի։

Առասպելը կ'ամրացնէ դաւանանքի՝ dogme-ի շղթաները։

Դաւանանքը սնունդ կու տայ հիստերիային։

Հիստերիան իշխանութեան հիմքը կ'ընդլայնէ։

Եթէ մեր անցեալը այնքան փառաւոր եղած ըլլար, մեր ներկան այսպէս չէր ըլլար։ Իսկ եթէ այդ անցեալը ողբերգութիւններու անվերջ շարան մը եղած ըլլար, հաւանաբար ներկայ օրուան չէինք հասներ։

Վերջերս, անգլիացի ծանօթ պատմաբան Էրիք Հոպսպօմ (Eric Hobsbawm) կը գրէր. --

«Այս եւ ուրիշ փորձեր՝ պատմութիւնը առասպելներով փոխարինելու, իմացական գէշ կատակներ չեն միայն։ Վերջին հաշուով, կրնան որոշել ի՞նչ կը գրուի դասագիրքի մը մէջ։ Առասպելն ու հնարանքը էական են ինքնութեան քաղաքականութիւններուն համար։ Պետութիւնները միշտ կը ձգտին որոշ ապահովութիւն մը գտնել անորոշ եւ ցնցուած աշխարհի մը մէջ, ինքզինքին ըսելով. "Տարբեր ենք ու աւելի լաւ քան միւսները"։ Մտահոգիչ է, որովհետեւ այս առասպելներն ու հնարանքները բանաձեւող մարդիկը կրթուած անձեր են. ուսուցիչներ (աշխարհական թէ կղերական), դասախօսներ (ոչ շատ, կը յուսամ), լրագրողներ, ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի արտադրիչներ։ Այսօր, անոնց մեծամասնութիւնը համալսարան մը յաճախած է։ Մի՛ սխալիք ասոր մէջ։ Պատմութիւնը ո՛չ պապենական յիշողութիւնն է եւ ոչ ալ հաւաքական աւանդութիւնը։ Է՛ այն ինչ որ մարդիկ սորված են քահանաներէն, դպրոցի ուսուցիչներէն, պատմութեան հատորներու հեղինակներէն, յօդուածագիրներէն ու հեռատեսիլի յայտագիրներու խմբագիրներէն»։

«Պետութիւն» եզրը փոխեցէք «իշխանութիւն» (pouvoir) բառով եւ արդէն ձեռքի տակ ունինք մեր պատմութեան առասպելականացումի հիմնական պատասխանատուն։ Եւ արդէն կրնաք հասկնալ ինչո՞ւ մեր ազգային կառոյցները իրենց անցեալը դրամագլուխի վերածած են. «Անցեալը կ'օրինականացնէ։ Անցեալը փառաւոր նախընթաց մը կու տայ ներկայի մը, որ ցուցնելիք շատ բան չունի» (Է. Հոպսպօմ)։

Այդ անցեալի (փառաւոր կամ ոչ) շահագործումը կը տեսնենք այսօր հայաշխարհի երկայնքին ու լայնքին։ Եւ իշխանութեան տէրերը, ի՛նչ ալ ըլլայ իրենց անունը, կ'աշխատին այդ դրամագլուխին տոկոսներով ապրիլ։

Բայց պատմական ճշմարտութիւնը տէր չունի։ Տակաւին չէ գտնուած։

Սակայն, երբ անցեալի էջերուն մէջ կը խորասուզուինք, կրնանք փաստեր քաղել ու եզրակացութեան յանգիլ, կամ գոնէ փորձել։

Բայց այն ատեն առասպելները կը մեռնին։

Եթէ առասպելները մեռնին, կը վերադառնանք պատմութեան։

Պատմութեան վերադարձը կ'ենթադրէ հիստերիայի ջնջումը։

Եթէ հիստերիան ջնջուի, կը դառնանք բանականութեան։

Օրինակ, կարելի՞ է լրջօրէն մտածել, որ ո՛չ Վարդան հերոս մըն էր, ոչ ալ Վասակ՝ դաւաճան մը։

Երբ Մոնղոլները հուրի ու սուրի մատնեցին Հայաստանը, կոտորելով բնակչութեան կարեւոր թիւ մը, ի՞նչ իրաւունքով Կիլիկիոյ Հեթում Ա. արքան անոնց հետ դաշինք կնքեց։ Ատիկա Հայաստանը ծախելու համազօր չէ՞ր։

Իսրայէլ Օրին նուիրեալ հայրենասէ՞ր մըն էր, կամ առաջին կարգի արկածախնդիր մը։

Ե՞րբ «քրիստոնեայ» Եւրոպան օգնեց «քրիստոնեայ» Հայերուն։

Արդեօք Մեծն Տիգրանը փառամո՞լ մըն էր, թէ խոհուն ռազմագէտ -- դիւանագէտ մը։

Լեւոն Ե. Լուսինեան իսկապէս հետաքրքրուա՞ծ էր Կիլիկիոյ թագաւորութեան վերականգնումով։

Հայաստանի Հանրապետութիւնը (1918 -- 1920) ժողովրդավարական տիպար, եւրոպական պետութի՞ւն մը եղաւ։

Մեսրոպ Մաշտոց հայ այբուբենը ստեղծեց ազգը պահպանելո՞ւ, թէ Աւետարանը քարոզելու համար։

Սրբապղծութի՞ւն է ըսել, թէ 1918-ի անկախութիւնը ոչ մէկ կապ ունեցաւ հայ ազգային -- ազատագրական պայքարին հետ։

Այսպէս, տասնեակներով հարցեր կան, զորս մեր պատմագրութիւնը դեռ առարկայօրէն չէ ուսումնասիրած։ Ուրիշներ պատշաճ կերպով չեն փոխանցուած հասարակ մարդուն։ Պատմութեան մեր դասագիրքերու ժամանակավրէպ, սխալաշատ եւ ամաթէօր վիճակը լաւագոյն փաստն է, որ ցոյց կու տայ մեր (չ)իմացութեան մակարդակը։

Բայց էականը տրամադրութիւնն է առարկայական ճշմարտութեան մը հասնելու, ձերբազատելու՝ բարդոյթներէն, յանցանքներէն եւ հնազանդութիւններէն։ Ազգային առողջութիւնը նուաճելու հիմնական նախապայմանը։

Ազատիլ առասպելներէն կ'ենթադրէ իրական ազատագրումը։

Որպէսզի պատմութեան անիւը կրկին անգամ մեզ չճմլէ։ Ու դադրինք «ողբերգական ժողովուրդ» ըլլալէ։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐ

Մեր դարաշրջանը հաւանաբար պատմութեան մէջ պիտի յիշուի որպէս մարդկային իրաւունքներու դարաշրջան։ Է՛հ, արդարեւ մեր դարաշրջանին է որ սուրբ հացի մը նման մարդկային ապրումներու խորանին վրայ դրուեցան մարդ արարածին մարդկօրէն ապրելու ամէնէն արդար իրաւունքները։ Մինչեւ որ ստորագրուեցաւ մարդկային իրաւունքներու համաշխարհային յայտարարագիրը, ո՞վ համարձակութիւնն ունէր վեհապետներուն, արքաներուն, իշխանութիւններուն, զօրաւորներուն ու բռնապետներուն, առաջնորդներուն ու ղեկավարներուն, անիրաւներուն ու չարերուն դիմաց իր ամէնէն տարրական իրաւունքը պաշտպանելու։ Դեռ վաթսուն, եօթանասուն տարի առաջ իսկ մտաւորականներ ու ընկերաբաններ կը կարծէին իրաւունք ունենալ ըսելու թէ «այս աշխարհի վրայ իրաւունք չկայ, պարտաւորութիւն կայ»։ Մինչդեռ այսօր այլեւս մարդը քաջութիւնն ունի բարձրաղաղակ խօսելու իր իրաւունքներուն մասին։ Իրաւունքը սուրբ է։ Ո՛չ անհատը, ո՛չ պետութիւնը, ո՛չ ալ օրէնքը իրաւունք ունի մարդ անհատին իրաւունքները ոտնակոխ ընելու։ Մարդկային իրաւունքներու ամէն բռնաբարում այլեւս բոլորին կողմէ դատապարտելի արարք է։ Մեր դարաշրջանի հոյակապ իրագործումն է այս։

Բայց իրապէս այդպէ՞ս է։ Մարդկային իրաւունքները իրապէս սո՞ւրբ են, իրապէս կը յարգուի՞ն։ Մարդկային իրաւունքները այլեւս անբռնաբարելի կերպով ապահովութեան տակ առնուա՞ծ են։

Անշուշտ ոչ։ Մարդկային իրաւունքները սուրբ են, ճիշդ է, բայց մարդ մը իր այդ սուրբ իրաւունքներուն տէր կրնայ դառնալ այն ատեն միայն, երբ դիմացինը ոտնակոխ չըներ զանոնք։ Այլ խօսքով, եթէ իրաւունք մը ունիմ, այդ իրաւունքը կախեալ է ուրիշին բարեացակամութենէն։ Եթէ այդ ուրիշը կը յարգէ իրաւունքս, հարց չկայ։ Բայց եթէ այդ ուրիշը իրաւունքս չի յարգեր, եթէ դիս կը ստիպէ որ ես իմ իրաւունքիս համար պայքարիմ իրեն հետ, դատարան երթամ, միջազգային ատեաններու դիմաց իրաւունքս պաշտպանեմ, այդ պարագային իմ իրաւունքս թուղթի վրայ միայն գոյութիւն ունի։

Մարդկային իրաւունքներու տասը յայտարարագիրներ ալ ստորագրուած ըլլան աշխարհի բոլոր պետութիւններուն ու աշխարհի բոլոր բնակիչներուն կողմէ, հզօրը, ուժեղը, բռնապետը, անխիղճը, պատեհապաշտը միշտ աւելի շատ իրաւունք պիտի ունենայ քան թէ տկարն ու պատուաւոր մարդը, կամ օրինապահ քաղաքացին։ Խղճմտանքի, բարոյականութեան, ճշմարտախօսութեան սա անհաւասարութեան մէջ ես բան մը կրնամ չշահիլ եթէ ըսեմ թէ՝ «Այս մէկը իմ մարդկային իրաւունքս է»։ Ես բան մը կրնամ շահիլ այն ատեն միայն երբ դիմացինս կ'ըսէ. «Այս մէկը քու մարդկային իրաւունքդ է»։

Շատ տարիներ առաջ մէկը կարեւոր գումար մը պարտական էր ինծի, բայց կը դժուարանար վճարելու, չէր վճարեր։ Այն ատեն լուսահոգի հօրս հարցուցի թէ ի՞նչ պէտք է ընէի։

-- Մարդը կ'ընդունի՞ որ քեզի պարտք ունի, հարցուց հայրս։

-- Այո՛, պատասխանեցի, կ'ընդունի, բայց...

-- Ուրեմն կէսը գանձած կը նկատուիս։

Եթէ այդ ալ չընդունի, եթէ ժխտէ, ուրանայ, այն ատեն ոչինչ կրնաս գանձել։

Իրաւունք ունէր։ Այդ օրէն ասդին միշտ տեսայ որ իրաւունքը իրաւունք է այն ատեն միայն երբ դիմացինը կ'ընդունի։ Ո՛չ մէկ դատարան, ո՛չ մէկ օրէնք, միջազգային ո՛չ մէկ ատեան իմ այդ իրաւունքս այնքան ապահովութեան տակ պիտի կարենայ առնել, որքան դիմացինիս խղճմտանքը, բարեացակամութիւնը, պատուաւորութիւնը։

Ես երբեմն կը կարծեմ թէ մարդիկ սըխալ կ'ընեն երբ շարունակ կը խօսին մարդկային իրաւունքներու մասին։ Խնդրոյ առարկայ է ո՛չ թէ իրաւունքը, այլ դիմացինին նկատմամբ պարտականութիւնը։ Ազգերը թերեւս աւելի լաւ արդիւնք մը քաղած կ'ըլլային եթէ քով քովի գալով ստորագրէին ո՛չ թէ մարդկային իրաւունքներու, այլ մարդկային պարտականութիւններու համաշխարհային յայտարարագիր մը։

Եթէ անհատներն ու հաւաքականութիւնները իրենց պարտականութիւնները լրիւ կատարեն, դիմացիններուն իրաւունքը ինքնաբերաբար յարգուած կ'ըլլայ արդէն։

Ռ. Հ.

Օրուան հարցեր

ՖՐԱՆՍԱ ԱՊԱՍՏԱՆԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՐՈ՞Ւ ԿԸ ՏՐՈՒԻ

Աւանդութիւն դարձած է Ֆրանսան կոչել ապաստանի երկիր։ Այս կոչումը կու գայ յատկապէս իրենց գաղափարներուն կամ համոզումներուն պատճառով հալածուած անձերու ընծայուած ասպնջականութենէն։ Ասոր մէջ մեծ եղած է անշուշտ ազատութեան գաղափարականը որ հիմնաքարերէն մէկն է ֆրանսական պետականութեան։

Այս աւանդութիւնը, սակայն, այնպէս կը թուի որ տատանումներու շրջան մը կը բոլորէ, ժամանակէն թելադրուած պարտադրանքներով։ Ալժերացի ուսուցչուհիի մը յուսաբեկ արտայայտութիւնները լաւագոյն փաստն են այդ տատանումին։ Ան կ'ըսէ. -- «Հոս ապրիլ կարելի չէ այլեւս. կը սպառնան ինծի։ Կը պահանջեն որ վերջ տամ դասաւանդութեանս ու գլուխս ծածկեմ։ Այլեւս չեմ համարձակիր առանձին փողոց ելլել, կամ գիշերը ուշ ժամու վերադառնալ։ Առջի իրիկուն հեռաձայնով բժիշկ կանչեցինք, պատասխանեցին որ մեր միջոցներով պէտք է հիւանդը հիւանդանոց փոխադրենք, որովհետեւ նոյնիսկ հիւանդապահները կը վախնան կրօնամոլներու քաղաքին մէջ կանգնած պատնէշներէն...։ Չեմ ուզեր հոս կենալ. բայց ո՞ւր կրնամ երթալ։ Կ'ըսեն թէ Ֆրանսան դռները փակած է մեզի...»։

Ֆրանսա որ անցեալին յաճախ ընդունած է սպանացի պարտուած հանրապետականներ, Փինոշէի զոհ դարձած Չիլիցիներ եւայլն, այսօր տարբե՞ր չափանիշներ կը գործադրէ. այդ տպաւորութիւնը կու տայ կացութիւնը, երբ ցեղային մաքրագործումէն խոյս տուած Պոսնացիի մը կամ ՖԻՍ-ի սպառնալիքին ենթարկուած ալժերացի գրագէտի մը նոյնիսկ իրաւունք չի տրուիր քաղաքական ապաստանի դիմումի թղթածրար մը ներկայացնելու։ Պատճառը այն է որ այս կարգի անձերը մաս չեն կազմեր Ժընեւի համաձայնագրին ապաստանեալի բնութագրումին. հոն, պայման կը նկատուի հալածուած ըլլալ իր իսկ ազգային իշխանութեան կողմէ. մինչդեռ, Պոսնիացիները որոնք փոքրամասնութիւն են իրենց երկրին մէջ, կամ ՖԻՍ-ի ալժերացի զոհերը, «իրենց» կառավարութեան սպառնալիքին ենթակայ չեն իսկական առումով։ Ու այս պարագաներուն մէջ ընդունիլ նման հալածանքներու դիմումը, կը նշանակէ կերպով մը ակնարկութիւն ընել որ ալժերական պետութիւնը ի վիճակի չէ իր քաղաքացիներուն պաշտպանութիւնը ապահովելու։ Այս կարգի նըկատում մը բաւական հակասական կացութիւններ կը ստեղծէ. այսպէս, օրինակ, Ֆրանսայէն ապաստան խնդրելու իրաւունք կ'ունենայ միայն ՖԻՍ-ի չար-

քային մը, քանի որ իր կառավարութիւնը կը հալածէ զինք կամ կը դատապարտէ: Մինչ կազմակերպութեան հաւանական յետադայ զոհերը շատ շատ կրնան միայն որպէս թաքուն գաղթականներ մնալ ֆրանսական հողին վրայ:

Այս երեւոյթը ունեցած է գործնական օրինակներ. 1992 Յուլիսին Ապաստանեալներու եւ անհայրենիկներու պաշտպանութեան գրասենեակը (ՕՖՓՐԱ) մերժած էր ՖԻՍ-ի անդամի մը ապաստանի դիմումը. ենթական դիմած էր Ապաստանեալներու օժանդակ յանձնախումբին որ տարի մը ետք դրական պատասխանած էր անոր, բեկանելով ՕՖՓՐԱ-ի վճիռը: Պատճառաբանութիւնը այն էր որ կրօնական շարժումի մը անդամակցիլ, չի նշանակեր անպայման մասնակցիլ ահաբեկչական արարքներու: Այս դէպքը պատճառ եղած է որ նախընթաց նկատուի ու յիշեալ գրասենեակը աւելի հաշտ աչքով դիտէ կրօնամոլներու հաստուածէն ներկայացուած դիմումները. անկէ ի վեր ՖԻՍ-ի չորս այլ անդամներու դիմումները ընդունուած են, մինչ ալժերացի բազմաթիւ մտաւորականներու նոյն կարգի թղթածրարները պատասխանի կը սպասեն:

Իրականութեան մէջ նախկին Եուկոսլաւիոյ կամ Ալժերիոյ նման շրջաններու մէջ ուր իսկական իշխանութիւնը պաշտօնական իշխանութիւնը չէ անպայման, ինչպէս կարելի է յստակօրէն ըսել թէ ո՞վ, զո՞վ կը հալածէ: Երբ ժամանակակից դէպքերու քաոսը իրար խառնած է զոհերն ու դահիճները, էականը հաւատարիմ՝ մարդկային իրաւանց սկզբունքներուն, նախ փրկել է վտանգի ենթակայ անձը:

Կայ նաեւ այն կէտը որ ապաստանի իրաւունքին մասին Ֆրանսական օրէնքները անցեալ դարուն պատրաստուած ըլլալով, չեն պատշաճիր նոր կացութիւններու: Գերմանիա որ մեծապէս սահմանափակած է քաղաքական ապաստանի իրաւունքը, 1993-ին 340 հազար 200 ապաստան ընդունած է նախկին Եուկոսլաւիայէն, մինչ Ֆրանսա միայն 5.524:

Որոշ է որ տնտեսական տագնապը, գործազրկութեան թաքուն գաղթականներու պատճառած վախերը եւ չեչուող օտարատեացութիւն մը ժխտական կլիմայ մը ստեղծած են Ֆրանսայի մէջ. ամէն չափանիշ կը թուի շփոթուած ըլլալ. ինչպէս կը գրէ լրագրող մը, «կը մերժուին իսկական վտանգի ենթակայ անձեր, մինչ իրանցի ահաբեկիչներ որոնք կը պահանջուին զուիցերական արդարադատութեան կողմէ, իրենց երկիրը կը ղրկուին»:

Այս ամբողջը չի նշանակեր անշուշտ թէ աշխարհի բոլոր հալածուածները ու ըսպառնալիքի ենթարկուածները գրկաբաց պիտի ընդունուին Ֆրանսայի կողմէ: Սակայն, վերաքննելի կէտեր կան որոնք պէտք չէ անտեսուին, յանուն ազատութեան համար տարուած պայքարներու եւ յանուն մարդկային իրաւանց Ֆրանսական աւանդական սկզբունքին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԱՂԹԱՆՔԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- («Յառաջ»). --

Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան՝ Հարաւային Ֆրանսայի համար Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդը եւ Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Խորհուրդը, Ուրբաթ, Յունուար 7-ին Սահակ -- Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի սրահը, հրաւիրած էին քաղաքի եւ շրջանի իշխանութիւնները, եկեղեցական, աշխարհական եւ զինուորական անձնաւորութիւնները, հայկական կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու ներկայացուցիչներ եւ այլ անձեր ներկայացնելու համար Նոր տարուան եւ Ծնունդի առթիւ իրենց մաղթանքները:

Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ռոպէր Վիկուրու անձամբ ներկայ եղաւ շրջապատուած իր կցորդներէն Տիկին Էլիզ Յակոբեան եւ քաղաքապետական Խորհուրդի ծառայող հայ անդամներէ՝ Ժաք Սամուէլեան, Րաֆֆի Նազարեան, Ժորժ Ենովքեան եւ Մաթիէօ Սոլաքեան: Իսկ, Շրջանային Խորհուրդի նախագահը Ժան Գլօտ Կոտէն կը ներկայացնէր՝ Ժան -- Փիէռ Պէրպէրեան եւ Պուշ -- տիւ -- Ռոնի ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վիէկան կը ներկայացնէր՝ Պրիս Տիւսիզօ: Ներկայ եղան նաեւ երեսփոխան Ռոլան Պլում եւ այլ անձնաւորութիւններ:

1994 տարին, ըստ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան, թող ըլլայ խաղաղութեան, եղբայրութեան եւ սիրոյ տարի մը մարդոց միջեւ որպէսզի ցաւի, տանջանքի եւ ուրախութեան առօրեայ պատկերները զոր մեռնիները ցոյց կուտան չրախին մարդոց անտարբերութեան: Հայաստանի, Ղարաբաղի մէջ, յայտարարեց Եպիսկոպոսը, ցաւն ու սուգը կը շարունակեն պատել ժողովուրդը եւ համդարտութեան յոյսերը հեռու են ապահովութիւն մը ըլլալէ եւ աւելցուց՝ «աւելի քան երբեք Հայերը վճռակամ են պաշտպանելու իրենց հողը, երկիրը եւ անգամ մը եւս ժամադրութիւն ունին պատմութեան հետ»: Սակայն, շարունակեց Տարօն Եպիսկոպոս, յոյսը մեր ամենամեծ ապաւէնը կը մնայ:

Յոյս հանդէպ այս ժողովուրդին որ միշտ գիտցաւ խաւարէն դէպի լոյս գալ, յոյս հանդէպ բարի կամքի մարդոց որպէսզի ճշմարտութիւնը եւ արդարութիւնը յաղթանակեն, յոյս հանդէպ հաւատքին որպէսզի բոլոր համայնքները բացուին երկխօսութեան, գրուցատրութեան եւ թըշնամութիւնը տեղ տայ հաշտութեան, վէճերը բանակցութեան եւ անտարբերութիւնը ուշադրութեան:

Աւանդական այս կարճ արարողութիւնը փակեց Մարսէյլի քաղաքապետը Ռոպէր Վիկուրու, շնորհաւորելով Նոր Տարին բոլոր Հայերուն, որքան որ ըստ արդէն Մարսէյլցիներուն ուղղած մաղթանքներուն մէջ Հայերը մաս կը կազմեն: Կը բաժնեմ ձեր մտահոգութիւնները Հայաստանի եւ Ղարաբաղի նկատմամբ, շեշտեց քաղաքապետը ու ընդգծեց 1993-ի ձմեռը քաղաքապետարանի կատարած օգնութիւնը, սակայն աւելցուց, բաւարար չէ եւ մանաւանդ հարցերը չի լուծեր. մարդասիրական գործողութիւններէն պէտք է անցնիլ համագործակցութեան եւ կողմերու ժխտական կեցուածքէն քաղաքական բանակցութեանց եւ լուծումներու: Ռոպէր Վիկուրու տեղեկացուց թէ Գիւմրիի ֆրանսական թեքումով դպրոցի շինութեան աշխատանքները սկսած են եւ կը ծրագրէ Մարտ ամսուան ընթացքին երթալ Հայաստան եւ տեղւոյն վրայ հաստատել եղելութիւնը եւ մանաւանդ մտածել ապագայի մասին, ամսինքն դպրոցի սարքաւորման եւ մանկավարժական կարիքներուն: Մարսէյլի քաղաքապետը յոյս յայտնեց որ 1994 տարին ըլլայ քիչ մը աւելի թեթեւ բոլորին համար:

Արարողութիւնը վերջ գտաւ ընդունելութեամբ մը, խնամքով պատրաստուած Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կողմէ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Յունուար 10 / 13)

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

Ուժանիւթի նախարարութեան տուեալներով Յունուար 11-ին արտադրուած ելեկտրականութեան քանակն էր 14,752 միլիոն քիլօվաթ / ժամ: Վերջին օրերուն, կազի չգոյութեան նոյն պայմաններուն մէջ կ'արտադրուէր աւելի քան 15 միլիոն քիլօվաթ / ժամ:

**

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Հայաստանի նախագահի մամուլի քարտուղար Արամ Աբրահամեան հերքելով «Երկիր» թերթի (Հ. Յ. Դ.-եան պաշտօնաթերթ) Յունուար 11-ի թիւին մէջ լոյս տեսած այն լուրը, որու համաձայն նախագահը ընդդիմադիր հոսանքներու գործունէութիւնը արգիլող օրինագիծ մը կը պատրաստէ, ըսած է թէ թերթին պատասխանատուները տեղեակ ըլլալու են թէ նման որոշումներ տալու իրաւասութիւնը վերապահուած է Արդարադատութեան նախարարութեան:

**

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Միջազգային Կարմիր Խաչի Յունուար 11-ի տեղեկագրէն կը պարզուէր որ, ի տես ղարաբաղեան ճակատին վրայ վերստին ստեղծուած ծանր կացութեան եւ բազմաթիւ վիրաւորներուն, Կազմակերպութիւնը 6.3 թոն դեղորայք եւ սարքաւորում ղրկած է Յունուար 11-ին Թիֆլիս, ուր կը գտնուի կովկասեան իր կեդրոնատեղին: Օգնութիւնը հոնկէ կը բաշխուի կռիւներու գօտիի հիւանդանոցներուն:

ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԱՅՑԸ

Իրանի պատուիրակութեան Ադրբեջան կատարած այցելութեան ընթացքին ստորագրուած են երկու համաձայնագրեր: Առաջինը մաքսային է, որ կը նախատեսէ դէպի Նախիջեւան ապրանքի փոխադրութիւն իրանեան տարածքով, իսկ երկրորդը կը վերաբերի Իրան -- Ադրբեջան սահմանագլխուն մնացեալ շուկայի մը բացումին:

ԱՅՑԸ

150 ԵՐԱԽԱՆԵՐ ՁՄԵՌԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ Կ'ԱՆՑԸՆԵՆ

Ռուսական մշակ. «Հարմոնիա» ընկերութեան նախաձեռնութեամբ եւ բարեսիրական բազմաթիւ միութեանց ու հաստատութիւններու աջակցութեամբ Հայաստանէն 150 երախաներ, որոնք կարօտեալ շրջանակներէ եւ աղէտի գօտիէն են, ձմեռը կ'անցընեն Ռուսաստան: Անոնք կը տեղաւորուին առողջարաններու, հանգստեան տուներու եւ գիշերօթիկներու մէջ:

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐՈՒ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՆ

«Սպեղանի» Բարեսիրական Միութեան միջնորդութեամբ Հայաստանի Գրողներու Միութեան շէնքին մէջ ամէն օր կը բաշխուի «Անդրանիկ Ցարութիւնեան» Հիմնադրամի (Լոս -- Անճըլըս) Հայաստանի եւ Շահումեանի մէջ զոհ գացած ընտանիքներուն տրամադրած օգնութիւնը: Իւրաքանչիւր ընտանիքի կը տրուի 400 Դրամ եւ յաւելեալ 100 Դրամ անչափահաս ամէն մէկ երախայի:

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Այդ մաքուր, այդ զարգացած աշխատանքէ միջավայրին մէջ ուսանելու մեծ փափաք մը արթնցած էր մէջս: Շուրջս հիւսուած կազմուած էր հաճելի շրջանակ մը յնորհիւ բարեկամուհիիս որ երկար ատեն Պոլիս ապրած էր. կային նաեւ հոն իր քոյրերը ամուսնացած. կար պատուական հօվիւ մը բողոքական, ճշմարիտ քրիստոնեայ մը: Այդ բարեկամներուս միջոցով ձեռք ձգեցի արտօնութիւնը ներկայ ըլլալու աղջկանց բարձրագոյն լիսէին դասընթացքներուն, իբրեւ ունկնդիր առանց քննութիւն անցնելու, բան մը որ նախընթաց չունէր՝ ըսին ինծ. թերեւս Վըրացիուհիի հանգամանքս այդ բացառութիւնը ըրել տուաւ:

Տակաւ սկսած էի զուիցերիացի մայրերուն օրինակին հետեւիլ, միշտ խորունկ գորովով կը սիրէի պզտիկներս, բայց դաստիարակչական պայմաններն ալ ի գործ կը դնէի. յանձն առի նոյնիսկ զանոնք մանկապարտէզ ղրկելու:

Ես առտնին գործերը ընդհանրապէս կարճ կապելով կ'երթայի դասընթացքներուս, առհասարակ գրականութիւն, փիլիսոփայութիւն, ֆրանսական բանաստեղծութիւն զիս կը շահագրգռէին:

Առաջին օրերը՝ ուսանողուհիները, ամէնքը չափահաս, դժուարաւ զարմանքնին զսպեցին զիս տեսնելով, իմ սեւ մեծ աչքերովս, մանչու սաւրէ գլխարկովս, սեւ զանգուրներովս, թերեւս չկրցան մեկնութիւն մը տալ մինչեւ այն օրը որ արդէն մէկ քանիներուն ծանօթացած, մեր պատմութիւնը իրենց պատմեցի, հայ աղջին տառապանքները իրենց մատնանշեցի, իրենց հոգին համակրանք էր ամբողջ մեզի հանդէպ:

Հիացան, զուարճացան, երբ պզտիկներս տեսան բոլորովին արեւելեան թիփով:

Ամուսինս, թէեւ կանխակալ կարծիքներն ու նախապաշարումները բաւական թօթափած էր, բայց միշտ քիչ մը կը զարմանար իմ ընթացքիս:

Այդ դասընթացքներէն դուրս գրեթէ բոլոր գրական բանախօսութիւններուն ներկայ կ'ըլլայի, մանաւանդ երբ Ժ. Ժ. Ռուսոյի մասին խօսուէր: Զեմ գիտեր ինչու այդ երկրին, այդ վայրերուն ուր մեծ փիլիսոփան ապրած, շնչած, խոկացած, սիրած ու տառապած է, կարծես հոգիս հաղորդակցութեան մէջ էր անոր ցաւատանջ հոգիին հետ: Հրաշագեղ բնութիւնը Զուիցերիոյ զոր ան շատ կը սիրէր, ինծ աւելի պաշտելի դարձած էր այդ պատճառով: Իր յոռետեսութիւնը, իր յուսալքումները, իր ինքնայատուկ բոլոր արարքները, տեսակ մը նուիրականութիւն ունէին ինծ համար: Թանգարանին մէջ, Տիկին տը Վարանի իւղաներկ դէմքին նկարին առջեւ, երկար պահեր կը մնայի, մտաբերելով իրենց փոխադարձ զգացումները:

Երեկոները երկու փոքրիկ անկողիններու մօտ նստած կարգի կը դնէի նօթերս եւ տպաւորութիւններս: Երջանիկ էի, անխառն երանութեամբ մը:

Շատ ձիւն եկաւ այն ձմեռը, եւ երբ արեւը ելլէր ձիւնին վրայ ամէն ինչ արեւակնի կը վերածուէր:

Իսկ լուսնկայ գիշերները հրաշալիք մըն էին: Անմոռանալի գիշերներ անցուցած եմ ժամեր երկար դիտելով Ուշին եւ լեռները Սավուայի, մութ կապոյտ Լեմանին միւս կողմը, մինչ վարը պարտէզին դրան առջեւ, ձիւներուն մէջ, ուսանողներ ցայգանուագներ կը թրթռացնէին: Երիտասարդութիւնն էր որ կը յորդէր այդ տղաքներու արիւնէն: Իսկ իմ երիտասարդութիւնս ի՞նչ եղած էր:

Պզտիկ պատահար մը եկաւ խռովել մեր անդորրութիւնը: Քոյրս Տիկին Նորատունկեան, եկաւ Լօզան իր որդին վարժարան դնելու: Ծիշդ այդ առիթով է որ քեռայրս հրաման ուզած էր Ապտիւլ Համիտէն կինն ու զաւակը Զուիցերիա ղրկելու: Կարմիր Սուլթանը հարցուցած է թէ ինչո՞ւ Նորատունկեան իր զաւակը չուզեր որ Պոլիս ուսանի եւ անպատճառ այդ երկիրը ղրկել կը փափաքի: Այդ հարցումին քեռայրս պատասխանած է թէ Զուիցերիա միակ երկիրն է ուր մարդիկ սուտ չեն խօսիր: Եւ զարմանալին այն է որ բռնակալը, փոխանակ զայրանալու, պահ մը խորհէր, յետոյ արտօնէր է որ քոյրս եւ իր որդին մեկնին դէպի Լօզան եւ պատանին հոն դաստիարակուի:

Դժբախտաբար քոյրս երկար չկրցաւ մնալ մեր մօտ, զաւակը ծանր հիւանդութիւն մը անցուց, ահ ու դող մատնելով մեզ, եւ այն ինչ ապաքինած՝ վերադարձաւ Պոլիս:

Անոնց մեկնելէն յետոյ սկսանք մեր բնականոն կեանքը: Երբեմն, բարեկամներու պնդումներուն վրայ՝ պզտիկ արեւելեան պատմուածքներ կը գրէի A. B. ստորագրութեամբ, «Gazette de Lausanne»ին մէջ, թէեւ ցանցառօրէն:

(Շար. 29)

(Շար. Ա. էջէն)

ուած է Ռուսաստանի արտդործնախարարութեան պատասխանատու պաշտօնեայ Անատոլի Կարասինի յայտարարութեան մէջ, որը հրապարակուել է մեր մամուլում: Նշուած յայտարարութիւնը, ի դէպ, ցրում է այն մտավախութիւնները, թէ Ռուսաստանը փոխել է իր դիրքորոշումը ղարաբաղեան խնդրում: Իրողութիւնն այն է, որ Ռուսաստանն իսկապէս անաչառ է այդ հարցում եւ անկեղծօրէն շահագրգռուած է արինահեղութեան դադարեցման մէջ:

«Ես ուզում եմ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել Հանրապետութեան Նախագահի Դեկտեմբերի 15-ի Հրամանագրի եւ նրա կատարման ընթացքի վրայ: Ինչպէս յիշում էք, Հրամանագիրն ուղղուած էր անընդմեջ թերքի ներմուծման եւ վաճառքի բարենպաստ պայմաններ ստեղծելուն: Այդ փաստաթղթում չօշափելի յանձնարարականներ էին տրուած Կենտրոնական Դրամատան եւ կառավարութեանը, որոնց մի մասը արդէն իրագործուել է: Խօսքը, մասնաւորապէս, վերաբերում էր կառավարութեան որոշումների մէջ փոփոխութիւններ կատարելուն, որոնք պէտք է վերացնէին վարչարարական քաշքշուքը եւ չարաշահումների հնարաւորութիւնը: Օդանաւակայաններում կարգ ու կանոն հաստատելու նպատակով ստեղծուել է գործադիր շտապ՝ Շահէն Պետրոսեանի գլխաւորութեամբ:

«Մեծ աշխատանք է կատարել նախագահի վերահսկողական ծառայութիւնը, որը գործադիր արձագանգման խումբ է ստեղծել եւ չուրջօրեայ հերթապահութեամբ յենակէտեր հաստատել «Զուարթնոց», «Էրեբունի» եւ «Շիրակ» օդանաւակայաններում:

Ընդհանուր առմամբ այդ միջոցառումները դրական որոշակի ազդեցութիւն ունեցան, եւ նկատելի աշխուժութիւն մըտցրեցին անընդմեջ թերքի ներկրման եւ ապրանքաշրջանառութեան մէջ: Արդիւնքները աւելի դոհացուցիչ կը լինէին, եթէ Դեկտեմբերի վերջին շաբաթուայ ընթացքում չլինէր Թուրքերի համար անբարենպաստ եղանակի գործօնը: Բայց, նոյնիսկ չնայած այդ գործօնին, Դեկտեմբեր ամսին Նոյեմբերի համեմատութեամբ բեռնատար ինքնաթիռների մուտքը Հայաստան աւելացել է տասնըմէկ տոկոսով, իսկ ինքնաթիռներով անընդի ներմուծումը Հանրապետութիւն աճել է աւելի քան 5 անգամ, նոյն ճանապարհով պէնզինի ներկրումը աւելացել է 6,6%: Այդ ամէնը որոշ չափով նպաստել է պէնզինի գնի նուազմանը եւ դրամի արժէքի կայունացմանը:

«Դա տեղի է ունեցել այն բանի շնորհիւ, որ օդանաւակայանի ծառայութիւնները բարելաւել են ձեռներէց կազմակերպութիւնների եւ անձանց սպասարկումը, չնայած այստեղ դեռեւս կան մեծ թերութիւններ: Նախագահին կից վերահսկողական ծառայութեան եւ իրաւապահ օրգանների ստուգումների արդիւնքում յայտնաբերուել են դրամա-ապրանքային շրջանումների, պաշտօնական դիրքի չարաշահումների մի շարք դէպքեր, յարուցուել են քրէական գործեր:

«Վերահսկողական ծառայութեան գործադիր արձագանգման խմբերը Յունուարի 14-ից վերսկսել են իրենց աշխատանքը ոչ միայն նշուած օդանաւակայաններում, այլ Հայաստանի հիւսիսային եւ հարաւային կառուցիներում:

❦

Շաբաթ -- Կիրակի (Յունուար 15 / 16) մեր թիւով յայտնած էինք թէ Ֆրանսայի համար առժամեայ նոր գործավար մը նշանակուած է յանձին Աշոտ Մելիք -- Շահնազարեանի:

Ծնած է 1931--ին, աւարտած միջազգային յարաբերութիւններու Մոսկուայի հիմնարկը, Խորհրդային Միութեան Արտաքին Նախարարութեան դիւանագիտական ակադեմիան, հետեւած դիւանագիտական ապարէզ ընդգրկողներու վերապատրաստութեան դասընթացքներուն: Դիւանագիտական պաշտօններ վարած է 1958--էն Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի կարգ մը երկիրներու խորհրդային դեսպանատուներուն մէջ: Գործավարի պաշտօններ վարած է Զայիր, Գամպոճ, Մալի: Պատասխանատու պաշտօններ վարած է Խորհրդային Արտաքին Նախարարութեան ափրիկեան, մամուլի բաժիններուն: 1992 Փետրուարէն կ'աշխատէր Արտաքին Նախարարութիւնը որպէս խորհրդատու նախարարին: Կը տիրապետէ ֆրանսերէնի, սպաներէնի, անշուշտ՝ ռուսե-

Տիկին Նուարդ Հէլվաճեան եւ զաւակները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՐՇԱՄ ՀԷԼՎԱՃԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Յունուար 14--ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Վիթրի, Երեքշաբթի, Յունուար 18--ին ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Ներսէս Մխճեան իր քրոջ՝ Հերմինէ Գայսերեանի մահուան Ա. տարելիցին ի յիշատակ 1000 Ֆր. կը նուիրէ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին, 1000 Ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, 1000 «Հայաստան» հիմնադրամին (տանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆր. «Յառաջ»ին:

SUPER-LOTO

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section MARSEILLE-VILLE
«SOSSE MAYRIG»
organise un SUPER LOTO
le Dimanche 23 Janvier à partir de 15 h
la MAJC
12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille

րէնի: Ամուսնացած է եւ հայր երեք զաւակներու:

❦

Յունուար 18--էն սկսած է կազ մտնել Հայաստան շնորհիւ կատարուած առժամեայ կամրջումի մը (փոխքաժ), բուն նորոգութիւնը կարելի չէ եղած իրագործել: Կառախումբեր ալ սկսած են մուտք գործել Հայաստան:

❦

Յունուար 16--ին, ազրպէյճանական ուժերը լայնածաւալ յարձակումներ կատարած են դէպի Ասկերան -- Աղդամ եւ տեղի ունեցած են բուռն կռիւներ: Ջախջախելով հրասայլ մը եւ ռազմակառք մը, եւ պատճառելով 60 մեռեալ, ղարաբաղեան մարտիկները թշնամիին ստիպած են նահանջել դէպի իր նախկին դիրքերը: Հայկական կողմէն զոհ գացած են երկու զինուոր, 7 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Իսկ Յունուար 17--ին ազրպէյճանական օդանաւեր քանի մը անգամ փորձած են ռմբակոծել Ստեփանակերտը:

❦

ՓԱՊՈՒՂԻԻ ԺԱՄԵՐԸ ԿՐՃԱՏՈՒԱԾ

Յունուար 14--ին որոշուած է որ Յունուար 17--էն սկսեալ Երեւանի փապուղին գործէ ժամը 7 -- 21·30: Մինչ այդ, ան կը բանէր ժամը 6·30 -- 23: Այս կարգադրութեան պատճառը ուժանիւթի մեծ պակասն է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՈՒԼՈՒՆԵՐՈՒ Թագաւորը՝ Կուտուիլ Զվելեթինի վերջնագիր մը ղրկած է Հարաւի Ափրիկէի նախագահ՝ Տը Քլերքի ճշդելով որ «եթէ նոր Սահմանադրութիւնը ընդունուի առանց Զուլուներու հաւանութեան, Հարաւի Ափրիկէն քաղաքացիական պատերազմի մը վտանգին ենթակայ կ'ըլլայ»: Թագաւորին համաձայն «ՔվաԶիւլիւ» անունը որ իր հողամասն է ջնջուած է նոր Սահմանադրութեան մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ օտար դրօսաշրջիկները այլեւս օրական մէկ տոլարի տուրք պիտի վճարեն (բացի՝ ՀԱՊ--ի անդամ երկիրներու բնակիչներէն):

ԾԻՆՕ ՏԱԻՏՈՖ, գլանիկի հանրածանօթ վաճառականը, մեռաւ ժընեւ 88 տարեկանին: Ծնած 1906--ին Կիեւ, ծնողքին հետ փախած էր 1911--ին, խուսափելու համար պոգրոմներէն եւ հաստատուած Ժընեւ, ուր հայրը ծխախոտի խանութ մը ունէր: 1919--ին ուսումնասիրութեան ճամբորդութեան մը կը ձեռնարկէ և կը յայտնաբերէ սեւ ծխախոտը: 1947-էն հրապարակ կը նետէ հաւաններու «դըղեակ»ները մկրտուած Պօրտըլէի համբաւաւոր դղեակներու անուններով:

ARMENFAX

Armenfax est une association indépendante créée à Paris en 1989, et membre depuis 1993 du Forum des Associations Arméniennes de France. *Armenfax* a pour but de sensibiliser les média français aux questions arméniennes, tant sur l'actualité que sur les questions de fond.

Concernant l'actualité, l'association a mené à bien la médiatisation du personnel politique d'Arménie (conférences de presse de Levon Ter-Petrossian, Vazken Manoukian, Raffi Hovanessian...). *Armenfax* a réalisé le voyage des 12 journalistes français en Arménie en septembre 1991, en collaboration avec SPFA. L'association édite des fiches thématiques ainsi que des flashs spéciaux à destination de la presse (disponibles aux particuliers par abonnement).

Concernant les questions de fond, *Armenfax* a organisé en février 1993, une soirée-débat à l'Assemblée Nationale sur le thème : Géopolitique et chrétiens d'Orient». Quant à la réflexion sur le Génocide, elle a abouti à un article intitulé «L'égalité devant le génocide» dans *Le Monde* daté du 4 janvier 1991. Tout récemment, l'«Affaire Lewis» a conduit *Armenfax* à collecter des signatures d'intellectuels pour la première réponse du 27 novembre 1993, puis à rédiger un article intitulé «La négation d'un génocide». Concernant la conclusion de cet article, *Armenfax* est décidé à œuvrer avec ceux qui le souhaiteraient à la lutte contre le négationnisme à l'égard du génocide arménien, sur le terrain du droit.

Tél. : 43 28 48 87 (répondeur)
Fax : 48 08 71 54.

INFO — ARTISTIQUES

Le Jeudi 20 Janvier à 20h30 précises *l'Ensemble de musique arménienne* *KOTCHNAK* sera de nouveau au Centre Mandapa 6, rue Wurtz, Paris XIIIe

Dans le cadre du programme *«Prenez une place, venez à deux»* pour interpréter des chants de traditions populaires arméniennes.

Le même jour à 17 heures il sera également sur *France-Musique* *«Les magiciens de la Terre»*

Rouben Haroutunian, târ & chant
Virginia Kerovpyan, chant
Aram Kerovpyan, kanon & chant
Edmond Zartarian, dap & dehol

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայաստանի Փարիզի դեսպանատունը շնորհակալութիւն կը յայտնէ «Sentier pour l'Arménie» կազմակերպութեան, իր ցուցաբերած մշտական աջակցութեան ու զօրակցութեան համար:

UGAB - PARIS

CONFÉRENCE
Deuxième volet
du cycle de conférences
proposé par le Comité de Paris de l'U.G.A.B.
LE ROYAUME ARMENIEN DE CILICIE
Conférence-Projection
avec M. Claude MUTAFIAN
Universitaire, Historien, Organisateur de l'exposition de la Chapelle de la Sorbonne
le Vendredi 21 Janvier à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17[e]
Participation aux frais : 10 F.
Etudiants : entrée libre.

SOIREE - DISCO
l'UGAB - JEUNES
organise
sa prochaine *SOIREE - DISCO*
le Samedi 22 Janvier à partir de 22 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17[e]
Prix membre : 100 F.
Non membre : 150 F.
Adhésions : Adultes 300 F.
Etudiants 200 F.
Tenue correcte exigée

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

GRANDE SOIREE
DU NOEL ARMENIEN
AU PROFIT DE
L'ECOLE SAINT MESROB D'ALFORTVILLE
DINER DANSANT
avec PAUL BAGHDADLIAN et son Orchestre
LE SAMEDI 22 JANVIER à partir de 20 h 30
au Gymnase *Lapierre* d'Alfortville
— rue du 8 Mai 1945 —
Réservations aux : 43 - 96 - 18 - 13 —— 43 - 75 - 28 - 37.

GRANDE
TOMBOLA
Une Grande Tombola est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.
1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis
Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20
JEUDI
20 JANVIER
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5.00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.243 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.243

« Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն » ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՋԵՌՈՒՑՄԱՆ ԵՒ ԿԵՆՍԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱԳՈՐԾՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻ ՄԱՍԻՆ

Երեւան, Յունուար 17

Հայաստանը ոտք դրեց 1994 Թուական եւ սկսուեց ձմեռուայ երկրորդ ամիսը: Ինչպէս անցեալ տարուայ վերջին օրերին, այնպէս էլ տարուայ սկզբին անասելի խոչընդոտներ յաղթահարելով շարունակւում է համազգային միջոցներով վառելանիւթի ներկրումը Հայաստան: Հանրապետութեան շրջափակման խստացման պայմաններում ուշադրութիւնն առաւելապէս սեւեռուած է բնակելի շէնքերի ջեռուցման, բնակչութեան համար կենսական նշանակութիւն ունեցող հաստատութիւնների աշխատանքի ապահովման վրայ:

1993 Թ. Դեկտեմբեր ամսուայ համեմատ Երեւանում աւելացել է ջեռուցուող շէնքերի թիւը: Բարձրայարկ շէնքերում այսօր ջեռուցւում է մօտ 35.000 բնակարան, ինչպէս նաեւ 60 հիւանդանոց, դպրոց, մանկապարտէզ: Հանրապետութեան միւս 20 քաղաքներում եւ շրջկենտրոններում ջեռուցւում է նախատեսուած բնակելի ֆոնդի աւելի քան երկու երրորդը:

Նոր տարուայ շեմին Հայաստան ներմուծուեց 1500 թոն տիզելային վառելիք:

Այն անմիջապէս տրամադրուեց Հայաստանի կարեւորագոյն կենսապահովման հաստատութիւններին, որոնք մասամբ կամ ամբողջապէս դադարեցրել էին իրենց աշխատանքը Հանրապետութիւնում վառելիքի բացակայութեան պատճառով:

Տիզելային վառելիքը յատկացուել է.

- Երեւան քաղաքի հանրապետական եւ քաղաքային նշանակութեան հիւանդանոցների ջեռուցմանը
- Երեւան քաղաքի եւ միջքաղաքային ուղեւորատար տրանսպորտին
- Ջրամատակարարման ջրմուղների ելեկտրական սնուցմանը
- Հեռախօսային կայանների սնուցող շարժիչների համար
- Արգնիի ջրելեկտրակայանի ջրատարի վթարի վերականգնման աշխատանքի համար
- Հանրապետութեան շրջաններ եւ Արցախ ալիւր, սնունդ եւ մազութ տեղափոխելու համար:

Յունուարի 13-ին եւ 14-ին ներմուծուել է մօտ 2200 թոն մազութ, որից 600 թոն յատկացուել է Վանաձորի ջեռուցիչ կենտրոնին՝ բնակելի շէնքերի ջեռուցման նպատակով, իսկ մնացածը բաշխուել է Երեւանի հացի գործարաններին՝ հացի անխափան արտադրութիւնն ապահովելու համար:

Ձմեռուայ ընթացքում համազգային ծրագրի շրջանակներում բաշխուել է ընդհանուր առմամբ 37 հազար թոն մազութ եւ 1500 թոն տիզելային վառելիք:

Այսօր դա վառելանիւթի ներմուծման գրեթէ միակ խոշոր՝ իրականում գործող խողովակն է: Թերեւս տեղին է նշել, որ մի շարք պետութիւնների նախաձեռնած նաւթի եւ մազութի մարդասիրական օգնութիւնը դեռեւս չի կարողացել ճեղքել Հայաստանի շրջափակումը:

Ջեռուցման եւ կենսապահովման ծրագրի կենսական նշանակութիւնը Հայրենիքի համար անգնահատելի է:

Ծրագրի յաջող ընթացքը իւրաքանչիւրիս հպարտութիւնն է՝ մեր միասնականութեան յաղթանակը:

« Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն »
ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԺԱՆ ՔԷՀԱՅԵԱՆԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ

Ամենաթեթեւ որակումով՝ զարմանք պատճառած էր լրագրող Ժան Քէհայեանի «Pour un dialogue Arméno--Turc» խորագրուած յօդուածը որ լոյս տեսաւ Յունուար 6--ի «Լիպերասիոն» օրաթերթին մէջ («Յառաջ», Յունուար 7): Շատեր չէին գիտցած թէ ի՛նչ մեկնաբանութիւն պէտք էր տալ տեսակէտի մը որ քաղաքական բնոյթ կը կրէր և որ ծանօթ էր որպէս Թրքական աւանդական թեզ: Անհասկնալին հետեւեալն էր. լրագրող -- յօդուածագիրը որպէս Հայաստանի ներկայ անելէն ելք, կ'առաջարկէր պատմութիւնը մէկդի դնել առժամապէս եւ երկխօսութիւն հաստատել Անգարայի հետ, այն տպաւորութիւնը ձգելով որ այս վերջինս մեծ փափաքով կը սպասէ նման երկխօսութեան մը: Կարծէք առոր բացակայութեան միակ յանցաւորն էր Երեւանի իշխանութիւնը. այն նոյն իշխանութիւնը որ բնաւ գաղտնիք չէ թէ «Անկախութեան հռչակագրին» հրապարակման օրէն ծանրածանր ամբաստանութիւններու թիրախ եղաւ -- երբեմն զգացական, յաճախ ընդդիմութեան կոյր մօտեցումներով -- ճիշդ առաջարկուած տեսակէտները ունենալու յանցանքով. չէ՞ որ պատմութիւնը մէկդի դնելու, քաղաքական գործնական ուղղութեան մը հետեւելու անոնց տրամադրութիւնները դժուար չէր թարգմանել որպէս նուիրականութիւնները մոռնալու, ազգային դաւաճանութեան կեցուածքներով:

Վերադառնալով Ժ. Քէհայեանի գրութեան, անոր մեկնաբանութիւն մը գտնելու դժուարութիւնը ունեցողներուն օգնութեան ձեռք կ'երկարէ Թուրք մամուլը: Յունուար 18--ի «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը տեղ տուած է իր քրոնիկագիրներէն Հասի Ուլուէնկինի «Կովկասի մէջ պատերազմ եւ խաղաղութիւն» խորագրուած գրութեան. Կովկասի կացութիւնը վերլուծող պարբերութիւններէ ետք, Թուրք լրագրողը կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի հարցին, հայ-թուրք յարաբերութիւններու բացակայութեան, Հայաստանի համար առոր կարեւորութեան եւայլն ու կը յանգի Ժ. Քէհայեանի եզրակացութեան. այսինքն՝ Հայաստանի բարիքին համար պէտք է մոռնալ «հայկական վրէժխնդրութիւն»ը որուն դրօշակիր կը ներկայացուի Դաշնակցութիւնը: Ապա Հասի Ուլուէնկին կը գրէ թէ «նման ողջամիտ մօտեցում» սկսած է նշմարուիլ հայկական Սփիւռքի կարգ մը մտաւորականներուն մօտ եւս ու այդ երեւոյթին օրինակ կը ներկայացնէ Ժ. Քէհայեանը, հիմնուելով անոր Յունուար 6--ի գրութեան. հայ լրագրողը որպէս «ծագումով հայ, ֆրանսացի գիտնական եւ Սփիւռքի համբաւաւոր դէմքերէն մէկը» ներկայացնելէ ետք կը մէջբերէ անոր քաղաքական տեսակէտներն ու Հայաստանի իշխանութեան ուղղուած թելադրանքները: Ու հիմնուած իրեն այս շատ ձեռնտու օրինակին, կ'եզրակացնէ. -- «Ողջմտութիւնն ու ժողովուրդներու բարեկամութեան փափաքը կը սկսին ծանր կշռել նաեւ հայկական գաղթական հանրութեան մէջ որ փէտայի հասցուած է «Դաշնակ» վրէժխնդրութեան»,

Այսպէս, Թրքական մամուլը մեր իրականութեան մէջ որպէս լուրի աղբիւր ծառայելէ զատ, կը ներկայանայ Նոր հանգամանքով մըն ալ. ան օժանդակ կը հանդիսանայ հայկական չափանիշերու անհասանելի, կամ դժուարամատչելի մնացած պարագաներ լուսաբանելու, որպէսզի ճիշդ հասկնանք ու մեկնաբանենք զանոնք...:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ՉԵՆ ՄԵՂՄԱՆԱՐ

ՔԻՉ ԿԱԶ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Յունուար 19--ին, Չորեքշաբթի առտու հեռաձայնային մեր խօսակցութենէն Երեւանի հետ, կը հաստատուէր որ շատ բուռն յարձակումները կը շարունակուէին ադրբեջանական ուժերու կողմէ Ղարաբաղի հիւսիսը (Մարտակերտ) եւ հարաւը: Նոյնեան -- Տասան գործակալութիւնն ալ կը հաղորդէր արդէն որ Յունուար 18--ին, կէս օրէ ետք խախտելով առժամեայ հրադադարը, ադրբեջանական ուժերը յարձակման անցած էին Մարտունիի ուղղութեամբ:

Մոսկուայի մէջ, Ռուսերը դիւանագիտական շատ մեծ գործունէութեան ձեռնարկած են եւ աւելի քան երբեք կ'ուզեն հաստատ համոզել թէ իրենք միշտ շահագրգռուած են ՀԱՊ--ի պետութիւններով եւ միտք չունին ուրիշին ձգելու անոնց ճակատագիրը:

Յունուար 18--ին, Արտաքին նախարար Կոզիրեւ տեսնուելէ ետք Ադրբեջանի իր պաշտօնակից՝ Հասանովի հետ, հրաւիրած էր ՀԱՊ--ի դեսպանները ու անոնց եւ նաեւ զինուորական կցորդներուն հետ խորհրդակցութիւններ ունեցած էր: Ռուսաստան վճռած է առաջնորդի դեր խաղալ: Եւ այս առընչութեամբ, Յունուար 19--ին, «էնֆօ -- Մաթէն»ն էր որ քանի մը տողով կ'անդրադառնար, ըսելով թէ Ռուսաստան կը ջանայ միջնորդի դեր խաղալ Ղարաբաղի կնճիռը կարգադրելու համար:

**

«Քօթիտիէն տը Փարի» եւս կ'անդրադառնար Ռուսաստանի նոր ճիգերուն, նշելով նոյնիսկ թէ անոր ծրագիրը կը նախատեսէ մարդասիրական գօտիներու վերահաստատումը եւ ապազինուած չէզոք գօտիի մը հաստատումը ագերի հողամասին շուրջը:

**

Յունուար 19--ին ալ, կազ կը հասնէր Հայաստան, բայց շատ չնչին քանակութեամբ (մէկ միլիոն խորանարդ մեթրէն պակաս):

**

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Յունուար 17 / 18)

ԳԻՇԵՐՕԹԻԿՆԵՐԸ ՋԵՌՈՒՑՈՒՄ ՉՈՒՆԻՆ

Հայաստանի 50 գիշերօթիկ դպրոցներն ու 3 մանկատները դեռ ոչ նաւթ եւ ոչ ալ վառարաններ ստացած են: Անոնք չեն ապահովուած նաեւ անհրաժեշտ սննդամթերքով: Միայն Հայկական Կարմիր Խաչը 1 -- 1.5 թոն փոշի կաթ բաշխած է իւրաքանչիւր հաստատութեան:

**

ՄԻԱՑԵԱԼ -- ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԿԵՑՈՒԱԾՔԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄ

Հայաստանի բարձրաստիճան անձնաւորութիւն մը, որ չէ ուզած ինքնութիւնը յայտնել, խստօրէն դատապարտած է Միացեալ -- Նահանգներու Հայաստանի դեսպանատան կեցուածքը, որ 60 հազար թոն նաւթ Հայաստան բերելու խոստումներով Հայաստանի կառավարութիւնը մղած է նաւթի իր ունեցած պահեստն ալ ժողովուրդին բոլոր խաւերուն անվերապահօրէն բաշխելու, մինչդեռ երբ այսօր այդ խոստումը դեռ չէ իրականացած եւ պահեստներն ալ պարպուած են նախընտրելի էր, որ բաշխուած նաւթէն մաս մը պահուած ըլլար ամէնէն կարօտեալներուն համար:

**

ՏԵՐՄԻՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ԼՈՒԾՈՒԱԾ

Կառավարութեան 1993 Հոկտեմբեր 19-ի որոշումին համաձայն լուծուած է տերմի--

(Շար.ը Դ. էջ)

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՋԱՒԷՆ ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ Յունուար 17--ին իր մահկանացուն կնքած է Զաւէն Օհաննէսեան, մէկը այն սերունդէն որ այսօր այլեւս կրնայ անծանօթ ըլլալ շատերուն, իր յառաջացած տարիքին պատճառաւ: Արդարեւ 94--ամեայ Զաւէն Օհաննէսեան բեղուն գործունէութիւն ունեցած է այս գաղութին մէջ, անոր կազմութեան առաջին օրերէն իսկ, 20 -- 30--ական թուականներուն, երբ հետզհետէ Ֆրանսա կը հասնէին ու կը հաստատուէին արեւմտահայութեան վերապրող բեկորները:

Ծնած Մագրի գիւղ (Պոլիս) 1901, Օգոստոս 1--ին, Զաւէն Օհաննէսեան մանկութեան օրերէն փարած է եկեղեցւոյ եւ մարզական կեանքին: Երբ Պոլսոյ Մայր Եկեղեցւոյ դպրապետ կը դառնար Նշան Սերգոյեան, պատանի Զաւէն մաս կը կազմէր երգչախումբին ու այդ օրէն կը սկսէր սորվիլ շարականները իր «վարպետէն», ինչպէս կը սիրէր կոչել Նշան Սերգոյեան: Պոլսոյ մէջ է նաեւ որ կը մտնէր Հ. Մ. Ը. Մ.--ի մէջ, անոր հիմնադրութեան օրէն իսկ (1918): Յետագային, 1923--ին, երբ Փարիզ կուգար պիտի շարունակէր իր գործունէութիւնը այս երկու մարզերուն մէջ առաւելաբար: Եկեղեցւոյ շարականներէն զատ, երգած է նաեւ երգչախումբերու մէջ և մաս կազմած անոնց վարչութեանց: Առաջին առթիւ Սագօ Յակոբեանի Սիփան երգչախումբին (1923) եւ յետագային նաեւ Սիփան -- Կոմիտաս, երբ երկու երգչախումբերը կը միանային: Հ. Մ. Ը. Միութեան մէջ նոյնքան նուիրումով աշխատած է, եղած է ֆութպոլի մարզիչ: 1987 Փետրուար 22--ին կ'արժանանար Ներսէս Շնորհալի շքանշանին: Հաստատուած Վերսայլ, առաւելաբար Շաւիլի Եկեղեցւոյ մէջ տարած է իր գործունէութիւնը անոր հիմնադրութենէն իսկ:

Որքան ալ տրամաբանական թուի 94--ամեայ անձի մը մահը, տխուր բան մը կայ մե՛ր պարագային, երբ ան գաղութի մը ամբողջ կեանքին հետ կապ ունի եւ խորհրդանիշը կը մնայ այդ գաղութին մէկ որոշ շրջանի վերջալոյսին: Այսպէս է որ անհետացան շատեր, կ'անհետանան վերջինները՝ անոնց որոնք քրտինք թափեցին գաղութ մը կազմելու համար եւ այսօր իրենց պատմութիւնը գիտցող իսկ չէ մնացած: Ինչպէս իր սերնդակիցներէն շատեր, երբ առիթ ունենար կը սիրէր խօսիլ անցեալէն: Դեռ քանի մը ամիս առաջ էր, Սեպտեմբերին, որ իրեն հանդիպեցանք բարեկամի մը աղջկան ամուսնութեան առթիւ ու ի՜նչ կիրքով կը սիրէր ոգեկոչել անցեալը, մտիկ ընող կը փնտռէր մինչ երթալով մտիկ ընողներն ալ կը պակսին...:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տես՝ Դ. էջ:

Մեր ցաւակցութիւնները իր Այրիին եւ զաւակներուն:

«ՍԱ ՄԵՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆ Է»

Մոսկուայի հեռատեսիլին ծանօթ հաղորդավարներէն է Անդրէյ Կարաուլով· ծանօթ, յատկապէս քաղաքական յայտնի դէմքերու հետ կատարած իր զրոյցներով, որոնք կը հեռասփռուին «Ճշմարտութեան ժամ» խորագիրով: Յունուար 10-ին Կարաուլով զրոյցի հրաւիրած է Արցախի Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահ Ռոպէր Քոչարեանը: Զրոյցը որ լոյս տեսած է «Երկիր»ի Յունուար 12-ի թիւին մէջ, Ղարաբաղի հարցը ռուս հանրային լայն խաւերու ուշադրութեան յանձնելու եւ անդիտացուած, անտեսուած տուեալներ պարզելու գործէն զատ, ի յայտ կը բերէ ղարաբաղցի ղեկավարին պետական մարդու ոչ յաճախադէպ ու հպարտաբիթ յատկանիշները· մանաւանդ երբ նկատի առնուի հայկական մարզը իր ներսի ու դուրսի թեւերով:

Ռոպէր Քոչարեան զրոյցին կը սկսի երկու ճշդումով· ադրբեջանական հողերու հայկական կառավարման տակ գտնուելու խնդիր չկայ, «անոնք հիմա եւս Ադրբեջանի տարածքն են, բայց ներկայիս մեր ռազմական հսկողութեան տակ կը գտնուին»: Յետոյ սխալ է նաեւ այն որ Ադրբեջանի 17 տոկոսը ենթարկուած է հայկական ռազմական հսկողութեան· «թիւը չափազանցուած է, կ'ըսէ Ռ. Քոչարեան, Ադրբեջանցիները կը խօսէին 20 տոկոսի մասին, ի վերջոյ կանգ առին 17-ի վրայ: Իրականութեան մէջ 9 -- 10 տոկոսէն աւելի չէ եւ շատ դիւրին է հաշուել քարտէսին վրայ»:

Այս ճշդումներէն ետք ան կը բացատրէ թէ «համերաշխ ապրող Հայերու եւ Ադրբեջանցիներու միջեւ յանկարծ ծագած հարց չէ Արցախեանը»· աշխարհը 1988-էն սկսաւ խօսիլ Լ. Ղարաբաղի մասին, սակայն, «ատիկա առաջին բախումը չէ· եղած են 1918 -- 1921 թուականի պատերազմը, 1965 -- 1967-ի բախումները: Այսինքն, իրավիճակը միշտ բախումով յղի եղած է· եւ անմիջապէս որ խորհրդային կայսրութիւնը թուլցաւ, լարումը սուր հանգամանք առաւ»:

Հինգ տարուան ընթացքին այնքան գրականութիւն արտադրուեցաւ Ղարաբաղի հարցին մասին· մամուլի էջեր պարզեցին անցեալն ու ներկան: Այսքանէն ետք, երբ տակաւին զրուցավարը հարց կու տայ «բայց չէ՞ որ Ղարաբաղը ադրբեջանական տարածք է», Ռ. Քոչարեան կը պատասխանէ որեւէ չփոթի չներելու ոճով· «որեւէ տարածքի վրայ ապրող ժողովուրդ հոն հետքեր կը ձգէ· տաճարներ, կոթողներ: Կարծեմ կը բաւէ Ղարաբաղի մէջ շրջիլ, տեսնելու համար թէ ովքեր հոս ապրած ու հետք ձգած են»:

«Երկիր»ի ծանօթացման տողերուն մէջ ըսուած է թէ զրուցավար Կարաուլով կը սիրէ որոգայթներ լարել իր խօսակիցներուն, յաճախակի գործնական փաստեր կը դնէ զրոյցին ընթացքին· ան, օրինակ, Խոջալուի դէպքերուն վերյուշով, հոն պատահածներուն ի'ր տարբերակով կը փորձէ նեղը դնել ղարաբաղցի ղեկավարը· իսկ ան, ղարաբաղեան վերջին հնգամեակէն շատ աւելի արիւնալի այլ էջեր հակադրելով այդ վերյուշին, կ'եզրակացնէ· «պատերազմը բոլորինն է, այդ կարգին՝ նոյնպէս եղբօրս· եւ անոր ծանրութիւնը հաւասար չափով պիտի բաժնենք ամէնքս»:

Իրեն համար ղարաբաղեան հարցը ո'չ լաւ կամ գէշ ապրելու, ոչ ալ նման այլ ազդակներով կը բացատրուի· կը բաւէ անդրադառնալ ապացոյցին որ «Ադրբեջանին կցումի պահուն (1921) հոն Հայերը 95·6% էին, 1988-ին՝ 75%»: Այսուհանդերձ, դիւրին տեղի տուող չէ Կարաուլով· ան չի հաւատար որ ելեկտրագէտ Ռ. Քոչարեանը ոտքի ելաւ օր մը յանկարծ, ու դարձաւ առաջնորդ: Ու կը հարցնէ· «ո՞վքեր կան ձեր թիկունքին կանգնած· ո՞վ դրամ կու տայ, ո՞վ ուղղութիւն կը ճշդէ»: Հարիւր Կարաուլով աղբիւր տանելու եւ ծարաւ ետ բերելու կարողականութիւնը կը փոխանցէ պատասխանը, երբ Ռոպէր Քոչարեան կ'ըսէ· -- «Տարբեր կարծիքներ կան: Իսկապէս, դժուար է հաւատալ թէ 150 հազարնոց Ղարաբաղը իր ուժերով կը յաջողի դէմ դնել Ադրբեջանի ճնշումին: Հետաքրքրական է, որ բոլորն ալ իրարմէ կը կասկածին· Ամերիկան կը կարծէ թէ Ռուսաստան կ'օգնէ մեզի· Ռուսաստանին կը թուի թէ մեզի կ'օժանդակէ Սփիւռքը, Երեւանի մէջ կը կարծեն որ ինքնուրոյն խաղ կը վարենք Ռուսաստանի հետ...»:

Յետոյ, Կարաուլով զրոյցը կ'առնչէ սպառազինման հարցին· ո՞ւրկէ գտած են Ղարաբաղցիները զէնք ու զինամթերք: Հազար անգամ կրկնուածը կը կրկնէ նաեւ Ռոպէր Քոչարեան· խորհրդային զէնքն է որմէ իրենք գրաւած են իրենց բնակածը, որպէս օրինական բաժին: Ո՞ր իրաւունքով...: «Այն նոյն իրաւունքով որով ռազմամթերք տրուեցաւ Ադրբեջանին»: Լրագրողին եզրակացութիւնը անմիջապէս կը հետեւի· -- «Ուրեմն, Ռուսաստան իր զէնքը կու տայ թէ այս, թէ այն կողմին, որպէսզի իրար կոտորեն: Ի՞նչպէս կ'արժեւորէք այս ընթացքը»: Ռ. Քոչարեանի հետ զրոյցին մինչեւ հոս հասած բաժինը պէտք է ըսած ըլլար ռուսական հեռատեսիլին զրուցավարին թէ ապարդիւն էին զինքը ծուղակի մէջ դնելու բոլոր փափաքներն ու ջանքերը: Բայց երբ փաստը բաւարար չի նկատուիր, Ղարաբաղի Նախագահը կը կրկնէ այդ փաստը, այս «փափուկ» հարցումին պատասխանելով· -- «Դուք սքանչելի առիթներ կ'ունենաք այդ հարցումը ուղղելու ռուս քաղաքական գործիչներու որոնք կը հրաւիրէք ձեր հաղորդումներուն: Ես ձեռնպահ կը մնամ այդ հարցումին պատասխանելէ»:

Ռոպէր Քոչարեան, ապահովաբար ի դերեւ հանելով հաղորդավարին իրմէ Ադրբեջանի դէմ թշնամական արտայայտութիւններ կորզելու ջանքը, շատ բնական բան մը ըսելու պէս կը յայտնէ թէ ի հարկին հանդիպումներ տեղի կ'ունենան Ալիեւի հետ, որոնք կողմերուն մէկուն խնդրանքով գաղտնի կը մնան: Իսկ եթէ առաջարկուի իրեն նոյն հաղորդումին մասնակցիլ Ադրբեջանի նախագահին հետ, կը նստի՞ անոր դէմ: Նոյն հանդարտութեամբ կը պատասխանէ ղարաբաղցի ղեկավարը· -- «Կը նստիմ: Աւելին, ես խօսելիք ունիմ»:

Երբ չեն զօրեր ծուղակ հարցումները, Կարաուլով կը փորձէ նեղը դնել շեշտով մը ուր կարելի չէ չնշմարել հեգնականին երանգը: Ան կ'ըսէ· -- «Ձեր գունդերուն մասին առասպելներ կը պատմեն, ըստ որոնց հոն երկաթէ կարգապահութիւն կը տիրէ, թմրամոլներ չկան: Այդ բոլորին համար պէտք է ոչ միայն ռազմական տաղանդ, այլեւ պատկերացում՝ իրական բանակի մասին: Ուրկէ՞ ունիք այդ ամէնը»: Ռոպէր Քոչարեան կը պատասխանէ· «ատոր ձգտումը ունինք, բայց տակաւին չենք հասած: Այո, իսկապէս թէ՛ կարգապահութիւն, թէ զօրանոցներ, թէ ուսումնական կեդրոններ կան եւ նաեւ պայքար՝ թմրամոլութեան դէմ: Ուրկէ՞: Կ'երեւի հիմքը յարմար է, ժողովուրդը՝ օրինապահ, հպարտ եւ կազմակերպուած»: Լրագրողը շուտ յուսահատող չէ· կը փորձէ առաւելագոյն սահմանները· «Իսկ եթէ Ադրբեջան ընդհ. զօրահաւաք ընէ եւ զէնքի կոչէ իր եօթը միլիոնը, ի՞նչ կ'ընէք: Ադրբեջան նաւթ ունի, ուրեմն նաեւ տոլարներ...»: Ընելիքը ամենայն յստակութեամբ ճշդած անվրդով ղեկավարին է պատասխանը· -- «Ադրբեջան արդէն զօրահաւաք յայտարարած է: Կարողականութեան տարբերութիւնը անոր յոյս կը ներշնչէ որ կրնայ հարցը ուժով լուծել: Ես գիտեմ միայն որ մենք պիտի կանգնինք այնքան, որքան հնարաւոր է»:

Հայաստանի բանակին ղարաբաղեան ճակատումներու մասնակցութեան մասին եւս ժխտական կտրուկ պատասխան մը ստանալէ ետք, Կարաուլով կ'արձակէ վերջին փամփուշտները որոնք հաւանաբար երկար ատեն «ղարաբաղցու պինդ կողը» պիտի յիշեցնեն իրեն, որպէս վերջարան ունեցած պատասխանով· ան «ամենայն պարզամտութեամբ» կը հարցնէ· «միթէ՞ ձեր բանակին մէջ վարձկաններ չկան: Ես զարմանքով տեղեկացայ որ մեր Աֆղանցիները կ'օգտագործուին ամերիկեան բանակին մէջ: Բոլորովին օրինական կերպով: Ձեր մօտէն բնաւ չէ՞ անցած վարձկաններ կանչել»: «Ինչի՞ համար» կը փոխադարձէ Քոչարեան· Կարաուլով կը շարունակէ պարզամիտ տրամաբանութեան ապաստանիլ· «չէ՞ որ դուք շատ քիչ էք»: Ու զրոյցը կ'աւարտի ըսուածն ու չըսուածը ամփոփելու համազօր ամենապարզ սա պատասխանով· «Բայց ատիկա մե՛ր պատերազմն է»:

Եթէ ճշմարտութեան բաժին մը ունի ժողովրդական իմաստութիւնը որ կը հաւատայ թէ ամէն դժբախտութեան մէջ կայ սփոփանքի կամ ուրախութեան մասը, Ղարաբաղի փորձանքներուն, տառապանքին մէջ վճռական ժողովուրդի մը տոկունութեան հետ գլխաւոր բախտն է Ռոպէր Քոչարեանի նման ղեկավարի մը յայտնութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ ՀԻՄԱ ՁՄԵՌ Է...

Երեւանում հիմա ձմեռ է, ձմեռ է նաեւ շատ տներում: Տներում ապրում են ընտանիքներ, իսկ ընտանիքներն ինչպէս ամէնուր՝ ունենում են երեխաներ: Այդ ձմեռոտ տներում երեխաներն ապրում են վերմակների տակ՝ գիշերը եւ ... ցերեկը: Փոքրիկ, կայտառ երեխաներին վերմակի տակից հանելու ցանկութիւնը ինձ տարաւ Լուսաւորութեան Նախարարութիւն· պէտք է գտնուի ինչ որ լուծում, Պետութիւնը պէտք է բարձրացնի վերմակի ծայրը եւ կարիքաւոր ընտանիքների երեխաներին հնարաւորութիւն տայ վազվզելու ու աղմկելու, խաղալու ու զուարճանալու:

Բայց Դեկտեմբերի 1-ից փակ են գրեթէ բոլոր մանկապարտէզները, որովհետեւ դժուար է վառելիքի հարցը, տեւականօրէն անհնար՝ սննդի պրոբլեմի լուծումը:

Այս կարեւոր խնդիրը լուծում է պահանջում, այն չի կարելի ոչ շրջանցել եւ ոչ թերանալ: Մանուկը պէտք է դուրս գայ վերմակի տակից, ծնողը պէտք է զգայ, որ Պետութիւնն իրեն սատար է:

Իսկ Լուսաւորութեան Նախարարութիւնում պարզւում է, որ կուտակուած են հրատապ լուծում պահանջող բազում խնդիրներ, որոնցից մի մասը առերեւոյթ թւում է պահի համար ոչ կարեւոր: Ու այստեղ ակամայ մտորում ես, թէ այսօրուայ մէջ չպէտք է մոռանալ, որ գալու է վաղը, վերջանալու է ձիւնը եւ որ ընդհանրապէս մարդն ապրում է ոչ միայն յոյսով, այլեւ բանիւ: Տեսնում ես յանկարծ, որ մանուկները չունեն ոչ միայն հանապազօրեայ հացն ու ջերմութիւնը, այլ նաեւ անհրաժեշտ պայմաններ՝ հիմնաւոր եւ համակողմանի կրթութիւն ստանալու համար:

Կ. Ա.

PUBLICATIONS REÇUES

LE CAUCASE
DES INDEPENDANCES
La nouvelle donne

CLAIRE MOURADIAN

Problèmes politiques et sociaux
dossiers d'actualité mondiale.

La Documentation Française.

Paris 1994.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՐՑԱԽՈՅԶԻ ՄԸ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԸ

Տարուան առաջին օրերուն, ծանօթ հաստատութեան մը կողմէ կատարուած հարցախոյզ մը լաւատեսութիւն կամ բարւոքումի յոյս չի նկատեր Ֆրանսացիներուն մօտ· այս մտանանչումը առաւելաբար կը վերաբերի անշուշտ, տնտեսական կեանքին: Այսօր, եթէ քիչ շատ ամէն մարդ համաձայն է թէ անցնող տարին այս տեսակէտէն աղէտալի էր, աւելի լաւ ենթադրութիւններ չեն ըլլար 1994-ի համար: Սպառումը բաղձալի մակարդակը չունէ՞ր 1993-ին· Հարցախոյզին արդիւնքը աւելի լաւը չի խոստանար 1994-ի համար: Ֆրանսացի հանրութիւնը ոչ մէկ փափաք կ'արտայայտէ գնումներու շրջածիրը ընդլայնելու· նոյն ուշադրութեամբ պիտի շարունակէ քննել ամէն ապրանքի գիներու պիտակը:

Մեծամասնութիւնը կը հաւատայ որ 1994-ը յարեւնման տարի մը պիտի ըլլայ 1993-ին: 18% մը միայն կը կարծէ թէ Նոր տարին աւելի լաւ կ'ըլլայ· իսկ 21%-ը ճիշդ հակառակ կարծիք ունի:

Այս կացութեան մէջ, պատասխանողներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը ոչ մէկ տրամադրութիւն կը յայտնէ աւելի սպառելու· նոյնիսկ եթէ աւելնայ իր շահածը: Կայ վատթարը· փոքրամասնութիւն մը կ'ըսէ թէ ընդհակառակն, որոշած է զեղչել իր ծախքերը· այդ զեղչերը գլխաւորաբար պիտի ըլլան զբօսանքի ու արձակուրդի յատկացուած պիւտճէներէն: Այս խումբը մեծ մասով կը բաղկանայ գործազուրկներէ ու ամսականաւորներէ: Առաջինները կը վախնան որ կ'երկարի անգործութեան իրենց շրջանը, իսկ երկրորդները վստահ են որ իրենց եկամուտները պիտի չաւելնան 1994-ի ընթացքին ու ատկէ զատ, կրնան օր մը յանկարծ, իրենց գործն ալ կորսնցնել:

Անգործ մնալու վախը ներկայ է բոլոր պատասխաններուն մէջ· անոր կը հետեւի ապագայի անվստահութիւնը: Տարիքի ու գործի բոլոր շերտերը կը միանան այս ընդհանրացումին մէջ: Հետաքրքրական է որ անցեալին կատարուած նման հարցախոյզերու պարագային, անգործութեան վախը աւելի մեծ համեմատութեամբ կ'արտայայտուէր նուազագոյն եկամուտներու տէր զանգուածին մօտ· մինչեւ այսօր, նոյն վախը կը յայտնէ 20 հազար ֆրանքէն աւելի եկամուտ ունեցողներու 66%-ը:

Այն հարցումին թէ ի՞նչ կ'ընէին եթէ հինգ հազար ֆրանքի պարգեւ մը իյնար օր մը իրենց, երկինքէն, պատասխանողներու 26% կ'ըսէ թէ պիտի ծախսէր տանը մէկ անկիւնը նորոգելու կամ կառք մը գնելու համար: 23%-ը ցոյց կու տայ իր դրամատան ուղղութիւնը: Ափ մըն են միայն, անոնք որոնք տրամադիր կը թուին այդ գումարով հաճոյք մը գոհացնելու (11%), կամ ատիկա արձակուրդի յատկացնելու (9%):

Ֆրանսացիներու 6%-ին նման փոքրամասնութիւն մը միայն յաջողած է 1993-ի ընթացքին զարկ տալ խնայողութեան· աւելցնել մէկդի պահ դրուած գումարը: Ատոնք դժուար չէ ենթադրել որ կը պատկանին աւելի քան 20 հազար ֆրանք եկամուտի տէր ընտանիքներու: 48%-ը անփոփոխ պահած է խնայողութիւնը, իսկ 45%-ը մեծ կամ փոքր պատառներ փըրցուցած է անկէ:

Հակառակ այս պատկերին, կան նաեւ յամառ լաւատեսներ· անոնք դիտել կու տան որ 1987-ն ալ տագնապի տարի մըն էր ու Ֆրանսա անձկութեան մատնուած էր· ու ոչ ժողովուրդը, ոչ ալ մասնագէտները նշմարած էին որ հակառակ այդ իրողութեան, երկրին տնտեսութիւնը երեք տարուան բարգաւաճումի շրջան մը կը թեւակոխէր:

Թ. Ա. Թ.

«ՀԱՐՑ» ՄԸ, ՈՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ՊԱՐԱԿՏԵՑ 12 ՏԱՐԻՆԵՐ ՇԱՐՈՒՆԱԿ

Քարան տ'Աշի ծանօթ նկարչութիւններէն մէկը կը պարզէ հետեւեալ պատկերը երկու մասերով. առաջինին ներկայացուած է ճոխ սեղան մը իր մասնակիցներով եւ սիրալիր միջավայրով, որ կը կրէ «Այդ մասին պիտի չխօսուի» մակագրութիւնը։ Իսկ երկրորդին մէջ ակնարախ են մեծ կռիւի մը հետքերը, սեղանին վրայ ամէն ինչ իրար անցած է, եւ կը կրէ «Խօսեցան այդ մասին» մակագրութիւնը։

1894-էն 1906 Տրէյֆիւս հարցը կամ աւելի ծանօթ տարազով «Հարցը» (լ'աֆէռ) այս ձեւով երկու ճակատներու բաժնեց Ֆրանսացիները։ Մինչդեռ 1894-ին շատ քիչեր մտահոգ էին հրամանատար Տրէյֆիւսի ճակատագրով, որ լրտեսութեան յանցանքով ամբաստանուած, ցկեանս աքսորի դատապարտուած էր զինուորական խորհուրդին վճիռով։

Իր պարագան յստակ էր՝ 1894 Սեպտեմբերին, Ֆրանսական տեղեկատուութեան Գործակալութեան հաշւոյն աշխատող մաքրութեան պաշտօնեայ կին մը երեւան կը հանէ փաստաթուղթեր, զորս գտած է գերման զինուորական գործավար Շվարձքոփէնի զամբիւղին մէջ։ Անոնք կը պարունակէին շատ կարեւոր տեղեկութիւններ, որոնք տրուած էին Ֆրանսական գլխաւոր հրամանատարութեան կողմէ։ Ձեռագիրներու բաղդատութենէ մը ետք կը հրապարակուի մեղադրեալ դաւաճանին անունը՝ Տրէյֆիւս։

Սակայն Ալֆրէտ Տրէյֆիւսի ընտանիքը բնականաբար ձեռնածալ չի մնար եւ կը սկսի կազմակերպել վերաքննութիւն եւ կը յաջողի երեւան հանել շատ կարեւոր ապօրինութիւններ։ Այսուհետեւ, հետզհետէ կը սկսին ձայներ բարձրանալ՝ պաշտպանելու համար ան, որուն անմեղութեան կը հաւատան, մինչ ուրիշներ կը հակադարձեն աւելի բարձր՝ «Դաւաճա՛ն, իսկ բանակին պատի՞ւը», որ կ'ամբաստանուին հակասեմական շրջանակներէ հասած ձայներով (Տրէյֆիւս ծագումով Հրեայ էր)։

Այդ տարիներուն երբ Ֆրանսա կը սպասէր 1870-ին կրած իր ծանր պարտութեան վրէժը լուծելու, կը ծնին հոսանքներ, որոնցմէ ոմանք հասան մինչեւ մեր օրերը։ Ծանօթ անուններ կը սկսին մաս կազմել այդ հոսանքներուն, ինչպէս՝ Զօլա (քաջարի հեղինակը ծանօթ «Կ'ամբաստանեմ»ին «լ'Օրոր» թերթին մէջ), Անաթոլ Ֆրանս, Օքթաւ Միրպօ, Մօրաս, Քլեմանսօ, Պարէս, Տէրուլէտ, Ժօրէս, Բոփէ, Վալերի, Ժիւլ Ռընար, Անտրէ Ժիտ եւ բազմաթիւ ուրիշներ բաժնուած երկու ճակատներու՝ տրէյֆիւզական եւ հակա-տրէյֆիւզական, կ'առճակատին մահացու բառերով ու խօսքերով, երբ միանգամայն վէճը յաւիտենական ոխերու ծնունդ կուտայ ինչպէս գործատուներու մէջ, այնպէս ալ գրասենեակներու մէջ, քիչ մը ամէն տեղ։

Քաղաքացիական պատերազմի այս մթնոլորտին մէջ, սակայն, դանդաղօրէն ճամբայ կը հարթէ Տրէյֆիւսի արդար դատը։ Զայն անմեղ կը հռչակեն 1906 Յուլիս 12-ին, գնդապետ Հանրիի անձնասպանութենէն 8 տարի վերջ, որ խոստովանած է ամբաստանութեան թղթածրարին կապակցութեամբ կատարած զեղծարարութիւնները։ Տրէյֆիւս անմեղ հռչակուեցաւ երբ շատոնց յայտնաբերուած էր բուն յանցաւորը՝ հրամանատար Ուալսին Էսթէրազի։

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆԿԱԲՈՒԺԱՐԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Հայաստան ունի մանկական 14 հիւանդանոց որոնց վեցը ջղային հիւանդութիւններու յատուկ են. ընդհանուրը ունին 4866 մահճակալ, որոնցմէ 1700 մասնագիտական բաժիններու կը պատկանին։

«Մօր եւ մանկան» վարչութեան պետ Կարինէ Սարիբեկեան ըսած է թէ հիւանդանոցները դեղօրայքով, կազմածներով եւ բժշկական կազմով ապահովուած են. երկիրը ունի 1859 մանկաբոյժ։ Վերջին մէկ տարուան ընթացքին տեղերը 60% համեմատութեամբ գրաւուած են յատկապէս ձմրան ծանր պայմաններու պատճառած հիւանդութիւններու պատճառով։ Ներկայիս բոլոր հիւանդանոցները բաց են ու կը գործեն։

Ասոր քով, Հայաստանի մէջ վատթարացած է մանկան սնունդի վիճակը։ Ամերիկեան կառավարութեան կողմէ տրամադրուած օգնութիւնը Վրաստանի խառնակ կացութեան պատճառով տեղը չէ հասած։

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Յունուար 12 / 16)

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԱՆԽԱՓԱՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի համակարգի ուսման եւ գիտական 33 հաստատութիւններուն բոլորն ալ կը գործեն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՆ ՈՒ ԲՌՆԱԳԱՂԹԱԾՆԵՐԸ

Հայաստանի Փախստականներու Վարչութեան տուեալներով Հայաստան 330 հազար փախստական եւ բռնագաղթած կայ, որոնց մէջ 5.100 ընտանիք Գետաշէն - Մարտունաշէնէն, 12 հազար ընտանիք՝ Շահումեանէն, 182ալ՝ Արխաւլիայէն։

ԿԱՊԱՆԻ ՊԱՀԱԾՈՅԻ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ

Կապանի պահածոյի գործատունը որուն վարչական շէնքն ու պահեստարանը վնասուած էին ռմբակոծումներէ, սկսած է վերանորոգումներու. սակայն հարկաւոր նիւթերու չգոյութիւնը զգալի դժուարութիւններ կը ստեղծէ։ Գործատունը ներկայիս 50 աշխատող ունի որոնց միջին աշխատավարձը 16 հազար ռուբլի է (80 դրամ)։

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ ԿԸ ՄՇԱԿԷ

Հայաստանի Դեմոկրատական Կուսակցութեան (ՀԴԿ) նախագահ Արամ Սարգսեան «Նոյեան Տապան»ին յայտնած է, որ իր կուսակցութիւնը երկիրը ընկերատնտեսական տագնապէն փրկելու ծրագրի նախագիծ մը պատրաստած է, զոր ներկայացուցած է ընդդիմադիր 7 ուրիշ կուսակցութեանց ալ ՀՅԴ, ՀՌԱԿ, ՀՀԿ, ՍԻՄ, ՀԱԺԿ, ԱԺՄ եւ ՀԿԿ), զայն ներկայացնելու համար իբր ընդդիմութեան միասնական ծրագիրը։

ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԷՆ

Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիայի հիմնարկներուն մէջ ներկայիս կը պաշտօնավարեն աւելի քան հինգ հազար գիտութեան մարդիկ։ 2.685 գիտնականներէն 302-ը տոքթորներ են, 1.385-ը գիտութեան թեկնածուներ։ Ակադեմիային անդամ են 41, թղթակից անդամ են 64 ակադեմիկոսներ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ

Երեւանի Հայ Ազնուականներու Միութեան նախագահ Գէորգ Փիրումեան «Նոյեան Տապան»ին յայտնած է, որ իրենց Միութեան անդամ են երեւանաբնակ 76 ընտանիքներ, Միութիւնը կը նախատեսէ իր գործունէութիւնը ծաւալել նաեւ ԼՂՀ-էն ներս, ամրան։

ԻՐԱՆՑԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄՕՏ

Յունուար 13-ին Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան ընդունած է Իրանի Արտաքին նախարարութեան տնօրէն Արեւելեան Եւրոպայի եւ ՀԱՊ-ի երկիրներու պատասխանատու Մորթազա Բանկը։ Հիւրը Վ. Փափազեանին յանձնած է իրանցի իր պաշտօնակիցին ուղերձը, ուր յատկապէս շեշտուած էր Հայաստանի կշռադատուած եւ խաղաղասէր կեցուածքը Ղարաբաղեան կնճիռին մէջ։ Աւելի ուշ, տեսակցութեան մասնակցած է նաեւ Լ. Տէր-Պետրոսեան, որու եւս Մ. Բանկ յանձնած է իրանցի իր պաշտօնակիցին ուղերձը։ Իրանցի պատուիրակին տուած կարգ մը տեղեկութիւններէն ետք, որոնք կը վերաբերէին Ռուսաստանի յատուկ դեսպան Կազիմիրովի Թեհրան այցելութեան, տեղի ունեցած է միտքերու փոխանակում որու մասնակցած են նաեւ Իրանի գործավար Ա. Սոփհանի եւ Արտաքին Նախարարութենէն Եդուարդ Զուլոյեան։

ՄԵՏԱՔՍԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

Ղարաբաղի մետաքսի գործատունը, ըստ փոխ-տնօրէնին Եուրի Բարսեղեանի, նախանիւթի եւ վառելանիւթի սուր պակասի պատճառով, կանգնած է փակուելու վտանգին առջեւ։ Այդ նիւթերը ներածելու համար պայմանագիր ստորագրուած է Ռուսաստանի հետ, բայց ռուբլիի բացակայութիւնը լուրջ դժուարութիւններու պատճառ կ'ըլլայ։

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒՄ

18 հազար բնակչութեամբ Մարտակերտի շրջանին մէջ շուրջ 200 տուն վերանորոգուած է պետութեան հաշուին. ըստ շրջանի գործկոմի նախագահին, 1994-ի ընթացքին կը նախատեսուի նորոգել այդ շրջանի աւերուած տուներուն մէկ երրորդը։

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 — 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Կը պատահէր որ անբացատրելի կարօտը ունենայի մեր աղուոր աշխարհաբարին, այն ատեն բարձրաձայն կը սկսէի կարդալ մերթ Թէքէեանէն, մերթ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանէն տողեր.

Թէպէտ պղտոր վըտակն Հայոց
Նոճիներու մէջ կը սողայ...

Ա՜խ, ինչո՞ւ նոճիներու մէջ, աւերակներու վրայ, ինչո՞ւ սուգ, ցաւ մեր հայրենիքին, ինչո՞ւ հոն վիշտ, տառապանք, գերութիւն, հոս խայտանք ազատութիւն, երջանկութիւն.

Ու կը նախանձէի ինչպէս ոչ մէկ տեղ կին նախանձած է գեղեցիկ կնոջ մը։

Այդ օրերուն վրայ գրած պահուս կը յիշեմ Սթէնտալի խօսքը. — «Կը դողամ միշտ թէ պարզ հառաչանք մը գրած ըլլամ, մինչդեռ պիտի ուզէի նօթագրել մեծ ճշմարտութիւն մը»։

Աշխարհի հմայքը պակսած էր։ Պարտէինք Թօղուլ Զուիցերիան, Լօզանը, Ուշին, ուր կեանքիս ամէնէն քաղցր ու միանգամայն ամէնէն լուրջ, ճակատագրական մէկ պահը ապրած էի, գարնան իրիկուն մը խնկաւէտ պարտէզի մը մէջ։ Հոն կախարդիչ կրկնապատկեր մը պարզուած էր աչքիս, շողակնով ու ճաճանչով հիւսուած կեանքի մը չքեղութեան կարելիութիւնը, եւ ես առանց դողալու գոցած էի աչքերս, մութը նախընտրած։

«Յիշատա՜կ ... յիշատա՜կ ... ի՞նչ կ'ուզես ինձմէ ...»։

Անհրաժեշտ էր Պոլիս վերադառնալ. ամուսնոյս գործերը այդ կը պահանջէին. պէտք էր համակերպիլ։

Այդ ժամանակամիջոցին Զուիցերիայէն Պոլիս դառնալ դժուարին բան էր։ Ապտիւլ Համիտ այդ երկիրը յեղափոխականներու կեդրոն կը նկատէր, եւ ի՞նչ գրաւական կրնայինք տալ որ մենք անոնցմէ չէինք։

Հօրեղբայրս ելեւմտական տեսուչ էր Հայոց պատրիարքարանին. Օրմանեան Սրբազանն ալ միշտ համակրալիր եղած էր ինձ նկատմամբ. ուրեմն քաքուքեհիասի Արթին էֆէնտին որ Թուրք ոստիկանութեան վստահութիւնը կը վայելէր, պիտի գար մեզ դիմաւորել եւ մինչեւ մեր տունը առաջնորդէր մեզ, թէեւ տուն չունէինք։

Իւրաքանչիւր դարձը գնացքին անիւներուն, ճարճատելով սրտիս վրայէն կ'անցնէր։

Նորէն պիտի նեղնար հորիզոնս, անձուկ շրջանակ, նորէն «ըսի ըսաւ» փոքր բաներ, փոխանակ Ժ. Ժ. Ռուսոյին, Վոլթերին, Ռասինին, Քանթին եւ ամբողջ խումբին Զուիցերիոյ ազատամտութեան։

Պէտք էր քաշել կապերը մտածումները ամփոփելու համար։ Սղմեցնելու համար նեղ խորհուրդներ ընկոյզի չափ պզտիկ տուփի մը մէջ։

Ու գացինք հաստատուիլ Գատը - Գիւղ։ Զիւն կուգար, ափսո՜ս որ Զուիցերիոյ ձիւնը չէր, հոս ոչ սարեր կային սպիտակ, ոչ լիճ կապոյտ, մութ էր այդ միջոցին Արեւելքի երկինքը, թերեւս գիս պատժելու համար։

Անցան առաջին դժուար օրերը։ Ձիւնը դադրած էր, արեւը կը շողար, պայծառափայլ։ Դրացուհիս Տիկին Զ. Քալէմքեարեան, եկաւ գիս տեսնել, մեծ հըրճուանք ունեցայ. պահ մը միասին գացինք Մօտա՝ կակուղ ձիւնին վրայէն։

Արդարեւ հրաշալիք մըն էր։ Սիրտս արթնցաւ, Արեւելքի կրակով տոչորուն սիրտս։

Դժբախտաբար անախորժ անակնկալ մը ունեցանք հետեւեալ առաւօտուն. Թուրք ոստիկան մը եկաւ մեր դուռը զարնել։

Այդ միջոցին Պոլսոյ հայ բնակչութեան համար չարագուշակ երեւոյթ մըն էր այդ, մանաւանդ Եւրոպայէն վերադարձողներուն։

Անմիջապէս խաղուէ, սիկարէթ։ Երկար հարցուփորձ. ինչո՞ւ գացիք, ինչո՞ւ եկաք։ Կարելի՞ էր հանըմը տեսնել։ Իջայ վար զարմանալի արիութեամբ։ Նոյն հարցումները ինձ ալ։ Մասնաւոր կէտ մը ճշդելու պէտք տեսնուած էր. ինչո՞ւ ես այլ մարդու գլխարկ կը կրէի, (Թիրօլէն ճամբորդի գլխարկ)։ Սատիկ զարմացած ըսի թէ ամէն ուղեւոր կին կը կրէ այդպիսի գլխարկ։ Այլեւս մի գործածէք այդ բանը. պնդեց ոստիկանը։ Վերջէն իմացայ թէ մեր դէպի Մօտա պտոյտի պահուն չարունակ ետեւնուս եկած, հըրաւէր վրանիս այդ գլխարկիս համար։ Զէ՜, հանըմ, անգամ մըն ալ մի դնէք այդ դէշ բանը։

Ամուսինս, տեղեկացած Պոլսոյ սովորութիւններուն, սիկարէթի տուփի մը մէջ երկու մէճիտ դրած եւ այնպէս հրամցուցած էր, որով տեսակցութիւնը մեղմացաւ։ Անախորժ տպաւորութիւնը մնաց սակայն։

Այրեւակերպս կրցածիս չափ հաճելի կերպով ջանացի կարգադրել։ Զէր կարելի մտաւորական շրջանակ կազմել առանց կասկած արթնցնելու։ Կ'ընէինք ինչ որ կրնայինք. Տիկին Զ. Քալէմքեարեան շէնշող բնաւորութեամբ եւ անկեղծ կին մըն էր, կը համակրէինք իրարու եւ յաճախ կուգար ինձ, կը սիրէր իմ տունս։

Երկարօրէն կը շաղակրատէինք։ Երկուքս ալ աշխատակից էինք Բիւզանդիոն օրաթերթին։ Ինքը Շաբաթ օրերը «Կանանց բաժին»ը կը գրէր, իսկ ես երբ որ ուզէի. կաշկանդում չեմ սիրած երբեք։

Տղայոց դաստիարակութեան, կնոջ պարտականութիւններուն եւ այլ հարցերու շուրջ շատ անգամ յօդուածներ կը գրէի։ Տակաւին զուիցերիական ազդեցութեան տակ։

(Շար. 30)

(Շար. Ա. էջէն)

նախանական Ցանձնաժողովը եւ փոխարինուած լեզուի պետական Տեսչութեամբ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԽՕՍ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Թրքախօս հանրապետութիւններու վեհաժողովը որ տեղի պիտի ունենար Յունուար 21 -- 22 թուականներուն, յետաձգուած է. Թուրք մամուլը կը գրէ թէ վերջին պահուն Բաքուէն հաղորդուած լուրը ցնցիչ տպաւորութիւն գործած է Անգարա որ լուրջ չի նկատեր տրուած պատճառաբանութիւնը թէ կարելի չէ եղած վեհաժողովին համար պատրաստել հարկաւոր ենթակառոյցի մը պայմանները: Թուրք Արտաքին նախարարութիւնը յետաձգելու որոշումին մէջ ուշադրութիւն հրաւիրած է Մոսկուայի խաղացած դերին վրայ: Յունուար 19--ի «Միլլիյէթ»ին մէջ ալ Եալչըն Տօղան մեկնաբանելով յետաձգումը, կ՚անդրադառնայ 1992--ին Անգարայի առաջին վեհաժողովին որուն ընթացքին կարելի չէ եղած լուծել միասնականութեան եւ գործակցութեան հարցերը: Ապա կը գրէ թէ Բաքուի ժողովը յետաձգուած է Մոսկուայի մղումով, որովհետեւ ան կ՚ուզէ միակ ղեկավարը մնալ ՀԱՊ--ին: Ըսուածը այն է որ Ռուսաստան անհանգիստ է հայեւադրբեջանական բախումներուն սաստկացումէն եւ յատկապէս ադրբեջանական յաջողութենէն: Յունուար 21 -- 22--ի վեհաժողովին Անգարա մտադիր էր օրակարգի նիւթ դարձնել Ժիրինովսկիի հակաթուրք յայտարարութիւններուն խնդիրն ալ, ինչ որ նմանապէս անընդունելի նկատուած է Մոսկուայի կողմէ: Թրքական վեհաժողովը յետաձգելու վերջին ազդակ մըն ալ կը նկատուի «ցեղային հարցերու ժողով»ը որ կը գումարուի Կիրգիզստանի մէջ նախագահ Ելցինի եւս մասնակցութեամբ: Կիրգիզ նախագահը այս ժողովին հրաւէր կ՚ուղղէ նաեւ Տէմիրէլի, սակայն մասնակցութիւնը կարելի չըլլար, որովհետեւ հրաւէրը ուշ հասած է:

Այս բոլորը եզրակացնել կուտան Թուրք լրագրողին թէ շրջանի տէրն ու տիրականը Ելցինն է ու հակառակ «Թրքական աշխարհ»ի մասին արձակուած խանդավառ լոզունգներուն, Անգարա ամէն օր քիչ մը եւս դուրս կը մնայ այդ աշխարհէն:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Յունուար 18--ին «Արթէ» կայանէն հեռասփռուեցաւ Քիւրտերու մասին յայտագիր մը որուն ընթացքին տրուեցաւ անոնց պատմական անցեալն ու ներկայի հալածանքը: Յայտագրին հրաւիրուած էր երգիչ եւ չարժանկարի արուեստագէտ քիւրտ երիտասարդ մը, Նիզամէթթին Արըչ, որ 1981--ին Թուրքիայէն ապաստանած է Գերմանիա ուր կ՚ապրի ներկայիս: Իրեն հետ կատարուած զրոյցին, խօսելով քրտական հարցին ու այդ նիւթով պատրաստուած իր ժապաւէնին մասին, որ ցուցադրուեցաւ նոյն յայտագրիրին, ան ըսաւ թէ Քիւրտիստանի մէջ կարելի չէ եղած ժապաւէնը պատրաստել ու միակ յարմար վայրը նկատուած է Հայաստան: Այսպէս՝ «Երգ մը Պէքոյին համար», կը տեսագրուի Հայաստանի մէջ, որպէս հայ արտադրիչի մը -- Ոսկանեան -- գործը եւ առաջին երկարամեթրաժ ժապաւէնն է քրտերէն լեզուով: Այս առիթով խօսելով նաեւ Հայաստանի դժուարագոյն պայմաններուն մասին, քիւրտ արուեստագէտը ըսաւ. -- «այսուհանդերձ, պէտք է շեշտեմ որ Հայաստան միակ երկիրն է որ քիւրտ փոքրամասնութիւնը ամենայն ազատութեամբ իր լեզուն կը խօսի, կը սորվի ու այդ լեզուով մամուլ, դասաւանդութիւն ունի. մենք այս բոլորին համար երախտապարտ ենք Հայաստանի»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՍ -- ԱՆՃԸԼԸՍԻ երկրաշարժին զոհերու թիւը աւելի մեծ է քան ինչ որ ըսուեցաւ սկիզբը: Մեռեալներու թիւը 40 է, 3000 վիրաւոր կայ եւ 25 հազար անապաստան: Ինչպէս գրեցինք երէկ առաւելաբար հանրային կառոյցները վնասուած են՝ կառուղի, մայրուղի: Նախագահ Գլինթըն Լոս -- Անճըլըս կ՚երթար Չորեքշաբթի օր, Յունուար 19--ին: Լուսարդելը չէ ջնջուած առաջքն առնելու համար կողոպուտներու: Դեռ բազմաթիւ շրջաններ ալ ջուրէ եւ ելեկտրականութենէ զրկուած էին:

ՇՎԱՐՆԱՏԷ պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Ֆրանսա: Ուրբաթ օր (Յունուար 21) կ՚ընդունուի նախագահ Միթերանի կողմէ: Շվարնածէ Փարիզ եկած էր, վերջին անգամ, 1991 Նոյեմբերին, երբ դեռ Արտաքին նախարար էր Խորհրդային Միութեան:

ԻԳՈՐ ԳԱՅԴԱՐԻ մեկնումին հետեւանք կը նկատուի ռուբլիի անկումը: Յունուար 18-ին, Մոսկուայի մէջ - դրամատնական շուկայի վրայ 1504 ռուբլի հարկ էր մէկ տոլար գնելու համար: Փոխ -- վարչապետէն ետք, Ելմտական նախարար՝ Բորիս Ֆիոդորովի քաշուիլն ալ վատթարացուց կացութիւնը: Ելցին կառավարութիւն «կը փնտռէր»...:

Տիկին Սոլանժ Օհաննէսեան,
Տէր եւ Տիկին Գլօտ Օհաննէսեան եւ զաւակները Վալէռի եւ Վէնսան,
Տէր եւ Տիկին Ալէն Օհաննէսեան եւ զաւակները Մառք, Ժուլիէթ,
Աստուր Օհաննէսեան (Կ. Պոլիս),
Օր. Մառի Լուիզ Լամբըր,
Տէր եւ Տիկին Մառսէլ Մուռէ եւ զաւակները,
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ -- հօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԶԱՒԷՆ ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Երկուշաբթի, Յունուար 17, 94 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Յունուար 22--ին, ժամը 10--ին, Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին
6, rue Père Komitas, Chaville
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի, Վիրոֆլէ Սէն -- Լուի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:
Ըստ ողբացեալին փափաքին, նուէրներ հայկական հաստատութեանց:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Վահրամ Մոստիչեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Մոստիչեան եւ զաւակները Սանտրա եւ Մարինա, Պր. Լորիս Մոստիչեան, Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Պուրմայեան եւ զաւակը՝ Վիգէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 23, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՀՐԱՄ ՄՈՍՏԻՉԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Լիզա Տամլամեան)

մահուան 10--րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Գէորգ եւ Բերուզ Մոստիչեանի, Կիւլինիա Տամլամեանի, Վարուժան եւ Հրայր Տամլամեանի յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայաստանէն վկայուած հիւանդապահուհի մը աշխատանք կը փնտռէ (հիւանդ խնամել եւայլն): Հեռաձայնել Տիկին Սեդա Բաղդալեան
40 -- 85 -- 99 -- 08

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՒԱՃԻ - ԼԸ - ՍԷՔ. -- Տէր եւ Տիկին Տէմիրճեան 2000 Ֆր. Մովսէս Մազմանեանի յիշատակին:

ՊՈՒՐԺ. -- Պ. Ճարիկեան 450 Ֆր.:

ԷՇԻՐՈԼ. -- Կարապետ Խաչատուրեան 200 Ֆր.:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ
ՆՈՐ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒԻ ԵՒ ՏՈՒՋՈՒԹԻՒՆ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ

Կիրակի, Յունուար 23,
առաւօտեան ժամը 10-ին
Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
պատարագի արարողութեան ընթացքին
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի
կը կատարէ պաշտօնական հաստատումը նոր հոգեւոր հովիւ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Պատարագի ընթացքին ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. կը կատարէ Դպրութեան Աստիճանի Տուչութիւն Կարապետ եւ Ժիրայր Եսայեան եղբայրներուն:

Յաւարտ պատարագի, ի պատիւ Զատիկ Վրդ.ի եւ երկու դպիրներուն Սահակ -- Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ տեղի կ՚ունենայ հիւրասիրութիւն -- քօքթէյլ, որուն կը հրաւիրուի Մարսէյլի եւ շրջակայից հաւատացեալ ժողովուրդը:

GRANDE SOIREE DU NOEL ARMENIEN

AU PROFIT DE

L'ECOLE SAINT MESROB D'ALFORTVILLE

DINER DANSANT

avec *PAUL BAGHDADLIAN et son Orchestre*

LE SAMEDI 22 JANVIER à partir de 20 h 30

au Gymnase *Lapierre* d'Alfortville

— rue du 8 Mai 1945 —

Réservations aux : 43 - 96 - 18 - 13 —— 43 - 75 - 28 - 37.

GRANDE TOMBOLA

Une *Grande Tombola* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.

1er prix : 1 Renault Twingo

et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares

1 téléviseur grand écran

1 tapis

Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

SOIREE - DISCO

l'UGAB - JEUNES

organise

sa prochaine *SOIREE - DISCO*

le Samedi 22 Janvier à partir de 22 h 30

au Centre Culturel Alex Manoogian

118, rue de Courcelles, Paris 17e

Prix membre : 100 F.

Non-membre : 150 F.

Adhésions : Adultes 300 F.

Etudiants 200 F.

Tenue correcte exigée

UGAB - PARIS

CONFÉRENCE

Deuxième volet
du cycle de conférences
proposé par le Comité de Paris
de l'U.G.A.B.

LE ROYAUME ARMENIEN DE CILICIE

Conférence-Projection
avec M. Claude MUTAFIAN
Universitaire, Historien, Organisateur de l'exposition de la Chapelle de la Sorbonne

le Vendredi 21 Janvier à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Participation aux frais : 10 F.
Etudiants : entrée libre.

SUPER-LOTO

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section MARSEILLE-VILLE
«SOSSE MAYRIG»
organise un SUPER LOTO
le Dimanche 23 Janvier à partir de 15 h

la MAJC
12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի 79--րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը՝ Մարտ 20-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, Կիրակի, ժամը 13-ին ճաշով:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 21
VENDREDI
21 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.244 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.244

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԻ ՀԵՏ

Յունուար 17 / 18 եւ 19 օրերուն Հայաստանի Խորհրդարանի նախագահը Քոփէնհակի, Սթրազպուրկի եւ Փարիզի մէջ ունեցաւ շարք մը հանդիպումներ որոնք պաշտօնական իր այցելութեան ժամանակացոյցին հիմնական կէտերը կը կազմէին: Նախ, Յունուար 17-ին ան մասնակցեցաւ Սէ - էՍ - Սէ - Ըի խորհրդարանական վեհաժողովի յանձնախումբի նիստին աշխատանքին, որուն ընթացքին պիտի նախապատրաստուէր Յունիսին Վիեննա գումարելի վեհաժողովը: Նիստին մասնակցեցան նաեւ Դանիոյ վարչապետը, Սէ - էՍ - Սէ - Ըի ընդհ. քարտուղարը, Ղարաբաղի հարցով Մինսկի խմբակին նոր նախագահը եւայլն: Բ. Արարքցեանի կ'ընկերանար Հայաստանի Մեծն - Բրիտանիոյ արտակարգ եւ լիազօր դեսպանը Արմէն Սարգսեան:

Անոնք ունեցան նաեւ աշխատանքի հանդիպումներ, զանազան երկիրներու ներկայացուցիչներուն հետ, որոնց կարգին Գերմանիոյ պատուիրակութեան, միասնաբար քննարկելով ատոմականի վերաբացման խնդիրը:

Քոփէնհակէն Յունուար 18-ին անցնելով Սթրազպուրկ հայկական պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցաւ Եւրոպայի Խորհրդարանի նախագահ Է. Կլեփշի, արտաքին կապերու յանձնաժողովի նախագահին եւ նոյն յանձնաժողովին ՀԱՊ-ի երկիրներու հարցերու յանձնախումբին անդամներուն հետ: Հոն Բաբգէն Արարքցեան ելոյթ ունեցաւ ու ապա պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն:

Ելոյթին մէջ ան խօսեցաւ Հայաստանի քաղաքական, տնտեսական ոլորտներուն ու ղարաբաղեան հարցին, ապա նաեւ Եւրոպական Խորհրդարանին հետ կապերու մասին: Առաջինը կը յատկանշուէր կուսակցութիւններու ազատութեան օրէնքով՝ որուն արդիւնք էր երկրին Խորհրդարանին մէջ 11 կուսակցութեան ներկայութիւնը: Տնտեսական կեանքը մեծապէս կը տուժէր շրջափակումէն, մինչ կը շարունակուէին սեփականաշնորհումները: Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի հարցին, Բ. Արարքցեան ծանրացաւ այն երեւոյթին վրայ որ Հայաստան եւ Ղարաբաղ համաձայն գտնուեցան Մինսկի խմբակին պատրաստած ժամանակացոյցին, իսկ Ադրբէջան մերժեց զայն, յուսալով ռազմական լուծում մը: Այս մասին նախագահը ըսաւ. - «Համաշխարհային հանրութիւնը պէտք է իր գնահատականը տայ Ադրբեջանի ղեկավարութեան ռազմատենչ քաղաքականութեանը որը յամառօրէն հետապնդում է Լեռնային Ղարաբաղի հիմնահարցի բացառապէս ռազմական հանգուցալուծում, մինչդեռ որոշ պետութիւններ շարունակում են ռազմական օգնութիւն ցոյց տալ Ադրբեջանին»:

Եւրոպական Խորհրդարանի ու Հայաստանի կապերուն սեւեռելով, Բաբգէն Արարքցեան նախ ամփոփեց կատարուած նիւթական օժանդակութիւնը. 1993-ին տացուած էր մօտ 18 միլիոն էքիւ եւ 2 վարկ 38 եւ 20 միլիոն էքիւի: Ապա շեշտեց ուժանիւթի մեծ տագնապը եւ Ատոմակայանը վերաբանալու հարկադրանքը, ինչ որ Հանաստանը մղած էր խնդրելու թէքնիք եւ նիւթական օգնութիւն:

Սթրազպուրկի մէջ հայկական պատուիրակութեան միացած էր նաեւ Եւրոպական համայնքի մօտ Հայաստանի ներկայացուցիչը՝ Քրիսթիան Տէր - Ստեփանեան:

*

Խորհրդարանի նախագահին Փարիզ ներկայութիւնը լաւագոյն առիթն էր Հայաստանի ժողովրդավարութեան առաջին երախաւոր այդ կառոյցին մասին քանի մը հարցում ուղղելու.

Հ. - Ի՞նչ կազմ կը ներկայացնէ այսօր Հայաստանի բազմակուսակցական խորհրդարանը:

Պ. - Խորհրդարանում կան չորս խմբակցութիւններ. ՀՀՇ-ն (60 պատգամաւոր), Համայնավար կուսակցութիւնը (25 պատգամաւոր), ՌԱԿ-ը (18 պատգամաւոր) եւ ՀՅԴ-ն (15 պատգամաւոր): Նրանցից բացի ունենք նաեւ երկու խումբ. ԱԺՄ (Ազգային Ժողովրդավարներու Միութիւն) եւ Ագատ խորհրդարանականները, իւրաքանչիւրը տասնական պատգամաւորներով. երկուսի տարբերութիւնն այն է որ խմբակցութիւնները ամբողջութեամբ կազմուած են լինում տուեալ կուսակցութեան անդամներից, իսկ խմբերը՝ նաեւ անկախ պատգամաւորներից: Խորհրդարանն այսօր ունի 248 պատգամաւոր որոնցից 110-ը որեւէ խմբի մաս չեն կազմում. անկախ պատգամաւորներ են:

Հ. - Յաճախ կը պատահի՞ որ խմբակցութիւններ եւ խումբեր միանալով միասնական ճակատ կազմեն:

Պ. - Սեփականաշնորհման հարցին մէջ Համայնավարներն ու Դաշնակցութիւնը դէմ քուէարկեցին եւ ծրագիրը չանցաւ: Յունուարի 12-ին նոյնպէս դէմ քուէարկեցին, ինչպէս եւ ԱԺՄ-ը: Որոշ դէպքերում կազմւում են պլոքներ, բայց դրանք մնայուն չեն:

Հ. - Իսկ ինչո՞ւ ընդդիմադիր կայուն ճակատ մը չգոյացաւ Հայաստանի մէջ:

Պ. - Ընդդիմութիւնը չկարողացաւ միաւորուել, որովհետեւ չունէր ծրագիր. նրանց բոլոր դիրքորոշումները միայն մերժողական են. եւ ոչ կառուցողական կեցուածքով չեն կարող կազմակերպուել: Միակ փաստը որով ընդդիմութիւնը կարողացաւ միաւորուել, վեց կուսակցութիւնների սահմանադրական ծրագիրն է, սակայն նրանում էլ քաղաքական տարբեր մօտեցումների ճեղքեր կան: Նրանք նայած իրավիճակին, ուղղակի հրապարակ են գնում տարբեր կարգախօսներ. մի տարի առաջ Ղարաբաղի մասին էր, այսօր տնտեսական վիճակի մասին է:

Հ. - Հայաստանի ներկայ խորհրդարանը բազմակուսակցական արուեստական կազմ ունի. ընտրութեան մասնակցեցան միայն ՀՀՇ-ն եւ Համայնավար կուսակցութիւնը, մինչդեռ այսօր կան որպէս զանազան կուսակցութիւններու պատկանող "բացայայտուած"ներ: Այս իրավիճակը նոր ընտրութիւններու հարկը չի՞ ներկայացներ:

Պ. - Խորհրդարանը պէտք է ընդունի ընտրութեան նոր օրէնք, հաշուի առնելով բազմակուսակցական հանգամանքը. բոլորը համաձայն են երկու հարցում.

- Խորհրդարանը պէտք է փոքրանայ, բաղկացած լինի 100 - 120 հոգուց,

- Պատգամաւորները պէտք է ընտրուեն մասամբ համամասնական, մասամբ մաժորիտար ձեւով: Ռուսաստանում կուսակցական ցանկով եւ քուէների առաւելութեամբ ընտրուողների համեմատութիւնը 50 - 50 է: Պէտք է քննարկուի թէ ի՛նչ յարաբերութեամբ լինելու է Հայաստանում: Կարեւոր է որ այս օրէնքը ընդունուի արագօրէն. 1995-ին կան նոր ընտրութիւններ եւ կուսակցութիւնները պէտք է պատրաստուելու ժամանակ ունենան: Սահմանադրութիւնն ընդունելուց յետոյ նաեւ կարող են լինել վաղաժամկէտ ընտրութիւններ:

Հ. - Ե՞րբ կ'աւարտի Սահմանադրութեան ծրագիրներու քննարկումը:

Պ. - Արդէն աւարտել են հիմնարկների - համալսարան, կուսակցութիւն, ակադեմիա - քննարկումները. Փետրուարին պէտք է սկսեն խորհրդարանական քննարկումները: Անկարելի չէ որ աշնան քուէարկուի:

Հ. - Ի՞նչ կ'ըսէիք նախագահական վերջին հրամանագրին մասին որով լուծարքի ենթարկուեցաւ Պետական Ապահովութեան վարչութիւնը, այսինքն՝ նախկին ՔԱ - ԿԷ - ՊԷ-ն:

Պ. - Այդ կազմակերպութիւնում կատարուել էին որոշ փոփոխութիւններ, բայց հիմնական քաղերը մնացել էին նոյնը. արմատապէս պէտք էր փոխել հիմնական պարտականութիւնները: Այն պէտք է դադրի քաղաքական մարմին լինելուց եւ լինի միայն հետախուզական - հակահետախուզական մարմին: Վաղուց շատ էր խօսւում թէ լուրջ վերակառուցում էր պէտք, որպէսզի կարողանայ լիարժէք կատարել իր գործունէութիւնը: Դրանով է բացատրւում, ըստ իս որոշ ուշացումով, այս հրամանագիրը, որի նպատակն է ստեղծել մի կառոյց որը կը ծառայի մեր պետականութեան շահերին: Նա չի նմանուի այն տխրահռչակ ՔԱ - ԿԷ - ՊԷ-ին, որը ըստ էութեան աւելի քաղաքական հետապնդումներ իրականացնող մարմին էր, քան՝ հետախուզական կամ հակահետախուզական:

- Շնորհակալութիւն:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ՄԻՇՏ ՄԱՐՏԵՐ ՆԱԵՒ՝ ՄԻՋ-ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ

Յունուար 19-ին մարտերը կը շարունակուէին նոյն սաստկութեամբ եւ հակառակ հակամարտ ուժերու անհաւասարութեան, Հայերը կը յաջողէին ետ մղել յարձակողները եւ դիրքերու փոփոխութիւն չկար:

Նոյեան Տապան գործակալութիւնը կը հաղորդէր որ ադրբեջանական զօրքերը զանգուածային յարձակման անցած էին, Հինգշաբթի վաղ առաւօտեան՝ հիւսիս՝ Օմարի լեռնաշղթայէն մինչեւ Իրանի սահմանը (Հորադիզ):

Ղարաբաղի լրատուութեան եւ մամուլի կեդրոնէն կը հաղորդեն նաեւ որ նոյն առաւօտը (Յունուար 19) ռազմաճակատի հարաւ - արեւելեան շրջանը գտնուող Ղարախանբէյլի ղարաբաղցի մարտիկները ականատես եղած են ադրբեջանական երկու գումարտակներու միջեւ աւելի քան ժամ մը տեւող մարտի:

**

Հայաստանի եւ Արցախի Արտաքին նախարարները՝ Վահան Փափազեան եւ Ար-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

ՀԱՅԿ. ՃԱԿԱՏԻ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

(ՍԵՓԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

ԿԼԷՆՏԷՅԼ - («Յառաջ»). -

Լոս - Անճըլըսի ահաւոր երկրաշարժը իր կործանարար հետեւանքները ունեցաւ նաեւ հայկական գաղութի ազգային, կրօնական եւ կրթական հաստատութիւններու վրայ: Բացի ասկէ, մասամբ քանդուեցան բազմաթիւ բնակարաններ եւ վաճառատեղիներ:

Այսպէս, փոքր ճեղքեր բացուեցան Էնսինոյի Սրբոց Նահատակաց եւ Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցիներու գմբէթին եւ առաստաղին. Քանոկա փարքի Հ. Բ. Ը. Մ. Մարի Մանուկեան վարժարանի գրասենեակներու եւ տարրալուծարանի որոշ կազմածներ կոտրտուած եւ փճացած են, Թ. Մ. Մ. Արշակ Տիգրանեան վարժարանի գրասենեակն ու գրադարանը վնասուած են, ապակիներ ջարդուած եւայլն:

Հոլիվուտի շրջանի հայկական բազմաթիւ խանութներ մեծ վնասներու ենթարկուած են, մասամբ փլուզումի հետեւանքով:

Կիլիկեան Թեմի Ազգ. Առաջնորդարանը եւս կրած է կարեւոր վնասներ, բայց շէնքին կառոյցը չէ վնասուած:

Հոլիվուտի հայ բնակչութեան կարեւոր մէկ մասը կը կազմեն Հայաստանէն արտագաղթածներ, որոնցմէ շատեր եկած եւ հաստատուած են թերեւս աւելի ապահով վայր մը ապրելու համար: Ահաւոր ցնցումը քանդած է անոնց բնակարաններուն մէկ մասը: Սարսափը անոնց յիշեցուցած է 1988-ի Լենինականի ահաւոր երկրաշարժը, որ խլեց հազարաւոր Հայերու կեանքը: Պահ մը բաղդատութիւնը ընելով Հայաստանի եւ Լոս - Անճըլըսի երկրաշարժներու հետեւանքներուն, անոնցմէ ոմանք կ'ըսեն՝ «պահ մը կարծեցինք, որ ամէն բան աւերակ դարձած է, բայց երբ լոյսը բացուեցաւ, տեսանք թէ ամէն բան տակաւին կանգուն է»:

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, որ հովուապետական այցելութեամբ տակաւին Գալիֆորնիա կը գտնուի, Երկուշաբթի, Յունուար 17-ին, ցաւակցութեան եւ համակրանքի գիր մը յղեց Լոս - Անճըլըսի քաղաքապետին:

Երեքշաբթի, Յունուար 18-ին, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս այցելեց երկրաշարժէն վնասուած վայրերը:

Նորթ Հոլիվուտի շրջանին մէջ Սուրբ Պետրոս եկեղեցին կրած է ծանր վնասներ: Փլած է եկեղեցւոյ մարմարեայ խորանը, փշրուած են գմբէթին գունաւոր ապակիները եւ ճեղքեր բացուած պատերուն վրայ: Եկեղեցին անգործածելի կը մնայ: Մինչեւ վերանորոգում՝ արարողութիւնները կը կատարուին կից «Գարակէօզեան» սրահին մէջ:

«Արարատ» հայկական ծերանոցը եւս կրած է ծանր վնասներ, ջուրի խողովակներու պայթիւնի հետեւանքով:

Հոլիվուտի Ս. Յովհաննու Կարապետ Եկեղեցին (Էջմիածնական) մեծ վնաս կրած է, ինչպէս նաեւ Առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեանի գրասենեակը:

Չորեքշաբթի օրուան հաշուեկշիռով երկրաշարժին զոհ գացած են 46 հոգի եւ 2600 վիրաւոր կայ: Երկու հազար բնակարան լրիւ կամ մասնակի քանդուած է: Նիւթական վնասները կը գնահատուին 5 - 7 միլիառ տոլար, ըստ Լոս - Անճըլըսի քաղաքապետին՝ շուրջ 30 միլիառ տոլար:

Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 11-ին, նախագահ Քլինթըն այցելեց Լոս - Անճըլըսի աղէտեալ շրջանները:

Հ. Ա.

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Սեպտեմբեր 1993 շատ դէչ ժամանակ է Հայաստանի մտաւորական կլիմային մասին շիտակ գաղափար մը կազմելու համար։ Ցաւալ է որ ինչ որ կ'երեւայ դուրսէն՝ մէկ պզտիկ տոկոսն է երկրին իմացական կարողականութեան։ Ինչ որ կը տեսնեմ ու կը լսեմ այն է թէ տասնեակ հազարաւոր մասնագէտներ թեքնոլոժիի զանազան կալուածներու մէջ չեն կրնար իրենց գիտութիւնը օգտագործել, անգործ են ու ստիպուած կա՛մ կը գաղթեն եւ կամ ալ ասպարէզ կը փոխեն։ Թէ թոշակաւոր դասակարգը ինչպէ՞ս կը յաջողի դիմանալ դրամի գնողական արժէքի մեծ անկումին ստեղծած դժուար կացութեան՝ Հայաստանի մէջ ամէնէն լաւ պահուած գաղտնիքն է։ Որու որ հարցուցի Երեւանի մէջ խուսափողական պատասխան մը տուաւ...։ Կը քաշուի՞ն իրենց անձնական կեանքի գաղտնիքները օտարներու բանալու թէ երեսը չունին ճշմարտութիւնը ըսելու — այս ալ չկրցի հասկնալ։ Մուրացկաններ հազուադէպ են բայց յաճախ կը լսեմ գողութեան, կողոպուտի եւ ապօրինի հասոյթներու աւելի նուրբ պարագաներու մասին։ Հանրային բարոյականի անկումի պոռոտ օրինակներ չեմ տեսներ շուրջս եւ ինչ ցնցիչ լուր որ կը կարդամ օրաթերթերու մէջ այդ մասին՝ անմիջապէս իր մէկ տասներորդին կ'իջեցնեմ, հին փորձառութեամբ։

Վերադառնալով մտաւորական կլիմայի հարցին, ամէնէն խանդավառիչ երեւոյթը գեղարուեստի եւ կերպարուեստի դաշտի մէջ մեր ժողովուրդին ցոյց տուած տարօրինակ կենսունակութիւնն է։ Նկարիչ, երաժիշտ, երգիչ, բեմադիր ընկերութեան մը էն անկախ, ինքնատիպ մարդիկն են առ հասարակ եւ կասկածէ դուրս է ինծի համար որ եթէ քանակը պակսած է՝ անոնց արտադրութեան որակը կը մնայ բարձր։ Այս առթիւ երկու խօսք տեղին է գունագեղ երեւոյթի մը մասին որ կը կոչուի «Շաբաթավերջի Վերնիսաժը»։ Ֆրանսերէն բառը թող չխրտչեցնէ մարդիկ — ոչ մէկ կապ ունի նկարիչի մը ցուցահանդէսին բացման առաջին օրուան հետ, որ բառին իմաստն է, այլ, իմ հասկցածիս համաձայն՝ բացօթեայ flea market մըն է որ կը կայանայ քաղաքին մէջ վերապահուած յատուկ վայր մը· Թումանեան պողոտայի մօտ ուր հարիւրաւոր մարդիկ վաճառքի կը հանեն լուցկիի տուփէ եւ հինցած գիրքերէ մինչեւ ոսկեղէն, ընտանեկան թանկարժէք ժառանգներ, ձեռակերտ զարդեր ու իւղաներկ նկարներ։ Արեւուն տակ մարդ ինչ որ կրնայ երեւակայել՝ հոն կը գտնէ յարաբերաբար աժան գինով։ Հետաքրքրականը այս բոլորին մէջ անշուշտ մարդիկ են — քով քովի, ուս ուսի նստած ցած ցանկապատին վրայ, իրենց ափ մը ապրանքին ետին, անխօս, հպարտ ու բարի, հայու մխացող աչքերով, մեծ մասը բանուորական խաւէ՝ բայց առանց նուազագոյն աղերսանքի նոյնիսկ ակնկալութեան թէ իրենց առջեւէն հոսող մարմիններու գանգուածէն մարդիկ կը ծռին, կը հետաքրքրուին իրենց ապրանքով ու կը գնեն...։ Եղերական բան մը կայ այդ ճակատագրին համակերպած մարդոց մէջ, ոչնչութեան մը համար տուն եւ ընտանիք ձգած եկած հոս իրենց աղքատութիւնը ցուցադրելու...։

Հայաստանի գրողներու տնտեսական վիճակի մասին շատ բան գրուած է մամուլին մէջ։ Ինչ որ չէ գրուած՝ այն է թէ արեւմտահայ եւ արեւելահայ գրական գծայնութիւններու հսկայ տարբերութիւնները մեզ անյետաձգելի հարցի մը դիմաց կը դնեն։ Նախ՝ ցանկալի՞ է որ երկու հատուածներու գրական գծայարանքները իրարու մօտենան։ Երկրորդ՝ եթէ այո՝ ինչպէ՞ս ձեռնարկել այդ գործին, ո՞վ լծել այդ աշխատանքին, ուրկէ՞ սկսիլ։ Իսկ եթէ ոչ՝ ի՞նչ է մեր մշակոյթին ապագան, քանի՞ կտորի պիտի բաժնուինք։ Անշուշտ Սփիւռքին ներքին լծիֆը կ'արտօնէ նման կոտորակում, ատիկա իր սահմանումին իսկ մաս կը կազմէ։ Սակայն Հայաստանն է որ չի դիմանար, ան է որ կեդրոնի մը կապուած է ու առանց ատոր՝ կը կորսուի։ Մենք, դուրսը, կեդրոն չունինք։

Հայաստանի Ակադեմիայի Գրականութեան բաժինը պատիւը ըրաւ ինծի երկու անգամ հանդիպումի հրաւիրելու։ Եւ երկու անգամին ալ այս հարցն էր որ, զանազան ձեւերով, նիւթ դարձաւ իմ խօսքիս եւ անոր յաջորդող կարծիքներու փոխանակութեան։ Յակոբ Օշականն էր առանցքը։ 1946 -- 1948 շրջանին անոր դէմ շղթայազերծուած խաչակրութեան դերակատարներէն քանի մը հոգի հոն նստած էին անկասկած բայց ես վրէժի զգացումը մէկդի դրած էի ու կը ջանայի հասկցնել թէ ինչու երկու հակադիր մշակոյթները կարելի է համադրութեան ճամբուն վրայ դնել։ Պայմաններ կան ատոր համար։ Առաջինը՝ ընդունիլ տարբերութիւնները, երկրորդ՝ չկարծել թէ մէկը աւելի որակ ունի քան միւսը եւ երկուքն ալ իրենց մասնայատուկ հմայքը եւ առաքինութիւնները ունին։ Եւ պէտք է զարգանան մինչեւ իրենց կարելիութիւններուն սահմանները։ Մենք Արեւմտահայերս կրնանք պարզմիտ եւ նախնական գտնել ճաշակ մը որ Դեմիրճեանի «Վարդանանք»ը գլուխ գործոց կը կը նկատէ կամ Համօ Սահեանը՝ «մեծ բանաստեղծ» կը հռչակէ։ Ատիկա մեր իրաւունքն է իբրեւ արեւմտեան մշակոյթի ոգիով մեծցած եւ արուեստի իւրայատուկ ըմբռնում ունեցող մարդիկ։ Մեզմէ շատերու համար արեւելահայ գրական գծայարանքը շատ մօտ է աշուղականին կամ Փոլքլորին, մենք զգացական, պատմողական, բարոյախօս գրականութեան այնքան արժէք չենք տար որքան իմացապաշտ, վերացական ու ձեւային արժանիքներ ունեցող գրականութեանը։ Բայց այս բոլորով մենք կ'ըսենք նաեւ թէ եթէ «ժողովուրդ», «հող», «աւանդական արժէքներ», «հասարակական իտէալներ» յղացքները օտար են մեզի՝ մենք նորէն կը յարգենք արեւելահայ գրագէտները երբ կը ներշնչուին ատոնցմէ։ Այս փոխադարձ յարգանքը անհրաժեշտ է եթէ լեզու պիտի գտնենք իրարու հետ լուրջ հաղորդակցութեան համար։ Արեւելահայ եւ Արեւմտահայ մշակոյթները մեր ազգի արժէքաւոր իրագործումներն են ու արժանի՝ մեր հոգածութեան, չըսելու համար պետական պաշտպանութեան։ Այս ուղղութեամբ արդէն խօսեր էի Սահմանադրութեան նախածրագրի քննութեան վերջին լիակատար նիստին, «Սունդուկեան» թատերասրահին մէջ, շեշտելով

ա -- Սահմանադրութիւնը գրաբարը, արեւմտահայերէնն ու արեւելահայերէնը պետական լեզու կը հռչակէ հաւասար իրաւունքներով,

բ -- Սահմանադրութիւնը կը խմբագրուի դասական ուղղագրութեամբ,

գ -- Սահմանադրութենէն կը հանուին ԲՈԼՈՐ օտար բառերը։

Ասկէ զատ, կարեւոր կը նկատէի հետեւեալ կէտերը

ա -- Կրօնքը խղճի հարց է սակայն Հայ Պետութիւնը Հայադաւան Քրիստոնեայ պետութիւն պէտք է հռչակել, պահելով ամէն անհատի ազատութիւնը իր խղճի ձայնին հետեւելու,

բ -- Սահմանադրութիւնը մեծ տեղ պիտի տայ Սփիւռքի զանգուածներու կարծիքին՝ պայմանաւ որ այդ Հայերը իրենց քաղաքացիական պարտաւորութիւնները լիովին կատարեն։ Իր ներկայ վիճակով՝ Սահմանադրութիւնը գրեթէ ամբողջովին կ'անտեսէ Սփիւռքի գոյութիւնը։

Վերադառնալով արեւելահայ -- արեւմտահայ խնդրին, Ակադեմիայի անդամները բոլորն ալ համաձայն էին փոխադարձ յարգանքի գաղափարներուն, մանաւանդ աւելի նորեր եւ Օշականի վերականգնումը իր արդար պատուանդանին վրայ՝ կը խօսէր շատերու, յատկապէս երիտասարդներուն։

Օրինակ, Ս. Սարինեանի հմտութիւնը եւ ըմբռնումը Օշականի գրականութեան յայտնութիւն էր ինծի համար։ Կային որ կը լռէին, ընդդիմադիր դիրքեր կեցած ու դժուար չէր հասկնալ ինչու այդ հին քեները անցնելու վրայ են։ Սերունդ կը փոխուի, ի վերջոյ եւ նոր մարդիկ նոր հաշիւներով աշխարհ կուգան։ Բայց ի՜նչ յամառ աշխատանք կայ ըլլալիք երկուստեք եթէ կ'ուզենք որ մեր ազգին ամբողջ մտաւորական ուժը մտնէ նորէն մշակոյթի պատմութեան մէջ։ Ես լաւատես եմ այս հարցին մէջ, տրուած ըլլալով մեր ազգին ուշիմութիւնը սորվելու (եւ նաեւ կապկելու...) նոր դարուն իմաստութիւնը։

Հանդիպումէն ետք, Հիմնարկի տնօրէնը քոնիաքի հիւրասիրութիւն ունի։ Ի՜նչ եզական պահ է ինծի համար, նստիլ ու խօսիլ մարդոց հետ որոնք տասնամեակներով գիրքերու կողքերէն ինծի նայեր էին իրենց հեղինակաւոր դիրքէն, կամ թառած աշխատանքի սենեակիս գրադարանին վրայ՝ նախանձս շարժեր էին որովհետեւ հմտութիւնը միշտ արժէք ունեցած է աչքիս եւ միշտ պակսած է ինծի։

Կը մնայ տեսնել, առաջին հերթին, գրագէտներն ու բանաստեղծները, որեւէ մշակոյթի գեղեցկագոյն ծաղիկները։

«Ասպարէզ»

1993 ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ՍԵՒ ՏԱՐԻՆ

Խորհրդային Միութեան քայքայումին յաջորդած ընթացքը դէպի ժողովրդավարութիւն, այնպէս կը թուի որ աւարտած է։ Ազատութիւնը օրէ օր կը սահմանափակուի երկրագունդին վրայ, մինչ բռնութիւնն ու ճնշումները, կեղեքումները կ'աւելնան։ Հինգ տարիէ ի վեր առաջին անգամ աճ արձանագրած է մարդկային ամենատարրական իրաւունքները բռնաբարող երկիրներու թիւը։

1993--ին 300 միլիոն պակսած է թիւը ազատ ընկերութիւններու մէջ ապրող մարդոց· իսկ 531 միլիոն աւելցած են նոյնիսկ նախնական ազատութիւններէ զրկուածները։ Այսօր աշխարհի բնակչութեան միայն 19%--ը կարելի է «ազատ» նկատել։

Ճիշդ է որ 1993--ի ընթացքին գլխաւորաբար կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ բազմաթիւ ազգեր ընտրած են ժողովրդավար վարչաձեւեր եւ ժողովրդավար երկիրներու թիւը 99--էն բարձրացած է 107--ի։ Այսուհանդերձ, այս նոր ժողովրդավարներէն շատեր չեն յաջողիր երաշխաւորել հիմնական ազատութիւնները։

Անկայուն ժողովրդավարութիւններու յատկանշական օրինակներ են Հնդկաստանը, Փաքիստանն ու Թուրքիան։ Հնդկաստանի մէջ կրօնական կամ ցեղային խնդիրներէ ծագած ըմբոստութիւնները, ընտրական ժամանակներու քաղաքական բռնութեան ներկայութիւնը մեծապէս կը վնասեն ժողովրդավարութեան։ Փաքիստանի եւ Թուրքիոյ մէջ խոչընդոտ է բանակը որ իր մնայուն ազդեցութեան գօտիով կը սահմանափակէ ժողովրդավար կարգերով ընտրուած ղեկավարներու իշխանութիւնը։ Պէտք է աւելցնել նաեւ Հնդկաստանի եւ Թուրքիոյ մէջ փոքրամասնական անջատողական շարժումները լռեցնելու բիրտ ջանքերը որոնք ա՛լ աւելի անկայուն կը դարձնեն այդ երկիրներու ժողովրդավարական կարգերը։

Ժողովրդավար ընտրութիւններու ներկայութիւնը միակ չափանիշը չէ ազատ ընկերութեան մը· պէտք է նաեւ գոյութիւն ունենայ գործօն քաղաքացիութիւն մը, բանիմաց ու ժողովրդավարութեան փարած։

1993--ին 42 երկիրներ անկում մը արձանագրեցին իրենց ազատութիւններուն մէջ, իսկ 19 ուրիշներ, վերելք։ Ատով, աշխարհի վրայ կը հաշուեն 72 ազատ երկիրներ, 63 մասամբ ազատ եւ 55 երկիր որոնք ոչ մէկ ազատութիւն կը վայելեն· այս վերջին դասակարգը 1993--ին աւելցած է 38 նոր անուններով որոնց կարգին են Ազրպէջան, Եգիպտոս, Եթովպիա, Քէնիա, Նիժերիա, Թունուզ եւ նախկին Եուկոսլավիան։

Ազատութիւններու նկատելի սահմանափակումը կրնայ մասամբ բացատրուիլ ժողովրդավար ազգերու անկարողութեամբ որ չի կրնար միջազգային ապահովութեան, տնտեսական աճին եւ մարդկային իրաւունքներուն երաշխաւոր մարմնի մը ծնունդ տալ։ Բռնակալները գիտեն թէ անպատիժ մնալով կրնան անտեսել միջազգային օրէնքները եւ ժողովրդավար հանրութիւնը որ ոչ մէկ հեղինակութիւն կրցաւ ցոյց տալ Պոսնիոյ կամ Սոմալիի մէջ։

Աւելին· անոնք, բռնակալները համագործակցութեան նոր ցանցեր կը ստեղծեն իրարու զօրակցելու համար։ Կարգ մը երկիրներու տնտեսական եկամուտներու յաւելումն ալ -- ինչպէս Իրան եւ Չինաստան -- թիկունք կը կանգնի բռնատէրերու կեղեքումին։

Այս տուեալներով, այնպէս կը թուի որ աշխարհը կը դիմէ դէպի նոր երկբեւեռացում մը որ կրնայ փոխարինել Արեւելք -- Արեւմուտք եւ Հարաւ -- Հիւսիս սահմանագիծերը որոնք կը բաժնէին ազատ ժողովուրդներն ու ոչ ազատ պետութիւնները։

Խորհրդային ճակատին փլուզումէն ետք շատ մը դէտեր նախատեսած էին որ բռնապետութիւնները աւելի մեկուսացած պիտի մնան տնտեսական թշուառութիւններու մէջտեղը։ Իրականութիւնը շատ աւելի բարդ տուեալներով ներկայացաւ ու այսօր· թէ Ասիոյ, թէ Միջին Արեւելքի մէջ տիրող հակումները ցոյց կուտան որ պէտք է վերատեսութեան ենթարկել աւանդական այն գաղափարը որ յարաբերութիւն կը հաստատէ տնտեսական բարօրութեան ու ժողովրդավար զարգացման միջեւ։

Ժողովրդավարութիւնը ճիշդ է որ բարօրութեան մղիչ ուժն է ու տնտեսական ազատականութիւնը կը դիւրացնէ ժողովրդավարական շրջափոխումները։ Սակայն կան կարգ մը ոչ ազատ երկիրներ որոնք տէր են ներկայիս տնտեսական, ճարտարարուեստական եւ զինուորական կարեւոր հարստութեան· անոնք վստահաբար ի վերջոյ տեղի պիտի տան ի նպաստ ժողովրդավարութեան եղած ճնշումներուն։

Աշխարհի ներկայի նոր վերիվայրումներուն մէջ ուր տնտեսական, ընկերային ու երբեմն ալ զինուորական ազդակները կարեւոր դեր կը կատարեն, անհրաժեշտ են կարող ու հեղինակութեան տէր ղեկավարներ· անոնք միայն կրնան երբեմն քաոսայինին մօտեցող կացութիւններէ փրկել երկիրներ ու երաշխաւորել ժողովրդավարութեան աւելի լայն սահմանագիծերով տիրապետումը աշխարհի վրայ։

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՀԵՏ

Աւելի մօտիկ ու գործնական կապ հաստատելու համար Փարիզի հայ մամուլին հետ, Հայաստանի դեսպանատունը որոշած է ամսական հանդիպումներ ունենալ անոնց ներկայացուցիչներուն հետ· անոնց առաջինը տեղի ունեցաւ Յունուար 17--ի առաւօտեան, առ ի չգոյէ հարկաւորին, «դեսպանատուն» որակուած գրասենեակին մէջ։

Նախ խօսք առնելով Փարիզի ներկայ գործավարը Վ. Տէր -- Ղեւոնդեան, շեշտեց ծանօթ պատճառներով դեսպանատան անձնակազմին անբաւարար թիւին պատճառով տեղւոյն հայ մամուլին հետ գործակցութեան ծրագրի մը կարեւորութիւնը, կարենալ կանոնաւոր կերպով Հայաստանեան ու Ղարաբաղեան լուրեր փոխանցելու համար Ֆրանսական լրատուիչներու եւ օտար դեսպանատուներու։ Ապա, դեսպանատան մամուլի կցորդ Ալեք Յարութիւնեան փոխանցեց Հայաստանի քաղաքական կեանքէն ու Ղարաբաղէն ստացուած նորագոյն լուրերը որոնք կը վերաբերէին 1994--ի սեփականաշնորհումներու ծրագրին, Ապահովութեան պետական վարչութեան կազմալուծումին, Դրամին կացութեան ու Ղարաբաղի վերջին անցքերուն։ Ճիշդ էր որ կը շարունակուէին ազրպէջանական աննախադէպ յարձակումները Աղդամի ու Մարտունիի ուղղութեամբ, սակայն Հորադիզի կայարանին գրաւումէն աւելին չէին յաջողած անոնք, հակառակ զոհերու իրենց մեծ թիւին։

Տեղեկատուական մասէն ետք Վ. Տէր-Ղեւոնդեան ու Ա. Յարութիւնեան պատասխանեցին ներկաներու հարցումներուն որոնք կը վերաբերէին Սահմանադրութեան, քաղաքացիութեան մասին օրէնքին, Աթոմակայանը վերաբանալու խնդրին եւայլն։

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

MICHA

Nous venons d'apprendre la mort de Micha. Nous n'arrivons pas à y croire. Micha Sahaguian vient de décéder sous le tir azéri au sud du Karabagh, près de la frontière iranienne, à Horadiz, le jeudi 13 janvier. Il avait trente cinq ans, une femme charmante, trois filles adorables de 5, 12 et 14 ans. Ça ne lui va pas de mourir, de les laisser, de nous laisser. La vie et lui, Gumri et lui, ne faisaient qu'un. C'est difficile d'en parler. Les images défilent. Toute l'histoire de ces dernières années. Le tremblement de terre. Trois jours après, nous sommes sur les lieux. Nous créons «Coopération Arménie». A l'époque, presque personne n'apporte de l'aide aux orphelins. A Gumri, souvent jusque tard dans la nuit, Micha va nous guider dans nos distributions à travers les décombres de sa ville détruite et les labyrinthes formés par des amas de préfabriqués en tôle, habitations provisoires qui ont remplacé les tentes des premiers jours. Il connaît sa ville comme personne. Il connait presque tout le monde. Il est sensible au malheur d'autrui, sans ostentation. Les gens ne s'y trompent pas et l'aiment. Il sait parler aux enfants et va s'asseoir auprès des personnes âgées, discute avec eux et soulage leur peine. En 1990, avec une équipe d'amis, il participe à la création d'une branche de l'association humanitaire «Ktoutioun» à Gumri.

Un jour, nous l'avons vu avec un kalachnikov. Nous l'avons vu devenir progressivement un combattant expérimenté. Le groupe se partage entre l'action humanitaire et les combats aux frontières et au Karabagh. Micha n'aime pas la guerre. Il dit avec simplicité qu'il veut que ses enfants vivent plus tard libres et tranquilles, en Arménie. En mai 1992, à la tête d'un bataillon dont tous les membres sont de Gumri, il participe à la prise de Chouchi. Après toute une nuit de combats acharnés, la victoire sera au bout, mais il y perdra 8 de ses compagnons. En haut lieu, on reconnaît le sens de la responsabilité et le dévouement du groupe. Il devient l'un des responsables de la police militaire de la région de Chirag. Et c'est à lui qu'on pense encore lors de la dernière offensive azérie : «C'est toi que les hommes veulent à leur tête». Il accepte de partir avec les combattants de sa chère ville. Cette fois-ci, il dit à sa femme et à ses filles : «Si je ne reviens pas...».

Lors de ses obsèques, dimanche, les orphelins et leur famille, les directeurs d'école et les écoliers, tous ont défilé devant le corps de Micha. Toute la ville lui a rendu un dernier hommage.

Cet été, nous lui avions demandé de diriger l'exécution du projet du «Forum des Associations Arméniennes de France» pour le chauffage des écoles de Gumri durant l'hiver 93-94. Il avait accepté. A Gumri, cet hiver, les écoles sont chauffées.

Micha Sahaguian. Un homme, un Arménien, notre ami.

LES MEMBRES DE
«COOPERATION ARMENIE»

ՀԵՌԱՏԻՊ — ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Յունուար 15 / 18)

ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐԸ ԶԵՐԾ ՉԵՆ ՄՆԱՐ ՏԱԳՆԱՊԷՆ

Ուժանիւթի տագնապին հետեւանքով Հայաստանի 70 թանգարաններէն միայն 3-ը կը բանան իրենց դռները։

❦

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՅԿ. ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

Մոսկուայի հայահոծ շրջանի մը դըպրոցներէն մէկուն մանկապարտէզին մէջ ստեղծուած հայկական բաժինը արդէն լրացուցած է իր առաջին տարին։ 1992 Դեկտ. 7-ին բացուած բաժինը կ'ընդունի 3 - 5 տարեկան հայ մանուկներ, որոնք քիչ կը տիրապետեն հայերէնին կամ բնաւ չեն խօսիր լեզուն։

❦

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՔՈՒ ԿԸ ՀԱՍՆԻ

«Ռըլիֆ Ինթէրնէշընըլ» ամերիկեան կազմակերպութիւնը նախատեսած է 73 թոն մարդասիրական օգնութիւն կատարել Ազրպէյճանի, որուն կէսը արդէն տեղը հասած է Յունուար 4-ին։

❦

ՎՏԱՐՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻ ԱՌԹԻՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

Բաքուի մէջ սկսած են նախապատրաստութիւնները միջազգային այն խորհըրդաժողովին, որ կը կազմակերպուի Ազերիներու Հայաստանէն վտարման Ե. տարեդարձին առթիւ։ Ազրպէյճանի տեղահանուածներու վարչութեան տուեալներով 1988 - 1989-ին Հայաստանէն տեղահանուած են 185.510 Ազրպէյճանցի եւ Քիւրտ - մահմետական։

ՇՐՋԱԳՏՈՅՑ

ԱԿՈՌԻ

Ակոռի գիւղը կը գտնուի Այրարատ նահանգի Մասիացոտն գաւառի մէջ, Մեծ Մասիսի վիհին եզրին։

Տեղական աւանդութեան մը համաձայն, Նոյ Նահապետը այդ վայրին մէջ տնկած է ուռենի մը եւ հոսկէ եկած է Արկուռի - Ակոռի անուանումը։

Ակոռին առաջին անգամ յիշատակած է Ղազար Փարպեցին (Ե. դար) 481 - 484-ի հայ - պարսկական պատերազմին կապակցութեամբ։ 703-ին, Ակոռիի մօտ հայ ապստամբները յաղթած են Արաբներուն, Վարդակերտի ճակատամարտին ընթացքին։

Միջին դարերուն, Ակոռին եղած է խոշոր աւան, Խոր Վիրապի եպիսկոպոսական թեմի կեդրոն։ Աւելի ուշ հոն նըստած է այլազգի իշխող մը, ըստ Զաքարիա Քանաքեռցիի վկայութեան։

1840-ին, Մեծ Մասիսի շրջանին մէջ տեղի ունեցած է երկրաշարժ, որուն հետեւանքով գիւղը թաղուած է ժայռաբեկորներու թանձր շերտի մը տակ։

Այս աղէտէն առաջ, գիւղը ունեցած է 2200 բնակիչ, որոնցմէ 1600-ը՝ Հայեր։ Անոնք առաւելաբար զբաղած են այգեգործութեամբ։

Ակոռիի մէջ կը գործէին երկու վարժարան։ Անաստաս Ակոռեցի Կաթողիկոսը (661 - 667) Ակոռիի մէջ կառուցել տուաւ եկեղեցի մը, որ դժբախտաբար կործանեցաւ գիւղին հետ...

Ակոռիի մօտ, Մեծ Մասիսի հիւսիս - արեւելեան ստորոտին կը գտնուէր Սուրբ Յակոբ վանքը՝ բաղկացած խաչաձեւ գըմբէթաւոր փոքր եկեղեցիէն եւ միաբաններու կացարանէն։ Վանքին կառուցման թուականը անյայտ է։

Կործանուած Ակոռիէն ոչ հեռու կը գտնուի Նոր Ակոռի գիւղը, որ ԺԹ. դարու վերջաւորութեան ունէր շուրջ 50 տուն, եկեղեցի, եւայլն։

ԱԿՈՌԻԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ (481)

Ճակատամարտը տեղի ունեցած է հայ ապստամբներու եւ պարսկական զօրքերու միջեւ, Ակոռի գիւղին մօտ։

Արեւելեան Հայաստանի Պարսիկ մարզպան Ատրվշնասպը 481-ին խառնիճաղանճ բանակով մը Ատրպատականէն քալեց հայ ապստամբներուն դէմ։ 400 հոգիէ բաղկացած հայկական ջոկատ մը Վասակ Մամիկոնեանի, Բարդէն Սիւնիի եւ ուրիշներու գլխաւորութեամբ, Դուինէն ուղղուեցաւ դէպի Արաքս գետը՝ Նախուանի մօտ, արգիլելու թշնամիին գետէն անցքը։

Բայց մինչեւ Հայերուն հասնիլը, պարսկական զօրքը արդէն անցած էր գետը եւ դիրք բռնած՝ Կռուակ գիւղին մէջ։ Հայերը հետախուզեցին թշնամիին բանակը եւ ապա հաստատուեցան Մասիսի փէշերուն՝ Ակոռի գիւղին մօտ եւ յանկարծակի յարձակում գործեցին։ Անակնկալի եկած Պարսիկները խուճապահար փախուստի դիմեցին, տալով մեծ կորուստներ։

Ըստ Ղազար Փարպեցիի, Ակոռիի ճակատամարտին սպաննուեցաւ մարզպան Ատրվշնասպն ու «այլ արք աւագ եւ ըղբազում Պարսիկք»։ Ժողովուրդը ցընծութեամբ ընդունեցաւ յաղթանակին լուրը։

Պատրաստեց՝
ՇՈՒՇԻԿ ՄԱԽՍԱԳԱԼԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Պուլկարիոյ Հայ Համայնքի Ուսումնական Յանձնախումբի ու Վ. ու Գ. Թիւթիւնճեան վարժարանի տնօրէնութեան նախաձեռնութեամբ Փլովտիւի մէջ կազմակերպուեցաւ տեղական բնոյթ կրող երկօրեայ հայերէն լեզուի դասընթացք Յունուար 4 ու 5 թուականներուն։ Դասընթացքի հիմնական նպատակն էր տեղւոյս հայկական վարժարանի հայ ուսուցիչ - ուսուցչուհիներու առջեւ ներկայացնել մեր դասական ուղղագրութեան հիմնական կանոնները։ Փազարճիքի ու Խասքովոյի հայերէնի ուսուցչուհիները, որոնք հրաւիրուած էին սոյն հաւաքին, բանաւոր պատճառներով ներկայ չկարողացան գտնուիլ։ Դասընթացքը վարեց Պր. Յակոբ Կիլիկեան։

Դասընթացքի կապակցութեամբ արծարծուեցան եւ մանկավարժական եւ այլ հարցեր, որոնց զուգընթաց Պր. Յակոբ Տայճեանեան դպրոցի տնօրէն, ներկաներուն առջեւ պարզեց «Վ. ու Գ. Թիւթիւնճեան» վարժարանի 160-ամեակի կապակցութեամբ նախագիծ - ծրագիրը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 - 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Միշտ չահագրգռուած մանկավարժական խնդիրներով եւ մանաւանդ կարօտ մանուկներով, երբեմն կ'այցելէի Գատը - Գիւղի Արամեան վարժարանը։ Կրթական յարկերը սիրելի էին ինծ եւ Լօզան բնակութիւնս աւելցուցած էր համակրութիւնս դէպի ուսանողութիւնը, դէպի վարժարաններու մթնոլորտը, դէպի ուսման շունչը որ հոն կը ծածանի։

Այն ատեն այդ վարժարանին տնօրէնն էր Պ. Նշան Թորոսեան։ Մօտէն ծանօթ չէինք իրարու, բայց գիտէր թէ ես երիտասարդ գրագիտուհի մըն էի, ես ալ անտեղեակ չէի թէ ինքը կարող փորձառու ուսուցիչ մըն էր, եւ ինչ որ կը տեսնէի վարժարանին մէջ, ուղղութիւն, ուսուցման դրութիւն, կարգ կանոն, իմ մօտս համոզում գոյացուցած էին թէ արդարեւ Գատը - Գիւղ միւս արուարձաններէն աւելի միջոցներ ունէր իմ մանկութեան դաստիարակելու գործին համար, ուշիմ առաջնորդի մը տեսչութեան տակ։

Այդ միջոցին, Թորոսեան եւ ես հազարներով փարսախ հեռու էինք խորհելէ թէ օր մը իր մանչուկը, Հրանդ, որ այն ատեն խելացի եւ չարաճճի ուսանող մըն էր եւ իմ պզտիկ աղջնակս, Աստղա, իրարու հետ պիտի ամուսնանային։ Խեղճը կարող չեղաւ տեսնելու այդ միութիւնը որ զինքը պիտի հրճուեցնէր ապահովաբար, ինչպէս հրճուեցուցած էր զիս։

Իբրեւ քաջ մանկավարժ, Պ. Թորոսեան վարժարանին ուսումնական մակարդակը բարձր պահելով, աշակերտներուն մտաւոր զարգացումին մեծ ուշ դարձնելով հանդերձ, անոնց ֆիզիքական զարգացումին ալ կը խորհէր շարունակ։

Գատը - Գիւղ կային բազմաթիւ չքաւոր ընտանիքներ, որոնց զաւակները կը յաճախէին Արամեան. անոնք ընդհանրապէս ցերեկները իբրեւ ճաշ մէկ - երկու շերտ հաց եւ քչիկ մը պանիր կամ քանի մը ձիթապտուղ կրնային տանիլ հետերնին, ինչ որ անբաւական էր այդ կրակոտ տղոց իբրեւ ամբողջ օրուան սնունդ։

Թորոսեան կարգադրութիւն մը ըրաւ զոր թաղականները հաճեցան ընդունիլ. գնահատելի կարգադրութիւն մըն էր ան, որով ամսուն ընթացքին, ամէն օր մէկ-մէկ բարեկեցիկ տունէ 40 տղոց ճաշ պիտի տրուէր, եւ որպէսզի 40-ը չափազանցութիւն չթուի, երկերկու տան բաժնեցին, իւրաքանչիւրին 20 տղայ։ Պէտք է խոստովանիլ թէ բնակիչները սիրով յանձն առին այդ ծախսը ընել եւ խեղճ պզտիկները երկար տարիներ միշտ ունեցան սնուցիչ եւ համեղ տեսակ մը տաք կերակուր։

Թորոսեանի ստեղծած այդ դրութիւնը վերջէն Բերա, Խասեան եւ ուրիշ վարժարաններ ի գործ դրին, Օրմանեան պատրիարքը մասնաւորապէս գնահատած ըլլալով օգտակարութիւնը եւ դիւրութիւնը այդ ձեւին։

Թորոսեան ամէն կերպով հազուագիւտ տնօրէն մըն էր եւ իրմէ վերջը Արամեան երբեք չունեցաւ անոր ժամանակին փայլն ու յաջողութիւնը։

Ինքն էր դարձեալ որ Թուրքիոյ մէջ առաջին անգամ ըլլալով, կենցաղագիտութեան դասընթացք հաստատեց եւ այդ ճիւղը անձամբ աւանդեց Արամեանի բարձրագոյն կարգի աշակերտներուն։

Հայ ուսուցիչներու շարքին մէջ ան իրաւամբ ուշագրաւ տեղ մը գրաւած էր։

❦

Գրական աշխարհի մէջ, լոյս մը ծագած էր. Արամ Անտոնեանի «Լոյս» շաբաթաթերթը։ Իր առաջին փթթումին մէջ էր ան տակաւին. ամէնքս ակնդէտ էինք անոր թերթերուն գունաւոր խնկաւէտումին, որովհետեւ կը ճանչնայինք խմբագիրին կարողութիւնը։ Հոն ծանօթ գրողներու պիտի հանդիպէինք, վարպետներու նոյնիսկ։ Իմացած էի թէ Սիպիլ եւս քերթուածներ պիտի գրէր յատկապէս անոր համար։

Արամ Անտոնեանէն այդ միջոցին նամակ մը ստացայ, սիրուն նամակ մը՝ ինչպէս ինքը գիտէ գրել։ Ի՞նչ կ'ուզէր ինծմէ Անտոնեան. մէկ քանի տող, թերեւս քերթուած մը։ Արդարեւ ան կը խնդրէր գրուածքներ, կենսագրութիւնս եւ լուսանկար մը։

Շաբաթաթերթի մը առաջին էջին այդ երեւոյթի հոլանի հագուստով լուսանկարս եւ քերթուածիս վերնագիրը՝ Սիբարիները, բաւական քննադատութեան նիւթ եղան պահպանողական ընտանիքներու մէջ, մանաւանդ ամուսնոյս ընտանիքին։ Ամուսինս չանդրադառնալ ձեւացուց եւ ես մտադրեցի ապագային աւելի շրջահայեաց ըլլալ։ Վերջէն տեղեկացայ թէ՝ այն ատենուան ուսանողներէն, իրաւաբանութեան, մանկավարժութեան, գեղարուեստի ուսանողներէն շատեր մասնաւոր հիացում մը ունեցեր էին այդ երիտասարդ կնոջ համար՝ որ այդ յանդգնութիւնը ունեցեր էր եւ ամէնքը աւիւթ փնտռեր էին անոր ծանօթանալու։ Խե՜ղճ տղաքներ, տարիներ յետոյ ալեհեր գլուխ մը միայն ճանչցան, Փարիզի մէջ։

Որքան որ գրաքննութիւնը խիստ էր եւ կարգ մը ժուրնալներու (որոնց մէջ Հայեր ալ կային) հալածանքը անդադրում մտաւորականներու դէմ, սակայն Գրականութիւնը հեռու էր մեռնելէ։

Արեւելք եւ Բիւզանդիոն, երկու մրցակիցներ, երկու կարեւոր օրաթերթեր, հակառակ ամէն սեղմումի, միշտ շահեկան էին իրենց ճոխ պարունակութեամբ։ Արեւելք (արտօնատէր՝ Զարեհ Եուսուֆեան եւ խմբագիր Հրանդ Ասատուր եւ Գ. Զօհրապ) ընտրեալ աշխատակիցներով, աւելի գրական էր, բայց Բիւզանդիոն իր կուռ խմբագրականներով ամէնուն ուշադրութիւնը գրաւած էր. Բ. Քէչեան իր օրագրողի տաղանդը յայտ կը բերէր անմրցելիօրէն։

(Շար. 31)

Տէր եւ Տիկին Արա Պալիկեան եւ զաւակը Տիրան,
Տէր եւ Տիկին Ներսէս Շահինեան,
Տէր եւ Տիկին Հրայր Պալիկեան եւ զաւակը,
Տիկին Անդինէ Յովնանեան եւ աղջիկը՝ Սեդա,
Տոքթոր Վարուժան Սահակեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յոլակ Թիւթիւնճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Յովնանեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մունիր Շուէրի եւ զաւակը,
Տիկին Ալիս Շահինեան եւ զաւակները,
Պր. Վազգէն Անդրէասեան եւ զաւակները
Պաղտասարեան, Պալիկեան, Գույումճեան ընտանիքները եւ ընտանեկան համայն պարագաները կը գուժեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ հարազատին՝

ՇԱՔԻ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ

անակնկալ մահը, որ պատահեցաւ Չորեքշաբթի, Յունուար 19-ին, իր բնակարանին մէջ, Փարիզ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Յունուար 21, ժամը 13.45-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթեօ-Փարիզէնի դերեզմանատունը:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ՝ բարեսիրական կազմակերպութեանց կամ Ղարաբաղի մարտիկներուն:

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Շահինեան եւ Պաղտասարեան ընտանիքներուն:

(Շար. Ա. էջէն)

կայի Ղուկասեան Մոսկուա գացած են Յունուար 19-ին, ուր բանակցութիւններ կը տարուին Կոզիրեւի հետ Ղարաբաղի հակամարտութեան քաղաքական կարգաւորման համար:

Կարէն Բաբուրեանի համաձայն Ատրպէյճան ի վերջոյ պիտի ստիպուի նստիլ բանակցութեանց սեղանը:

-- Ղարաբաղի մամուլի կեդրոնի նոր ղեկավար նշանակուած է Գայեանէ Առուստամեան փոխարինելով Գեղամ Պաղտասարեանը որ հրաժարած է: Ծնած է 1968-ին եւ աւարտած Ստեփանակերտի մանկավարժական հիմնարկի բնագիտական-մաթեմաթիքական ճիւղը:

❦

Վերջին շաբաթներուն հայկական շարք մը թերթեր լուրջ դժուարութիւններ ունին թուղթի կապակցութեամբ: Այս առընչութեամբ, կարգ մը թերթեր նուազեցուցած են իրենց տպաքանակը: Այսպէս «Երկիր» 15.600 (1993 ամրան աւելի քան 50.000), «Ազգ»՝ 15.000 (1993-ի ամառը՝ 35.000), «Հայաստանի Հանրապետութիւն»՝ 5000 (դեռ Յունուար 18-ին՝ 15.000):

❦

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄՈՒՏՔԻ ՎԻԶԱՆԵՐՈՒ
ՆՈՐ ԿԱՐԳԸ

Հայաստանի կառավարութիւնը մուտքի վիզաներու առժամեայ կարգի մասին ընդունած է որոշում մը, որու համաձայն առանց վիզայի Հայաստան կրնան մտնել անոնք որոնք Հայաստանի հետ համապատասխան համաձայնագիր կնքած երկրի մը քաղաքացի են եւ կամ քաղաքացի՝ երկրի մը, որ իր կարգին վիզա չի պահանջեր Հայաստանի քաղաքացիներէն, կամ ալ նախկին Խորհրդային Միութեան քաղաքացիութիւնը պահած անձեր են, որոնք հաստատուած են արտասահման: Իսկ մուտքի վիզաները կը տրուին արտասահմանի հայկական հիւպատոսական ներկայացուցչութեանց եւ անոնց բացակայութեան պարագային ռուսական դիւանագիտական եւ հիւպատոսական ներկայացուցչութեանց կողմէ: Մուտքի վիզա կը տրուի աշխատանքի այցելութեամբ Հայաստան այցելող օտար քաղաքացիներուն (Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան կողմէ ընդունուած պաշտօնական հրաւէրով), Հայաստանի քաղաքացիներուն, Հայաստան բնակող օտարներուն, քաղաքացիութիւն չունեցողներուն (Հայաստանի Ներքին Նախարարութեան հրաւէրով), զբօսաշրջիկներուն (Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան արտօնութեամբ):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Յունուար 23-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի

ՄԻՇԱ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

(զոհ գացած Ղարաբաղ, Հորադիզի ճակատը)

յիշատակին, ըստ Քօօփերատիւն Արմենիի փափաքին:

Ի գիտութիւն նախատակ մարտիկին յիշատակը յարգողներուն:

UGAB - PARIS

FORUM - ETUDIANT

Le prochain Forum des Etudiants organisé par le Comité de Paris de l'U.G.A.B. aura lieu

le mercredi 26 Janvier à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Conférencier : *M. René ZAKINE membre du Cabinet du président du Conseil Economique et Social*

Thème :

le Conseil Economique et Social, rôle et mission de cette troisième assemblée constitutionnelle.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ
ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. -- Օր. Երկանեան 1000 Ֆր.:

Le Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris Ve

accueillera

le Jeudi 27 Janvier à 20 h 45
JEAN-PIERRE MAHÉ
qui donnera une conférence sur

Moïse de Khorène et le destin de l'Arménie

à l'occasion de la parution récente aux Editions Gallimard dans la Collection «Aube des Peuples» de *L'Histoire de l'Arménie de Moïse de Khorène* traduite par Annie et Jean-Pierre Mahé

Vente du livre et signature par les traducteurs

Entrée libre

Mo Monge ou Cardinal Lemoine

GRANDE SOIREE DU NOEL ARMENIEN

AU PROFIT DE

L'ECOLE SAINT MESROB D'ALFORTVILLE

DINER DANSANT

avec *PAUL BAGHDADLIAN et son Orchestre*

LE SAMEDI 22 JANVIER à partir de 20 h 30

au Gymnase *Lapierre* d'Alfortville
— rue du 8 Mai 1945 —

Réservations aux : 43 - 96 - 18 - 13 —— 43 - 75 - 28 - 37.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ մէջ ցուրտը անհաւատալի համեմատութիւններու հասած է եւ արդէն 80 մեռեալ կայ: Ուաշինկթընի մէջ զերոյէն վար 35-էն 40 աստիճան է, արտակարգ վիճակ հռչակուած է, դպրոցները եւ բազմաթիւ հաստատութիւններ փակ կը մնային Յունուար 20-ին: Շիքակօ զերոյէն վար 28 է, Պոսթըն՝ 17, Մոնրէալ՝ 29, Նիւ-Եորք՝ 19:

ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ ԱՐԵԱՆ ցաւոտ պատմութիւնը կրկին հրապարակ ելաւ երբեւ հետեւանք շուրջ 100 բժիշկներու եւ գիտնականներու Նախագահ Միթերանի ուղղած նամակին, ուր անոնք ներում կը խնդրեն տոքթոր Կառեթայի եւ տոքթոր Ալէնի համար: Ծանօթ է որ երկուքն ալ բանտարկութեան դատապարտուեցան: Նման նախաձեռնութիւն մը կը վրդովէ զոհերու ընտանիքները եւ hեմոֆիլներու միութիւնները որոնք, ընդհակառակն, կը պահանջեն որ բոլոր պատասխանատուները ոճրային ատեանի առջեւ քաշուին (միայն՝ պատժական ատեանէ անցան):

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Ելմտական Նախարարը՝ Բորիս Ֆիոդորով որոշեց մնալ կառավարութեան մէջ, Ելցին կը շարունակէ վերակազմել իր կառավարութիւնը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ խօսք առնելով պուլկարական Ազգ. Ժողովին առջեւ, կրկին հրապարակ դրաւ «Եւրոպական Համադաշնակցութեան» իր ծրագիրը: Ֆրանսայի Նախագահին համար միակ ընդունելի պատասխանն է Եւրոպայի երկիրներու ամբողջութեան պահանջներուն:

ՍԻՄՖԵՐՈՊՈԼԻ մէջ, Ղրիմի Խորհրդարանի նախագահին խորհրդատուն՝ Իսքէնտէր Մեմետով ծանրօրէն վիրաւորուած է ոճրափորձի մը ընթացքին որ երկու մեռեալ եւ 11 վիրաւոր պատճառած է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն-Ժեռմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի նուէրները հետեւեալ բարեպաշտներէն, Ս. Ծնունդի տօնակատարութեան առթիւ:

Տէր եւ Տիկին Տէր-Մինասեան 1000, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 500, Տէր եւ Տիկին Խօզեան ընտանիք 500, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Եալըք 400, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Եաղըր 200, Մանկոեան ընտանիք 200, Բենիամին Պիրկին 200, Տէր եւ Տիկին Կրիկորեան Եաղըր 200 Եկեղեցւոյ եւ 200 Ղարաբաղին, Տէր եւ Տիկին Գիրէճեան 100 Եկեղեցւոյ, Եղովքեան ընտանիք 100, Պետրոս Եաղըր 100 Ղարաբաղին, Տէր եւ Տիկին Արթօ Տէր-Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Խօզեան 100-ական Եկեղեցւոյ, Իսահակ Պիրկին 100 Եկեղեցւոյ եւ 100 Ղարաբաղին, Տէր եւ Տիկին Սեւան Խօտէմիչ, Մալխասեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հօթոթեան, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Խօտէմիչ, Դաւիթ Պիրկին, Տիկին Երանուհի Տէր-Կարապետեան, Թայրօ Եաղըր, Մինասեան ընտանիք, 100-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խակիճեան 50 Ֆր., Տիկին Մէժան 100 Ֆր. Կապոյտ Խաչին, Տիկին Մարտիրոսեան 50 ֆրանք Եկեղեցւոյ:

SUPER-LOTO

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section MARSEILLE-VILLE
«SOSSE MAYRIG»
organise un SUPER LOTO
le Dimanche 23 Janvier à partir de 15 h

la MAJC
12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Շալիլէն Տիկին Նունուֆար Ճէպէճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին Կօշկարեանի (ծնեալ՝ Հաճիպօղոսեան) մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի տնօրէնութիւնն եւ խնամակալութիւնը կուգան իրենց հրապարակային եւ անվերապահ շնորհակալութիւնը յայտնել ծանօթ ազգային եւ հասարակութեանս բարերար Պր. Գէորգ Պագրճեանի որ միշտ իր հայրական գուրգուրանքով զօրավիգ հանդիսացած է վարժարանին:

Խորին շնորհակալութիւն նաեւ Պր. Րաֆֆի Պագրճեանին, որ իր հօրը օրինակով, միշտ օգտակար կը հանդիսանայ մեր բոլոր կրթական ձեռնարկներուն:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ
ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ

ՆՈՐ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒԻ
ԵՒ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ
ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ

Կիրակի, Յունուար 23,
առաւօտեան ժամը 10-ին
Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
պատարագի արարողութեան ընթացքին
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի
կը կատարէ պաշտօնական հաստատումը Նոր Հոգեւոր Հովիւ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Պատարագի ընթացքին ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. կը կատարէ Դպրութեան Աստիճանի Տուչութիւն Կարապետ եւ Ժիրայր Եսայեան եղբայրներուն:

Յաւարտ պատարագի, ի պատիւ Ջատիկ Վրդ.ի եւ երկու դպիրներուն Սահակ-Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ տեղի կ՚ունենայ հիւրասիրութիւն-քօքթէյլ, որուն կը հրաւիրուի Մարսէյլի եւ շրջակայից հաւատացեալ ժողովուրդը:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ
ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Թաղական Խորհուրդս կը հաղորդէ եկեղեցական ընկերակցութեան բոլոր անդամներուն որ նոր խորհուրդի մը ընտրութիւնը տեղի կ՚ունենայ Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 10-էն 17:

Այն անդամները որ կ՚ուզեն իրենց թեկնածութիւնը ներկայացնել՝ պէտք է յանձնեն զայն եկեղեցիին:

Վերջին պայմանաժամն է՝ Կիրակի, Յունուար 23, ժամը 12-ին:

Հաճեցէք վերյիշել անուն, մականուն եւ հասցէ:

Ընտրութիւններու մասնակցելու պայմանները. --

Իրաւունք ունին մասնակցելու,

1. -- Եկեղեցական Ընկերակցութեան անդամները իրենց անդամական քարթով որ կը փաստէ իրենց անդամավճարը՝

2. -- Այն անդամը որ չի կրնար անձնապէս ընտրութեան մասնակցիլ կրնայ լիազօրութիւն տալ ուրիշ անդամի մը, պայմանաւ որ՝

-- յանձնէ իր քարթը այդ անդամին,

-- անդամ մը կրնայ միայն մէկ լիազօրութիւն ստանալ՝ որ կը քննուի ընտրական յանձնաժողովի նախագահին կողմէ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22-23
SAMEDI-DIMANCHE
22-23 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5.00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.245 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.245

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՎԱՐՆԱՁԷ արեւմտեան օժանդակութիւն կ'ակնկալէ եւ գլխաւոր նպատակն է Փարիզ իր այցելութեան: Հասած օրն իսկ, Յունուար 20-ին, յայտարարեց թէ արեւմուտքի օգնութիւնը անբաւարար է Ելցինին ալ, որովհետեւ Վրացիները այլընտրանք չունին, բացի՝ վստահիլ Ելցինի: Ապա, գովքը հիւսած է Ռուսաստանի նախագահին գնահատելով անոր դիրքը 1991-ի փուչին առեն, ապա՝ անոր հերոսական վարուելակերպը անցեալ Հոկտեմբերին, Խորհրդարանին վրայ յարձակումով: Փարիզի մէջ կը ստորագրուէր Բարեկամութեան եւ գործակցութեան դաշնագիր մը Ֆրանսայի հետ, (նման դաշնագրեր ստորագրուեցան նախ. Հայաստանի - Մարտ 93 - ապա՝ Ազրպէյճանի հետ): Վրաստանի վիճակը հեռու է փայլուն ըլլալէ: Անցեալ Ապրիլին հրապարակ հանուած «ազգային փոխանցման շրջանի դրամը» ահաւոր անկում արձանագրած է, մէկ տոլարը այսօր 150 հազար վրացական «կտրօն» կ'արժէ, մինչ վեց ամիս առաջ՝ 6000 էր: Բարձր պաշտօնատարի մը ամսական աշխատավարձքը 5 Ֆր.ը չանցնիր, Վրաստան 140 միլիոն տոլար պարտք ունի Թիւրքմենիստանի, որմէ կազ կը ներածէ:

ԵԼՑԻՆ, երկար տակարկութիւններէ ետք է իր նախարարապետ՝ Չերնոմիրդինի հետ, որ համակերպեցաւ վաւերացնելու կառավարութեան նոր կազմը, ուր չափաւոր պահպանողականները կը տիրապետեն: Ելմտական նախարարը վերջնապէս տուաւ իր հրաժարականը: Գայդարէն ետք, ինք էր միայն բարենորոգումներու երաշխաւորը, թէեւ Չերնոմիրդին ապահովութիւն կուտայ որ բարենորոգումներու ռազմագիտական ընթացքը պիտի չփոխուի: Նոր նշանակուած նախարարներու մէջ են. - Օլէգ Սոսկովեց, 44 տարեկան, նախկին ապարաչիկ որ կը դառնայ առաջին փոխ - վարչապետ: Ալեքսանտր Զաւերեուխա, 53 տարեկան, Գիւղատնտեսութեան պատասխանատու փոխ - վարչապետ: Երրորդ փոխ - վարչապետն է՝ Նուրի Եարով որու կը յանձնուին Ընկերային հարցերը եւ Առողջապահութիւնը: Ա. Շոխին, 42 տարեկան, կը դառնայ Տնտեսութեան նախարար: Անատոլի Զուբալիս, 38 տարեկան, Սեփականաշնորհումներու պատասխանատու, փոխ - վարչապետ է:

ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ ԱՐԵԱՆ հարցին վերարծարծումը, հարիւր գիտնականներու եւ բժիշկներու (որոնց մէջ՝ 33 Նոպէլի դափնեկիրներ) Միթերանի եղած դիմումնագրին հետեւանքով, հաւանաբար, ակընկալուած արդիւնքը չտայ եւ ընդհակառակն անբաղձալի հարցեր մէջտեղ դնէ ենթականերուն եւ ուրիշներու համար: Արդարեւ դիմումը եղած է տոքթորներ՝ Կառեթայի եւ Ալէնի համար, որպէսզի ներում շնորհուին անոնց, մինչ արդէն քանի մը ամիսէն ազատ պիտի արձակուէր տոքթոր Կառեթա: Այժմ, վրդովումը այնքան մեծ ծաւալ առաւ արեան վարակումի զոհ ընտանիքներուն մօտ որ անոնցմէ մէկուն փաստաբանը բողոք մը յանձնեց դատարանին թոնաւորման համար, երեք նախարարներու դէմ (1984 -- 1985-ի շրջան) որոնք են Լօրան Ֆապիուս (վարչապետ), Ժորժինա Տիւֆուա (ընկերային հարցեր) եւ տոքթոր Հերվէ (Առողջապահութիւն):

ԼԵՆԻՆԻ ուղեղը արտակարգ ոչինչ ունի եղեր, ըստ Ադրիանովի որ տնօրէնն է Մոսկուայի «Ուղեղի հիմնարկին»: Ան կը ճշդէ որ «Լենինի ուղեղը յատուկ կառոյց մը չի ներկայացներ: Պարզապէս, խելացի մարդու մը ուղեղն է»: Յունուար 21-ին, 70-րդ տարելիցն էր Լենինի մահուան զոր առաւելաբար «Իւմանիթէ»ն կ'ոգեկոչէր Ուրբաթ օր:

ՆԻԺԷՐԻ մեծագոյն կախարդը՝ Պաուա Տաուտա մեռած է 126 տարեկանին, բոլոր ատամներովը: Կը թողու երկու այրի եւ 17 զաւակ, որոնց փոքրագոյնը 9 տարեկան է: Անսխալական բուժողի համբաւ կը վայելէր: 1988-ին դայթակղութիւն առեղծած էր յայտարարելով.- «կը հաւատամ Ալլահի գոյութեան, միայն թէ խեղկատակ մըն է»: Իր կարծիքն ալ արդարացուցած էր ըսելով թէ երբ, «ր մը, մզկիթ մը կ'այցելէր, իրեն ցոյց տուած էին Աստուծոյ տունը, դուռը բացած էր բայց՝ ներսը մարդ չկար:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Յունուար 18 / 20)

ՓՈԽ - ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Յունուար 19-ին Գ. Յարութիւնեան ընդունած է Հայ աւետարանչական ընկերակցութեան վարիչ - տնօրէն վերապատուելի Մովսէս Ճանպազեանը. ան անդամ է «Հայաստան» հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդին: Հանդիպումին քննարկուած են հիմնադրամին վերաբերող հարցեր եւ կրօնական գործունէութեան մասին նախագահին հրամանագրին առընչուած շարք մը խնդիրներ:

**

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

Կառավարութեան Յունուար 14-ի նիստին քննարկուած են պաշտօնեաներու եւ բանուորներու արձակուրդի իրաւունքին առնչուող հարցեր եւ որոշուած է Շաբաթ օրերը հանգստեան օր համարել տարեկան արձակուրդներու հաշուարկի առեն:

**

Կառավարութիւնը Յունուար 15-ի նիստին ալ որոշում ընդունած է պետական ձեռնարկութեանց մասնակի անհատոյց սեփականաշնորհման վկայագրի եւ անոր նկարագրութեան մասին:

**

Միշտ նոյն օրուան նիստին որոշում ընդունուած է մշակոյթի և արուեստի պետական հաստատութեանց մէջ աշխատող պաշտօնեաներու աշխատավարձքերուն մասին:

**

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Կարմիր Խաչի եւ Կարմիր Մահիկի միջազգային դաշնակցութիւնը որոշած էր Հայաստանին ցուցաբերել սննդամթերքի օգնութիւն եւ վեցամսեայ ծրագիրը կը նախատեսէր 105 հազար ծրար սննդեղէն եւ 79 թոն չծրարուած սնունդ: Ասոնցմէ 42 հազար ծրար արդէն ճամբայ ելած են դէպի Հայաստան (30 հազար Հոլանտայէն, 12 հազար Գերմանիայէն) եւ վերջին տուեալներով արդէն 8676-ը հասած էին Հայաստան: Նախաձեռնող կազմակերպութիւնները կ'ապահովեն նաեւ օգնութեան ստացումը եւ պահեստաւորումը: Իսկ հայկական Կարմիր Խաչը կը ստանձնէ բաշխումը՝ մանկատներու, որբերու, բազմազաւակ ընտանիքներու, անտէր տարեցներու, ծանր հաշմանդամներու եւայլն:

**

ԱՐԻԱՍԻՐՏ ՌՈՒՍ ՀԻՒԱՆԴԱՊԱՀՈՒՀԻՆ

Մարինա Պերովա 30-ամեայ երիտասարդկին մըն է, որ Սեպտեմբեր 7-էն ի վեր կը գտնուէր Արցախի ռազմաճակատը, առաջին օգնութեան փութալու համար վիրաւոր հայ մարտիկներուն: 1988-ին իր մօտ սկսած է արմատաւորուիլ հայ ժողովուրդի նկատմամբ համակրանքը եւ Արցախի արդար դատը զինք մղած է հոն կամաւոր երթալու ու խնամելու վիրաւորները, նոյնիսկ զէնք վերցնելու: Իրեն տրամադրուած է տուն մը Մարտակերտի շրջանի Ումուդլու գիւղը, ուր հաստատուած են նաեւ իր 3 զաւակներն ու ծնողքը: Նոյեմբեր 7-ին, դարձեալ երբ ան կը զբաղէր վիրաւորներով, անոնցմէ մէկուն փոխադրութեան միջոցին պայթած ականը ծանրօրէն վիրաւորած է Մ. Պերովան, որու ոտքերէն մէկը հարկ եղած է անդամահատել: Վերջին տեղեկութեանց համաձայն առողջական վիճակը կը բարելաւուէր եւ հիւանդանոցէն կը վերադառնար տուն:

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՂ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ

Զարգացման աջակցութեան Կոմիտէի նախագահ Ալեքսանդր Լով վարչապետ Հրանտ Բագրատեանի ղրկած նամակով յայտնած է թէ իր գլխաւորած կազմակերպութեան Դեկտեմբեր 13 - 14-ին Փարիզ գումարուած վեհաժողովին որոշուած է ներառնել նաեւ Հայաստանը զարգացող երկիրներու ցանկին մէջ:

**

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Յունուար 15-ին նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ընդունած է Ախալքալաքի (Վրաստան) Շրջանային Վարչութեան նախագահ Ստեփան Ստեփանեանը: Հանդիպումին նիւթ եղած են շրջանի իրավիճակը, Հայաստան -- Վրաստան ճամբաները եւ այլ հարցեր: Ներկայ եղած են նաեւ նախագահի խորհրդական Սամուէլ Գէորգեան, յատուկ ծրագրերու Վարչութեան պետ Լէոնար Պետրոսեան եւ նախագահի վերահսկիչներէն Ստեփան Ղարագէօզեան:

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԱՎԱՐ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Մօտ օրէն Լիբանան իր պաշտօնին գլուխը կ'անցնի Հայաստանի առժամեայ գործավար Երուանդ Մելքոնեան: Մասնագիտութեամբ լեզուաբան է եւ «Էջմիածին» ամսագրի նախկին խմբագիրներէն եղած է:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՆՈՒՊԱՐ ԱԿԻՇԵԱՆ

Թէքէեան Մշակութային Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը Յունուար 19 թուակիր հաղորդագրութեամբ կը գուժէ կեդր. վարչութեան անդամ, գրագէտ, հրապարակագիր Նուպար Ակիշեանի մահը որ պատահած է նոյն օրը Ֆրէզնոյի Սէյնթ Ագնէս հիւանդանոցը:

Նուպար Ակիշեան ծնած է 1934-ին Գըըքխանի մէջ (Սուրիա): Յաճախած է Հալէպի Մեսրոպեան վարժարանը, որուն նախակրթարանի բաժինը աւարտելէ առաջ՝ հարկադրուած է աշխատանքի լծուիլ հիւսուածեղէնի գործարաններու մէջ: 1949-ին մեկնած է Կիպրոս, ուր հետեւած է Հ. Բ. Ը. Միութեան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան վեցամեայ դասընթացքներուն. երկրորդական ուսման շրջանը աւարտելէ ետք՝ 1955-ին հրաւիրուած է Գահիրէի «Արեւ» օրաթերթի օգնական խմբագրի պաշտօնին, միեւնոյն առեն շարունակելով պատմուածքներ հրատարակել Թ. Մ. Միութեան Պէյրութի «Շիրակ» ամսագրին եւ Պոսթընի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան «Պայքար» տարեգիրքին մէջ: 1957-ին հաստատուած է Միացեալ - Նահանգներ, ուր մասնագիտացած է բնագիտութեան մէջ, 1960-ին ստանալով իր պսակաւոր գիտութեանց վկայականը Գալիֆորնիոյ Համալսարանէն (Սան - Ֆրանսիսքօ), իսկ 1965-ին ալ Մագիստրոս Գիտութեանց վկայականը Պոսթընի Նորթիսթըրն համալսարանէն: Իբրեւ կիսահաղորդիչներու մասնագէտ՝ պատասխանատու պաշտօններ վարած է կարգ մը յայտնի ընկերութեանց մօտ, նախ Թեքսասի մէջ եւ ապա Գալիֆորնիա: Ուսման եւ գործին առընթեր աշխատակցած է Ամերիկայի ՌԱԿ--ի պաշտօնաթերթ «Նոր Օր»ին եւ «Պայքար»ին, առեն մը վարելով «Պայքար» օրաթերթի վարչական պատասխանատուի եւ գործակից խմբագրի պաշտօնները: Իսկ 1978-էն ի վեր մաս կազմած է «Նոր Օր» եռօրեայի խմբագրական կազմին՝ հրատարակելով ազգային, քաղաքական, գրական եւ հանրային բովանդակութեամբ բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ եւ յօդուածներ: Իր գրական ասպարէզի սկզբնական շրջանին գործածած է Շահան Շահէ գրական ծածկանունը:

Հատորով լոյս ընծայած գործերն են «Հոսանքն ի վար» պատմուածքները, 1976, «Անարգուած Մարդիկ» պատմուածքները, 1978, «Շահան Շահնուր» մենագրութիւնը, 1982, «Գաղթականները» վէպը, 1983, «Լեւոն Զաւէն Սիւրմէլեան» մենագրութիւնը, 1984, «Օտար Անցորդը» պատմուածքները, 1986, «Մարդը հողին վրայ» երեւանեան հաւաքածոն, «Երբ դաշտերը կը մեռնին» պատմուածքները, 1988: Հրատարակած է «Հողի եւ Հացի Մարդիկ» եռահատոր շարքէն Ա. եւ Բ. հատորները՝ «Փախուստը» եւ «Վերադարձը»: Իր մահուան նախօրէին կը պատրաստուէր հրատարակել Գ. հատորը, որ կը սպասէ իր անուանակոչումին:

Ողբացեալ Նուպար Ակիշեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Յունուար 21-ին, առաւօտեան ժամը՝ 11-ին, Ֆրեզնոյի Ս. Պօղոս Եկեղեցւոյ մէջ, նախագահութեամբ՝ Սասուն Վրդ. Զմրուխտեանի եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Ազգային Մասիս - Արարատ գերեզմանատան մէջ:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Հայաստանի իրականութիւնը հեռուէն դիտողը այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ որ երկրին քաղաքական կեանքին մէջ ամէնէն կարեւոր նկատուածը արտաքին յարաբերութիւններու մարզն է: Ճիշդ է որ յատկապէս Ղարաբաղի պատերազմը եւ Հայաստանի պարտադրուած շրջափակումը արդարացի կը դարձնեն նման նախընտրութիւն: Սակայն շատերու համար ոչ նուազ մտահոգութեան առարկայ է ներքին իրավիճակն ու բնակչութեան առօրեան ալ: Առաջինը կը վերաբերի կարգապահութեան, ապահովութեան յաճախակի կաղացումներով, իսկ առօրեան՝ մութին, ցուրտին ու շուկայի անմատչելի գիներուն մեղսակցութեամբ:

«Ազգ»ի Յունուար 12-ի թիւին մէջ Ներքին Նախարար Վանօ Սիրադեղեանի հետ Իտա Մարտիրոսեանի կողմէ կատարուած հարցազրոյցը, այս պատճառներով, կրնայ ի բառաջագունէ թերահաւատութեան կեցուածք մը ներշնչել ընթերցողին. սակայն անկարելի է չնշմարել դրական երեւոյթներն ալ որոնց առնչուած ներքին ծալքեր կը բանայ Նախարարը:

Զրոյցը կը մեկնի այն մատնանշումէն որ Երեւանի մէջ վերջերս պակսած են կրակոցները. առիկա, մասամբ, ինչպէս կ'ըսէ Վ. Սիրադեղեան, բնակչութենէն գրաւուած հազար մխաւոր զէնքին արդիւնք է. այդ քանակութիւնը ներքին զօրքերու երկու գունդ զինելու բաւարար է: Այդքան մարդ զինաթափ է այսօր, սակայն Նախարարը կը մերժէ միամտութիւնը մտածելու թէ «առգրաւուել է բոլոր «ազատ հրաձիգ»ների ամբողջ զէնքը»:

Յետոյ նիւթը կ'առնչուի մաֆիա հասկացողութեան. այդ բազմաչերտ, բազմակառոյց գոյութիւնը, կը խոստովանի Նախարարը, թէ անկարելի է որ ապրի առանց բարձրաստիճան հովանաւորներու -- կառավարութիւն, դատախազութիւն, Խորհրդարան, Ներքին Նախարարութիւն, եւայլն--: Հայաստանի մէջ յարաբերութիւններու այս շղթային կարելի եղած է պատնէշ կանգնել, ժամանակին մէջտեղէն վերցնելով քանի մը կարեւոր հրոսակախումբեր: «Ներկայումս արդէն 40 -- 50 մարդ բանտարկուած է» կ'ըսէ Վ. Սիրադեղեան, աւելցնելով որ շատեր այդ քայլով վախ կը յայտնէին կամայականութիւններէ, հաշուեյարդարներէ, ըսպանութիւններէ: Ճիշդ է որ քանի մը միջադէպ արձանագրուեցաւ, բայց ընդհանուր առմամբ յանցագործութիւններու պատկերը անփոփոխ մնաց:

Այս պայքարին մէջ ամէնէն դժուարը կը նկատուի առարկայական տուեալներու հարցը. Նախարարը կ'ըսէ. «Ենթադրենք ես գիտեմ թէ ով է «հովանաւորում» այս կամ այն հրոսակախմբին, բայց գործի վրայ բռնելը...: Երբ մենք սկսեցինք քրէական աշխարհի "մաքրագործում"ը, խորհրդարանում սկսեցին ստորագրութիւններ հաւաքել ի պաշտպանութիւն դրա որոշ ակնյայտ ներկայացուցիչների: Դրանք 5 -- 6 մարդ են որոնց մականունները հիանալի յայտնի են քաղաքում»:

Զէնքի գրաւումէն զատ, արձանագրուած բարւոքումին օժանդակած է անձնակազմերու մէջ կատարուած փոփոխութիւնը: Այս մասին Վ. Սիրադեղեան կուտայ հետեւեալ բացատրութիւնը. «Առաջին տարին ես աշխատանքից ազատեցի բոլոր նրանց, ովքեր այս կամ այն պատճառով ի վիճակի չէին կատարելու հրամանները եւ նրանց փոխարինեցի գործունեայ, եռանդուն աշխատակիցներով: Նրանք համարձակ էին, այն միջավայրի հանդէպ "պարտք ու պահանջից" զերծ որտեղ իրենք պէտք է մարմնաւորէին օրէնքը»:

Միայն գործին նկատմամբ անկարողութիւնը չէ որ վերջ տուած է ոմանց պաշտօնին. «մի քանի մարդ բանտարկուած է, ներքին մարմիններից. հեռացուած են զգալի թւով աշխատակիցներ որոնց կասկածում են դատապարտելի գործողութիւնների մէջ»: 1992-ին հեռացուած է 772 հոգի, 1993-ին՝ 971: Այսինքն՝ անձնակազմին 10%-ը: Սակայն աւելի մտահոգիչը այն է որ «այդ կարգի բազմաթիւ գործեր մի տեսակ "լուծւում են" դատախազութիւնում»: Այս կարգի օրինակ մը կ'ըլլայ անցեալ տարի Սպենդիարեանի շրջանը պատահած դէպք մը. բաժանմունքի աշխատակիցները մահացու աստիճանի ծեծած են մէկը. Նախարարը ցրուած է անձնակազմը ու չորս հոգի դատախազութեան յանձնած: Սակայն միջոց մը ետք կը պարզուի որ անոնք երկուքը ազատ արձակուած են ու գործը թաղուած լռութեան մէջ:

Վ. Սիրադեղեան իր գործին մէջ ամէնէն դժուարը կը նկատէ անցեալի ժառանգութիւնը. իր նախորդներէն մնացած գործերը որոնց պատճառով տուժածները կը դիմեն իրեն:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ նիւթը կ'առնչուի Հայաստանի քաղաքական ներքին իրավիճակին, Նախարարին ու նախագահ Լ. Տէր -- Պետրոսեանի յարաբերութիւններու հարցով. ո՞չ մէկ տարակարծութիւն երկուքին միջեւ արդեօք, ինչպէս երբեմն տարաձայնութիւններ կ'ըսեն. «Այն չի կարող լինել: Իսկ եթէ ծագի, ես կը թողնեմ այս պաշտօնը: Կամ էլ նախագահը կ'ասի եւ կը հեռանամ: Նման խնդիր չկայ: Իսկ եթէ լինէր, մեր ներքին իրավիճակը կը լինէր Վրաստանի կամ Ադրբեջանի պէս, որտեղ մի ղեկավարը չի վստահում միւսին» կը բացատրէ Վ. Սիրադեղեան:

Ան կ'անդրադառնայ նաեւ ընդդիմութեան շարքերուն մէջ բաւական աղմուկ յարուցած ոստիկանական հարիւր ինքնաշարժներու գնումի պարագային. կ'ըսէ թէ նախապէս որոշուած էր տեղական «Ժիգուլի»ներ գնել, բայց աւելի աժան գինով յայտնուեցան «Հոնտա»ները, հինգ հազար տոլարի խնայողութիւն մըն ալ ընել տալով: Նախարարը ծիծաղելի կը նկատէ «ոմանց պնդումները թէ այդ փողերը պէտք է ծախսուէին դրամի կայունացման վրայ», ապա հարց կուտայ. -- «մի՞թէ նման գումարով հնարաւոր կը լինէր դա անել»: Կ'աւելցնէ թէ մէկ միլիոն տոլար յատկացուած էր դրամի կայունացման համար բայց կէսը ծախսել ետք երբ կառավարութիւնը համոզուեցաւ որ ատով ոչ մէկ արդիւնքի կարելի կ'ըլլայ յանգիլ, երկրորդ կէսը չծախսեց:

Իրապէս, անկախ Վ. Սիրադեղեանի ներկայացուցած դրականներէն, այն երեւոյթը որ ընդդիմութիւնը առարկութեան, մատ փաթթելու արժանի հարց կը նկատէ ոստիկանական ինքնաշարժներու գնում մը, կը նշանակէ թէ բողոքի տեղի տալիք լուրջ հարցեր չեն մնացած Ներքին Նախարարութեան գործունէութեան մէջ...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԸ ԿԱՐԵԼԻ՞ Է

Ռէյմոն Քէննտալ 1985-էն ի վեր Ինթէրփոլի ընդհանուր քարտուղարն է. աւելի քան երեսուն տարի պայքարած է թմրեցուցիչներու վաճառորդներուն դէմ: Իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին ուշադրութիւն հրաւիրելէ ետք կացութեան անմխիթար վատթարացման, կուտայ դարմանի իր առաջարկները: Քսան տարիէ ի վեր աշխարհի ապահովութեան կազմակերպութիւնները, ոստիկանութիւնները պայքար կը մղեն թմրեցուցիչներու տարածումին դէմ ու մեծ բանի չէ ծառայած առիկա. եթէ նոյն ձեւով շարունակուի, պայքարը ամբողջովին կորսուած պիտի ըլլայ:

Լաւագոյն լուծումը սպառումին նուազեցումն է, որովհետեւ ճնշումի ինչ միջոց ալ որ գործադրուի, արտադրողները պիտի շարունակեն միլիոններ դիզել, այնքան ատեն որ սպառողներու թիւը պիտի չպակսի: Ի վերջոյ, Էսքոպարի սպանութեամբ, ի՞նչ ձեռք ձգուեցաւ: Ուրիշ քարթէլ մը արդէն փոխարինած է իրը. այլ խօսքով՝ արտադրող երկիրներու մէջ այդ գործը տնտեսական ու ընկերային այնպիսի մեծ շահեր կ'ապահովէ որ միամտութիւն է կարծել թէ կրնան վերջ տալ քոքայի, օփիոմի, կանեփի մշակումին: Աւելորդ չէ համոզելու գործը, սակայն առանձին առիկա ոչ մէկ շօշափելի արդիւնք կուտայ: Ճիշդ է որ տարուէ տարի գրաւուած թմրադեղերու եւ ձերբակալուածներու թիւը կը մեծնայ, բայց հակառակ ատոր, կը մեծնայ նաեւ հրապարակին վրայի թմրանիւթերուն քանակը: Որքան ալ աւելնան գրաւումները, մեծ բան պիտի չփոխուի, որովհետեւ անսպառ պաշարներու տէր են այդ գործին պարագլուխները:

Հարցին առնչուած այլ մարզ մըն է այս ձեւով շահուած ապօրինի եկամուտներու օրինականացման գործը: Ատոր դէմ տարուած պայքարն ալ ինքնին նպատակ մը չէ ոչ ալ մաքսանենգները ետ կեցնելու ազդեցիկ միջոց մը: Չորս տարուան աշխատանքէ ետք, օրինակ, մեծ թիւով ոստիկաններ գործի լծելով կարելի եղաւ 14 միլիոն տոլարի օրինականացման պարագայ մը երեւան հանել. մինչդեռ ըստ կատարուած հաշիւներու, այս ճամբով փոխուած ապօրինի եկամուտներու ընդհ. գումարը 350 միլիառ տոլարի շուրջ է ու ատոր հետ համեմատած 14 միլիոնը, իսկապէս կաթիլ մը ջուր է ովկէանի մը մէջ:

Քաղաքական բեմի մարդիկը յաճախ կը խօսին թմրանիւթերու դէմ պատերազմելու մասին. գիտեն թէ երկիրներու ժողովրդավարութիւնը խնդրոյ առարկայ պիտի ըլլայ այդ ընթացքով. սակայն, պարզ համեմատական մը պաշտպանութեան ու թմրամոլութեան դէմ պայքարի յատկացուած պիւտճէներուն, ցոյց պիտի տայ թէ խօսքի մակարդակէն անդին չանցնիր անոնց առաջադրանքը: Մինչդեռ, կան այս մարզին մէջ առողջ քայլեր. օրինակը կուտայ Շուէտն. քանի մը տարիէ ի վեր կառավարութիւնը մեծ գումարներ կը յատկացնէ հարցին, տեղեկատուական, քարոզչական միջոցներու եւ թմրամոլներու օժանդակութեան համար: Արդիւնքը այն եղած է որ սպառումը մեծ համեմատութեամբ նուազած է: Թերեւս կարելի չէ ամէն երկրի կիրարկել շուէտական մեթոտը, բայց անպայման օգտակար կ'ըլլայ զայն մօտէն ուսումնասիրել:

Այս ուղղութեամբ չափազանցութիւն պիտի չըլլայ ըսել թէ արեւմտեան կառավարութիւնները տեսակ մը կրաւորական դիրք ունին քարոզչական գործունէութեան հանդէպ: Քէննտալ կ'ըսէ թէ ինք հասած է այն եզրակացութեան որ երեք գլխաւոր պատճառ գոյութիւն ունի ատոր համար: Առաջինը, թմրամոլներու բուժումին համար առաջարկուած դարմաններու զանազանութիւնն է ու մասնագէտները համաձայն չեն ամէնէն յարմար միջոցներուն մասին: Երկրորդը, անոնց չափազանց սուղ գինն է, մանաւանդ որ արդիւնքներու համար պէտք է տարիներու համբերութիւն ունենալ: Եւ վերջապէս, քաղաքական դէմքերը պէտք ունին առաւելագոյն արագութեամբ ձեռք ձգուած արդիւնքներու, որպէսզի ազդեցութիւն գործեն հանրային կարծիքին վրայ: Մինչդեռ, եթէ ժամանակ տրուի, կարելի է դրական արդիւնքներ ձեռք ձգել: Օրինակ կրնայ ծառայել ծխախոտին դէմ տարուած երկարատեւ պայքարը որ տարիներ տեւեց, սակայն ատով կարելի եղաւ սպառումը նուազեցնել: Ինչո՞ւ նոյն բանը անհնար ըլլայ թմրեցուցիչներու պարագային:

Ռ. Քէննտալ որպէս դարմանի միջոց, կողմնակից է մինչեւ իսկ ջնջելու թմրանիւթերու գործածութեան համար տրուած պատիժը: Ան կը հաւատայ թէ պատիժը ոչինչ կը լուծէ եւ լաւագոյնն է զայն փոխարինել դարմանումով. ապարդիւն աշխատանք է նաեւ մեղմ կամ ուժգին թմրադեղեր զանազանել. ի վերջոյ, բոլորն ալ թոյն են ու նոյնքան վտանգաւոր: Հարցը այն է որ օրէնքը թմրամոլներուն ընտրութեան մը իրաւունք ճանչնալով հանդերձ բանտարկութեան եւ բուժարանին միջեւ, գործնականին մէջ կարեւոր սահմանափակումներ կան: Թմրամոլներու բուժումին յատկացուած մասնագիտական քանի՞ հաստատութիւն կայ, քանի՞ հոգի կրնան դարմանել անոնք: Ազդեցիկ դեր կարենալ կատարելու համար անհրաժեշտ է որ տասնապատիկ, քսանապատիկ աւելի ըլլայ այդ կարգի հաստատութիւններուն թիւը:

Գալով օրինականացումի հարցին որ օրակարգի նիւթ է Միացեալ -- Նահանգներու մէջ, բժշկական բարձրագոյն հեղինակութեան դրական կեցուածքով, Քէննտալի համաձայն միայն կը ծառայէ թմրեցուցիչներու սպառումը աւելցնելու. ան տարօրինակ ու հակասական կը գտնէ երեւոյթը որ մարդիկ ահագին աղմուկ կը յարուցանեն երբ օրինակ, քիմիական արտադրութեան գործատուն մը թունաւոր նիւթեր կը թափէ գետի մը մէջ ու ձուկերու մեռնելուն պատճառ ըլլայ, մինչ ոչ ոք ձայն կը հանէ երբ թմրանիւթերու հայթայթիչները ամէն օր մարդկային կեանքերու սպաննացող թոյներով ապրանք կը հանեն հրապարակ: Եւ արդէն երբ ալքոլն ու ծխախոտը ազատօրէն կը վաճառուին, ոչ մէկ հարկ կայ թմրանիւթերն ալ աւելցնելու անոնց վրայ:

Առիկա կարծիքն է նաեւ շատ մը ոստիկաններու որոնք անզօր կը մնան ազդեցիկ պայքար մղելու համար եւ ուրեմն բազմաթիւ անգամներ կը բռնաբարուին թմրանիւթերը արգիլող օրէնքները. այս կացութեան մէջ ինչո՞ւ չջնջուին պարզապէս այդ օրէնքները, հարց կուտան անոնք: Տրամաբանական թուող այդ հարցումին այլ հարցումով մը կը պատասխանէ Քէննտալ. արգելքին ջնջումով պիտի անհետանա՞ն մաֆիաները. ոչ անշուշտ. իրենց համար դժուար պիտի չըլլայ շահու այլ աղբիւրներ ճարել ու պայքարը պիտի շարունակուի այլ գետնի վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Յունուար 9-ին նշուած է Վահէ Օշականի գրական գործունէութեան 50-ամեակը, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Գանատայի Շրջանային վարչութեան: Բացման խօսքը արտասանած է Յակոբ Լատոյեան, ապա ներկաները լսած են ձայներիզի միջոցաւ Վահէ Օշականի ձայնով արձանագրուած բանաստեղծական հատուած մը: Անմիջապէս ետք խօսք առած է բանաստեղծ եւ ուսուցիչ Յարութիւն Պէրպէրեան որ ներկայացուցած է Վահէ Օշականի գրական գործունէութիւնը շաղկապելով անոր հրատարակութիւնները՝ «Պատուհան»էն (1956) մինչեւ «Արուարձանները» (1991): Ս. Յակոբ Ազգ. Վարժարանէն 5 աշակերտներ արտասանած են Վ. Օշականի գործերէն: Յաջորդ բանախօսը եղած է Եդուարդ Էլոյեան, աւարտին ալ խօսք առած է յոբելեարը որ շնորհակալական խօսքէն ետք, անդրադարձած է հայ մտաւորականութեան խաղացած անցեալի, ներկայի եւ ապագայի կարեւոր դերին մասին:

**

ՓՈՐԹ -- ՀԱՄՈՒՏԻ Յ. Տէր -- Մելքոնեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 26-ին տօնուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 103-րդ տարեդարձը, ներկայութեամբ Յարանուանութեանց առաջնորդներուն, նախարար՝ Շահէ Պարսումեանի, երեսփոխաններու եւ հոծ բազմութեան մը: Բացման խօսքը արտասանած է Յակոբ Հաւաթեան: Խօսած են յաջորդաբար Պօղոս Սնապեան, Տիգրան Ճինպաշեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ կազմութեան 10-ամեակի հանդիսութիւններու շարքին, նախաձեռնութեամբ 10-ամեակի կեդրոնական յանձնախումբին եւ կազմակերպութեամբ «Համազգային»ի կերպարուեստի յանձնախումբին, Համազգայինի Յ. Մանուկեան գրադարանին մէջ, Յունուար 7-ին բացումը կատարուած է ծանօթ նկարիչ՝ Արթօ Եուզպաշեանի ցուցահանդէսին: Նոյն առթիւ, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Յունուար 9-ին պաշտօնական ճաշ մը տրուած է:

**

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Յունուար 9-ին, փակման հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Գարակէօզեան Որբանոցի ութսունամեակի տօնակատարութեանց, ճաշով մը: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Գէորգ Ջաղըրճըպաք եւ հանդիսավարութիւնը յանձնած է Սեդրակ Տավուտհանի որ յաջորդաբար բեմ հրաւիրած է երեք տարբեր սերունդներու Գարակէօզեանցիներ. Նախ առաջին սան եւ 1921-ի շրջանաւարտ՝

Մուրատ Արոյեան, ապա 1941–ի՝ Մարտիրոս Թորան եւ վերջապէս այսօրուան սերունդէն՝ Աւետ Հերկէլը: Յաջորդաբար խօսք առած են նախկին եւ այժմու փոխ - տնօրէնները, խնամակալներ, Տիկնանց յանձնախումբի անդամներ:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի թիւ 3 սրահին մէջ, Յունուար 10–ին, հանդիպում մը տեղի ունեցած է Վահէ Օշականի հետ, համագործակցութեամբ «Հորիզոն»ի գրական յաւելուածի խմբագրութեան եւ Համազգայինի: Վ. Օշական խօսած է հայաստանեան իր տպաւորութիւններուն մասին: Արծարծուած են նաեւ Սփիւռքի, Հայ մշակոյթի եւ գրականութեան վերաբերող հարցեր:

*

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Փլաս տ'է զ'Արի Հիմգերորդ սրահին մէջ Դեկտեմբեր 12–ին, երգահանդէս մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Համազգայինի եւ մասնակցութեամբ Վարսենիկ Փափազեանի (սոփրանօ) եւ Կարօ Նշանեանի (պարիթօն):

*

ՊՈԼՍՈՅ Էսաեան Սանուց Միութեան սրահը, Յունուար 10–ին, տեղի ունեցած է թատերական ներկայացում մը, նուիրուած Տատեան Վարժարանի 150–ամեակին: Ներկայացուած է «Կէս գիշերէն առաջ» թատերգութիւնը: Երեկոյթին բացումը կատարած է Էսաեան Սանուց Միութեան վարչութեան կողմէ՝ Կարպիս Զաքեան, ապա, Տատեան Վարժարանի Նախակրթարանի տնօրէնուհի Օր. Հերմինէ Պէնլիօղլու բացատրութիւններ տուած է Տատեանի 150–ամեակի մասին: Խօսք առած է կարգադիր յանձնախումբի ատենապետ Պր. Արթօ Օգչաեան: Ելոյթ ունեցած է նաեւ Տիկին Ովսաննա Պալըմեան: Այս ելոյթներուն յաջորդած է ներկայացումը որ մեծ յաջողութիւն արձանագրած է:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Յովնանեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 19–ին, արտասանական մրցում մը տեղի ունեցած է Նախաձեռնութեամբ Համազգայինի դրական յանձնախումբին: Բացման խօսքը արտասանած է Ժան Պալճեան որ ներկայացուցած է դատական կազմը: Մասնակցողները 11 – 13 տարեկան որպէս պարտադիր կտոր ունեցած են Յովհաննէս Թումանեանի «Հին Օրհնութիւն»ը, երկրորդ կտորը՝ ազատ:

ԱՊՕՐԻՆԻ ԶԷՆՔՈՎ ՈՃԻՐՆԵՐ

«Իզվեստիա»յի համաձայն, հարիւր – հազարէն մէկ միլիոն ռուբլիի միջեւ կը տարբերի գինը ապօրինի զէնքով ոճիրի մը: Ապօրինիներու ցանկին առաջին տեղը կը գրաւեն այն կիները որոնք կ'ուզեն փրկուիլ ծեծէն, կամ որեւէ պատճառով անպէտ ամուսինէ մը, առանց իրենց հասարակաց յարկաբաժինը կորսնցնելու, կամ մէկ մասը բաժին տալու հեռանկարին: Կան անշուշտ իրենց կնոջմէն փրկուելու փափաքին տէր ամուսիններ ալ. սակայն, յաճախ անոնք իրենք իրենց դըլխուն ճարը իրենք կը տեսնեն: Ոստիկանական հարցախոյզներն ալ շատ յատակ եզրակացութեան յաճախ չեն հասնիր. մեծ դժուարութիւններու կը բախին փաստելու համար թէ սպանութիւնը ապսպրուած է ու վճարուած:

Այս կարգի արարքներու թիրախ են նաեւ Սպառողներու միութեան պատասխանատուները. անոնք կ'առեւանգուին, կը սպաննուին որպէսզի չգործեն. այս միութիւնը որ հիմնուած է երեք տարի առաջ, տարածուած է ամբողջ երկրին տարածքին ու կը ջանայ պայքարիլ ձեռնարկութիւններու չարաշահումներուն, օրէնքներու անտեսումներուն դէմ: Բաւական ժողովրդականութիւն կը վայելէ, որովհետեւ բաւական ազդեցիկ է. ի հարկին դատ կը բանայ, նիւթական հատուցումներ կը ստանայ եւլն.: Այս գործունէութիւնն ալ թշնամիներ կը շահեցնէ իրեն:

Վճարովի ոճրագործներուն զոհերուն մէջ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն օտարականները. 1993–ի առաջին 10 ամսուան ընթացքին 1420 ոճիրի ու յանցագործութեան թիրախ եղած են արեւմուտքցիներ: Կ'ըսուի թէ չարագործներու երկու երրորդը գտնուած է: Ռուսական Ներքին Նախարարութիւնը օտարականներու գործածութեան համար գրքոյկ մը հրատարակած է ուր ապահովութեան տարրական խրատներ կը տրուին:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
- 20 -

ԼԱՒ Է ՈՐ ՉՈՒՆԻՆՔ

Ազգովին կուլանք ու կը բողոքենք,
թէ Հայաստանը շատ մը տեսակի
բարիքներէ զուրկ կը մնայ: Ճիշդ է:
Սակայն ստոյգ մէ մի քանի հատի
չգոյութիւնը նախընտրելի է:
Նոյնիսկ ձրի տան՝ կ'արժէ որ մերժենք:
Օրինակներ տամ, որ միտքս պարզեմ
եւ այնուհետեւ ձեզ ալ համոզեմ:

Լաւ է որ չունինք Ամերիկայի
կամ հարաւային Ափրիկէի
հարցերը սուր՝ սեւի – ճերմակի:
Ասոր շնորհիւ՝ հայ ոստիկաններ
երբ ձերբակալեն գող – աւազակներ,
վտանգ չի սպառնար ոչ մէկ քաղաքի:
Բարեբախտաբար՝ արդէն առենին՝
թէ՛ ամերիկեան թէ՛ գաղութային
մակարդակներով՝ մեր հին ազգային
ժառանգութիւնը Արշակաւանի՝
փոխանցած էինք Լոս Անճըլէսի...

Լաւ է որ չունինք Ամերիկայի
ծերակուտական յանձնախումբերու
հեռասփռուած անվերջանալի
հարցափորձերը՝ իւրաքանչիւրի
թաքցնել ուզած անձնական կեանքի
ծալքերուն մասին: Այլապէս՝ դուրսի,
ներսի, միջանցքի եւ գետնայարկի
կարդ մը հայ դէմքեր՝ ըսի – ըսաւի
նիւթ կը դառնային, ի չահ ի՛նչ բանի...

Լաւ է որ չունինք Անգլիայի պէս
թագաւորութիւն: Քանզի այլապէս՝
մեր մէջ արդէն իսկ իշխանուհիի
կենցաղով ապրող, պարահանդէսի
եւ կամ հարսնիքի ուրախ առիթով
նոր հագուստի ու վարսայարդարի
ծառայութիւնը՝ օդանաւային
յատուկ թռիչքով՝ միայն Փարիզի
մէջ ապահովող փափկասուններու
թիւը կ'աւելնար: Որու պատճառով՝
կրնար նուազիլ ամուսիններու
մասնակցութիւնը Հայաստան Ֆոնտին...

Լաւ է որ չունինք Հիւսիսային Իրլանտայի
կաթողիկէի եւ բողոքականի
մրցակցութիւնը խիստ արիւնալի:
Ասոր փոխարէն՝ ի՛նչ նոր աղանդներ
կը մխիթարեն ժողովուրդը մեր...

Լաւ է որ չունինք Թուրքիայի պէս
բարձրագոյն հիմնարկ, որ ուտեմ – ուտես
կ'ապահովէ իր ղեկավար դասին:
Վարչապետն իսկ պաշտօնի կ'անցնի,
որպէսզի աժան գնած իր հողի
շինարարութեան գործէն օգտուի՝
յարակից քանի՛ մարդոցմով յայտնի...
Այս մարզէն ներս մենք պարզ
մանկապարտէզ
միայն բացած ենք: Մնանք միշտ
այդպէս...

Լաւ է որ չունինք Գերմանիայի պէս
Թրքական գաղութ բազմամարդ այդքան,
այլապէս՝ չի՛ք մեր Արցախ հայկական
եւ մինչեւ անգամ՝ անկախ Հայաստան...

Ցանկը երկարել՝ ի հարկէ կրնամ:
Այժմ այսքանով բաւականանամ
կէս – լեցուն բաժակ՝ լաւատեսութեան
կէս – պարապ բաժակ՝ յոռետեսութեան
հակաճառութեան առ ի պատասխան:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԾՊԻՏ

●

Երամատում հանգստի պահին երկու աշխատակից զրուցում են.

- Սուրի՛կ, Ռուսը կատուին հի՞նչ կ'ասի...
- Կոշկա...
- Բա կատուի ձագի՞ն...
- ..., երկար մտածելուց յետոյ, ոչինչ էլ չի ասի...
- Ո՞նց թէ...
- Հա՛, էլի՞, կը սպասի՝ մինչեւ մեծանայ ու էլի կ'ասի՝ կոշկա...

**

Սպիտակաչէնում անասնաբոյժին տեղական բարբառով էշի դոխտուր են ասում: Մի ուսուցիչ, որ շատ էր սիրում աջ ու ձախ ծաղրել սրան-նրան, մի օր գիւղամիջում մի խմբի հետ հանդիպում է անասնաբոյժին եւ ցանկանալով ձեռ առնել՝ դիմում է այս խօսքով.

- Ընկե՛ր ջան, ամօթ չլինի հարցնելը, մեր գիւղում էշի դոխտուրը դո՞ւ ես...
- Հա՛, ցաւդ տանեմ,- իրեն չի կորցնում անասնաբոյժը, - էշի դոխտուրը ես եմ, ո՞ր տեղդ է ցաւում, անոյշս...

**

Օտար լրագրողը հարցնում է արցախցի լրագրողին.

- Պարո՛ն Արամեան, դուք արցախցի էք. խնդրում եմ ասէ՛ք՝ Արցախը Ադդամը նորից կը տա՞յ Թուրքերին, թէ՞ ոչ:
- Տուողները՝ կը տան, չտուողները՝ երբեք...
- Իսկ յետո՞յ ինչ կը լինի: Ի՞նչ ուրիշ հարց կարող է բարձրանալ:
- Գանձայի հարցը:

ԱՆՑԵԱԼ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 – 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Հանդէսներ եւս, աստղերու պէս, երբեմն մէջտեղ կ'ելլէին եւ կ'անհետանային: Աղեսանդր Փանոսեան իր ճոխ յանդերուն տարափը կը թափէր ամէն կողմ:

Զօհրապի նորավէպերը ձեռքէ ձեռք կ'անցնէին: Անոր աշխարհաբարը թէեւ ակար, բայց անոր ընդհանրապէս յանդուգն եւրոպականացած ոգին շատ թանկագին արժանիք մը կուտար անոր գրութիւններուն: Լեւոն Բաշալեան կը նկատուէր վերանորոգիչը աշխարհաբարին. անոր Եղնիկը, ինչպէս ըսած է Զօպանեան: Ինքնայատուկ, մաքուր, Արեւելքի մարգարիտներու հատիկներուն պէս փայլուն էին անոր գրածները:

Յակոբ Պարոնեանի երգիծական դըրուածքները, իրենց տեսակին մէջ առաջին, խնջոյք մը կը համարուէին հազուադէպ, ուր խորտիկները պատրաստուած էին ամենաախորժաբեր համեմներով ու վարպետի խնամքով:

Մեծ գրագէտէն մինչեւ տնտես աղբանը, Հրճուն վաճառորդէն մինչեւ ծանօթ առեւտրականը կարդացած էին Ազգային Ջոջերը, գլուխ գործոցը անբաղդատելի երգիծաբանին եւ կը յիշէին անկէ հատուածներ, ըստ բախտի: Պարոնեան կը կճէր առանց վիրաւորելու, ոչ թէ ոխակալ, այլ մաքուր հոգիով:

Գրաբարի երկրպագուն, Յակոբ Գուրգէն, «Արեւ» ծածկանունին տակ կը գրէր Տոմսեր, շատ գեղեցիկ աշխարհաբարով մը եւ սրամտութեամբ, այնպէս որ ընկերները զինքը ճանչցողները քիչ մը զարմացան, որքան իր եւրոպականացած նրբամտութեան նոյնքան ալ իր վճիտ լեզուին համար:

Եղիա Տէմիրճիպաշեան այլեւս շատ հազուադէպ կերպով կը գրէր, ինքզինքը տուած մթամած փիլիսոփայութեան: Կեդրոնականի իր աշակերտները անըղդալաբար կ'ընդօրինակէին իր զմայլելի գրելու կերպը, որ միակն էր տեսակին մէջ:

Սիպիլ քաջ գրաբարագէտ, ճոխ բառերու մթերքով, կը գրէր արձակ թէ ոտանաւոր: Արդարեւ շատ գեղեցիկ էր իր լեզուն. բայց, յայտնի էր թէ գրած պահուն բնաւ չէր յուզուած, ներշնչումի բոցը զինքը չէր սարսռեցուցած:

Զապէլ Եսայեանի նոր թռիչք առած տաղանդը, արդէն շողարձակ էր, ինչպէս կ'ըլլայ գարնան այգուն երկինքը Արեւելքի:

Գրեթէ չէին կարդացուեր Սրբուհի Տիւսաբի վէպերը, որոնք այնքան աղմուկ էին հանած երբեմն:

Տիգրան Կամսարական կ'երկնէր իր գլուխ գործոցը՝ Վարժապետին Աղջիկը: Բանաստեղծութեան քրմապետը Վահան Թէքէեանին՝ հազուադէպօրէն կը տեսուէր քերթուած մը: Երիտասարդ տակաւին, Արշակ Չօպանեան, առատաբուխ Ջրվէժի մը պէս իր աղուոր գրուածքներով կ'ողողէր մեր միտքերը:

Արփիար Արփիարեան այլեւս այն ծառն էր հոյակապ, որուն չէկ տերեւները, ոսկեգոյնի վերածուած՝ հիւսած էին պսակներ անմահութեան:

Երեւան կուգային գրողներ, գրական հուրով հրդեհուած, որոնց վրայ շատ անգամ սկովտիական տուշ մը կ'իջեցնէր Թուրք գրաքննութիւնը: Կային նաեւ երեւակայոտ ուսանողուհիներ, որոնք Սկիւտարի Նոճեստանէն փչող հովերուն մէջէն կը կարծէին լսել Պետրոս Դուրեանին հագը: Ուրիշ խումբ մը, վերջալոյսերուն, պարտէզին ծայրը կամ պատուհանին առջեւ կեցած, Մեծարենցի ոտանաւորները կ'արտասանէին հոգեզմայլ:

«Սա երեկոն ըլլայի...»:

Գտնուէին թերեւս ուրիշներ, որ այդ երկու վաղամեռ քերթողներուն պէս թոքախտաւոր ըլլալ տենչային:

Պոլսոյ մտաւորականները ընդհանրապէս, ինչպէս նաեւ քիչ շատ զարգացում ունեցողները, մասնաւոր պաշտամունք մը ունէին Ֆրանսական գրականութեան հանդէպ:

Դասականներէն մինչեւ ժամանակակիցները, Թէնը, փափկազգած փիլիսոփան, Զօլան, համակրելի իրապաշտը, Մօփասանը, խռոված հոգիով, Փօլ Պուրժէն, կնոջական հոգեբանութեան նրբանուրբ թարգմանը, Պօլէրը, ալեկոծ Ցաւին Ծաղիկներուն փունջերովը, Սամէնը, ոսկի տաւիղով, եւ մանաւանդ ալեհեր Վերլէնը, որուն տաղերը երաժշտութիւն են անմոռանալի, զոր պէտք է սիրել եւ արտասանել.

Ամէնէն սուրն է ցաւի,
Անգիտանալ թէ ինչո՞ւ
Առանց սիրոյ կամ դաւի,
Հոգիս այսքան կը ցաւի:

(Արդարեւ Սիպիլ աննման թարգմանիչ մը եղած է):

Իսկ այս ամէնուն տիրապետողը, մեր զգայնութեան ուղղակի ազդողը, մեր սերունդին մէջ ամէնէն աւելի խորունկ տպաւորութիւն ձգողը եղած է մեծ ուղեւորը, մեծ երազողը, Փիէռ Լօթին: Անոր հետ մեր երեւակայութիւնը սաւառնած, գացած է բախելու Իսլանտայի սեպ խութերուն, կամ աւազներուն վրայ Անապատին՝ փնտռելու սառնորակ ջրհոր մը արմաւենիներու շուքին տակ, եւ կամ Սպահանի վարդերով խնկաւէտուած աւերակներուն վրայ թառելով եւ խոկալու մահուան վեհապանծ անդորրութեան վըրայ Ֆիլէին՝ խորհուրդով ու լռութեամբ պարուրուած Ֆիլէին:

Մեծ վիպասանին, որ բանաստեղծ մըն է իր վէպերուն մէջ, ի՛րապէս բանաստեղծ, զգալու ու արտայայտելու կարողութիւնը, աղամանդէ ոճը, նկարագըրելու աստուածային ձիրքը այնպիսի մակարդակի մը վրայ դրած էին զինքը՝ որ անըմբռնելի նկատուած էր:

Ան մեզի համար ակադեմական մը ըլլալէ շատ աւելի բարձր, շատ աւելի մեծ բան մըն էր:

(Շար. 32)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Արշամ Հէլվաճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեան 250 Ֆր. կը նուիրեն Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Իսիի Դպրոցին (սատանալ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

M.C.A. — ISSY-LES-MOULINEAUX

organise une

CONFÉRENCE

sur

LE ROYAUME ARMENIEN DE CILICIE

par CLAUDE MUTAFIAN
Maître de Conférences
à l'Université Paris XIII

Vendredi 28 Janvier à 20 h 30

45, rue de la Défense - Issy-les-Mlx.

U.G.A.B.

Soirée - vidéo

l'U.G.A.B.-JEUNES
et l'A.A.K.A.
(Association d'Aide au Karabagh Autodéterminé)
présentent

une soirée vidéo consacrée aux héros tombés au Karabagh Monte Melkonian, Leonid Askaldian, Vladimir Balaïan

le Vendredi 28 Janvier à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17[e]

Entrée : 40 F.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի անօրէն խորհուրդը, անդամներն ու ղեկավարը՝ Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 10-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց բազմավաստակ ատենապետին՝

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ

հոգւոյն, անոր մահուան 7-րդ տարելիցին առթիւ:

Կը նախագահէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Եպիսկոպոս Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց եւ Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ

Կը պատարագէ՝

ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Հոգեւոր հովիւ Մայր Եկեղեցւոյ

Երգեցողութիւնը կը կատարէ՝
Սահակ-Մեսրոպ Երգչախումբը
Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՉԵԱՆԻ

Յետ պատարագի՝ յարգանքի հանդիսութիւն Սահակ-Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ:

UGAB - PARIS

FORUM-ETUDIANT

Le prochain Forum des Etudiants organisé par le Comité de Paris de l'U.G.A.B. aura lieu

le mercredi 26 Janvier à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, Paris 17[e]

Conférencier : *M. René ZAKINE membre du Cabinet du président du Conseil Economique et Social*

Thème :

le Conseil Economique et Social, rôle et mission de cette troisième assemblée constitutionnelle.

EXPOSITION

DADERIAN

PEINTURES GOUACHES GRAVURES

18 Janvier — 11 Février

Du lundi au vendredi de 15h à 19h
Présence de l'artiste tous les mercredis de 18h à 20h.

CENTRE D'ANIMATION MARC SANGNIER
20, ave. Marc Sangnier, Paris 14[e]
Tél. 45 39 88 11 M° Pte de Vanves

GRANDE TOMBOLA

Une *Grande Tombola* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.

1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis

Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

Le Centre Culturel SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin, Paris V[e]

accueillera

le Jeudi 27 Janvier à 20 h 45

JEAN-PIERRE MAHÉ

qui donnera une conférence sur

Moïse de Khorène et le destin de l'Arménie

à l'occasion de la parution récente aux Editions Gallimard dans la Collection «Aube des Peuples» de

L'Histoire de l'Arménie de Moïse de Khorène

traduite par Annie et Jean-Pierre Mahé

Vente du livre et signature par les traducteurs

Entrée libre

M° Monge ou Cardinal Lemoine

ENFIN DISPONIBLE !

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL

WESTERN ARMENIAN HANDBOOK FOR NON-ARMENIAN SPEAKERS

- Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à *parler*, lire et écrire l'arménien.
- Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.
- Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) contenant les dialogues des leçons - sketches et les chansons, l'enregistrement des leçons d'écriture, ainsi que les exercices structuraux.

Le manuel complet est vendu 700 F. (+ 50 F. frais d'expédition).

Pour le recevoir, s'adresser avec le chèque correspondant à l'ordre de l'auteur-éditeur :

Mme Hilda Kalfayan-Panossian.
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի վարանիք դիմելու մեզի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբի 70-ամեակի համերգները, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար լաւագոյն երգիչներու եւ նուագախումբի:

Այս առթիւ ղեկավար

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ի

երաժշտական նոր ստեղծագործութիւնը՝

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹԻ ԾՆՈՒՆԴԸ»

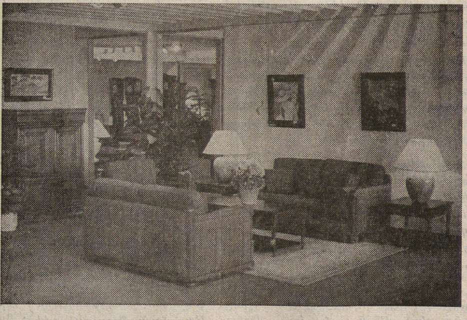
կը մեկնաբանուի՝

Մարտ 18, 1994, ժամը 20.30-ին՝
Grand Amphithéâtre de la Sorbonne
եւ
Մարտ 25, 1994, ժամը 20.30-ին՝
Palais des Arts et des Congrès d'Issy-les-Moulineaux

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տիկին Լուիզ Մըկրտիչեանի, Պր. Արման Մկրտիչեանի, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Խաչիկեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց մօր, մեծ-մօր, ընկերուհի՝ Լիւսի Մկրտիչեանի մահուան առթիւ:

**

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ ընկերուհիները, իրենց խորազգած ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Հռիփսիմէ Միքայէլեանի, Տէր եւ Տիկին Սերժ Միքայէլեանի, Տէր եւ Տիկին Ժան Միքայէլեանի, Այրի Տիկին Արշալոյս Միքայէլեանի, թոռներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, աներ հօր, մեծ-հօր՝ Մանուկ Միքայէլեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղին եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները. —

Այրի Տիկին Կիւլի Եաղըր 300 Ֆր., Տիկին Դարեանի թաղման առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Գ. Հօթօթեան 100 Ֆր., Էլոտի Ֆլեօր 1000 Ֆր., Վարդան Փափազեանի թաղման առթիւ՝ Այրի Տիկին Իւզաբէլ Փափազեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զաւէն Միլտոնեան 250 Ֆր., Տիկին Շուշիկ Փափազեան 300 Ֆր.:

Վարչութիւնս խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն:

**

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի «Անի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Անտոնեան ընտանիքէն 1.000 Ֆր., Տիկին Ագատ Կիւմիւշեանէ 1.000 Ֆր., Պ. Յովհաննէս Այանեանէ 500 Ֆր., Տէր և Տիկին Մանուկեանէ 200 Ֆր. Տիկին Մալվինէ Անտոնեանի մահուան առթիւ:

**

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 5000 Ֆր. իր դպրոցին համար Պր. Կարպիս Յակոբեանէ իր կնոջ՝ Արմենուհիի ապաքինման առթիւ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25
MARDI
25 JANVIER
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.246 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.246

ԱՐՑԱԽ

ՄԻՇՏ ՄԱՐՏԵՐ

Երկուշաբթի (Յունուար 24) առաւօտ մեր առած լուրերու համաձայն, մարտերը կը շարունակուէին նոյն սաստկութեամբ, Մարտակերտի եւ Քելբաջարի շրջանը:

Ինչպէս գրած էինք, Յունուար 20-ին տեղի կ'ունենար Ռուսաստանի Արտաքին նախարար Կոզիրեւի հանդիպումը Վահան Փափազեանի եւ Արկադի Ղուկասեանի հետ: Լ. Ղարաբաղի մէջ հրադադարի եւ խաղաղութեան Ռուսաստանի ծրագրին քննարկման նուիրուած բանակցութեանց աւարտին Հայաստանի Արտաքին նախարարը անդրադառնալով հարցին, անգամ մը եւս նշած է թէ Հայաստան չհաղորգուած է ռուսական ծրագրով, ԼՂՀ-ն ալ նոյնպէս, կը մնայ յուսալ Ազրպէյճանի ալ ջանքերը, որոշ փոփոխութիւններէ յետոյ հաստատելու համար հրադադար: Շրջան ռուսական խաղաղարար ուժեր զրկելու մասին հարցումի մը պատասխանելով Վ. Փափազեան ըսած է թէ առկա խնդիր կը յարուցանէ միայն Ազրպէյճանին:

Վահան Փափազեան Երեւան վերադարձած է Յունուար 21-ին: Այս անգամ ալ յայտնի դարձած է որ Ռուսաստան վճռած է գործօն դեր խաղալ Ղարաբաղի հարցի կարգաւորման համար եւ կ'ուզէ ժամ առաջ հրադադար ապահովել, որպէսզի բանակցութիւնները վերսկսին: Արտաքին նախարարութեան մամուլի ըսպասարկութիւնը կը հաղորդէ որ համաձայնութիւն գոյացած է որպէսզի խորհրդակցութիւնները շարունակուին կողմերու ամէն մէկուն համար ընդունելի տարբերակ մշակելու նպատակով:

*

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Յունուար 20 / 21)

ԱԾՈՒԽԻ ԱՐԴԻՒՆԱՀԱՆՈՒՄԸ ԴԱԴՐԱԾ

Վառելանիւթի պակասի պատճառով դադրած է Հայաստանի մէջ ածուխի արդիւնահանումը: Խորքին մէջ, սպառելի քարածուխին մեծագոյն մասը (250 հազար թոն) պէտք է Ռուսաստանէն ներածուէր, բայց ոչինչ հասած է. ծրագրուած էր Հայաստանի ընդերքէն 15 հազար թոն ածուխ ձեռք ձգել, եթէ չըլլար վառելանիւթի խոչընդոտը: Միայն Վրաստանէն Յունուար 20-ին 2000 թոն քարածուխ հասած է Հայաստան:

*

ՀԱՅԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՀԱՄԱՐ (*)

Ուժանիւթի տագնապի ծանօթ պայմաններուն մէջ, Հրազդանի, Որոտանի մեծ ջրվէժներու վրայ կառուցուածներէն զատ, ուշադրութիւն կը գրաւեն նաեւ փոքր ջրելեկտրակայանները որոնք 20-էն աւելի են: Անոնցմէ ութը չեն գործեր ներկայիս, պէտք ունենալով լուրջ վերակառուցման: Այս մարզին մէջ մեծ խմաստ կը ներկայացնեն արտասահմանեան ներդրումները. այս կարգի օրինակ է Ռոժէ Տէր -- Յակոբեանի գլխաւորած «Հայաստանի համար ուժանիւթ» ֆրանսայի կազմակերպութիւնը: Ան երկու նախագիծ առաջարկած է Հայաստանի. առաջինը փոքր ջրելեկտրակայանի մը ծրագիրն է որ 30 հազար հոգիի ուժանիւթ պիտի հայթայթէ, Գուգարքի շրջանին Ձանախչի գետին վրայ կառուցուելով:

Երկրորդ ծրագիրը կը վերաբերի հին եւ անխնամ մնացած կայաններու վերակառուցման. այս ծրագրին մասնակցութիւն կը բերէ նաեւ «Էլէքթրիսիթէ տը Ֆրանս»ը: Երկու ծրագրին ալ իրագործումը պիտի ըլլայ հայ եւ ֆրանսացի մասնագէտներու գործակցութեամբ եւ Հայաստանի Ուժանիւթի եւ վառելիքի նախարարութեան հետ համատեղ: Ֆրանսական կառավարութիւնը եւ Եւրոպական տնտեսական համագործակցութիւնը այս ծրագրին համար յատկացուցած են 2 միլիոն ֆրանք:

(*) Տե՛ս՝ «Յառաջ», Յունուար 13, Դ. էջ:

*

ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԳՈՒՄԱՐՈՒԱԾ

Յունուար 20-ին նիստ գումարած է Խորհրդարանի Աղէտի գօտիի յանձնախումբը, քննարկելով կառավարութեան կողմէ հաստատուած ծրագիրը որ կը վերաբերի աղէտի գօտիի վերականգնումին: Նշուած է որ ծրագիրը բաւական բարելաւուած է, այսուհանդերձ եղած են շարք մը դիտողութիւններ. առաջարկուած է վերաքննել աղէտի գօտիին ղեկավարման կառոյցը, յատուկ դրամատուն հիմնել եւ աղէտի գօտիին սահմանները յստակացնել: Յանձնաժողովին նախագահ Խ. Ստամբոլցեան առաջարկած է նոյն շրջանի անաւարտ շէնքերու սեփականաշնորհումէն գոյանալիք գումարը յատկացնել աղէտի գօտիին շինարարութեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՄՈՒԹԱԼԻԲՈՎ Կ'ԱԶԴԷ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ

Քաղաքական դէտեր Ազրպէյճանի Խորհրդարանին վրայ Մութալիպովի ազդեցութիւնը կը նշմարեն: Արդարեւ, վերջին նիստին օրակարգի վրայ դրուած է 1990 Յունուարին Կարմիր բանակի Բաքու մուտքին պատասխանատուները ճշդելու խնդիրը. ընդհանուր մղումը եղած է այդ պատասխանատուութիւնը բեռցնել շրջանի Համայնավար կուսակցութեան ղեկավար Վէզիրովի, Խորհրդարանի նախագահուհի Ճաֆարովայի ու Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ Մութալիպովի:

Ազրպէյճանի Ժողովրդական Ճակատը յատկապէս պնդած է այս երեք անձերը ամբաստանող որոշումի մը վրայ. սակայն ներկայի նախագահ Ալիեւ, պատճառաբանելով որ հարցին յստակացման անհրաժեշտ բոլոր իրականութիւնները տակաւին չեն յայտնաբերուած, հարկաւոր նկատած է որոշումը յետաձգել յառաջիկայ նիստի մը: Ազգ. անկախութեան կուսակցութեան ղեկավար Մէմէտով եւս կողմնակից գտնուած է քուէարկութիւնը յետաձգելու, ըսելով. - «մեծ մասը անոնց որոնք այսօր հոս քուէ պիտի գործածեն, նուազագոյն չափով յանցաւոր են Մութալիպովի կամ Վէզիրովի չափ»:

Խորհրդարանին նիստը ի վերջոյ փակուած է առանց խնդրոյ առարկայ քուէարկութեան. այս պարագան կը մեկնաբանուի որպէս ազդեցութեան ապացոյց եւ յաջողութիւնը նախկին նախագահ Մութալիպովի որ ծանօթ է իր մոսկուայամէտ կեցուածքով:

*

Թուրքիայէն տարիէ մը ի վեր ելեկտրականութիւն կը տրուի Նախիջեւանի: Յունուար 24-ի Թուրք մամուլը կը գրէ թէ ՓՔՔ-ի մարտիկներ խափանարարական արարքի մը թիրախ դարձուցած են Թուրքիայէն Նախիջեւան ուժանիւթ փոխադրող հաղորդալարերը ու զանոնք կրող սիւները, պատճառ ըլլալով որ Նախիջեւանի մեծագոյն մասը մութի մէջ մնայ: Կ'ըսուի թէ նորոգութեան համար նուազագոյն ամսուան մը պայմանաժամ անհրաժեշտ է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ նախագահ Ասատի կրտսեր զաւակը՝ Պասէլ Ասատ, 30 տարեկան, մեռաւ կառքի արկածի մը հետեւանքով Դամասկոսէն օդակայան ճամբուն վրայ: Պասէլ Ասատ որ վստահելի անձն էր իր հօրը, կը նկատուէր նաեւ անոր յաջորդը: Յուղարկաւորութեան ներկայ եղած են աւելի քան 100 հազար հոգի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Պաւելցկի կայարանին առջեւ էր որ 2000 հոգի ժամադրուած էին, Շաբաթ օր, Յունուար 22-ին, ոգեկոչելու համար Լենինը անոր մահուան 70-ամեակին առթիւ: Այդ օրն է, 1924-ին, որ Լենինի դագաղը կառախումբով Մոսկուա կը բերուէր:

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ Թրքական իշխանութիւնները յայտարարած են թէ 26 հոգի սպաննուած են (գլխաւորաբար՝ կին եւ երախայ) եւ ութ հոգի ալ վիրաւորուած է ՓՔՔ-ի ապստամբներուն կողմէ:

ՇԻՐԱՔ յայտարարեց թէ թեկնածու չէ Եւրոպական Խորհրդարանի ընտրութիւններու մեծամասնութեան ցանկը գլխաւորելու: Փարիզի քաղաքապետին ռազմավարութիւնը յստակ է այլեւս, ժամ առաջ կ'ուզէ ներկայանալ որպէս մեծամասնութեան նախագահական թեկնածուն:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ահաւոր ցուրտին (զերոյէն վար 20-էն 40, ըստ շրջաններու) հետեւանքով մեռեալներու թիւը 142-ի հասած է:

ՊՈՍՆԻՈՅ մէջ, շաբաթավերջին 6 մանուկներ սպաննուած են հրազէնդերէ, չորսը՝ Մոսթար երբ կը խաղային:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ձկնկիթի արտադրութիւնը 30% նուազում արձանագրած է Կասպից ծովու ապականութեան պատճառով:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՎԵՐՋԱՊԷՍ ՄՈՒՏՔ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵՒՐՈՊԱ

Յունուար 22, Շաբաթ օր Մանչըսթըրի (Անգլիա) մէջ տեղի ունեցաւ 1996-ի Եւրոպայի Ազգերու Ախոյեանութեան խմբակներու վիճակահանութիւնը:

Այսպէս, մասնակից 46 երկիրներ բաժնուեցան 8 խմբակներու, որոնց առաջինները եւ երկրորդները (բացի ամէնէն տկար արդիւնքներ ձեռք բերած երկու երկրորդներէն, որոնց հանդիպումին յաղթականն ալ ձեռք կը ձգէ աւարտականներուն մասնակցելու իրաւունք) ուղղակի իրաւունք կը ստանան 1996-ին Անգլիա տեղի ունեցող Եւրոպայի Ազգերու Ախոյեանութեան աւարտականներուն մասնակցելու:

Հայաստանի խմբակին մէջ կը գտնուին Դանիա, Սպանիա, Պելժիա, Մակեդոնիա եւ Կիպրոս: Իսկ Ազրպէյճան կը գտնուի Ֆրանսայի խմբակին մէջ:

Մրցումները տեղի կ'ունենան երթ ու դարձի դրութեամբ, կը սկսին յառաջիկայ Սեպտեմբերին եւ կ'աւարտին 1995 Դեկտեմբերին:

Խաղերուն թուականները եւ վայրերը ճշդելու համար, Ֆութպոլի Եւրոպայի Դաշնակցութիւնը մինչեւ 1994 Մարտ 22 պայմանաժամ տուած է:

Անհամաձայնութեանց պարագային ինք կը պարտադրէ իր թուականները:

Շ. Ռ.

ԺԱՆ-ԼՈՒԻ ՊԱՌՈՅԻ ՄԱՀԸ
ԿԱՄ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻ ՄԸ ՎԱԽՃԱՆԸ

Լեցուն կեանք մը, անկասկա՛ծ: Ժան - Լուի Պառօ մեռաւ հրաշալի մահով մը՝ քունին մէջ, 83 տարեկանին:

Ամբողջական արուեստագէտ մը թատրոնէն սինեմա, ան կատարեց բոլոր դերերը, նոյն ձեռնհասութեամբ: Անմոռանալի կը մնայ իր Պաթիսթը «Լէ զ'Անֆան տիւ փարատի»ի մէջ, բայց, նաեւ բեմի դերասանը՝ Համլէթէն Ռոտրիկ: Եւ դեռ միմոս, աճպարար, արտասանող (ի՞նչպէս չյիշել պատերազմեան օրեր, երբ դպրոցականները կը լեցնէին Քոմէտի - Ֆրանսէզի նստարանները - հեռատեսիլ չկար - ուր Շաբաթ յետմիջօրէներուն «բանաստեղծական ցերեկոյթ»ներ կը տրուէին եւ երիտասարդ Պառօն Պօլէր կ'արտասանէր՝ «Կը սիրեմ ամպերը որ կ'անցնին...»): Թատրոնի տնօրէն, բեմադիր, ի վերջոյ հիմնած է իր իսկ ընկերութիւնը՝ Քոմփանիի Ռընօ - Պառօ որ թափառած է թատրոնէ թատրոն մինչեւ հաստատուիլը՝ Ռոն - Փուէն:

Դեղագործի զաւակ, Ժ. Լ. Պառօ չէր ուզած ընդգրկել հօրը արհեստը եւ նետուած էր Փարիզի թատերական շրջանակները, անօթի - ծարաւ ու կը յաջողէր ի վերջոյ փոքրիկ դեր մը ստանձնել շնորհիւ Շառլ Տիւլէնի: Անկէ ետք, պիտի ճանչնայ թատրոնի բոլոր մեծերը՝ բեմադիր թէ հեղինակ: Փրէվէռ, Գլօտէլ, Արթօ, Պրըթոն, Ժընէ եւ դեռ որքան ուրիշներ: Տնօրէն՝ Օտէոնի 1968-ին, կը մերժէր ելեկտրական հոսանքը կտրել, երբ Մալրօ (Մշակոյթի նախարար) հրահանգը կուտար ուսանողներու խուժումին պատճառով, Նախարարին երեսին նետելով՝ «Սպասաւոր, այո՛, ծառա՞յ՝ երբե՛ք»: Քանի մը շաբաթ ետք ճամբու կը դրուէր Օտէոնի տնօրէնութենէն: Առասպելական զոյգ մը կազմած է Մատըլէն Ռընոյի հետ (այսօր՝ 93 տարեկան) 1936-էն ի վեր, երբ առաջին անգամ իրարու կը հանդիպին եւ քիչ յետոյ՝ նամակով մը Մատըլէն Ռընոյի ամուսնոյն՝ Շառլ Կռանվալէ կնոջը ձեռքը կը խնդրէ: Իսկական զոյգ մը կազմած են, բեմին վրայ թէ կեանքին մէջ: Դեռ քանի մը օր առաջ, կը պատմէ Սիմոնն Վալէռ (որ նման զոյգ մը կազմած է Ժան Տըսայիի հետ), երբ հարց կուտար Մատըլէն Ռընոյի թէ հեռատեսիլ կը դիտէ՞, ան կը պատասխանէր՝ այո, մինչ Պառօ կ'ըսէ՝ «ո՛չ, ես Մատըլէնը կը դիտեմ»:

Դժուար է քանի մը տողերու մէջ ամփոփել 60 տարուան ասպարէզ մը, բայց, կը բաւէ ըսել, թերեւս, որ Պառոյի մահը նաեւ ֆրանսական թատրոնի որոշ ժամանակաշրջանի մը վախճանն է:

Այսօր, բոլոր թերթերը էջեր կը նուիրեն մեծ արուեստագէտին, Ֆէզան հրաշալի գծագրութեամբ մը («Ֆիկառօ», Յունուար 24) կը ներկայացնէ Պառօն որ դրախտ կը հասնի Պաթիսթի զգեստով, ամպի մը վրայ...: Ցաւակցութիւնները, մեծարանքները բազմաթիւ են անշուշտ, միշտ ի զօրու կը մնայ՝ «գնա՛ մեռիր, եկուր սիրեմ»ը, ամէն ոք, մանաւանդ պատասխանատուները մոռցած են թէ Ռընօ - Պառօ զոյգը թատրոնէ թատրոն քշուեցաւ, շրջան մը պարտաւորուեցաւ երկար շրջապտոյտ մը ընել արտասահման մինչեւ որ գտնուէր վերջին կայք մը:

Մտերիմներ կ'ըսեն թէ Մ. Ռընօ դեռ լաւ չանդրադառնար թէ ի՞նչ պատահած է:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Յունուար 25-ին, Փարիզի Սէն - Փիէր տը Շայօ եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Փասիի գերեզմանատունը:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՔԱՐԻՒՂԸ

Շատ բան գրուեցաւ Ղարաբաղեան պատերազմին դրդապատճառներուն, հոլովոյթին ու հեռանկարներուն մասին. այս բոլորը նախանիւթ հայթայթեցին զանազան գրիչներու այս կամ այն ազդակին նկատառումով կատարած մեկնաբանութիւններուն: Հայ մամուլը անդրադարձաւ քաղաքական յարաբերութիւններու, արտաքին կապերու, տնտեսական տուեալներու, ռազմական ուժի ու թիւերու համեմատութեան, եւայլն: Այս բոլորին մէջ, շատ քիչ անգամ տեղ գտաւ, կամ գրեթէ բնաւ չգտաւ քարիւղի հարցը, հակառակ որ ադրբեջանական այս հարստութեան պատճառած միջազգային ճակատումները դրաւեցին բազմաթիւ սիւնակներ:

Երկու նիւթերուն միջեւ մօտեցում մը կը փորձէ լրագրող Վահրամ Աղաջանեան, Ղարաբաղի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին նախագահ Լեւոն Մելիք -- Շահնազարեանի հետ: Զրոյցը լոյս տեսած է «Ազգ»ի Դեկտեմբեր 31--ի թիւին մէջ: Քարիւղի հարցը մեկնակէտը կ'ըլլայ զրոյցին, երբ լրագրողը կը մատնանշէ յաճախ ընդգծուած այն մօտեցումը թէ ղարաբաղեան հակամարտութեան գաղտնի պատճառը Ռուսաստանի, Միացեալ -- Նահանգներու եւ Մեծն -- Բրիտանիոյ միջեւ աշխարհի քարիւղին նոր վերաբաժանումին կռուախնձորն է:

Լ. Մելիք Շահնազարեան ընդունելով թէ բոլոր հակամարտութիւններու մեկնակէտը ի վերջոյ տնտեսական շահեր են, ղարաբաղեան պարագային կ'աւելցնէ 1921--ի կամայական կարգադրութիւնը եւ 1988--ի օրինաւոր պահանջքը որուն Բաքու համարժէք արձագանգ չտուաւ: Առընչելով քարիւղի նիւթին, յանձնաժողովի նախագահը կ'ընդունի թէ Ղարաբաղի պատերազմը արդէն աւելի բարձրացած է "որովհետեւ հակամարտութեան մէջ են ներքաշուել աշխարհի խոշոր նաւթաարդիւնաբերական ընկերութիւնները որոնք մտադիր են Միջին Ասիայից նաւթը քաշել -- փոխադրել Եւրոպա": Այսքանը արդէն կ'ըսէ թէ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ «տարբեր պետութիւնների ռազմավարական, աշխարհաքաղաքական եւ տնտեսական շահերի միահիւսման բարդ սկզբունքը»:

Վ. Աղաջանեանի այն հարցումին թէ Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը պիտի կրնա՞յ ճիշդ ուղղութիւն որոշել այս բարդ ու մեծ խաղին մէջ, Լ. Մելիք -- Շահնազարեան կը պատասխանէ. «այո, իրօք այս ամէնից նաւթի հոտ է փչում, հնարաւոր է Լեռնային Ղարաբաղի տարածքում գոյութիւն ունեցող նաւթից: Հակամարտութեան հէնց առաջին օրերից ես դէմ եմ եղել կողմնորոշման ընտրութեանը»: Յետոյ, արդարօրէն դիտել կու տայ թէ դէպի այս կամ այն պետութիւնը ուղղուելու հարցը կապուած է փոխադարձ շահերու խաչաձեւումին. այսինքն՝ ընտրողը կ'ըլլայ պատմութիւնը:

Զրոյցին ընթացքին խօսքը կ'առնչուի Ռուսաստանի եւ Միացեալ -- Նահանգներու մրցակցութեան: Լ. Մելիք -- Շահնազարեան կու տայ Պաղտատի ռմբակոծումին օրինակը, ըսելու համար թէ երկու մեծ պետութիւնները խորքին մէջ բոլորովին իրերամերժ դիրքորոշումներ չունին: Արդէն, ինչպէս կ'ակնարկէ զրուցավարը, Միացեալ -- Նահանգներ մէկ կողմէն պաշտօնապէս կը հրաժարի նախկին խորհրդային տարածքի ճակատումներուն միջամտելէ, միւս կողմէն գաղտնի աջակցութիւն կը ցուցաբերէ Ադրբեջանին ու Թուրքիոյ: Լ. Մելիք -- Շահնազարեան կ'ընդլայնէ այս միտքը, յիշեցնելով այն դէպքը որ Միացեալ -- Նահանգներ նամակով յայտնած են Ղարաբաղի իշխանութեան թէ իրենք քան թոն դեղօրայք զրկած են Ղարաբաղի համար, սակայն ապրանքը կը գտնուի Բաքու եւ «մարտական գործողութիւնները շարունակելու դէպքում անհնարին կը համարեն հասցնել այն Ղարաքաղ»: Յանձնախումբի նախագահը կ'աւելցնէ թէ այդ բոլորը ըսած են քաջ գիտակցելով որ Ղարաբաղցիները դեղօրայքի կարիք ունին ճիշդ այն պատճառով որ ամէն օր նոր վիրաւորներ կ'ունենան ադրբեջանական հրթիռներուն պատճառով...: Զուգահեռ կը նկատուի Մեծն -- Բրիտանիոյ դիրքը. ան քարիւղի պետական իր ընկերութեան միջոցով մեծ գումարներ կը յատկացնէ Ադրբեջանի տնտեսութեան վերելքին:

Այս պայմաններուն մէջ, բնականօրէն կը հետեւի հարցումը թէ Ադրբեջան չի՞ կրնար միջազգային բեմի վրայ օգտագործել իր քարիւղը, նպաստաւոր դիրքի տիրանալով Ղարաբաղի խնդրին մէջ: Հետաքրքրական է պատասխանը. Ադրբեջանը այսօր միջոցները չունի իր քարիւղը ուրիշ երկրի վաճառելու քանի որ նոր նաւթամուղ չկայ որ Ռուսաստանը չրջանցէ: Ատիկա չի նշանակեր թէեւ որ Բաքու արեւմուտքի հետ կտրուկ կերպով խզած է իր յարաբերութիւնները: Լ. Մելիք -- Շահնազարեանի կարծիքով «Ալիեւ փորձում է ինչ որ հաւասարակշիռ դիրք գրաւել, ոսկէ միջինը փնտռել երկու գերպետութիւնների յարաբերութիւնների մէջ»: Այս մեկնաբանութիւնը կը յանգի այն եզրակացութեան թէ «դա ամենավատ քաղաքականութիւնը չէ եւ Ալիեւը Ադրբեջանի ամենաթոյլ ղեկավարը չէ»:

Քարիւղի ազդակով Մոսկուան սիրաշահելու հարցին մասին կը տրուի նաեւ հետեւեալ բացատրութիւնը. ըստ Եւրոպայի սովորական սպառազինութեան պայմանագրին, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի, թոյլատրուած էր միայն 220 հրասայլ, 220 զրահակառք եւ 285 հրետանի ունենալ. մինչդեռ, ադրբեջանական աղբիւրներու համաձայն իսկ, Բաքու լայն չափերով դերազանցած է այդ սահմանափակումը: Այս կացութիւնը կը բացատրուի անով որ խնդրոյ առարկայ շրջանին Ռուսաստան կեդրոնացուած ղեկավարութենէ մը զուրկ էր:

Ադրբեջանի քարիւղին առեղծած մրցակցութեան ու անոր ազդեցութեան մասին ուղղուած վերջին հարցումին կրկին խօսքը կ'առնչուի Ալիեւի վարած քաղաքականութեան. ճիշդ է որ շրջանին մէջ ամէն բան յարաբերական է, առաւելութիւն մը կրնայ յանկարծ թերութեան վերածուիլ. սակայն Ալիեւ առիթներէն օգտուիլ գիտցող ղեկավար է: Ասոր հետ, Լ. Մելիք -- Շահնազարեան դէպքերու յետագայ ընթացքին համար կը շեշտէ կարեւորութիւնը հայկական ազդակին եւս. «շատ բան այստեղ կախուած է հայ դիւանագիտութեան եւ դիւանագէտների հըմուտ եւ յստակ գործողութիւններից»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱԿԻՐՃ ԵՒ ՇԱՀԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ ԳՈՐԾՈՂ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Փափաքեցանք եւ ինչու չէ ուզեցինք ներկայիս անդրադառնալ գաղութիս Հայրենակցական Միութիւններու մասին, որոնք կեանքի են կոչուած եւ մինչեւ օրերս կը գործեն իրենց կարողութեանց չափանիշով օգտակար հանդիսանալու իրենց իսկ սիրով ստանձնած պարտականութիւնները ի գործ դնելու այն ամէն անոնց, որոնք յոյսով կը սպասեն, սիրով կ'ակնկալեն այն բարիքները որոնց անմիջական կարիքն ունին:

Երբ ծանր բեռ մը վերցնելու ատեն տեսնենք թէ մեր ուժերը անբաւարար են, կ'երթանք անմիջապէս կը գտնենք մէկը որ մեզի օգնէ, այլ խօսքով անոր ուժերը մեզի կը միացնենք:

Եւ երբ տեսնենք թէ լեռնէն եկած ու բրդած ծանր ու խոշոր քար մը մեր ճամբան է գոցած ու արգելք կ'ըլլայ մեր անցքին, անմիջապէս կը կանչենք մեր ընկերները, որոնք կուգան կը հրեն զայն մէկդի, եւ մենք նորաբաց այդ ճամբէն կը քալենք անվնաս եւ անվրդով: Միութիւնը ուժ մըն է ինքնին: Միութիւն մը կը կազմուի այն ատեն, երբ քով քովի եկած անձեր, մէկ սիրտ եւ մէկ հոգի, կ'ուզեն աշխատանք տանիլ, նուիրուիլ նպատակի մը համար, ահա այն ատեն է որ անոնց տարած աշխատութիւնները կը դառնան բեղնաւոր եւ յիշատակելի:

Այսպիսին է եղած մեր գաղութային կեանքէն ներս առաջին անգամ ըլլալով 1923--ին, կազմութիւնը եւ հիմնադրութիւնը Վասպուրականցիներու Հայրենակցական Միութեան: Վանեցիները ի հարկին գիտցած են մարտիրոսանալ, եւ երբ անոնց մնացեալ մէկ մասը հազիւ կրցած է ազատիլ մեր դարաւոր թշնամիին ճիրաններէն, այն ատեն ալ հարստահարուած են, մնացած՝ անօթի ու ծարաւ, թափառական ու գաղթական եւ ցրուած են ի սփիւռս աշխարհի: Անոնք Նարեկացիին ողբերգութեան Նարեկն առած իրենց թեւերուն տակ, քալած են շարունակ գրեթէ ընտանեկան ամբողջութեամբ, աղօթած են ի խորոց սրտի, որ գտնեն վերջնական իրենց խաղաղութեան նաւահանգիստը եւ կառուցանեն իրենց բընակարանները, հոգ չէ թէ այս անգամ՝ խրճիթները:

Ասոնցմէ ստուար մեծամասնութիւն մը, ճշմարիտ ազգասէր եւ հաւատացեալ, եկան այստեղ, Ֆրանսայի այս հիւրընկալ երկրին, Մարսէյլի պատմական քաղաքին մէջ հաստատուելու: Վասն զի անոնք այս երկիրը նկատած էին իրենց երկրորդ հայրենիքը ուրիշ հայ գաղթականներու նման: Աշխատանքի լծուեցան հոս, տարիներ շարունակ աքնեցան ծանրածանր գործերու մէջ: Եւ օր մըն ալ պարտասած իրենց աշխատանքներէն, իրենց աչքերը երկինք բարձրացուցին. տեսան լուսինն ու աստղերը շողին ու փաղփին ու անոնց առաջնորդութիւնը հայցեցին, միշտ ապաւինելով իրենց մեծ սուրբին Գրիգոր Նարեկացիին անսպառ բարեխօսութեան, եւ ըսին իրարու «պէտք է միանանք»: Եւ արդարեւ քով քովի եկան եւ հիմնեցին Մարսէյլի գաղութին Վասպուրականցիներու Հայրենակցական Միութիւնը, որ իր կազմութենէն մինչեւ այսօր կը գործէ արժանաւորապէս, իր հաղորդակցական կապը վառ պահելով աշխարհի վրայ ցրուած իր բոլոր հայրենակիցներուն հետ:

Միութիւնը ունի եւ կը պահէ Խրիմեան Հայրիկի անունը կրող ֆոնտը, որուն հասոյթով ան օգտակար կը դառնայ Մայր Հայրենիքին, դպրոցներուն, եկեղեցիներուն, ազգասիրական եւ մարդասիրական կազմակերպութիւններուն եւ ձեռնարկներուն, ինչպէս նաեւ այն ամէն անոնց, որոնք կ'ուզեն շունչ առնել բնական, հոգի կ'ուզեն՝ քիչ մը եւս ապրելու տենչով, այս աշխարհի երկրագունտին վրայ:

Մեզի համար խիստ բերկրաբեր անակընկալ մը եղաւ պարագան, երբ իրազեկ դարձանք, թէ անցեալ տարի Միութիւնը 10.000 տոլար զրկած է իր դանձապահին միջոցաւ Ղարաբաղի կառավարութեան որպէս անմիջական օգնութիւն: Մենք այդ գումարին ճշդութեամբ առնուած ըլլալը հաստատող ստացագիրը մօտէն տեսնելու երանութիւնը ունեցանք, որ կը կրէր Ղարաբաղի Հանրապետութեան Նախագահին՝ հանգուցեալ Արթիւր Մկրտիչեանի անունը եւ կնիքը: Այս առընչութեամբ, տեղեկացանք նաեւ որ նոյն այս Միութեան պատուարժան վարչութիւնը, այս տարի եւս, իր գանձապահին միջոցաւ 2000 տոլար բաժնած է Երեւանի մէջ ապրող կարիքաւոր Վասպուրականցիներուն:

Հոս ի միջի այլոց կրնանք անցնիլ շահեկան նիւթի մը մասին, եւ ուրախութեամբ յայտարարել բոլորին, թէ աւելի քան երկու ամիս առաջ, Թաղիս Պօմոնի Համազգային Վարժարանի պատուարժան հոգաբարձութիւնը ի ներկայութեան քաղաքիս հայ ընտրանիին, զանազան Միութիւններու, Կազմակերպութիւններու եւ Թաղային Խորհուրդներու ներկայացուցիչներուն, փառաւոր ճաշ մը սարքած էր Մարսէյլի Մշակութային Միութեան Տան սրահին մէջ: Հանդիսավարն էր Վարժարանին նորընտիր տնօրէն՝ Պր. Րաֆֆի Արզումանեանը, որ պաշտօնապէս բացաւ հանդիսութիւնը եւ բացատրեց հրաւէրին բնոյթը իր զանազան երեսակներուն մէջ, եւ ապա հրաւիրեց զանազան ազգայիններ, որոնք խօսեցան եւ յատկապէս ծանրացան վարժարանի արդի պիտոյքին վրայ, որ չէր կրնար դիմագրաւել իրեւբայաջորդ եւ անյետաձգելի ծախքերուն: Հուսկ յետոյ, տնօրէն Պր. Րաֆֆի Արզումանեան, իր մօտ հրաւիրեց Վասպուրական Հայրենակցական Միութեան ատենապետ եւ Մարսէյլի Կեդրոնական Շրջանային Խորհրդոյ Նախագահ Պր. Ալեքսանտր Պապաեանը, որ ձեռնարկեց հանգանակութեան նուիրական գործին, բացատրելով միանգամայն կարեւորութիւնը դաստիարակչական հարցին առընչութեամբ տարուած այս նուիրական աշխատանքին, եւ հրաւիրեց անդամակիցները մասնակից ըլլալու սրտովին նուիրատուութեան, եւ շնորհիւ իր հեղինակութեան, իր ճկուն արտայայտութիւններուն եւ խանդավառ ելոյթներուն գոյացաւ 200.000 Ֆրանք: Տիրող այս խըրախուսիչ եւ ոգեցնցող մթնոլորտի արդիւնքէն վերացած՝ Ամերիկայի ՀՕՄ-ի ներկայացուցիչը նուիրեց 10.000 տոլար (60.000 Ֆրանք), որը բարդուեցաւ ընդհանուր գումարին վրայ եւ եղաւ 260.000 Ֆրանք, մրցանիշը կոտրելով ցարդ Մարսէյլի մէջ հաւաքոյթներէ գոյացած նուիրատուութիւններու գումարներուն:

Ունինք Պոլսեցիներու Հայրենակցական Միութիւն մը, որ կազմուած է ողբացեալ Պ. Եավէրի ջանքերով: Ան զարդացած անձնաւորութիւն մըն է եղած եւ մեծ օգտակարութիւն է ունեցած իր ժամանակին քաղաքս գաղթող Պոլսահայութեան: Կ'ըսուի, թէ օր չէր անցներ՝ որ Պոլիսէն եկած գաղթականներ իր տան դուռը չզարնէին, օգնութիւն եւ ապաստան խնդրելու համար: Պր. Եավէր համբերութեամբ կը հետաքրքրուէր խուռներին հետ ու սիրով կ'ընդառաջէր անոնց խնդրանքներուն: Բայց եկաւ ժամանակ մը որ ան լեցուց իր օրերը եւ առ յաւէտ բաժնուեցաւ այս անցաւոր աշխարհէն անժամանակ, ձգելով բարի անուն մը եւ անմոռանալի յիշատակ մը: Այժմ իր Այրին Տիկին Եավէր շատ ազնիւ Ֆրանսուհի մը որ լաւ կը խօսի հայերէն. կը գրէ հայերէն ձեռագիր եւ կը մեքենագրէ ու տահուն կը կարդայ, կը հետեւի մինչեւ այսօր իր բարեյիշատակ ամուսնոյն ընթացքին եւ օրինակին, իր կարգին եւս տէր կանգնելով գաղթականին, անօթին ու անկարին, արդար հպարտութիւն պատճառելով մեր հայ հասարակութեան: Եւ սակայն ողբացեալին անթառամ յիշատակը կրող Պոլսահայ Հայրենակցական Միութիւնը կը գործէ մինչեւ օրերս, ծանօթ ազգային Պր. Հրաչ Խաէնի նախագահութեամբ եւ ներկայիս վարչական ընտիր կազմի մը ղեկավարութեամբ: Սիրով ընթացք կու տայ իրեն կատարուած տեղին դիմումներուն: Կ'օգնէ վարժարաններու յաջողակ աշակերտներուն եւ անոնց մըրցանակներ կը բաժնէ: Տարեկան յիշատակի ոգեկոչման հոգեհանգստեան պաշտօններ կատարել կու տայ պատարագի մատուցմամբ եւ երգչախումբի մասնակցութեամբ եւ յաւարտ արարողութեան սիրոյ սեղաններ կամ հոգեճաշեր, միայն Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Որքան փափաքելի պիտի ըլլար որ այս հանդիսութիւնները կատարուէին նաեւ մեր մնացեալ եօթը Թաղերու եկեղեցիներու մէջ եւս, ուր բաւականաթիւ Պոլսեցիներ կը գտնուին՝ հետեւելով Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան, ինչպէս նաեւ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան նախանձելի օրինակին:

Աւելի քան երկու տարի առաջ ունեցանք նաեւ Շնորհք Գալուստեան անունով Հայրենակցական եւ Բարեսիրական Միութիւն մը կազմուած՝ Սիլօբիէն Կ. Պոլսոյ ճամբով Մարսէյլ հաստատուած հայրենակիցներու կողմէ, որոնք վերջերս հրապարակ հանած են 1994 տարւոյ պատի օրացոյցեր, վրան մեծադիր նկարովը Կ. Պոլսոյ երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքին: Միութեան նախագահն է Պր. Ա. Մոնկանեան: Կ'օգնեն Հայրենակցական եւ բարեսիրական գործերու, Մայր Հայրենիքին եւ Ղարաբաղին:

Մարսէյլի մէջ գոյութիւն ունէին նաեւ Տարօնցիներու, Սեբաստացիներու, Խարբերդցիներու եւ այլ Հայրենակցական միութիւններ, որոնք աւաղ չկան այլեւս եւ գործունէութենէ դադրած են:

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼՆՏԷՐԵԱՆ

Պօմոն

LIVRES REÇUS

LES USAGERS DE L'ETERNITE

essai sur Ernest Hello

PATRICK KECHICHIAN

SEUIL, Paris 1994.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՖԱՇԻՍՏ ՀՈՎԵՐԸ

1980-ական Թուականներուն երբ Լը Փէն ֆաշիստ արտայայտութիւններ սկսաւ ունենալ, կարծուեցաւ որ անցողակի կիրք մըն էր ան, յատուկ միայն Ֆրանսայի: Նկատուեցաւ ֆրանսական բացառութիւն: Բայց անկէ ի վեր վարակումի յաջողական պարագաներ կը յայտնուին ամբողջ Եւրոպայի տարածքին:

Գերմանիոյ մէջ Ֆրանց Շէօնհիւպէրի Հանրապետականները միացած՝ միլիոնատէր Կէրհարտ Ֆրէյի Գերման Ժողովրդական Միութեան, 5% -- 14% համեմատութեամբ քուէ կ'ապահովեն ծայրայեղ աջին: Երկրին մէջ նոր նացիականները -- «օտարները դո՛ւրս» կոչերը աւելի բարձր կը հնչեն: Անոնք միայն 1992-ին բռնութեան 2184 արարքի հեղինակն էին, 17 հոգիի մահուան պատճառ ըլլալով: Պելժիոյ մէջ Ֆլամաններու ճակատը շուրջ 12% քուէարկողներու համակրանքը շահած է, մինչեւ իսկ կարծիքներ կան թէ յառաջիկայ գարնան ընտրութեան կրնայ տիրանալ Անվէրսի քաղաքապետութեան: Աւստրիոյ Ազատական կուսակցութիւնը որ նախկին նացիներու խմբաւորում մըն է Եէօրկ Հայտըրի ղեկավարութեան տակ, օրէ օր յառաջընթաց կ'արձանագրէ. արդէն Վիէննայի մէջ Բ. տեղը գրաւած է, քուէներու 18%-ով: Զուիցերական ծայրայեղ աջի երեք կուսակցութիւններ կը բաժնեն Խորհրդարանի 16 աթոռներ: Ազգայնական այս յորձանքէն զերծ չեն հիւսիսային երկիրներ ալ. Նորվեկիոյ եւ Դանիոյ մէջ անոնք խմբուած են Յառաջդիմութեան կուսակցութեան, Շուէտի մէջ Նոր Ժողովրդավարութեան շարքերուն մէջ:

Արեւելեան Եւրոպայի այս հոսանքը պոռթկաց երբ Պեռլինի պատը փուլ կուգար: Օտարատեացութիւնն ու ցեղային ատելութիւնը պոռթկացին մէկէն, այնքան որ Փրակայի ծայրայեղ աջակողմեան «Փոլիթիքա» թերթը կը գրէր թէ «քաղաքը ամէն կողմ սեւոր կը հոտի». կը հրատարակէր նաեւ 168 Հրեաներու եւ մասամբ Հրեաներու ցանկ մը որոնք պատասխանատու դիրքերու վրայ կը գտնուէին: Չեխիոյ մէջ ազգայնամոլ երիտասարդները թիրախ առած են Ցիկաններն ու Վիէթնամցիները, ինչպէս Հունգարիոյ, կամ Լեհաստանի մէջ: Ռումանիան ալ իր բաժինը առած է նացիական յորձանքէն. հոն, մեծադոյն տպաքանակով շաբաթաթերթը ամէն թիւով ատելութիւն կը ժայթքէ Հրեաներու հանդէպ: Նախկին Եուկոսլավիոյ Աջակողմեան խրոխտ կուսակցութիւնը կարեւոր դիրք ունի, ինչպէս Պելկրատի Սերպ արմատական կուսակցութիւնը որուն պարագլուխը Վոժիսլա Սեսելժ պատերազմի ոճրագործներու ցանկին վրայ է: Ռուսաստանի վերջին ծայր հակահրեայ «Պամիատ» (Յիշողութիւն) շարժումը ներքին պառակտումներով թէեւ քայքայուած, բայց տասնեակ մը նոր նացիական խմբաւորումներու ծնունդ տուած է որոնք նուազագոյն 15 հազար անդամ ունին: Անոնց ղեկավարը Հիթլէրի գովքը կը հիւսեն զայն կոչելով ռուս ժողովուրդին լաւագոյն բարեկամը: Կը խօսին կիզարաններու կառուցումին, Հրեաներու մաքրագործումին կամ տակաւին Հրեաներու ազգային ճեմապարտէզի մը ստեղծումին մասին ու երախաները պիտի առաջնորդուին զանոնք դիտելու...:

Համաեւրոպական այս յորձանքին մէջ գերման ֆաշիստները իրենց զայրոյթը կը պարպեն Թուրքերու վրայ, Ֆրանսացիները թիրախ դարձուցած են Արաբները, Աւստրիացիները զգոյշ են Հունգարներու եւ Չեխերու դէմ, իսկ Ռուսերը լարուած են Կովկասցիներու դէմ: Նոյնիսկ Իտալացի նոր նացիները մասնակից են երեւոյթին:

Գաղթի պարագան չի բաւեր բացատրելու այս բոլորը, երրորդ աշխարհի օտարականները ոչ իսկ 2%-ի համեմատութիւն մը կը ներկայացնեն Եւրոպական Համայնքին երկիրներուն մէջ, ինչ որ 320 միլիոնի վրայ 6 միլիոնի ներկայութիւն մը կը նշանակէ. նոյնիսկ երկու -- երեք միլիոնի փախստական գաղթող եւ ապաստանեալ աւելցնելով, Եւրոպացիներու ազգային ինքնութեան սպառնալիք մը չի կազմեր այդ զանգուածը:

Կայ հարցում մը որ կը պտտի շատերու մտքին մէջ ու վախ ունի արտաբերուելու. ճի՞շդ է որ վերադարձած ենք 30-ական թուականներուն: Ռուսաստանը այսօր ցոլացո՞ւմն է Վայմարի Հանրապետութեան որ վերջ գտաւ նացիական յառաջխաղացքին արգելք չկարենալ ըլլալուն համար: Շատեր անվարան Ժիրինովսկիի յաղթանակը կը բաղդատեն 30-ի գերմանական ընտրութեան Հիթլէրի յաջողութեան հետ: Նմանութիւնը տպաւորիչ է: Գերմանիոյ մէջ 1918-ի պարտութիւնն ու Վերսայլի տիքթաթը վրէժի ծարաւ ստեղծեցին: Ռուսաստանի մէջ Խորհրդային Միութեան քայքայումը նոյն հոգեվիճակը ստեղծեց:

Ինչ որ ալ ըլլան տեսակէտները, արթուն ըլլալու անհրաժեշտութիւնը կարելի չէ անգիտանալ. բոլոր երկիրներուն մէջ երկմակարդակ քաղաքական ճառեր կը ջանան վարպետօրէն քօղարկել օտարատեաց կեցուածքները: Դժուար է ըսել թէ թէեւ տարբեր միջոցներով, սակայն նոյնն է նպատակը. ժողովրդավարութեան տեղ հաստատել նոր կարգեր:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿ. ԾՆՈՒՆԴԸ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ըստ աւանդութեան, հայկական Ծնունդին առթիւ Աղքատախնամի փարիզեան շրջանի երկու հանգստեան տուներուն մէջ (Յունուար 8՝ Մոնմորանսի, Յունուար 15՝ Կոնէս) տեղի ունեցան հանդիսութիւններ որոնց ներկայ եղան, ըստ վայրերուն, տեղական բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Յիշենք՝ M. Didier Pétetin (sous-préfet), M. Février (maire de Gonesse, vice-président du Conseil Général), M. Bigel (maire d'Arnouville), M. Alexandre (Conseiller de Gonesse, représentant le député Marcel Porcher), ինչպէս նաեւ հայ անձնաւորութիւններ՝ Գիտ Արք., Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Ժամկոչեան, Պատ. Ժիլպէր Լէոնեան, Պ. Նազարեան (Մոնմորանսիի քաղաքապետ), Պ. Սէմէրճեան - Ֆէպլիս (Տէօյլ-լա-Պառի փոխ - քաղաքապետ), Տիկին Մատոյեան (Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի), Պ. Մուրատեան (Հ.Բ.Ը.Մ.) Պատ. Ռընէ Լէոնեան (Հայաստանի դեսպանատուն), Պ. Ժամկոչեան (Փարիզի եկեղեցւոյ վարչութիւն) եւլն. եւլն.:

Խօսք առնելով, Աղքատախնամի նախագահը՝ Պ. Ռաֆֆի Գազանճեան շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք ներկաներուն, յիշեց թէ Հայց. Եկեղեցին Յունուար 6-ին կը տօնէ Քրիստոսի ծնունդը ու զայն միացնելով Ամանորի տօնակատարութեան մաղթանքներ ըրաւ նախ՝ Ֆրանսայի համար, որպէսզի ան կարենայ յաղթահարել իր դժուարութիւնները, ապա՝ հիւանդներուն, գործազուրկներուն, յուսալքուածներուն որպէսզի իրենց հոգերը փարատին, մեր տարեցներուն որպէսզի ընտանեկան միջավայր մը գտնեն հոս եւ միւս հանգստեան տուներուն մէջ, հուսկ՝ Հայաստանի, որուն չխնայեց Պատմութիւնը: Վերջացնելով, Պ. Ռ. Գազանճեան անդրադարձաւ այն ծանուցումին զոր «Միսիոն Անֆանս» հրատարակած էր մամուլին մէջ եւ ուր ներկայացուած երեք մանուկներէն մէկը փոքրիկ հայ աղջնակ մըն էր՝ Նորա, ինչ որ ըսել կու տար իրեն՝ Թող Հայաստանի մանուկները, Սարայեւօ եւ այլուր բոլոր տառապողները ի Սփիւռս աշխարհի կարենան բնականոն կեանք մը ունենալ:

Իր ելոյթի վերջաւորութեան, Պ. Գազանճեան կարդացած է հետեւեալ անձերու համակրանքի ուղերձները՝ M. Pierre Lelouche (député du Val d'Oise), M. Marcel Porcher (député du Val d'Oise), M. Froment-Meurice (député européen) եւ Լեւոն Քէպապճեան (Հ.Բ.Ը.Մ.-եան նախագահ):

Ինչպէս նախորդ տարիներուն, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ է որ պատսպարեալները եւ Աղքատախնամի վարչութեան անդամները, անձնաւորութիւններ եւ բարեկամներ տօնեցին Ծնունդը դալ տարի զիրար վերագտնելու յոյսով:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Յունուար 15 / 18)

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՒՆ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ

Հայաստանի Դեմոկրատական կուսակցութեան նախագահ Արամ Սարգսեան, անդրադառնալով հիւլէակայանի եւ խաղաղութեան վերաբերեալ նախագահին արտայայտութեանց, զորս ան ունեցաւ ամանորեան ելոյթին առթիւ, ըսած է թէ միայն փափաքներ են եւ խաղաղութեան խոստումներ տրուած էին արդէն ամրան իսկ: Ինչ կը վերաբերի հիւլէակայանի բացման, Ա. Սարգսեան թուած է շարք մը ազդակներ եւ պարագաներ, որոնք անկարելի եւ աններելի կը դարձնեն անոր օգտագործումը, մնաց որ ինք չի հաւատար հիւլէակայանին ուժանիւթի տագնապին միակ լուծումը ըլլալուն: ՀԴԿ-ի պարագլուխը նաեւ շեշտը դրած է Ռուսաստանի համար վստահելի զինակից մը մնալու անհրաժեշտութեան վրայ:

ԴՐԱՄԻՆ ԱՌԸՆՉՈՒՈՂ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Հայաստանի Ելմտական նախարարութեան եւ Կեդրոնական Դրամատան Յունուար 11-ին հրապարակած միացեալ յայտարարութեան մէջ նշուած է որ սահմանուած են պատժական խիստ միջոցներ անոնց նկատմամբ, որոնք կը գործեն Դրամէն կամ նախկին ռուբլիէն տարբեր տարադրամով (բացի արտօնութիւն ըստացած անհատներէն ու հաստատութիւններէն): Այսպէս, ապօրինի գործունէութիւն ունեցողները կը դատապարտուին մինչեւ երեք տարի արգելափակման եւ կը զրկուին ապօրինի շահոյթը: Ցանցանքի կրկնութեան պարագային արգելափակման պատիժը կը հասնի մինչեւ 3 -- 8 տարիի, կը զրկուի ապօրինի շահոյթը, նոյնիսկ անձնական ինչքերը:

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Եւ ո՜վ անսպասելի երջանկութիւն, պատահեցաւ որ ես, պզտիկ ազգի մը աննշան մէկ գրագիտուհին, պատիւը ունենամ իրեն հետ բարեկամանալու, իրեն սեղանակից ըլլալէ յետոյ:

**

Իբրեւ ֆրանսական դեսպանատան նաւային կցորդ, Փիէռ Լօթի եկած էր Պոլիս: Նորատունկեան այն ատեն սերտ յարաբերութեան մէջ դեսպանին հետ, իբր Բ. Դրան իրաւագէտ խորհրդական, խնդրեր էր անկէ զինքը ներկայացնել մեծանուն գրագէտին: Դեսպանը փութով կատարեր էր այդ փափաքը: Տեսութեան միջոցին քեռայրս խնդրեր էր Լօթիէն ութ օր յետոյ, գալ կէս օրուան ճաշը իր տան մէջ ընելու պատիւը շնորհել իրեն, խոստանալով մէկ քանի հայ անձնաւորութիւններ, իր տաղանդին հիացողներէն, ներկայացնել իրեն՝ եթէ թոյլատրէր: Ռամունչօի հեղինակը սիրով ընդուներ էր այդ հրաւէրը:

Բաւական մեծ եղաւ յուզումս այդ նշանաւոր օրը. ո՛չ միայն գրական տիտանի մը պիտի ներկայանայի, այլ նաեւ՝ քեռայրիս պնդումով, պարտ էի բարի գալուստի ուղերձ մը ընել:

Հիանալիօրէն զարդարուած էր ճաշի սեղանը. քոյրս իրապէս նրբաճաշակ տանտիկին մըն էր:

Հրաւիրեալներուն մէջ կային ֆրանսական դեսպանատան խորհրդական պարոն Բոպ, առաջին քարտուղար Պարոն Լրտու, Պետական Խորհուրդի անդամ Զարեհ Պէյ Տիլպէր, Տիկին Գաբրիէլ Սէրվիչէն, Հանի. Շինութեանց նախարարութեան իրաւագէտ խորհրդականին կինը, յոյժ զարգացած, քաջ ֆրանսագէտ տիկին մը, եւ ուրիշ անձնաւորութիւններ, ամէնքն ալ պետական պաշտօնեայ, տիտղոսաւոր:

Ճաշի միջոցին քովը նստած էի մեծ վիպասանին: Շատ պարզօրէն կը խօսակցէինք. ան քիչ անգամ կը ժպտէր. բայց, երբ ժպտէր, շատ կ'երիտասարդանար: Կը խօսէր իրեն Պոլսոյ գեղեցկագոյն վայրերուն վրայ, որոնցմէ շատերուն ծանօթ էր:

Շամփանեայի պահուն, քեռայրս իբրեւ տանտէր, խնդրեց ինծմէ քանի մը խօսք ուղղել մեծանուն հիւրին եւ անոր կենացը բաժակ առաջարկել: Ամէնքը երեսս նայեցան:

Հոն, բոլոր հիւրերը պաշտօնական դիրք ունէին. ես պարզ կին մըն էի միայն. իբրեւ պերճանք՝ ունէի լոկ երիտասարդութիւնս եւ համեստ տիտղոս մը գրագիտուհիի: Պահ մը սիրտս բաբախեց, բայց, Լօթի այնպիսի համակրալիր եւ քաջալերական նայուածք մը ուղղեց ինծ որ այլեւս միւսները կարծես չտեսայ եւ իրեն դարձած կարդացի ամենապարզ գրութիւնս, որ Արեւելքի խայտանքը կը յայտնէր՝ իրեն նման բանաստեղծ հոգի մը, մեծ հանճար մը իր ծոցին մէջ հիւրընկալելու բախտը ունենալուն:

Շատ բարի էր իր արտայայտութիւնը, նոյնիսկ գորովալիր, զիս մտիկ ըրած պահուն:

Այդ օրէն սկսեալ եղանք բարեկամներ:

Ան հաճեցաւ այցելել իմ անշուք բնակարանս, բոլորովին անպաշտօն կերպով: Արեւելքի անուշներովն ու վարդերովը զինքը հիւրասիրեցի:

Կ'ախորժէր որ իրեն պատմէի հէքեաթներ, հինէն մնացած աւանդավէպեր: Կը խնդրէր նաեւ որ, առանց քաշուելու, իրեն յայտնեմ իր գիրքերէն կրած տպաւորութիւններս:

Ընդհանրապէս քիչ կը խօսէր, բայց պերճաբան կը դառնար երբ Թուրք կիները ըլլային խօսակցութեան նիւթը. այդ զինքը կ'ոգեւորէր: Ես ալ հայ կիներուն վրայ կը խօսէի:

-- Ձեզի պէս շատեր կա՞ն անոնց մէջ, կը հարցնէր:

-- Լաւագոյններ, եւ խիստ շատ:

-- Չեմ հաւատար, կ'աւելցնէր ժպտելով:

Մինչեւ Պոլսէն մեկնիլը, երբեմն տեսնուեցանք եւ շատ անգամ կը թղթակցէինք: Երբեք Հայերուն դէմ աննպաստ չարտայայտուեցաւ, բան մը՝ որ արդէն պիտի չթոյլատրէի իրեն: Ընդհակառակն, երբ ես մեր գրողներուն վրայ կը խօսէի, կը բացատրէի անոնց գործերը, ան կը շահագրգռուէր եւ կը գնահատէր:

Մեկնելէն յետոյ իր նոր գրած ամէն գիրքերէն ինծի օրինակ մը կը ղրկէր, համակրելի ձօնով մը:

Երբ ստացայ իր Դէպի Սպահան վէպը, որ հրաշալիք մըն է, մանաւանդ Արեւելքը եւ հնութիւնները սիրողին, հիւանդ էի, նոր ապաքինած. մէկ շունչով կարդացի եւ առաջին տպաւորութեան տակ անմիջապէս գրեցի իրեն: Պրիւսէլի մէջ, երեկոյթի մը պահուն, Լօթի, իմ մէկ ազգականիս հետ խօսակցութեան միջոցին, ըսեր էր թէ այդ նամակս իր գրքին առթիւ եղած ամէն գրախօսականներէն աւելի տպաւորած էր զինքը, որովհետեւ ան անկեղծ ու խորունկ զգացումով մը գրուած էր:

Տարիներ թղթակցեցանք:

Յետոյ, երբ 1912-ին, Պալքանեան պատերազմէն վերջը, իր այնքան աղմուկ հանած յօդուածը գրեց Ժիլ Պլասի մէջ, Հայերը նապաստակներու նմանցնելով, չափազանց սրտմտեցայ եւ դառնօրէն զգածուած, գիր մը գրեցի իրեն: Անմիջապէս պատասխանեց. շատ անկեղծօրէն, խոնարհաբար ներում խնդրելով:

Այդ նամակին մէջ կ'ըսէր թէ՝ Թուրք սպաներ սխալ տեղեկութիւն տուած էին իրեն, եւ կը ցաւէր որ վշտացուցած էր զիս եւ ազգակիցներու կը խոստանար դարմանել սխալմունքը յօդուածի մը մէջ: Ի վերջոյ, կը խնդրէր ինծմէ՝ իր այդ մեղայագիրը թարգմանելով հրատարակութեան տալ հայ թերթերու մէջ: Արդարեւ ֆրանսացի ակադեմականի մը մեղայագիրը շահեկան կրնար ըլլալ հայ ազգին: Իսկոյն թարգմանեցի եւ ղրկեցի Բիւզանդիոն օրաթերթին, ուրկէ արտատպեց Ազատամարտ, դաշնակցական օրկանը:

(Շար. 33)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՔԼԵՐՄՈՆ - ՖԵՌԱՆ. - Տէր եւ Տիկին Միշէլ Սոնեըի իրենց ծնողաց՝ Զաքար եւ Մարի Զաքարեանի (մահացած Գանատա) յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Տէր եւ Տիկին Գավաֆեան 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց եղբօր՝ Յակոբ Սելթեկեանի յիշատակին:

U.G.A.B.

Soirée - vidéo

l'U.G.A.B.-JEUNES
et l'A.A.K.A.
(Association d'Aide au Karabagh Autodéterminé)
présentent

une soirée vidéo consacrée aux héros tombés au Karabagh Monte Melkonian, Leonid Askaldian, Vladimir Balaïan

le Vendredi 28 Janvier à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17[e]

Entrée : 40 F.

UGAB - PARIS

FORUM - ETUDIANT

Le prochain Forum des Etudiants organisé par le Comité de Paris de l'U.G.A.B. aura lieu

le mercredi 26 Janvier à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17[e]

Conférencier : *M. René ZAKINE membre du Cabinet du président du Conseil Economique et Social*

Thème :

le Conseil Economique et Social, rôle et mission de cette troisième assemblée constitutionnelle.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ -- Պուա-Գոլոմպ եւ Արժանթէօյլի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տիկին Գիլինճեանէն եւ 200 Ֆր. Տիկին Պուրմայեանէն:

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ միջոցաւ եղած են հետեւեալ նուէրները Շաւղ Ծերուկեանի մահուան առթիւ. --

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիին՝ Այրի Տիկին Քաթի Ծերուկեան 1.000 Ֆր., Պ. Ժագ Ղուկասեան, Տիկին Անահիտ Ղուկասեան, Պ. Սէնէկ Օլսէր 500-ական Ֆր., Պ. Վրոյր Շալճեան, Տիկին Երանուհի Տէր-Կարապետեան, Պ. Ժիւլիէն Նիկողոսեան, Զէշէքեան ընտանիք 200-ական Ֆր., Պ. Հայկ Մկրտիչեան, Պ. Հրանդ Զէրդուկեան, Պ. Սարգիս Թուքըլեան, Տիկին Աղաւնի Սանդալեան, Տիկին Լուսինէ Թէճիրեան 100-ական Ֆր.: Հայկական Հիմնադրամին՝ Այրի Տիկին Քաթի Ծերուկեան 1.000 Ֆր., Պ. Ժագ Օլսէր 700 Ֆր., Հայ Մշակոյթի Տուն 250 Ֆր., Պ. Եռհան Շալճեան, Պ. Պերճ Կարապետեան 200-ական Ֆր.: Ի.Ժ.Ա. -- Արծիւին՝ Այրի Տիկին Քաթի Ծերուկեան 1.000 Ֆր., Պ. Էտմոն Պօղեան 500 Ֆր., Պարէեան ընտանիք 200 Ֆր.: Ղարաբաղի՝ Անտրէ Տէրոյեան ընտանիք 1.000 Ֆր., Պ. Լեւոն Վարդերեսեան 300 Ֆր.: Կապոյտ Խաչին՝ Ժերար Տէրտէրեան ընտանիք, Խեմթեմուրեան ընտանիք 300-ական Ֆր., Պ. Նշան Սայրիմ, Տիկին Էլէն Սէֆէրեան, Պ. Ալէն Արեւիկեան 200-ական Ֆր.: Ս. Յակոբ Եկեղեցիին՝ Պ. Պերնար Սարեան, Պ. Արիս Թէճիրեան 250-ական Ֆր.: Համազգային գպրոցին՝ Ի.Ժ.Ա. - Արծիւ 500 Ֆր., Տիկին Ռոժէ Տէր-Մեսրոպեան 200 Ֆր.:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբի տնօրէն խորհուրդը, անդամներն ու ղեկավարը՝ Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 10-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց բազմավաստակ ատենապետին՝

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ

հոգւոյն, անոր մահուան 7-րդ տարելիցին առթիւ:

Կը նախագահէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԸՐՃԵԱՆ

Եպիսկոպոս Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց եւ Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ

Կը պատարագէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

Հոգեւոր հովիւ Մայր Եկեղեցւոյ

Երգեցողութիւնը կը կատարէ՝
Սահակ -- Մեսրոպ Երգչախումբը
Ղեկավարութեամբ՝

ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ

Յետ պատարագի՝ յարգանքի հանդիսութիւն Սահակ -- Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ Ս. ՍԱՐԳԻՍԻ

Շաբաթ, Յունուար 29, Տօն է Սրբոցն Սարգիսի Զօրավարին եւ որդւոյ նորա մարտիրոսին: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԽՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

M.C.A. — ISSY-LES-MOULINEAUX

organise une

CONFÉRENCE

sur

LE ROYAUME ARMENIEN DE CILICIE

par *CLAUDE MUTAFIAN*
Maître de Conférences à l'Université Paris XIII

Vendredi 28 Janvier à 20 h 30

45, rue de la Défense - Issy-les-Mlx.

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Վիլէօրպանէն Տիկին Մարի Գալուստեան 2000 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի «Հայաստան գործողութեան» (տանիլ՝ «Յառաջ»էն) եւ 400 Ֆր. «Յառաջ»ին:

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

LISTE DES DONATEURS
CAMPAGNE GAZODUC
au 30 Novembre 1993
(le total a été annoncé dans le numéro du 22 Décembre)

— 500 Francs :

M. Christophe Alexandrian, Mme Alice Alyanakian, M. Tamans Andikian. M. Jacques Andréassian, M. A. Antréassian, M. Haroutun Antréassian, M. et Mme Robert Azaryan, Mme Yéranouche Balbalian, M. Basmadjian, Dr. Jacques Baur, M. et Mme Serko Berberian, M. et Mme S. Boghossian, M. André Curiant, Mme Marie-Louise Boyadjian, Mme Elise Braillon, M. R. Der-Merguerian,, M. Samuel Demirdjian, M. et Mme Charles Devedjian, Mme Marie-Rose Depoyan, Mme Isgouhie Djerigian, M. Jacques Donabedian, Anonyme, M. et Mme Edmond Garabédian, M. et Mme Aristakès Hatchadourian, M. et Mme Claude Heratchian, Mme Yolande Jabourian, Mme Louise Jamgotchian (2 versements de 500 Francs), M. Mardiros Karagossian, M. Jérémie Karakehiayan, M. et Mme Georges Karakulahian, M. A. Khatchadourian, Mlle Alice Kazandjian, Mlle J. Kazandjian, M. Kéchichian, M. Garabed Khatchadourian, M. et Mme A. Keroglouyan, M. et Mme Jean Kodjabachian, M. Marc Krikorian, Mlle Rose Krikorian, Mme Sarkis Krotchian, Mme Sophie Le Garlanteze, M. Claude Mandy, M. Alain Menzildjian, M. Copernic Milauchian, M. et Mme Ardachès Minassian, M. Edouard Minassian, M. Marc Minassian, M. Robert Muradian, M. et Mme Serge Nahabedian, M. et Mme Daniel Nechanian, M. Albert Nerguisian, Mme Marie Onan, M. V. Sarkissian, M. Jacques Serdjanian, M. Mayk-Philippe Tahmazian, M. Noubar Tavitian, M. Marcel Tchinguirian, M. et Mme Léon Tchilinguirian, Mme J. Tchomlekdjioglou M. et Mme Antoine Tekian, M. Gérard Thémelin, M. Zarouguian, M. et Mme Patrice Zakoian;

— 400 Francs :

Mme Nevart Boyadjian, M. et Mme Raffi Derderian, M. Joseph Dosseto, M. et Mme Jean-Pierre Kibarian, Mlle Marie Sakkalian, Mme Nadine Touchet;

— 300 Francs :

Mme Jeanette Abramian, M. et Mme M. Altiparmakian, Mme Zabel Antréassian, Mme Jocelyne Balidian, Mme Eugénie Chaghougian, Mme Maïda Frangulian, M. et Mlle Guéguchian, M. Noubar Keleyan, Mme Sima Hasbanian, M. Garabed Herpoyan, Mme Madeleine Manoukian, M. Marc Movsessian, M. et Mme Saboundjian, M. Arthur Santoukhdjian, M. Stéphane Tavitian, Mme Elisabeth Torossian;

— 250 Francs :

M. Arman Garavaryan, M. Dikran Gostanian, Mme Sona Gumuchguerdanian, Mme Sarkis Keciyan, M. et Mme Mihrtat Kurtyan, Mme Serpouhie Sarkissian, M. Gergor Vartanian;

— 210 Francs :

M. Raymond Kévorkian.

(A suivre)

RENCONTRE - DEBAT
avec les DEPUTES DU KARABAGH

Jean KRIKORIAN, *Représentant de la République du Haut-Karabagh en France*, et la COPA (Coordination des Organisations Arméniennes de France) invitent la communauté arménienne à une rencontre - débat avec les députés du Parlement de la République du Haut-Karabagh :

Valéri ALEXANIAN, *membre de la présidence du Parlement et président de la Commission des affaires agricoles;*

Maxime MIRZOÏAN, *conseiller de Karen Babourian (président par intérim du Parlement);*

Zori BALAYAN, *membre de la Commission des affaires étrangères.*

Mercredi 26 Janvier à 20 heures

Salle de l'Eglise Réformée du Luxembourg
58, rue Madame, Paris 6e — M° St.-Sulpice

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12 - 14, rue Saint-Bazile, MARSEILLE

Exposition de peinture

Œuvres de *VARTAN TOVMASSIAN (peintre d'Arménie)*

Du 28 Janvier au 7 Février

Vernissage
Vendredi 28 Janvier à 19 heures

CONFERENCES PUBLIQUES
Les Samedis à 18h30, Université Paris VII
1, rue Guy-de-la-Brosse (m° Jussieu)

— 29 Janvier —

ARMENIE
«UN PEUPLE,
UNE RELIGION,
UNE CULTURE»
par
M. Jacques GHOUGASSIAN, Ingénieur

Le Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris V[e]

accueillera
le Jeudi 27 Janvier à 20 h 45
JEAN-PIERRE MAHÉ
qui donnera une conférence sur

Moïse de Khorène et le destin de l'Arménie

à l'occasion de la parution récente aux Editions Gallimard dans la Collection «Aube des Peuples» de
L'Histoire de l'Arménie de Moïse de Khorène
traduite par Annie et Jean-Pierre Mahé
Vente du livre et signature par les traducteurs

Entrée libre

M° Monge ou Cardinal Lemoine

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

GRANDE TOMBOLA

Une Grande Tombola est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.

1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis

Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի 79-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը՝ Մարտ 20-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, Կիրակի, ժամը 13-ին ճաշով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 26
MERCREDI
26 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.247 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.247

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՎԱՐՁԿԱՆՆԵՐ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

ԲՈՒՌՆ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ՔԵԼԲԱՋԱՐԻ ՇՈՒՐՋ

Լոնտոնի «Ինտիփէնտընթ» օրաթերթը Յունուար 24-ի իր թիւով եւ մեծ խորագրով մը՝

BRITISH MERCENARIES
FOR AZERI WAR

բաւական զգայացունց լուր մը կը հաղորդէ: Ըստ երեւոյթին, Ադրբեջան չի գոհանար Աֆղաններով եւ աւելի հեռուները դիմած է: Անգլիական օրաթերթը լուրջ համբաւ վայելով կարելի չէ կասկածի տակ դնել իր լրատուութիւնը որուն արդէն արձագանգած էին Թուրք մամուլը, ռուսական հեռատեսիլը (Յունուար 24-ի իրիկունը) եւ «Լիպերասիոն» ու «Քոթիտիէն տը Փարի» (Յունուար 25): Ի՞նչ կ'ըսէ «Ինտիփէնտընթ»: Բրիտանացի եւ Թուրք գործի մարդոցմէ կազմուած քոնսորսիոմ մը որ առեւտրական գործառնութիւն կ'ընէ Ադրբեջանի հետ՝ Սըմիթ Լիմիթըտ բանակցութիւններ կը վարէ ազերի իշխանութեանց հետ, «մեծ թիւով վարձկաններ, գլխաւորաբար՝ բրիտանացի, եւ զէնք դրկելու համար» որպէս նեցուկ Ադրբեջանի մղած «հողային պատերազմին Հայաստանի դէմ»...: Արտաքին Նախարարութիւնը հաստատած է թէ տեղեակ է նման ծրագրէ մը: Կը թուի որ, հակառակ Ադրբեջանի զէնք հայթայթելու ամպարկօ-ին, անգլիական կառավարութիւնը (Նենգամիտ Ալպիոնը...) իր լռելեայն համաձայնութիւնը տուած է: Կիպրոսի Թրքական գօտին ապրող Անգլիոյ լորտերու ժողովի անդամ մը՝ Լորտ Էրաքին օֆ Ռէյրիք որպէս խորհրդատու Սըմիթ Լիմիթըտի, հաստատած է որ բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան: Տեղւոյն վրայ, գործի երկու մարդիկ (մէկ Թուրք, մէկ Անգլիացի) կը զբաղին այս հարցով, քանի որ Կղզիին մէջ զէնքի վաճառքը արգիլուած չէ: Այս գործին համար, Ադրբեջանցիք պատրաստ են տարեկան 130 միլիոն ֆրանք վճարելու, առաւելաբար քարիւղով: Ամերիկեան քարիւղի ընկերութիւն մը արդէն ամերիկացի նախկին զինուորներ լծած է ազերի ուժերը մարզելու գործին: Լորտ Էրաքին, անցեալ տարի նշանակուած է որպէս «անդամ մը ապահովութեան սպասարկութեանց», թէեւ անգլիական կառավարութիւնը կը հերքէ: Լորտ Էրաքին մինչեւ մէկ ամիս Անգլիա պիտի վերադառնայ: Անգլիական օրաթերթը կը գրէ նաեւ թէ բանակցութիւնները թէեւ վերջ չեն գտած, բայց, արդէն ռուսական մասնաւոր ընկերութեան մը օգնութեամբ պատրաստ կը սպասէ վարձկանները փոխադրելու համար:

**

Երկուշաբթիէն (Յունուար 24) լուրեր սփռուեցան (հեռատեսիլի Առթէ կայանը) ըստ որոնց ադրբեջանական ուժերը ետ առած են 12 գիւղեր եւ յաղթանակներ կը տանին:

Յունուար 25-ի առաւօտը, Երեւանէն հեռաձայնով առած մեր լուրերու համաձայն կռիւները կը շարունակուէին նոյն սաստկութեամբ Քելբաջարի շուրջ (Ղարաբաղի արեւմուտքը) եւ Ենիշաղ գիւղը անցած էր Ազերիներու ձեռքը: Մնացեալ գիւղերու մասին, աւելի ճիշդ՝ բարձրունքներու, անոնք մէկ ձեռքէն միւսը կ'անցնին յաճախ նոյն օրուան ընթացքին: Կասկած չկայ որ կռիւները չա տըուած են:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀՆՈՒԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Յունուար 24)

ՄԻՇՏ
ՉՆՉԻՆ ՈՒԺԱՆԻՒԹ

Հայաստանի Ուժանիւթի նախարարի խորհրդական Արեգ Գալստեան «Նոյեան Տապան»ին յայտնած է որ Հայաստան չընչին քանակով կազ կը հանի եւ այդ պատճառով ալ ելեկտրական արտադրութիւնը կ'ապահովուի միայն Ջրելեկտրակայաններով: Յունուար 23-ին արտադրուած է միայն 15.648 միլիոն քիլօվաթ ժամ ելեկտրականութիւն:

**

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Յունուար 24-ին Սթրազպուրկի մէջ սկսած են Եւրոպայի Խորհուրդի Եւրո-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔՈՒԹՊՈԼ

ԽՄԲԱԿՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Հայաստանի հաւաքականի գլխաւոր մարզիչը մեկնաբանելով Եւրոպայի Ազգերու Ախոյենութեան մրցաշարքի խմբակներուն վիճակահանութիւնը, ըսած է թէ Հայաստանի վիճակած է ամէնէն զօրաւոր խմբակը, քանի հոն են Դանիան, որ Ախոյենութեան վերջին դափնեկիրն է, Պելժիան եւ յատկապէս Սպանիան, որոնք կը նկատուին ֆութպոլի հսկաներէն: «Բոլոր խաղերը, մեզի՝ նորեկներուս համար փորձառական դասեր պիտի ըլլան: Բարձր դիրքերու յաւակնիլ առայժմ դժուար է, սակայն այդ չի նշանակեր թէ "կէտեր բաշխելու" տրամադրութեամբ կ'իջնենք ասպարէզ, ընդհակառակն, ճիգ չենք խնայեր ըստ արժանւոյն ներկայացնելու համար Հայաստանը» ըսած է ան: Շատ կարեւոր նկատած է նաեւ հաւաքականին բարձր մակարդակի մարզումները եւ բարեկամական մրցումներ կազմակերպելու գործը:

**

ՀԱՊ-Ի
ՄԻՋՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ

Յունուար 29-ին Մոսկուա կը սկսի ՀԱՊ-ի անդամ Պետութեանց ֆութպոլի ախոյեաններու մրցաշարքը: Կը մասնակցին 16 խումբեր (բացակայ է Ուկրանիա) որոնք բաժնուած են 4 խմբակներու, որոնց առաջինները կէս աւարտականներուն մասնակցելու իրաւունքը ձեռք կը ձգեն: «Արարատ»ի մրցակիցներն են Սկոնտօ (Ռիգա), «Կոպետ-Տաղ» (Աշխաբադ), «Դինամօ» (Մոսկուա):

Յատկապէս հետաքրքրական է այն երեւոյթը, թէ Ադրբեջանի ներկայացուցիչը կը կոչուի Ագդամի «Ղարաբաղ»: Բացայայտ է որ քաղաքական նպատակներ կը հետապնդէ նման ընտրութիւն մը:

Իբրեւ պատուոյ հիւր Մոսկուա մեկնած է նաեւ Ֆութպոլի Հայաստանի Դաշնակցութեան նախագահ Ն. Ղազարեանը: Խաղերուն կը պաշտօնավարէ նաեւ երեւանցի իրաւարար (նաեւ՝ ՖԻՖԱ-ի) Մ. Ղազարեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՅՏԸՆԼԸՔ» ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԱԽԸՆՏՐԷ ՊՂԱՏՈՆԷՆ

ՊԱՍՔԸՆ ՕՐԱՆ. —
«ՀԱՅԵՐՈՒ ԴԷՄ ԱՆՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՔԱՐՈԶՆԵՐ»

Յունուար 17-ի եւ 18-ի թիւերուն մէջ, «Այտընլըք» թերթի ծանօթ քրոնիկագիր և Անգարայի մէջ փոքրամասնութեանց հարցերու դասախօս Պ. Օրան շահեկան յօդուած մը ստորագրած է, ուր չի վարանիր խիստ ոճով դատապարտելու իր հայրենակիցները անոնց հակահայ գրգիչ արտայայտութիւններուն համար. —

**

Մեր լրագրողները, ներառեալ Արտակարգ Վիճակի Կուսակալ Ունալ Էրքան, շարունակ յայտարարութիւններ կ'ընեն եւ կ'ըսեն. — «ՓՔՔ-ական ահաբեկիչներու միջեւ Հայեր ալ ձերբակալուեցան»: Անոնք երբեմն մինչեւ իսկ կը ներկայացնեն ցայսօր ձերբակալուած Հայերու մասին թըւական տուեալներ: Մէկը 71 կ'ըսէ, միւսը՝ 101:

Մեր մամուլն ալ այս յայտարարութիւնը սիւնակ սիւնակ կը հրատարակէ առանց քննելու անոնց ճշգրտութիւնը: Քիւրտ ցեղախումբերու պետերը Անգարա կը հրաւիրուին մեր պետութեան կողմէ, անոնք ասուլիսի կը հրաւիրուին պետական հեռատեսիլէն: Ցեղախումբերու պետերն ալ նոյն յանկերգը կը կրկնեն. — «ՓՔՔ-ն Հայկական է»: Եւ սակայն մէկը եթէ իրենց յիշեցնէ թէ իրենց եղբօրորդին ալ մասնակցած է ՓՔՔ-ին, այն ատեն պատասխան չունին անոնք:

Պէյազըտի մզկիթին մէջ իմամը կը քարոզէ, նոյն բաները կը կրկնէ: Հայոնի՛, այս խօսքերուն վրայ հաւատացեալները չարժման կ'անցնին: Իրենց թիրախն է հայկական եկեղեցիներն ու դպրոցները: Ոստիկանութիւնը դժուարաւ արգելք կ'ըլլայ աղէտի մը: Բայց իմամ էֆէնտին կը շարունակէ մնալ պաշտօնին վրայ: Քարոզներէ պատասխանատու Կրօնից Տեսուչն ալ այդ մասին մէկ բառ իսկ չարտասաներ:

Այս եկեղեցիներն ու դպրոցները արդէն երեք ամիսէ ի վեր շարունակ կը քարկոծուին, կը գնդակոծուին: Պատուհաններէն ներս մարդու կղկղանք կը նետուի:

Աւելին կայ: «Թերթ մը» կը գրէ որ «Հայոց եկեղեցիները նուիրատուութիւն կը հաւաքեն, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Միութեան կը ղրկեն եւ այդ դրամները հոնկէ ալ ՓՔՔ-ի կը յանձնուին»: Կարծես թէ, եթէ մարդիկը ՓՔՔ-ի օգնել ուզեն, չեն կրնար ուղղակի կերպով օգնել: Բայց փաստը ո՞ւր է: Եթէ փաստ մը չկայ, ի՞նչ պիտի ըլլայ այս զրպարտութեան արդիւնքը: Յիշեալ թերթը բնաւ չի հետաքրքրուիր այդ կէտով:

Ուրիշ թերթի մը մէջ ալ յօդուած մը: «Հայկական վարժարանները հակակշռի չեն ենթարկուիր»: Խեղճ յօդուածագիրը տակաւին չի գիտեր իրարմէ զանազանել օտար վարժարաններն ու փոքրամասնութեան վարժարանները: Մանաւանդ որ բնաւ ալ չի խօսիր այն վերջին բռնաբարումներուն մասին որոնք հայկական վարժարաններէ ներս կատարուեցան Լօզանի դաշնագրին 37 եւ 44-րդ յօդուածներուն ոտնակոխումով: Արդեօք զուգադիպութի՞ւն է որ այդ յօդուածը կը հրատարակուի ճիշդ այն օրերուն, երբ Թուրքիոյ Կրթական Խորհուրդը ոտնակոխ կ'ընէ Լօզանի ու Սահմանադրութեան յօդուածները եւ խայտառակօրէն կ'արգիլէ հայկական վարժարաններէ ներս հայերէնի դասաւանդութիւնը:

Ուրիշ թերթ մըն ալ գիտը կ'ընէ այն իրողութեան թէ Հայերուն գլխաւոր նըպատակն է 22 նահանգներու վրայ Մեծ Հայաստան մը հիմնել:

Այս պետութիւնը, այս ազգը պատրա՞ստ է արդեօք դիմագրաւելու նոր Սեպտեմբեր 6 - 7-ի աղէտ մը, որ ծնունդ պիտի առնէ անպատասխանատու յայտարարութիւններէն, լուրերէն եւ մզկիթներու մէջ խօսուած քարոզներէն:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ
ԿՈՐԻՒՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ, 86 տարեկանին իր մահկանացուն կնքած է հայ ճարտարապետութեան աւագ սերունդի ծանօթ ներկայացուցիչ՝ Կորիւն Յակոբեան:

Ծնած էր Գիւմրի 1908 Օգոստոսին: 1932-ին աւարտած է Երեւանի Կարլ Մարքս Պոլիտեխնիկական Հիմնարկը, աշխատած է նախագծային եւ շինարարական կազմակերպութիւններու մէջ: 1955-էն եղած է տնօրէնը Հայպետնախագիծ հիմնարկի մինչեւ 1988: Իր նախագիծերով Երեւանի մէջ կառուցանուած են Հանրապետական մարզադաշտը (1948), բնակելի տուներ Ամիրեան, Տէրեան, Թումանեան փողոցները (1947 - 49), 26 Կոմիսարներու զբօսայգը (1949), Առողջապահութեան Նախարարութեան 4-րդ վարչութեան հիւանդանոցը (1963), Դինամօ մարզահրապարակը (1965), Հրազդան կեդրոնական մարզադաշտը (1971, Մուշեղեանի եւ Թոսունեանի հետ), Կոմիտաս պարտէզի կինօթատրոնը, Ծիծեռնակաբերդի մարզահամերգային համալիրը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԷՆ Թ'ՈՒԷՆԻ (փարիզեան արուարձան) մէջ Յունուար 25-ին բացուեցաւ Համայնավար կուսակցութեան 28-րդ համագումարը: Այս համագումարով վերջ կը գտնէ Ժորժ Մառշէի քսանեւերկու տարիներու իշխանութիւնը կուսակցութեան գլուխը որպէս ընդհ. քարտուղար: Նորը՝ պիտի կոչուի ազգային քարտուղար: Կ'ընտրուի Շաբաթ օր: Նոյն օրը 1500 պատգամաւորները պիտի վաւերացնեն կուսակցութեան ծրագիր կանոնագիրը եւ պիտի հրաժարին դեմոկրատ կեդրոնացումէն: Մառշէի յաջորդելու հաւանական թեկնածուներու մէջ կան՝ Փիէր Զարքա, 46 տարեկան, «Իւմանիթէ»ի փոխ - տնօրէն եւ քաղաքական Բիւրոյի անդամ, Ալէն Պոքէ, 48 տարեկան, Ազգ. Ժողովի համայնավար խմբակի նախագահ, Ֆրանսիս Վուրց, 45 տարեկան, եւրոպական Խորհրդարանական, Անտրէ Լաժուանիի, 63 տարեկան կրնայ իրաւարարի դեր խաղալ մրցակցութեանց մէջ:

ԻՎ ՆԱՒԱՌ, գրագէտ, Կոնքուռ մրցանակի արժանացած 1980-ին, անձնասպան եղաւ առջի օր, 53 տարեկանին: Կ'ըսուի թէ բացատրական բազմաթիւ նամակներ ձգած է: Աւելի քան 25 վէպերու եւ պատմուածքներու հաւաքածոներու հեղինակ է: Չէր ծածկեր իր միասեռականութիւնը եւ ըմբոստութեան գիրք մըն ալ գրած էր սիտայի դէմ՝ «Բարեկամներս են զորս հողը կը տանի»:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Ի ՅՈՒՇ
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 37-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

— 1957, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 26 —

Ձայներ

Միամի՛տ Պէրթլօ…

Դո՞ւն ալ յուսախաբ պիտի ըլլայիր: Դուն որ տարրերուն էութիւնը մագլած էիր այնչափ պինդ, այնքան ապահով որքան բազէն իր որսին կուշտը, դուն որ կը բաղադրէիր կամ կը լուծէիր կանխորոշ հաշիւներու համաձայն, եւ արդիւնքը կը ստանայիր ճշգրտօրէն, անվրէպ, առանց դիպուածին բան մը ձգելու. դո՞ւն ալ պիտի խաբուէիր շնչաւոր տարրերու էութեան մասին, պիտի հաւատք ունենայիր անոնց բարութեան վրայ:

Միամի՛տ Պէրթլօ…

Բարի էիր: Ինչ որ հիները խղճմտանք կը կոչէին եւ մենք այսօր գիտակցութեան անունով կը ճանչնանք, կը բոցոտէր քու զգայուն էութիւնդ, եւ քու գիտունի պայծառ դատողութեամբ, կը տրամաբանէիր թէ այս այսպէս պէտք չէ ըլլայ…

Կը տեսնէիր խոնարհ ազգ մը, դարերու ժառանգութիւն, զոր բնաջնջելու կ'աշխատէին հրէշային բարբարոսութիւններով, Բուղան կամ Լենկթիմուրը շիկնեցնող գազանութիւններով: Կը լսէիր պատմութիւնը այդ հեռաւոր ազգին որ, լքուած ամէնուն կողմէ, տիտանեան պայքար մը կը մղէր իր գոյութիւնը պահպանելու յամառ ձգտումով: Կը տեսնէիր թէ ի՛նչպէս քաղաքակիրթ, քրիստոնեայ, անհամեմատ աւելի զօրաւոր ազգեր չէին բարեհաճիր իսկ օգնութեան թեթեւ շարժումէ մը փորձել ի նպաստ այդ ազգին, որ, հակառակ իր թշուառ կացութեան, անզանցառելի ազդակ մը եղած է արեւմտեան մտքին ծաւալման գործին մէջ, որ լուսաւորութեան, հոգ չէ թէ համեստ, ջահ մը պտըտցուցած է միշտ իր կոխած տեղերը, նոյն իսկ աւերակոյտերու մէջէն, եւ որ այդ իսկ պատճառով, ահա խեցեվճռի կը դատապարտուի արիւնախանձ ճիւաղներու կողմէ:

Սիրտդ կը մորմոքէր, դիտելով թէ ինչպէս այդ հալածական ազգը, մոռնալով իր բազմադիմի ծառայութիւնները Մարդկութեան դատին, որոնք երախտաւորի արդար արժանիք մը կ'աւելցնէին իր բարեմասնութիւններուն վրայ, եւ, հետեւաբար, իրաւունք կուտային պահանջելու *ինչ որ պէտք էր իրեն, ընդհակառակն, իբրեւ զոհ, իբրեւ ընդհանուրէն անիծուած յանցապարտ, գլուխը կախ, արտասուագին՝ օգնութիւն կ'աղաղակէր, նուաղուն աչքերը հզօր «մարդասէր» Եւրոպային յառած, անոր ականջին կը հասցնէր համասփիւռ զարհուրանքի եւ գազանութեան պատմութիւններ, որոնց նմանը ոչ մէկ ազգ արձանագրած է իր տարեգրութիւններուն մէջ, որոնց խորութեան ոչ մէկ լեզու պիտի կրնայ թափանցել:*

Կը տեսնէիր բոլոր ասոնք…

Եւ որովհետեւ զգալ գիտէիր, եւ որովհետեւ արխափիրտ էիր ամէն սոր նկատում, ամէն անսանական ինքնահաճութիւն արհամարհելու համար, դուն ալ քու փառաւոր անունդ կցեցիր միջազգային այն ասպետողի լեգէոնին, որ իրեն սրբազան պարտականութիւն համարած է մոնկոլեան արհաւիրքներու տակ, աւերակներու խորը ճուացող ազգի մը հոընսիւնները լսելի ընել խլացած ականջներու, ընկեր-արարածներու թշուառութեան արձագանգներովը ցնցել բթացած ջիղերը:

Եւ գիտունի ձայնիդ զօռ շեշտը խառնեցիր այն աղաղակին որ կը բարձրանար խիզախ բերաններէ պաշտօնական հրէշաւոր անտարբերութեան, քամահելի սառնասրտութեան մէջ, աչքէ հեռու, սրտէ հեռու նահատակուող ազգին համար Ապրելու Իրաւունքը եւ Արդարութիւն պահանջելով:

Դուն եղար անոնցմէ, որոնք զգացին առանց այլ եւ այլի թէ իրենց տարրական պարտականութիւնն է թարգման կանգնիլ բիւրաւոր որբերու լեղապատառ ճիչերուն, անհամար այրիներու սիրտ յօշոտող կանչերուն:

Եւ զարմացար որ պաշտօնական Եւրոպան ոչ իսկ կը խլրտի: Եւ գիտունի խորախորհուրդ հայեցողութիւնը թելադրեց քեզի հաւատալ թէ՝ զգացումի ոչ մէկ շիթ մնացած է այսօրուան մարդկութեան ընդարմացած երակներուն մէջ:

Ու յետոյ, առաջինի լաւատեսութեան մը պահուն, փորձեցիր հեղ մըն ալ ովկիանոսէն անդին ներարկել բիւրազան ցաւերու շփումէն գոյացած անզուսպ հոսանուտը, խողովակ մը ձեւացնելով ամէնէն հոյակապ անուններէն:

Եւ յուսախաբ եղար: Միամիտ Պերթլօ…

Զարհուրեցար, տեսնելով որ այնքան ցաւ ու այնքան տառապանք, այնքան լաց ու այնքան հառաչ, այնքան մարդազոհ ու այնքան արիւն բաւական չէին, ոչ Հին եւ ոչ ալ Նոր աշխարհի «բարեկամեցողութիւնը» շարժելու, ախոյեան կանգնելու ազգի մը որ ահա կը բնաջնջուի անարգել:

Տեսար սէրը մեռած, գութը սառած, պարտականութիւնը հեղձամահ, ու մարդկութիւնը պարզ մեքենայ մը դարձած, որուն անիւները միայն Անձին Շահուն, Եսին անդորրութեան իւղերովը կը շարժին:

Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ եղաւ առաջին մտածումդ, երբ պատուական Ռուզվելթը, համասփիւռ հեղգութեան մթնոլորտէն թունաւորուած, կուգար իր կարգին դիւանագիտական եւ պաշտօնական նկատումներու սառնաշունչ համարատուութիւնը ներկայացնել քեզի, իբրեւ պատասխան քու ազնուական կոչիդ, իբրեւ արդարացում իր սարսափելի չկամութեան:

Միամի՛տ Պերթլօ…

Զմտածեցի՞ր արդեօք, այդ պահուն, քու հրահոսան Զայրոյթի թափին մէջ, պոռալ հայ ժողովուրդին.

- Հայե՛ր, կ'ազդարարեմ ձեզի որ յաւէտ մոռնաք Եհովան, Աբրահամու եւ Իսահակայ Աստուածը, որուն համար կ'ըսեն թէ ամենակարող է, բազումողորմ է, մարդասէր է: Կը բաւէ որչափ որ երկրպագեցիք անոր: Կը բաւէ որչափ որ ան հարստահարեց ձեզ, ամէն բան պահանջելով եւ փոխարէն բան մը չտալով, անպայման սէր եւ խոնարհութիւն պատուիրելով եւ, իբրեւ փոխարինութիւն, խուլ ձեւանալով ձեր աղաչանքներուն: Կը բաւէ՛… Այդ Աստուածը խարդախօրէն շահախնդիր է. անյագ վամփիռ մը, որուն ծարաւը չկրցաւ մարել տարիներէ ի վեր ուղխօրէն հոսող արիւնը: Այդ Աստուածը շատ աւելի անգութ է քան առասպելական Մողոքը: Անիծեցէ՛ք այդ Աստուածը եւ անոր տեղ, անոր պաշտամունքին յատկացուած խորաններուն վրայ բարձրացուցէք Նոր Աստուածը, Ատելութեան եւ Զայրոյթի ժահրով շաղախուած ամենակարող Փրկիչը, -- Սրբազան Ռումբը, զայն հաւասարապէս գործածելու համար ե՛ւ ծոպաւոր Սուլթանին, ե՛ւ թագակիր ճիւաղներու, ե՛ւ երիզաւոր պաշտօնականներու, ե՛ւ դիւանագէտ կոչուած սրիկաներու գլխուն: Ես, իբրեւ ամէնէն անկեղծ ապացոյցը իմ համակրութեանս, ահա ձեր տրամադրութեան տակ կը դնեմ սեփական բնալուծարանս, որպէսզի հոն անհունապէս ուժեղ, անողորմաբար խորտակող նմոյշներ ձուլէք այդ Նոր կուռքէն եւ, անոնց միջոցաւ, ձեր հուր Ատելութիւնը որոտաք, ձեր Կարմիր Արհամարհանքը թքնէք լիրբ Եւրոպայի եւ պժգալի Ամերիկայի երեսին, որպէսզի ձեր բռնաբարուած հայրենիքին, ձեր հարստահարուած իրաւունքներուն, ձեր մորթուած եղբայրներուն եւ պղծուած քոյրերուն, ձեր կալանաւոր նահատակներուն համար պահանջէք արիւնկզակ Համիտէն եւ իր արժանընտիր արբանեակներէն, անողորմ, աննախընթաց վրէժխնդրութեամբ: Ա՛յդ է միակ արմատական, անվրիպելի միջոցը ձեզի համար. ա՛յդ է -- Փրկարար Ռո՛ւմբը -- ձեր միակ աննենգ բարեկամը, ձեր դատին հզօրագոյն պաշտպանը: Զայն գործածեցէք ուր որ Բռնութիւնը կը տիրապետէ, ո՛ւր որ Իրաւունքին գոյութիւնը կ'ուրանան, ո՛ւր որ կը տեսնէք թէ Մարդկութիւնը դադրած է մարդկօրէն մտածելէ, եւ միայն որովայնային, անմասնական հետապնդումներով կը ղեկավարուի:

… Ա՛յս պիտի ըլլար, չէ՞, անմա՛հ Պերթլօ, քու կտակդ այն ազգին որուն այնչափ կը համակրէիր գործնապէս, ինքնեկ համոզումով, գիտունի անկանխակալ դատումով, եթէ զառն հարուածը այնչափ անակնկալ կերպով չխլէր սփոփարար կեանքդ:

Կամ թէ, քու յուսախաբութեանդ դիւային տենդին մէջ, պիտի ուզէիր ըլլալ գերագոյն ուժ մը, -- անսպառ հուր, -- ահասփիւռ ծով մը -- ամբակուռ, ահազանգուած մուրճ մը՝ անողոքաբար լափելու, խեղդելու, փշրելու համար ինչ որ բռնութիւն է եւ բռնութեան բերում, ինչ որ ծնունդ է թագակիր յելուզակներու եւ համազգեստաւոր սինքլորներու, կոչուին անոնք վայրենի Համիտ կամ լիրբ Վիլհելմ, մեղկաբարոյ Էտուըրտ կամ ցաւագար Նիկոլա, Ֆոն Պիւլով կամ Չէքի փաշա:

Չէ՞, բարի Պերթլօ…:

ԲԱՐԲԱՐՈՍ

Պոլիս, Յունուար 2, 1907

Վերջալոյս

Վերջին անգամ տեսեր էի 1940 Դեկտեմբերին:

Ձիւն - ձմեռ: Վառարանին դիմացը նըստած, կը պնդէր, ձեռքէս բռնած կը պահանջէր որ քիչ մըն ալ կենամ: Ու խօսի՛մ, խօսիմ: Բժիշկն ալ բարեխօս կը կանչէր: Յետոյ խաղող կը հրամցնէր: Մինչեւ անգամ կը ճգնէր հասկցնել Տիկին Նուարդին որ ճաշ պատրաստէ: Ահա ձեռքն երկարած դէպի դիմացի ապակեդարանը: Դուռը գոց է. շարժումներ մը՝ հասկցնելու համար որ բանայ: Ուրիշ շարժումներ մը՝ որ կը նշանակէր գաւաթներն ու պնակները շարել սեղանին վրայ:

Խօսք մը նետեցի, իբրեւ սփոփանք.

- Հայաստանը պիտի ընդարձակուի այս անգամ…

- Չէ՛ … (Նայուած մը թերահաւատ եւ հարցական):

Յետոյ այնքան ոգեւորուեցաւ որ գլանիկ մը ուզեց եւ անմիջապէս ծխել սկըսաւ:

Տիկինը կը վկայէր թէ առաջին անգամ է որ այս տեսակ բան կը պատահի:

Աւելի առաջ, տեսեր էի պատերազմի նախօրեակին: Բայց, ուրի՛շ բան էր հանդիպումս 1938-ին:

Չեմ գիտեր ո՛վ թելադրած էր եկեղեցի տանիլ, յետոյ պտոյտ մը կատարելու համար դէպի ծովափ:

Նախ զինքը տեղաւորելով կառքին մէջ, շուրջը բոլորուեցանք՝ տիկինը, բժիշկը եւ ես:

Դէպի Փրատօ, մայր - եկեղեցին:

Բարձր էր տրամադրութիւնը: Աչք ու ականջ կտրած, անդադար կը հարցնէր: «Ին…չ…»:

Երբ կառքէն իջեցուցինք, ուշադրութեամբ կը դիտէր չորս դին: Թեթեւութիւն մը կը շողար դէմքին վրայ:

Թեւէն բռնելով յուշիկ - յուշիկ առաջնորդեցինք դէպի տաճարը:

Ահա կեցեր է առեանը որ կը դիտէ: Կ'ուզէ արտայայտուիլ, բայց բառերը խոյս կուտան: Քեզի կ'իյնայ իմաստ փնտռել նայուածքին, շարժումներուն, թոթովանքին մէջ:

Ըսած եղայ թէ Հայկական Տարագրութեան պատկեր մը կը գտնուի պատին վրայ:

Աղաչաւոր նայուածքով մը որ «ո՞ւր է» կը նշանակէր, ուզեց տեսնել անմիջապէս: Ու երբ մատնանշեցի, երկա՛ր նայեցաւ, յետոյ գլուխն օրօրեց ու կեցաւ:

Առաջնորդեցինք խորանին առջեւ: Աւելի ճիշդ՝ ինք ուզեց: Լեզուիս տակէն՝ «…Զունկն քո»:

Խանդաղատանք մը համակեց հիւանդին դէմքը: Նորէն ճիգ մը արտայայտուելու: Բայց ի զուր: Աւետարանը բռնել փորձեց, եւ երբ Գարեգին Արք. վեր առաւ զայն, համբուրեց, երկիւղած:

Դժուար եղաւ դուրս հանել տաճարէն: Անուշելով, ինչպէս մանուկ մը, տարինք Առաջնորդական սենեակը, որպէսզի հանգստանայ:

Սենեակին պատէն կախուած էր Հայաստանի մեծադիր քարտէսը: Հազիւ տեղաւորուած էինք, երբ Ահարոնեան նստած տեղէն գաւազանը վերցնելով, երկարեց դէպի քարտէսը:

Կը փորձէր կէտ մը, բան մը մատնանշել քարտէսին վրայ:

Անշուշտ Հայաստանը կը փնտռէր կամ կ'ուզէր ցուցնել, «որպիսութիւնը» հարցնելու համար:

- Երեւա՞նը կը փնտռէք: = Չէ՛…

- Սեւա՞նը: = Չէ՛: - Էջմիածի՞ն, Ղարաբա՞ղ…

= Չէ՛, չէ՛ (հետզհետէ աւելի նեղսիրտ):

Գաւազանը կ'երերար կէտէ մը ուրիշ կէտ մը: Հիւանդը ուզեց տեղէն ելլել եւ պատկերին վրայ ցուցնել ինչ որ կ'անցնէր միտքէն: Մենք ալ հարցումներ, կարծիքներ կը փոխանակէինք, երբ «Վասպուրակա՞նը», շշնչացի յանկարծ:

Կարծես լոյս իջաւ գլխուն: Ահարոնեան «այո, այո» կրկնեց եւ նորէն գաւազանը երերցուց մէկ որոշ կէտէն միւսը: Ու նորէն հարցական դիրք մը:

Այլեւս դժուար չէր կռահել: Մենք մեզի կը խօսէինք, -- երեւի ըսել կ'ուզէ թէ դարձե՞ր է կամ կը դառնա՞յ միացեալ: Մէկը միւսին կցուած:

Լաց ու խայտանք:

- «Այո՛, այո՛ …» (Թարգմանէ - այդ ըսել կ'ուզեմ):

Ու գաւազանը անգամ մը եւս երերաց սահմանին մէկ ծայրէն միւսը…

**

Մեծ է տարբերութիւնը, չորս տարի վերջը:

Չորս հանդիպում՝ երկու ամսուան մէջ:

Առաջին այց:

Տիկինը բակին ապակեփեղկը բանալով, կը ստուգէ այցելուները:

Հիւանդը նստած է սենեակին խորը, բազկաթոռին վրայ: Քիչ մը տկար կ'երեւար, փորհարութիւն մը անցուցած ըլլալով:

Ընդհանրապէս շող մը կ'իջնէ աչքերուն մէջ, երբ որոշ դէմքեր կը տեսնէ:

Բարեւ մը, ձեռքը բռնելով. -- Ճանչցա՞ք:

= Այո՛ … այո՛ … (ինչպէս մանուկ մը որ կ'արտասանէ):

- Ի՞նչպէս էք, առողջ, հանգի՞ստ:

= Լա՛ւ … լա՛ւ .. (ինչպէս արձագանգ մը կցկտուր):

Ձեռքս ամուր բռնած, կը համբուրէ ճակատս: Կը նայի ժպտուն, բայց աղօտ: Մարմնացեալ տառապանք:

Երեւութապէս առողջ է: Մարմին շընչաւոր, այլ թեւաբեկ: Դէմքով՝ «ես անբարբառ մի մանուկ»: Բայց ոչ մէկ խաթարում դիմագիծերու:

Նոյն աղեբեկ մազերը եւ մամուռի պէս ծնօտին փակած մօրուք մը, անշուշտ աւելի ճերմկած: Աչքերը պղտորած, եթէ ոչ պտղած: Աջ կողմը ամբողջովին անդամալոյծ, աչքէն, թեւէն մինչեւ ոտքը:

Երբ անկողինէն կը հանեն, նստած կ'ըլլայ բազկաթոռի մը վրայ: Կրնայ գաւազանի մը կռթնելով տեղէն ելլել ինքնիրենը եւ ման գալ սենեակին մէջ: Կամ երկընկալ մինչեւ դիմացի բակը, սանդուխին գլուխը, բազմելու համար ուրիշ աթոռի մը վրայ:

Պիշ պիշ երեսդ կը նայի: Կ'ըսես հիմա պիտի խօսի: Եւ կամ կը խօսի, կը խօսի՛, բառերը, խօսքերը մարգարիտի պէս կը շարէ, աչք ու ականջ կը շոյէ, բայց դուն ես որ չես հասկնար…

Արտասանութեան ամբողջ պաշարը՝ «այո … այո՛…», «լաւ է … լաւ…»:

(Քանի մը տարի առաջ, տասնեակ մը բառեր, նոյնիսկ խօսքեր կը հոլովէր. իսկ աւելի առաջ՝ չարական տողեր): Մնացածը զօրութեամբ, սովորութեամբ կը հասկնար: Ողջ ձեռքը միշտ օգնական լեզուին:

Եթէ ճիշդ հասկցար, կը հաստատէ մանկական ուրախութեամբ: Իսկ եթէ սխալ մեկնեցիր, ժխտական դիրք մը բռնելով, ամէն բան կը փորձէ, երկրորդ անգամ, երրորդ անգամ, մինչեւ որ հասկնաս:

Ցայտնապէս կը սրտնեղի, եթէ չկրցաւ հասկցնել: Եւ գլուխը կը խոնարհէ անզօր դառնութեամբ:

Եթէ խօսակիցներէն մէկն ու մէկը — ընդհանրապէս տիկինը կամ բժիշկը - բառով մը, հարցումով մը մօտեցաւ իր մտքին, կը հրճուի, հնչուն «այո» մը մրմնջելով, գլուխ, ձեռք շարժելով, իբրեւ հաւանութեան նշան: Եւ այն ատեն դէմքը կը կազմուի ամբողջ նախադասութիւնը:

Հրճուանքին անմիջապէս կը յաջորդէ կսկիծ մը խոր եւ լայնածիր, չատերուն համար անթափանցելի: Այդ պահերուն կը ցուցնէ կազմալոյծ ոտքն ու ձեռքը:

Եթէ փսփսուք մը լսեց, աչք ու ականջ կ'ըլլայ: Ամբողջ գլուխը կը դառնայ հարցական նշան, - «ի՞նչ է ասում»--, անշուշտ առանց բառ մը արտասանելու:

Կ'ուզէ հասկնալ, իմանալ ամէն բան: Նոյնիսկ անթելին ականջ կուտայ: Լուր ունի պատերազմէն եւ կը հետաքրքրուի քաղաքական դէպքերով:

Կարդալ - գրե՞լ … Բայց այն ատեն ինչո՞ւ այսպէս լռութեան դատապարտուած պիտի ըլլար 1934-էն ի վեր:

**

Ծանօթ անուններ կուտամ, բարեւի խօսքերով: Սարէն - ձորէն դէպքեր կը յիշեմ, վերապահելով տխուր տեղեկութիւնները: «Լաւ է, լաւ» (միշտ ձախ ձեռքը լեզուին օգնական):

Կենդանի խաչելութիւն, բայց ոչ մէկ ախտանշան ըմբոստացումի: Կը թուի թէ փիլիսոփան կախարդական սպեղանի մը կաթեցնելով, խաղաղեցուցած է բանաստեղծի հոգին:

Կեանքիս արեւը թեքւեց դէպ մուտքը.
Ստուերներն ահա իջնում են
հանդարտ.
....
Ափսոսանք չունեմ, ոչ տրտունջ ցաւի:
(Կարօտ Հայրենի)

Ուրիշ մըն ալ պիտի ըսէր թէ հարուածը այնքան ցնցեր է ջիղերը որ, տարբեր զգայութիւն չի կրնար ունենալ, բացի անզօր համակերպութենէ: Անշուշտ ամէն տարի կայծ մը կը ցնդի գլուխէն: Աչքերէն: Ջիղերէն:

**

Երկրորդ այց:

Պատահաբար զգացի որ յիշողութիւնն ալ վրիպել սկսած է:

Կարգ մը գերիներու արձակման մասին խօսելով, յիշած եղայ նաեւ ողբացեալ Պերճուհիին տղան, Արմէնը: Զյիշեց Պերճուհին, ոչ մականունով, ո՛չ ալ գրագիտուհին: Կարգով շարեցի անոր նահատակ ամուսնին կեղծ եւ իրական անունները, - Սարգիս Բարսեղեան, Օտապաշեան, Շամիլ, Վանի Սարգիս, Կոլոտ Սարգիս (1915-ի Արհաւիրքի առաջին զոհերէն):

Զյիշեց, չյիշեց:

Նիւթը փոխելու համար, Մարտ 3-ի ամրակծութեան առթիւ, պատմեցի թէ Սեվրի յախճապակիի գործարանն ալ վերնասուած է, - այն շէնքը ուր Հայաստանի անկախութեան դաշնագիրը ստորագրած էր 1920 Օգոստոս 10-ին:

- Հազարաւոր թանկագին անօթներ ջարդուփշուր եղան…

Անթարթ կը նայի: Ոչ մէկ արտայայտիչ շարժուձեւ, որ համոզէր թէ հասկցաւ:

- Ջարդուփշուր եղան ինչպէս ձեր ստորագրած դաշնագիրը…

Նոյն տարտամ նայուածքը:

- Սե՛վր, Սե՛վր, 1920 Օգոստոս 10…

Ինքնահոս գրիչը ձեռքս, թուղթ մըն ալ սեղանին վրայ, յիշեցնելու համար ստորագրութեան պարագան:

Դժուա՛ր եղաւ միտքը բերել: Ի վերջոյ յիշել ձեւացուց: Եւ սակայն, ո՞վ կրնար վկայել:

**

Երրորդ այց:

- Ուրեմն երթանք: Ջութակն ալ միասին կ'առնես: Ի՛նչ անակնկալ:

- Անշուշտ, անշուշտ: Նուագը օհնութիւն է:

- Եւ հիւանդաց բժշկութիւն:

- Ազգիս Հայոց ազատութիւն:

Սրտանց ուրախ՝ իր նախաձեռնութեան յաջողութենէն, բժիշկը կարծես չարական կ'երգէր մեքենաբար, երբ ժամադրութեանք յաջորդ իրիկուան համար:

Սիրուն ծաղկեփունջ մը՝ Պ. Խ. Թ.ի վարդաստանէն: «Պզտիկ օրիորդ, այս փունջն ալ դուն առ»:

Եւ յուշիկ յուշիկ դէպի վիլլա Մարգրիտ, համամուն փողոցին մէջ, Պոմոն:

Առաջնորդը մեր բժիշկն է, մեր աննման Սիվրիհիսարլեանը: Տէր տիրական՝ դուռնէն իսկ: Նախ ինք պիտի մտնէ, պիտի ստուգէ արագ ակնարկով մը, նե՞րսն է, դո՞ւրսն է, նստա՞ծ թէ պառկած (թէեւ նախապէս գիտէ ո՛ր ժամուն ինչ կ'ընէ):

Հիւանդը նստած էր բակը, սաղարթախիտ հովոցի մը տակ:

- Բարեւ, ընկեր Ահարոնեան, ի՞նչպէս էք:

- Լաւ … լաւ … (ձախ ձեռքը միշտ օգնական լեզուին):

- Տեսէք ինչ բերած են ձեզի, - վարդ, ջութակ, վարպետ ջութակահար:

Ծաղկեփունջը մեծ տպաւորութիւն մը չի գործեր իր վրայ: Ջութա՞կը, - ապահովաբար անոր գոյութիւնն անգամ մոռցած է:

Կը ներկայացնենք ջութակահարը, հին յուշեր քրքրելով:

Ինչո՞ւ այսպէս մռայլ կ'երեւայ այսօր; միտքը այլուր:

- Մէկ անգամէն սկսէ, Ֆիլիփ…

Ճպոտի խաղ մը եւ ջութակը կ'ոստոստէ, կը թրթռայ, կը կարկաչէ: Chaconne… Airs Bohémiens… Hopak… Chanson Louis XII… Իրարու ետեւէ:

Սարսուռ մը կը ծորի սենեակին մէջ, մինչ անդին չարաճճի հով մը կը սլուլայ տերեւներուն հետ, ձայն բռնելով կամ նախանձէն չաչելով:

Հիւանդը կը խոկայ, կը խլրտի: Մերթ աչքերը կը շողան, մերթ կ'աւաղէ:

Ցափշտակութի՞ւն: Վերացո՞ւմ խաւարէն դէպի լոյսը:

Ամէն անգամ որ կտոր մը կը վերջանար, Ահարոնեան ձախ ձեռքը բարձրացնելով, ոլոր մը կը ձեւացնէր օդին մէջ, իր գոհունակութիւնը յայտնելու համար: Ցեռոյ տեսակ մը կսկիծ, գլխու շարժումով:

- Ղայթարմաճ, Ղայթարմա՛ճ (Սպենդիարեան - Աղաջարեան):

Կովկասն է որ կը պարէ սենեակին մէջ: Օդին մէջ: Ոտքեր ու ձեռքեր թրվռուն: Մարմիններ որ կը ծփան, կը ծափեն չորս պատի մէջ: Օդին մէջ: Մինչ անդին, պատուհանէն դուրս, բակին վերեւ հովը կը շարունակէ խեղկնալ տերեւներուն հետ:

Օրհնե՞րդ թէ մահերգ, ա՛յ հով:

Ու հիւանդը վեցերորդ անգամ ըլլալով կը բարձրացնէ ողջ ձեռքը, արտայայտելու համար իր անբարբառ գովասանքը:

*

Քանի մը օր վերջը, հիւանդը նշանացի կը հասկցնէ բժիշկին որ նորէն բերեն արուեստագէտը: (Ճպոտը զարնելու ձեւ մը կը փորձէ ողջ ձեռքով):

Չորրորդ այց: Նորէն իրիկուան դէմ, որ ամէնէն յարմար պահն է հիւանդին համար: (Ընդհանրապէս կը հանգստանայ, քնացած կ'ըլլայ կէսօրէն վերջ, մինչեւ ժամը 5):

Այս անգամ շատուոր ենք, - երկու օրիորդներ, տիկին մը եւ հինգ տղամարդ:

Այս անգամ աւելի պայծառ է հիւանդին տրամադրութիւնը:

Ջութակը, ջութա՛կը: Մաս մը նոյն եղանակները, մաս մը ուրիշ կտորներ, - Elégie arménienne, Rhapsodie hongroise.

- կը հօսին իրարու ետեւէ: Ֆիլիփը, «ղեկավար ճարտար», լոյս կը ցանէ, կ'ալեկոծէ, կը թրթռայ ու կը խայտայ լարերուն հետ: Մէկ մարմին կը կազմեն ջութակն ու ջութակահարը: Երկուքն ալ քրտնած: Իրարմով գինովցած:

Ցանկարծ սուր ճռնչոց մը:

Ջութակին լարակալը թռած էր, երկուքի բաժնուած:

- Եթէ նուագահանդէսի պահուն, բեմին վրայ պատահած ըլլար այս արկածը…

- Ասանկ բան տասը տարին անգամ մը չի պատահիր:

Հայ արհեստաւորը երկաթ կը ծեծէր աքսորի ճամբաներուն վրայ: Արուեստագէ՞տն էր որ պիտի անճրկէր, չէն քաղաքի մը մէջ:

- Օրիորդ Թէլեան, կարելի չէ՞ բերել ձեր ջութակը:

Տասը վայրկեան վերջը, Ֆիլիփ միւս ջութակին լարակալը իր նուագարանին յարմարցնելով, վերսկսած էր իր վհուկի խաղերը: Կարծես աւելի աշխուժացած էր, ի հեճուկս արկածին:

Ահա նորէն «Ղայթարմա»ն:

- Կովկասը, Կովկա՛սը, ոստոստուն եւ կենսուրախ:

- Այո … Լա՛ւ…

Եւ նորէն ձեռքը օդին մէջ ծփուն, ի նշան գոհունակութեան:

Այս անգամ այնքան ողեւորուած էր որ, երբ տիկինը ըմպելի հրամցուց այցելուներուն, ինքն ալ ուզեց խմել:

Խաբուսիկ խնծիղ մը դէմքին վրայ՝ կը խլրտէր, երկինքէն կայծակը յափշտակել կ'ուզէր, բառ մը, մէկ հատիկ բառ մը արտասանելու համար: Ապա տրտունջի շարժուձեւ մը, որով կ'աւաղէր թէ աջ ձեռքը չի գործեր:

Դուրսը հովը կը սուլէր, տերեւները կը սօսափէին, եւ մենք անձկութեամբ կը դիտէինք Տառապեալը, որ այս անգամ ալ նշանացի կը հասկցնէր թէ աջ աչքը չի տեսներ:

Ներկաներէն մէկը միւսին երեսը նայելու կը վախնար, արցունքը չմատնելու համար:

Ու նորէն հովը: Տերեւները: Ստուերները, որոնք այս անգամ հայերէն կը խօսէին.

… Անտառի խորքում առանց քնարի մի լար է հեծծում:

Հ.

«Հայկաչէն»
1943

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵԱԼԹԱՆ

Խորհրդային կարգերու քայքայումէն ետք Նոր Եալթա՞ մը կը խմորուի. առաջին շրջանի տատանումներէն ետք, Ռուսաստանի տիրակալութեան հակումները 1945-ի կրկներեւոյթ մը կը պտտցնեն շատ մը միտքերու մէջ: Աշխարհ մոռցած չէ որ 1945 Փետրուարին Եալթայի մէջ Ստալին, Չըրչիլ եւ Ռուզվէլթ բաւական յստակ գիծերով վերաձեւեցին Եւրոպան, անոր արեւելեան հատուածը յանձնելով Խորհրդային Միութեան գերիշխանութեան: Այսօր, դատելով որոշ երեւոյթներէ, երկրորդ Եալթայի մը ստուերը կը նշմարուի աշխարհի նոյն շրջանին վրայ:

Ճիշդ է որ Պեռլինի պատին քանդումէն ի վեր շատ բան փոխուեցաւ. սակայն արդեօք կարելի չէ՞ որ պատը վերահիւսուի առանց քարի ու շաղախի: Ատոր համար բաւարար կը նկատուի արդէն Պալթեան երկիրներու ՕԹԱՆ-ի անդամակցութեան տրամադրութեան դէմ Մոսկուայի վէթօն: Ռուսաստանի Արտաքին Նախարար Կոզիրեւ բաւական բացայայտօրէն յայտնեց թէ Եւրոպայի մէջ կային ռուսական եւ եւրոամերիկեան ազդեցութիւններու գօտիները: Արեւելեան երկիրներու ՕԹԱՆ-ի մասնակցութեան ռուսական վեթօյէն ետք, ուշադրութիւն կը հրաւիրուի ազգայնական պարագլուխ Ժիրինովսկիի սպառնալիքներուն, որոնք հիւլէական ազէտներու հեռանկար կը պարզեն աշխարհին եթէ Ռուսաստանի տարածքային շահերը անտեսուին:

Ռուսաստանի դէմ Արեւմուտքի ընկըրկումներու ուրիշ փաստ մըն է Պոսնիոյ հարցին ստացած ընթացքը: Երեք տարիէ ի վեր պատերազմը կը շարունակուի եւ ոչ մէկ լուրջ քայլ առնուեցաւ, միշտ ռուսական հաւանական հակազդեցութիններէ խուսափելու մտադրութեամբ:

Կրաւորական կեցուածքին մէջ կայ նաեւ վերամիացած Գերմանիոյ առթած վախը: Բնականոն պայմաններու մէջ, այս երկիրը Արեւմուտքի սահմանապահը պիտի ըլլար. ու զարմանալի չէ որ արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն ՕԹԱՆ-ի անդամակցելու փափաքը լսելի եղաւ նախ Գերմանիոյ կողմէ. անոնց ՕԹԱՆ մուտքը պիտի ընդլայնէ կեդրոնական Եւրոպայի սահմանները ու Գերմանիան հեռու ձգէ ճակատի գիծէն: Այս պարագան է որ մերժողական կեցուածքի կ'արժանանայ Մոսկուայի կողմէ: Ժիրինովսկիի յայտարարութիւնը թէ Գերմանիոյ հետ կրկին սահմանակից երկիրներ կ'ըլլան, կը նշանակէ թէ անգամ մը եւս նկատի չեն առնուիր Լեհաստանի եւ Չեխոսլավաքիոյ ինքնուրոյն գոյութիւնները:

Ամէն բան կախում ունի Գերմանիոյ ընթացքէն. այդ երկիրը անդամ է Ատլանտեան ուխտին, սակայն իր արեւելեան մասը տնտեսական եւ զգացական կապեր ունի Արեւելքի հետ: Բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը փնտռէ համայնավարական շրջանը. անոնց մօտ հետզհետէ կը ծաւալի չէզոքութիւնը, ինչպէս նաեւ Արեւմուտքի հանդէպ արհամարհանքը: Այս Գերմանիան է որուն կը դարպասէ Կոզիրեւ լռելեայն, երբ կ'ըսէ. «ռուսեւգերման առանցքը Եւրոպայի շարժիչ ուժը պիտի ըլլայ»:

Ցայտնի ու քօղարկուած սպառնալիքներու այս մթնոլորտին մէջ, ոմանք արդարացիօրէն կը յիշեն 1952-ին Ստալինի կողմէ Ատէնաուըրի կատարուած առաջարկը, անձնական թղթակցութեամբ մը. կարելի էր միաւորել Գերմանիան եթէ ան չէզոքութիւն խոստանար: Այսօր, Ստալինը չկայ այլեւս, բայց կան նոր աշխարհակալական գաղափարներու տէր ղեկավարներ. իսկ հանդիպակաց կողմը պարապը կը տիրէ. ոչ Տը Կոլ մը կայ, ոչ ալ Ատէնաուըր մը որ ի դերեւ հանէ Մոսկուայի խաղերը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ
ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-21-

ՄԱՀԱԶԴՆԵՐ ԵՒ ԲՆԱԿԱՎԱՅՐԵՐ

Սփիւռքահայ հին բարեկամներու
հետքը գտնելու
ձեւերէն մին էր՝ սկիզբէն ի վեր՝
մահազդներու մէջ յիշատակումը՝
ազակիրներու
անունին կցուած բնակավայրին:

Նախապէս գոնէ մեր ժողովուրդին
կոտորակումը
որոշ քաղաքներ միայն կ'ընդգրկէր
թէկուզ իրարմէ մղոններ հեռու,
ուր եւ ունէինք հոծ բազմութիւններ:

Սակայն այս վերջին քառասնամեակին՝
գաղութէ -- գաղութ ընտանիքներու
նոր ալիքներով տեղաշարժային՝
կարգ մը մահազդներ կարծէք ըլլային
երկրամասերու եւ քաղաքներու
աշխարհագրական մէկ ցուցակագրում:
Խելքէ ու մտքէ չանցած վայրերու
խորքէն յիշումը հարազատներու՝
մահազդով միայն վերամիացած՝
գիս կը համակէ անձկութեամբ անհուն,
թէկուզ անծանօթ ըլլամ շատերուն:

Այս ի՛նչ տարտղնում … կրնանք
իսկական
ՄԱԿ կազմակերպել զուգահեռական,
որուն օրէ օր նաեւ կ'աւելնան
արտագաղթողներ ե՛ւ Հայաստանէն
ե՛ւ նախկին սովետ աշխարհամասէն:

Բաւ է որ գիտնամ, թէ ամէնուրեք
սփիւռքատարած մեր մակոյկներու
ցուլը ղեկով դէպի հայրենիք
ուղղուած կը մնայ
որպէս միայնակ փարոս յուսատու
եւ ընդհանրական մաղնիս իղձերու,
նախկին ձեւով չեմ կարդար անկասկած
մահազդներուն մէջ հրատարակուած
թէկուզ ամէնէն անսպասելի
ինչ - ինչ անուններ բնակավայրի:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

FRANCE - MUSIQUE (FM 89,65)

Ցունուար 28-ին, ժամը 12·38 - 14 հրապարակային յայտագիր մը կայ (հրաւէրները կրնան առնուիլ ռատիօ -- Ֆրանսէն) որ ուղղակի կը սփռուի:

Երաժշտական բաժինը, հարցազրոյցներով ընդմիջուած, կ'ապահովէ ջութակահարուհի՝ Անտրէ - Արմէն Սթաքեան:

Հայ հօրմէ, զուիցերուհի արուեստագիտուհին, ծնած 1943-ին, կանոնաւոր կերպով ելոյթներ կ'ունենայ Եւրոպա թէ Միացեալ - Նահանգները, որպէս մենակատար, նուագախումբի հետ, սենեկային երաժշտութեան թէ սոլօ: Ուսումը կատարած է Ժընեւ: Հիմնադիր անդամ է Ժընեւի «թռիօ ա քոռտ»ի: Ցաճախ կը ներկայանայ ձայնասփիւռէն թէ հեռատեսիլէն, 1973-էն ի վեր ջութակի դասարան մը կը ղեկավարէ Ժընեւի Երաժշտանոցը:

(Շար. Ա. էջէն)

պական Միութեան անդամ չեղող երկիրներու հետ յարաբերութեանց Կոմիտէի նախաձեռնած բանակցութիւնները, որոնց կը մասնակցին Հայաստանի, ԼՂՀ-ի եւ Ազրբէջանի խորհրդարանականներ: Հայաստանի կողմէն կը մասնակցին Գ. Խ.ի նախագահութեան անդամ Աշոտ Ոսկանեան, երեսփոխաններ Շաւարշ Քոչարեան եւ Սուրէն Զոլեան, Ղարաբաղի՝ Վ. Ալեքսանեան եւ Մ. Միրզոյեան:

❦

ՀՅԴ-ԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՅԴ-եան Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէն Յունուար 22-ին հրապարակած իր յայտարարութեամբ կը տեղեկացնէ թէ, ի տես Արցախի ճակատին վրայ տառապող կռիւներուն, Կուսակցութիւնը նոր զօրակոչի ենթարկած է իր շարքերը: Հոն նըշուած է նաեւ որ Հանրապետութեան իշխանութեանց եւ ընդդիմութեան միասնականութիւնը անհրաժեշտ է Արցախի հարցին շուրջ:

⁂

ՌՈՒՍ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԼՂՀ-ԵԱՆ ԳԽ ԱՅՑԸ

Յունուար 21-ին ԼՂՀ-եան Գերագոյն Խորհուրդին մօտ տեղի ունեցած է Խորհրդարանի նախագահութեան եւ Ստեփանակերտ ժամանած ռուս մտաւորականներու «Կրիկ» Կոմիտէի ներկայացուցիչներու հանդիպումը: Տեսակցութենէն վերջ ռուս հիւրերը հեռագիր ուղղած են աշխարհի առաջատար Պետութեանց ղեկավարներուն եւ միջազգային հանրութեան, որպէսզի անմիջական հրադադար հաստատուի եւ խաղաղ բանակցութիւններ սկսին Արցախ:

M.C.A. — ISSY-LES-MOULINEAUX

organise une

CONFÉRENCE

sur

LE ROYAUME ARMENIEN DE CILICIE

par *CLAUDE MUTAFIAN*
Maître de Conférences
à l'Université Paris XIII

Vendredi 28 Janvier à 20 h 30

45, rue de la Défense - Issy-les-Mlx.

RENCONTRE - DEBAT avec les DEPUTES DU KARABAGH

Jean KRIKORIAN, *Représentant de la République du Haut-Karabagh en France*, et la COPA (Coordination des Organisations Politiques Arméniennes de France) invitent la communauté arménienne à une rencontre — débat avec les députés du Parlement de la République du Haut-Karabagh :

Valéri ALEXANIAN, *membre de la présidence du Parlement et président de la Commission des affaires agricoles;*

Maxime MIRZOÏAN, *conseiller de Karen Babourian (président par intérim du Parlement);*

Zori BALAYAN, *membre de la Commission des affaires étrangères.*

Mercredi 26 Janvier à 20 heures

Salle de l'Eglise Réformée du Luxembourg
58, rue Madame, Paris 6e — M° St.-Sulpice

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Յունուար 29, Շաբաթ օր, տօն է Սրբոց Սարգսի Զօրավարին եւ Որդւոյ Նորին Մարտիրոսին եւ Զորեքտասանց Զինուորացն:

Ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ պիտի մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

U.G.A.B.

Soirée - vidéo

l'U.G.A.B.-Jeunes
et l'A.A.K.A.
(Association d'Aide au Karabagh Autodéterminé)

présentent

une soirée vidéo
consacrée aux héros tombés au Karabagh
Monte Melkonian, Leonid Askaldian, Vladimir Balaïan

le Vendredi 28 Janvier à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Entrée : 40 F.

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ Ս. ՍԱՐԳԻՍԻ

Շաբաթ, Յունուար 29, Տօն է Սրբոցն Սարգիսի Զօրավարին եւ որդւոյ նորա մարտիրոսին: *Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:*

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբի տնօրէն խորհուրդը, անդամներն ու ղեկավարը՝ Կիրակի, Յունուար 30, *ժամը 10-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց բազմավաստակ ատենապետին՝*

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՑԵԱՆԻ

հոգւոյն, անոր մահուան 7--րդ տարելիցին առթիւ:

Կը նախագահէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Եպիսկոպոս Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց եւ Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ

Կը պատարագէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ Մայր Եկեղեցւոյ

Երգեցողութիւնը կը կատարէ՝
Սահակ -- Մեսրոպ Երգչախումբը
Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱԶԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ

Ետ պատարագի՝ յարգանքի հանդիսութիւն *Սահակ -- Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ:*

Le Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris Ve

accueillera
le Jeudi 27 Janvier à 20 h 45
JEAN-PIERRE MAHÉ
qui donnera une conférence sur

Moïse de Khorène et le destin de l'Arménie

à l'occasion de la parution récente aux Editions Gallimard
dans la Collection «Aube des Peuples» de
L'Histoire de l'Arménie de Moïse de Khorène
traduite par Annie et Jean-Pierre Mahé
Vente du livre et signature par les traducteurs

Entrée libre

M° Monge ou Cardinal Lemoine

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հայրապետեանի, իրենց մօր եւ զոքանչին՝ Տիկին Զարուհի Գասոյեանի մահուան առթիւ (1994 Յունուար 14) եւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին:

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription: M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :

— Marie 47. 84. 82. 90.

— Isabel 40. 11. 11. 20.

à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

14 ans et plus	= 1.700 F.	+ voyage
9-13 ans	= 1.200 F.	+ voyage
3-8 ans	= 800 F.	+ voyage
- 3 ans	= gratuit.	

GRANDE TOMBOLA

Une Grande Tombola est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.

1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis

Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile, MARSEILLE

Exposition de peinture

Œuvres de *VARTAN TOVMASSIAN*
(peintre d'Arménie)

Du 28 Janvier au 7 Février

Vernissage
Vendredi 28 Janvier à 19 heures

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի մասնաճիւղը անդամական ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Յունուար 29-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris

Կարեւոր Օրակարգ. - *Մասնաճիւղի բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը փափաքելի է:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Քաշանի «Իսահակեան» մասնաճիւղը փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները ստացած է Տիկին Յաքեթ-Նաճովեանի *մահուան առթիւ. -- Տիկին Տիրուհի Պետոյեան 500 Ֆր., Տիկին Անի Քխեան 250 Ֆր.:*

COLLEGE INTERNATIONAL DE PHILOSOPHIE

CYCLE DE CONFÉRENCES AUTOUR DE L'ARMÉNIE

organisé avec l'association Solidarité Franco-Arménienne

JEUDI 27 JANVIER

La conquête de l'Exil.

A l'occasion de la publication du *Bois de Vincennes* (Ed. Parenthèses, Marseille) de *Nigoghos Sarafian* (traduction Anahid Drezian).
Avec la participation de
JANINE ALTOUNIAN, KRIKOR BELEDIAN et *MARC NICHANIAN.*

•

La séance sera animée par GERARD MALKASSIAN, correspondant du Collège international de Philosophie auprès de l'Université d'Erevan (Arménie)

•

Elle se tiendra de 20h à 22h, au *Collège International de Philosophie :*
Salle des Débats B — 1, rue Descartes, 75005 Paris
(Entrée par le 25, rue de la Montagne Ste. Geneviève).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27
JEUDI
27 JANVIER
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.248 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.248

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱԴՐՊԷՋԱՆԱԿԱՆ ԳՐԳՌԻՉ ԼՈՒՐԵՐ

Իթար - Թաս մամուլի գործակալութիւնը, Յունուար 26-ին, կ'արձագանգէր ադրպէջանական աղբիւրներէ հաղորդուած լուրի մը ըստ որուն՝ «240 հայ զինուորներու խումբ մը բնաջնջուած է Երկուշաբթի, Քելբաջարի շրջանը տեղի ունեցած կռիւներու ընթացքին»: Լուրը տուած է Բաքուէն Պաշտպանութեան նախարարութիւնը որ կ'աւելցնէ թէ հայկական ուժերը չեն ուզեր ձեռքէ հանել Քելբաջարը իր ոսկիի հանքերուն պատճառաւ:

Նոյն առաւօտը (Յունուար 26), ճշդեցինք Երեւանէն թէ այս լուրը չի համապատասխաներ իրականութեան: Կռիւներ կը մղուին այդ շրջանին մէջ, Օմար լերան շուրջ, 3000 մեթր բարձրութեան վրայ եւ պարզ է որ հայկական ուժերը կորուստներ ունին: Առաւելաբար սակայն ձիւնէն եւ ցուրտէն է որ զինուորներ մեռած, ոտքերը սառած են, եւայլն: Ճշգրիտ թիւ կարելի չէր տալ, բայց 15-էն 20 մեռեալ կար:

- Ղարաբաղի Ներքին նախարարին տեղակալը՝ Ալեքսանդր Աղազարեան յայտնած է Նոյեան Տապան գործակալութեան որ Ղարաբաղի ռազմաճակատը գերի բռնուած է ադրպէջանական բանակի Թուրք զինուոր մը, կեսարացի, ծնած 1958-ին: Աղազարեան այս կապակցութեամբ հեռաձայնով խօսած է ազերի իր պաշտօնակիցին՝ Նամըք Աբասովի հետ եւ այս վերջինը ըսած է՝ «մենք այդպէս զինուոր ռազմաճակատ չենք ղրկած»:

**

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Յունուար 22 / 25)

Գ. Խ.-Ի ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆԱՅԻՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գ. Խ.-ի նախագահ Բաբգէն Արարքցեան Յունուար 24-ին հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած է Ռուսաստանի Դումայի նախագահ Իվան Ռիբկինի, իսկ Յունուար 25-ին Խորհրդարանի նախագահ Վլադիմիր Շումեյկոյի հետ: Այդ պաշտօններուն իրենց ընտրութեան կապակցութեամբ Բ. Արարքցեանի շնորհաւորութեան արտայայտութիւններէն ետք քննարկուած են հայեւռուսական յարաբերութիւնները, այդ գծով միջխորհրդարանական կապերը:

**

ՄԱՐՏԵՐՈՒ ՎԵՐՋԻՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԸ

Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի անդամ Վահան Յովհաննիսեան մեկնաբանելով ԼՂՀ-եան ճակատի վերջին զարգացումները, շատ ծանր որակած է կացութիւնը եւ հայկական տեսանկիւնէն փափուկ՝ երեք գործօններու հետեւանքով: Նախ անոր համար որ, 4-ամեայ պատերազմով կոփուած Արցախցիները որոնք գոհ կ'երթան ճակատը, կարելի չէ փոխարինել թէ թիւի եւ թէ որակի տեսակէտէն: Ապա անոր համար, որ պատերազմը հետզհետէ դաշտային եւ հետեւաբար բազմամարդ ուժերու ճակատումի բնոյթ կը ստանայ, ինչ որ ի վնաս ղարաբաղեան ուժերուն է, որոնց աւելի յարմար են լեռնային մարտերը: Իսկ երրորդ գործօնը բարոյահոգեբանականն է: Ադրպէջանի հեռատեսիլը միշտ ցոյց կուտայ Նախագահ Ալիեւը զինուորական շրջաններու մէջ, հրապարակի մը մօտ, սպաննուած զինուորի մը սուգի արարողութեան եւայլն, ինչ որ թափ կուտայ երկրին ռազմատենչ հոգեբանութեան, մինչ պարագան նոյնը չէ Հայաստանի մէջ:

ՖԷԶԱՆ ՀԱՅԿ. ԱՌԱԾ ՄԸ Կ'ՕԳՏԱԳՈՐԾԷ

Յունուար 26-ի «Ֆիկառօ»ի ծաղրանկարը զոր կը ստորագրէ Ժագ Ֆէզան կ'օգտագործէ հայկական առած մը: Միթերան ձեռքն առած է «Ֆիկառօ» մը ուր գրուած է՝ «Ճշմարտութիւնն ըսողին, ձի մը տուէք» ու կը բացագանչէ՝ «Երբ կը խորհիմ թէ, եթէ աւելի կանուխ ծանօթ եղած ըլլայի հայկական այս առածին, 13 տարի է որ հարայի մը տէր եղած կ'ըլլայի»:

**

ԸՆԿԵՐԱ - ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Յունուար 21-ին, ՀՌԱԿ-ի գրասենեակին մէջ տեղի ունեցած է ընկերա - տնտեսական իրավիճակին քննարկման նուիրուած հանդիպում մը, որու մասնակցած են կառավարութեան անդամներ, երեսփոխաններ, կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ, մասնագէտներ: Ելոյթներ ունեցած են կուսակցութիւններու պարագլուխներ, Պետական նախարար Սեպուհ Թաշճեան: Հիւլէակայանի վերաբացման նիւթին շուրջ խօսակցութեանց ընթացքին, նախարարը յայտնած է, որ հետազօտութիւններու փուլէն վերջ, Փետրուարին կը սկսի նորոգութեան փուլը, երեք ամիս ետք ալ օգտագործման փուլը: Արտաքին փոխ - նախարար Ժ. Լիպարիտեան ալ խօսած է Արցախի հարցին շուրջ:

**

ՍԵՒԱՆԱՅ ԼԻՃԸ ԴԱՐՁԵԱԼ ՓՐԿԱՐԱՐ

1993-ին Սեւանայ լիճէն արտահանուած է 1517 միլիոն խոր. մեթր ջուր երբ այդ թիւը 957 միլիոն էր 1992-ին: Այդ ջուրերուն 1257 միլիոն խոր. մեթրը օգտագործուած է ուժանիւթի արտադրութեան, իսկ 260 միլիոնը ոռոգման նպատակներով: Լիճին մակարդակը 50 սմ. իջած է:

**

ԼՂՀ-Ի ՄԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

1993-ի սկիզբներըստեղծուած ԼՂՀ-ի Մայրութեան Հիմնադրամը իր գործունէութիւնը կը տանի շնորհիւ հովանաւորողներու: Անոր նպատակն է օգնել Արցախի կռիւներուն զոհ գացած մարտիկներու ընտանիքներուն, բոլորովին ծնողազուրկ 300 երախաներու, եւ հաշմանդամներու: Հիմնադրամին յատուկ շքանշանին արժանացած են Արցախի հերոսամարտին իրենց նուիրումին համար՝ ԼՂՀ Գ. Խ.-ի Ա. նախագահ Արթիւր Մկրտչեան, Վազգէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, Մոնթէ Մելքոնեան, Սվետանա Պասկելեա, Քերոլայն Քոքս, Աշոտ Ղուլեան եւ ուրիշներ:

**

ԿԱՊԱՆԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՎԻՐԱՒՈՐ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐԸ

Կապանի շրջանի կեդրոնական հիւանդանոցին մէջ կը բուժուին Յունուար 7 եւ 9-ին վիրաւորուած 12 մարտիկներ, որոնց մէջ շատ ծանր վիրաւոր չկայ: Գլխաւոր դժուարութիւնը դեղօրայքի եւ սարքերու չգոյութիւնն է: Վիրաւոր ազատամարտիկներուն ուտելիքը կ'ապահովեն եւ անոնց կ'այցելեն Կապանի Հայ Օգնութեան Խաչը, Գթութեան շրջանային մասնաճիւղը, Կարմիր Խաչը, այլ հիմնարկներ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՅՏԸՆԼԸՔ» ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԱԽԸՆՏՐԷ ՊՂԱՏՈՆԷՆ

ՊԱՍՔԸՆ ՕՐԱՆ. - «ԲԱՑ, ԻՆՉՈ՞Ւ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԱՄԷՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԱՆՊԱՅՄԱՆ ՀԱՅ ԸԼԼԱՅ...»

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Հիմա քննենք զրպարտական սա արշաւին մանրամասնութիւնները:

1) - Երբ ՓՔՔ-ցիներ կը ձերբակալուին, մեր պատասխանատուները ո՞րկէ կը հասկնան, որ անոնք քիւրտ չեն: Շատ կը ներէք, անշուշտ որ անոնց սեռային գործարանէն. այսինքն անոնց թլփատուած չըլլալէն: Այո, բայց այս երկրին մէջ կ'ապրին չթլփատուած անհամար մարդիկ, որոնք թլփատուած չեն կա՛մ այդ գործողութենէն վախնալով, կա՛մ Աստուծոյ լերան վրայ ապրած ըլլալու հետեւանքով եւ կամ թերեւս ալ յառաջացեալ տարիքի մէջ թլփատուելէ ամըչնալով: Մենք չե՞նք գիտեր, որ այս մարդիկը միայն զինուորական ծառայութեան սկսելու առեն է, որ կը թլփատուին:

Անցնինք այս կէտը: Ենթադրենք, որ ձերբակալուած այն աչհարեկլիչները, որոնք թլփատուած չեն, մահմետական են: Շատ լաւ, բայց ինչո՞ւ ձերբակալուած ամէն քրիստոնեայ անպայման հայ ըլլայ, այս երկրին մէջ Հայէ տարբեր քրիստոնեաներ չկա՞ն:

Այս կէտն ալ անցնինք: Ամէնէն կարեւոր կէտը հետեւեալն է: Ենթադրենք, որ սա կամ նա կերպով հասկցուեցաւ, թէ ձերբակալուած անձը հայ է: Այո, բայց ինչո՞ւ որեւէ լուսաբանութիւն չի կատարուիր: Արդեօք ասոնք Թուրքիոյ հայկական ծագում ունեցող հայրենակիցնե՞րն են, թէ ոչ, օրինակի համար Սուրիոյ, Լիբանանի կամ Հայաստանի քաղաքացի Հայեր:

Եթէ Թուրքիացի է, ինչո՞ւ հեռատեսիլէն յետին մանրամասնութիւններով ցոյց չի տրուիր յիշեալ անձին անձնագրին բոլոր մանրամասնութիւնները, ներառեալ արձանագրութեան մայր տոմարին թիւը: Մինչեւ այսօր 71 կամ 101 անձերէն ո՛չ մէկուն մասին այսպիսի լուսաբանութիւն մը կատարուեցաւ: Կը նշանակէ, որ անոնք Թուրքիոյ հայրենակիցներ չէին:

Եթէ չէին, ինչո՞ւ ուրեմն միայն «Հայ» ըսել եւ այս կերպով ամբաստանութեան տակ ձգել մեր Հայերը: Մենք ի՞նչպէս կրնանք մեր Հայերը պատասխանատու նկատել Հայաստանի Հանրապետութեան հայրենակիցներուն կողմէ կատարուած արարքներէն: Եթէ Ադրպէջանի մէջ ազերի Թուրք մը յանցանք մը գործէ, ես, իբրեւ Պասքըն Օրան ինչո՞ւ առկէ պատասխանատու նկատուիմ: Այս մարդիկը արդէն նեղ կացութեան մատնուած էին ԱՍԱԼԱ-ի արիւնախանձ յարձակումներուն պատճառաւ: Հիմա ալ այս նոր տանջանքի՞ն ենթարկուին: Արդեօք Դաշնակ եւ Հնչակ կուսակցութիւններու կողմէ 19-րդ դարու վերջաւորութեան կատարուած ապստամբութիւններու վրէ՞ժը կը լուծենք անոնցմէ: Բայց այդ շրջանին միայն Հայերը չէին որ ապստամբած էին: Մեր վարժարաններուն մէջ աշակերտներուն կը սորվեցնենք Ճէլալիյէի ապստամբութիւնները եւ այլ ապստամբութիւններ: Այդ ապստամբութիւններուն հեղինակները Հայե՞րն էին, թէ ոչ Թուրքերը:

Սպասեցէք, դեռ չէ վերջացած: Ո՞վ փլցուց Օսմանեան կայսրութիւնը. Հայե՞րը, թէ ոչ մենք՝ Թուրքերս, Մուսթաֆա Քէմալ Աթաթիւրքի ղեկավարութեան տակ:

2) - Եթէ մեր Հայ համայնքը դրամ կը փոխանցէ ՓՔՔ-ի, ո՞ւր է այս մեծ ըլնդումին փաստը: Եթէ փաստ ունիս եւ չես հրապարակեր, այն ատեն կը նշանակէ, թէ երեւան չես հաներ այն օձը, որ մեր մէջ կը գտնուի: Այսինքն հայրենադաւ մըն ես: Ո՛չ, եթէ այդպիսի փաստ մը չկայ, այն ատեն զրպարտութիւնն է որ ի գործ կը դրուի եւ ատոր ալ տարբեր մէկ անունն է դարձեալ ժողովուրդին դէմ հայրենադաւութիւն: Պետութիւնը եթէ նախանձախնդիր է ազգային միասնականութեան նկատմամբ, պէտք է անմիջապէս արգելք հանդիսանայ մրոտումի այս արշաւին: Ես, որպէս փոքրամասնական հարցերու մասնագէտ, համալսարանական դասախօս մը, խիստ ագէտալի կը տեսնեմ այս գործին հետեւանքները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՆԹԻ մէջ, նախագահ Միթերան անդրադարձաւ գործազրկութեան, օգտուելով այցելութենէն զոր կուտար ընկերվարական քաղաքապետին, նոր չինարարութիւններու առթիւ: Քաղաքապետարանը արտասանած իր ճառին մէջ, ըսաւ թէ. - «Միայն ազգ. համախոհութիւնը արգելք կրնայ հանդիսանալ որ զօրաւորը միշտ աւելի զօրաւոր ըլլայ ի հեճուկս տկարին, զրկուածին եւ լքուածին որ միշտ ամէնէն տկարը պիտի ըլլայ»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, տասը Քիւրտեր ձերբակալուած են որպէս ՓՔՔ-ի մօտ անձեր: Իրենց դէմ եղած մեղադրանքն այն է որ մաս կը կազմեն ցանցի մը որ դրամ կը հաւաքէ ՓՔՔ-ի համար: Տրուած գումարներն ալ միշտ կամովին չեն տրուիր:

ԱԼԺԷՐԻ մէջ հակիսլամական ճակատ մը կազմելու փորձը ձախողեցաւ Յունուար 25-ին: Զինուորականները կը փորձէին ազգ. համագումար մը կազմակերպել ազգ. հաշտութիւն մը հաստատելու նպատակաւ, բայց, ՖԻՍ-ը (Փրկութեան Իսլամական Ճակատ) չմասնակցեցաւ: Մասնակցող իսլամական միակ շարժումն ալ՝ Համասը քաշուեցաւ ժողովէն: Թիզի - Ուզուի մէջ (Քապիլիա) 100 հազար հոգի ալ ժողովին դէմ ցոյց մը ըրին:

ՊՐԱՒԴԱ լոյս չտեսաւ Յունուար 25-ին, դրամական տարակարծութեան մը հետեւանքով յոյն ընկերակիցներուն հետ: Յոյն գործի մարդ՝ Եանիս Եանիքոս 55%-ը ունի «Պրաւդա»ի միջազգային հրատարակչատան, հիմնուած 1992-ին, մնացեալ 45%-ն ալ թերթին կը պատկանի:

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ նահանգապետարանին մէջ պայթումի մը հետեւանքով 5 տարու աղջնակ մը մեռած է, եօթը հոգի ալ վիրաւորուած են:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԷՆ ետք, Թուրքիոյ մէջ է որ կին մը իր սիրահարին առնանդամը կտրած է, որովհետեւ զինքը պիտի լքէր: Անգարայի մօտ, պիտոնվիլի մը մէջ, դինով սիրահարին ձեռքերն ու ոտքերը կապած է ու գործողութեան անցած: 42 տարեկան Ապտուլլահ Քեմալ Քոնաքի առնանդամը կարելի եղած է կարել, բայց կը գրէ «Հիւրրիյէթ» (որու կ'արձագանգեն «Լիպերասիոն», «Ֆիկառօ» եւայլն) հարկ է ութ օր սպասել գիտնալու համար թէ ենթական իր բոլոր կարողութիւնները վերագտա՞ծ է: Թրքուհին անդտանելի է:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԳԷՈՐԳ Ծ. ՎՐԴ. ՌՈՒՍՃՈՒՔԼԵԱՆ
(1829-1893)

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼէՐԵԱՆ
(Պատմ. Գիտ. Տոքթէօր)

Քանի մը օր առաջ, «Յառաջ»ի Յունուար 13-ի համարին մէջ, պուլկարահայ ազգային Յակոբ Կիլիկեանի կողմէ ստորագրուած գրութիւն մը կարդացինք: Ան թախիծով կ'անդրադառնար թէ Ռուսճուքլեան Վրդ.ի գերեզմանը այսօր գրեթէ անհետացած է համայնքին անտարբերութեան պատճառաւ: Ան կ'ափսոսայ թէ այսօր ոչ ոք կը յիշէ իր ունեցած մեծ դերը հայ ազատագրական շարժումի առաջին արարին մէջ: Կիլիկեան կոչ կ'ընէ պուլկարահայ համայնքին առնուազն գերեզմանը վերանորոգելով երախտաշատ եկեղեցականին յիշատակը յարգել:

Արդարեւ այսօր շատ քիչեր տեղեակ են պուլկարահայ եկեղեցականին հայրենանուէր գործունէութեան: Նոյնիսկ կան պատմաբաններ որոնք կ'անգիտանան Ռուսճուքլեան Վրդ.ի ինքնաբուխ նախաձեռնութիւնը որ Սան Սթէֆանոյի դաշնագրին 16-րդ յօդուածին մեկնակէտը եղաւ:

Մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ յաճախ կը յիշուին եւ կը փառաբանուին կուսակցական առաջնորդ դէմքեր, նոյնիսկ եթէ անոնք իրենց ապիկար եւ անհեռատես քաղաքականութեամբ ազգին գլխուն միայն փորձանք բերած են: Կ'աստուածացուին երբեմն այնպիսի անձեր, որոնք իրենց ողորմելի եւ խեղճուկրակ գործունէութեամբ շատ աւելի լաւ ըրած պիտի ըլլային եթէ որեւէ կերպով մեր քաղաքական կեանքի մէջ մուտք իսկ չգործէին: Մինչ այդ քիչ չեն թիւը նաեւ անհատներու որոնք չպատկանելով որեւէ քաղաքական կազմակերպութեան իրենց ունեցած օգտաշատ դերը մեր ազգային եւ քաղաքական կեանքին մէջ գրեթէ աննշմար կամ կիսկատար ծանօթ է: Ասոր կենդանի եւ լաւագոյն օրինակը Գրիգոր Օտեանն (1) է, եւ նուազ կարեւոր չէ նաեւ Գէորգ Ծ. Վրդ. Ռուսճուքլեանի կենսագրութիւնը:

Մեր այս գրութեան մէջ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն պիտի ծանօթացնենք Ռուսճուքլեան վարդապետի կեանքն ու գործը, մանաւանդ իր դերը հայկական հարցի ծագումին մէջ:

*

Աւազանի անունով Թադէոս Պօղոսեան, Գէորգ Վրդ. ծնած է 1829-ին Պուլկարիոյ Ֆիլիպէ (այսօր Փլովտիւ) քաղաքը: Բարեպաշտ եւ եկեղեցասէր ընտանիքի մը զաւակն էր: Իր մեծ եղբայրն է Տ. Արիստակէս Քահանայ, իսկ կրտսեր եղբայրը Տ. Յովհաննէս: Գէորգ Վրդ. 1864-ին է որ քահանայ ձեռնադրուած էր: Իսկ երէցկինին մահէն քանի մը տարի յետոյ, 1875 տարւոյն Սեպտեմբերին, վարդապետ եղած է:

Գէորգ Վրդ. բարեպաշտ, բայց յանդուգն նկարագրի տէր անձ մըն էր: Ան Պալքաններու մէջ սկսած ազատագրական շարժումներուն մօտէն կը հետեւէր: Իր քահանայութեան առաջին տարիներուն կը զուգադիպի նաեւ Պուլկարիոյ գաւառներու «Դանուբի Նահանգ» անուան տակ վերակազմութիւնը որուն առաջին կուսակալ կարգուած էր Միտհաթ փաշա՝ Օսմանեան առաջին Սահմանադրութեան հիմնադիրը: Միտհաթ երբ Դանուբ Նոր Նահանգի կուսակալ անուանուեցաւ, Նահանգի մայրաքաղաք ընտրուեցաւ Ռուսճուք քաղաքը: Իսկ Միտհաթի հետ Ռուսճուք ղրկուեցաւ նաեւ Գրիգոր Օտեան իբր արտաքին յարաբերութիւններու գրասենեակի տնօրէն: Խիստ հաւանական է որ Օտեան եւ Ռուսճուքլեան Վրդ. Ռուսճուքի մէջ հանդիպած ըլլան: Այդ տարիներուն է որ Պուլկարիոյ ազատագրական շարժումները մեծ թափ կը ստանան: Ձեռներէց եւ ազգասէր, Ռուսճուքլեան միջոց մը անդամակցած է Ռուսճուքի Օսմանեան մէճլիս-ի իտարէ (վարչական խորհուրդ)ին իբր Հայ համայնքի ներկայացուցիչ ըստ իր առաջնորդի հանգամանքին ու կարողութեան: Պուլկարական ազգային շարժումները աւելի մեծ ծաւալ ստացան Միտհաթ փաշայի եւ Օտեանի 1868-ի սկիզբին Պոլիս վերադարձէն յետոյ: Իրենց յաջորդները չկրցան յայտնաբերել բարդ եւ դժուարին պաշտօնի մը պահանջած փորձառութիւնն ու նրբամըտութիւնը: Եւ ինչպէս գիտենք Պալքանեան խառնակութիւնները 1877 -- 1878-ի ռուս - թուրք պատերազմով վերջացան:

Պոլիս իր ազգային պատրիարքարանով, մամուլով եւ քաղաքական եւ վարչական մարզերու մէջ ունեցած բազմաթիւ դէմքերով համայն օսմանահպատակ հայ ժողովուրդի կեդրոն էր: Թէեւ պատերազմի սկիզբին ամբողջ Թրքահայութիւնը անվերապահօրէն Օսմանեան կայսրութեան յաղթանակին իր համոզումն ու հաւատարմութիւնը յայտնած էր: Բայց երբ ռուսական բանակները Արեւելքէն Էրզրումի եւ Արեւմուտքէն Ադրիանուպոլսոյ դռները հասան, Հայերը սկսան հարց տալ թէ ռուսական յաղթանակին հանդէպ դեռ անտարբե՞ր պէտք էր մնալ երբ Պալքաններու բոլոր քրիստոնեայ ժողովուրդներու ազատագրման պահը մօտալուտ կը թուէր ըլլալ:

Եւրոպական ճակատի ռուս բանակներու ընդհանուր հրամանատարն էր մեծ դուքս Նիքոլա Նիքոլայեւիչ որուն կ'ընկերանար Պոլսոյ Ռուսաստանի նախկին մեծ դեսպան Իկնատիէֆ: Ռուս այս բարձրաստիճան սպաներն են որ Ադրիանուպոլսոյ մօտակայ Քըզանլըք գիւղաքաղաքին մէջ 1878 Յունուար 31-ին Օսմանեան պատուիրակներու հետ զինադադարը ստորագրեցին:

Այդ պատմական օրերուն Պուլկարիա ռուս զօրաբանակներու գրաւման ենթակայ ըլլալով, տեղւոյն հայ համայնքը Պոլսոյ հետ հաղորդակցութենէ բնականաբար զուրկ էր: Ադրիանուպոլսոյ փոխ - Առաջնորդ Գէորգ Վրդ. Ռուսճուքլեան իմացած էր թէ Արեւմտահայաստանի գաւառները եւս ռուսական գրաւման ենթարկուած էին: Թէեւ Պոլսոյ Պատրիարքարանի հետ յարաբերութիւնները պատերազմին պատճառաւ առժամաբար խզուած էին, բայց Ռուսճուքլեան Վարդապետ Ներսէս Պատրիարքի հայրենասիրական զգացումներուն լաւ տեղեակ էր: Հետեւաբար երբ Իկնատիէֆ Ադրիանուպոլիս եկաւ հայ եկեղեցականը ուզեց անոր հետ տեսնուիլ: Ֆիլիպէի ռուս հիւպատոս Կէրօֆ խոստացաւ զայն զօրավար Իկնատիէֆի ծանօթացնել: Կէրօֆ Գէորգ Վարդապետին վաղեմի բարեկամներէն էր: Գիտէր թէ հայ եկեղեցականը որքան պուլկար առաջնորդներուն ազատագրական պայքարին համակիր, եւ նոյնիսկ պուլկար մետրոպոլիտին իր տան մէջ գաղտնի ապաստանութիւն ընծայելով զայն ստոյգ կախաղանէ փրկած էր:

Ռուսճուքլեան Վրդ. Կէրօֆի բարեացակամ միջնորդութեան շնորհիւ զօրավար Իկնատիէֆի կը ներկայանայ: Յետ Ցարին արեւշատութեան մաղթանքներ կատարելէ, ան կ'ըսէ թէ «այս պատերազմը քրիստոնեայ ժողովուրդներու պատերազմն է» եւ յոյս կը յայտնէ որ «ինչպէս Պուլկարները ազատագրուեցան, Հայերը որոնք նուազ չեն տառապած Օսմանեան լուծին տակ, եւս պիտի թօթափեն գերութեան շղթաները»:

Իկնատիէֆ հետեւեալ կերպով կը պատասխանէ. - «...Թէեւ Հայաստանի այդ մասը հիմա ազատութիւն կը վայելէ, բայց հայ ժողովուրդը ազգովին, կամ Հայաստանի մեծ մասը, պիտի չկարենայ վայելել այն ազատութիւնը՝ զոր Պուլկարները կը վայելեն»: Յետոյ ան դիտել կու տայ թէ «Հայերը անպատրաստ գտնուեցան եւ Հայաստանի մէջ դարձած են մեռեալ տարր մը»: Կը թելադրէ ապագային համար դաստիարակութեամբ թէ ուսմամբ, քաղաքագիտութեամբ թէ ներքին կազմակերպութեամբ, նիւթապէս եւ բարոյապէս պատրաստ գտնուիլ:

Ռուսճուքլեան Վրդ. 1878 Փետրուար 1-ին գաղտնի կերպով ուղարկուած նամակով մը Ներսէս Պատրիարքը իրազեկ կը պահէ սոյն տեսակցութենէն եւ կը խնդրէ որ եթէ Պատրիարքը յարմար կը դատէ «կրնայ բանակցութիւնները շարունակել» Ռուսաց հետ:

Պոլսոյ մէջ արդէն տրամադրութիւնները փոխուած էին, եւ նոյնիսկ բոլորը, գրեթէ առանց բացառութեան, թըրքահայ ժողովուրդի վերնախաւը Հայաստանի ազատագրման միջոցները որոնել սկսած էին: Հետեւաբար Ադրիանուպոլսոյ փոխ - առաջնորդին նամակը խիստ դրական կերպով դիմաւորուեցաւ: Միւս կողմէ, բարձր Դուռը պատուիրակութիւն մը կ'ուղարկէր դէպի Ադրիանուպոլիս օսմանեան բանակի հիւանդ եւ վիրաւոր զինուորները Պոլիս փոխադրելու համար: Սոյն պատուիրակութեան մաս կը կազմէին ազգային երեսփոխանները՝ տոքթ. Ստեփան Փաշա Ասլանեան եւ Նուրեան էֆէնտի որոնք պատրիարքարանի կողմէ գաղտնի առաքելութիւն մըն ալ ստանձնած էին: Անոնք Ռուսճուքլեան վարդապետի պիտի յանձնէին նամակ մը եւ պիտի խորհրդակցէին Հայաստանի ապագային մասին առնուելիք ծրագրերուն շուրջ:

Ներսէս Պատրիարք Փետրուար 12 թըւակիր իր այդ նամակով Ռուսճուքլեան Վարդապետի կը գրէր. -

«... Կը պատուիրեմ յատկապէս որ ազգային գործոց վրայ կրնաք խորհուրդ հարցնել եւ անոնց լուսաւոր խորհրդով վարուիլ ըստ ամենայնի: Յուսով եմ որ ինչպէս ես զՁեզ գովեցի եւ գովաբանեցի Ձեր ձիրքերը համրելով, առաւելապէս կ'ապացուցանէի ձեր ազգասիրական գովելի եւ հոչակելի ընթացիւք...»:

Ռուսճուքլեան Վրդ. Ներսէս Պատրիարքի իրեն տուած սոյն արտօնութենէն քաջալերուած, յետ խորհրդակցութեան Նուրեանի եւ տոքթոր Ասլանեանի, կրկին կը տեսնուի զօրավար Իկնատիէֆի հետ: Այս հանդիպման պահուն կ'որոշուի հայկական ցանկութիւնները մեծ Դուքսին ուշադրութեան յանձնելու համար առիթ մը ստեղծել:

1878 Փետրուար 15, Ուրբաթ օր, Ադրիանուպոլսոյ հայկական Սուրբ Թորոս Եկեղեցին մեծ շուքով հոգեհանգստեան պատարագ եւ գոհաբանական աղօթք կը կատարուի ի յիշատակ յանուն քրիստոնեայ սլաւ ժողովուրդներու ազատագրութեան պատերազմի դաշտին վրայ ինկող ռուս զինուորներուն: Մեծ Դուքս Նիքոլա, զօրավար Իկնատիէֆ կոմս Նէլիտոֆ (2), 16 զօրավարներ եւ բարձրաստիճան սպաներ որոնց մէջ Հայեր ալ կան ներկայ կը գտնուին: Ստեփան Փաշա Ասլանեան եւ Նուրեան էֆէնտի իբր օսմանեան պաշտօնեաներ չեն համարձակիր սոյն եկեղեցական արարողութեան ներկայ գտնուելու:

Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ, հիւրերը Հայ Առաջնորդարանի սրահը կը հրաւիրուին թէյ առնելու: Առիթը այսպէս ներկայացած է, եւ զօրավար Իկնատիէֆ մեծ Դուքսին կը ներկայացնէ Ռուսճուքլեանը: Հայ եկեղեցականը Արեւմտահայաստանի հայ ժողովուրդին գտնուած դժուարին կացութիւնը Դուքս Նիքոլայի ուշադրութեան կը յանձնէ եւ ազատագրումը կը խնդրէ: Ռուս հրամանատարը Հայաստանի կացութեան, սահմաններուն եւ ազգաբնակչութեան մասին այնպիսի տեղեկութիւններ կը պահանջէ որ Ռուսճուքլեան Վրդ. անկարող է գոհացում տալու: Բայց դուքսին կը տեղեկացնէ թէ Ադրիանուպոլիս պաշտօնով երկու բարձրաստիճան պաշտօնեաներ եկած են Պոլսէն որոնք կրնան զինքը լուսաբանել, եւ եթէ կը փափաքի, կարելի է զանոնք հրաւիրել: Դուքսը կը հրամայէ անմիջապէս այդ երկու պաշտօնեաները կանչել: Սաֆֆէթ Փաշայի լուր կը ղըրկուի, եւ օսմանեան պատուիրակութեան կեդրոնէն տոքթոր Ստեփան Փաշա եւ Նուրեան էֆէնտի Մեծ Դուքս Նիքոլայի կը ներկայանան:

Տեսակցութիւնը ջերմ մթնոլորտի մէջ տեղի կ'ունենայ: Նուրեան եւ Ասլանեան անհրաժեշտ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն դուքսին:

Յետ այս հանդիպումին է որ Մեծ Դուքսը կը խոստանայ Ցարին տեղեկացնել հայկական պահանջները եւ ջանալ խաղաղութեան նախադաշինքի բանակցութիւններու ընթացքին զանոնք նկատի առնել: Եւ կը յիշեցնէ թէ «լուր տուէք Ներսէս Պատրիարքին որ քանի մը օրէն Սան Սթէֆանօ պիտի ըլլանք որ պատրիարքարանի մօտ է»:

Ռուսճուքլեան Վարդապետ եւ երկու հայ բարձրաստիճան պաշտօնեաները այս տեսակցութիւններէն անմիջապէս տեղեակ կը պահեն Պոլսոյ պատրիարքարանը ուր Ներսէս Պատրիարք եւ իր մօտիկ խորհրդակիցները տոքթոր Սէրվիչէն, Գրիգոր Օտեան, Իզմիրլեան Եպիսկոպոս եւ Խորէն Արք. Նարպէյ սրտատրոփ կը սպասեն:

Քանի մը օր յետոյ, մեծ դուքսը իր բանակով Սան Սթէֆանօ կը հասնի: Ներսէս Պատրիարք անձամբ դուքսին կը ներկայանայ եւ հայկական հարցը սոյն տեսակցութիւններէն յետոյ է որ Սան Սթէֆանոյի խաղաղութեան նախադաշինքի 16-րդ յօդուածով միջազգային դիւանագիտութեան շաւիղին մէջ կը մտնէ: Հետեւանքները քիչ թէ շատ ծանօթ են ընթերցողներուն:

Ի՞նչ եղաւ յետոյ Ռուսճուքլեան Վարդապետի կեանքի ուղին: Հայկական բարենորոգումներու առաջին փորձերու ժամանակ, Ներսէս Պատրիարք զայն Պոլիս հրաւիրեց եւ նշանակեց տեղապահ իբր խիստ վստահելի եւ անձնուէր: Ներսէս Պատրիարք առողջական պատճառներով եւ իր անյաջողութիւններէն ձանձրացած քանիցս հրաժարեցաւ պատրիարքութենէ, թէեւ միշտ ալ Ազգային - Համագումար անոր հրաժարականը մերժեց ընդունիլ, 1880-ի Հոկտեմբերէն մինչեւ 1881-ի Նոյեմբեր ամիսը, Ռուսճուքլեան Վրդ. իբր տեղապահ վարեց պատրիարքարանի գործերը: 1884-ի Նոյեմբերի սկիզբը Ներսէս Պատրիարք վախճանեցաւ 47 տարեկանին: Իր յաջորդը Յարութիւն Արք. Վեհապետեան խիստ պահպանողական եկեղեցական մըն էր որու հետ Ռուսճուքլեան չկրցաւ միշտ ալ համաձայնիլ: Պոլսոյ կեդրոնական վարչութիւնը յարմար դատեց եւ առաջարկեց զայն եպիսկոպոսացնել եւ Պուլկարիոյ առաջնորդ նշանակել: Պատրիարք Վեհապետեան համաձայն էր: Եւ Ռուսճուքլեան Վրդ. Պոլսէն մեկնեցաւ 1886 տարւոյն ամառը, սակայն առանց եպիսկոպոսի աստիճանը ստանալու: Առողջական վիճակն ալ խանգարուած էր եւ Յովհաննէս Քահանայ եղբօրը մօտ եօթը տարի ապրելէ յետոյ 1893-ի աշնան Ֆիլիպէ մեռաւ:

*

Յակոբ Կիլիկեանի մտահոգութիւնը մենք ալ ունեցած էինք առենօք երբ Գրիգոր Օտեանի անշուք գերեզմանը տեսած էինք:

Այս պատճառաւ երբ փարիզահայ (նախկին պուլկարահայ) Պր. Վարդգէս Մաքինաճեան նոյն գաղափարը իրականացնելու մտօք պատրաստակամութիւն յայտնեց հանգանակութեան համար իր ժամանակը տրամադրել, մենք ալ բնաւ չվարանեցանք սոյն ծրագրին նախաձեռնութիւնը եւ պատասխանատուութիւնը ստանձնել (3):

Կը յուսանք որ Յակոբ Կիլիկեանի փափաքն ալ կ'իրագործուի մօտիկ ապագային:

Մեր այս յօդուածով ուզեցինք վերյիշել յիշատակը անձնուէր, անրասիր եւ հայրենասէր եկեղեցականի մը որ արժանի է չմոռցուելու:

(1) - Մենք երկար յօդուածաշարքով մը, թէեւ ոչ լրիւ, Գրիգոր Օտեանի կեանքին մասին «Յառաջ»ի մէջ անդրադարձած ենք:

(2) - Յետագային Պոլսոյ ռուս դեսպան:

(3) - Փարիզի հայ մամուլը 1987-ի գարնան արձագանգ տուաւ Օտեանի գերեզմանին վերակառուցումին: Շիրիմին բացումը տեղի ունեցաւ 1987 տարւոյն Հոկտեմբերին ի ներկայութեան եկեղեցական դասուն եւ բազմաթիւ Փարիզահայերու:

ԶԻՆԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ ԴՐԱԽՏԸ

Քանի մը տասնամեակ առաջ դրախտային անկիւնի մը համբաւը կը վայելէր Գալիֆորնիան ուր մարդիկ կը դիմէին տարուէ տարի, կազմելով ստուար գաղութներ: Այսօր շրջուած է պատկերը. բնակիչներու ապահովութեան հարցը անձկութեան գլխաւոր պատճառ է Միացեալ - Նահանգներու եւ յատկապէս Գալիֆորնիայի ընկերութեան: Հոկտեմբերէն ի վեր աւելի քան 500 հոգի սպաննուած են միայն Լոս - Անճըլըսի մէջ: Գրեթէ ոչ մէկ տեղ ապահով է, հոն մարդ: Փողոցը, գրասենեակը, տան մէջ, միշտ կարելի է ոճրագործներու թիրախ ըլլալ: Այս կացութեան մէջ ողջ մնալու համար Ամերիկացիները գտած են զէնք մը գնելու

եւ իրենց պաշտպանութեան գործը իրենք վիրենք պաշտպանելու ճարը։ Անցեալ Հոկտեմբերին ու Նոյեմբերին Գալիֆորնիացիները 107 հազար կրակող զէնք գնած են. անցեալ տարուան նոյն շրջանին համեմատած՝ 16% աւելի է, միայն նկատի առած օրինաւոր վաճառքը։ Այս կացութիւնը մղած է «Լոս Անճըլըս Թայմզ» թերթը քարոզչական արշաւ մը բանալու, որպէսզի պետական ամբողջական հակակշիռի տակ առնուին բոլոր տեսակի զէնքերը։ Խմբագրութիւնը զօրավիգ կանգնած է նաեւ զէնքի մը գնումին եւ յանձնումին միջեւ հինգ օրուան պարտադիր պայմանաժամ մը դնելու օրէնքի մը նախագիծին, նաեւ այս մարզին ծանրածանր հարկեր բերելու առաջարկին։

Ի վերջոյ, հարցը արմատապէս չլուծելով հանդերձ, արգելքներու խստացումը բաւական ազդեցիկ միջոց մը կը նկատուի ապահովութեան միջավայր մը ստեղծելու համար։ Ասկէ զատ, օրէնքը, պարտադրութիւնները միակ ճարը կը նկատուին փոխելու համար կացութիւնը երկրի մը ուր 200 միլիոն զէնք կայ բնակչութեան քով։

Կայ հակառակ կարծիքն ալ. քիչ չէ թիւը անոնց որոնք արգելքը կը նկատեն ուղղակի քաջալերութեան մը ապօրինի առուծախին։ Անոնք կ՚ըսեն նաեւ թէ նոյնիսկ երբ բոլոր զէնքերը հաւաքուին, առնուազն երբեք ապահովութեան երաշխիք մը պիտի չըլլայ ժողովուրդին համար, քանի որ միշտ պիտի գտնուին զէնքի հետ գործ ունենալ ուզողներ որոնք ի հարկին պիտի լծուին արուեստական զէնքեր պատրաստելու։

Այսուհանդերձ, այնպէս կը թուի որ աւելի կողմնակից ունենալու հակամէտ է արգելքի տեսակէտը։ Ատոր համար կը բերուին նաեւ մէկէ աւելի փաստարկներ. չէ՞ որ երկրի մէջ այնքան խիստ հակակշիռ կը կիրարկուի վարորդներու, ինքնաշարժներու վրայ. անոնց ամէն մէկը պէտք է արձանագրուած ըլլայ, յատուկ համարանիշ ունենայ. կը քննուի ամբաստանեալներու գործածութիւնը, կ՚արգիլուի ալքոլի որոշ քանակութիւն մը խմած մարդոց ինքնաշարժ վարելը, սահմանափակուած է արագութիւնը։ Այս բոլորը ըրած են այնպէս որ Գալիֆորնիոյ մէջ, անցեալ տարի ճամբու արկածներու զոհ անձերու համեմատութիւնը 23%-ն է փոփոխութեամբ մը սպաննուածներու գումարին։

Ասկէ զատ, խիստ հետապնդումի ենթակայ են գեղօրայքներու նիւթերը. կարգ մը նահանգներ նոյնիսկ կը մտածեն արգիլել ներկի տեսակներ։ Ու այս ամէնուն քով, զէնք գնել ուզողը ոչ մէկ դժուարութեան կը բախի։ Այս անհեթեթութեան մատնանշումը համոզիչ գլխաւոր ազդակը կ՚ըլլայ զէնքերու դէմ չդժայագերծուած պայքարին։

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՏԱՐԵՍԿԻԶԲԻ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). -

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, սովորաբար, տարին կը սկսի տօնածառով, «Լօթօ»ի խաղով։ 1994-ը չշեղեցաւ այս աւանդութենէն։

Կիրակի, Յունուար 9-ին, Վասպուրական սրահը առաւել գեղեցկացած էր լուսաւոր զարդերով, գոյնզգոյն շահպրակներով եւ ոսկետառերով գրուած «Շնորհաւոր Նոր Տարի»ով։ Առաւել կենդանացած էր մանուկներու եռուզեռով, ոգեւորութեամբ եւ ճիչերով ու աղմուկով։

Միօրեայ դպրոցի աշակերտութիւնը գլխաւորութեամբ ուսուցչուհի՝ Սեդա Ֆըրնըղեանի ներկայացուց գեղարուեստական յայտագիր մը ի գոհունակութիւն ներկայ ծնողքներուն եւ բարեկամներուն։

Բեմը բացուեցաւ խումբ մը կրտսեր աշակերտներու վրայ որոնք երգեցին «Կաղանդ Պապա», «Բազմել ես» (Գ. Նժդեհի երգը) եւ «Ձիւնը կ՚անցնի կուգայ գարուն»։ Ապա, յաջորդաբար արտասանեցին Միքայէլ Փիլաւճեան՝ «Հայ Լեզուն», Էլզա Գարակիւլեան՝ «Կաղանդ պապուկ», Հուրի Գարակիւլեան՝ «Մայրիկին», Սարգիս Գարակիւլեան՝ «Նուէր մայրիկիս», Րաֆֆի Ճապարեան՝ «Դպրոց կ՚երթամ», Դաւիթ Քասառ՝ «Այս նոր տարին ուրիշ է», Սահակ Գաբրիէլեան՝ «Առուն ու ծովը», Անթոնի Արմաղանեան՝ «Մեր այգին»։ Օրուան պատշաճ թատերական ներկայացումով մը, որուն մասնակցեցան Հուրի Գարակիւլեան, Սիլվա Պաղտիկեան եւ Էլզա Գարակիւլեան, վերջ գտաւ աշակերտներու ելոյթը, որ արժանացաւ երկար ծափահարութիւններու։

Յետոյ, իւրաքանչիւր աշակերտի յանձնուեցաւ նուէր մը, ծրար մը պատրաստըւած Մշակոյթի Տան Տիկնանց Միութեան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի տիկիններու կողմէ որոնք կը դրաղին պատանիներով ամէն Չորեքշաբթի օրերը։

Այս Միօրեայ դպրոցը Հայ Մշակոյթի Տան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերու ձեռնարկն է։ Ցիսունի մօտ աշակերտներ, հինգէն մինչեւ քսան տարեկան կը յաճախեն այս դասընթացքները։ Այս տարեշրջանին եօթը աշակերտ կը պատրաստեն հայերէնը Պաքալորէային համար։

*

Վուսպուրական սրահը բոլորովին լեցուած էր, երբ Տօնածառէն յետոյ սկսաւ «Լօթօ»ի խաղը։ Խաղ մը որ յատուկ է հարաւային Ֆրանսայի շրջանին եւ մասնակցելու համար կը բաւէ ճանչնալ, կարդալ 1-էն 90 թուանշանները, եւ տասնըհինգ թուանշան ունեցող թղթախաղի մը վրայ դնել չոր լուբիա մը կամ սիսեռ մը ամէն անգամ որ թեւերէն մէկը ելլէ։ Երկու առաջին բախտաւորները որ կը լեցընեն հորիզոնական շարք մը, հինգ թիւով, կը շահին նուէրներ, իսկ ան որ առաջինը կը լեցնէ ամբողջ թղթախաղը կը ստանայ աւելի կարեւոր նուէր մը։ Այսպէս, խաղը տասը անգամ կը կրկնուի։ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը գեղեցիկ եւ արժէքաւոր նուէրներ գնած էր՝ միքրօ - օնտ փուռ մը, լրիւ փլաթին լազեռ մը, տասներկու լիթրանոց շիշ մը գինի, իւղաներկ մը, զարդարուն կողովներ, տունի զանազան սպասներ եւայլն...։ Լօթօ կոչուած այս խաղը, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ տեսակ մը դրամախաղ մը, արտօնուած է Մարսէյլի մէջ, իշխանութիւններուն կողմէ նոր տարուան տօնական օրերուն առթիւ։ Կը կազմակերպեն այս վիճակախաղը շատ մը հաստատութիւններ, միութիւններ։ Նաեւ, տեղի կ՚ունենայ սրճարաններու մէջ, կազմակերպողին համար, եթէ մասնակցողներուն, այսինքն թղթախաղ գնողներուն թիւը կարեւոր ըլլայ, հասութաբեր ձեռնարկ մըն է։ Տօնական օրերը, Մարսէյլցիներուն համար, կը սկսին Դեկտեմբեր 1-ին եւ կը վերջանան Յունուար 31-ին։ Այնպէս որ դեռ յոյս կայ բան մը չշահողներուն կամ ուշացողներուն համար։

Ամէն պարագային խաղ մըն է որ մթնոլորտ մը կը ստեղծէ, մանաւանդ երբ թիւերը քաշողները, խաղը վարողները քիչ մը «հիւմուր» ունենան, զուարթախօս ըլլան։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԷՔԻՒՄԷՆԻՔ ԱՂՕԹՔԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ՆԻՍ

ՆԻՍ - («Յառաջ»). -

Եկեղեցիներու միութեան Շաբաթ սահմանումը, կը մտածենք, թէ ճիշդ նկատուի տուեալ պարագային։ Արդարեւ, հաւաքական շրջանակով աղօթքներ կատարուեցան, անշուշտ, կրօնական սերմ արարողութեանց պարունակով, քաղաքիս այլ եւ այլ մեծ ու փոքր աղօթատեղիներու մէջ, Յունուար 18-էն 25։

Անդրանիկ մէկտեղումը տեղի ունեցաւ Հայոց Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, ժամը 18.30-ին։ Ականկալուածէն աւելի հաւատացեալներու բազմութիւն, մեծաւ մասամբ ոչ - Հայ։

Համատեղ աղօթքի արարողութիւնը փոխադարձ կարգով վարեցին Նիսի Կաթողիկէ Առաջնորդ գերապայծառ Սէն-Մաքարի պատուիրակ՝ Հայր Տիմոն, Մանեան եւ Մատըլէն թաղամասերու Եկեղեցիներու հոգեւոր հայրեր՝ Փայան եւ Ծիօրտանօ, Բարենորոգչական Եկեղեցիէն պատուելի Տաւհան, եւ, բնականաբար, գաղութիս հոգեւոր հովիւը՝ Խաչատուր Քահանայ Պօղոսեան։ Ներկաներուն մէջ նկատեցինք նաեւ մայրապետներ։ Ի դէպ, մատնանշենք, թէ շատերու նման մեզի ալ հաճելի նորութիւն մը եղաւ Դպրաց Դասին մէջ տեսնել գաղութիս նորակազմ Սայաթ - Նովա երգչախումբի անդամ - անդամուհիներ, երկու տասնեակէ աւելի՝ առաջնորդութեամբ խմբավար՝ Խաչիկ Երլմազեանի։

Էքիւմէնիք բնոյթի այս անդրանիկ մէկտեղումին առիթով «Մէկ սիրտ - մէկ հոգի» բնաբանով ողջոյնի խօսք արտասանեց Խաչատուր Քահանայ Պօղոսեան։ Ըսաւ, թէ Քրիստոնէութիւնը իբրեւ կրօնք ընդհանրական նկարագիր ունի եւ, հետեւաբար, աւելի պատճառ խօսքեր պէտք չէ նկատել միութիւն, միասնականութիւն բառերով բնորոշուող հանգամանքները։

Այնուհետեւ կարգով Տէրունական Աղօթք հայերէն եւ ֆրանսերէն, ընթերցումներ Սուրբ Գիրքի էջերէ, մեկնաբանութիւն։

Մէջ ընդ մէջ բարեպաշտները երկլեզուծութեամբ ունկնդրեցին Սայաթ - Նովա երգչախումբին կողմէ երգուած «Սուրբ Աստուած», «Տէր Ողորմեա», «Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ», «Հայր Մեր» հոգեւոր երգերը։ (Բոլոր ալ Մակար Եկմալեանի քառաձայն պատարագի ձայնաւորում)։ Քանի ներկաներու գնահատանքը անկեղծ գարձաւ, ըսենք, թէ նորոգ կեանքի կոչուած Սայաթ - Նովա երգչախումբը, որու խմբավար ուսուցիչը պաշտօնը ստանձնած է նախանցեալ Սեպտեմբերէն ի վեր Խաչիկ Երլմազեան, Մարսէյլէն, (յատուկ ժամանումով երկու շաբաթը մէկ փորձ) արդէն իսկ կը պատրաստուի Զատիկէն ետք վերոյիշեալ պատարագը մեկնաբանել։ Ապա հիմնադրութեան Ա. տարեդարձի յիշատակում աշխարհիկ հանդիսութեամբ, հոս Նիս։

Համատեղ աղօթքի արարողութիւնը վերջ գտաւ մտերմիկ հիւրասիրութեամբ մը։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Այն ատեն Փարիզի մէջ բաւական զարմացողներ եղած էին Փ. Լօթիի ինծի գրած այդ նամակին։ Նոյն իսկ, Պօղոս Փաշան Նորատունկեանին հարցուցեր էր թէ ո՞վ էր Պոլսեցի այդ կինը որ այնքան յաջողութեամբ հո առնել տուեր էր իր ազգին երեսին նետուած այդպիսի անարգանք մը։

Ստորեւ կը դնեմ պատճէնը Լօթիի այդ գրութեան։

Mme E. Avédissian
Kadi-Keuy, Sakis-Agatche, N° 1
Constantinople (Turquie)

Սիրելի Տիկին,

Ձեր նամակը յուզեց զիս։ Արդարեւ ցաւ զգացի ձեզի վիշտ պատճառած ըլլալուս, ինչպէս ձեր ազգակիցներուն, ներեցէք (je m'en excuse).

Անկեղծ ըլլալու համար կը խոստովանիմ թէ՝ ձեր մատնանշած յօղուածին մէջ Հայերուն մասին գրածս արդիւնք էր Թուրք սպաներուն կողմէ ինծի տրուած սխալ տեղեկութիւններուն։

Կը խոստանամ ձեզի՝ փութով ուղղել այդ սխալը յառաջիկայ յօղուածով մը Ժիլ Պլաս մէջ (1), ձեզի հաճելի ըլլալու համար։

Կը խնդրեմ, սիրելի տիկին, որ այս գիրս թարգմանելով, հաճիք հրատարակութեան տալ ձեր բոլոր թերթերուն։

Ընդունեցէք համակրալիր յարգանքս

Փիէռ Լօթի

Յ. Գ. - Թոյլ տուէք ինծ ձեզ տեղեկացընել թէ ձեր ազգին պատկանող անձերէ ընդունած եմ այնպիսի լուտանքով լեցուն, անարգական նամակներ զորս քարտուղարս չէ ուզած ինծ ներկայացնել, ցաւ զգացած եմ որ այդ անձերը ձեզի ազգակից են։

Անոնցմէ մէկ հատին հասցէն կը դնեմ։

Նոյն

Բաւական տարիներ անցած էին։ 1937-ի ատենները, Փարիզի մէջ, երեկոյ մը, Փիէռ Լօթիի մասին գեղեցիկ ու շահեկան բանախօսութիւն մը ըրաւ ազգին մէջ ծանօթ հռետոր Պ. Սեդրակ Քարեան։

Ճաշակով եւ հմտութեամբ ան վերլուծեց ինքնուրոյն գրականութիւնը Ֆրանսացի ակադեմականին։ Յետոյ յիշեց, իբրեւ մօտէն տեղեակ, «Նաւաստի»ի հեղինակին ինծի հանդէպ ունեցած համակրանքն ու յարգանքը եւ 1913-ին ինծի գրած նամակը, յետս կոչում մը Հայերու մասին յայտնած աննպաստ կարծիքին, «Ժիլ Պլաս»ի մէջ։

Իր բանախօսութեան միջոցին Պ. Քարեան, ըրաւ զգայացունց յայտնութիւն մը, այն է մեծ հեղինակին Թրքուհիներու մասին գրած Լէ Տէզանշանթէ վէպին հերոսուհին, Ճէնանի, Ֆրանսուհի մը ըլլալը, զոր ինքը Քարեան, անձամբ ճանչցած եւ անոր բերնէն իսկ իմացած էր զարմանալի պատմութիւնը։

Բարեբախտաբար կարելի եղած էր Փ. Լօթիէն գաղտնի պահել այդ եղելութիւնը, մինչեւ անոր մահը։ Եթէ ոչ՝ ի՛նչ պատրանաթափութիւն պիտի ըլլար։

*

Հետզհետէ Համիտին բռնակալութեան լուծը անտանելի կը դառնար Հայերուն։ Լրտեսներու տարրը կը տիրապետէր։ Ամբաստանութիւններ կը նետուէին անմեղներու վրայ, իսկ փրկութիւնը դժուարին էր, եթէ ոչ՝ անհնար։

Իմ թանկագին բարեկամս Տօքթոր Թիրեաքեան, քաղաքական ծանր ամբաստանութեան մը տակ՝ Սուլթանին հրամանով՝ Վահրամ պէյ Տատեանին հետ (եղբօրորդին Արթին փաշայի) ամիսներ արգելափակուած մնալէ յետոյ անգլիական դեսպանին միջամտութեամբ յաջողած էր թողուլ Թուրքիան եւ մեկնիլ դէպի Պարսկաստան, ուր ջերմօրէն գնահատուած էին իր բարձր կարողութիւնը եւ յաջող բըժշկութիւնը։ Շահին բժշկապետ կարգուած էր ան՝ խանութեան տիտղոսով։

Իրեն հետ կը թղթակցէինք։ Սրտակցօրէն կը գրէր ինծի, ընդհանրապէս թախծոտ տողեր։ Իր բարեկամներէն, սիրած վայրերէն հեռու ապրիլը ցաւ էր իրեն եւ այդ ցաւը շատ անգամ կ՚արտայայտէր հակառակ ինծի տուած յորդորներուն, որպէսզի արհամարհեմ բախտին չար խաղերը եւ ապրիմ ինքնայատուկ կեանք մը ստեղծելով ինծի։

Ցայտնի էր թէ կը տառապէր։ Թէեւ խրոխտ նկարագրի տէր, շատ անգամ կը յուսալքուէր։

Այդ ժամանակամիջոցին, 1898-էն 1911, ան գրած է սիրուն քերթուածներ. իր քնարը քնքոյշ էր, որքան իր բժշկութիւնը՝ հմուտ, գիտութիւնը, անսահման։

Ձեռնարկած է նաեւ պարսիկ բնագրէն թարգմանել անման քերթող - փիլիսոփայ Սաատիի գլուխ գործոց Կոլիստանը, (Բուրաստան) եւ Ֆիրտուսիի Շահնամէէն դրուագներ տաղաչափուած։ Հոյակապ գործեր երկուքն ալ, որոնք Նիւ - Եորքի մէջ հրատարակուած են։ Թարգմանած է Պուալոյին Քերթողական արուեստը։

1901-ի ատենները Բիւզանդիոն օրաթերթին մէկ մասնաւոր թիւին մէջ տեսած ըլլալով իմ Յիշատակներ վերնագրով ոտանաւորս, անմիջապէս Ապաղարձ մը գրած եւ ինծի ղրկած էր։

(Շար. 34)

(1) -- Արդարեւ այս գիրէն քիչ յետոյ Լօթի «Ժիլ Պլաս»ի մէջ յօդուած մը գրեց ուր քանի մը տողով Հայերուն մասին կերպով մը յետս կոչում մը բրած էր։ Դժբախտաբար կորսնցուցած եմ այդ յօդուածը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱՆՍ. - Տէր եւ Տիկին Վարդէն Սէրէնկիւլեան 1000 Ֆր. իրենց Թոռնիկին Գայանէի ծննդեան ուրախ առթիւ (Փարիզ, Յունուար 9):

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ Ս. ՍԱՐԳԻՍԻ

Շաբաթ, Յունուար 29, Տօն է Սրբոյն Սարգիսի Զօրավարին եւ որդւոյ նորա մարտիրոսին: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

M.C.A. — ISSY-LES-MOULINEAUX

organise une

CONFÉRENCE

sur

LE ROYAUME ARMENIEN DE CILICIE

par *CLAUDE MUTAFIAN*
Maître de Conférences à l'Université Paris XIII

Vendredi 28 Janvier à 20 h 30

45, rue de la Défense - Issy-les-Mlx.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

12 - 14, rue Saint-Bazile, MARSEILLE

Exposition de peinture

Œuvres de *VARTAN TOVMASSIAN* *(peintre d'Arménie)*

Du 28 Janvier au 7 Février

Vernissage
Vendredi 28 Janvier à 19 heures

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ միջոցաւ եղած նուիրատուութիւններ. -

Վարուժան Պօզաճեանի մահուան առիթով Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիին՝ Օր. Վալերի Պօզաճեան 20.000 Ֆր., Օր. Ճէլալեան 1000 Ֆր., Ռընէ Աթօյեան 500 Ֆր., Տէր - Զաքարեան ընտանիք, Պր. Լեւոն Մարիկեան, Տէօքմէճեան ընտանիք 200-ական Ֆր., Տիկին Էլիզ Յակոբեան 100 Ֆր., Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի (Վալանս) 1000 ֆրանք:

Խտուար Տէրտէրեանի մահուան առիթով՝ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիին՝ Պր. Միշէլ Տէրտէրեան 1000 Ֆր., Պր. Գլօտ Ռըպուր 500, Ժոզէֆ եւ Օրթանս Տէրտէրեան 300 Ֆր., Սեպուհ Ճանիկեան ընտանիք 250, Պր. Յովհաննէս Տէրտէրեան, Ազանքօ ընտանիք, Տիկին Տընիզ Մանժան 200-ական ֆրանք:

«Հայաստան» Հիմնադրամին՝ Ժագլին, Սիւզան եւ Արտաշէս Տէրտէրեան 500, Տիկին Ժան Պէրպէրեան 500, Պր. Ժուլիէն Ժան - Փիէռ 300, Շալճեան ընտանիք 300, Մահտեսեան ընտանիք 200 Ֆր.:

Հայ Մշակոյթի Տան՝ Ժոզէֆ եւ Օրթանս Տէրտէրեան 300, Ճանիկեան ընտանիք 250, Տիկին Մարի Պէրպէրեան 150 Ֆր.:

ՀՕՄ-ին (Սէն - Ռաֆայէլ)՝ Պր. Յովհաննէս Տէրտէրեան 200 Ֆր.:

Պր. Ֆերնան Պուլանի մահուան քառասունքին առիթով՝ Պր. Ժիլպէր Միւզիքեան 1000 Ֆր. Մայր Եկեղեցիին:

Պր. Ժանօ Մանուկեանի հոգեհանգստեան առիթով՝ Քոչոյեան ընտանիք 1000 ֆրանք Մայր Եկեղեցիին, Տիկին Մանուկեան 200 Ֆր. Արովեան դպրոցին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Յունուար 29, Շաբաթ օր, տօն է Սրբոցն Սարգսի Զօրավարին եւ Որդւոյ Նորին Մարտիրոսին եւ Զօրեքտասան Զինուորացն:

Ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ պիտի մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

ASSEMBLEE GENERALE

DU COMITE DE SECOURS POUR LES ORPHELINS

Le *Comité de Secours pour les Orphelins* informe ses membres que la prochaine Assemblée Générale de son association aura lieu le Samedi 19 Février à 15 heures à son siège social,

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

Le Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris Ve

accueillera

le Jeudi 27 Janvier à 20 h 45

JEAN-PIERRE MAHÉ

qui donnera une conférence sur

Moïse de Khorène et le destin de l'Arménie

à l'occasion de la parution récente aux Editions Gallimard dans la Collection «Aube des Peuples» de

L'Histoire de l'Arménie de Moïse de Khorène

traduite par Annie et Jean-Pierre Mahé

Vente du livre et signature par les traducteurs

Entrée libre

M° Monge ou Cardinal Lemoine

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի 70-ամեակի համերգը, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար լաւագոյն երգիչներու եւ նուագախումբի:

Այս առթիւ ղեկավար
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ի
երաժշտական նոր ստեղծագործութիւնը՝

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹԻ ԾՆՈՒՆԴԸ»

կը մեկնաբանուի՝

Մարտ 18, 1994, ժամը 20.30-ին՝

Grand Amphithéâtre de la Sorbonne

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի տնօրէն խորհուրդը, անդամներն ու ղեկավարը՝ Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 10-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց բազմավաստակ ատենապետին՝

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՑԵԱՆԻ

հոգւոյն, անոր մահուան 7-րդ տարելիցին առթիւ:

Կը նախագահէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃԵԱՆ

Եպիսկոպոս Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց եւ Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ

Կը պատարագէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Հոգեւոր հովիւ Մայր Եկեղեցւոյ

Երգեցողութիւնը կը կատարէ՝

Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբը

Ղեկավարութեամբ՝

ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆԻ

Յետ պատարագի՝ յարգանքի հանդիսութիւն Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ:

U.G.A.B.

Soirée - vidéo

l'U.G.A.B.-JEUNES
et l'A.A.K.A.
(Association d'Aide au Karabagh Autodéterminé)

présentent

une soirée vidéo
consacrée aux héros tombés au Karabagh
Monte Melkonian, Leonid Askaldian, Vladimir Balaïan

le Vendredi 28 Janvier à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Entrée : 40 F.

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription: M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :

— Marie 47. 84. 82. 90.

— Isabel 40. 11. 11. 20.

à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

14 ans et plus	= 1.700 F.	+ voyage
9-13 ans	= 1.200 F.	+ voyage
3-8 ans	= 800 F.	+ voyage
- 3 ans	= gratuit.	

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 81027317 A R.C. Paris

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

LISTE DES DONATEURS CAMPAGNE GAZODUC

au 30 Novembre 1993

(le total a été annoncé dans le numéro du 22 Décembre)

— 200 Francs :

M. V. Achdjian, M. Akchehirlian, M. Azizian, Communauté Notre Dame de Sion, Mme Suzanne Condamin, M. Ohannès Der-Pilibossian, M. Nordyk Diradur-yan, M. Philippe Djergaian, M. et Mme Jean Forestier, M. J.-P Hatchadourian, M. et Mme Sarkis Helvadjian, Mme Madeleine Kalayjian, Mme Chantal de Malherbe, M. et Mme Lucas Manzanares, M. L.-Ph. Manoukian, Mme Nadia Mardirossian, M. Toros-André Melkonian, M. Mikaël Nichanian, Mlle Sophie Papazian, Mme Sirarpie Sarafian, M. Taslakian, M. Laurent Yamanjian, M. Jean Tavitian;

— 150 Francs :

M. Kapriélian, M. et Mme A. Kodochian, M. André Korganoff, Mme Marie-Claude Robertin;

— 108,35 Francs :

M. Grégoire Amirzayan (tire-lire de ses 2 enfants);

— 100 Francs :

M. et Mme Serge Agopian, Mme Isgouhi Djerigian,, M. Robert Geohaghian, M. Haroutioun Ghazarian, Mme Henriette Haro, M. Harpoudian, M. Jean Kyoumjian, M. Parsegh Levonian, Mlle Suzanne Lioret, M. et Mme Haïg Minassian, M. César Namatian, M. Kirkor-Arman Ohanyan, M. Pilossian, Mlle Nadine Tavitian, M. Louis Vert, Mme Rose-Marie Zamkotsian.

LISTE DES DONATEURS PAR PRELEVEMENT MENSUEL

— Décembre 1993 —

— 500 Francs :

Grégoire et Monique Atamian, M. Charles Meylemedjian;

— 400 Francs :

Mme Ethel Garibian;

— 300 Francs :

M. Daniel Aidinian, M. Edouard Manoukian;

— 205,60 Francs :

M. Philippe Akilian;

— 200 Francs :

M. Grégoire Avadikian, M. Sahak Aidinian, M. Artin Izmirlian, M. Marcel Kaladjian, M. Robert Mamourian, M. Wanis Semerdjian, M. et Mme Shabuh Gedik, M. Jean Garabedian, M. Garouche Agopian;

— 150 Francs :

M. Marius Mardirossian, M. et Mme Abraham Stamboulian, M. et Mme Georges Aivayan, M. Yeghia Solakian;

— 100 Francs :

M. Serge Carcian, M. Varastat Isgulian, M. Armen Djorkaeff, M. Georges Kaladjian, Mme Alice Manoukian, M. Albert Kaladjian, M. Jean Ayanian, M. Joseph Luledjian, M. et Mme Jacques Kabakdjian, Mme Danièle Agopian, M. et Mme Robert Kurkeden, M. Robert Khosrofian;

— 80 Francs :

M. Jean Berberian;

— 50 Francs :

M. Jean Gougassian, M. Vartan Babakhian, M. Paul Djirmendjian, Mlle Valérie Demirdjian, M. Edmond Avedikian, M. Georges Kourkian.

TOTAL MENSUEL	6.185,60 Francs
TOTAL ANNUEL	74.227,20 Francs

GRANDE TOMBOLA

Une *Grande Tombola* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.

1er prix : 1 Renault Twingo

et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares

1 téléviseur grand écran

1 tapis

Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի մասնաճիւղը անդամական ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Յունուար 29-ին, առտուան ժամը 10-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue. 75009 Paris

Կարեւոր Օրակարգ. - Մասնաճիւղի բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը փափաքելի է:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 28
VENDREDI
28 JANVIER
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.249 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.249

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՍԻ օդակայանի դիմացը գտնուող գեր - շուկան՝ Քաղինօ փլած է Յունուար 26, ժամը 16-ին, երբ ներսը յաճախորդներու խճողում ալ կար : Առաջին հաշուեկշիռ մը համաձայն 3 մեռեալ եւ 94 վիրաւոր կար, բայց, շուրջ 15 հոգի ալ փլատակներու տակ մնացած էին եւ մեծ յոյս չկար որ ողջ ըլլային : Այս աննախընթաց արկածին պատճառները ծանօթ չէին եւ քննութիւն բացուած էր : Շուկան ընդլայնելու համար աշխատանքներ կը տարուէին, բայց, կ'ըսուի թէ կապ չունէին կառոյցին հետ : Այս արկածը որ կը յիշեցնէ Ֆիւրիանիի (Գորսիքա) մարզարանին փլուզումը բաւական խուճապ ստեղծած է այն ընկերութիւններուն մօտ որոնք շինարաններու հակակշռին պատասխանատու են եւ կը հետեւէին աշխատանքներուն :

ՖՐԱՆՍԱ, Նախագահութեան եւ վարչապետութեան հաստարակաց զեկոյցով մը կոչ կ'ընէ որ. - «գործադրուին Պոսնիոյ վերաբերող ՕԹԱՆ-ի որոշումները, ի հարկին ուժի գործածութեամբ» : Այս կոչը որ ազդարարութիւն մըն է ՄԱԿ-ի, զայն կը հրաւիրէ անյապաղ միջոցներ ձեռք առնելու իրագործելու համար երկու հետանկարներ՝ Ա) Թուզլայի օդակայանը բանալ մարդասիրական օժանդակութեան : Բ) Սրեպրենիքայի ՄԱԿ-ի ուժերու փոխարինումը ապահովել :

ԵԼՑԻՆ ստիպուեցաւ համակերպիլ Եղբորական իր նախարարին հրաժարականին եւ տեղը նշանակեց Սերգէյ Դուբինին : Ֆիոդորով, մեկնելէ առաջ, յայտարարեց թէ «տնտեսական պետական հարուած» մըն է որ կը կատարուի : Նամակով մը Ելցինի կը ձաղկէ. - «Պարոններու եւ կարմիր տնտեսագէտներու անզգամ գաղափարաբանութիւնը» :

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻ պիտի հետապնդուի «պատերազմի ջատագովութեան» մեղադրանքով : Ընտրապայքարի ընթացքին գեր - ազգայնական այս պարագլուխը, բացէ ի բաց, կոչ ըրած էր որ հարցերը լուծուին զէնքի զօրութեամբ : Գիրքին մէջ ալ («Ուստում դէպի հարաւ») կ'ուզէր ի մօտոյ տեսնել՝ «մեր խարտեաշ զինուորները տաք ծովերու ափին» : Ամբաստանութիւնը չէ խանգարած Ժիրինովսկին որ նոյն ժամանակ մամուլի ասուլիս մը կուտար եւ կրկնած է. - «Ռուսերու մեկնումը խորհրդային նախկին Հանրապետութիւններէն անիշխանութիւն պիտի նշանակէր» եւ աւելցուցած է՝ «Գապուլէն՝ Պոլիս»... :

ՍԻՏՆԻ, ուր կը գտնուէր պաշտօնական այցելութեամբ, Մեծն - Բրիտանիոյ գահաժառանգ իշխանը՝ Շառլ յարձակման ենթարկուեցաւ, բայց, գամպոճցի ուսանողի մը պարպած գնդակները զինք չվիրաւորեցին իսկ : Իշխան Շառլ բրիտանական պաղարիւնութեամբ չարունակած է իր ճառը, մինչ երիտասարդը ձերբակալուած է :

ՊԵՐԼՈՒՍՔՈՆԻ որ, հեռատեսիլի ոչ պետական կայաններու մեծ սեփականատէրն է, յայտարարեց թէ կը հրաժարի իր խումբին (Ֆինինվեսթ) նախագահութենէն, կը հիմնէ Ֆորցա Իթալիա (յառա՛ջ Իտալիա) շարժումը եւ կը նետուի քաղաքականութեան մէջ, պատնէշ բարձրացնելու համար ձախին առջեւ : Իտալիոյ երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան Մարտին :

ՀԱՅԿ. ՈՒԺԵՐԸ ԵՏ ԿԸ ՄՂԵՆ ԱԶԵՐԻՆԵՐԸ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ ԳՆԱՑ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ Կ'ԱՄԲՈՂՋԱՆԱՅ

Մարտերը կը շարունակուին, առաւելաբար Քելպաջարի շրջանը եւ Յունուար 25-ին եւ 26-ին, հայկական ուժերը ոչ միայն ետ մղած են Ազերիներու յարձակումները մեծ վնասներ պատճառելով, այլեւ վերագրաւած են կարգ մը բարձունքներ որոնք ռազմական նշանակութիւն ունին :

Այսպէս, Յունուար 26ին, ժամը 16.30ին մարտերը կը շարունակուէին Քելպաջարի, Մարտակերտի եւ Հադրութի շրջանները : Նախորդ օրը 7 հրասայլ բնաջնջած էին : Իսկ Յունուար 26-ին, յաջող յարձակումներու շնորհիւ Ղարաբաղի հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը գրաւած են Մարտակերտի շրջանի Ցակոր Կամարի գիւղի մօտ գտնուող շարք մը ռազմագիտական կարեւորութիւն ունեցող բլուրներ : Ազերիները 200 մեռեալ ունեցած են : Բնաջնջուած են 6 հրասայլ, երեք ռազմակառք եւայլն : Այս ձախողութիւնները պատճառ եղած են որ ազրպէջանական ուժերը վերսկսին գրադ-ի արձակումը բնակչութեան վրայ : Մարտունիի շրջանը 3 մեռեալ կայ, հինգ վիրաւոր, որոնց մէջ կիներ եւ մանուկներ :

*

Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան, Յունուար 26-ին, Ս. Պետերբուրգ գացած է քաղաքապետ՝ Սոբչաքի հրաւէրով : Կը մասնակցէր Լենինգրադի պաշարման վերացման 50-ամեակի նուիրուած միջոցառումներուն :

«Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդի կազմը ամբողջացած է : Լ. Տէր - Պետրոսեանի հրամանագրով եւ Սեպտեմբեր 18-ին խորհուրդին տուած որոշումին հիման վրայ, կազմը ամբողջացած է հետեւեալ անդամներով. -- Բագրատ Ասատրեան (Կեդրոնական դրամատան տնօրէն), Ռոպէր Քոչարեան (Ղարաբաղի ներկայացուցիչ), Պետրոս Արք. Մուրադեան (Հայ կաթողիկէ եկեղեցի), վերապատուելի Մովսէս Ճանպազեան (Հայ աւետարանական եկեղեցի), Լիզա Ասատրեան (Հայ Օգնութեան Միութիւն) :

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՂԱՐԱԲԱՂՑԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

«ՀԱՅԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՅՈՅՍԸ ՊԷՏՔ Է ԴՆԵՆ ՄԻԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՐԱՅ»

Երեք կուսակցութիւններու միասնութեամբ կազմուած մարմինը (ՔՈՓԱ) Ղարաբաղի 2 երեսփոխաններուն՝ Վալերի Ալեքսանեանի ու Մաքսիմ Միրզոյեանի հետ հանդիպումի երեկոյթ մը կազմակերպած էր Յունուար 26-ին, Փարիզի Ռէֆորմէ եկեղեցիին մէջ :

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան երկու խորհրդարանականները Փարիզ կը գտնուէին, հրաւիրուած ըլլալով Սթրազպուրկի մէջ մասնակցելու Եւրոպայի Խորհրդարանին Ղարաբաղի հարցին նուիրուած նիստին :

ՔՈՓԱ-յի ներկայացուցիչ Վարուժան Կիւրեղեանի ողջոյնի խօսքէն ետք խօսք տրուեցաւ նախ Վ. Ալեքսանեանին որ յայտնեց գլխաւորաբար թէ Սթրազպուրկի Յունուար 24-ի հանդիպումէն բացակայած էին Թրքական եւ ազրպէջանական պատուիրակութիւնները, անգամ մը եւս փաստը տալով որ կողմնակից չեն խաղաղարար լուծումներու :

Իրմէ ետք Մ. Միրզոյեան խօսեցաւ գիրենք այսօրուան իրավիճակին առաջնորդող պայմաններուն մասին. «իրօք, աւելի կուշտ էինք ապրում, բայց ոչ աւելի լաւ. հաց կար, լոյս կար, բայց չկար ազատութիւն» ըսաւ ան, ապա շեշտեց այն միտումնաւորութիւնը, որ Ղարաբաղի մէջ ստեղծուած էր, հաստարակաց հարցը լուծելու գիտակցութեամբ. անդրադարձաւ Հայաստանի Խորհրդարանի ՀՅԴ-եան խմբակէն Սէյրան Պաղտասարեանի կամաւորներու ուղղուած կոչին, յստակօրէն շեշտելով որ ԼՂՀ-ը պետական մակարդակով կոչ չէ ըրած ու Ս. Պաղտասարեանի խօսքերը միայն անձնական բնոյթ ունին :

Պատերազմական իրավիճակի մը ամբողջ ծանրութիւնը ապրող, պահին իմաստին խորապէս գիտակից ու յաղթանակի հեռանկարին անկեղծօրէն փարած զեկավարներու արտայայտութիւններն էին իրենցը. սակայն, մե՛ղք որ երեկոյթին երկրորդ մասին մէջ ուղղուած հարցումները, ապրուածին ու նոյնիսկ ըսուածներուն բոլորովին անհաղորդ լսարանի մը պատկերը տուին միայն : Քիչ անգամ կը պատահի որ այնքան չեշտ սահմանով մը կարելի ըլլայ բաժնել ցաւին տէրն ու անով իբրեւ թէ հետաքրքրուողը, որքան Յունուար 26-ի երեկոյթին հարցումներու բաժնին : Լռութիւնն ալ այնպէս կը թուի թէ ոսկի է միայն գիրքերու մէջ եւ ուրիշներու համար :

Այնուհանդերձ, Վ. Ալեքսանեանի ու Մ. Միրզոյեանի պատասխաններէն տեղեկացանք թէ պէտք չէ վայրկեանական տագնապներու մատնուիլ, թշնամիին այս ու այն յաջողութեան, կամ ափզան, անզլիացի վարձկաններու ներկայութեան լուրերով. պատերազմական ամէն միջոց որուն կը տիրանար Ազրպէջան, Ղարաբաղ կ'ունենար անմիջապէս «հակա-»ն : Իսկ անկէ անդին, ինչպէս քանիցս կրկնեցին օրուան հիւրերը, Ղարաբաղցին իր յոյսը դրած էր ո՛չ մեծերու քաղաքական նեցուկին, ոչ թէական ակնկալութիւններու, այլ միայն եւ միայն ինքն իր վրայ. այն համոզումով որ յաղթանակէն ուրիշ ելք չունին որպէս կեանքի, ապագայի գրաւական :

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Յունուար 25 / 26)

ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵՆԷՆ

Յունուարի առաջին կէսին Տնտեսութեան նախարար Արմէն Եղիազարեան կը գտնուէր Միացեալ - Նահանգներ, ուր շարք մը հանդիպումներ ունեցած է Հայաստանի Դրամական եւ վարկային օգնութիւն ապահովելու գծով : Պատերազմող երկիր ըլլալու պատճառաբանութեամբ Հայաստանի նկատմամբ անվստահութեան մթնոլորտի մէջ Նախարարը յաջողած է համոզել Տարադրամի միջազգային Հիմնադրամի պատասխանատուները, որ երթան Հայաստան եւ տեղւոյն վրայ իշխանութեանց հետ ծրագիրներ մշակեն : Իսկ Համաշխարհային Դրամատան ներկայացուցիչներուն հետ ունեցած տեսակցութեանց ալ համաձայնութիւն գոյացած է աղէտի գօտիին համար նախատեսուած օգնութիւնը տրամադրելու մասին : Ա. Եղիազարեան տեսակցած է նաեւ «Իսթ - Ուէսթ» դրամական ընկերութեան պատասխանատուներուն հետ :

*

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Գ.Խ.-Ի ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Յունուար 25-ին Գ. Խ.-ի նախագահ Բ. Արարքցեան ընդունած է ակադեմական Ֆադէյ Սարգսեանը եւ Ակադեմիայի Թղթակից - անդամ Եուրի Շուգարեանը : Անոնք Խորհրդարանի նախագահին ներկայացուցած են գիտական շրջանակներու հարցերը :

Բ. Արարքցեան նոյն օրը ընդունած է նաեւ ՀՌԱԿ-ի վարչութեան ատենապետ Ռուբէն Միրզախանեանը, վերջինիս խնդրանքով :

*

ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ Օգնութեան Խաչը 76 թոն արեւածաղիկի սերմ յանձնած է Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան, որմէ ստացուած բերքը կը գործածուի որպէս անասուններու կեր :

*

Միացեալ - Նահանգներէն հասած 300 մահճակալները յանձնուած են Առողջապահութեան Նախարարութեան «Էրեբունի» բժշկական կեդրոնին, որ անոնցմէ 100-ը կը պահէ իրեն եւ մնացեալ 200-ը կը տրամադրէ Պաշտպանութեան Նախարարութեան : Բաշխուած է նաեւ 10 թոն ամերիկեան փոշի կաթ :

*

Հայ օգնութեան Հիմնադրամի «Ոչ միայն հացիւ» ծրագիրը կը շարունակուի : Էջմիածնի եւ շրջանի այն երախաներուն, որոնք ծնած են 1993 Յունուար 1 - Յունիս 30 ժամանակաշրջանին, կը տրուին 48 սրուակ մանկական սնունդ, ոսկեզօծ խաչ եւ շղթայ նաեւ «Մկրտութիւն եւ դրոշմ» գրքոյկը :

*

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Յունուար 25-ին տեղի ունեցած է Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեանի մամուլի ասուլիսը, որ նուիրուած էր 1993-ի յանցագործութիւններու հաշուեկշռին : Նախարարը լրագրողներուն հաղորդած է որ բաղդատմամբ 1992-ին քրէական արարքները պակսած են 19% : Նուազում արձանագրուած է գլխաւորաբար ճամբաներու (-36%) եւ կառուղիներու (-60.7%) վրայ պատահած յանցագործութիւններու : Նախարարը այս երեւոյթը վերագրած է վառելանիւթի չգոյութեան : Արձանագրուած են 308 տնտեսական յանցագործութիւններ, կեղծ դրամի յայտնաբերման 53 դէպքեր : Անչափահասներու կողմէ գործուած են 402 յանցագործական դէպքեր : Վ. Սիրադեղեան անդրադառնալով կաշառքի հարցերու, ըսած է թէ դպրոց մը բացուած է ներքին զօրքերու համար. Նախարարութեան կցուած է վիզաներու գրասենեակը, ինչ որ թոյլ պիտի տայ արտագաղթի ստուգարկութեան մը ստեղծման : Նախարարը յայտարարած է նաեւ որ Վրաստանի հետ առայժմ համաձայնութիւն ձեռք ձգել կարելի չէ եղած ինչ կը վերաբերի երկաթուղիի կամուրջին եւ կազատարին միասնական հսկողութեան :

ՈՐԲ ԳԻՐՔԵՐԸ

Հագիւ ներս կը մտնեմ, եւ արցունքներս անճրեւի պէս՝ աչքես կը ծածկեն ամէն բան։ Կը շշնջամ անունս. տանտիրուհիին անունը ականջիս կը հասնի կարծես խորունկ հորի մը յատակէն։

Բարեկամս՝ ծննդավայրիս Հայոց ժամին երգէոնահարը, օր մը առաջարկեց ինծի այցելել պառաւի մը տունը, որ տասնեակ մը հայերէն գիրքեր ունենալով՝ կը փափաքէր վստահելի ձեռքերում յանձնել զանոնք, որպէս զի դուրս չնետուէին, երբ հնչէր իր մահուան ժամը։

Արքայական բանակի սպայի մը այրիկն էր պառաւը, նախկին դերասանուհի։ Միս–մինակ կը շարէր չորս քառամեակներուն բեռը։ Անօգ ու անտերունչ՝ կը պաշտպանէր իրմէ ա՛լ աւելի անպաշտպան արարածները։ Լուցկիի տուփի չափ նեղ զոյգ սենեակներուն մէջ կը վխտային փողոցէ բերուած կատուներն ու շուները՝ սրտաճմլիկ, սակայն զուարթ գազանանոց մը։

Կատուի մազին անտեսանելի ծուէնները, որ առատօրէն կը լեցնէին միջոցը՝ կը խրէին կոկորդիս, բիբերուս մէջ, քամելով այդ անակնկալ արտասուքը։

Աչքերս կը ճմլեմ ու կը դիտեմ սենեակին աղուական, արժանավայել աղքատութիւնը։ Սեղանին կաշեկազմ հատորներու բլուր մը կը տեսնեմ։ Բարեկամս արդէն գրացած է գրաբար Աստուածաշունչ մը թղթատելով, որ պատկառելի տարիքին հակառակ՝ հիանալի կերպով պահպանուած կը թուի։ Ձեռքս կ՚առնեմ հատորիկ մը, Վենետիկ տպուած Նարեկն է, որուն պակսող մէկ հատիկ էջին տեղ թուղթ մը կար՝ ծածկուած մարգարտաշար ձեռագրով։

- Հայրս գրեր է ու փակցուցեր. - կը բացատրէ տանտիրուհին ու դողդոջ ձայնով կը հարցնէ.

- Կ՚ուզէ՞ք այս գիրքը․․․։

Այո, կ՚ուզեմ։ Պիտի պահեմ ու պահպանեմ, պիտի կարդամ ու խորհիմ, սակայն․․․։ Սակայն ի՛նչ խղճով պայուսակս թիմեմ ու տանիմ ընտանեկան այս գանձը, նուիրական յիշատակը, մենաւոր սրտին վրայ ցանելիք այս ափ մը մոխիրը․․․։

Երկու - երեք ամիս ետք բարեկամուհի մը կը հեռաձայնէ ինծի ու կը հրաւիրէ իր վերջերս գնուած եւ տակաւին չնորոգուած տունը։ Նախորդ տէրը Հայ պառաւ մըն էր, որուն մահէն ետք, ազգականները տարեր են ունեցած – չունեցածը՝ ձգելով քանի մը հայերէն գիրքեր միայն։ Եւ ահա կրկին անդիր օրէնք մը գիս տէրը կը դարձնէ անտէր ժառանգութեան։

Իսկ ո՞վ կրնայ համրել աշխարհի տուներուն անկիւնները ծուարած, աչնան վերջի՛ն շողերովը տաքցող հայ մամիկներն ու պապուկները։ Քանի՛ քանի կաշեկազմ հատորիկներ պիտի նետուին աղբանոց՝ «ատանց որ մէկը գնէ իրենց բուն չեշտն անոնց վրայ»։ Եւ մենք անտարբե՛ր կը դիտենք Մեծասքանչին տառապանքը․․․։

Մերինէն աւելի դժբախտ լեզուներ եւ մշակոյթներ կան։ Նացիներու մինչապ դիակիզարանները՝ միլիոնաւոր կեանքերուն հետ լափած էին Արեւելեան Եւրոպայի Հրեաներուն իւրայատուկ մշակոյթը եւ գրականութիւնը՝ իր գրագէտներով, այլ մանաւանդ՝ ընթերցողներով։ Այդ ողեկանութիւնը վերընձիւղել չկրցաւ ու տակաւ առ տակաւ կը մեռնի։ Կը մեռնի իտիշ լեզուն, եւ տասնեակ հազարաւոր գիրքեր դատապարտուած են լաւագոյն պարագային անկիւն մը պառկելու։

Սակայն ամերիկածին երիտասարդ մը, որ համալսարանը ուսանելով մեռնող այդ խօսուածքը՝ կ՚որոշէ կորուստէ փրկել իր ազգին բիւրահատոր ժառանգութիւնը։ Տարբեր քաղաքներու հեռախօսագիրքերուն մէջ արխնակիցներ կը փնտռէ, կը հեռաձայնէ տալով միակ հարցումը․ -Իտիշ լեզուով հին - մին գիրքեր ունի՞ք ծախու։ Շուտով ալ կ՚անդրադառնայ որ տունը այլեւս չի բաւեր օր ըստ օրէ աճող հաւաքածոն ամփոփելու եւ կը ստիպուի մեծկակ պահեստ մը վարձել։ Մեռնող այդ լեզուով հետաքրքրուողները կը սկսին դիմել իրեն պէտք եղած գիրքը հայթայթելու համար։ Ուխտեալ խենթը յաջողակ գործածարար մէկը կը դառնայ։

Մենք գուրկ ըլլալ կը թուինք հակոտնեայ այդ առաքինութիւններէն։ Լեռնակուտակ բարոյա - կրօնական գիրքեր արտադրած ենք, որոնք Եկեղեցւոյ խորհուրդներուն հետ նաեւ պատառաքաղը ո՛ր ձեռքով բռնելը կը սորվեցնեն, սակայն մենք նո՛յն անխրատը կը մնանք ինչպէս այդ գիրքերը տպուելու օրերուն։

Կէտի մը վրայ եւս մեր բնազանցութիւնը բացառիկ է. մեր հին գիրքերէն շատեր՝ զմելլի հպումը չտեսած՝ կուսական ճերմակութեամբ կը փայլին, իսկ նորատիպները կապոց-կապոց կը հիննան չերտ-չերտ փոշիներու տակ։

Յաճախ գիրքերնիս կը նուիրենք ակումբի մը, դպրոցի մը կամ գրադարանի մը։ Յուսահատ ճիգ մը՝ պապենական ժառանգութիւնը փրկելու ապերախտ զաւակներու անհոգութենէն։

Վերջերս Մարմարա-ին մէկ անկիւնը թրքերէն ազդ մը տեսայ. Հայերէն հին գիրքեր լաւ գինով ծախու կ՚առնենք։ Կ՚երեւակայեմ ուծացած հայորդիներուն զարմանքը, թէ մէկը տակաւին իյի ֆիյաթ կու տայ էրմէնիճէ քիթապ կոչուած թափօնին։

Այսօր Հայ Գիրքը կարօտ է թէ՛ ուխտեալ խենթերու, թէ՛ գործարար մարդոց։ Դեղնած էջերը մանուկ ձեռքերու հպումով է, որ կեանք պիտի առնեն։ Ու փոխարէնը պիտի զօրացնեն պզտիկ այդ թաթիկները նախնեաց աւիւնո՛վ կենսայորդ։

ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԵԱՆ

Երուսաղէմ

ԳԼՕՏԻՆ ՊԱՐԹ. –

«ԱՅՍՏԵՂ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԱՒ ԵՆ ՍՈՎՈՐՈՒՄ»

-- Ֆրանսահայ միջմասնագիտական խմբաւորման (ԺԻԱ) Երեւանի գրասենեակում կազմակերպուած ֆրանսերէնի դասընթացքները լաւ արդիւնքներ են տալիս եւ ունկնդիրների համար դրանք յետադայում, անշուշտ, մեծ օգնութիւն կը լինեն իրենց գործունէութեան ասպարէզում, «Արմէնփրէս»ի թղթակցի հետ զրոյցի ժամանակ ասաց Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսիայի դեսպանութեան լեզուի գծով կցորդ տիկին Գլօտին Պարթը մի քանի ժամուայ ընթացքում պարապմունքներին ծանօթանալուց յետոյ։

Ես գիտէի, որ բաւականին ժամանակ է, ինչ դասընթացքները գործում են եւ պատրաստւում էի ունկնդիրների հետ հանդիպելու, որն ինձ անսահման բաւականութիւն պատճառեց։ Առաջին խմբում սովորողներ ընդամէնը երեք ամիս առաջ են եկել այստեղ, սակայն այդ կարճ ժամանակաշրջանում արդէն հասցրել են բաւականին բան իմանալ ֆրանսերէն։ Իսկ երկրորդ խմբի հետ, որն աւելի սատուցնի մենք միայն ֆրանսերէնի մասին չխօսեցինք. մեր ազատ անկաշկանդ զրոյցը ծաւալուել էր նաեւ պատմութեան, միջազգային յարաբերութիւնների, Հայաստանի այսօրուայ տնտեսական կացութեան եւ մեզ բոլորիս յուզող այլ խնդիրների մասին։

Ֆրանսիացի հիւրը, որը արդէն Հայաստանի հետ շփումներ է ունենում մէկ տարուց աւելի, գովեստով խօսեց դասընթացքների պատասխանատու Ռեմոն Եագինեանի եւ դասախօս Արուսեակ Ամիրջանեանի մասին, որոնք իրենց սաներին բազմակողմանի գիտելիքներ են հաղորդում եւ դա անում են շատ բարձր մակարդակով։

-- Արդէն երկու տարի է ինչ գործում է մեր դպրոցը, - ասաց Ռեմոն Եագինեանը։ Այն արդէն շրջանաւարտներ է տուել, որոնք բոլորն էլ գոհունակութիւն են յայտնել այստեղ անցկացուող պարապմունքներից։ Շրջանաւարտների մի մասը նոյնիսկ անգլերէն գիտէ սակայն այսօրուայ ժամանակների պայմանների փոփոխման հետ բնտ երեւոյթին միայն մէկ օտար լեզու իմանալը քիչ է համարում։ Դասընթացները տեղի են ունենում ամէն օր. ես եւ Արուսեակը, որը հիանալի գիտէ իր գործը, երեքական խումբ ունենք որոնք այստեղ են գալիս, իրօք, ինչ որ բան սովորելու համար։

Դպրոցի սաները տարբեր տարիքի եւ տարբեր մասնագիտութիւնների տէր մարդիկ են, հիմնականում՝ կանայք։ Այստեղ համախմբուել են լրագրողն ու հողերանը, դաշնակահարուհին ու պալէտի պարուհին, ճարտարապետն ու դերասանուհին։

-- Ես մեծ հաճոյքով եմ յաճախում պարապմունքներին, — ասաց պարուհի Մարի Զիլեանը։ - Լաւ խումբ ունենք, լաւ դասախօս, որի ջանքերով ոչ միայն ֆրանսերէնին ենք տիրում, այլեւ արուեստին, պատմութեանը, երաժշտութեանը եւ այդ երկու ժամուայ ընթացքում առօրեայ շատ հոգսեր ենք մոռանում ու շատ յոյսեր փայփայում։

Կոմիտասի անուան կոնսերվատորիայի դոցենտ Զարա Տէր-Ղազարեանը դասընթացների է յաճախում իր աղջկան՝ ուսանող դաշնակահարուհի Եւա Յարութիւնեանի հետ։

-- Անկախ ժամանակից, միութիւնից եւ մեր կեանքի միւս «բարեմասնութիւններից», մենք այս պարապմունքներին գալիս ենք, որովհետեւ շատ ենք ուզում ուսումնասիրել աշխարհի քաղաքակիրթ ժողովուրդներից մէկի լեզուն, մշակոյթը, քաղաքակրթութիւնը, եւ ընդհանրապէս մարդկային շփումներ ունենալ այս դասերի ընթացքում, -- ասաց նա։

Ընդհատուած դասը նորից շարունակւում է։ Սրահում նորից հնչում է ֆրանսերէնը։ «Աշակերտները» սիրալիր ցտեսութիւն են ասել տիկին Գլօտին Պարթին։

ՎԱՆԻԿ ՍԱՆԹՐԵԱՆ

«Արմէնփրէս»ի թղթակից

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉԻ ՆՈՐ ՔԱՌՈՒՂԻ՞Ն

Լեհաստանի մաքսատուներուն մէջ իրաւ կը յաջորդեն թմրեցուցիչներու գրաւումները. անգամ մը Նիժերիայէն հասած ձկնեղէնի ծրարներուն տակէն գտնուած է կէս թոն մարիխուանա, ուրիշ անգամ մը Քոսթա - Ռիքայի Վարշաւայի դեսպանը բռնուած է օդակայանը ու պայուսակէն 11 քիլօ հերոյին հանուած։ Երկու պարագաներուն խնդրոյ առարկայ թմրեցուցիչներուն շուկայի գինը երեք միլիոն տոլարի շուրջ է։ Այս մարզին մասնագէտներուն համաձայն, Լեհաստան թէ՛ Արեւելքէն, թէ՛ Արեւմուտքէն հասած թմրեցուցիչներուն համար եւրոպական կարեւորագոյն քառուղին վերածուած է։ Այս գործով զբաղողները ընդհանրապէս Ռուսաստանէն եւ խորհրդային այլ երկիրներէ հասած յանցագործներ կ՚ըլլան, որոնք կ՚օգտուին ոստիկանական եւ արդարադատութեան բոլորովին անկազմակերպ կացութենէն։ Այս նոր մաֆիան կը գործէ նաեւ կազմակերպուած ոճիրներու, պոռնկութեան, զէնքի առեւտրի բնագաւառներուն մէջ։

Այսօր, ոչ մէկ ստոյգ տեղեկութիւն կայ Արեւելեան Եւրոպայէն անցնող թմրեցուցիչի քանակութեան մասին։ Այդ երկիրները նոր նոր սկսած են հաշիւը բռնել գրաւուած թմրեցուցիչներուն ու տուեալները շատ թերի են։

Այս երեւոյթին գլխաւոր պատճառը այն է որ Եուկոսլավիոյ պատերազմը թմրեցուցիչի աւանդական ճամբաները անգործածելի դարձուց. սոր վրայ պէտք է աւելցնել նորանկախ երկիրներուն անպատրաստ կացութիւնը նման «նորութիւններ» դիմագրաւելու, օրէնքներու բացակայութիւնը, անփորձութիւնը եւ միջոցներու անբաւարարութիւնը։

Թմրեցուցիչը անգամ մը Արեւելեան Եւրոպայի մէկ երկիրը բերուելէ ետք, աւելի դիւրին կ՚ըլլայ Արեւմտեան Եւրոպա, կամ Ամերիկա հասցնել. Նուազ կասկած կը յարուցանէ մէկը որ Փրակայէն կամ Վարշաւայէն Նիւ - Եորքի օդանաւ մը կը մտնէ, քան ուրիշ մը որ կու գայ Պոկոթայէն կամ Պոլիսէն։

Դեկտեմբերին գերման ոստիկանութիւնը 290 քիլոկրամ հերոյին ձեռք անցուց թրքական ընկոյզի տուփերու տակ, որոնք կու գային Չեխիայէն. շուկայի արժէքով 18 միլիոն տոլարի ապրանք էր տոփկա։ Անկէ առաջ, Հոկտեմբերին Սեւ ծովու վրայ Գոսթանցայի նաւահանգիստը ռումէն մաքսաւորներ չորս թոն հաշիշ ձեռք անցուցին ուկրանական նաւու մը մէջ որ Քէնիայէն կուգար։

Աֆղանիստանէն, Փաքիստանէն, Թայլանտէն, կեդրոնական Ասիայէն, Ափրիկէէն հասածներուն հետ, Արեւելեան Եւրոպա կուգայ նաեւ Հարաւային - Ամերիկայի ապրանքը։ Հարցին ամերիկացի մասնագէտներէն մէկը կը հաստատէ թէ քոլոմպիական քարթէլները արդէն սկսած են կապեր հաստատել Արեւելեան - Եւրոպայէն գործակիցներու հետ։

Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն միջեւ թմրեցուցիչի նոր քառուղին ըլլալու Լեհաստանի հանգամանքը հետեւանք է օրէնսդրութեան․․․։ Վարշաւայի «Ինթէրփոլ»ին մէկ պատասխանատուն կ՚ըսէ. - «Լեհաստան այնպէս յառաջդիմական օրէնսդրութիւն մը ունի որ աշխարհի ամենէն լայնախոհներէն մէկն է։ Անոր պատրաստութեան մասնակցեցան բժիշկներ, ընկերաբաններ, ամէն մասնագիտութեան տէր մարդիկ, բացի ոստիկանութեան պաշտօնատարներէ»։

Արդարեւ, թմրեցուցիչներու թէ՛ մաքսանենգութիւնը, թէ առեւտուրը ապօրինի ըլլալով հանդերձ, տառով գրաւողները բռնուելու մեծ սպառնալիքի տակ չեն, գլխաւոր այն պատճառով որ յանցագործներու միջավայրէն ներս թափանցելու, տեղեկութիւն որսալու գործունէութիւնը լեհական օրէնքով արգիլուած է. ինչպէս նաեւ Չեխիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ։ Այլ խօսքով՝ այդ երկիրներուն մէջ օրէնքը անկարելի կը դարձնէ մաքսանենգներու հետապնդումը։ Այս պատճառով աշխատանք կը տարուի նոր օրէնք պատրաստելու համար։ Սակայն տարակուսելի է որ օրէնքներու նորացումով կարելի ըլլայ յաղթահարել չարիքին։ Թմրեցուցիչի մաքսանենգութիւնը կը կատարուի կազմակերպուած ոճիրներու արհմիութեան կողմէ որ կը ղեկավարուի Ռուսերու եւ նախկին խորհրդային երկիրներու քաղաքացիներուն կողմէ։ Զէ՞ որ ինչպէս կը

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ

ՓԱՐԻԶ

«ՆՈՅԵԱՆ ՏՕՊԱՆ»

(Յունուար 24)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐԱՆԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Իրանի իսլամական հանրապետութեան 15-րդ տարեդարձը կը նշուի նաեւ մարզական փառատօնով մը (Յունուար 27 – Փետրուար 10) որուն կը մասնակցին նաեւ Հայաստանի մարզիկները։ Այդ մասնակցութիւնը կ՚ըլլայ սեղանի թէնիսի, պաքէթպոլի, մականախաղի, սուսերամարտի, ըմբշամարտի, թեթեւ մարմնամարզի, ձեռնագնդակի ճիւղերուն մէջ։

ՑՈՒՐՏԻՆ ԴԷՄ ՓԼԱՍԹԻՔ ԹԱՂԱՆԹՆԵՐ

Փախստականներու ՄԱԿ-ի Բարձրագոյն Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ հայկական Կարմիր Խաչի աջակցութեամբ Երեւանի մէջ սկսած է ցուրտէն պաշտպանելու փլասթիք թաղանթներու բաշխումը։ Անկէ արդէն բաշխուած էր 22.632 քառ. մեթր աւելի քան 3000 փախստական ընտանիքներու։ Իսկ այս անգամ կը բաշխուէր 12.000 քառ. մեթր 2000 ընտանիքներու։ Փախստականներու բնակարաններու պատուհանները ապակիէ իսկ զուրկ են։

ՀԱՅԿ. ԾՆՆԴԵԱՆ ՆՇՈՒՄԸ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Յունուար 19-ին Ալմաթիի (Ղազախստան) Գիտնականի Տան մէջ հանդիսաւոր կերպով նշուած է հայկական Ծնունդը։ Հանդիսութեան սկիզբը Կեդր. Ասիոյ հայկական եկեղեցիներու վերատեսուչ Սեպուհ Վրդ. Իսահակեան ընթերցած է Վազգէն Ա.ի Ծննդեան քարոզը։ Նոյն օրը, իրիկունը կատարուած է ժամերգութիւն եւ Ջրօրհնէք։

ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԴԻՄՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ

Հայ քաղաքական բանտարկեալներու պաշտպան յանձնախումբէն (ԱԹէնք) Յունուար 20 Թուակիր հաղորդագրութիւն մը ստացանք, ուր կը յիշուի թէ 1983-էն ի վեր Ֆրանսական բանտերու մէջ արգելափակուած կը մնայ Սիմոն Նայիրեան: 15 տարուան բանտարկութեան 2/3 շրջանը լրացուցած ըլլալով, ըստ Ֆրանսական օրէնքի տրամադրութեանց, Նայիրեան պէտք է ազատ արձակուի, բայց, ան կը շարունակէ արգելափակուած մնալ: Հաղորդագրութիւնը կ'ըսէ թէ Ֆրանսական իշխանութիւնները՝ «կը սպասեն որպէս Թրքական Հանրապետութեան նախկին քաղաքացի Սիմոն Նայիրեանը արտաքսել Թուրքիա, ուր անոր պիտի սպասէ ահուր ճակատագիր մը»:

Հայ քաղաքական բանտարկեալներու պաշտպան Յանձնախումբը Ֆրանսական իշխանութեանց ուղղուած կոչով մը կը պահանջէ պատկան իշխանութիւններէն, որ ոչ մէկ պարագայի տակ, Սիմոն Նայիրեանը Թուրքիա արտաքսուի: Կոչը ստորագրած են Յունաստանի Խորհրդարանի 75 երեսփոխաններ (ընդհ. թիւը՝ 300 է) որոնց կարգին ծանօթ դէմքեր, այժմ Մշակոյթի նախարար՝ Մելինա Մերքուրի, Ա. եւ Բ. փոխ-նախագահները եւայլն, եւայլն:

Սոորեւ կոչը. -

«1983-էն ի վեր Ֆրանսական բանտերու մէջ կը շարունակէ ապատազուրկ մնալ Սիմոն Նայիրեան (Սոնէր Նայիր), որ դատապարտուած էր հակաթրքական աշխուժութեանց համար: Նկատի ունենալով որ Նայիրեան արդէն իսկ լրացուցած է 15 տարուան դատավճիռի երկու / երրորդ ժամանակաշրջանը, ըստ Ֆրանսական օրէնքի տրամադրութեանց պէտք է ազատ արձակուի:

Նայիրեան նախքան իր բանտարկութիւնը, ունէր Թրքական քաղաքացիութիւն եւ Ֆրանսայի մէջ կ'ապրէր որպէս քաղաքական ապաստանեալ:

Մենք ստորեւ ստորագրողներս, կը պահանջենք Ֆրանսական իշխանութիւններէն որ Նայիրեանի ազատ արձակման վաղորդայնին, ի բացառեալ Թուրքիայէն, զինք արտաքսեն որեւէ այլ երկիր որ կ'ընդունի: Իր Թուրքիա բռնի արտաքսումը, հակաթրքական աշխուժութեանց պատճառով, համազօր է մահավճիռի արձակման: Միեւնոյն ատեն, Թուրքիա արտաքսման որեւէ քայլ, կը կարծենք որ ներհակ է Ֆրանսական արդարադատութեան անօրինած վճիռի ոգիին, յատկապէս որ այդ քայլով Նայիրեան Ֆրանսական դատական ատեանի արձակած վճիռէն աւելի ծանր պատիժի պիտի ենթարկուի, որ արդարադատութեան համամարդկայնօրէն ընդունուած արժէքներու անտեսումն ու ոտնակոխումն իսկ է»:

Խոստովանի լեհ պատասխանատու մը, դժուար չէ Թմրեցուցիչի բառով մը անցնիլ սահմանագլուխէն երբ մարդ գիտէ թէ մաքսի պաշտօնէութիւնը գլուխը քերելու ժամանակ չունի, ոչ մէկ Թմրանիւթ կը ճանչնայ եւ հաղորդակցութեան որեւէ միջոց չունի իր տրամադրութեան տակ:

Ա. Թ. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ - («Յառաջ»). -

Նոր տարուան մաղթանքներու հանդիսութիւնը Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ աւանդական իր տեղը եւ գաղութային մակարդակի վրայ իր կարեւորութիւնը գտած հանդիսութիւն մըն է, որ տեղի ունեցաւ այս տարի, Յունուար 14-ին:

Շուրջ երկու հարիւր հոգի լեցուցած էին Վասպուրականի սրահը որ ճաշակով եւ օրուան պատշաճութեամբ պատրաստած էր Մշակոյթի Տան Տիկնանց Յանձնախումբը:

Մարսէյլի ծերակուտական - քաղաքապետը՝ Ռոպէր Վիկուրու ընկերակցութեամբ իր կցորդներու, քաղաքապետական խորհուրդի անդամներու՝ Տիկիններ Սիմոն Կալիքս, Էլիզ Ցակոբեան, եւ Ժաք Պուլեքսթէքս, Ժ. Ենովքեան, Ժ. Սամուէլեան, Մ. Սոլաքեան, Ֆ. Փիէթրի, Ն. Զէյրապ ժամանեց ճիշդ ժամը՝ 19.15-ին: Քանի մը վայրկեան յետոյ հասաւ Պուշ - տիւ - Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վիէկան շրջապատուած ընդհանուր խորհրդատուներու՝ Ա. Տէքան, Ժ. Պոնա, աշխատակիցներու եւ իր գրասենեակի անդամներու: Ներկայ եղան երեսփոխան՝ Ռ. Պլում, Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան իր շուրջը ունենալով Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւները՝ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատոսեան, Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան, Շահան Ա. Քհնյ. Տէոէեան, Նշան Գույումճեան եւ Մակար Նաճառեան Խչկր. քահանաներ: Նոյնպէս, հայ կաթողիկէ համայնքի ժողովրդապետը՝ Անտոն Վրդ. Սարոյեան, Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը՝ Արտեմիս Աչըգեան եւ Մատլէն Տապաղեան: Հայ Աւետարանական Եկեղեցին կը ներկայացնէին՝ Վեր. Ժոէլ Միքայէլեան եւ Ժորժ Տապպօ: Նաեւ, Մարսէյլի փաստաբաններու կարգին «պաթոնիէ»ն Քրիսթիան Լեսթուռնէլը, Մարսէյլ - Փրովանսի Առեւտուրի եւ Ճարտարարուեստի գրասենեակի ներկայացուցիչը՝ փոխ - նախագահ՝ Էոնէսթ Սէֆէրեան, Ս. Ժառովսքի՝ ռուսական դաշնակցութեան Մարսէյլի հիւպատոսարանի առեւտրական հարցերու պատասխանատուն, եւ այլ անձնաւորութիւններ, առանց մոռնալու հայկական կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու ներկայացուցիչները:

Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամ՝ Ալպէռ Պօղոսեան շնորհակալութեան եւ բարի գալուստի խօսք եւ մաղթանքներ ըրաւ 1994-ի համար եւ հրաւիրեց նախագահը՝ Կարօ Յովսէփեան: Նոր տարուան մը սեմին, ըսաւ ան, յոյժ է որ կը լեցնէ սիրտերը, յոյս արտայայտուած զանազան ձեւերով, տարբեր - տարբեր բառերով: Սակայն, բառերէն, մաղթանքներէն, բարի տրամադրութիւններէն անդին ամէն ինչ կամքի հարց է, անհատական, հաւաքական, քաղաքական կամքի: Մարդը գայլ մըն է մարդուն համար եւ 1993-ին օրինակները շատ են՝ նախկին Եուկոսլաւիայէն Ալժերիա ուր ժողովուրդներ կը ջարդուին, քաղաքներ քարուքանդ կ'ըլլան, մարդիկ կը սպաննուին մոլեռանդ արարքներու հետեւանքով. եւ դեռ կան երախները Ափրիկէէն հարաւային Ամերիկա մինչեւ Սարայեւօ եւ միայն հուր, անօթութիւն, հիւանդութիւն, խեղճութիւն տեսած են: Բայց կան այլ վայրեր, շարունակեց Կարօ Յովսէփեան, որոնց մասին քիչ կը խօսուի որոնք ողբերգութիւններու թատերաբեմեր են՝ Սուտանը, Սրի Լանքան ... եւ Կովկասը Ղարաբաղով: Ղարաբաղը կը սպասէ որ խաղաղ միջոցներով հարցերը լուծուին, մինչ այդ կռիւները կը շարունակուին եւ Հայաստանը կը կրէ ծանր հետեւանքները: Միջազգային Հասարակապետութիւնը չի կրնար միայն մարդասիրական ցուցական գործողութիւններով գոհանալ եւ իր խիղճը հանդարտեցնել, այլ պարտաւոր է քաղաքական կամք ցոյց տալ որպէսզի լռեն զէնքերը եւ բազմութիւններ ամբողջ վերադառնան դէպի կեանք: Յետոյ Կարօ Յովսէփեան խօսեցաւ «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի, Ձմեռ 1993 / 94 գործողութեան եւ Իրան - Հայաստան կազմուղի շինութեան ծրագրին շուրջ: Ապա, հակիրճ խօսքերով ներկայացուց Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան 1993-ի գործունէութիւնները եւ վերջացուց իր ելոյթը մաղթանքներով:

Ժան - Փիէռ Պէրպէրեան, յանուն նախագահ Ժան - Գլօտ Կոտէնի արտայայտեց համակրութեան եւ համակամութեան զգացումներ: Նախագահ՝ Լիւսիէն Վիէկան անդրադարձաւ Հայաստանի այսօրուան դժուարութիւններուն: Մեր համակամութիւնը միայն մեկուսի կամ անջատ գործողութիւններով պէտք չէ արտայայտուի, ըսաւ, այլ ըլլայ ծրագրուած քաղաքականութեան մը արդիւնքը, ճշմարիտ համագործակցութիւն մը:

Այս նպատակաւ, աւելցուց, հրաւիրած եմ Մարսէյլ, Փետրուար ամսուան համար Հայաստանի Հանրապետութեան Պետական նախարար՝ Ռաֆայէլ Բաղոյեան՝ մարդասիրական գործողութիւններու կառավարական անձնակազմին նախագահը: Եւ Լիւսիէն Վիէկան իր խօսքը աւարտեց ըսելով թէ միակ մաղթանքս է որ յաջորդ տարի չխօսինք Հայաստանի մասին: Հուսկ, քաղաքապետը Ռոպէր Վիկուրու համառօտ վերլուծում մը ըրաւ արտայայտուած գաղափարներուն եւ անգամ մը եւս կը կրկնեմ ըսաւ իմ յարումս Մարսէյլի հայ համայնքին ու կը հաւաստիացնեմ որ կը բաժնեմ իր մտահոգութիւնները Ղարաբաղի եւ Հայաստանի նկատմամբ: Ցառաջիկայ ամիսներուն, աւելցուց, պիտի երթամ Հայաստան, անձամբ տեղեկանալու եւ տեղւոյն վրայ հաստատելու Գիւմրիի Ֆրանսական Թեքումով դպրոցի աշխատանքները:

Ժամը 20-ին վերջ գտաւ պաշտօնական բաժինը որուն յաջորդեց ընդունելութիւն մը պատրաստուած Մշակոյթի Տան Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ: Առիթ մը զրուցելու, ծանօթութիւններ ընելու, յարաբերութիւններ հաստատելու: Ներկաներէն շատեր երկար մնացին հակառակ անոր որ ժամը 20.30-էն հեռատեսիլը կը սփռէր «Փարի - Սէն Ժերմէն» - «Օլէմփիք տը Մարսէյլ» Ֆութպոլի մրցումը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՆԱՑԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Հաճոյքով կը դնեմ հոս այդ քերթուածը եւ իմ Յիշատակներս, որպէսզի ապագաժը աւելի հասկնալի ըլլայ:

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

Յիշատակնե՜ր ... փշրանք անցեալ
խնջոյքին,
Կրքով լեցուն, կեանքին մրրկէն մոլեգին
Բեկուած յոյսի, յօշուած սիրոյ
ցան ու ցիր
Մնացորդներ ... կայծեր որ բնաւ
չեն մեռնիր:

Յիշատակնե՜ր ... անօսր բոյր մը վարդի
Որ առ տակաւ տուփի մը մէջ կը ցնդի,
Ուշ մնացած լոյսի ցոլքեր նուաղուն
Որ կ'սպառին ծոցը թերթեւ ամպերուն:

Մոռցուած յանկերգն երգի մը հին,
մեղմօրօր,
Փետուր մ'ինկած մեռած թռչնոյ մը
թեւէն,
Պատկերն անգոյն սիրուած դէմքի մը
աղւոր:

Յիշատակնե՜ր ... ծաղկի թերթեր.
նուրբ, քնքոյշ,
Համբոյրներով, արցունքներով
շաղախուած,
Մահուան պէս դառն, մանկան ժպտին
պէս անոյշ:

ԱՆԱՑԻՍ

1901

ԱՊԱԴԱՐՁ

Մտաց մըթին ալք ու ծալքեր թէ նայիս,
Լեցուն, լեցուն յիշատակներ, Անայիս,
Լինին նոքա փշրանք անցեալ խրախճոյից
Կամ ուրուականք պատիր սիրոյ հէք
զոհից:
Թէ բոյր աեւս վարդից՝ ախորժ
համասփիւռ,
Թէ ցոլք աղօտ վերջալուսոյ ամպաթիռ:
Կամ թէ յանկերգ մի հին տաղի մեղմօրօր,
Սերովբէի փետուրներէն մի թեկոր:
Կամ մի սիրուած դէմքի տըժգոյն թէ
պատկեր
Կամ դեռածիլ ծաղկի նրբին տերեւներ:
Կամ վերջապէս դառն իբրեւ մահ,
կամ վըճիտ
Որպէս մանկան սիրուն զուարթ
մի ժըպիտ:
Հոգեխառնեալ նոքա այլեւս մեզի հետ,
Կան ու մնան մեր հոգւոյն մէջ
առ յաւէտ:
Նոքօք, այո՛, կամ ի նոսա կ'ապրինք
միշտ,
Թէ բերկըր ազդեն նոքա մեզ, ցաւ
կամ թէ վիշտ:
Եւ այժմ, աղէ՛, երբ կոչէ զիս անողոք
Կրկին իմ բախտ, ապրիլ հեռու եւ անոք,
Ի՞նչ ունիմ այլ, սիրուն քերթող.
ինձ օճան,
Քան ցոլացիկ յիշատակներ հոգեկան:

ՏՈՔԹ. Յ. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ

1902

Նար - Պէյ Սրբազանը, Թղթակից Journal des Débats-ի եւս ամբաստանուած էր իբրեւ լրտես, խստօրէն արգիլուած էր անոր տունէն դուրս ելլել. այդ ալ միայն շնորհիւ տոքթոր Մավրոեանի փաշային, բժշկապետ Սուլթանին, որ երաշխաւոր եղած էր, եթէ ոչ խեղճ Սրբազանը աւելի ծանր պատիժի պիտի ենթարկուէր, թերեւս մահուան:

Ոչ ոք կը համարձակէր զինքը տեսնել երթալ: Այլեւս ծերացած, կորաքամակ: Ստուեր մը ողորմելի մնացած էր այն վայելչագեղ, փառաւոր կղերականէն: Քայքայում մը ցաւագին տեղի ունեցած էր անոր մէջ: Կարելի չէր չփղձկիլ տեսնելով այդ մարդկային աւերակը:

Կը պատմէին թէ անոր յանցանքն էր՝ Տիկին Մավրոեանին, որ Ֆրանսուհի էր, քաղել տեղեկութիւններ պալատին ներքին անցուդարձերուն մասին: Տիկինը իր ամուսնին սուլթանին հետ ունեցած մտերմութեան շնորհիւ, գիտէր բոլոր տեղի ունեցածները, եւ անոնցմէ մաս մը կը հաղորդէր սրբազանին, որ ինքն ալ, իր կարգին, կը տեղեկագրէր Փարիզի Journal des Débats-ին: Այս ո՞ր աստիճան ստոյգ է, ոչ ոք գիտէ: Միայն թէ՝ Նար - Պէյ շատ դժնդակ հարցաքննութեան մը միջոցին կիսովին խոստովանած էր:

*

Հայ մտաւորականներէն անոնք որ ապագայի մը կարելիութիւնը ունէին արտասահմանի մէջ, կը հեռանային Պոլսէն. շատ երիտասարդներ արդէն մեկնած էին դէպի Փարիզ:

Գատը - Գիւղը այլեւս գրեթէ Թափուր էր մտաւոր տարրը կազմողներէն, թէեւ զարգացում ունեցողներ կային հոն, բայց, ընդհանուր մթնոլորտը աւելի քաղքենի եւ մանաւանդ փոքր քաղքենիի շունչովը տոգորուած էր:

Կարծես մարդիկ չէին այն՝ ինչ որ կըրնային ըլլալ. փոքր մտածումները կը տիրապետէին:

Իրարու հանդէպ խստապահանջ, միշտ դրացիին քով փնտռելով առաքինութիւն, ինչպէս ըսած է Ֆրանսացի փիլիսոփան. անոնք բոլոր՝ ամենադոյզն յանցանք կարծուած արարքի. տարապայման կարեւորութիւն տալով «Ի՞նչ պիտի ըսեն»ի. Եսասիրութիւնը ծածկած բարոյականի պատմուճանին եւ կը ջանային մարել ամէն աւիւն, ամէն եռանդ ու Թռիչք, սահմանափակելով կեանքը՝ նախապաշարումներու եւ կանխակալ կարծիքներու շրջանակին մէջ. գոլարանելով ճնշիչ պարտադրութիւնները զորս Մաքս Նորտօ պայմանադրական ստութիւններ կը կոչէ:

(Շար. 35)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հրայր Ճանիկէօզեան իր մօրեղբօր՝ Գեղամ Տէր - Անդրէասեանի յիշատակին 2000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ

Կեսարական թէյով եւ ճեթէով

Նախագահութեամբ՝
Տիկին
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 16-ին
Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան կեդրոնի մեծ սրահին մէջ
118, Քուրսէլ փողոց, 75017, Փարիզ

Գեղարուեստական բաժին՝ հայկական նուագ, երգ, արտասանութիւն :

Սիրայօժար կը մասնակցին. -
ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՎԵԶԻՐԵԱՆ
ԼՕԺԷՆԻ ԱՃԷՄԵԱՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ
ԶԱՐԵՀ ԱՃԷՄԵԱՆ
ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ
ԲԻՒԶԱՆԴ ՖԸՆՏԸՔԵԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր Հայերը՝ առանց խտրութեան :
Մուտք՝ 60 Ֆր. :

U.G.A.B.

Soirée - vidéo

l'U.G.A.B.-Jeunes
et l'A.A.K.A.
(Association d'Aide au Karabagh Autodéterminé)
présentent

une soirée vidéo consacrée aux héros tombés au Karabagh Monte Melkonian, Leonid Askaldian, Vladimir Balaïan

le Vendredi 28 Janvier à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17[e]

Entrée : 40 F.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի 79--րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը՝ Մարտ 20-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, Կիրակի, ժամը 13-ին ճաշով :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Զաւէն Օհանճէնեանի մահուան առթիւ՝ Սօնա եւ Գրիգոր Փափազեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Էլիզ Գափուճեան իր մօր՝ Տիկին Հայկանոյշ Եզնիկեանի (Լա Կառէն) մահուան քառասունքին առթիւ 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Հայաստան» հիմնադրամին (ստանալ «Յառաջ»էն) :

ASSEMBLEE GENERALE

DU COMITE DE SECOURS POUR LES ORPHELINS

Le *Comité de Secours pour les Orphelins* informe ses membres que la prochaine Assemblée Générale de son association aura lieu le Samedi 19 Février à 15 heures à son siège social,

15, rue Jean Goujon, Paris 8[e]

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son centre de vacances de Bellefontaine pour les séjours des mois de juillet et août :

Directeurs	Economes
Assistants sanitaires	Cuisiniers

Moniteurs (avec B.A.F.A. de préférence).
Ecrire à :
C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի 70-ամեակի համերգը, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար լաւագոյն երգիչներու եւ նուագախումբի :

Այս առթիւ ղեկավար
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ի
երաժշտական նոր ստեղծագործութիւնը՝

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹԻ ԾՆՈՒՆԴԸ»

կը մեկնաբանուի՝
Մարտ 18, 1994, ժամը 20.30-ին՝
Grand Amphithéâtre de la Sorbonne

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Յունուար 29, Շաբաթ օր, տօն է Սրբոց Սարգսի Զօրավարին եւ Որդւոյ Նորին Մարտիրոսին եւ Զօրեքտասան Զինուորացն :

ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ պիտի մատուցուի :

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ Ս. ՍԱՐԳԻՍԻ

Շաբաթ, Յունուար 29, Տօն է Սրբոցն Սարգիսի Զօրավարին եւ որդւոյ նորա մարտիրոսին : Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

77, rue Lafayette
75009 Paris
Tél. : 48. 78. 02. 99

RECHERCHE
GOUVERNANTE
POUR MAISON DE RETRAITE
Région Parisienne
Langues parlées FRANÇAIS/ARMENIEN
POSTE A RESPONSABILITE.

Pour toute information :
S'adresser au Siège tous les jours de 14h à 18h30.

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription: M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9[e]

Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :

— Marie 47. 84. 82. 90.

— Isabel 40. 11. 11. 20.

à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

14 ans et plus	= 1.700 F. + voyage
9-13 ans	= 1.200 F. + voyage
3-8 ans	= 800 F. + voyage
- 3 ans	= gratuit.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Սրբուհի Կօշկարեանի մահուան առթիւ 500 Ֆր. Գոչեան ընտանիքէն եւ 250 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պետրոսեանէ :

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի «Աստղիկ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մուրատեանէ (Ալֆորվիլ) 500 Ֆր. Պ. Զինկինեանի մահուան Գ. տարելիցին առթիւ, Տիկին Զարուհի Թերլիճեանէ 200 Ֆր. եւ Տիկին Մատլէն Նորիկեանէ 1.500 Ֆր. Տիկին Մարի Թորանեանի մահուան առթիւ :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբի տնօրէն խորհուրդը, անդամներն ու ղեկավարը՝ Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 10-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց բազմավաստակ ատենապետին՝

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ

հոգւոյն, անոր մահուան 7--րդ տարելիցին առթիւ :

Կը նախագահէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Եպիսկոպոս Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց եւ Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ

Կը պատարագէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ Մայր Եկեղեցւոյ

Երգեցողութիւնը կը կատարէ՝
Սահակ -- Մեսրոպ Երգչախումբը
Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱԶԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ

Յետ պատարագի՝ յարգանքի հանդիսութիւն Սահակ -- Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնին մէջ :

ENFIN DISPONIBLE!

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL

WESTERN ARMENIAN HANDBOOK FOR NON-ARMENIAN SPEAKERS

- Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à *parler*, lire et écrire l'arménien.
- Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.
- Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) contenant les dialogues des leçons - sketches et les chansons, l'enregistrement des leçons d'écriture, ainsi que les exercices structuraux.

Le manuel complet est vendu 550 F. (+ 50 F. frais d'expédition).

Pour le recevoir, s'adresser avec le chèque correspondant à l'ordre de l'auteur-éditeur :

Mme Hilda Kalfayan-Panossian.
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille

Exposition de peinture

Œuvres de *VARTAN TOVMASSIAN*
(peintre d'Arménie)
Du 28 Janvier au 7 Février

Vernissage
Vendredi 28 Janvier à 19 heures

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի մասնաճիւղը անդամական ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Յունուար 29-ին, առտուան ժամը 10-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris

Կարեւոր Օրակարգ. - Մասնաճիւղի բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը փափաքելի է :

Départ chaque Jeudi

PARIS-EREVAN-PARIS

(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	37, rue Hanrabedoutian	48, cours de la Liberté
75001 PARIS	EREVAN 10	69003 LYON
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 52 85 48	Tél. : 78 60 13 66
Fax : 42 61 94 53	Fax : 52 54 48	Fax : 78 60 92 26

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 29-30
SAMEDI-DIMANCHE
29-30 JANVIER
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.250
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.250

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՊ-ի երկիրները բաւական մտահոգութիւն կը պատճառեն Արեւմուտքի: Բելառուսիոյ մէջ, բարենորոգիչ Շուշկեւիչի հեռացումը ճամբան կը բանայ Համայնավարներուն, մինչ Ուկրանիոյ մէջ անջատողականներու յառաջխաղացումը կրնայ երկիրը պառակտել: Ամերիկեան գաղտնի սպասարկութիւնները (Սի-Ի-Ա) վախ ունին նոյնիսկ որ երկիրը Եուկոսլաւիա մը կը դառնայ: Տնօրէնը բսած է տագնապ մը կրնայ ծագիլ իբրեւ հետեւանք տնտեսական դէչ մատակարարումին, բարենորոգումներու չգոյութեան եւ քաղաքական տատանումին: Սի-Ի-Ա-ի տնօրէնը որ խօսած է Ծերակոյտին առջեւ, չէ ուզած, սակայն, անդրադառնալ շատ աւելի ծանրակշիռ գաղտնի տեղեկագրի մը զոր հրատարակած էր «Ուաշինկթըն Փոսթ»: Հոն կ'ըսուի որ տնտեսական տագնապը կրնայ Ուկրանիոյ պառակտումը առաջ բերել ինչ որ կրկին հիւլէական զէնքերու հարցը մէջտեղ կը հանէ: Եթէ տնտեսական կացութիւնը չբարելաւուի, 51 միլիոն բնակիչներու մեծ մասը - ի մասնաւորի՝ Ղրիմի - կրնայ իր կցումը պահանջել Ռուսաստանի:

ԿՐԵՄԼԻՆԻ յանձնուած «պայթուցիկ» տեղեկագրով մը, Ելցինի մէկ խորհրդատուն՝ Պիոդր Ֆիլիպով կը յայտնէ թէ իշխանութիւնը մաֆիային դէմ պատերազմը կորսնցնելու վրայ է: «Ռուսաստան քաղաքացիական պատերազմին սեմին է» կ'ըսէ, հաստատելով որ կազմակերպուած ոճիրը միակ հաստատուն ուժն է «բոլորովին ապականած» քաղաքական մեքենայի մը եւ ոստիկանութեան մը դիմաց:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ, Իսրայէլ եւ ՊԱԿ չյաջողեցան հարթել իրենց տարակարծութիւնները որոնք կը վերաբերին համաձայնութեան գործադրութեան: Այս առընչութեամբ Ռապին հարցազրոյց մը տուած է «Լիպերասիոն»ի, ուր կ'ըսէ թէ Արաֆաթ կը խորհի որ համաձայնագրին առաջին հանգրուանը արդէն իսկ քայլ մըն է դէպի պաղեստինեան անկախ Պետութիւն մը, ինչ որ չընդունիր: Իսրայէլի համար բանակցութիւնները տեղ քայլ կ'ընեն երեք կէտերու շուրջ. - Գազայի եւ Երիքովի եւ արաբ գրացիներու հետ, անցքի կէտերու հակակշիռը, Երիքովի գօտիին աշխարհագրական սահմանումը եւ իսրայէլեան տեղաւորումներու տարածքը Գազայի շերտին վրայ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ կեդրոնական մէկ փողոցին մէջ, բնակարանի մը 10 ճամբորդներ տեղն ու տեղը սպաննուած են գնդացիրով: Կը կարծուի որ մրցակից խմբակներու հաշուեյարդար մըն էր:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ խորհրդակցութիւն ունեցաւ դպրոցի հարցին շուրջ շահակից կողմերու հետ: Որեւէ որոշում չառնուեցաւ, բայց, Պալատիւր որոշեց աշխատանքի չորս խմբակցութիւններ ստեղծել բարենորոգումներու ծրագրեր պատրաստելու համար:

ՊԻՆԿԷՕԼԻ գաւառը Թրքական բանակը երկու գործողութիւններու ձեռնարկած է Քիւրտերուն դէմ, որոնց հետեւանքով 26 մեռեալ կայ: ՓՔՔ-ի 18 անդամներ սպաննուած են Կիւզէլթէփէ բախումի մը ընթացքին:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՈՍԿԻՆ 13.6% արժեզրկուեցաւ տոլարի բաղդատմամբ, 15.231-էն 17.301 Թրքական անցնելով մէկ տոլարի համար:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Ադրբեջանական ուժերը կը շարունակեն իրենց յարձակումը Քելպաջարի շրջանը, բայց, Ուրբաթ, (Յունուար 28) առաւօտ բոլորովին հերքուեցաւ Երեւանէն ազերի աղբիւրներէ մեկնած այն լուրը ըստ որուն 70-էն 240 մեռեալ կայ ճակատը: Ճշգրիտ թիւ մը կարելի չէ տալ, բայց, զոհերը 10 - 15 են:

Երկու օդանաւեր Թուիչք կատարած են Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններուն վրայ եւ երկու ռումբ նետած են, առանց վնաս պատճառելու:

**

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Յունուար 27)

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Յունուար 27-ին Ստեփանակերտի մէջ տեղի ունեցած է ԼՂՀ-եան Արտաքին Նախարար Արկադի Ղուկասեանի մամուլի ասուլիսը, որ նուիրուած էր գլխաւորաբար արտասահման իր այցելութիւններուն տեղեկատուութեան: Նախարարը խօսելով Մոսկուա ունեցած հանդիպումին մասին, ըսած է թէ Ռուսաստանի առաջարկած խաղաղութեան ծրագրին ուղղութեամբ կարելի չէ եղած համաձայնութիւն ձեռք ձգել: Անդրադառնալով Իրանի իբր միջնորդ հետզհետէ գործօն դեր կատարելու երեւոյթին, Ա. Ղուկասեան ըսած է թէ հասկնալի կը գտնէ անոր մտահոգութիւնը ի տես կռիւներուն դէպի իրանեան սահմանները ծաւալումին, եւ աւելցուցած է թէ ԼՂՀ-եան իշխանութիւնները պատրաստ են որեւէ Պետութեան խաղաղարար ծրագիրը ուսումնասիրելու: Ան չէ բացառած նաեւ Սէ - ԷՍ - Սէ - Ը-ի, Ռուսաստանի եւ Իրանի ծրագիրներու միացման կարելիութիւնը:

**

ՏԱՐԱԴՐԱՄԻ ԴՐԱՄԱՏՆԱՅԻՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Կեդրոնական Դրամատան նոր նախագահի մամուլի ասուլիսէն պարզուած է որ մօտ օրէն կարելի կը դառնայ Հայաստանի դրամատուներուն մէջ տարադրամի հաշիւներ բանալ: Արդէն ոչ-պետական կարգ մը դրամատուներ ստացած են այդ ուղղութեամբ հարկ եղած ներքին արտօնագիրը, սակայն անոնք դեռ չեն կրնար աշխատակցիլ արտասահմանի իրենց պաշտօնակիցներուն հետ, որու համար անհրաժեշտ արտաքին արտօնագիրը ստանալու համար հարկ է առնուազն տարի մը սպասել ներքին արտօնագրէն ետք:

**

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 26-ին, «Հայաստան» Հիմնադրամի հանրային կապերու բաժնի վարիչ Տիգրան Պասկեւիչեան մամուլի ասուլիսով մը ներկայացուցած է «Ձմեռ-94» ծրագրին արդիւնքները: Ան ըսած է թէ այս նախաձեռնութեան շրջագիծին մէջ մինչեւ Յունուար 26 Հայաստան հասած է 20 հազար թոն մազութ, եւ կը շարունակուի ներածումը: Պետութեան պահեստներէն ալ, վերադարձնելու պայմանով փոխ առնուած է 28 հազար թոն մազութ ջեռուցման համար: Ներկայիս Երեւան կը ջեռուցուին 428 շէնք (շուրջ 21.400 յարկաբաժին), իսկ Հանրապետութեան միւս քաղաքներուն մէջ 1908 շէնք (95.400 յարկաբաժին): Վանաձորի մէջ շինութիւնը աւարտած է Հիմնադրամին միջոցներով կառուցանուած բնակելի առաջին շէնքին, որ օժտուած է ջեռուցման յարմարութիւններով: Յաջորդ շէնքը բնակիչներուն կը յանձնուի Փետրուար 10-ին: Հիմնադրամը նախատեսած է մինչեւ 1994ի աւարտը գործածութեան պատրաստել Գիւմրիի մէջ բնակելի 25 շէնքեր (294 յարկաբաժին), դպրոց մը, Սպիտակի մէջ 24, Վանաձորի մէջ 4 բնակելի շէնքեր: Հիմնադրամը նաեւ 200 հազար տոլար տրամադրած է ձայն - հեռատեսիլին, սարքաւորումներ գնելու համար:

**

ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՂ - ՋԵՌՈՒՑՈՂ ԼԱՊՏԵՐՆԵՐ

Վանաձորի «Արդուին» գիտա - արտադրական ձեռնարկութիւնը, որ մասնագիտացած է հիւլէակայաններու կազմածներու արտադրութեան մէջ, վերջերս սկըսած է պատրաստել յատուկ լապտերներ, որոնք 30 - 40 կրամ կարբիդով շուրջ 10 ժամ լոյս եւ ջեռուցում կ'ապահովեն:

**

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՏՈՒԺԵՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ

Ադրբեջանական հրետակոծութիւններէն մասամբ քանդուած է Նոյեմբերեանի շըր-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀՈՎՈՒԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՒ

ԿԼԻՆՏԷՅԼ - («Յառաջ»). -

Գալիֆորնիա տուած հովուապետական այցելութեան շարքին Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Յունուար 13-ին այցելած է «Ֆերահեան» վարժարան, ուր հաւաքուած են նաեւ ազգային վարժարաններու աշակերտներ, ուսուցիչներ, հոգաբարձուներ եւ ծնողքներ: Գործադրուած է երգեր, պարեր եւ արտասանութիւններէ բաղկացած յայտագիր մը: Հայրապետը խօսած է «Մեր անունը, անցեալը եւ ապագան» նիւթին շուրջ, յորդորելով նախանձախնդիր ըլլալ մեր հայկական ինքնութեան, որ կ'արտայայտուի հայ մշակոյթի եւ յատկապէս մայրենի լեզուի իմացումով: Կէսօրին, Գարեգին Բ. ճաշած է աշակերտներուն հետ, դպրոցին շրջափակին մէջ:

Ուրբաթ, Յունուար 14-ի երեկոյեան, Գարեգին Բ. այցելած է հայ կաթողիկէ Թաղուհի Մարտիրոսաց Եկեղեցին, ուր արժանացած է ջերմ ընդունելութեան: Ապա, Մոնթեպելլոյի «Բաղրամեան» սրահին մէջ ի պատիւ Հայրապետին տրըւած է ճաշ մը: Խօսք առած են Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ Նազարէթ Ծառուրեան, Սմբատ Արք. Լախանեան, առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան եւ քաղաքապետը: Հուսկ, Գարեգին Բ. իր ուղերձին մէջ շեշտած է իրաւունքին հետ նաեւ պարտաւորութեանց մասին մտածելու անհրաժեշտութիւնը:

Շաբաթ, Յունուար 15-ին, Հայրապետը անցած է Սան - Ֆրանսիսքօ, ուր ի պատիւ իրեն ճաշ մը տրուած է Հայ Կեդրոնի Սարոյեան սրահին մէջ:

Կիրակի, Յունուար 16-ին, Հայրապետը քարոզած է Հոլիվուտի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ: Նոյն օրը, իրիկունը, Գարեգին Բ. ներկայ եղած է Եկեղեցւոյ եւ դպրոցին տարեկան ճաշին, որ տեղի ունեցած է Ընսինոյի «Աւետիսեան» սրահին մէջ:

Երկուշաբթի, Յունուար 17-ի առաւօտեան ահաւոր երկրաշարժը կը ցնցէր Գալիֆորնիոյ հարաւային շրջանները: Հայրապետը այցելած է աղէտեալ վայրերը եւ հանդիպում մը ունեցած Գալիֆորնիոյ կառավարիչ Փիթ Ուիլսընի հետ, Լոս - Անճըլըսի մէջ:

Չորեքշաբթի, Յունուար 19-ին, Հայրապետը ճաշած է Հայ Կրթական Հիմնարկութեան անդամներուն հետ, գնահատելով հիմնարկութեան բերած նպաստը կրթական մարզին մէջ:

Հինգշաբթի, Յունուար 20-ի իրիկունը, Քեսապի Ուսումնասիրաց Միութիւնը պատուած է Հայրապետը ճաշով մը, որուն մասնակցած են 400 հայրենակիցներ: Խօսք առած են վեր. Պերճ Ճամպազեան եւ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան: Գարեգին Բ. իր խօսքին մէջ նշելով որ «Քեսապցին կը բնորոշուի իր աշխատասիրութեամբ եւ ծառայասիրութեամբ», ըսած է. «Ինչ որ եմ որպէս մարդ եւ ժողովուրդի ծառայ, կը պարտիմ արժանիքներուս որ Քեսապի մէջ կեանք առին»:

Ապա Հայրապետը սկսած է երգել «Կարմիր փուշն հէգունծի...» եւ քեսապցի այրեր շուրջպար բռնած են:

Ուրբաթ, Յունուար 21-ին, Գարեգին Բ. այցելած է Ֆրեզնոյի հայ գաղութը, ուր ի պատիւ Հայրապետին տրուած է ճաշ մը, Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Կիրակի, Յունուար 23-ին, Հայրապետը այցելած է Օրէնճ Քաունթի, քարոզած է Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ մէջ եւ իրիկունը ներկայ եղած է ի պատիւ իրեն տրուած ճաշին, «Ղուկասեան» սրահին մէջ:

Այսպէսով վերջ գտած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին Գալիֆորնիոյ հայկական գաղութին տուած այցելութեան պաշտօնական բաժինը եւ Հայրապետը Լոս - Անճըլըսէն կը մեկնէր Յունուար 28-ին:

Հ. Ա.

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԻՍՐԱՅԵԼԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՆԳԱՐԱ ԱՑՑԸ

Իսրայէլի հանրապետութեան նախագահը Է. Վայցման Անգարայի մէջ տեսակցութիւններ ունենալէ ետք նախագահ Ս. Տէմիրէլի եւ Խորհրդարանի նախագահ Հ. Ճինտորուքի հետ, մամուլի ասուլիս մը տուած է: Ան ըսած է թէ երկկողմանի տեսակցութիւններու նիւթ եղած են ազատ առեւտուրի համաձայնագրի մը ընտրագրումը, առեւտուրի ծաւալներու ընդլայնումը, ռազմական ճարտարարուեստին մէջ գործակցութիւնը, զբօսաշրջութեան մարզը եւ ջուրի հարցը: Ան շեշտելով այս վերջին կէտը, ըսած է թէ ջուրը այսօր վերածուած է քարիւղէն աւելի կարեւոր նախանիւթի մը:

Նախագահ Վայցման որուն արտասահմանեան առաջին պաշտօնական այցելութիւնը եղած է այս մէկը, մեծ գովեստներ շռայլած է Թուրքիոյ հասցէին. ան ըսած է. - «Թուրքիա, բնակչութեան թիւով, յաճախութեամբ, ժողովրդավարութեամբ, կարեւոր երկիր մըն է: Մօտ է բոլորին: ՕԹԱՆ-ի, Իրանի, Իրաքի, Սուրիոյ մօտ երկիր է: Այս պատճառով մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ»:

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ՝ ՈՐՊԷՍ ՆՈՒԱՃՈՒՄ

Սերժ Սարգսեան մինչեւ Օգոստոս 1993 Ղարաբաղի Պաշտպանութեան նախարարն էր, յետոյ նշանակուեցաւ Հայաստանի նոյն պաշտօնին: Բանակին թերթը «Հայ Զինուոր» Դեկտեմբեր 30 - Յունուար 7-ի թիւով հարցազրոյց մը հրատարակած է, կատարուած Վ. Իսրայէլեանի կողմէ: Հայաստանի ռազմական կեանքին տարեվերջի մէկ հաշուեփակը ըլլալու սահմանուած զրոյցը բնականաբար յաճախ կ'առնչուի Արցախի հարցին: Ատիկա երկու պատճառով. նախ անոր համար որ դժուար է յստակ գիծով մը բաժնել Հայաստանի եւ Արցախի իրականութիւնը, ապա որովհետեւ Նախարարը ամէնէն մօտէն ծանօթ անձն է նաեւ Արցախի ռազմական կեանքին:

Զրոյցը կը սկսի վերջացող տարուան արժեւորումով. 1993-ը «դառնութիւնների եւ ուրախութիւնների տարի էր» կ'ըսէ Ս. Սարգսեան ու կ'աւելցնէ. - «Դառնութիւնների, որովհետեւ մեր զինակիցներից շատերն ընկան: Փառք եւ պատիւ նրանց: Նրանց արեամբ մեր հողը հարստացաւ, մեր հողը թանկացաւ, մեր հողը աւելի հայրենիք դարձաւ»: Տարին նաեւ ուրախութիւններու տարի էր, քանի որ «առաջին անգամ 1993-ին հասանք մեծ յաջողութիւնների: Ռազմաճակատը նկատի ունեմ: Մեր պատմութեան մէջ չեմ յիշում մէկ այլ ժամանակահատուած ուր այսքան յաղթանակներ արձանագրուեցին»:

Ս. Սարգսեան իր հեռանկար հայկական բանակը կը բնութագրէ հետեւեալ կերպով. «քանակով քիչ, մարտունակութեամբ եւ զինուածութեամբ կատարեալ բանակ, որտեղ բոլոր օղակները գործում են համաչափօրէն, որպէս մէկ օրգանիզմ: Եւ ամենակարեւորը կարգապահ բանակ, որը կազմուած կը լինի հիմնականում պարտադիր ծառայութեան զինուորներից եւ մեծ պատրաստութեան տէր քատրային սպայական կազմից: Ուժեղ հակօդային, հակահրասայլային պաշտպանութիւն, աւելի քիչ տեխնիկա, աւելի մեծ արդիւնաւէտութիւն»: Այս սահմանումը տալէ ետք Նախարարը կը խօսի ղործնական կողմին մասին ալ. «սա ցանկութիւն չէ, սա նպատակ է, որը ձգտում ենք իրագործել եւ կ'իրագործենք»: Այլ խօսքով՝ Հայաստանի բանակը պիտի նմանի ղարաբաղեանին, բայց ուղեցոյց առած երկրին պայմանները:

Հայկական բանակին մասին խօսելով, Ս. Սարգսեան կը հաստատէ թէ վերջին զօրակոչը առաւել յաջողութիւն արձանագրած է, անցեալի թերութիւնները մասամբ սրբագրուած ըլլալով:

Բանակներու համեմատականէն ետք, խօսքը կ'առնչուի երկու Հանրապետութիւններու իրավիճակին. Ղարաբաղի մէջ յստակ է որ պատերազմ է. Պաշտպանութեան նախարարին պաշտօնը որոշ էր հոն. իսկ Հայաստանի՞ պարագային. հոն, կարելի չէ պատերազմ որակել կացութիւնը, բայց ոչ ալ խաղաղութիւն: Ս. Սարգսեան համաձայն է այս դատումին. «քաղաքական տեսանկիւնից՝ չկայ պատերազմ, բայց թնդանօթներն ասում են՝ կայ, շրջափակումն ասում է՝ կայ, հանրապետութեան տնտեսական վիճակն ասում է՝ կայ. սահմանամերձ շրջաններում իրենց զգում են պատերազմի մէջ»: Այս անորոշ, երերուն վիճակը աւելի կը դժուարացնէ Պաշտպանութեան նախարարին գործը. «Շատ աւելի հեշտ է, երբ պատերազմը յայտարարուած է, գիտես թէ ով է քո թշնամին, գիտես քո անելիքը»:

Զրոյցին համեմատութիւններու բաժինը աւարտէ ետք կը շօշափէ աւելի հիմնական կէտ մը որ երկու Հանրապետութիւններուն մէջ պատերազմին հանդէպ վերաբերումին կը պատկանի: Վ. Իսրայէլեան կ'ըսէ. - «Մեր ժողովրդի մի մասը պատերազմի մէջ է եւ գիտակցում է իր այդ վիճակը: Միւս մասը, նոյնիսկ հպանցիկ չի ուզում հասկանալ այդ փաստը»: Նախարարը այդ ըսուածը արդարացի դատելով կը մղուի ղարաբաղեան կացութեան հետ համեմատականի մը. «Արցախում այդպիսի խնդիր ընդհանրապէս չկայ: Անհրաժե՞շտ է բանակին, ուրեմն՝ վերջ: Եթէ բանակին անհրաժեշտ է իր շարքերում ունենալ, ասենք, խոշոր գործարանի տնօրէնին, մէկ օր անց նա այնտեղ կը լինի: ... Զափազանցութիւն չի լինի եթէ ասեմ որ ռուսական փորձառու բանակը կ'երազէր արցախեան բանակի մասնագէտներից շատերին ունենալ: Շատ կարճ ժամանակում ստեղծուեցին վերանորոգման տեղամասեր: Այսօր T - 72 հրասայլը Արցախում ծայրէ ի ծայր վերանորոգում են՝ նոյն հեշտութեամբ, ինչ հայաստանցի վարպետները իրենց «ժիգուլի»ները: Նոյնը չես կարող ասել Հայաստանի մասին»:

Հայաստանի պատկերը այլ է. - «Երեւանում վխտում են Արցախցիներ, որոնց իրենց հարազատների ճակատագիրը չի մտահոգում, կամ էլ մտահոգում է հարեւանցիօրէն՝ արտայայտուելով ախուվախով, ճառերով, մէկ - երկու դրուշ այս ու այն բարեգործական հաստատութեանը նուիրելով: Նրանց հայրենասիրութիւնը աւարտւում է այնտեղ, որտեղ վտանգ կայ»: Այս նկարագրութիւնը որ բնորոշ է «հանգիստ» կեանքի վարժուածներու, որքա՜ն լաւ կը պատկերացնէ արեւմտեան ոստաններու եւս մեր ազգակիցներու մեծամասնութեան կեցուածքը. ճիշդ է որ հայաստանեան եւ արեւմտեան հանգիստներուն միջեւ լեռ ու ձոր տարբերութիւն կայ. սակայն յարաբերականութեան տեսանկիւնով դժուար չէ զուգահեռը. եթէ արեւմուտքի կեանքը անհամեմատօրէն մեծ «հանգիստ» կը պարգեւէ Սփիւռքի մարդուն, նոյնն է պարագան Հայաստան ապրող Արցախցիին, համեմատած՝ Արցախ մնացած իր հայրենակիցին որուն առօրեան մշտական թաւալում մըն է մահու եւ կենաց միջեւ: Այս է պատճառը նաեւ այն բնորոշումին զոր կը կատարէ Պաշտպանութեան նախարարը. «Ապրելու եւ պաշտպանուելու բնազդն ու գիտակցութիւնը Արցախցու մօտ աւելի ցայտուն է: Նա ունեցաւ այնպիսի ուսուցիչներ, ինչպիսին Ադրբեջանցիներն են»: Ու այդ ուսուցիչէն կը սորվին որ «թշնամին այնքան էլ սարսափազդու չէ, որքան պատկերացնում էինք»: Ապա, ան կը պատմէ հետեւեալը. - «Երբ 1992-ին ռուսական զօրքը պէտք է թողնէր Ղարաբաղը, ժուկով անունով մի ռուս սպայ, որը պարէտ էր, ափսոսանքով ասում էր. «Մեղք էք: Կարծեմ երկու - երեք ամսից Արցախում հայ չի մնայ: Անիմաստ է դիմադրելը»: Կ'ուզենայի տեսնել այդ ռուս սպային»:

Համեմատականէն թելադրուածով ու անշուշտ ապրուած փորձառութեամբ, Ս. Սարգսեան կը պատասխանէ «ո՞ր պաշտօնում էիք ձեզ աւելի վստահ զգում» հարցումին, ըսելով. - «Ի հարկէ Ղարաբաղում: Այնտեղ ես իմ խնդիրները գիտակցում եւ անմիջապէս լուծում էի: Այնտեղ միակ խնդիրը կռուելն էր: Հայաստանում խնդիրները շատ են եւ խրճուած. ծաւալները լայն են, ղեկավարները շա՜տ»:

Բանակին բարոյականին մասին հարցում մը որ զանազան մտահոգութիւններէ կը մեկնի, հանգստացնող պատասխան մը կ'ունենայ. «Տագնապելու հարկ չկայ: Բանակը ունի իր օրէնքները եւ եթէ սկսեն գործել դրանք, կարծում եմ շատ ու շատ արատաւոր երեւոյթներ կը կանխուեն: Սովետական բանակի քանդման օրերին շատ հայ սպաներ, ենթասպաներ որ ծառայում էին այնտեղ, օգտուելով պատեհ առիթից եւ չդիմանալով գայթակղութեանը, զբաղուեցին թալանով ու առուծախով: Նրանցից ոմանք այսօր ազգային բանակում են եւ նոյն ոգով շարունակում են: Վերջին ամիսներին մի քանի հրամանատարներ ձերբակալուել են»:

Զրոյցը կ'աւարտի Նախարարին Ամանորեայ երեք կենացներով. առաջինը նուիրուած է «այն ազատամարտիկների որոնք իրենց ամանորը այսուհետեւ անցկացնելու են հայրենի հողի գրկում»: Երկրորդը՝ անոնց որոնք նոր տարին կը դիմաւորեն խրամատներուն մէջ, եւ վերջինը Հայ ժողովուրդին, անոր կենսասիրութեանը: Ու Ս. Սարգսեան խօսքը կ'աւարտէ մաղթելով որ 1994-ը դառնայ խաղաղութեան տարի: «Խաղաղութիւն, բայց ոչ որպէս նուէր, այլ՝ նուաճում»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀՊԱՆՑԻԿ ՆՇՈՒՄՆԵՐ

Գիրքերը Ֆրանսայէն ու Հիւսիսային Ամերիկայէն կու գան: Տարբեր լեզուներ, տարբեր ժամանակներ, տարբեր ակունքներ: Բոլորին մէջ, սակայն, միեւնոյն սեւեռումը. վայրին փնտռտուքը:

«Երեւոյթ» պէտք է որակել Նիկողոս Սարաֆեանի «Վենսէնի անտառը»ի ֆրանսերէն թարգմանութիւնը (1): Առաջին անգամն է որ Սարաֆեան առանձին գիրքով թարգմանաբար լոյս ընծայուելու բախտին կ'արժանանայ. ցարդ, օտար լեզուով միայն յայտնի էր քանի մը կտորներով՝ ֆրանսերէն (Ռ. Մելքի «Poésie arménienne», օրինակ), անգլերէն (Տայանա Տէր - Յովհաննէսեանի եւ Մարզպետ Մարկոսեանի «Anthology of Armenian Poetry», «Raft» տարեգիրք), սպաներէն («Տեղատուութիւն եւ մակընթացութիւն»էն հատուած մը):

Մարկ Նշանեանի նախաբանը գրեթէ անկարելին կը յաջողի. քանի մը էջով շատ յստակօրէն խօսցնել Սարաֆեանի ամբողջական դիմագիծը: Իսկ Անահիտ Տրէզեանի թարգմանութիւնը նոյնքան յաջողութեամբ ֆրանսերէնի կը վերածէ հեղինակին խորապէս արտայայտիչ արձակը, առանց զոհելու բնագրային հարազատութիւնը: Անշուշտ, Սարաֆեան թերեւս աւելի «դիւրին» թարգմանուող հեղինակ մըն է, տրուած ըլլալով իր լեզուական մտածողութեան արեւմտեան ըմբռնումը, բայց ճիշդ այդ պատճառով թակարդները աւելի նրբին են, աւելի խորամանկ: Սակայն, թարգմանութիւնը կը շրջանցէ զանոնք եւ կը վերադարձնէ մեզի «կախարդանքը գրութեան»:

«Վենսէնի անտառը» առաջին անգամ հրատարակուած է «Նայիրի» ամսագրին մէջ, 1947-ին (արդեօք ի՞նչ հասկցած կ'ըլլան ամսագրի միջին արեւելքցի ընթերցողները), յետոյ՝ վերհրատարակուած, «Կամ» հանդէսին մէջ (թիւ 2 եւ 3 - 4), եւ հուսկ գիրքի մէջ մտած, գրեթէ միաժամանակ, «Երկեր»ուն (Երեւան, 1988) եւ «Վենսէնի անտառը» խորագրուած արձակի հաւաքածոյին մէջ (Փարիզ, 1989): Հոն Սարաֆեան իր գագաթնակէտին կը հասցնէ վայրին փնտռտուքը եւ կը գծէ այն բոլոր ակօսները, զորս այնուհետեւ պէտք է հերկէր Սփիւռքը կառուցանող սերունդը: Գրեթէ կէս դար ետք, այդ գրութիւնը նոր գրուածի թարմութեամբ կը կարդացուի եւ անտեղի չէ յուսալ, որ ֆրանսախօս ընթերցողը նոյն զգացողութեամբ պիտի խորանայ անոր մէջ:

Ակնարկեցինք Սփիւռքը կառուցանող սերունդին, ու վերը չակերտեցինք «կախարդանքը գրութեան» արտայայտութիւնը: Վերջինս կը պատկանի «կառուցանող սերունդ»ի կարեւոր անուններէն մէկուն՝ Գրիգոր Պըլտեանին, որ 1992-ին ամփոփեց վերջին տասնամեակին ժամուլին մէջ հրատարակուած կտորներ («Էր», Երեւան, 1992), իսկ անցեալ տարի՝ 1991 - 1992-ին գրած «Մանտրա»ներու վերջին շարքը, «Ելք» խորագրին տակ (2): Ասոր զուգահեռ, 1993-ին ալ, «Կամ»ի 3 - 4 թիւէն արտատպուելով, Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ «Հատուածներ հօր» գործը:

Ինչպէս հեղինակը կը բացատրէ իր «Նախադրութեան» մէջ (որ զետեղուած է... գիրքին վերջաւորութեան), անունը փոխառնուած է հին հնդկական աւանդութենէն, բայց ո՛չ բովանդակութիւնը կամ գաղափարախօսութիւնը: Իսկ գիրքին խորագիրը այնքան բազմիմաստ է, որքան Պըլտեանի քերթողութիւնը, բայց անտարակոյս «exodus»ին կը յղուի, վայրէն դուրս ըլլալու (կամ ելլելո՞ւ) գաղափարին:

Ըսուած է արդէն, որ Գրիգոր Պըլտեան հայ բանաստեղծութեան աւանդութիւնը իւրացուցած ու նորոգած է իր հաշւոյն, լեզուն դարձուցած է յենարան ու փորձարկումի գործիք, սահման եւ ոչ - սահման: Բազմիցս խօսուած է անոր «անհասկնալիութեան» մասին. Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի արժէքաւոր փորձերը՝ Պըլտեանի գործը կարդալու, որքա՞ն ցրած են արդեօք այդ հասարակ տեղիքը:

Հարցումը կը մնայ, բայց ով որ առիթ ունեցած է այս բանաստեղծի գործերէն նմոյշներ կարդալու, կրնայ հաստատել, որ եթէ իր տողերը «թափանցիկ» չեն, այդ չի նշանակեր որ մեհենագիր են. միայն թէ ընթերցողէն ճիգ մը կը պահանջեն «Ելք»ը լաւագոյն ապացոյցն է այս իրողութեան. գրութիւնը պատրաստուած ընթերցողը կը կախարդէ, կ'առինքնէ ու կը տանի զինքը վայրի փնտռտուքի ոդիսականի մը: Իսկ Սփիւռքը վայրի յաւերժական փնտռտուքի միջոցն է. այդ վայրը «երկիր» կը կոչուի, բայց ֆիզիքական չէ անպայման:

Թերեւս աւելի նիւթական հանդերձանք մը ունի Վեհանոյշ Թեքեանի «երկիր»ը («Բազմածուփ աշխարհ») (3): Նախորդ հատորներուն բաղդատմամբ, բանաստեղծուհիին տաղը քիչ մը աւելի «երկրային» դարձած է, նուազ վերացական, ու խորհրդանիշերը սկսած են աւելի շօշափելի կերպարանք մը ստանալ: Ասիկա «վերացական»ի դատապարտում չի նշանակեր, ընդհակառակն. պարզապէս գրական հոլովոյթի մը մէկ յատկանիշը կը թուի ըլլալ:

Թեքեանի բանաստեղծական աշխարհը մտած է «առօրեայ» կշռոյթի մը մէջ, կարծես աւելի հակած ըլլայ անգլեւամերիկեան բանաստեղծներու ոճին, նուազ փոխաբերական ու աւելի թանձրացեալ պատկերներու որդեգրումով: Սակայն, իր մէջ կը պահէ խորայատուկ ոճ մը, որ «միջին արեւելեան» հռետորականութեան բարեփոխուած ու արդիականացած տարբերակն է, հարստացած՝ լեզուական գիւտերով:

Իսկ միւս կողմէ, հայրենի բանաստեղծ Արտեմ Յարութիւնեանի քերթուածները («Հրդեհը հինաւուրց հողի») (4) հեռացած են «բնութեան» թեմայէն, զոր ան մշակած է իր նախորդ հատորներուն մէջ, ու նոյնպէս անցած են «երկրայնութեան» ոլորտները: Յարութիւնեան գտած է Արցախը որպէս յղումի վայր, թէեւ առանց «շահագործական հայրենասիրութեան» արծարծումի: Յղումի վայր, ոչ թէ կեդրոն. իր քերթողութիւնը կ'անցնի վայրի մը ֆիզիքական սահմանները:

Նոյնը կարելի է ըսել Վ. Թեքեանի մասին, որուն յղումի վայրը, պակաս շեշտուած կերպով, Արեւմտեան Հայաստանն է: Այսուհանդերձ, ո՛չ մէկը եւ ոչ ալ միւսը «երկիր»ի թեմայով կը բաւականանան, այլ իրենց կարկինը լայնօրէն բացած, ի վերջոյ, Սարաֆեանի ու Պըլտեանի նման մարդկային գոյութեան մասին կը խօսին:

Ինքնամեկոյ դադարէ մը ետք (հրատարակչական առումով), Յարութիւն Պէրպէրեան հրապարակ իջած է իր երրորդ հատորով՝ «Անցման եղանակ» (5): Խորագիրը կը նշէ թէ՛ անցումի ժամանակաշրջան մը եւ թէ, յատկապէս, ապրելու կերպ մը՝ բանաստեղծութիւնը: Իսկ բովանդակութիւնը դարձեալ վայրի մը կ'անդրադառնայ, որ այս պարագային Միջին -Արեւելքն է, թէեւ բանաստեղծին համար յստակ է, որ «Երկու աշխարհներու միջեւ անվերջ երթեւեկած ուղեւորն» է: Նախորդ հատորէն՝ «Ոսպնեակ»էն ասդին, մեծ փոփոխութիւն մը չկայ, Պէրպէրեանի ոճն ու նախասիրութիւնները կը մնան կայուն. բայց եթէ առաջ նիւթը Պէյրութի քանդումն էր, հիմա՝ նախա - քանդումն է, այսինքն, «կորսուող բնաշխարհ»ը:

Սարաֆեանի «Վենսէնի անտառը» գրեթէ տարեկից է Մարկ. Նշանեանին, Գրիգոր Պըլտեանին, Վեհանոյշ Թեքեանին, Արտեմ Յարութիւնեանին ու Յարութիւն Պէրպէրեանին: Ահա մաս մը այն սերունդին, որ այսօր միջուկն է Հայաստանի ու Սփիւռքի գրական կեանքին, կարդալ անոնց գործերը կը նշանակէ հաղորդ մնալ անոր:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

(1) Nicolas Sarafian, *Le Bois de Vincennes*, Editions Parenthèses, Rocquevaire, 1993, 92 pages.

(2) Գրիգոր Պըլտեան, *Ելք*, մատենաշար «Յառաջ», Փարիզ, 1993, 116 էջ:

(3) Վեհանոյշ Թեքեան, *Բազմածուփ աշխարհ*, Վեհարք հրատարակչատուն, Նիւ Ճըրզի, 1993, 118 էջ

(4) Արտեմ Յարութիւնեան, *Հրդեհը հինաւուրց հողի*, Վեհարք հրատարակչատուն, Նիւ Ճըրզի, 1993, 209 էջ:

(5) Յարութիւն Պէրպէրեան, *Անցման եղանակ*, Մոնրէալ, 1993, 89 էջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԼԵՆԻՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՀԸ

Յունուար 21-ին, Լենինի մահուան 70-ամեակը նշուեցաւ հետեւորդներու համակրական ցոյցերով, ինչ որ բաւական զարմանալի երեւոյթ էր քայքայուած Միութեան յաջորդած երկրին մէջ ուր ամէն օր կը վարկաբեկուի հինը: Այս ոգեկոչումը կրկին ուշադրութեան առարկայ դարձուց դէմք մը որուն հող չէ թէ կեանքին ու գործին նուիրուած ատուար հատորները ամէնէն աւելորդ փրերու կարգը դասուած են այսօր:

Ան որ գըրգած էր ամբողջ երկրագունդը, 1921-ին արդէն առաջին ախտանշանները ունեցած էր ցաւին որ մահուանը պատճառ պիտի ըլլար: 1922 Մայիսին ալ թեւն ու սրունքը անդամալոյծ էին ու սկսած էր աստիճանաբար կորսնցնել խօսելու կարողութիւնը: Մահէն 10 ամիս առաջ լռած էր վերջնականապէս:

Հակառակ որ շատ բան ըսուած ու գրըւած է Լենինի անձին ու գործունէութեան մասին, կը մնան չլուսաբանուած կէտեր: Ասոր պատճառը այն կը նկատուի որ ինչպէս իր երկրորդ կինը ըսած էր, Լենին գրեթէ երբեք չէր խօսեր իր երիտասարդութեան մասին. կամ նաեւ անոր համար որ ինչպէս առաջին կինը ըսած էր, ան չէր արտօներ որ ոեւէ մէկը թափանցէ իր ներաշխարհին ծածուկ ծալքերէն ներս: Չէր ուզած նոյնիսկ բացատրել թէ ուրկէ՛, ի՞նչ մղումով ընտրած էր Լենին ծածկանունը:

Առաջին ակնարկով, դարասկիզբի Լենինը յեղափոխական ղեկավարներու ամէնէն աժգոյն դէմքն էր: Իսկ երկրորդ ակնարկով մը, ուշադրութիւն կը գրաւէր իր ունկնդիրները համոզելու մեծ կարողութիւնը:

Մեծապէս ներշնչուած էր Չերնիշեւսկիի «Ի՞նչ ընել» վէպէն որուն խորագիրը խրացուցած էր քաղաքական իր ծրագիրը ներկայացնելու համար:

Յաճախ մարդիկ յեղափոխականը կ'երեւակայեն մէկը որ կ'ըմբոստանայ աններելի անարդարութիւններու դէմ եւ ցաւակից կ'ըլլայ ամէն տեսակի տառապանքի: Մինչդեռ ինք այն ղեկավարն էր որ յեղափոխութիւնը կը նկատէր երբեմն արուեստ մը, երբեմն ալ գիտութիւն մը:

Ընկերվարութեան անոր հակումին պատճառը նիւթական անձուկ պայմաններու մէջ գտնուիլը չէր: Ո՛չ. ինք կը պատկանէր բարեկեցիկ ընտանիքի մը: Ատելութիւնն էր որ զինք մղեց քաղաքական ծանօթ քայլերուն: Կ'ատէր ցարականութիւնը, բայց նաեւ ազատականները որոնք այնքան վատութիւն ըրած էին իր ընտանիքին:

Կեանքին վերջին շրջանին ան հարցադրումի առարկայ ըրած էր իր կտրած ճամբան. կը զղջար, անշուշտ, Ստալինը ընդհ. քարտուղարի աստիճանին հասցնելուն հակառակ որ զայն կոչած էր անենին «աքանչելի Վրացին»:

Լենին հակայ մըն էր անկասկած, հող չէ թէ իր մերձաւորները կը նշեն անոր փխրուն հոգեբանութիւնը: Կինը՝ Կրուպսկայա յուշերուն մէջ վեց անգամ կ'արտայայտուի ամուսնին ջղային տագնապներուն մասին: Կ'ըսէ թէ ճառախօսութենէ մը առաջ ան լուռ կը մնար ... ծայր աստիճան աժգոյն, ամբողջ արիւնը խուժած կ'ըլլար դէպի սիրտը: Իսկ քաղաքական ամէն պայքարէ ետք ջղային կեդրոններու բորբոքում կ'ունենար: Նոյն վկայութիւնը բերած է նաեւ առաջին կինը:

Կատաղութեան հասնող խանդավառութիւններու եւ հոգեկան անկումներու միջեւ տատանիլն էր թերեւս որ զինք դէպի մահ առաջնորդեց ու մահացաւ առաջին անգամ 1924 Յունուար 21-ին: Բայց պատմութիւնը աւարտին հասցնելու համար պէտք է ըսել նաեւ որ Լենին ունեցաւ յետադայ երկու մահեր եւս: Մէկուն հեղինակը եղաւ Ստալին որ զինք յարգելու պատրուակով սկիզբ դրաւ անձի պաշտամունքին, ինչ որ զայրոյթ պիտի պատճառէր իրեն: Երկրորդը այն անուանափոխումն է որուն ենթարկուեցաւ իր անունը կրող քաղաքը, վերակոչուելով Ս. Պետերբուրգ:

ԲԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՊՈՅՏ ԷՋԵՐ

Ղ. ԺԻՐԱՅՐ

Յառաջաբան՝ Յակոբ Կարապենց

Զարիֆ Հրատարակութիւն
Ուաթըրթաուն, Մէս
1 9 9 3

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Յունուար 22 / 25)

ՀԱՅԿ. ԹԱՏՐՈՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի Պատանի Հանդիսատեսի Թատրոնին մէջ Յունուար 17 - 19-ին տեղի ունեցած են ռուս հանդիսատեսին անծանօթ Երեւանի Կամերային Թատրոնի ներկայացումները: Արա Երնջակեանի բեմադրութեամբ ներկայացուած են «Քաջ Նազար»ը, «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ն եւ «Արարատեան հովիտի վիրթխուզնե- ները»: Թատրոնը Փետրուարի վերջերը հանդէս կուգայ նաեւ Փարիզ:

**

ՅՈՅՆ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Յունաստանի լիազօր դեսպան Լէոնիտաս Խրիզանթօփուլոս Յունուար 21-ին այցելած է Հայաստանի հիւսիս - արեւելեան շրջանները՝ Իջեւան, Տաւուշ եւ սահմանամերձ գօտին ու հանդիպումներ ունեցած է տեղւոյն շրջանային եւ այլ պատասխանատուներուն հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԻՊԻՏ

Մխիթարը պարտուած, հարբած, էշը տանուլ տուած, փալանը շալակած՝ վերադարձաւ տուն: Հայրը զարմացած նայեց, նայեց ու հարցուց.

- Բա Մխիթա՞րը ուր է:

*

Այսօր թերթերն այնքան շատ են, որ հոնորարը պէտք է տալ ոչ թէ յօդուածների հեղինակներին, այլ ընթերցողներին:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

-22-

ԵՐԳԻՉ-ԱՌԱՔԵԱԼՆԵՐ

Մոցարթ, Պէթհովէն, Պախ թէ Վիվալտի,
նաեւ Կոմիտաս ու Խաչատուրեան,
քաշուեցէ՛ք մէկդի, զի ահա եկան
կարգ մը երգիչներ ճաշով - խնջոյքի...

Ասոնցմէ ոմանք՝ ի՜նչ ազնուական
եւ բարձրասլաց վերամշակման
ենթարկած՝ կ'երգեն մեր զուտ հայկական
ժողովրդական այլեւ մարտական
նախապէս խրոխտ երգեր զանազան՝
զանոնք համեմած զուտ թրքավարի
եւեւէջներով անդիմադրելի...
Մինչ ժողովուրդը՝ կշռոյթ - ծափերով,
ականջէ - ական բացուած ժպիտով
կ'ընկերակցի. - «Սուլ-թան կ'ու-զի
ջըն-ջէ մը-զի»...

Հապա ի՞նչ ըսել անոնց անձնական
յօրինուածքներու խիստ արդիական,
ուր զոռում - գոչում կը միաձուլուին
հայաթրքական խաղերուն նորին:
Երգարուեստէն ներս մեր սովորական՝
անոնք կ'աւետեն նոր դարաշրջան...

Իսկապէս արդար է, նաեւ տեղին՝
որ երբ գաղութէ - գաղութ կանչուին՝
նման երգիչներ լաւ վարձատրուին:
Տեսէ՛ք, մէկ հատիկ ճաշախնջոյքով
որքան կարեւոր գործ կը կատարեն:
Նախ՝ ներկաներուն գոհացում տալով՝
հայ միութեան մը պիւտճէն կը փրկեն:
Նաեւ՝ շնորհիւ իրենց կիրարկած
դղրդաժխոր զոհաբերումին՝
շատախօսութեան մահացու մեղքին
դէմ կը պայքարին:
Բայց նա՛մանաւանդ՝ իրենց այդ ոճով՝
հայ երգարուեստի վերանորոգման
եւ հայ - թրքական համերաշխութեան
առաքեալներու դերը կը խաղան...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Կային բնական եւ համակրելի բացառութիւններ, որոնք կը հակակշռէին միւսները:

Կար նաեւ մաս մը, որ սակաւ թիւ չէր կազմեր, գրաղող միմիայն ուրիշին աբարքներով, ողորմելի միտքեր, ճղճիմ հոգիներ, որոնց հորիզոնն էր դրացիին դուռն ու պատուհանը, այն ամէն չնչին բաները՝ որոնցմով երբեմն տուներ կը քայքայուէին:

Սակայն կ'երեւի այդ յատուկ է ամէն փոքր քաղաքի, փոքր բնակչութեան: Երբ Փարիզի մօտաւոր գիւղերն ու քաղաքները ճանչցայ վերջէն, ըմբռնեցի թէ Արեւելքն ու Եւրոպան այդ մասին չեն տարբերիր իրարմէ. ինչ որ կայ ի պատիւ Արեւելցիին, այն ալ իր ամէն պակասութիւններուն հետ իր անշահախնդրութիւնը, իր առատաձեռնութիւնը եւ իր հիւրասիրութիւնն է, նոյնիսկ երբ ամէնէն աղքատ դասակարգին ալ պատկանի, եւ ասիկա արհամարհելի բան չէ:

Իմ կեանքս, այդ միջոցին դժուարին չէր, թերեւս ալ հեշտ ենթադրուէր արտաքինէն: Ո՞վ կրնար կասկածիլ թէ շուրջս կար դատարկութիւն մը, անդունդի մը նման խոր, որուն վրայ հակելու կը վախնայի, անդունդ մը՝ որ թերեւս ամէն մարդ կը կրէ իր էութեան խորը, եւ որ ի վերջոյ հոն ճանչնալով իր ճակատագիրը՝ աւելի դէմ յանդիման կը նայի անոր:

Երբեմն, իրիկնամուտերուն, Մօտայի ծայրէն, որ նախընտրած անկիւնս էր, դէպի ծով ցցուած ժայռի մը վրայէն, հոգիս կ'ուղղուէր դէպի անծանօթ հորիզոնը, որուն ետեւ թերեւս պիտի կարենայի գտնել երջանկութիւն բառին իմաստը:

Կ'ենթադրէի թէ՝ վերջապէս աշխարհի վրայ ամէն բան տիղմի մէջ մխրճուած չէր, թէ կրնային գտնուիլ սրտեր հրաշալիօրէն լուսապայծառ: Այսպիսի պահեր ունէի:

Երբեմն ալ ինծի կը թուէր թէ ես փոքրիկ, խեղճուկ խցան մըն էի, անկարող դիմադրելու այն փոթորկալից հոսանքին ինչպէս էին իմ բուռն զգացումներս:

Կը պատահէր որ անվերջալի էակներ բոլորուէին շուրջս, ինչպէս մանկամարդ աղջիկ եղած ատենս. գինովցնող բառեր մրմնջէին. այդ միջոցներուն, երիտասարդութիւնս կ'եռար: Գիտու պատոյտ կ'ունենայի. կը կարծէի թէ ոտքս պիտի սահէր ու անդրպետին մէջ գլորէի: Ցեռոյ, տակաւ մշուշ մը կուգար վարագուրել ալիքներս եւ Տիքընսի, Grillon du foyerին պէս պզտիկ ձայն մը կը փսփսար ականջիս:

«Դարձի՛ր տունդ. հո՛ն է քու ապաստանդ, դուն հոգին ես այն տունին, դո՛ւն ոգեւորիչը անոր. բոլորը հոն քեզ կը կանչեն. տարրերկանները իսկ կը փնտռեն քու մանկերդ. դարձի՛ր տունդ»:

Կան սրտեր՝ որոնք ամբողջ կեանքերնին կ'որոնեն ինչ որ զլացուած է իրենց եւ զոր երբեք պիտի չկարենան գտնել:

**

... Անսովոր խրախճանքում փողոցը, վխտվխտուք, խումբեր հետաքրքիրներու, սպասուհիներ, դպրոցականներ, շրջուն վաճառորդներ, ծերունիներ, թուրք գիւղացային պահպանները, ամէնքը, ամէնքը մէջտեղը: Տէ՜ր Աստուած, ի՞նչ կայ. յեղափոխութի՞ւն, ջա՞րդ, հրդե՞հ: Երկիւղի շունչ մը կ'անցնի: Բռնապետութեան այդ մթնոլորտին մէջ ամէն բան կարելի է, ամէն չարագործ բան:

Բայց չէ. տարբեր է աղէտը:

Յուսավրէպ հոգի մըն է, նիրվանայի աչակերտ մը, որ Մօտայէն ծովը նետուած է: (*)

Անձնասպա՜ն...:

Տէմիրճիպաշեանի այդ վերջաւորութիւնը կանխատեսուած, նոյն իսկ անխուսափելի նկատուած էր:

Մարգարտի գոյն երկինքին տակ որ ափին կուտար, կամաց - կամաց քալելով իբրեւ քնաշրջիկ մը, ծովափին մանր ալիքներուն վրայ կոխելով, Եղիա յառաջացած էր դէպի մեծ կոհակները, որ զինքը կուլ պիտի տային եւ որոնցմէ կը սպասէր մոռացումը իր ամէն անձկութիւններուն: Կը դիմէր յուշիկ դէպի անէացում, միշտ աչքերը կիսախուփ:

Օրուան այդ ժամուն ենթադրած էր թէ ամայի կ'ըլլայ ծովափը. բայց հոն էր քաջարի Պետօն, ան որ իր քօթէրայով կուրծք տուած էր քանի քանի ահարկու շունչերուն հարաւային փոթորիկներու եւ կապոյտ Մարմարայի սեւ ցասումին, ան որ կը խաղար ծովուն հետ եւ կը հեգնէր անոր սպառնալիքները, անմրցելի Պետօն մէկ ոստումով հասած ալիքներուն ծոցէն խլած էր փոխ մարմինը փիլիսոփային, մէկ ցնցումով զայն սթափեցուցած եւ աւազին վրայ հանգչեցուցած:

Բարեկամներ հասած, հազար կանդաղցուցութիւններով զինքը տարած էին Տիկին Զարուհի Գալէմքեարեանին տունը, որ իր ազգականուհին էր: Եղիա շատ ընկճուած, իրապէս գերեզմանէն ելածի երեւոյթ ունէր: Օրեր խնամեցին զինքը. երբ սակաւ ինչ կազդուրուած՝ յանձն առաւ իրեն սրտակիցները տեսնել, Տիկին Գալէմքեարեան զիս առաջնորդեց իր մօտը:

Լուսաւոր սենեակին մէկ անկիւնը, բազմոցի մը վրայ նստած էր ան, ճերմակ գիշերազգեստով, յիշեցի սպիտակ պարեգօտը Ղազարոսին:

Այնքա՜ն գունատ էր, այնքա՜ն նիհար, մօրուքը, իր սաթի պէս սեւ մօրուքը կիսով ճերմկած, նայուածքը անկենդան, կարծես կը շարունակէր մեռնիլ: Բան մը գացած էր իրմէ, կեանքը թերեւս, կամ մաս մը կեանքէն:

Պահ մը լուռ մնացինք. ես ծածկելու համար յուզումս, կը ծխէի նուրբ սիկարէթը զոր տան տիրուհին հրամցուց ինծ. իսկ Եղիան կը նայէր գետին. եղերերգային ծանրութիւն մը կար այդ լռութեան մէջ: Գուցէս լքած էր զինքը իմացականութիւնը. այն հզօր, այն հսկայ իմացականութիւնը կը դանդաչէր խաւարի մէջ:

Արտասուելու բուռն փափաք ունէի. բայց կը ջանայի կուլ տալ արցունքներս:

(Շար. 36)

(*) - Մօտա մէկ հիանալի ճեմելավայրն է Պոլսոյ արուարձաններէն ճոխագոյնին, Գատը - Գիւղի: Մարմարայի ափին այդ զմայլելի դաշտը Եղիային երազելու ամենասիրելի անկիւնն էր:

Դր. Ծատուր Մեխիհի եւ զաւակները՝ Հրայր եւ Վերա (Թեհրան, Իրան),

Տէր եւ Տիկին Նորիկ եւ Շուշիկ եւ զաւակները՝ Ռուշար եւ Ռէյմոն (Թորոնթօ, Գանատա),

Տէր եւ Տիկին Նաւասուր - Նուրի եւ Լիտա եւ աղջիկները՝ Սքարլէթ եւ Քարոլին (Փալմ Տեզերթ, Գալիֆորնիա, Միացեալ - Նահանգներ),

Տէր եւ Տիկին Սուրէն եւ Սեդա Շահքարամեան (Թեհրան, Իրան),

Տէր եւ Տիկին Զարիկ եւ Ալիս եւ աղջիկները՝ Անէթ եւ Արինա (Թեհրան, Իրան),

Տէր եւ Տիկին Նազարէթ եւ Վիդա Թօփալեան եւ աղջիկը՝ Նաթալի - Զարուհի,

սրտի անհուն կսկիծով կը գուժեն իրենց կնոջ, մօր, կեսրոջ, զոքանչին եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԽՍԿՈՒՀԻ ՄԵՍԻՀԻԻ

(Ծնեալ՝ Ալաճանեան, 1915, Սավէ, Իրան)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Երեքշաբթի, 1994, Յունուար 25-ին, Թեհրան, յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնն ու թաղման արարողութիւնը տեղի ունեցան Հինգշաբթի, Յունուար 27-ին Թեհրանի Հայոց գերեզմանատունը, ուր մարմինը ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանին մէջ:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Թօփալեանի:

(Շար. Ա. էջէն)

ջանի ԺԲ. դարուն կառուցուած Վահրամեաններու հագևոր կեդրոնը: Վնասներ կան նաեւ Կապանի շրջանը: Բոլորովին քանդըւած են Արցախի Գանձասարի սեղանատունը և յարակից յուշարձաններ: Վնասուած է գաւիթին տանիքը որ շնորհիւ Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկոպոսի նախաձեռնութեան, առժամապէս ծածկուած է թիթեղով: Վնասներ կան նաեւ Հադրութի շրջանի Ծամաձորի Ս. Աստուածածին, Զորի Ամենափրկիչ, Բանազուրի, Առաքիւլի, Բլութանի, Էդիլլուի եւ շարք մը այլ գիւղերու վանական համալիրներուն մէջ: Մասամբ վնասուած են նաեւ Կարկարի (Ասկերանի շրջան) ամրոցը, Խրամորթի Եկեղեցին: Եւ դեռ կարելի չէ ճշդրիտ տեղեկութիւններ ունենալ շրջանի բոլոր յուշարձաններուն վիճակին մասին, որոնց թիւը 1700-էն աւելի է:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 26-ին Արտաքին նախարարութեան մօտ տեղի ունեցած է միջազգային Կարմիր Խաչի մամուլի ասուլիսը, ուր խօսք առած են կազմակերպութեան Հայաստանի գրասենեակի պետ Էրվին Պեօյն, պատուիրակ Մարք Ֆլէնքէնհէյմըր եւ Արտաքին նախարարութենէն Վահագն Փիլիպպոսեան: Տրուած տեղեկութիւններէն պարզուած է որ միջազգային Կարմիր Խաչը 1993-ին Հայաստանի մէջ օգնութիւն ցուցաբերած է 100 հազար հոգիի, իսկ ԼՂՀ-ի մէջ՝ 30 հազար հոգիի: Ան կը մասնակցի նաեւ գերիներու փոխանակման, ինչպէս նաեւ անհետացածները փնտռելու աշխատանքներուն:

*

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՏԱՐՐԱԼՈՒԾԱՐԱՆ ՄԸ
ԴԵՂԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութեան առընթեր դեղաբանութեան Տեսչութիւնը տիրացած է միջազգային չափանիշերու համապատասխանող արդիական տարրալուծարանի մը, որու շնորհիւ կարելի կը դառնայ հսկել դեղերու որակին, քննել կասկածելի դեղերու քիմիական կազմը, ուսումնասիրել նոր դեղերու բաղադրութիւնը: Կիւլպէնկեան Հիմնարկը, որ նուիրատուն է այս տարրալուծարանին, ստանձնած է նաեւ համապատասխան մասնագէտներու պատրաստութիւնը Եւրոպայի ծանօթ կեդրոններու մէջ: Առաջարկ եղած է նոր կեդրոնը կոչել Գալուստ Կիւլպէնկեանի անունով:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

COMMUNIQUÉ

Association Arménienne d'Aide Sociale
77, rue La Fayette — 75009 Paris
Tél: 48 78 02 99 / Fax: 42 80 61 45

Les trois maisons du troisième âge entièrement rénovées, restructurées et ayant l'agrément de la cure médicale peuvent accueillir des pensionnaires soit en hote payant, soit pris en charge par l'Aide Sociale.

Pour tous renseignements, prière de contacter les directions des établissements.

MONTMORENCY : Melle YAVER
44-50, Ave. Charles de Gaulle
Tél: 39 83 20 67
Fax: 34 28 37 17

GONESSE : M. FESDJIAN
7, rue de l'Eglantier
Tél: 39 85 24 24
Fax: 34 53 95 23

ST-RAPHAEL : Mme GARABEDIAN
107, Ave. du Marechal Lyautey
Tél: 94 95 00 30
Fax: 94 95 71 43

LES ELEVES ET AMIS
DU «*JARDIN DE MUSIQUE*»

jouent au profit des enfants de Spitak le Dimanche 6 Février à 16 heures 30
Institut de Montrouge — Espace Perret (Porte d'Orléans)
1, rue du 11 Novembre - 92120 Montrouge
Direction artistique : Eugénie ALECIAN
Participation : adultes 90 F - Jeunes 75 F
Dons et soutien bienvenus à l'ordre de F.A.C.E.
Renseignements et réservations : de 14h à 18h
— Le Jardin de Musique: Tél. 47-68-30-20 Fax 43-33-21-33
— Hasmig Torgomian: Tél. 64-34-60-04

Exposition-vente de tableaux durant le concert.
Les peintres Loussiné Simonian et EWA exposent leurs œuvres à l'Espace Perret.

Concert-Exposition au profit du chauffage des écoles de Spitak, épicentre du séisme en Arménie
organisé par *Franco - Arménienne de Coopération et d'Echanges*
73, Bd Gambetta, 92700 Colombes
et l'*A.M.I. du Jardin de Musique*
3, rue Léon de Bertalot, 92400 Courbevoie

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Յունուար 29, Շաբաթ օր, տօն է Սրբոց Սարգսի Զօրավարին եւ Որդւոյ Նորին Մարտիրոսին եւ Չորեքտասան Զինուորացն:

Ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ պիտի մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ՊԱՊՈՒՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son centre de vacances de Bellefontaine pour les séjours des mois de juillet et août :

Directeurs	Economes
Assistants sanitaires	Cuisiniers

Moniteurs (avec B.A.F.A. de préférence).
Ecrire à :
C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Փետրուար 5-ին, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30-ին:

Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Սովորական հաւաքատեղին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի 70-ամեակի համերգը, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար լաւագոյն երգիչներու եւ նուագախումբի:

Այս առթիւ ղեկավար
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ի
երաժշտական նոր ստեղծագործութիւնը՝

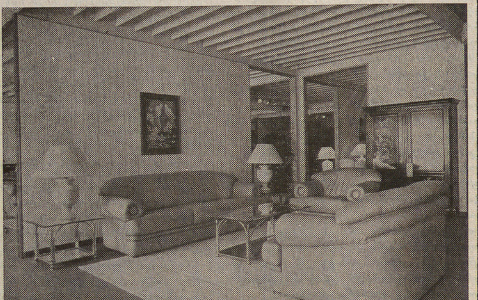
«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹԻ ԾՆՈՒՆԴԸ»

կը մեկնաբանուի՝
Մարտ 18, 1994, *ժամը* 20·30–*ին՝*
Grand Amphithéâtre de la Sorbonne

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի 79--րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը՝ Մարտ 20-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, Կիրակի, ժամը 13-ին ճաշով:

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

77, rue Lafayette
75009 Paris
Tel. : 48. 78. 02. 99

RECHERCHE
GOUVERNANTE
POUR MAISON DE RETRAITE
Région Parisienne
Langues parlées français/arménien
POSTE A RESPONSABILITE.
Pour toute information :
S'adresser au Siège tous les jours de 14h à 18h30.

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille

Exposition de peinture

Œuvres de *VARTAN TOVMASSIAN* (*peintre d'Arménie*)
Du 28 Janvier au 7 Février
Vernissage
Vendredi 28 Janvier à 19 heures

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription:
M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :

— Marie 47. 84. 82. 90.
— Isabel 40. 11. 11. 20.

à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

14 ans et plus	= 1.700 F. + voyage
9-13 ans	= 1.200 F. + voyage
3-8 ans	= 800 F. + voyage
- 3 ans	= gratuit.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Ս. Յակոբ Եկեղեցիի անուան առթիւ. -

Տէր եւ Տիկին Ժաք Պօղոսեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Սարգիսեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժան - Մառք Կիւլեան 100, Տէր եւ Տիկին Գալաճեան 50, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գասպարեան 50 Ֆր.:

Vient de Paraitre

PEINTRES ARMENIENS
XIXe ET XXe SIECLES

CHAHEN KHATCHATOURIAN
Directeur de la Galerie Nationale d'Arménie et du Musée M. Sarian
Pour toute commande s'adresser :
M. ANDRE SALVETTI
3, rue Charrel
38000 Grenoble
Tél. : (16) 76 96 06 15
Imprimerie Audard Blanchod.